รายงาน

วัดใหม่ (AY'01 : MAI)

ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

โครงการบูรณะ จัดแสดง และปรับปรุงภูมิทัศน์

โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๘

กรมศิลปากร

โดย

หจก. พรอนันท์ก่อสร้าง

ปีงบประมาณ 2544

รายงาน

วัดใหม่ (AY'01: MAI)

ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

โครงการบูรณะ จัดแสดง และปรับปรุงภูมิทัศน์ โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว

เสนอ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

โดย

หจก.พรอนันท์ก่อสร้าง

ปีงบประมาณ 2544

อภินันทนาการจาก
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

29 ธ.ค. 2557

คำนำ

รายงานการขุดค้น ขุดแต่ง โบราณสถานวัดใหม่ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบูรณะ จัดแสดง และปรับปรุงภูมิทัศน์ โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว ได้จัดทำขึ้นตามสัญญาเลขที่ 1/2544 ซึ่งห้างหุ้นส่วนจำกัดพรอนันท์ก่อสร้าง ได้ทำไว้กับสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2544

งานภายใต้โครงการฯนี้ นอกจากดำเนินงานขุดค้น ขุดแต่ง โบราณสถานวัดใหม่และออกแบบเพื่อการบูรณะแล้ว ยังประกอบด้วยงานอื่นๆ อีกดังนี้คือ

1. งานขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดสามวิหาร ต.หัวรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

2. งานขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อการบูรณะวัดแม่นางปลื้ม ต.หัวรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

3. งานจัดทำ วีดีทัศน์ เรื่องบทบาทของช้างในสมัยอยุธยา

4. งานบูรณะวัดโคกพระยา (ร้าง) ต.ลุมพลี อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

5. งานบูรณะ และปรับปรุงภูมิทัศน์เนินโบราณสถานด้านหน้าตำหนักเพนียด และงานจัดแสดงภายในตำหนักเพนียด

6. งานจัดพิมพ์เอกสาร ประชาสัมพันธ์ แหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา จ.พระนครศรีอยุธยา

เนื่องจากงานภายใต้โครงการฯนี้ มีความหลากหลายมาก ดังที่กล่าวมา งานเอกสารเล่มนี้จึงเป็นเพียงการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโบราณสถานวัดใหม่ ภายหลังการดำเนินงานขุดค้น ขุดแต่งเสร็จสิ้นลงแล้วเท่านั้น จึงหวังว่าเอกสารเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ได้เป็นอย่างดี ด้วยในขณะขุดแต่งศึกษานั้น ได้พบหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ถึงช่วงสมัยแห่งการก่อสร้าง และความสัมพันธ์กับบริเวณอื่น

ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง ขอแสดงความขอบคุณ ต่อสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 และ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ได้กรุณาเสนอแนะและให้ความคิดเห็นในเชิงวิชาการ ตลอดจนการเข้าควบคุมงานอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานงานโบราณคดีอย่างเคร่งครัด จึงหวังว่าเอกสารเล่มนี้ คงจะมีประโยชน์ ต่อผู้สนใจศึกษาเรื่องราวในทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ได้ในระดับหนึ่ง

ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง

สารบัญ

		หน้า
คำนำ		1
สารบัญเรื่อง		3
สารบัญแผนที่		9
สารบัญแผนผัง		10
สารบัญตาราง		14
สารบัญภาพลายเส้น		15
สารบัญภาพถ่าย		19
บทนำ		33
	ความเป็นมาของโครงการ	33
บทที่ 1	การเนินงานขุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี	35
	1.1 ที่ตั้ง	35
	1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	35
	1.3 สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน	35
	1.4 การวางผังหลุมขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดี	39
	1.5 เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน	39
	1.6 เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี	40
	1.7 การเก็บหลักฐานทางโบราณคดี	40
	เชิงอรรถท้ายบทที่ 1	42
บทที่ 2	โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง	43
	2.1 สภาพทั่วไปและแผนผังของวัดโดยรวม	43
	2.2 ลักษณะโบราณสถานภายหลังการขุดแต่งและเทคนิคการก่อสร้าง	44
	2.2.1 พระอุโบสถ หมายเลข 1	44
	2.2.2 เจดีย์ราย หมายเลข 2.1	50
	2.2.3 เจดีย์ราย หมายเลข 2.2	51
	2.2.4 เจดีย์ราย หมายเลข 2.3	52
	2.2.5 เจดีย์ราย หมายเลข 2.4	53

หน้า

2.2.6 หอระฆัง หมายเลข 3 54
2.2.7 กำแพงวัด หมายเลข 4 56
2.2.8 ฐานอาคาร หมายเลข 5 60
2.2.9 ฐานอาคาร หมายเลข 6 60
2.2.10 แนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข 7 61
บทที่ 3 โบราณวัตถุ และนิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดแต่ง 63
3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม 63
3.1.1 ประเภทดินเผา 63
3.1.1.1 อิฐ 63
3.1.1.2 กระเบื้องมุงหลังคา 64
3.1.1.3 กระเบื้องเชิงชาย 65
3.1.1.4 กระเบื้องปูพื้น 69
3.1.2 ประเภทปูนปั้น 70
3.1.2.1 ลวดลายปูนปั้นประดับพระอุโบสถ 70
3.1.2.1.1 ลวดลายปูนปั้นประดับช่องประตู ของผนังสกัดหน้า 70
3.1.2.1.2 ลวดลายปูนปั้นประดับช่องประตู ของผนังสกัดหลัง 72
3.1.2.1.3 ลวดลายปูนปั้นประดับช่อง หน้าต่าง 72
3.1.2.1.4 ลวดลายปูนปั้นประดับเสา ติดกับผนัง 76
3.1.2.2 ลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์ราย 76
3.1.2.3 ลวดลายปูนปั้นประดับหอระฆัง 78
3.1.2.4 ลวดลายปูนปั้นแบบอื่นๆ 78
3.1.3 ประเภทไม้ 80
3.1.3.1 คานกรอบประตูและคานกรอบหน้าต่าง 80
3.1.3.2 กรอบประตูและกรอบหน้าต่าง 81
3.1.4 ประเภทศิลา 81

หน้า

3.1.4.1 แผ่นหินอ่อน 81

3.1.4.2 แผ่นหินแกรนิต 81

3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา 81

3.2.1 พระพุทธรูปแบบลอยตัว 81

3.2.1.1 ประเภทศิลา 81

3.2.1.2 ประเภทสำริด 82

3.2.1.3 ประเภทดินเผา 88

3.2.1.3.1 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา 88

3.2.1.3.2 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน 88

3.2.1.4 ประเภทปูนปั้น 90

3.2.2 ฐานพระพุทธรูป 91

3.2.2.1 ฐานพระพุทธรูปดินเผา 91

3.2.2.2 ฐานพระพุทธรูปสำริด 91

3.2.3 พระพิมพ์ดินเผา 92

3.2.4 ใบเสมา 93

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ 93

3.3.1 ตะปูเหล็ก 93

3.3.2 เหรียญโลหะ 94

3.3.3 เศษแก้ว 94

3.3.4 เบี้ยจั่น 94

3.3.5 เบี้ยดินเผา 94

3.3.6 ดินเผารูปทรงกลม 94

3.3.7 สำริดรูปวงกลม 95

3.4 ภาชนะดินเผา 95

3.5 เศษภาชนะดินเผา 101

3.6 โบราณวัตถุประเภทอื่นๆ 109

3.6.1 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ 109

3.6.2 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่ 109

3.6.3 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็ก 109

หน้า

3.6.4 ประติมากรรมดินเผารูปสตรี 110
3.6.5 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก 110
3.6.6 ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษ 110
3.6.7 ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก 110
3.6.8 ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะบุคคล 110
3.6.9 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าบุคคล 110
3.6.10 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าของสัตว์ 111
3.6.11 ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา 111
3.6.12 ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์ 111
3.6.13 ชิ้นส่วนขาสัตว์ดินเผา 111
3.6.14 ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง 111
3.6.15 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก 111
3.6.16 ประติมากรรมดินเผารูปหงส์ 112
3.6.17 ประติมากรรมดินเผาแบบอื่นๆ 112
3.6.18 ภาพสลักนูนต่ำ 112
3.6.19 เศษสำริด 112
3.6.20 เศษตะกั่ว 112
3.7 นิเวศน์วัตถุ 112
เชิงอรรถท้ายบทที่ 3 114
บทที่ 4 การขุดค้นทางโบราณคดี 117
4.1 ตำแหน่งหลุมขุดค้น 117
4.2 ชั้นดินธรรมชาติ 118
4.3 ชั้นดินทางโบราณคดี 119
4.4 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้น 121
4.4.1 ประเภทดินเผา 121
4.4.1.1 อิฐ 121
4.4.1.2 กระเบื้องมุงหลังคา 122
4.4.1.3 กระเบื้องเชิงชาย 123
4.4.1.4 ตุ๊กตาดินเผา 125

หน้า

4.4.1.5 ลูกหินดินเผา 125
4.4.1.6 ภาชนะดินเผา 125
4.4.1.7 เศษภาชนะดินเผา 126
4.4.2 ประเภทโลหะ 131
4.4.2.1 ตะปูและเศษโลหะ 131
4.4.2.2 เหรียญโลหะ 132
4.4.2.3 ห่วงโลหะ 132
4.4.2.4 แหวนโลหะ 132
4.5 นิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดค้น 132
4.5.1 หอยเบี้ยหรือเบี้ยจั่น 132
4.5.2 กระดูกสัตว์ 134
4.6 การวิเคราะห์และการแปลความ 134
4.7 สรุป 136
เชิงอรรถท้ายบทที่ 4 138
บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี
และรูปทรงสันนิษฐาน 139
5.1 แผนผังวัด 139
5.2 พระอุโบสถ หมายเลข 1 145
5.3 เจดีย์ราย หมายเลข 2 151
5.3.1 การศึกษาองค์ประกอบของเจดีย์รายตามสภาพ
ของหลักฐาน 152
5.3.1.1 เจดีย์ราย หมายเลข 2.1 152
5.3.1.2 เจดีย์ราย หมายเลข 2.2 153
5.3.1.3 เจดีย์ราย หมายเลข 2.3 153
5.3.1.4 เจดีย์ราย หมายเลข 2.4 153
5.3.2 การศึกษาทางด้านรูปแบบและรูปทรงของเจดีย์ 153
5.3.3 การศึกษาลวดลายประดับปูนปั้น 156
5.4 หอระฆัง หมายเลข 3 161
5.5 กำแพงวัด หมายเลข 4 162
5.6 ฐานอาคาร หมายเลข 5 163

หน้า

5.7 ฐานอาคาร หมายเลข 6 164
5.8 แนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข 7 164
เชิงอรรถท้ายบทที่ 5 165
บทที่ 6 สรุป 169
บรรณานุกรม 173
ภาคผนวก 175
ทะเบียนถุงโบราณวัตถุ 176
สัญญาจ้าง 192
การศึกษาออกแบบเพื่อการบูรณะ 201
แผนที่ 36
แผนผัง 207
ภาพลายเส้น 281
ภาพถ่าย 326

สารบัญแผนที่

		หน้า
แผนที่ที่ 1	ตำแหน่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในแผนที่ประเทศไทย ระวางที่ 5137 IV ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 1-RTSD พิกัดกริดที่ 47 PPR 687877 มาตราส่วน 1:50,000	36
แผนที่ที่ 2	แสดงตำแหน่งของวัดใหม่ ในแผนที่พระนครศรีอยุธยา ที่ชาวฝรั่งเศสได้ดัดแปลงมาจากแผนที่ฉบับ พ.ศ.2230 และพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2469(ปรับปรุงจากแผนที่พระนครศรีอยุธยาของชาวฝรั่งเศส พิมพ์ในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ 63 ตำนานกรุงเก่า . พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางทองแถม กมลพันธ์ ณ เมรุวัดเสนาสนาราม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา . วันที่ 23 เมษายน 2515, หน้า 141)	141
แผนที่ที่ 3	แผนที่พระนครศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ.2469(ดัดแปลงโดย สุเมธ ชุมสาย)	229

สารบัญแผนผัง

หน้า

แผนผังที่ 1	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 1 (-100) ถึง (-120) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	207
แผนผังที่ 2	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 2 (-120) ถึง (-140) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	208
แผนผังที่ 3	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 3 (-140) ถึง (-150) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	209
แผนผังที่ 4	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 4 (-150) ถึง (-160) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	210
แผนผังที่ 5	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 5 (-160) ถึง (-170) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของเศษขยะ	211
แผนผังที่ 6	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 6 (-170) ถึง (-180) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	212
แผนผังที่ 7	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 7 (-180) ถึง (-190) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	213
แผนผังที่ 8	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 8 (-190) ถึง (-200) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	214
แผนผังที่ 9	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 9 (-200) ถึง (-210) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	215
แผนผังที่ 10	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 10 (-210) ถึง (-220) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	216
แผนผังที่ 11	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 11 (-220) ถึง (-230) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	217
แผนผังที่ 12	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 12 (-230) ถึง (-240) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	218
แผนผังที่ 13	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 13 (-240) ถึง (-250) CM.DT. แสดงการกระจายตัวเศษอิฐ	219
แผนผังที่ 14	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 14 (-250) ถึง (-260) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุ	220

หน้า

แผนผังที่ 15	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 16 (-270) ถึง (-280) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	221
แผนผังที่ 16	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 17 (-280) ถึง (-290) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ	222
แผนผังที่ 17	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 19 (-300) ถึง (-310) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและนิเวศน์วัตถุ	223
แผนผังที่ 18	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 20 (-310) ถึง (-320) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของเศษอิฐ	224
แผนผังที่ 19	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 21 (-320) ถึง (-330) CM.DT. แสดงความแตกต่างของดินภายในหลุมขุดค้น	225
แผนผังที่ 20	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 22 (-330) ถึง (-340) CM.DT. แสดงการกระจายตัวของทราย	226
แผนผังที่ 21	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 23 (-340) ถึง (-350) CM.DT. แสดงภาชนะดินเผา หมายเลข 3	227
แผนผังที่ 22	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 24 (-350) ถึง (-360) CM.DT. แสดงความแตกต่างของดินภายในหลุม	228
แผนผังที่ 23	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 1	230
แผนผังที่ 24	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 1(ขยาย)	230
แผนผังที่ 25	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 2	230
แผนผังที่ 26	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 3	230
แผนผังที่ 27	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 4	230
แผนผังที่ 28	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 5	231
แผนผังที่ 29	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 6	231
แผนผังที่ 30	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 7	231
แผนผังที่ 31	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 8	231
แผนผังที่ 32	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 9	231
แผนผังที่ 33	ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40	232
แผนผังที่ 34	ผังบริเวณวัดใหม่	233
แผนผังที่ 35	ผังบริเวณวัดใหม่ สภาพก่อนการขุดแต่ง	234

หน้า

แผนผังที่ 36	แสดงตำแหน่งหลุมขุดค้นS16W40 และหลุมขุดทดสอบ	235
แผนผังที่ 37	รูปแปลนพระอุโบสถ สภาพก่อนการขุดแต่ง	236
แผนผังที่ 38	รูปด้านทิศเหนือและใต้ของพระอุโบสถสภาพก่อนการขุดแต่ง	237
แผนผังที่ 39	รูปด้านทิศตะวันตกและตะวันออกของพระอุโบสถสภาพก่อนการขุดแต่ง	238
แผนผังที่ 40	รูปตัดตามขวางและยาวของพระอุโบสถสภาพก่อนการขุดแต่ง	239
แผนผังที่ 41	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 สภาพก่อนการขุดแต่ง	240
แผนผังที่ 42	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.2 สภาพก่อนการขุดแต่ง	241
แผนผังที่ 43	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.3 สภาพก่อนการขุดแต่ง	242
แผนผังที่ 44	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.4 สภาพก่อนการขุดแต่ง	243
แผนผังที่ 45	รูปด้านทิศใต้และตะวันออกของหอระฆังสภาพก่อนการขุดแต่ง	244
แผนผังที่ 46	รูปด้านทิศเหนือและตะวันตกของหอระฆังสภาพก่อนการขุดแต่ง	245
แผนผังที่ 47	ผังบริเวณวัดใหม่ สภาพหลังการขุดแต่ง	246
แผนผังที่ 48	รูปแปลนพระอุโบสถ สภาพหลังการขุดแต่ง	247
แผนผังที่ 49	รูปด้านทิศเหนือและใต้ของพระอุโบสถสภาพหลังการขุดแต่ง	248
แผนผังที่ 50	รูปด้านทิศตะวันตกและตะวันออกของพระอุโบสถสภาพหลังการขุดแต่ง	249
แผนผังที่ 51	รูปตัดตามขวางและยาวของพระอุโบสถสภาพหลังการขุดแต่ง	250
แผนผังที่ 52	รูปแปลนพระอุโบสถ สมัยที่ 1	251
แผนผังที่ 53	รูปด้านข้างทิศตะวันตกและตะวันออกของพระอุโบสถ สมัยที่ 1	252
แผนผังที่ 54	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 สภาพหลังการขุดแต่ง	253
แผนผังที่ 55	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.2 สภาพหลังการขุดแต่ง	254
แผนผังที่ 56	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.3 สภาพหลังการขุดแต่ง	255
แผนผังที่ 57	รูปแปลนและด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.4 สภาพหลังการขุดแต่ง	256
แผนผังที่ 58	รูปแปลนของหอระฆัง สภาพหลังการขุดแต่ง	257
แผนผังที่ 59	รูปด้านทิศเหนือและตะวันตกของหอระฆังสภาพหลังการขุดแต่ง	258
แผนผังที่ 60	รูปด้านทิศใต้และตะวันออกของหอระฆังสภาพหลังการขุดแต่ง	259
แผนผังที่ 61	รูปแปลนกำแพงวัดด้านทิศเหนือ สภาพหลังการขุดแต่ง	260
แผนผังที่ 62	รูปแปลนกำแพงวัดด้านทิศใต้ สภาพหลังการขุดแต่ง	261

หน้า

แผนผังที่ 63	รูปแปลนกำแพงวัดด้านทิศตะวันออก สภาพหลังการขุดแต่ง	262
แผนผังที่ 64	รูปแปลนกำแพงวัดด้านทิศตะวันตก สภาพหลังการขุดแต่ง	263
แผนผังที่ 65	รูปแปลนพระอุโบสถ แบบการบูรณะ	264
แผนผังที่ 66	รูปด้านทิศเหนือและใต้ของพระอุโบสถ แบบการบูรณะ	265
แผนผังที่ 67	รูปด้านทิศตะวันออกและตะวันตกของพระอุโบสถ แบบการบูรณะ	266
แผนผังที่ 68	รูปแปลนและรูปด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 แบบการบูรณะ	267
แผนผังที่ 69	รูปแปลนและรูปด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.2 แบบการบูรณะ	268
แผนผังที่ 70	รูปแปลนและรูปด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.3 แบบการบูรณะ	269
แผนผังที่ 71	รูปแปลนและรูปด้านของเจดีย์รายหมายเลข 2.4 แบบการบูรณะ	270
แผนผังที่ 72	รูปด้านทิศเหนือและตะวันตกของหอระฆัง แบบการบูรณะ	271
แผนผังที่ 73	รูปด้านทิศใต้และตะวันออกของหอระฆัง แบบการบูรณะ	272
แผนผังที่ 74	แบบการบูรณะกำแพงวัด	273
แผนผังที่ 75	แบบวิเคราะห์ผังบริเวณวัดใหม่สมัยที่ 1	274
แผนผังที่ 76	แบบวิเคราะห์ผังบริเวณวัดใหม่สมัยที่ 2	275
แผนผังที่ 77	แบบวิเคราะห์ผังบริเวณวัดใหม่สมัยที่ 3	276
แผนผังที่ 78	รูปด้านทิศเหนือและใต้ของพระอุโบสถ แบบวิเคราะห์	277
แผนผังที่ 79	รูปด้านข้างของพระอุโบสถ แบบวิเคราะห์	278
แผนผังที่ 80	รูปแปลนและรูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.1 2.2 2.3 และ 2.4 แบบวิเคราะห์	279
แผนผังที่ 81	รูปด้านหน้าและข้างของหอระฆัง แบบวิเคราะห์	280

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	แสดงสภาพและรายละเอียดของพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด	82
ตารางที่ 3.2	แสดงสภาพและรายละเอียดของแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน	88
ตารางที่ 3.3	แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผา ที่พบจากการขุดแต่ง	103
ตารางที่ 3.4	แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสี ที่พบจากการขุดแต่ง	107
ตารางที่ 4.1	แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษกระเบื้องมุงหลังคา ที่พบจากหลุมขุดค้นS16W40	124
ตารางที่ 4.2	แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40	127
ตารางที่ 4.3	แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสี ที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40	129
ตารางที่ 4.4	แสดงลักษณะและรายละเอียดของโลหะที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40	131
ตารางที่ 4.5	แสดงสภาพ ขนาด และปริมาณของหอยเบี้ย ที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40	133

สารบัญภาพลายเส้น

หน้า

ภาพลายเส้นที่ 1 เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัด 281
ภาพลายเส้นที่ 2 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธุ์พฤกษา
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 282
ภาพลายเส้นที่ 3 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนม
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 E.แบบที่ 5
F.แบบที่ 6 G.แบบที่ 7 H.แบบที่ 8 I.แบบที่ 9 283
ภาพลายเส้นที่ 4 บัวปลายเสาและกาบกระจังปูนปั้น ประดับเสากรอบประตูของ
พระอุโบสถ ในงานก่อสร้างระยะที่สอง 284
ภาพลายเส้นที่ 5 ลายรูปวงกลมปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลังของ
พระอุโบสถ 284
ภาพลายเส้นที่ 6 ลายดอกไม้และผลไม้ปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลัง
ของพระอุโบสถ 285
ภาพลายเส้นที่ 7 ลายใบไม้ปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลังของพระอุ
โบสถ 285
ภาพลายเส้นที่ 8 หน้าบันปูนปั้นของช่องหน้าต่างพระอุโบสถ 286
ภาพลายเส้นที่ 9 นาคสามเศียรปลายกรอบซุ้มหน้าบันปูนปั้น 286
ภาพลายเส้นที่ 10 ช่อฟ้าปูนปั้น 286
ภาพลายเส้นที่ 11 ลายหน้ากระดานปูนปั้นเหนือกรอบหน้าต่างของพระอุโบสถ
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 287
ภาพลายเส้นที่ 12 เสาติดกับผนังปูนปั้น
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 288
ภาพลายเส้นที่ 13 บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2 289
ภาพลายเส้นที่ 14 เท้าสิงห์ปูนปั้น 289
ภาพลายเส้นที่ 15 ท้องสิงห์ปูนปั้น 289
ภาพลายเส้นที่ 16 ลายหน้ากระดานปูนปั้น 290
ภาพลายเส้นที่ 17 กลีบบัวปูนปั้น 290
ภาพลายเส้นที่ 18 ลายรักร้อยปูนปั้น 291

หน้า

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 E.แบบที่ 5
F.แบบที่ 6 291
ภาพลายเส้นที่ 19 ลายกระจังปูนปั้น
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 292
ภาพลายเส้นที่ 20 บัวกลุ่มเถาปูนปั้น 292
ภาพลายเส้นที่ 21 ชุดลวดบัวปูนปั้น 293
ภาพลายเส้นที่ 22 บัวกลุ่มปูนปั้น 293
ภาพลายเส้นที่ 23 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรก 294
ภาพลายเส้นที่ 24 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรที่สอง 295
ภาพลายเส้นที่ 25 ตัวอย่างพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด 295
ภาพลายเส้นที่ 26 ตัวอย่างพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด 296
ภาพลายเส้นที่ 27 พระหัตถ์และพระเศียรของพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด 296
ภาพลายเส้นที่ 28 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา 297
ภาพลายเส้นที่ 29 ตัวอย่างแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน 298
ภาพลายเส้นที่ 30 ตัวอย่างแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน 299
ภาพลายเส้นที่ 31 เศียรพระพุทธรูปปูนปั้น 299
ภาพลายเส้นที่ 32 ชิ้นส่วนพระเกตุมาลาปูนปั้น 300
ภาพลายเส้นที่ 33 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่ 1 300
ภาพลายเส้นที่ 34 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่ 2 300
ภาพลายเส้นที่ 35 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่ 1 301
ภาพลายเส้นที่ 36 ตัวอย่างตะปูโลหะ 301
ภาพลายเส้นที่ 37 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่ 2 302
ภาพลายเส้นที่ 38 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1 303
ภาพลายเส้นที่ 39 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2 303
ภาพลายเส้นที่ 40 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3 304
ภาพลายเส้นที่ 41 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4 304
ภาพลายเส้นที่ 42 เหรียญโลหะแบบที่ 2 305
ภาพลายเส้นที่ 43 เบี้ยดินเผา 305
ภาพลายเส้นที่ 44 สำริดรูปวงกลม 305

หน้า

ภาพลายเส้นที่ 45 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1 306
ภาพลายเส้นที่ 46 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 306
ภาพลายเส้นที่ 47 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3 306
ภาพลายเส้นที่ 48 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4 306
ภาพลายเส้นที่ 49 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5 307
ภาพลายเส้นที่ 50 ภาชนะดินเผาหมายเลข 6 307
ภาพลายเส้นที่ 51 ภาชนะดินเผาหมายเลข 7 308
ภาพลายเส้นที่ 52 ภาชนะดินเผาหมายเลข 8 308
ภาพลายเส้นที่ 53 ภาชนะดินเผาหมายเลข 9 308
ภาพลายเส้นที่ 54 ภาชนะดินเผาหมายเลข 10 309
ภาพลายเส้นที่ 55 ภาชนะดินเผาหมายเลข 11 309
ภาพลายเส้นที่ 56 ภาชนะดินเผาหมายเลข 12 309
ภาพลายเส้นที่ 57 ภาชนะดินเผาหมายเลข 13 310
ภาพลายเส้นที่ 58 ภาชนะดินเผาหมายเลข 14 310
ภาพลายเส้นที่ 59 ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 310
ภาพลายเส้นที่ 60 ภาชนะดินเผาหมายเลข 16 311
ภาพลายเส้นที่ 61 ภาชนะดินเผาหมายเลข 17 311
ภาพลายเส้นที่ 62 ภาชนะดินเผาหมายเลข 18 311
ภาพลายเส้นที่ 63 ภาชนะดินเผาหมายเลข 19 312
ภาพลายเส้นที่ 64 ภาชนะดินเผาหมายเลข 20 312
ภาพลายเส้นที่ 65 ภาชนะดินเผาหมายเลข 21 312
ภาพลายเส้นที่ 66 ภาชนะดินเผาหมายเลข 22 313
ภาพลายเส้นที่ 67 ภาชนะดินเผาหมายเลข 23 313
ภาพลายเส้นที่ 68 ภาชนะดินเผาหมายเลข 24 313
ภาพลายเส้นที่ 69 พวยกาดินเผา 314
ภาพลายเส้นที่ 70 เชิงเทียนดินเผา 314
ภาพลายเส้นที่ 71 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ 315
ภาพลายเส้นที่ 72 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่ 316
ภาพลายเส้นที่ 73 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็ก 316

หน้า

ภาพลายเส้นที่ 74 ประติมากรรมดินเผารูปสตรี 317
ภาพลายเส้นที่ 75 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก 317
ภาพลายเส้นที่ 76 ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษ 317
ภาพลายเส้นที่ 77 ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก 318
ภาพลายเส้นที่ 78 ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะ 318
ภาพลายเส้นที่ 79 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้ามนุษย์ 319
ภาพลายเส้นที่ 80 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าสัตว์ 319
ภาพลายเส้นที่ 81 ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา 319
ภาพลายเส้นที่ 82 ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์ 320
ภาพลายเส้นที่ 83 ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง 320
ภาพลายเส้นที่ 84 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก 320
ภาพลายเส้นที่ 85 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก 320
ภาพลายเส้นที่ 86 ประติมากรรมดินเผารูปหงส์ 321
ภาพลายเส้นที่ 87 ภาพสลักนูนต่ำ 321
ภาพลายเส้นที่ 88 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายจากหลุมขุดค้น S16W40
A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 322
ภาพลายเส้นที่ 89 ตุ๊กตาดินเผาจากหลุมขุดค้น S16W40 323
ภาพลายเส้นที่ 90 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1 324
ภาพลายเส้นที่ 91 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 324
ภาพลายเส้นที่ 92 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3 324
ภาพลายเส้นที่ 93 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4 324
ภาพลายเส้นที่ 94 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ชิง 325
ภาพลายเส้นที่ 95 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น 325

สารบัญภาพถ่าย

		หน้า
ภาพที่ 1	สภาพพื้นที่ด้านใต้ของวัดใหม่ก่อนการขุดแต่ง	326
ภาพที่ 2	สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	326
ภาพที่ 3	ผนังสกัดหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	327
ภาพที่ 4	สภาพพื้นชานมุขโถงหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	327
ภาพที่ 5	สภาพพื้นที่ด้านเหนือของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	328
ภาพที่ 6	ผนังสกัดหลังด้านเหนือของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	328
ภาพที่ 7	ผนังข้างด้านตะวันตกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	329
ภาพที่ 8	ผนังข้างด้านตะวันออกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	329
ภาพที่ 9	สภาพพื้นที่ภายในของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	330
ภาพที่ 10	ฐานชุกชีของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง	330
ภาพที่ 11	เจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านตะวันออกก่อนการขุดแต่ง	331
ภาพที่ 12	เจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านเหนือก่อนการขุดแต่ง	331
ภาพที่ 13	เจดีย์รายหมายเลข 2.3 มุมตะวันตกเฉียงใต้ก่อนการขุดแต่ง	332
ภาพที่ 14	เจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านเหนือก่อนการขุดแต่ง	332
ภาพที่ 15	มุมตะวันออกเฉียงเหนือของหอระฆังก่อนการขุดแต่ง	333
ภาพที่ 16	มุมตะวันตกเฉียงใต้ของหอระฆังก่อนการขุดแต่ง	333
ภาพที่ 17	ขณะขุดแต่งพื้นชานมุขโถงหลังด้านเหนือของพระอุโบสถ	334
ภาพที่ 18	สภาพการพังทลายของอิฐบนพื้นชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ	334
ภาพที่ 19	ขณะขุดแต่งพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถ	335
ภาพที่ 20	ขณะขุดแต่งชานมุขโถงหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถ	335
ภาพที่ 21	ขณะขุดแต่งพื้นที่ด้านตะวันออกของพระอุโบสถ	336
ภาพที่ 22	ผนังสกัดหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	336
ภาพที่ 23	ผนังสกัดหลังด้านเหนือของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	337
ภาพที่ 24	ร่างลายเส้นสีดำส่วนหน้าบันของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	337

หน้า

ภาพที่ 25	ร่างลายเส้นสีดำส่วนกรอบประตูของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	338
ภาพที่ 26	ร่างลายเส้นสีดำส่วนกรอบประตูของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	338
ภาพที่ 27	ช่องว่างเหนือช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลังด้านเหนือ	339
ภาพที่ 28	ลวดลายปูนปั้นประดับเสาติดกับผนังของผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ	339
ภาพที่ 29	สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	340
ภาพที่ 30	สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	340
ภาพที่ 31	แนวอิฐใต้ฐานข้างด้านตะวันตกของพระอุโบสถ	341
ภาพที่ 32	ผนังข้างด้านตะวันออกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	341
ภาพที่ 33	สภาพพื้นที่ด้านตะวันออกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	342
ภาพที่ 34	บันไดข้างปีกตะวันออกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ	342
ภาพที่ 35	บันไดข้างปีกตะวันตกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ	343
ภาพที่ 36	บันไดข้างปีกตะวันออกของชานมุขโถงด้านหน้าของพระอุโบสถ	343
ภาพที่ 37	บันไดข้างปีกตะวันตกของชานมุขโถงด้านหน้าของพระอุโบสถ	344
ภาพที่ 38	แนวอิฐรูปตัว"L"คร่อมฐานข้างด้านตะวันตกและบันไดข้างของพระอุโบสถ	344
ภาพที่ 39	เสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะแรก	345
ภาพที่ 40	ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบประตูในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	345
ภาพที่ 41	เสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	346
ภาพที่ 42	ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบประตูในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	346
ภาพที่ 43	แท่นอิฐรับแผ่นหินอ่อนของพระอุโบสถ	347
ภาพที่ 44	แท่นอิฐรับแผ่นหินอ่อนภายหลังการขุดตรวจ	347

หน้า

ภาพที่ 45	พนักเตี้ยๆของชานมุขโถงด้านหน้าของพระอุโบสถ	348
ภาพที่ 46	สภาพภายในพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	348
ภาพที่ 47	ร่องรอยการฉาบปูนปั้นซ้อนทับกันของพื้นปูอิฐภายในพระอุโบสถ	349
ภาพที่ 48	สภาพด้านหน้าของฐานชุกชีภายในพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง	349
ภาพที่ 49	สภาพด้านข้างของฐานพระประธาน	350
ภาพที่ 50	สภาพด้านข้างของฐานพระประธาน	350
ภาพที่ 51	การก่อเรียงอิฐด้านในของผนังข้างด้านตะวันออกของพระอุโบสถ	351
ภาพที่ 52	ร่องรอยการฉาบปูนทับซ้อนกันของผนังด้านในของพระอุโบสถ	351
ภาพที่ 53	ช่องหน้าต่างของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	352
ภาพที่ 54	ฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่างของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง	352
ภาพที่ 55	ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	353
ภาพที่ 56	ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	354
ภาพที่ 57	คานกรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	355
ภาพที่ 58	คานกรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	355
ภาพที่ 59	กรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง	356
ภาพที่ 60	สภาพฐานใบเสมาประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังการขุดแต่ง	356
ภาพที่ 61	สภาพฐานใบเสมาประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการขุดแต่ง	357
ภาพที่ 62	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.1-2.3 ภายหลังการขุดแต่ง	357
ภาพที่ 63	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	358
ภาพที่ 64	ชั้นฐานสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านเหนือ	358
ภาพที่ 65	ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มและองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.1	359
ภาพที่ 66	ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข 2.1	359
ภาพที่ 67	ลวดลายปูนปั้นประดับบัวหงายเหนือบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข2.1	360

หน้า

ภาพที่ 68	ลวดลายปูนปั้นประดับองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.1	360
ภาพที่ 69	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	361
ภาพที่ 70	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	361
ภาพที่ 71	ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข 2.3	362
ภาพที่ 72	ชั้นฐานสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.3	362
ภาพที่ 73	ลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปูของเจดีย์รายหมายเลข 2.3	363
ภาพที่ 74	ลวดลายปูนปั้นประดับองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.3	363
ภาพที่ 75	ขาสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.3	364
ภาพที่ 76	ขาสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.3	364
ภาพที่ 77	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง	365
ภาพที่ 78	สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง	365
ภาพที่ 79	ขาสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.4	366
ภาพที่ 80	ขาสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.4	366
ภาพที่ 81	หอระฆังด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง	367
ภาพที่ 82	หอระฆังวัดเจ้าย่า	368
ภาพที่ 83	ขณะขุดแต่งกำแพงวัดด้านตะวันออกปีกเหนือ	369
ภาพที่ 84	กำแพงวัดด้านตะวันออกปีกเหนือภายหลังการขุดแต่ง	369
ภาพที่ 85	ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันออก	370
ภาพที่ 86	กำแพงวัดด้านตะวันออกปีกใต้ภายหลังการขุดแต่ง	370
ภาพที่ 87	กำแพงวัดด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง	371
ภาพที่ 88	แนวกระเปาะกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันตก	371
ภาพที่ 89	แนวกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันตก	372
ภาพที่ 90	สภาพร่องระบายน้ำของกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันออก	372
ภาพที่ 91	สภาพมุมตะวันตกเฉียงเหนือของกำแพงวัดภายหลังการขุดแต่ง	373
ภาพที่ 92	กำแพงวัดด้านตะวันตกปีกใต้ภายหลังการขุดแต่ง	373
ภาพที่ 93	กำแพงวัดด้านตะวันตกปีกเหนือภายหลังการขุดแต่ง	374
ภาพที่ 94	ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันตก	374
ภาพที่ 95	เสากรอบประตูของกำแพงวัดด้านตะวันตกในงานก่อสร้างระยะแรก	375

หน้า

ภาพที่ 96	กำแพงวัดด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	375
ภาพที่ 97	กำแพงวัดด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	376
ภาพที่ 98	กำแพงวัดด้านใต้ปีกตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง	376
ภาพที่ 99	ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านใต้	377
ภาพที่ 100	แนวศิลาแลงด้านนอกของกำแพงวัดด้านใต้	377
ภาพที่ 101	ฐานอาคารหมายเลข 5 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง	378
ภาพที่ 102	ฐานอาคารหมายเลข 5 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	378
ภาพที่ 103	ฐานอาคารหมายเลข 6 และแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ภายหลังการขุดแต่ง	379
ภาพที่ 104	ขณะขุดแต่งฐานอาคารหมายเลข 6	379
ภาพที่ 105	ฐานอาคารหมายเลข 6 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	380
ภาพที่ 106	ฐานอาคารหมายเลข 6 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง	380
ภาพที่ 107	แนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง	381
ภาพที่ 108	แนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง	381
ภาพที่ 109	แนวอิฐพบที่ผนังด้านตะวันตกของหลุมขุดค้น S16W40	382
ภาพที่ 110	หลุมขุดทดสอบที่ 1 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ	382
ภาพที่ 111	หลุมขุดทดสอบที่ 1 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ	383
ภาพที่ 112	หลุมขุดทดสอบที่ 1(ขยายหลุม) ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	383
ภาพที่ 113	หลุมขุดทดสอบที่ 1(ขยายหลุม) ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ	384
ภาพที่ 114	หลุมขุดทดสอบที่ 2 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ	384
ภาพที่ 115	หลุมขุดทดสอบที่ 2 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	385
ภาพที่ 116	หลุมขุดทดสอบที่ 3 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	385
ภาพที่ 117	หลุมขุดทดสอบที่ 3 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ	386
ภาพที่ 118	หลุมขุดทดสอบที่ 4 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	386
ภาพที่ 119	หลุมขุดทดสอบที่ 4 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ	387
ภาพที่ 120	หลุมขุดทดสอบที่ 5 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	387
ภาพที่ 121	หลุมขุดทดสอบที่ 5 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ	388
ภาพที่ 122	หลุมขุดทดสอบที่ 6 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	388

หน้า

ภาพที่ 123	หลุมขุดทดสอบที่ 6 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ	389
ภาพที่ 124	หลุมขุดทดสอบที่ 7 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ	389
ภาพที่ 125	หลุมขุดทดสอบที่ 7 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ	390
ภาพที่ 126	หลุมขุดทดสอบที่ 8 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ	390
ภาพที่ 127	หลุมขุดทดสอบที่ 9 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ	391
ภาพที่ 128	หลุมขุดทดสอบที่ 9 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ	391
ภาพที่ 129	กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาตัวผู้	392
ภาพที่ 130	กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาตัวเมีย	392
ภาพที่ 131	กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาพบใต้พื้นชานมุขโถง	393
ภาพที่ 132	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 1	393
ภาพที่ 133	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 2	394
ภาพที่ 134	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 3	394
ภาพที่ 135	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 1 - 3(เรียงจากซ้ายไปขวา)	395
ภาพที่ 136	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 4 - 6(เรียงจากซ้ายไปขวา)	395
ภาพที่ 137	กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 7 - 9(เรียงจากซ้ายไปขวา)	396
ภาพที่ 138	กระเบื้องปูพื้น	396
ภาพที่ 139	ลายกลีบบัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้นประดับเสากรอบประตูผนังสกัดหน้า	397
ภาพที่ 140	ลายกระจังปูนปั้นประดับเสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถ	397
ภาพที่ 141	กรอบประตูปูนปั้นของผนังสกัดหลัง	398
ภาพที่ 142	ลายวงกลมปูนปั้นประดับหน้าบันเหนือช่องประตูผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ	398
ภาพที่ 143	ลายดอกไม้และบัวกุมุทปูนปั้น	399
ภาพที่ 144	ลายใบไม้ธรรมชาติ 3-5 แฉก	399
ภาพที่ 145	หน้าบันช่องหน้าต่าง	400
ภาพที่ 146	นาคสามเศียรปูนปั้น	400
ภาพที่ 147	ช่อฟ้าปูนปั้นขนาดใหญ่	401
ภาพที่ 148	ช่อฟ้าปูนปั้นขนาดเล็ก	401

หน้า

ภาพที่ 149	บัวปลายเสาปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างระยะที่สอง	402
ภาพที่ 150	ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 1	402
ภาพที่ 151	ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 2	403
ภาพที่ 152	ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 3	403
ภาพที่ 153	กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 1	404
ภาพที่ 154	กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2	404
ภาพที่ 155	กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2	405
ภาพที่ 156	กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2	405
ภาพที่ 157	บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2	406
ภาพที่ 158	บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2	406
ภาพที่ 159	เท้าสิงห์ประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2	407
ภาพที่ 160	ท้องสิงห์ประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2	407
ภาพที่ 161	ลายหน้ากระดานประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2	408
ภาพที่ 162	ใบระกาปูนปั้นประดับหอระฆัง	408
ภาพที่ 163	ลายรักร้อยแบบที่ 1,2,3และ5	409
ภาพที่ 164	ลายรักร้อยแบบที่ 3	409
ภาพที่ 165	ลายรักร้อยแบบที่ 4	410
ภาพที่ 166	ลายรักร้อยแบบที่ 6	410
ภาพที่ 167	ลายกระจังแบบที่ 1,2,3และ4	411
ภาพที่ 168	บัวปลายเสาปูนปั้น	411
ภาพที่ 169	ชุดลวดบัวปูนปั้นของพระอุโบสถ	412
ภาพที่ 170	บัวกลุ่มของฐานใบเสมา	412
ภาพที่ 171	เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรก	413
ภาพที่ 172	เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรกด้านหน้า	413
ภาพที่ 173	เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรกด้านข้าง	414
ภาพที่ 174	เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรที่สองด้านหน้า	415
ภาพที่ 175	เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรที่สองด้านข้าง	416
ภาพที่ 176	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปศิลาทราย	416

หน้า

ภาพที่ 177	ขมวดพระเกศาหินทราย	417
ภาพที่ 178	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF4)	417
ภาพที่ 179	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF6)	418
ภาพที่ 180	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF7)	418
ภาพที่ 181	พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด(SF8)	419
ภาพที่ 182	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF10)	420
ภาพที่ 183	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF11)	421
ภาพที่ 184	พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด(ล่างSF14 , บนSF16)	422
ภาพที่ 185	ส่วนเศียรพระพุทธรูปสำริด(SF19)	423
ภาพที่ 186	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF20)	424
ภาพที่ 187	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(#182)	425
ภาพที่ 188	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF29)	426
ภาพที่ 189	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF30)	427
ภาพที่ 190	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF31)	428
ภาพที่ 191	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(#210)	429
ภาพที่ 192	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF32)	430
ภาพที่ 193	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF38)	431
ภาพที่ 194	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF39)	431
ภาพที่ 195	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF42)	432
ภาพที่ 196	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF43)	432
ภาพที่ 197	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF44)	433
ภาพที่ 198	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF45)	434
ภาพที่ 199	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF46)	435
ภาพที่ 200	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF47)	435
ภาพที่ 201	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF48)	436
ภาพที่ 202	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF49)	437
ภาพที่ 203	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF50)	438
ภาพที่ 204	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF51)	439
ภาพที่ 205	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF61)	440

หน้า

ภาพที่ 206	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF67)	440
ภาพที่ 207	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF68)	441
ภาพที่ 208	พระพุทธรูปลอยตัวสำริด(SF69)	442
ภาพที่ 209	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา	443
ภาพที่ 210	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF15)	444
ภาพที่ 211	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงินด้านหน้า(SF18)	445
ภาพที่ 212	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงินด้านหลัง(SF18)	446
ภาพที่ 213	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF21)	447
ภาพที่ 214	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF25)	448
ภาพที่ 215	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF26)	449
ภาพที่ 216	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF27)	450
ภาพที่ 217	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF37)	451
ภาพที่ 218	แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน(SF53)	452
ภาพที่ 219	ส่วนเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น	452
ภาพที่ 220	ชิ้นส่วนเกตุมาลาปูนปั้น	453
ภาพที่ 221	ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบแรก	453
ภาพที่ 222	ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่สอง	454
ภาพที่ 223	ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบแรก	454
ภาพที่ 224	ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านหน้า	455
ภาพที่ 225	ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านหลัง	455
ภาพที่ 226	ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านข้าง	456
ภาพที่ 227	ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สอง	456
ภาพที่ 228	พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1	457
ภาพที่ 229	พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2	457
ภาพที่ 230	พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3	458
ภาพที่ 231	พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4	458
ภาพที่ 232	ชิ้นส่วนใบเสมาหินชนวน	459
ภาพที่ 233	ตะปูโลหะแบบต่างๆ	459
ภาพที่ 234	เหรียญโลหะแบบแรก	460

หน้า

ภาพที่ 235	เหรียญโลหะแบบที่สอง	460
ภาพที่ 236	เศษแก้วที่พบจากการขุดแต่ง	461
ภาพที่ 237	เศษแก้วที่พบจากการขุดแต่ง	461
ภาพที่ 238	เบี้ยดินเผาแบบต่างๆ	462
ภาพที่ 239	ดินเผารูปวงกลม	462
ภาพที่ 240	สำริดรูปวงกลม	463
ภาพที่ 241	กลุ่มภาชนะดินเผาและกลุ่มเศษแก้วพบด้านนอกของกำแพงวัดด้านเหนือ	463
ภาพที่ 242	ภาชนะดินเผาหมายเลข 1	464
ภาพที่ 243	ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 หลังขุดแต่ง	464
ภาพที่ 244	ภาชนะดินเผาหมายเลข 2	465
ภาพที่ 245	ภาชนะดินเผาหมายเลข 3	465
ภาพที่ 246	ภาชนะดินเผาหมายเลข 4	466
ภาพที่ 247	ภาชนะดินเผาหมายเลข 4	466
ภาพที่ 248	ภาชนะดินเผาหมายเลข 5	467
ภาพที่ 249	ภาชนะดินเผาหมายเลข 5	467
ภาพที่ 250	ภาชนะดินเผาหมายเลข 6	468
ภาพที่ 251	ภาชนะดินเผาหมายเลข 6	468
ภาพที่ 252	ภาชนะดินเผาหมายเลข 7	469
ภาพที่ 253	ภาชนะดินเผาหมายเลข 8	469
ภาพที่ 254	ภาชนะดินเผาหมายเลข 8	470
ภาพที่ 255	ภาชนะดินเผาหมายเลข 9	470
ภาพที่ 256	ภาชนะดินเผาหมายเลข 9	471
ภาพที่ 257	ภาชนะดินเผาหมายเลข 10	471
ภาพที่ 258	ภาชนะดินเผาหมายเลข 10	472
ภาพที่ 259	ภาชนะดินเผาหมายเลข 11	472
ภาพที่ 260	ภาชนะดินเผาหมายเลข 12	473
ภาพที่ 261	ภาชนะดินเผาหมายเลข 13	473
ภาพที่ 262	ภาชนะดินเผาหมายเลข 14	474

หน้า

ภาพที่ 263	ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 หลังขุดแต่ง	474
ภาพที่ 264	ภาชนะดินเผาหมายเลข 15	475
ภาพที่ 265	ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 (ใบด้านใน)	475
ภาพที่ 266	ภาชนะดินเผาหมายเลข 16	476
ภาพที่ 267	ภาชนะดินเผาหมายเลข 17	476
ภาพที่ 268	ภาชนะดินเผาหมายเลข 18	477
ภาพที่ 269	ภาชนะดินเผาหมายเลข 19	477
ภาพที่ 270	ภาชนะดินเผาหมายเลข 20	478
ภาพที่ 271	ภาชนะดินเผาหมายเลข 21	478
ภาพที่ 272	ภาชนะดินเผาหมายเลข 22	479
ภาพที่ 273	ภาชนะดินเผาหมายเลข 23	479
ภาพที่ 274	ภาชนะดินเผาหมายเลข 24	480
ภาพที่ 275	เชิงเทียนดินเผา	480
ภาพที่ 276	กลุ่มภาชนะดินเผาสภาพแตกหัก	481
ภาพที่ 277	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา	481
ภาพที่ 278	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา	482
ภาพที่ 279	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา	482
ภาพที่ 280	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา	483
ภาพที่ 281	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา	483
ภาพที่ 282	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ	484
ภาพที่ 283	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ	484
ภาพที่ 284	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ	485
ภาพที่ 285	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ	485
ภาพที่ 286	เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งเคลือบ	486
ภาพที่ 287	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	486
ภาพที่ 288	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	487
ภาพที่ 289	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	487
ภาพที่ 290	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	488
ภาพที่ 291	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	488

หน้า

ภาพที่ 292	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	489
ภาพที่ 293	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	489
ภาพที่ 294	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	490
ภาพที่ 295	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	490
ภาพที่ 296	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	491
ภาพที่ 297	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	491
ภาพที่ 298	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	492
ภาพที่ 299	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	492
ภาพที่ 300	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์หมิง	493
ภาพที่ 301	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านหน้า	493
ภาพที่ 302	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านหลัง	494
ภาพที่ 303	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านข้าง	494
ภาพที่ 304	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่	495
ภาพที่ 305	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กด้านหน้า	495
ภาพที่ 306	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กด้านข้าง	496
ภาพที่ 307	ประติมากรรมดินเผารูปสตรีด้านหน้า	496
ภาพที่ 308	ประติมากรรมดินเผารูปสตรีด้านข้าง	497
ภาพที่ 309	ประติมากรรมดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก	497
ภาพที่ 310	ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษด้านหน้า	498
ภาพที่ 311	ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษด้านข้าง	498
ภาพที่ 312	ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก	499
ภาพที่ 313	ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะ	499
ภาพที่ 314	ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้ามนุษย์	500
ภาพที่ 315	ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าสิงห์	501
ภาพที่ 316	ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา	502
ภาพที่ 317	ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์	502
ภาพที่ 318	ชิ้นส่วนขาสัตว์ดินเผา	503
ภาพที่ 319	ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง	503
ภาพที่ 320	ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอกชิ้นแรก	504

หน้า

ภาพที่ 321	ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอกชิ้นที่สอง	504
ภาพที่ 322	ประติมากรรมดินเผารูปหงส์	505
ภาพที่ 323	ประติมากรรมดินเผาแบบอื่นๆ	505
ภาพที่ 324	ภาพสลักนูนต่ำทำจากหินอ่อน	506
ภาพที่ 325	เศษโลหะ	506
ภาพที่ 326	เศษตะกั่ว	507
ภาพที่ 327	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับพื้นผิว	507
ภาพที่ 328	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 4 -150--160CM.DT	508
ภาพที่ 329	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 11 -220--230CM.DT	508
ภาพที่ 330	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 18 -290--300CM.DT	509
ภาพที่ 331	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 27 -380--390CM.DT	509
ภาพที่ 332	หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 29 -400--410CM.DT	510
ภาพที่ 333	ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านเหนือ	510
ภาพที่ 334	ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านตะวันตก	511
ภาพที่ 335	ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านใต้	511
ภาพที่ 336	ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านตะวันออก	512
ภาพที่ 337	เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบกาบกล้วยพบในหลุมขุดค้น S16W40	512
ภาพที่ 338	เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาพบในหลุมขุดค้น S16W40	513
ภาพที่ 339	เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบชายพับพบในหลุมขุดค้น S16W40	513
ภาพที่ 340	กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1 และ 2 (ขวาไปซ้าย)	514
ภาพที่ 341	กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 3 และ 4 (ซ้ายไปขวา)	514
ภาพที่ 342	ตุ๊กตาดินเผาด้านหน้า	515
ภาพที่ 343	ตุ๊กตาดินเผาด้านข้าง	515
ภาพที่ 344	ลูกหินดินเผา	516
ภาพที่ 345	ภาชนะดินเผาหมายเลข 1	516
ภาพที่ 346	ภาชนะดินเผาหมายเลข 2	517
ภาพที่ 347	ภาชนะดินเผาหมายเลข 3	517
ภาพที่ 348	ภาชนะดินเผาหมายเลข 4	518
ภาพที่ 349	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	518

หน้า

ภาพที่ 350	เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น	519
ภาพที่ 351	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง	519
ภาพที่ 352	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง ตอนปลาย	520
ภาพที่ 353	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง ตอนปลาย	520
ภาพที่ 354	เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์หมิง	521
ภาพที่ 355	เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น	521
ภาพที่ 356	ตะปูโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40	522
ภาพที่ 357	เหรียญโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40	522
ภาพที่ 358	ห่วงโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40	523
ภาพที่ 359	แหวนโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40	523
ภาพที่ 360	เบี้ยจั่นที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40	524

บทนำ
ความเป็นมาของโครงการ

งานขุดแต่ง และออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดใหม่ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายใต้โครงการบูรณะ จัดแสดงและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว ถูกกำหนดขึ้นในแผนการเงินกู้ OECF (SIP) เพื่อการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และเพื่อการอนุรักษ์ บูรณะโบราณสถานของชาติให้มั่นคงถาวร เป็นมรดกของชาติสืบไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพักผ่อนหย่อนใจ อันจะนำรายได้มาสู่ท้องถิ่น ได้อีกทางหนึ่ง

กรมศิลปากร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการนี้ ได้จัดทำรายการประกอบแบบและรายละเอียด ของโครงการบูรณะจัดแสดง และปรับปรุงภูมิทัศน์ โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว ขึ้น โดยมอบอำนาจให้นายบรรจง วงศ์วิเชียร ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ทำสัญญาดำเนินงานกับห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง ตามคำสั่งกรมศิลปากร ที่ 671/2542 ลงวันที่ 1 ธันวาคม 2542 สัญญาเลขที่ 1/2544 โดยมีรายละเอียดรวมทั้งสิ้น 8 รายการ ดังต่อไปนี้

1. งานบูรณะเจดีย์ประธานวัดแม่นางปลื้ม
    - งานขุดแต่งทางโบราณคดี
    - งานโครงสร้างรัดรอบฐาน
    - งานบูรณะส่วนองค์ประกอบเจดีย์
    - รายงานการขุดค้น ขุดแต่ง และผังรูปแบบ
2. งานจัดทำวิดีทัศน์ เรื่องบทบาทของช้างในสมัยอยุธยา
3. งานโบราณคดีวัดใหม่ (ร้าง)
    - งานขุดแต่งพระอุโบสถ เจดีย์ และหอระฆัง พื้นที่ 530 ตารางเมตร
    - งานขุดแต่งเนินโบราณสถานข้างเคียง พื้นที่ 90 ตารางเมตร
    - งานขุดแต่งพื้นที่โดยรอบ ตามผังรูปแบบ กำหนด 2,440 ตารางเมตร
    - งานขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม
    - รายงานการขุดค้น ขุดแต่ง และผังรูปแบบ
4. งานโบราณคดีวัดสามวิหาร
    - งานขุดแต่งเจดีย์ประธานและเจดีย์หมายเลข 2 พื้นที่ประมาณ 640 ตารางเมตร

- งานขุดแต่งพื้นที่ตามผังกำหนดส่วนที่เหลือ พื้นที่ประมาณ 1,009 ตารางเมตร
- งานขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม
- รายงานการขุดค้น ขุดแต่ง และผังรูปแบบ

5. งานบูรณะวัดโคกพระยา (ร้าง) ตำบลลุมพลี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6. งานบูรณะและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เนินโบราณสถานด้านหน้าตำหนักเพนียด

7. งานจัดแสดงภายในตำหนักเพนียด

- งานปรับปรุงนิทรรศการ
- งานไฟฟ้า
- งานกราฟฟิก
- งานศิลปกรรม

8. งานจัดพิมพ์เอกสารประชาสัมพันธ์ แหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา พระนครศรีอยุธยา 1 ชุด รวม 2 เล่ม

ในส่วนงานที่ปรากฏอยู่ในเอกสารเล่มนี้ เป็นไปตามขั้นตอนของการดำเนินงานตามรายการที่ 3 ภายหลังการดำเนินงานขุดค้นและขุดแต่งได้สำเร็จลุล่วงแล้ว เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลหลักฐาน ทางด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ต่อประชาชนโดยทั่วไปที่สนใจงานทางด้านนี้ และเพื่อประโยชน์ต่องานโบราณคดี-ประวัติศาสตร์โดยตรง ที่จะได้มีข้อมูลหลักฐานเพิ่มเติมมากขึ้นกว่าที่มีอยู่

บทที่ 1
การดำเนินงานขุดแต่งและขุดค้นทางโบราณคดี

1.1 ที่ตั้ง

โบราณสถานวัดใหม่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศา 21 ลิปดา 35 ฟิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 33 ลิปดา 50 ฟิลิปดาตะวันออก ตามแผนที่ทหารระวางที่ 5137 IV ลำดับชุด L 7017 พิมพ์ครั้งที่ 1-RTSD พิกัดที่ 47 PPR 687877 (แผนที่ที่ 1)

สามารถเดินทางเข้าสู่แหล่งได้ โดยใช้เส้นทางถนนอู่ทอง จากตลาดหัวรอ หรือหน้าพระราชวังจันทรเกษม ไปทางวัดราชประดิษฐาน เมื่อผ่านวัดราชประดิษฐาน จนถึงสี่แยกไฟแดงแรก เลี้ยวขวาข้ามสะพานมหาราช ที่ทอดข้ามคลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรี จนถึงสามแยกหน้าวัดวงษ์ม้อง จึงเลี้ยวซ้ายไปตามถนนลาดยาง ผ่านวัดกุฎีทอง ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงโบราณสถานแห่งนี้ ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับพระราชวังหลวง โดยมีคลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรีไหลผ่านระหว่างกลาง (แผนที่ที่ 2 , แผนผังที่ 34)

1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา

กรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดจ้างให้ ห จ ก. สุรศักดิ์ก่อสร้าง ดำเนินงานขุดค้นและขุดแต่งศึกษาตามโครงการขุดค้น ขุดแต่ง และอนุรักษ์ แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา คลองสระบัว และคลองบางขวด โดยการขุดหลุมขุดทดสอบ (TEST PIT) ขนาด 3 x 3 เมตร จำนวน 1 หลุม บริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ ใกล้กับคลองผ้าลาย ที่ไหลผ่านทางด้านเหนือของกลุ่มโบราณสถาน เมื่อเดือน มกราคม พ.ศ 2544 นับเป็นการดำเนินงานศึกษาพื้นที่บริเวณแห่งนี้เป็นครั้งแรก ก่อนการเข้ามาดำเนินการขุดค้นและขุดแต่งกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด และบริเวณพื้นที่รอบๆ อย่างละเอียดในปัจจุบัน ระหว่างวันที่ 10 - 30 มกราคม ของปีเดียวกัน

1.3 สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน

สภาพทั่วไปของพื้นที่รอบกลุ่มโบราณสถาน ค่อนข้างราบเรียบ มีชั้นดินทับถมสูงอยู่เฉพาะบริเวณฐานอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (ภาพที่ 1) ที่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นพระอุโบสถ แล้วค่อยๆลาดต่ำมาทางด้านทิศใต้ จนถึงคลองเมือง หรือแม่น้ำลพบุรี ซึ่งไหลผ่านขนานไปกับกลุ่มโบราณสถาน ระยะห่างกันประมาณ 75 เมตร ส่วนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำลพบุรี เป็นที่ตั้งของพระราชวังหลวง พื้นที่ทางด้านตะวันตก และเหนือ ค่อนข้างราบเรียบ มีคลองผ้าลาย [1] ไหลแยกออกมาจากแม่น้ำลพบุรี ไปทางทิศเหนือ แล้ววกเลี้ยวไปทางด้านตะวันออก โอบล้อมทางด้านตะวัน

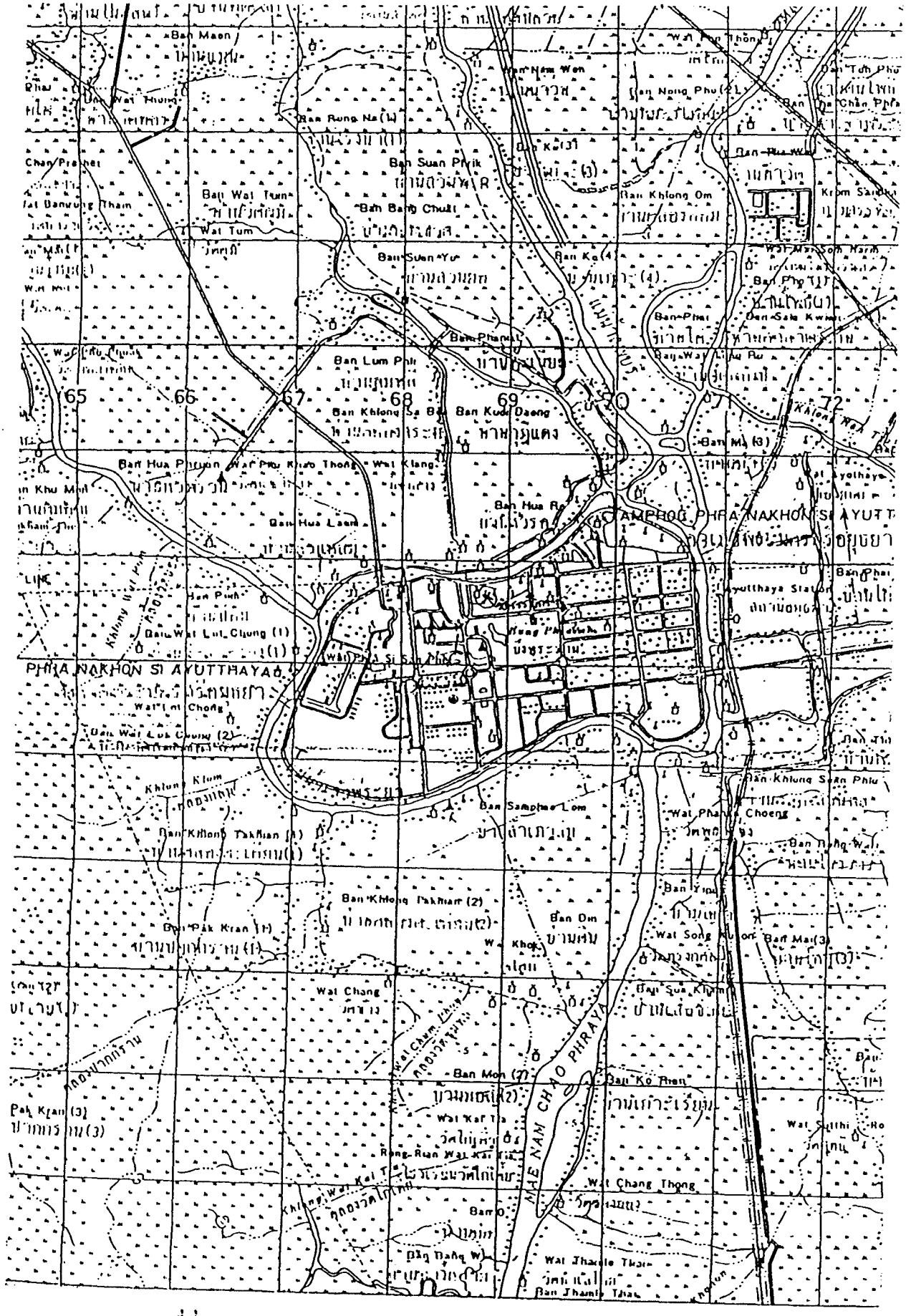

แผนที่ที่ 1 ตำแหน่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในแผนที่ประเทศไทย
ระวางที่ 5137 IV ลำดับชุด L7017 พิมพ์ครั้งที่ 1-RTSD
พิกัดกริดที่ 47 PPR 687877 มาตราส่วน 1:50,000

ตกและเหนือของกลุ่มโบราณสถานเอาไว้ บริเวณริมคลอง มีบ้านเรือนราษฎรตั้งเรียงรายอยู่ประมาณ 5 หลังคาเรือน ในขณะที่พื้นที่ทางด้านตะวันออกมีเนินดินขนาดย่อมอยู่ 2 เนิน และมีทางสาธารณประโยชน์ตัดผ่านระหว่างกลาง เนินดินแรกอยู่บริเวณมุมตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่มโบราณสถาน เป็นเนินดินที่เกิดจากการนำดินจากที่แห่งอื่นมาทับถม ปกคลุมด้วยวัชพืชอยู่ทั่วไป ในขณะที่เนินดินที่สอง อยู่ทางด้านเหนือของเนินดินแรก ปกคลุมด้วยต้นไผ่ ต้นกล้วย และวัชพืชเป็นจำนวนมาก ถัดออกไปทางด้านใต้ของเนินดินแรก มีบ้านเรือนราษฎรตั้งเรียงรายไปจนจรดฝั่งแม่น้ำลพบุรี (แผนผังที่ 34)

สำหรับกลุ่มโบราณสถานของวัดใหม่ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างในปัจจุบัน 3 ประเภทด้วยกันคือ

ประเภทแรก (โบราณสถานหมายเลข 1) (แผนผังที่ 37-40 , ภาพที่ 2)

ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่ออิฐถือปูน ขนาดประมาณ 25 X 10 เมตร ตั้งเรียงตัวตามความยาวในแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ หันด้านหน้าออกทางทิศใต้สู่แม่น้ำลพบุรี มีชั้นดินทับถมปกคลุมฐานอาคารเกือบทั้งหมด แต่ยังพอสังเกตได้ว่าเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่รับผนังทั้งสี่ด้าน ยังคงอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ผนังหนาประมาณ 70 เซนติเมตร ผนังสกัดหน้าด้านใต้เหลือความสูงประมาณ 3.50 เมตร มีช่องประตูทางเข้าออกอยู่ตรงกึ่งกลางของผนัง 1 ช่อง กว้างประมาณ 1.70 เมตร ยังคงเหลือคานหน้าต่างที่ทำด้วยไม้ อยู่เหนือกรอบประตู สภาพผุผังมาก ด้านหน้ามีชานมุขโถงยื่นยาวออกมาจากผนัง (ภาพที่ 3 และ 20) และยังคงมีแนวของราวบันไดข้างโผล่พ้นดินขึ้นมาอยู่ 2 ข้างของชานมุขโถง รวมทั้งมีเสารูปทรงแปดเหลี่ยม 2 ต้น บนพื้นของชานมุขโถง เหลือความสูงประมาณ 60 เซนติเมตร (ภาพที่ 4)

ผนังสกัดหลังด้านเหนือ (ภาพที่ 5 และ 6) เหลือความสูงประมาณ 5.30 เมตร มีช่องประตูทางเข้าออก 2 ช่อง กว้างประมาณ 1.20 เมตร ยังคงปรากฏคาน และกรอบประตูที่ทำด้วยไม้ อยู่ในสภาพสึกกร่อนมาก แต่ยังคงมีร่องรอยของยางรัก และกระเบื้องเกรียบหรือกระจกสีติดอยู่ ผนังด้านนอก ยังคงหลงเหลือลายก้านขดพันธุ์พฤกษาปูนปั้นประดับอยู่บริเวณข้างกรอบประตู และหน้าบันเหนือกรอบประตูซีกด้านตะวันออกของช่องประตูทางเข้าออกด้านปีกตะวันออก (ภาพที่ 24-26) นอกจากนี้ยังมีลวดลายปูนปั้นประดับเสาติดกับผนังของผนังสกัดด้านนี้ (ภาพที่ 27)

ผนังข้างด้านตะวันตกและตะวันออก (ภาพที่ 7 และ 8 ตามลำดับ) เหลือความสูงประมาณ 4 เมตร มีช่องหน้าต่าง เรียงตามความยาวของผนังด้านละ 4 ช่อง ช่องหน้าต่างแต่ละช่องมีความกว้างประมาณ 1 เมตร และสูง 1.90 เมตร บางช่องยังคงเหลือคาน และกรอบหน้าต่างที่ทำด้วยไม้ มีสภาพผุพังไปตามกาลเวลา มีร่องรอยของการลงรัก และประดับกระเบื้องเกรียบเช่นเดียวกันกับกรอบประตู (ภาพที่ 57-59) ด้านใต้ของช่องหน้าต่างบางช่อง มีการ

ประดับฐานสิงห์กรอบหน้าต่าง และเสากรอบหน้าต่าง เสากรอบหน้าต่างยังประดับด้วยชุดลวดบัวบนและล่างที่ทำด้วยปูนปั้น มีร่องรอยการลงรัก และประดับกระเบื้องเกรียบหรือกระจกสีด้วยเช่นกัน (ภาพที่ 55 และ 56)

ส่วนพื้นที่ภายในอาคาร มีหลุมลักลอบขุดขนาดใหญ่ 1 หลุม อยู่บริเวณตรงส่วนกลางของอาคาร (ภาพที่ 9) ใกล้กับผนังสกัดหลังด้านเหนือ มีฐานชุกชีรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รับฐานพระประธานในผังครึ่งวงกลม ถูกปกคลุมด้วยชั้นดินทับถม มีร่องรอยของโพรงที่ถูกลักลอบขุด 2 โพรง บริเวณฐานด้านตะวันตก และใต้ (ภาพที่ 10) รอบตัวอาคารทั้งหมด ถูกปกคลุมด้วยวัชพืช ใกล้กับฐานอาคารด้านตะวันออก มีต้นมะม่วงใหญ่ขึ้นอยู่ 1 ต้น ส่วนทางด้านตะวันออกเฉียงใต้มีต้นหมัน และต้นมะฝ่อ ขึ้นอยู่ชนิดละ 1 ต้น

นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนใบเสมาที่ทำด้วยหิน แตกหักอยู่บริเวณใกล้กับฐานอาคารทางด้านเหนือ แต่อยู่ในสภาพสึกกร่อนเป็นอย่างมาก จึงอาจสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่า อาคารหลังนี้น่าจะเป็นพระอุโบสถ มากยิ่งกว่าอาคารประเภทอื่น

ประเภทที่ 2 (โบราณสถานหมายเลข 2) (แผนผังที่ 41-44)

เป็นกลุ่มเจดีย์ราย (ภาพที่ 11-14) พบทั้งหมด 4 องค์ ขนาดประมาณ 2.60 x 2.60 เมตร มีสภาพการพังทลายแตกต่างกันออกไป ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ (เจดีย์รายหมายเลข 2.1)ประจำด้านตะวันตก (เจดีย์รายหมายเลข 2.2) ประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ (เจดีย์รายหมายเลข 2.3) และประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ (เจดีย์รายหมายเลข 2.4) ของอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (โบราณสถานหมายเลข 1) มีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก องค์ที่พังทลายมากที่สุดคือ องค์ที่อยู่ประจำด้านตะวันตก และประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ เจดีย์รายทุกองค์มีโพรงที่เกิดจากการถูกลักลอบขุด องค์ที่สมบูรณ์ที่สุด คือองค์ที่อยู่ประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ และประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ เป็นเจดีย์รายย่อมุมไม้สิบสองแบบทรงเครื่อง มีลวดลายประดับปูนปั้นที่องค์ระฆัง บัวกลุ่ม และฐานสิงห์ สำหรับส่วนยอดได้หักพังทลายลงแล้ว

ประเภทที่ 3 (โบราณสถานหมายเลข 3) (แผนผังที่ 45-46)

หอระฆัง(ภาพที่ 15 และ 16) ตั้งอยู่ห่างจากอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า (โบราณสถานหมายเลข 1) ไปทางด้านตะวันตกประมาณ 20 เมตร มีขนาดประมาณ 5.20 x 5.20 เมตร ลักษณะของชุดฐาน เป็นแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง รองรับเขียง และฐานสิงห์ ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้ยี่สิบ ต่อเนื่องขึ้นไปด้วยเรือนธาตุย่อมุมไม้ยี่สิบด้านทั้งสี่ของเรือนธาตุ ก่อเป็นช่องประตูทางเข้าออกทรงสี่เหลี่ยมปลายแหลม คล้ายกลีบบัว จึงมีพื้นที่ว่างภายใน เหนือเรือนธาตุ เป็นหน้าบัน ที่มีส่วนของสันหลังคายื่นยาวออกมา ทำให้เกิดพื้นที่ว่างมากพอ สำหรับการประดับยอดเจดีย์ทรงปรางค์ขนาดเล็ก บนสันหลังคาทั้งสี่ด้านได้ เหนือ

จากส่วนหน้าบัน เป็นชุดฐานสิงห์ย่อมุมไม้ยี่สิบหนึ่งชั้น รองรับบัวกลุ่ม และส่วนยอดสุด ที่ก่อเป็นเจดีย์ทรงปรางค์ มีระเบียบขององค์ประกอบ และการประดับเช่นเดียวกับเจดีย์ทรงปรางค์ทั่วไป

1.4 **การวางผังหลุมขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดี** (แผนผังที่ 35)

การวางผังหลุมใช้ระบบตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (GRID SYSTEM) ขนาด 4x4 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงานทั้งหมด โดยกำหนดเส้นแกนหลัก (BASE LINE) 2 เส้น วางผังในแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตกจริง ตัดกันที่จุดกำหนดตายตัว (FIXED POINT) ซึ่งได้กำหนดไว้ที่มุมตะวันออกเฉียงใต้ของเส้นลวดชั้นที่ 3 ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 (แผนผังที่ 35) สำหรับจุดกำหนดระดับมาตรฐานสมมุติ (DATUM POINT) อยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับจุดกำหนดตายตัว โดยมีเส้นระดับมาตรฐานสมมุติหลัก (DATUM LINE) อยู่เสมอส่วนบนสุดของจุดกำหนดระดับมาตรฐานสมมุติ

ในส่วนของการเรียกชื่อพื้นที่ในตารางต่างๆ ใช้วิธีการเรียกชื่อทิศบวกกับระยะทาง โดยมีจุดกำหนดตายตัวเป็นจุดกึ่งกลาง แบ่งพื้นที่ในการดำเนินงานออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ตามเส้นแนวแกนหลักทั้งสองที่ตัดกัน คือ พื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ และพื้นที่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ ตัวอย่างเช่น พื้นที่ N4E8 หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ในตารางสี่เหลี่ยมนี้อยู่ในพื้นที่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากจุดกำหนดตายตัวไปทางเหนือ 4 เมตร และทางตะวันออก 8 เมตร เป็นต้น

สำหรับหลุมขุดค้นมี 1 หลุม ขนาด 3x3 เมตร โดยการเว้นขอบหลุม (BLOCK) ด้านละ 50 เซนติเมตร คือหลุม S16W40

1.5 **เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน**

เนื่องจากโบราณสถานแห่งนี้ยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างชัดเจน มีชั้นดินทับถมที่เต็มไปด้วยเศษอิฐและเศษปูนเป็นจำนวนน้อยปกคลุมอยู่โดยรอบ ชั้นดินทับถมที่กล่าวถึงนี้ จะหนาเฉพาะบริเวณรอบขอบฐานของอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า(สันนิษฐานในเบื้องต้น ว่าน่าจะเป็นพระอุโบสถ) การดำเนินการขุดแต่งจึงใช้วิธีการตรวจหาขอบเขตของโบราณสถานก่อนโดยการขุดหลุมขุดทดสอบ (TEST PIT) ขนาดกว้างxยาวไม่ต่ำกว่าด้านละ 1 เมตร บริเวณขอบฐานของอาคาร และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ตามประสบการณ์ของผู้ขุดแต่งเป็นลำดับแรกก่อน เพื่อตรวจสอบเทคนิคการก่อรากฐานของโบราณสถาน และชั้นดินที่สันนิษฐานว่าเป็นชั้นดินที่ใช้งานร่วมสมัย และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด

สำหรับกำแพงวัดที่ล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด ไม่ปรากฏในระดับพื้นดินปัจจุบัน การดำเนินการตรวจสอบขอบเขตของกำแพงวัดจึงได้ขุดหลุมขุดทดสอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

(TRENCH) ตัดขวางบริเวณพื้นที่ที่สันนิษฐานว่า น่าจะมีกำแพงวัดหลงเหลืออยู่ และอาจวางเรียงตัวอยู่ในระดับลึก

เมื่อสามารถตรวจสอบชั้นดินที่อยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับสิ่งก่อสร้างต่างๆ ได้แล้ว จึงดำเนินการขุดลอกชั้นดินที่ทับถมตัวโบราณสถานออกทั้งหมด จนถึงระดับชั้นดินที่สันนิษฐานว่าอยู่ในชั้นกิจกรรมของการใช้งานร่วมสมัยกัน และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ในงานขุดแต่งได้ให้ความสำคัญกับแนวโบราณสถาน และแนวปูนฉาบเป็นอย่างมาก โดยการใช้เครื่องมือขุดแต่งขนาดเล็ก เมื่อทำการขุดเข้าใกล้แนวโบราณสถานแต่ละหลัง แต่ละองค์ สำหรับแนวอิฐต่างๆ ที่ได้พบจากการขุดแต่งก็ใช้หลักวิธีการขุดแต่งเดียวกัน เพื่อหาความสัมพันธ์กับโบราณสถาน หรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ต่อไป

นอกจากนี้ยังได้เปิดหลุมขุดทดสอบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบยาวอีกหลายหลุม เชื่อมโบราณสถานแต่ละหลังเข้าด้วยกัน เพื่อตรวจสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะแผนผังของโบราณสถานในแต่ละสมัย แต่ละครั้ง และการก่อสร้างซ้อนทับหรือการเพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างของกลุ่มโบราณสถานแห่งนี้ด้วย (แผนผังที่ 36)

1.6 เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี

สำหรับการขุดค้น ได้ทำการขุดตามระดับชั้นดินสมมุติ (UNIT LEVEL) กำหนดให้แต่ละชั้นดินมีความหนาประมาณ 10 เซนติเมตร ขุดลึกลงไปตามระบบเช่นนี้ จนถึงระดับชั้นดินที่ไม่ปรากฏร่องรอยการทำกิจกรรมของมนุษย์ หรือชั้นดินไร้วัฒนธรรม (STERLIE) แต่ในบางครั้งเมื่อพบร่องรอยผิดวิสัย (FEATURE) หรือความเปลี่ยนแปลงของดินที่ผิดสังเกต ก็จะทำการขูดผิวหน้าดิน (SCRAPING) ทำการบันทึกภาพ และบันทึกรายละเอียดต่างๆ ลงบนแบบบันทึกชั้นดิน (LEVEL FORM) เพื่อทำการศึกษาต่อไป นอกจากนี้ในระหว่างที่ทำการขุดค้นศึกษาได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับรายละเอียดหรือสัณฐานของดิน (SOIL MORPHOLOGY) ด้วย เพื่อประกอบการศึกษาภายในหลุมขุดค้น อันอาจจะนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกันของชั้นดินของแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ รวมถึงการวิเคราะห์ตีความในระดับต่อไป

1.7 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล

การเก็บหลักฐานในงานขุดแต่งและขุดค้นทางโบราณคดี ทำการเก็บไว้ในถุงพลาสติกตามพื้นที่ตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (GRID SYSTEM) ที่ได้พบโบราณวัตถุนั้นๆ โดยการแยกประเภทตามความสำคัญของหลักฐาน และความแข็งแรงคงทน หลังจากนั้นจึงนำไปล้างเอาเศษดินออกแล้วจึงบรรจุในกล่องพลาสติกที่มีความแข็งแรง สำหรับโบราณวัตถุบางประเภทที่มีความเปราะ

บางและแตกหักง่าย จะบุภายในกล่องที่เก็บรักษา ด้วยวัสดุอ่อนนุ่มอีกชั้นหนึ่ง ในส่วนของหลุมขุดค้น ได้เก็บตามลำดับชั้นดินสมมุติ เพื่อสะดวกต่อการศึกษาในภายหลัง

โบราณวัตถุที่สำคัญ (SPECIAL FINDS) และแนวอิฐต่างๆ ที่พบในระหว่างการขุดและหลังการขุดศึกษา ได้ทำการบันทึกด้วยภาพสีและสไลด์ ในบางครั้งเมื่อหลักฐานไม่ชัดเจนนักเมื่อบันทึกด้วยภาพถ่าย จึงบันทึกด้วยภาพลายเส้นประกอบ รวมถึงการบันทึกลงในแผนผังด้วย

และเพื่อสะดวกต่อการบันทึกหลักฐานทางโบราณคดีต่างๆ ให้ถูกต้องรวดเร็ว จึงได้กำหนดแบบฟอร์มสำหรับการปฏิบัติงานดังนี้คือ

1.แบบบันทึกประจำวัน (DIARY RECORD)

2.แบบบันทึกภาพถ่าย (PHOTO LOG)

3.แบบทะเบียนถุง (BAG LIST)

4.แบบทะเบียนของพิเศษ (SPECIAL FINDS LIST)

5.แบบบันทึกชั้นดิน (LEVEL FORM)

6.แบบบันทึกร่องรอยผิดวิสัย (FEATURE FORM)

เชิงอรรถท้ายบทที่ 1

[1] คลองผ้าลายมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปอีก 2 ชื่อ คือ คลองหงส์ และคลองป่าแดง (นายสุชิน วังบรรพต , 2544 : สัมภาษณ์) เป็นคลองสายเล็ก ไหลมาจากคลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรี ขึ้นไปทางด้านเหนือ ขนานกับกลุ่มโบราณสถานวัดใหม่ ทางด้านตะวันตก แล้ววกเลี้ยวไปทางทิศตะวันออกโอบล้อมทางด้านเหนือของกลุ่มโบราณสถานเอาไว้ สภาพในปัจจุบันเป็นคลองที่ตื้นเขิน ถูกดินถมปิดทางน้ำ บริเวณช่วงที่อยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของพระอุโบสถ จนไม่สามารถใช้ในการสัญจรได้ในปัจจุบัน แต่จากหลักฐานในส่วนของแผนที่พระนครศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ. 2469 ได้ปรากฏตำแหน่งของกลุ่มโบราณสถานวัดใหม่ และมีคลองผ้าลายไหลอยู่ทางด้านตะวันตก มีทิศทางการไหลขึ้นไปทางทิศเหนือ เชื่อมติดต่อกับคลองสระบัวที่ไหลขนานไปทางด้านตะวันตกของคลองผ้าลาย(แผนที่ที่3)

บทที่ 2
โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

ภายหลังการดำเนินงานขุดแต่ง ลอกชั้นดินทับถมออก ที่มีความหนาประมาณ10-100 เซนติเมตร ประกอบไปด้วยเศษอิฐ เศษปูน เศษกระเบื้องมุงหลังคา ดิน และวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมโบราณสถาน และพื้นที่ที่สัมพันธ์กับกลุ่มโบราณสถาน รวมทั้งสิ้นประมาณ 4,000 ตารางเมตร จนถึงระดับชั้นดินที่สัมพันธ์ร่วมสมัยกับกลุ่มโบราณสถานโดยรวมทั้งหมด พบว่านอกจากสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏก่อนการขุดแต่งศึกษาแล้ว ยังพบสิ่งก่อสร้างรูปแบบอื่นภายหลังการขุดแต่งศึกษาอีกสัมพันธ์กับกลุ่มโบราณสถานและลักษณะแผนผังโดยรวมของวัด

ดังนั้นเพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจ จึงได้แยกสภาพทั่วไปและลักษณะแผนผังของวัด รวมถึงสิ่งก่อสร้างต่างๆที่พบภายหลังการขุดแต่งออกดังนี้

2.1 สภาพทั่วไปและลักษณะแผนผังของวัดโดยรวม (แผนผังที่ 47)

ลักษณะแผนผังของวัด เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 80 x 43 เมตร ด้านหน้าของวัดอยู่ทางทิศใต้ มีแม่น้ำลพบุรีหรือคลองเมืองไหลผ่านทางด้านหน้า ห่างกันประมาณ 75 เมตร มีกำแพงวัดก่อล้อมอยู่ทั้ง 4 ด้าน พื้นที่ภายในกำแพงวัด ประกอบด้วยพระอุโบสถรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 1 หลัง ตั้งเรียงตัวตามความยาวในแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ แต่เบี่ยงเบนออกจากเส้นแกนทิศใต้ ไปทางด้านตะวันออกประมาณ 10 องศา พระอุโบสถตั้งอยู่ค่อนไปทางบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกของวัด หรืออยู่ห่างจากกำแพงวัดด้านตะวันออกประมาณ 26.50 เมตร ทำให้เกิดพื้นที่ว่างบริเวณด้านตะวันตกมากกว่า จนขาดความสมดุลในเรื่องของระเบียบแผนผัง ระหว่างพื้นที่ส่วนตะวันตกและส่วนตะวันออก ในขณะที่พื้นที่ทางส่วนเหนือและใต้ กลับมีความสมดุลมากกว่า และเนื่องจากไม่พบร่องรอยหลักฐานของเจดีย์ประธานว่าเคยประดิษฐานอยู่ภายในวัดอย่างชัดเจน พระอุโบสถจึงมีความสำคัญเป็นหลัก หรือประธานของวัด ตั้งอยู่บนแนวเส้นแกนหลัก

ห่างจากพระอุโบสถมาทางด้านตะวันตกประมาณ 5.50 เมตร มีกลุ่มเจดีย์รายทรงเครื่อง 3 องค์ ตั้งเรียงรายตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ บนแนวเส้นแกนรองด้านตะวันตก (ภาพที่ 29 และ 62) เจดีย์ทั้งสามองค์ ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ ประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ และประจำด้านตะวันตกของพระอุโบสถ ส่วนทางด้านตะวันออกของพระอุโบสถห่างกันประมาณ 5.50 เมตร บนแนวเส้นแกนรองด้านตะวันออกอีกแนวหนึ่ง ยังคงเหลือเจดีย์รายทรงเครื่องประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ เพียงองค์เดียวเท่านั้น (ภาพที่ 33) อีกสององค์ ที่อยู่ประจำด้านตะวันออก และประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะถูกทำลายไปแล้ว เนื่องจากหากขาดเจดีย์

ทั้งสององค์นี้ จะทำให้ลักษณะแผนผังของวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านข้างทั้งสองที่ขนาบกับพระอุโบสถขาดความสมดุลไป

ถัดจากพระอุโบสถ มาทางด้านตะวันตกประมาณ 18 เมตร ในแนวตรงกับเจดีย์รายทรงเครื่องประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ มีหอระฆังประดิษฐานอยู่อีก 1 องค์ (ภาพที่ 81)

ดังนั้นกลุ่มโบราณสถานหรือสิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่ของวัด ได้ถูกก่อสร้างขึ้นบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออกของบริเวณวัด

สำหรับช่องประตูทางเข้าออกของวัด พบว่ามีทั้งหมด 6 ช่อง บริเวณกำแพงวัดด้านตะวันออก 2 ช่อง กำแพงวัดด้านตะวันตก 1 ช่อง และกำแพงวัดด้านใต้ มี 3 ช่อง ในส่วนของกำแพงวัดด้านเหนือ ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนพอที่จะระบุว่ามีช่องประตูทางเข้าออกอยู่ทางด้านนี้

นอกเหนือจากสิ่งก่อสร้างดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังพบว่ามีสิ่งก่อสร้าง อย่างอื่นเพิ่มเติมอีก คือ บริเวณด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันออกปีกใต้ มีฐานอาคารขนาด 4.80 x 4.80 เมตร (ฐานอาคารหมายเลข 5) (ภาพที่ 101-102) ตั้งอยู่ 1 หลัง ส่วนบริเวณด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันตกปีกใต้ ห่างกันประมาณ 40 เซนติเมตร พบแนวอิฐรูปตัว L ย่อมุม (ฐานอาคารหมายเลข 6)(ภาพที่ 103,105 และ 106) สภาพพังทลายเป็นอย่างมาก ตั้งอยู่ 1 หลัง รวมถึงแนวอิฐรูปเกือกม้า (แนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7) (ภาพที่ 107-108) ที่ก่อเชื่อมออกมาจากช่องประตูทางเข้าออกด้านตะวันตก ทั้งหมดเป็นสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นอยู่บนพื้นดินที่ได้รับการถมในคราวหลัง แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างภายในบริเวณวัดอีกในระยะหลัง

2.2 ลักษณะโบราณสถานภายหลังการขุดแต่งและเทคนิคการก่อสร้าง

2.2.1 พระอุโบสถ หมายเลข 1 (แผนผังที่ 48-51)

ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แอ่นโค้งคล้ายท้องเรือสำเภา ขนาดประมาณ 24.50 x 8.70 เมตร วางเรียงตัวตามแนวยาวในแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ สภาพภายหลังการขุดแต่ง และการขุดหลุมขุดทดสอบรากฐานของอาคาร พบว่ามีร่องรอยการก่อสร้างเพิ่มเติมชานมุขโถงด้านหน้าหรือด้านใต้ มีความยาวประมาณ 4.80 เมตร และชานมุขโถงด้านหลังหรือด้านเหนือ มีความยาวประมาณ 3.20 เมตร ต่อออกมาจากฐานอาคารเดิมทางด้านใต้และเหนือตามลำดับในคราวหลัง แสดงให้เห็นว่าอาคารเดิมก่อนขยายเพิ่มชานมุขโถงออกมานั้น มีขนาดประมาณ 16.50 x 8.70 เมตร

จากการขุดหลุมตรวจสอบการวางรากฐานของอาคาร (TP-6) (แผนผังที่ 29 , ภาพที่ 122-123) บริเวณช่วงรอยต่อของฐานอาคารด้านตะวันออกในครั้งแรก และฐานชานมุขโถงที่ก่อสร้างเพิ่มเติมในภายหลัง เพื่อตรวจสอบร่องรอยการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอาคาร และการวางรากฐานอาคาร ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่า การวางรากฐานของอาคาร ทำโดยการปรับระดับพื้นทราย

ด้านล่างให้ได้ระดับก่อน แล้วใช้ดินดำอัด หนาประมาณ 5 เซนติเมตร ทับลงบนชั้นทราย ก่อนที่จะก่อเรียงอิฐเป็นฐานรากใต้ดิน หนาประมาณ 60 เซนติเมตร หรือสูงประมาณเก้าชั้นอิฐ หลังจากนั้นจึงก่อฐานอาคาร เป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมสูงหนึ่งชั้นรับฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ที่มีเส้นลวดประกอบ อีกทั้งยังพบว่าฐานอาคาร มีร่องรอยการฉาบปูนถึง 3 ครั้ง ในส่วนเทคนิคการก่อเรียงอิฐของอาคารเป็นแบบสั้นสลับยาว อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดใหญ่มาก ประมาณ 34 x 17 x 6 เซนติเมตร

สำหรับการวางรากฐานของชานมุขโถง อันเป็นงานก่อสร้างเพิ่มเติมในครั้งหลัง ได้ทำการขุดหลุมขุดทดสอบการวางรากฐาน(TP-1 ขยายหลุม และ TP-6) (แผนผังที่ 24 และ 29 , ภาพที่ 112-113 และ 122-123 ตามลำดับ) พบว่าทำโดยการปรับระดับพื้นทรายด้านล่างให้ได้ระดับก่อน แล้วจึงอัดดินหนาประมาณ 10 เซนติเมตร เช่นเดียวกับการวางรากฐานของฐานอาคารในครั้งแรก หลังจากนั้นจึงก่อเรียงอิฐ หนาประมาณ 60 เซนติเมตร หรือสูงประมาณ 12 ชั้นอิฐ เป็นฐานรากของอาคารที่อยู่ใต้ดิน การก่อฐานชานมุขโถงเป็นการก่อเชื่อมกับฐานอาคารในครั้งแรกเพื่อขยายออกไป จนสามารถสังเกตเห็นรอยต่อระหว่างฐานอาคารในครั้งแรก และฐานชานมุขโถงในครั้งหลัง รวมถึงการก่อพื้นชานมุขโถงเข้าไปซ้อนทับกับชั้นบัวคว่ำของอาคารในครั้งแรกได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังพบว่าการก่อฐานชานมุขโถงในระดับฐานราก มีการสกัดอิฐของฐานรากอาคารด้านเหนือในครั้งแรกเป็นช่องตามแนวตั้ง เพื่อรับเดือยอิฐที่เป็นส่วนหนึ่งของฐานรากชานมุขโถงเข้าไป สำหรับยึดติดกับฐานอาคารเดิมให้มั่นคง ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่ภายในผนังหลุมด้านตะวันตกของหลุมขุดทดสอบที่ 6 (TP-6) การก่อเรียงอิฐของฐานชานมุขโถง เป็นแบบสั้นสลับยาว โดยการก่อเป็นขอบฐานหนา 45 เซนติเมตร ใช้ดินที่มีเศษกระเบื้องมุงหลังคา เศษอิฐแตกหักและเศษปูนถมอัดภายใน จึงปูเรียงพื้นชานมุขโถง อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดเล็กกว่าอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารในครั้งแรก มีขนาดประมาณ 24 x 12 x 4 เซนติเมตร เมื่อทำการเตรียมรากฐานของฐานชานมุขโถงเรียบร้อยแล้ว จึงก่อขึ้นรูปทรงของฐานชานมุขโถง เป็นชั้นฐานเขียงหนึ่งชั้น สูงประมาณ 50 เซนติเมตร หรือสูงประมาณ 10 ชั้นอิฐ รองรับบัวคว่ำที่มีขนาดเล็กกว่าบัวคว่ำ และบัวหงายของฐานบัวลูกแก้วอกไก่ของอาคารในครั้งแรก สำหรับเทคนิคการก่อขึ้นทรงบัวคว่ำของฐานชานมุขโถง ทำโดยการก่อเรียงอิฐซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 4 ชั้นอิฐ โดยไม่มีการถากอิฐ แล้วฉาบปูนเป็นรูปบัวคว่ำ (ภาพที่ 17) แตกต่างจากเทคนิคในการก่อชั้นบัวคว่ำและบัวหงายของอาคารในครั้งแรก ที่มีการถากอิฐในแนวเฉียงก่อนเรียงอิฐซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป

สภาพภายหลังการขุดแต่ง ยังพบว่าพื้นชานมุขโถงด้านหลังหรือด้านเหนือ มีร่องรอยการฉาบปูนถึงสามครั้ง และมีเสาชานมุขเตี้ยๆ รูปทรงแปดเหลี่ยม ตั้งอยู่ 2 ต้น เหลือความสูงประมาณ 70 เซนติเมตร (ภาพที่ 17 และ 18) รวมถึงได้พบบันไดข้างทั้งสองด้าน คือด้านตะวันออกและตะวันตก เพื่อขึ้นสู่พื้นชานมุขโถง บันไดข้างทำสามชั้น กว้างประมาณ 85 เซนติเมตร ไม่มีราวบันได (ภาพที่ 34-35) บนระดับพื้นดินด้านหน้าของบันไดข้างทั้งสอง มีแผ่นหินแกรนิตสภาพ

แตกหัก ขนาดประมาณ 1.35 x 0.30 เมตร วางขวางอยู่ในสภาพที่ไม่ขนานกับแนวบันได (ภาพที่ 34-35) นอกจากบันไดข้างทั้งสองดังที่กล่าวมาแล้ว จากการขุดหลุมขุดทดสอบ(TP-8) (แผนผังที่ 31 , ภาพที่ 126) ลงไปใต้พื้นชานมุขโถงด้านหลัง ยังพบบันไดหลังของผนังสกัดหลังด้านเหนือของงานก่อสร้างอาคารในครั้งแรกด้วย ลักษณะเป็นบันไดสี่ขั้น กว้างประมาณ 1.30 เมตร สูงจากระดับพื้นดินประมาณ 90 เซนติเมตร บันไดในครั้งแรกนี้ ถูกทับถมด้วยเศษอิฐแตกหัก เศษปูนและเศษกระเบื้องมุงหลังคา โดยมีอิฐปูพื้นชานมุขโถงปิดทับอีกชั้นหนึ่ง

สำหรับชานมุขด้านหน้าหรือด้านใต้ มีความยาวมากกว่าชานมุขด้านหลังหรือด้านเหนือ ยังคงมีเสาชานมุขตั้งอยู่ 2 ต้น เหลือความสูงประมาณ 40- 80 เซนติเมตร (ภาพที่ 22) รวมทั้งได้พบบันไดข้างทั้งสองด้าน คือด้านตะวันออกและด้านตะวันตก เพื่อขึ้นสู่ชานมุขโถง บันไดกว้างประมาณ 1.15 เมตร ก่อสามขั้น และมีราวบันได ก่ออิฐ ฉาบปูนเป็นสันนูนกลม (ภาพที่ 36-37) แตกต่างจากงานบันไดข้างของชานมุขด้านหลัง ที่ไม่มีราวบันได ราวบันไดมีลักษณะที่อาจจะนำมาติดตั้งในครั้งหลัง บนพื้นชานมุขโถงมีแผ่นหินแกรนิต 1 แผ่นขนาดประมาณ 93 x 55 x 8 เซนติเมตร (ภาพที่ 36) วางตั้งอยู่ด้านหน้าของบันไดข้างด้านตะวันออก ในขณะที่บันไดข้างด้านตะวันตก ไม่มีร่องรอยของหินแกรนิตวางตั้งอยู่

บนขอบฐานชานมุขโถงด้านตะวันออก ใกล้กับบันไดขึ้นด้านข้าง มีแนวอิฐฉาบปูน สภาพไม่สมบูรณ์ ยาวประมาณ 90 เซนติเมตร ลักษณะคล้ายกำแพงหรือพนักเตี้ยๆของชานมุขโถง (ภาพที่ 45)

สำหรับพื้นชานมุขโถง ก่อโดยการใช้เทคนิคเดียวกันกับพื้นชานมุขโถงด้านหลังหรือด้านเหนือ คือใช้อิฐหักก่อเรียงแล้วฉาบปูน แต่อยู่ในสภาพที่ชำรุดมากกว่า

นอกจากนี้ ยังพบแนวอิฐรูปสี่เหลี่ยมคล้ายแท่น (ภาพที่ 43-44) อยู่หน้าช่องประตูทางเข้าออก ของผนังสกัดหน้าด้านใต้ ขนาดประมาณ 2.50 x 2.10 เมตร ก่อเรียงอิฐอย่างแน่นหนา โดยการก่อเป็นกรอบหนาประมาณ 60 เซนติเมตร ด้านในใช้อิฐหักปูเรียง เมื่อทำการขุดทดสอบ(TP-9) (แผนผังที่ 32 , ภาพที่ 127-128) บริเวณมุมด้านตะวันออกเฉียงใต้ และด้านตะวันตกของแท่น พบว่าแท่นอิฐนี้ก่อเรียงอิฐสูงประมาณ 55 เซนติเมตร ทับบนก้อนศิลาแลง การก่อเรียงอิฐก่อแบบสั้นสลับยาว และแบบใช้ด้านสั้นออกผสมกัน อิฐที่ใช้ก่อมีสองขนาด คือ ขนาดใหญ่ประมาณ 34 x 17 x 6 เซนติเมตร และขนาดเล็กประมาณ 24 x 12 x 4 เซนติเมตร แท่นหรือแนวอิฐนี้ ก่อฝังลงใต้พื้นชานมุขโถง มีแนวโผล่พ้นขึ้นมาเพียงเล็กน้อย เหนือแท่นอิฐมีแผ่นหินอ่อนรูปบัวหงาย 1 แผ่น วางตั้งอยู่ในสภาพแตกหัก (ภาพที่ 43) สภาพเมื่อสมบูรณ์ น่าจะมีขนาดประมาณ 2.10 x 0.70 x 0.15 เมตร

สำหรับฐานด้านตะวันตกของอาคาร ยังพบแนวอิฐก่อโดยการเอาสันขึ้น ก่อเรียงยาวไปเกือบตลอดแนวฐานอาคารด้านนี้ (ภาพที่ 31) บริเวณบันไดข้างด้านตะวันตก มีแนวอิฐรูปตัว L

ก่อคร่อมบันไดข้าง และฐานเขียงของฐานอาคาร ทับอยู่บนแนวอิฐที่ก่อเรียงแบบเอาส้นขึ้น มีความสูงประมาณ 60 เซนติเมตร การก่อเรียงอิฐ ก่ออย่างไร้ระเบียบ มีทั้งนำอิฐที่สมบูรณ์และแตกหักมาก่อผสมกัน ด้านในเป็นดินอัดที่ปะปนด้วยเศษอิฐ เศษปูน และเศษกระเบื้องมุงหลังคา (ภาพที่ 38)

ที่สำคัญพบว่าตรงส่วนกลางฐานเขียงของอาคารด้านตะวันตก มีรูรูปสี่เหลี่ยมขนาดประมาณ 8.50 x 8.50 เซนติเมตรด้วย ส่วนฐานบัวคว่ำของฐานข้างด้านตะวันออก มีรูรูปสี่เหลี่ยมเช่นเดียวกัน แต่มีตำแหน่งค่อนไปทางด้านใต้ของฐาน

ด้วยเหตุที่พระอุโบสถมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ยังคงมีผนังครบทั้งสี่ด้าน แต่มีสภาพรายละเอียดที่คงอยู่แตกต่างกัน ในส่วนนี้จึงได้แบ่งการบรรยายสภาพของผนังออกเป็น ผนังสกัดหน้าด้านใต้ ผนังสกัดหลังด้านเหนือ ผนังข้างด้านตะวันออก และผนังข้างด้านตะวันตกดังนี้คือ

ผนังสกัดหน้าด้านใต้ (ภาพที่ 22) ยังคงเหลือความสูงประมาณ 3.50 เมตร มีช่องประตูทางเข้าออก 1 ช่อง อยู่ตรงกลาง กว้างประมาณ 1.70 เมตร สูงประมาณ 3 เมตร ยังคงเหลือคานประตู และส่วนบนของกรอบประตูทำด้วยไม้ มีรูกลมที่ปลายทั้งสองด้าน เสากรอบประตูเรียงเหลื่อมยื่นออกมาจากผนัง ข้างละสามเสา คล้ายเสาย่อมุม (ภาพที่ 41-42) มีร่องรอยการสร้างซ้อนทับเสากรอบประตูในงานก่อสร้างก่อนหน้านี้ เนื่องจากพบร่องรอยที่ด้านล่างของเสากรอบประตู มีการพอกปูน ทำเป็นเสาเรียงเหลื่อมข้างละสามเสา เข้าไปประกบงานก่อเสากรอบประตูในครั้งแรก ที่เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา (ภาพที่ 39 และ 41) สำหรับชั้นประดับลวดลายปูนปั้น พบว่าเสาประดับกรอบประตูด้านตะวันตกมีความสมบูรณ์มากกว่า ประกอบด้วยชุดลวดบัวบน ที่ประดับด้วยลูกแก้วอกไก่ มีลายรักร้อยประดับตามแนวนอน และเส้นลวดประดับแถวลายกระจังตาอ้อยตามแนวนอนเช่นเดียวกัน เหนือชุดลวดบัว ประดับด้วยบัวปลายเสากรอบขุ้มประตู มีแถวลายกระจังตาอ้อยติดประดับอยู่ด้านล่าง ส่วนล่างของชุดลวดบัว ประดับด้วยกาบกระจังบน ชั้นประดับลวดลายทั้งหมดมีร่องรอยการลงรัก และติดกระเบื้องเกรียบหรือกระจกสี (ภาพที่ 40) ในส่วนของชุดลวดบัวล่าง ทำเป็นเส้นลวดสามเส้น ซ้อนลดหลั่นกันรับท้องไม้ บัวลูกแก้วอกไก่ที่มีเส้นลวดประกอบ และบัวหงายตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน (ภาพที่ 39) ลวดลายประดับปูนปั้นหลุดร่วงลงหมดแล้ว ผนังด้านนอกยังมีรอยปูนฉาบติดอยู่บ้าง และมีเสาติดกับผนัง ขนาดประมาณ 55 x 55 เซนติเมตร ติดอยู่ 4 ต้น

ผนังสกัดหลังด้านเหนือ (ภาพที่ 23) ยังคงเหลือความสูงประมาณ 5.30 เมตร มีช่องประตูทางเข้าออก 2 ช่อง กว้างประมาณ 1.25 เมตร สูงประมาณ 2.30 เมตร และมีธรณีประตูประกอบอยู่ ยังคงเหลือคานประตูและกรอบประตูที่ทำด้วยไม้ มีร่องรอยการลงรัก และติดกระจกเกรียบหรือกระจกสี ช่องประตูทางเข้าออกปีกตะวันออกมีความสมบูรณ์มากกว่า ประดับลวดลายพันธุ์พฤกษาปูนปั้น ที่ด้านข้างและหน้าบันเหนือกรอบประตู โดยการใช้ตะปูเหล็กขนาดเล็ก

สำหรับยึดติดลาย ยังคงเหลือหลักฐานงานประดับอยู่มาก (ภาพที่ 24-26) ลวดลายพันธุ์พฤกษาปูนปั้นเหล่านี้ น่าจะเป็นงานปฏิสังขรณ์ในคราวหลัง เนื่องจากพบซ้อนทับอยู่บนรอยเส้นร่างสีดำ ที่ทำเป็นลายก้านขดพันธุ์พฤกษาในงานก่อนหน้านี้ (ภาพที่ 24-26) นอกจากนี้ยังพบว่าผนังสกัดด้านนี้ มีเสาติดกับผนัง 2 ต้น อยู่ที่ปลายแต่ละข้างของผนัง เสาติดกับผนังด้านตะวันตกมีความสมบูรณ์มากกว่า ยังคงเหลือลายกาบบนในทรงสามเหลี่ยม ประดับอยู่ด้านล่างของแนวเส้นลวด ที่มีแถวลายกระจังตาอ้อยประกอบอยู่ ส่วนบัวปลายเสาติดกับผนังได้หลุดร่วงหายไปแล้ว (ภาพที่ 28) นอกจากนี้ยังพบว่า ผนังสกัดด้านนี้ มีร่องรอยการฉาบปูนซ้อนทับกันสามครั้ง (ภาพที่ 52) และภายในผนังด้านบน เหนือช่องประตูทางเข้าออกมีช่องว่างหนึ่งช่องตามแนวนอน (ภาพที่ 27) น่าจะเป็นตำแหน่งของคานรับน้ำหนักของผนังส่วนบนที่ทำด้วยไม้ แต่ได้ผุผังไปตามกาลเวลาแล้ว (ที่พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เก็บรักษาบานประตูจำหลักไม้จำนวน 4 ชุดหรือ 4 คู่ มีขนาดแตกต่างกันเป็นสองขนาดคือ ขนาดใหญ่ 2 คู่ ขนาดเล็ก 2 คู่ ทั้งหมดล้วนถูกสลักเป็นลวดลายประแจจีน ผสมกับเครื่องตั้งโต๊ะ อันเป็นลวดลายที่ได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสามารถเปรียบได้กับลวดลายจำหลักไม้บานประตูที่ วิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการตรวจสอบข้อมูลการค้นพบ ปรากฏว่าพบที่วัดใหม่ปากคลอง ซึ่งเป็นวัดเดียวกันกับวัดใหม่ ที่ได้ทำการขุดค้น ขุดแต่งศึกษาในครั้งนี้ แต่ช่องประตูทางเข้าออกที่วัดใหม่ มีเพียง 3 ช่อง ที่ผนังสกัดด้านใต้ 1 ช่อง และผนังสกัดด้านเหนือ 2 ช่อง ช่องประตูทางเข้าออกทั้งหมด มีขนาดและจำนวนแตกต่างกับบานประตูจำหลักไม้ ที่เก็บรักษาอยู่ภายในพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ผนังข้างด้านตะวันออก (ภาพที่ 32-33) *เหลือความสูงประมาณ 4 เมตร มีร่องรอยของ*ปูนฉาบซ้อนทับกันสามครั้ง เสาติดกับผนังมี 7 ต้น ช่องหน้าต่างมีทั้งหมด 4 ช่อง เรียงรายตามความยาวของผนัง ยังคงเหลือคานและกรอบหน้าต่างที่ทำด้วยไม้ สภาพผุผังมาก (ภาพที่ 57-59) มีร่องรอยของการลงรักและติดกระจกเกรียบหรือกระจกสี ใต้ช่องหน้าต่างของผนังด้านนอก ประดับด้วยฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่างแบบเต็มรูป และเสากรอบหน้าต่าง เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา คล้ายเสาย่อมุม ลักษณะของฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่าง ประกอบด้วย ขาสิงห์ มีครีบน่องและครีบท้องสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด บัวหงายที่มีกลีบบัวประดับ เส้นลวด และหน้ากระดานบนประดับด้วยลายดอกจอกก้ามปูตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน (ภาพที่ 53-56) ชั้นประดับลวดลายปูนปั้นของกรอบช่องหน้าต่าง มีความคล้ายคลึงกับงานประดับที่เสากรอบประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้า คือประกอบด้วยชุดลวดบัวบน ชุดลวดบัวล่าง บัวปลายเสากรอบซุ้มหน้าต่าง กาบกระจังบนและกาบกระจังล่าง ระหว่างชุดลวดบัวบนและล่าง ถูกเชื่อมต่อด้วยลายเม็ดประคำ ที่เรียงต่อกันในแนวตั้ง ส่วนลวดลายปูนปั้นที่อยู่ต่อเนื่องขึ้นไปจากบัวปลายเสากรอบซุ้มหน้าต่าง หลุดล่วงลงหมดแล้ว

ลวดลายประดับปูนปั้นทั้งหมดของช่องหน้าต่าง มีร่องรอยการลงรักและติดกระจกเกรียบเช่นเดียวกับงานประดับช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้า นอกจากนี้ยังพบว่า ส่วนล่างของผนังข้างด้านนอกมีการทำเป็นชั้นบัวคว่ำ ทับอยู่บนแนวเส้นลวด ของผนังอาคารในคราวแรกด้วย สำหรับผนังข้างด้านใน มีการใช้อิฐที่มีขนาดเล็กเช่นเดียวกับอิฐที่ใช้ในการก่อเพิ่มซานมุขโถงหน้าและหลัง ก่อเรียงเป็นเส้นระดับก่อน จึงใช้อิฐขนาดใหญ่และเล็กปะปนกันในการก่อส่วนของผนังที่ต่อเนื่องขึ้นไป แสดงให้เห็นว่าผนังของอาคารได้เคยพังทลายลงมาแล้ว ในภายหลังจึงมีการก่อสร้างขึ้นใหม่อีกครั้ง และมีร่องรอยของการใช้ปูนฉาบผนังถึงสามครั้ง (ภาพที่ 51-52)

ผนังข้างด้านตะวันตก (ภาพที่ 19 และ 29-30 *) เหลือความสูงประมาณ 4 เมตร มีเสาติดกับผนัง 7 ต้น* ช่องหน้าต่างมีทั้งหมด 4 ช่อง เรียงรายตามความยาวของผนัง ยังคงเหลือคานและกรอบหน้าต่างที่ทำด้วยไม้ สภาพผุผังมาก มีร่องรอยของการลงรัก และติดกระจกเกรียบหรือกระจกสี ใต้ช่องหน้าต่างของผนังด้านนอก เคยมีงานประดับฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่างแบบเต็มรูป และเสากรอบหน้าต่าง เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา คล้ายเสาย่อมุม มีลักษณะเช่นเดียวกับผนังข้างด้านตะวันออก แต่อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์มาก จนไม่สามารถศึกษาพิจารณาได้ดีเท่าผนังข้างด้านตะวันออก

สำหรับด้านในของพระอุโบสถ จากการขุดหลุมขุดทดสอบ(TP-4) (แผนผังที่ 27 , ภาพที่ 118-119) พบว่ามีการใช้ดินถมปรับระดับให้เสมอ จึงใช้ดินอัดหนา 45 เซนติเมตร ทับอีกชั้นหนึ่งก่อนจะทำการปูเรียงพื้นด้วยอิฐ แล้วฉาบปูน ยังคงมีร่องรอยของการฉาบปูนประมาณ 2 - 3 ครั้ง (ภาพที่ 47)

ในส่วนเทคนิคการปูพื้น ทำโดยการเรียงอิฐสองก้อนในแนวระนาบเดียวกันวางสลับขัดกันไปมาเป็นชุด อิฐปูพื้นมีขนาดประมาณ 32 x 16 x 6 เซนติเมตร บนพื้นไม่มีการก่ออาสนสงฆ์ และเสาในประธาน นอกจากการก่อฐานชุกชี (ภาพที่ 46 และ 48) ขนาดประมาณ 2.70 x 2.70 เมตร ห่างจากผนังสกัดหลังด้านเหนือ 50 เซนติเมตร ก่อขึ้นทรงด้วยฐานเขียงหนึ่งชั้นในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส สูง 80 เซนติเมตร รองรับฐานพระประธาน ประกอบด้วยชุดฐานเขียงสามชั้น ท้องไม้ บัวลูกแก้วอกไก่ และท้องไม้ส่วนบนตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ในผังรูปครึ่งวงกลมย่อมุมสองที่ปลายฐานด้านหน้าทั้งสองข้าง ส่วนที่อยู่ต่อเนื่องขึ้นไปพังทลายลงหมดแล้ว (ภาพที่ 49) ทางด้านซ้ายของฐานพระประธาน มีฐานพระอันดับตั้งอยู่ 1 ฐาน รูปครึ่งวงกลมเช่นเดียวกัน (ภาพที่ 50)น่าจะเป็นงานก่อสร้างในคราวเดียวกัน บริเวณด้านใต้ และตะวันตกของฐานเขียงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีโพรงขนาดใหญ่ที่เกิดจากการลักลอบขุดอยู่ด้วย สำหรับเทคนิคการก่อเรียงอิฐ เป็นแบบสั้นสลับยาว ก่อเป็นกรอบฐานเขียง หนา 35 เซนติเมตร โดยการใช้อิฐที่มีขนาดใหญ่มาก ประมาณ 35 x 17.5 x 12 เซนติเมตร(อิฐมีรูเจาะอยู่อย่างไม่เป็นระเบียบ) เรียงอยู่เหนือก้อนศิลาแลง ที่รองรับ

อยู่ด้านล่างสุดของฐาน ภายในของฐานชุกชี ยังมีการใช้อิฐขนาดเล็กกว่า ขนาดประมาณ 32 x 18 x 6 เซนติเมตร ก่อเรียงอยู่ด้วย

นอกจากองค์ประกอบในส่วนต่างๆของพระอุโบสถ ภายหลังการขุดแต่ง ยังพบฐานใบเสมารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส (ภาพที่ 60-61) ขนาดประมาณ 1.35 x 1.35 เมตร เรียงห่างจากฐานด้านข้างของพระอุโบสถตามแนวยาวประมาณ 1.50 เมตร ข้างละ 3 ฐาน ประกอบด้วยฐานใบเสมา ประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำด้านตะวันออก ประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ ประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ ประจำด้านตะวันตก และประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนฐานใบเสมาประจำด้านเหนือและใต้ ไม่ปรากฏหลักฐาน ฐานใบเสมาที่พบมีร่องรอยของปูนฉาบติดอยู่ และอยู่ในสภาพที่พังทลายลงทั้งหมด

2.2.2 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.1 (แผนผังที่ 54 , ภาพที่ 62-63)

ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ ของพระอุโบสถหมายเลข 1 ห่างกันราว 5.35 เมตร เหลือความสูงปัจจุบันประมาณ 4.50 เมตร สภาพหลังการขุดแต่ง และการขุดตรวจสอบรากฐาน (TP-1 และ TP-7) (แผนผังที่ 23 และ 30) บริเวณด้านตะวันออก และด้านใต้ของเจดีย์ราย พบว่ามีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์มากกว่าเจดีย์รายองค์อื่นๆ ที่อยู่รายรอบพระอุโบสถ มีร่องรอยที่เกิดจากการขุดเจาะจนเป็นโพรงขนาดใหญ่ ที่บริเวณฐานเขียงด้านทิศเหนือ

สำหรับเทคนิคการก่อสร้าง ทำโดยการปรับระดับพื้นดิน ที่เป็นชั้นทรายให้ได้ระดับ แล้วจึงใช้เศษอิฐแตกหักอัด หนาประมาณ 20 เซนติเมตร เหนือชั้นทรายอีกทีหนึ่ง จึงก่อเรียงอิฐเป็นฐานรากที่อยู่ใต้ดิน ประมาณ 5 ชั้นอิฐ หรือหนาประมาณ 25 เซนติเมตร การก่อเรียงอิฐพบว่ามีความแตกต่างกันสองแบบ คือ แบบที่หนึ่ง ก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาว แบบที่สองก่อเรียงอิฐโดยการใช้อิฐด้านยาวสลับอิฐด้านสั้นสองก้อน ในแนวระนาบเดียวกัน ผสมผสานกับการก่อเรียงอิฐในแบบที่หนึ่ง ก่อโดยการสอปูนทั้งหมด อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 26 x 13 x 5 เซนติเมตร

หลังจากการเตรียมฐานรากแล้ว จึงก่อขึ้นรูปทรงเจดีย์ ด้วยฐานเขียงหนึ่งชั้น ในผังทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 2.60 x 2.60 เมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร รองรับชุดฐานสิงห์สามชั้นซ้อนลดหลั่นกัน ขึ้นไปสู่ส่วนบน ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ระเบียบในการทำชุดฐานสิงห์ในแต่ละชั้น เมื่อพิจารณาจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ประกอบด้วย ขาสิงห์ หลังสิงห์ที่เอนลาดเข้าด้านใน คล้ายทรงบัวคว่ำ ทำโดยการถากอิฐสองแถวประกบกันเป็นสันนูน จึงเรียกว่าบัวหลังสิงห์ เส้นลวดสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด และหน้ากระดานบน นอกจากนี้ยังพบว่าฐานสิงห์ในแต่ละชั้น ตั้งแต่ชั้นแรกถึงชั้นที่สาม ถูกรองรับด้วยเส้นลวด สาม สอง และ หนึ่งเส้น ตามลำดับ เพื่อลดหลั่นกันให้เกิดความต่อเนื่อง สอบขึ้นสู่ส่วนบน โดยไม่ให้เกิดพื้นที่ว่างมากเกินไป จนเสียสัดส่วนของความต่อเนื่อง (ภาพที่ 64)

ระเบียบของการทำชุดฐานสิงห์นี้ มีเฉพาะฐานสิงห์ชั้นแรก และชั้นที่สองเท่านั้น ส่วนชั้นที่สามมีต่างไปบ้าง เฉพาะตรงตำแหน่งของบัวหงาย เหนือหลังสิงห์ ที่ได้ถูกเปลี่ยนเป็นบัวกลุ่มในผังทรงกลมเข้ามาแทนที่ ประดับลวดลายกลีบบัวปูนปั้นทรงยาวเรียว มีกลีบแทรก ด้านล่างของกลีบบัว แต่ละกลีบ ประดับลายกระจัง โดยมีแถวลายกระจังตาอ้อย ที่มีขนาดเล็กกว่ามาก ประดับเรียงรายโดยรอบอยู่ด้านล่าง โดยการเอาหัวลายลงด้านล่าง (ภาพที่ 65-66) ถัดจากบัวกลุ่มหรือบัวคลุ่มขึ้นไป เป็นบัวหงาย และหน้ากระดานบน ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง บัวหงายประดับลายกลีบบัวปูนปั้น มีลักษณะยาวเรียวแบบบางมากกว่าที่ปรากฏกับบัวกลุ่ม โดยมีกลีบแทรกอยู่เช่นเดียวกัน ในขณะที่ลายหน้ากระดานบนนั้น ประดับด้วยลายประจำยามก้ามปู มีกระจังตาอ้อย เอาหัวลายลงด้านล่าง ประดับเรียงรายโดยรอบใต้หน้ากระดานบน (ภาพที่ 67) เหนือหน้ากระดานบน เป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มุมแต่ละมุมประดับด้วยแถวลายรักร้อย ในทรงสามเหลี่ยมโค้งมน คล้ายลายกระจัง เอาหัวลายลง เรียงต่อเนื่องกันลงไป ลายรักร้อยนี้ ออกมาจากแถวลายประดับรูปทรงสามเหลี่ยม คล้ายกระจัง ที่มีขนาดใหญ่กว่า ประดับอยู่บนสุดขององค์ระฆัง (ภาพที่ 68) สำหรับส่วนยอดเหนือองค์ระฆังพังทลายหายไปแล้ว จึงไม่สามารถทำการศึกษาองค์ประกอบของส่วนยอดได้

2.2.3 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.2 (แผนผังที่ 55 , ภาพที่ 29-30 และ 69)

ตั้งอยู่ประจำด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ หรือทางด้านใต้ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ห่างกันประมาณ 6 เมตร เหลือความสูงในปัจจุบันประมาณ 1.60 เมตร สภาพภายหลังการขุดแต่งและการขุดตรวจสอบรากฐาน (TP-7) (แผนผังที่ 30 , ภาพที่ 124-125) บริเวณฐานด้านเหนือของเจดีย์ราย พบว่าเจดีย์รายองค์นี้ มีสภาพพังทลายมากกว่าเจดีย์รายองค์อื่นๆ เหลือเพียงฐานเขียงรองรับฐานสิงห์ชั้นแรกเท่านั้น บริเวณฐานด้านเหนือของเจดีย์มีโพรงขนาดใหญ่ที่เกิดจากการลักลอบขุด จนชั้นอิฐด้านบนเอียงล้มลงมา

สำหรับเทคนิคการก่อสร้าง และการเตรียมรากฐานรวมถึงสัดส่วนรูปทรงของเจดีย์รายเท่าที่เหลืออยู่ พบว่ากระทำโดยปรับระดับพื้นดินที่เป็นทรายด้านล่างให้ได้ระดับ แล้วจึงใช้ดินสีดำอัดหนาประมาณ 40 เซนติเมตร จึงก่อขึ้นรูปทรงเจดีย์ โดยปราศจากฐานรากที่ก่อด้วยอิฐ แตกต่างกับระบบการเตรียมฐานรากของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 การก่อเรียงอิฐ ก่อโดยการใช้อิฐด้านยาวหนึ่งก้อนสลับอิฐด้านสั้นสองก้อน ก่อเชื่อมกันโดยใช้ปูนสอ อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 24 x 12 x 5 เซนติเมตร

ในส่วนรูปทรงของเจดีย์เท่าที่เหลืออยู่ ก่อเป็นฐานเขียงหนึ่งชั้นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 2.30 x 2.30 เมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร มีขนาดเล็กกว่าเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ฐานเขียงรองรับฐานเขียงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองหนึ่งชั้น ต่อเนื่องขึ้นไปด้วยเส้นลวดหนึ่งเส้น ฐานสิงห์ชั้นที่หนึ่ง (คงเหลืออยู่แต่ขาสิงห์ย่อมุมตรงมุมตะวันตกเฉียงใต้) และชั้นบัวหงายเหนือ

หลังสิงห์ บริเวณมุมตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ โดยมีเส้นลวดคั่นแบ่งชั้นแต่ละชั้นอยู่ ไม่มีการประดับลวดลายปูนปั้น แต่ยังคงเหลือร่องรอยของปูนฉาบอยู่บ้างเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณฐานเขียง ทรงสี่เหลี่ยม และขาสิงห์

2.2.4 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.3 (แผนผังที่ 56 , ภาพที่ 70)

ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ หรือห่างจากเจดีย์รายหมายเลข 2.2 มาทางด้านใต้ประมาณ 6 เมตร เหลือความสูงในปัจจุบันประมาณ 3.30 เมตร จากการขุดแต่งและการขุดตรวจสอบรากฐาน (TP-5) (แผนผังที่ 28 , ภาพที่ 120-121) บริเวณมุมตะวันตกเฉียงเหนือของเจดีย์ พบว่าเจดีย์องค์นี้ มีการเตรียมรากฐานโดยการปรับระดับชั้นทรายด้านล่างให้ได้ระดับก่อน แล้วจึงใช้ดินดำอัดเหนือชั้นทรายอีกประมาณ 20 เซนติเมตร จึงก่อเรียงอิฐสอปูนขึ้นเป็นฐานเขียงของเจดีย์ โดยปรากฏจากฐานราก การก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาว อิฐที่ใช้ก่อ มีขนาดประมาณ 32 x 16 x 6 เซนติเมตร

สภาพขององค์เจดีย์ค่อนข้างสมบูรณ์น้อยกว่าเจดีย์รายหมายเลข 2.1 กล่าวคือ ฐานเขียงพังทลายลงจนถึงฐานสิงห์ชั้นแรก ส่วนด้านเหนือของเจดีย์ และฐานสิงห์ชั้นแรกด้านตะวันออก พังลงทั้งด้าน เกิดเนื่องจากการขุดเจาะเป็นโพรงเข้าไปในเจดีย์ก่อนการเข้ามาดำเนินงาน

สำหรับรูปทรงขององค์เจดีย์ เท่าที่เหลืออยู่ จากส่วนล่างขึ้นไปประกอบด้วย ฐานเขียงในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 2.60 x 2.60 เมตร สูงประมาณ 65 เซนติเมตร รองรับเส้นลวดสองถึงสามเส้น ซึ่งไม่ชัดเจนนัก เหนือขึ้นไปเป็นชุดฐานสิงห์สามชั้น มีระเบียบและรูปแบบคล้ายคลึงกับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 มาก ฐานสิงห์แต่ละชั้นประกอบด้วย ขาสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวดสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด และหน้ากระดานบน นอกจากนี้ฐานสิงห์แต่ละชั้นตั้งแต่ชั้นแรกจนถึงชั้นที่สาม ยังถูกคั่นด้วยเส้นลวด สาม สอง และ หนึ่งเส้น ตามลำดับ เช่นเดียวกับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ทั้งหมดอยู่ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง เหนือบัวหลังสิงห์ชั้นที่สาม มีเส้นลวดสองเส้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีการประดับลายกระจังตาอ้อย ทั้งสองเส้น รองรับท้องไม้ เส้นลวดสองเส้น และบัวกลุ่มในผังทรงกลม แตกต่างจากระเบียบของชุดฐานสิงห์ชั้นที่หนึ่งและสอง (ภาพที่ 71-72) ถัดจากบัวกลุ่มขึ้นไปเป็นเส้นลวดหนึ่งเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้นประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อยหันเอาหัวลง และบัวหงายที่ประดับด้วยกลีบดอกบัว เส้นลวดหนึ่งเส้น ประดับแถวลายกระจังตาอ้อยหันหัวขึ้นอีก หน้ากระดานบน เส้นลวดสองเส้น ประดับด้วยลายกระจังเล็กๆ รองรับองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุม ชั้นประดับลวดลายทั้งหมดอยู่ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง องค์ระฆังเหลืออยู่เพียงครึ่งองค์ มีลวดลายประดับที่สันมุมเป็นลายรักร้อย หันเอาหัวลายลง มีเส้นนูนในแนวตั้งเป็นกรอบลายข้างละสองเส้น ส่วนด้านทั้งสี่ขององค์ระฆัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทิศใต้ มีลายกนกเครือเถาประดับอยู่บ้าง แต่มีสภาพไม่ค่อยชัดเจน(ภาพที่ 74)

ที่สำคัญยังพบว่า ชั้นของฐานสิงห์บางชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชั้นที่สาม มีการประดับลวดลายปูนปั้น ที่กาบเท้าสิงห์เป็นลายกระจังทรงสามเหลี่ยม ครีบน่องสิงห์ ครีบท้องสิงห์ และนมสิงห์ ทรงของฐานสิงห์ค่อนข้างอ่อนช้อย (ภาพที่ 75-76) แตกต่างกับฐานสิงห์ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ที่มีทรงค่อนข้างแข็งกระด้างมากกว่า และไม่มีการประดับลวดลายปูนปั้นที่ชุดฐานสิงห์ ส่วนกลีบของบัวกลุ่ม มีกลีบแทรกเช่นเดียวกัน เพียงแต่มีลักษณะเกลี้ยงและหยาบกว่าของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 สำหรับกลีบบัวที่ประดับอยู่บนส่วนบัวหงาย เหนือบัวกลุ่มมีลักษณะ สั้น ป้อมกว่ากลีบบัวที่ประดับบนเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ในตำแหน่งเดียวกัน

นอกจากนั้นยังพบว่า หน้ากระดานบนของฐานสิงห์ชั้นที่สอง มีการประดับลายหน้ากระดานปูนปั้น ด้วยขอบเส้นคู่ขนานสองคู่เป็นกรอบลาย ภายในกรอบ ประดับลายประจำยามก้ามปูสลับดอกรูปกลมรี มีการลงรักและติดกระจกเกรียบหรือกระจกสีด้วย แต่ลายเหล่านี้ได้ถูกปูนฉาบปิดทับไว้ ในครั้งหลัง (ภาพที่ 73) แสดงให้เห็นถึงการประดับลวดลายปูนปั้นที่แตกต่างกันอย่างน้อยสองครั้ง

2.2.5 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.4 (แผนผังที่ 57, ภาพที่ 77-78)

ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ ห่างกันประมาณ 5.60 เมตร เหลือความสูงในปัจจุบันประมาณ 2.80 เมตร สภาพหลังการขุดแต่งและขุดตรวจสอบรากฐาน (TP-2) (แผนผังที่ 25 , ภาพที่ 114-115) บริเวณมุมตะวันออกเฉียงเหนือของฐานเจดีย์ พบว่าสภาพขององค์เจดีย์ค่อนข้างพังทลายมาก บริเวณฐานด้านใต้และตะวันตก ถูกขุดเจาะเป็นโพรงขนาดใหญ่

สำหรับเทคนิคการก่อสร้างและการเตรียมรากฐานของเจดีย์ เริ่มจากการปรับระดับพื้นทรายด้านล่างให้ได้ระดับก่อน จึงใช้ดินอัด หนาประมาณ 30 เซนติเมตร เหนือชั้นทราย แล้วจึงก่ออิฐสูงประมาณ 35 เซนติเมตร เป็นฐานรากที่อยู่ใต้ดิน เทคนิคการก่อเรียงอิฐ ก่อแบบสั้นสลับยาวสอปูน อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 31.5 x 16 x 6.5 เซนติเมตร บางก้อนมีความหนา 5.5 เซนติเมตร

ด้านในของเจดีย์พิจารณาจากภายในโพรงที่ถูกลักลอบขุด พบว่ามีการใช้อิฐขนาดใหญ่มาก ประมาณ 20 x 12 เซนติเมตร (ความยาวไม่สามารถประมาณได้) แสดงให้เห็นถึงการใช้อิฐขนาดใหญ่สำหรับโครงสร้างหลัก เพื่อรองรับน้ำหนักส่วนบนของเจดีย์

หลังการเตรียมรากฐานของเจดีย์รายแล้ว จึงก่อเรียงอิฐขึ้นรูปทรงของเจดีย์ ด้วยการทำชั้นฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 2.70 x 2.70 เมตร หนึ่งชั้น สูงประมาณ 40 เซนติเมตร รองรับฐานเขียงสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองหนึ่งชั้นสูงประมาณ 30 เซนติเมตร คล้ายกับเจดีย์รายหมายเลข 2.2 เหนือขึ้นไปเป็นเส้นลวดหนึ่งเส้น ชุดฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสองสามชั้น เรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปสู่ส่วนบน แต่สภาพของชุดฐานสิงห์เกือบทั้งหมด อยู่ในสภาพที่พังทลายมากเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะชุดฐานด้านใต้พังลงทั้งด้าน จนไม่สามารถพิจารณาได้ แต่ที่ยังคง

พิจารณาได้ว่าเจดีย์รายองค์นี้ ก่อเป็นชุดฐานสิงห์สามชั้น เนื่องจากบริเวณมุมตะวันตกเฉียงเหนือยังคงปรากฏฐานสิงห์ชั้นที่หนึ่ง และสองอยู่ ในขณะที่มุมตะวันออกเฉียงเหนือ ยังคงปรากฏร่องรอยของฐานสิงห์ชั้นที่สามอยู่ (ภาพที่ 79-80) ฐานสิงห์ในแต่ละชั้นประกอบด้วย ขาสิงห์ ทรงสูงชะลูดยืดสูงขึ้น มีกาบเท้าสิงห์ประดับ ไม่มีรายละเอียดของลวดลายประดับที่กาบเท้าสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวดสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น และหน้ากระดานบน ตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน นอกจากนี้ยังพบหลักฐานว่าฐานสิงห์ชั้นที่สองและสาม มีเส้นลวดคั่นอยู่อีกชั้นละสองเส้น ในขณะที่ฐานสิงห์ชั้นที่หนึ่ง มีเส้นลวดคั่นอยู่เพียงเส้นเดียวเท่านั้น สำหรับส่วนยอดที่ต่อเนื่องจากขาสิงห์ชั้นที่สาม พังทลายลงหมดแล้ว

2.2.6 **หอระฆัง หมายเลข** 3 (แผนผังที่ 58-60 , ภาพที่ 81)

ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของพระอุโบสถ ห่างกันประมาณ 18 เมตร ภายหลังการขุดแต่งและขุดตรวจสอบรากฐาน(TP-3) (แผนผังที่ 26 , ภาพที่ 116-117) ของหอระฆัง บริเวณมุมฐานด้านตะวันตกเฉียงเหนือ พบว่าหอระฆังองค์นี้ ทำการเตรียมรากฐาน โดยการปรับระดับของพื้นทรายด้านล่างให้ได้ระดับก่อนแล้วจึงใช้ดินดำอัดทับบนชั้นทรายอีกชั้นหนึ่ง หนาประมาณ 10 เซนติเมตร จึงก่ออิฐเป็นฐานรากที่อยู่ใต้ดินประมาณสองชั้นอิฐ หรือหนาประมาณ 12 เซนติเมตร ก่อนที่จะทำการก่อขึ้นรูปทรงของหอระฆังขึ้นไป

สำหรับเทคนิคในการเรียงอิฐ เป็นแบบสั้นสลับยาว อิฐที่ใช้ก่อมีขนาด 32 x 16 x 7 เซนติเมตร บางก้อนมีขนาด 27 x 13.5 x 4.5 เซนติเมตร การใช้อิฐที่มีความแตกต่างกันอย่างน้อยสองขนาด ไม่ได้ใช้ปะปนในการก่อองค์ประกอบเดียวกันของหอระฆัง แต่กลับพบว่า เป็นความจงใจของช่างในการใช้อิฐที่มีขนาดต่างกัน ในการก่อส่วนองค์ประกอบของหอระฆัง ที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ดี สภาพหลังการขุดแต่งของหอระฆัง มีความสมบูรณ์เป็นอย่างมาก มีองค์ประกอบ และชั้นประดับในส่วนรายละเอียดแตกต่างกันมาก สามารถแบ่งแยกออกได้ 5 ส่วน ดังนี้ คือ

1. ส่วนฐานชุดล่าง
2. ส่วนฐานชุดบน
3. ส่วนเรือนธาตุ
4. ส่วนฐานสิงห์ และบัวกลุ่ม
5. ส่วนยอดรูปทรงปรางค์

1. ส่วนฐานชุดล่าง ทำเป็นฐานเขียงในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ขนาดประมาณ 5.20 x 5.20 เมตร ซ้อนลดหลั่นกันสองชั้นรับชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ย่อมุมไม้สิบสองเช่นเดียวกัน มีเส้นลวดคั่นประกอบอยู่ ด้านบนของฐานมีพื้นที่ว่างแคบๆ กว้างประมาณ 80

เซนติเมตร คล้ายขั้นประทักษิณ ก่อนที่จะก่อส่วนฐานชุดบนขึ้นไป ไม่พบหลักฐานของบันไดทางขึ้นลงจากระดับพื้น สู่พื้นที่ด้านบนของส่วนฐานชุดล่าง แต่กลับมีการก่อบันไดสี่ขั้นทางด้านใต้เหนือฐานชุดนี้ เพื่อขึ้นไปด้านในของเรือนธาตุ

สำหรับการก่อเรียงอิฐของส่วนฐานชุดล่าง ใช้อิฐขนาดใหญ่ประมาณ 32 x 16 x 7 เซนติเมตร ก่อเรียงแบบสั้นสลับยาว มีปูนสอ แตกต่างจากองค์ประกอบส่วนต่างๆ ที่อยู่เหนือขึ้นไป ที่มีการใช้อิฐขนาดเล็ก ประมาณ 27 x 13.5 x 4.5 เซนติเมตร ในการก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาว สอปูน เช่นเดียวกัน

สภาพหลังการขุดแต่งของส่วนฐานชุดล่างนี้ พบว่าบริเวณฐานด้านใต้ตรงส่วนที่ใกล้กับมุมตะวันตกเฉียงใต้ของฐานมีร่องรอยการถูกลักลอบขุด กว้างประมาณ 70 เซนติเมตร ทะลุเข้าไปถึงส่วนของฐานชุดบน ฐานเขียงด้านตะวันออก พังทลายลงเกือบทั้งด้าน ชั้นบัวหงายบริเวณมุมตะวันออกเฉียงเหนือก็พังทลายลงเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่าเทคนิคการทำบัวหงายของชุดฐานนี้ ทำโดยการก่อเรียงอิฐเหลื่อมกันขึ้นไป ในขณะที่บัวคว่ำนั้นก่อโดยการใช้อิฐที่ถากให้เป็นแนวเฉียงก่อซ้อนกันขึ้นไป นับเป็นความแตกต่างทางด้านเทคนิคที่เห็นได้เด่นชัด

2. *ส่วนฐานชุดบน ประกอบด้วยชุดฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้ยี่สิบ* ขนาดประมาณ 3 x 3 เมตร ซ้อนลดหลั่นกันสองชั้น ชั้นแรกสูง 50 เซนติเมตร ชั้นบนสูง 12 เซนติเมตร รองรับเส้นลวดหนึ่งเส้น และชุดฐานสิงห์ ชุดฐานสิงห์ ประกอบด้วย เท้าสิงห์ ที่มีกาบเท้าสิงห์ รูปกระจัง มีเส้นโค้งสองเส้นที่ส่วนของน่องสิงห์ เชื่อมต่อยังส่วนของท้องสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวดสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น และหน้ากระดานบนตามลำดับจากล่างขึ้นบน บริเวณด้านใต้ของส่วนฐานชุดบน มีบันไดทางขึ้นสี่ขั้น กว้างประมาณ 65 เซนติเมตร สูงประมาณ 1.20 เมตร ตั้งอยู่บนส่วนฐานชุดล่าง สามารถเดินขึ้นไปยังช่องประตูทางเข้าออกด้านเดียวกันได้ ที่สำคัญพบว่าบันไดแต่ละขั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีต่างไปเฉพาะบันไดขั้นที่สี่ ที่อยู่ตรงขั้นท้องไม้และบัวหงายเหนือหลังสิงห์ ทำเป็นขั้นบันไดรูปครึ่งวงกลม

สภาพของส่วนฐานชุดบน มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่ตรงมุมตะวันออกเฉียงใต้

3. *ส่วนเรือนธาตุ* เริ่มจากบัวเชิง ประกอบด้วยหน้ากระดานล่างรับบัวคว่ำ โดยมีเส้นลวดคั่นที่เรือนธาตุ และบัวรัดเกล้าที่มีลักษณะเช่นเดียวกับส่วนของบัวเชิง เพียงแต่ทำกลับกัน ทั้งหมดอยู่ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ยี่สิบ รับกับส่วนฐานชุดบน ส่วนของเรือนธาตุมีการทำช่องประตูทางเข้าออก 4 ช่องทะลุถึงกัน จึงเกิดพื้นที่ว่างภายใน ช่องประตูทางเข้าออก มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายสอบขึ้นด้านบนในทรงสามเหลี่ยม คล้ายรูปทรงกลีบบัว ยังปรากฏร่องรอยของปูนฉาบอยู่ทั่วไป

ช่องประตูทางเข้าออกทั้งสี่ด้าน ทำยื่นออกมาคล้ายจตุรมุข ทำให้ส่วนบนของช่องประตูสามารถตั้งหน้าบันที่ยื่นยาวออกมาจากพื้นที่ภายใน จนเกิดพื้นที่ว่างพอสำหรับการประดับปรางค์จำลองบนสันหลังคาของหน้าบันมุขทั้งสี่ได้ ปรางค์จำลอง มีความสูงถึงชั้นบัวกลุ่ม ทำให้บดบังด้านทั้งสี่ของส่วนฐานสิงห์และบัวกลุ่ม รูปทรงของปรางค์จำลองเป็นชุดฐานสิงห์ย่อมุมไม้สิบสอง ประกอบด้วย ขาสิงห์ทำเส้นโค้งเป็นคิ้วสองเส้นที่น่องสิงห์ เชื่อมต่อไปยังส่วนของท้องสิงห์ ล้อชุดฐานสิงห์ของส่วนฐานชุดบน บัวหลังสิงห์ เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด และหน้ากระดานบนตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน รับชั้นรัดประคดสามชั้นย่อมุมไม้สิบสอง ประกอบด้วย กลีบขนุนที่มุมและใบขนุนที่ด้านทั้งสี่ เรียงซ้อนกันขึ้นไปคล้ายฝักข้าวโพด ร่องรอยหลักฐานของปรางค์จำลอง ที่ได้บรรยายไว้ เหลืออยู่เฉพาะด้านตะวันตกเท่านั้น นอกนั้นอยู่ในสภาพที่พังทลายมากจนไม่ชัดเจน

4. ส่วนฐานสิงห์ และบัวกลุ่ม ประกอบด้วยชุดฐานสิงห์ย่อมุมไม้ยี่สิบ *(จาก*ส่วนล่างขึ้นบนประกอบด้วย ขาสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวดหนึ่งเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น และหน้ากระดานบนตามลำดับ) รับเส้นลวดที่ซ้อนลดหลั่นกันสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น และบัวกลุ่มที่ประกอบด้วยกลีบใบแทรกและกลีบใบซ้อน ชั้นประดับลวดลายของบัวกลุ่มนี้ อยู่ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุม ล้อกับชุดฐานสิงห์ย่อมุมไม้ยี่สิบที่รองรับอยู่ด้านล่าง สภาพของส่วนนี้ค่อนข้างสมบูรณ์เป็นอย่างมาก

5. ส่วนยอดรูปทรงปรางค์ ประกอบด้วยเรือนธาตุในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้ยี่สิบ ขึ้นมาจากบัวกลุ่ม โดยไม่มีชั้นบัวเชิงรองรับ ในขณะที่ส่วนบนของเรือนธาตุ ยังมีชั้นบัวรัดเกล้าที่มีเส้นลวดเข้ามาประกอบอยู่ กลางด้านทั้งสี่ของเรือนธาตุทำเป็นซุ้มจรนำแคบและยาว ตามสัดส่วนขององค์ประกอบโดยรวมที่สอบขึ้นสู่ส่วนยอด เหนือบัวรัดเกล้าเป็นชั้นเชิงบาตร ย่อมุมไม้สิบสอง มีหน้าบันลดชั้นบังอยู่ที่ด้านทั้งสี่ ถัดจากชั้นเชิงบาตร เป็นชั้นรัดประคดห้าชั้นย่อมุมไม้สิบสอง ประกอบด้วยกลีบขนุนและใบขนุน เช่นเดียวกับปรางค์จำลองที่ประดับอยู่บนสันหลังคา ส่วนยอดบนสุดพังทลายหายไปแล้ว

นอกจากองค์ประกอบในส่วนต่างๆที่ได้บรรยายข้างต้นแล้ว ยังพบว่าบริเวณขอบฐานด้านใต้ของหอระฆัง มีแนวอิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 125 x 85 เซนติเมตร ก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาวสอปูน ประมาณสี่ชั้นอิฐ ตั้งอยู่กึ่งกลางของด้าน ตรงกับบันไดทางขึ้นลงเหนือส่วนฐานชุดล่าง อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 25 x 12 x 5 เซนติเมตร เป็นอิฐที่มีขนาดใกล้เคียงกับอิฐที่ใช้ก่อองค์ประกอบส่วนต่างๆของหอระฆังตั้งแต่ส่วนฐานชุดบนขึ้นไป

2.2.7 **แนวกำแพงวัด หมายเลข 4**

ภายหลังการขุดแต่งและขุดตรวจสอบหาร่องรอยของกำแพงวัด พบว่ากำแพงวัดทั้งสี่ด้านยังคงมีแนวอยู่ครบทั้งหมด เพียงแต่อยู่ได้ชั้นดินทับถมในสมัยหลัง มีรายละเอียดของสภาพที่คงอยู่

แตกต่างกันออกไป เพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจ จึงแยกอธิบายลักษณะของกำแพงวัดออกเป็นสี่ด้าน ในแต่ละด้านใช้จุดกึ่งกลางของกำแพงแบ่งกำแพงออกเป็นปีกอีกชั้นหนึ่ง เพื่อจะได้เห็นรายละเอียด ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

กำแพงวัดด้านตะวันออก (แผนผังที่ 63 , ภาพที่ 83-86) มีความยาวประมาณ 40.30 เมตร กำแพงด้านนี้มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ที่สุด ก่อเรียงอิฐโดยการใช้ด้านสั้นของอิฐวางเรียงซ้อนกันสองชั้นหรือหนา 11 เซนติเมตร เพื่อเป็นฐานแผ่ของกำแพง กว้าง 60 เซนติเมตร บนพื้นที่ได้รับการปรับระดับให้เสมอ แล้วจึงก่อขึ้นแนวกำแพง หนา 45 เซนติเมตร แนวกำแพงเหลือความสูงประมาณ 5 -100 เซนติเมตร เทคนิคในการก่อเรียงอิฐ ก่อแบบสั้นสลับยาว เมื่อมองจากด้านข้าง แต่เมื่อมองจากด้านบน จะเห็นการก่ออิฐ โดยการใช้อิฐสมบูรณ์ก่อเป็นกรอบสี่เหลี่ยมก่อน แล้วใช้อิฐหักอัดอยู่ภายใน (ภาพลายเส้นที่ 1) มีร่องรอยการสอปูน อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 30 x 15 x 5.5 เซนติเมตร

กำแพงด้านนี้มีช่องประตูทางเข้าออก 2 ช่อง ช่องหลักตั้งอยู่กึ่งกลางของแนวกำแพง มีขนาดใหญ่กว่า กว้างประมาณ 1.30 เมตร มีเสากรอบประตูเหลืออยู่ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 80 x 80 เซนติเมตร (ภาพที่ 84-85) ช่องรองอยู่บริเวณปีกเหนือ ห่างจากกำแพงด้านเหนือประมาณ 2.70 เมตร ช่องประตูกว้าง 50 เซนติเมตร ยังคงเหลือเสากรอบประตู รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอยู่ ขนาดประมาณ 60 x 60 เซนติเมตร

มุมกำแพงวัดด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ทำเป็นรูปคล้ายหัวลูกศรยื่นออกไปจากแนวกำแพงขนาดประมาณ 80 x 80 เซนติเมตร มุมกำแพงด้านนี้ มีการปูอิฐด้านล่างเป็นฐานแผ่รับน้ำหนัก ของกำแพงออกไป กว้างประมาณ 30 เซนติเมตร พื้นที่ภายในมีอิฐหักปูคล้ายพื้นกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร แต่ไม่พบว่าปูเรียงไปตลอดแนวกำแพง ส่วนช่องประตูทางเข้าออก มีอิฐปูเป็นพื้นอยู่เช่นเดียวกัน

สภาพของกำแพงด้านนี้ มีการทรุดตัวออกไปทางด้านนอก โดยเฉพาะทางด้านปีกใต้ แนวกำแพงที่ต่อเนื่องออกมาจากมุมกำแพงด้านตะวันออกเฉียงใต้ ขาดช่วงประมาณ 2.50 เมตร ส่วนทางด้านปีกเหนือมีสภาพสมบูรณ์กว่า

กำแพงวัดด้านเหนือ (แผนผังที่ 61 , ภาพที่ 87-89) สภาพกำแพงภายหลังการขุดแต่ง ค่อนข้างคดโค้ง และขาดออกเป็นช่วงๆ มีความยาวประมาณ 78.30 เมตร ด้านปีกตะวันออกที่ต่อเนื่องมาจากมุมตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงประมาณ 7 เมตร เหลือความสูงประมาณ 60 เซนติเมตร กำแพงหนา 45 เซนติเมตร มีเทคนิคการเรียงอิฐและขนาดของอิฐที่ใช้ก่อ แบบเดียวกันกับกำแพงด้านตะวันออก (ภาพลายเส้นที่ 1) ต่อจากนี้ขาดช่วงลง จนถึงกำแพงด้านปีกตะวันออกอีกช่วงหนึ่ง อยู่ในสภาพคดโค้ง ใช้อิฐหักและอิฐสมบูรณ์ ในการก่อเรียงกำแพง อย่างไม่เป็นระเบียบ อิฐสมบูรณ์มีขนาด 24.5 x 12 x 3 - 5.5 เซนติเมตร ใช้ในการก่อเป็นขอบด้านนอกและใน

ของกำแพง ในขณะที่ภายในกำแพง เป็นอิฐหักที่มีขนาดใหญ่กว่า มีขนาดประมาณ 17 x 6 เซนติเมตร อิฐสมบูรณ์ที่ใช้ในการก่อขอบกำแพง เป็นอิฐที่มีลักษณะ ขนาด และเนื้ออิฐเหมือนอิฐที่ใช้ในการก่อซานมุขโถงด้านหน้าและหลังของพระอุโบสถ ส่วนอิฐหักนั้นมีลักษณะ ขนาด และเนื้ออิฐเหมือนกับอิฐที่ใช้ในการก่อพระอุโบสถในคราวงานก่อสร้างครั้งแรก แสดงให้เห็นว่า กำแพงด้านเหนือปีกตะวันออก คงเคยพังทลายมาก่อน จนมีการก่อสร้างขึ้นใหม่ พร้อมกับงานคราวก่อเพิ่มซานมุขโถงด้านหน้าและหลังของพระอุโบสถ กำแพงช่วงนี้มีความหนาประมาณ 65 เซนติเมตร นอกจากนี้ยังพบรางระบายน้ำ 1 ราง (ภาพที่ 90) อยู่ตรงผนังด้านใน ห่างจากกำแพงวัดด้านตะวันออก 70 เซนติเมตร ทำเป็นรางยาวออกมา 30 เซนติเมตร ช่องที่ทำให้น้ำผ่านออกไปด้านนอก ก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 16 x 12.5 เซนติเมตร ส่วนรางน้ำก่อโดยการใช้สันอิฐวางบนอิฐที่ก่อเป็นพื้นของรางระบายน้ำ สำหรับผนังด้านนอก ทำเป็นฐานแผ่ในระดับลึกลงไปจากผนังด้านใน แสดงให้เห็นว่าพื้นด้านนอกกำแพงอยู่ต่ำกว่าพื้นด้านใน ประมาณ 20 เซนติเมตร

ในส่วนของกำแพงด้านปีกตะวันตก พบว่าบางช่วงอยู่ในสภาพที่ดีพอสมควร สามารถศึกษาเทคนิคการเรียงอิฐได้ว่าเป็นแบบสั้นสลับยาว แต่เมื่อมองจากรูปด้านบนพบว่ามีลักษณะแตกต่างกันสองแบบคือ

<u>แบบที่หนึ่ง</u> ก่อเรียงแบบสั้นสลับยาว ด้านในใช้อิฐหักขนาดใหญ่ผสมกับอิฐสมบูรณ์ที่มีขนาดเล็กกว่า (ภาพลายเส้นที่ 1)

<u>แบบที่สอง</u> *ก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาวเช่นเดียวกัน ด้านในใช้อิฐหักที่มีขนาดใหญ่กว่า* เท่านั้นในการก่อเรียงอิฐ (ภาพลายเส้นที่ 1)

อิฐที่ใช้ในการก่อมีขนาดประมาณ 24 x 12 x 3.5 เซนติเมตร มีขนาดเช่นเดียวกับงานคราวก่อสร้างเพิ่มเติมซานมุขโถงด้านหน้า และหลังของพระอุโบสถ

ผนังด้านนอกของกำแพง มีร่องรอยการฉาบปูนตลอดผนัง คาดด้วยลวดบัวลูกแก้วอกไก่ที่มีเส้นลวดประกอบ ยาวตลอดผนังด้านนอกบางช่วง อยู่สูงกว่าระดับฐานของกำแพงประมาณ 50 เซนติเมตร ซึ่งเป็นระดับพื้นที่การใช้งานของกำแพงวัดด้านนี้ สำหรับการวางฐานราก ก่อเรียงด้วยอิฐขนาดใหญ่หนาประมาณ 40 เซนติเมตร วางเรียงตั้งอยู่บนชั้นดินทรายสีเทา และดินทรายสีน้ำตาลในระดับล่างสุด อิฐขนาดใหญ่ที่ใช้ในการก่อฐานรากกำแพง เป็นอิฐที่มีขนาดเช่นเดียวกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ในขณะที่อิฐที่ก่อขึ้นทรงกำแพงมีขนาดเล็กกว่า และเหมือนกับอิฐที่ใช้ในการก่อเพิ่มเติมซานมุขโถงด้านหน้า และหลังของพระอุโบสถ จึงมีความเป็นไปได้อย่างมาก ที่กำแพงช่วงนี้คงเป็นงานซ่อมในระยะเวลาเดียวกับงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง

นอกจากนี้ยังพบว่า แนวกำแพงปีกตะวันตกบางช่วง มีการก่อเป็นกระเปาะยื่นออกมาด้านนอก มีขนาดประมาณ 7 x 1.80 เมตร (ภาพที่ 88) ห่างจากมุมกำแพงด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ที่อยู่ในสภาพพังทลายมาก ประมาณ 11 เมตร แนวกระเปาะของกำแพงมีร่องรอยการเอียง

ทรุดค่อนข้างมาก สำหรับช่องประตูทางเข้าออก ไม่มีร่องรอยที่ชัดเจน เนื่องจากกำแพงขาดออกหลายช่วง แต่ก็เป็นไปได้ว่าน่าจะอยู่บริเวณแนวกำแพงที่ทำเป็นกระเปาะยื่นออกมา

กำแพงด้านตะวันตก (แผนผังที่ 64 , ภาพที่ 91-93) สภาพภายหลังการขุดแต่ง มีความยาวประมาณ 43 เมตร อยู่ในสภาพที่พังทลายมาก โดยเฉพาะทางด้านปีกใต้ กำแพงหนา 55 เซนติเมตร การก่อเรียงอิฐเป็นแบบสั้นสลับยาว ผสมกับแบบด้านยาววางเรียงซ้อนกัน (ภาพลายเส้นที่ 1) บางช่วงก่อเรียงอิฐโดยการเอาอิฐด้านสั้นวางเรียง ด้านในอัดเรียงด้วยอิฐหัก อิฐที่ใช้ก่อมีขนาด 30 x 15 x 6 เซนติเมตร เป็นอิฐที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกับอิฐที่ใช้ก่อกำแพงวัดด้านตะวันออกและด้านเหนือ

กำแพงทางด้านนี้ มีช่องประตูทางเข้าออก 1 ช่อง กว้าง 1.50 เมตร เสากรอบประตูมีขนาดประมาณ 80 x 80 เซนติเมตร ตั้งอยู่ค่อนไปทางด้านปีกเหนือ ด้านนอกของช่องประตูมีศิลาแลงก่อเรียงยื่นออกมาจากช่องประตู (ภาพที่ 94) เมื่อได้ทำการขุดหลุมตรวจสอบรากฐานของกำแพงบริเวณช่องประตูทางเข้าออก พบว่าฐานแผ่ของกำแพงอยู่ในระดับที่ลึกกว่าชั้นกิจกรรมร่วมสมัยของกลุ่มโบราณสถานประมาณ 1.30 เมตร (ภาพที่ 95)ขอบประตูที่พบในระดับลึก มีการก่อเรียงอิฐแบบลดชั้น คล้ายชั้นเขียง ถูกถมด้วยดิน หนาประมาณ 50 เซนติเมตร เหนือดินถมอัดใกล้เคียงกับช่องประตูทางเข้าออก มีฐานอาคารหมายเลข 6 และแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ตั้งอยู่

นอกจากนี้ยังพบว่าบริเวณด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันตกปีกใต้ มีการก่อเรียงอิฐอีกชั้นหนึ่ง เข้าไปประกบผนังด้านในของกำแพง (ภาพที่ 109) ก่อโดยการใช้อิฐหักสลับกับอิฐสมบูรณ์ อิฐที่ใช้ก่อมีขนาดประมาณ 30 x 17 x 6 เมตร เซนติเมตร (แนวอิฐที่ก่อประกบผนังด้านในของกำแพง อยู่ด้านล่างของขอบผนังหลุมด้านตะวันตกของหลุมขุดค้น S16W40 ระดับล่างสุดของแนวอิฐอยู่ลึกกว่าฐานแผ่ของกำแพงด้านตะวันตกลึกลงไปประมาณ 1 เมตร)

กำแพงวัดด้านใต้ (แผนผังที่ 62, ภาพที่ 96-98) สภาพภายหลังการขุดแต่ง มีความยาวประมาณ 80 เมตร บริเวณมุมกำแพงด้านตะวันออกเฉียงใต้ของกำแพงขาดหายไป ในขณะที่มุมกำแพงด้านตะวันตกเฉียงใต้ ยังคงเหลือร่องรอยอยู่ มีรูปร่างคล้ายกับหัวลูกศรยื่นห่างจากแนวกำแพงประมาณ 15 เซนติเมตร สภาพของกำแพงโดยส่วนใหญ่ อยู่ในสภาพที่พังทลายมาก จนเหลือแต่แนวเตี้ยๆ สูงประมาณ 10 - 80 เซนติเมตร หนา 60 เซนติเมตร แนวกำแพงบางช่วงขาดหายไป และบางช่วงก็เหลือแต่เพียงขอบกำแพง โดยเฉพาะทางด้านปีกตะวันออก สภาพของแนวกำแพงเอียงทรุดไปทางด้านนอก สำหรับช่องประตูทางเข้าออกมีทั้งหมด 3 ช่อง อยู่ทางด้านปีกตะวันออก 2 ช่อง ช่องหนึ่งอยู่ใกล้เคียงกับแนวประตูทางเข้าออกของพระอุโบสถ กว้าง 1.45 เมตร เสากรอบประตูรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 80 x 80 เซนติเมตร (ภาพที่ 99) ช่องประตูทางเข้าออกช่องนี้ พบว่ามีการก่อเรียงศิลาแลงคล้ายขั้นบันได อยู่ทางด้านนอก ในระดับเดียวกันกับดินโคลนสีดำ คล้ายโคลนแม่น้ำ ซึ่งถูกทับถมด้วยชั้นทรายที่มีเศษภาชนะดินเผา และ

เศษกระเบื้องมุงหลังคาอยู่ด้านบน (ภาพที่ 100) อีกช่องหนึ่งตั้งอยู่ระหว่างพระอุโบสถกับเจดีย์รายหมายเลข 2.4 กว้าง 1.70 เมตร มีสภาพไม่ชัดเจน เพียงก่อเป็นอิฐเรียงยื่นออกไปด้านนอกกำแพงยาวประมาณ 90 เซนติเมตร ช่องประตูทางเข้าออกช่องที่เหลืออยู่ด้านปีกตะวันตก กว้างประมาณ 1.70 เมตร เสากรอบประตูรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 80 x 80 เซนติเมตร ด้านหน้านอกช่องประตูมีก้อนศิลาแลงขนาดใหญ่ก่อเรียงอยู่ด้านหน้า ช่องประตูทางเข้าออกด้านนี้อยู่ระหว่างหอระฆังกับกำแพงด้านตะวันตก

ในส่วนเทคนิคการก่อเรียงอิฐ พบว่ามีแตกต่างกันสามแบบ

แบบที่หนึ่ง ก่อแบบสั้นสลับยาวด้วยอิฐสมบูรณ์ เป็นขอบกำแพงทั้งสองข้าง ด้านในเรียงอัดด้วยอิฐหัก (ภาพลายเส้นที่ 1)

แบบที่สอง ก่อแบบสั้นสลับยาว เป็นขอบทั้งสองข้าง ด้านในเรียงอัดด้วยอิฐหัก เหมือนกับเทคนิคการก่อกำแพงวัดด้านตะวันออก และกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันออกบางช่วง (ภาพลายเส้นที่ 1)

แบบที่สาม ก่อด้วยอิฐหักทั้งหมด ทั้งขอบกำแพงและด้านในกำแพง (ภาพลายเส้นที่ 1)

อิฐที่ใช้ในการก่อพบว่ามีสองขนาด คือ ขนาดประมาณ 31 x 15 x 5.5 เซนติเมตร และขนาด 29 x 14 x 4 เซนติเมตร

2.2.8 **ฐานอาคาร หมายเลข** 5 (แผนผังที่ 47 , ภาพที่ 101-102) ตั้งอยู่ติดกับแนวกำแพงวัดด้านตะวันออก ห่างจากกำแพงด้านใต้ประมาณ 8.50เมตร ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 4.70 x 4.70 เมตร เหลือความสูงประมาณ 70 เซนติเมตร มีร่องรอยของการสอปูน และฉาบปูน ฐานด้านใต้มีสภาพดีที่สุด ก่อเป็นฐานเขียงสองชั้น ซ้อนลดหลั่นกัน เส้นลวดบัวคว่ำ และเส้นลวดหรือท้องไม้ ที่ไม่สามารถศึกษาได้ เพราะพังทลายมาก ส่วนฐานด้านเหนือและตะวันตก เหลือเพียงชั้นฐานเขียงหนึ่งชั้น ส่วนฐานด้านตะวันออก ใช้แนวกำแพงวัดด้านตะวันออกเป็นฐาน แสดงให้เห็นถึงการก่อสร้างภายหลังงานก่อกำแพงวัดด้านตะวันออกอย่างแน่นอน ส่วนระดับที่ทำการก่อสร้างนั้น อยู่ในระดับเดียวกันกับฐานแผ่ของกำแพงวัด

เทคนิคการก่อสร้าง ทำเป็นกรอบของฐานรูปสี่เหลี่ยมหนาประมาณ 50 เซนติเมตร ก่อเรียงอิฐแบบสั้นสลับยาว ด้านในเป็นอิฐหัก เช่นเดียวกับเทคนิคการก่อกำแพงวัดด้านตะวันออก อิฐที่ใช้ในก่อมีขนาด 32 x 16 x 6 เซนติเมตร ด้านในของอาคารมีดินอัดถม มีเศษหินปูนปะปนกับเศษอิฐแตกหักมากพอสมควร

2.2.9 **ฐานอาคาร หมายเลข** 6 (แผนผังที่ 47 , ภาพที่ 103-106)

ตั้งอยู่ด้านในของกำแพง ใกล้กับขอบประตูทางเข้าออก ของกำแพงวัดด้านตะวันตก ห่างจากกำแพงวัดประมาณ 40 เซนติเมตร อยู่ในสภาพพังทลายเป็นอย่างมาก เหลือเพียงฐานด้าน

เหนือและตะวันตกเท่านั้น ลักษณะคล้ายรูปตัว L มีความกว้าง และยาวประมาณ 2.80 x 2.80 เมตร มุมตะวันตกเฉียงเหนือทำย่อมุมไม้สิบสอง การก่อใช้อิฐหักที่มีขนาดใหญ่ กว้าง 18 เซนติเมตร หนา 12 เซนติเมตร ก่ออย่างไม่ค่อยมั่นคงนัก และก่ออยู่บนชั้นดินที่ทับถมช่องประตูทางเข้าออกครั้งแรกของกำแพงวัดด้านตะวันตก (ภาพที่ 103-104) แสดงให้เห็นว่าเป็นงานก่อสร้างในคราวหลังจากการก่อสร้างกำแพงวัดในครั้งแรกแล้ว

เทคนิคการก่อเรียงอิฐ ก่ออย่างไร้ระเบียบโดยไม่สอปูน และอิฐที่ใช้ก่อส่วนใหญ่เป็นอิฐหักอิฐสมบูรณ์มีขนาด 31 x 15.5 x 5 เซนติเมตร

2.2.10 **แนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข 7** (แผนผังที่ 47 , ภาพที่ 107-108)

ตั้งอยู่ภายในกำแพงวัด ต่อเนื่องออกมาจากช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันตก ยาวประมาณ 3 เมตร แล้วหักฉากไปทางด้านทิศเหนืออีก 4 เมตร จึงหักเป็นมุมฉาก กลับมาทางทิศตะวันตก ตรงไปยังกำแพงวัดด้านตะวันตก คล้ายก่อเข้าไปคร่อมช่องประตูทางเข้าออกเอาไว้ แนวอิฐที่ก่อเป็นรูปเกือกม้า มีความหนาประมาณ 1.10 เมตร

เทคนิคการก่อเรียงอิฐ ก่อแบบสั้นสลับยาวเป็นขอบ ภายในอัดเรียงด้วยอิฐหัก และอิฐสมบูรณ์ อิฐมีขนาดประมาณ 30 x 15 x 4 เซนติเมตร ทางด้านใต้ของแนวอิฐมีแนวอิฐหัก ก่อไปเชื่อมกับฐานอาคารหมายเลข 6 แสดงให้เห็นว่า แนวอิฐรูปเกือกม้านี้ ก่อสร้างมาพร้อมกับฐานอาคารหมายเลข 6 และก่อขึ้นภายหลังงานก่อสร้างกำแพงวัดด้านตะวันตกแล้ว

บทที่ 3
โบราณวัตถุและนิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

หลักฐานทางด้านโบราณวัตถุและนิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดแต่งทั้งหมดนั้น พบว่า หลักฐานทางด้านโบราณวัตถุ มีปริมาณมากกว่าหลักฐานทางด้านนิเวศน์วัตถุ และมีความแตกต่างกันตามประเภทของวัสดุที่ใช้ทำและหน้าที่การใช้งานจึงจำเป็นต้องแยกวิเคราะห์ออกเป็นหลายส่วน เพื่อให้เห็นภาพรวมและความสัมพันธ์ของโบราณวัตถุแต่ละประเภท อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์อายุสมัยของโบราณสถานแต่ละหลัง แต่ละองค์ได้ ฉะนั้นเพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจ จึงได้แยกวิเคราะห์ตามประเภทของโบราณวัตถุ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม

จากการขุดแต่ง พบโบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมจำนวนมาก มีทั้งที่ทำจาก
ดินเผา และปูนปั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณวัตถุที่ทำจากปูนปั้น พบเป็นจำนวนมาก และมีรายละเอียดลักษณะของลวดลายแตกต่างกันตามตำแหน่งที่ประดับ มีทั้งที่เป็นชั้นประดับลวดลายและประติมากรรมนูนต่ำ มีรายละเอียดของการศึกษาวิเคราะห์ แบ่งแยกตามประเภทของวัสดุที่ใช้เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม ดังต่อไปนี้

3.1.1 ประเภทดินเผา

วัสดุประเภทนี้ ใช้เป็นส่วนประกอบหลักในการก่อสร้างโบราณสถาน ในเรื่องของโครงสร้าง การก่อขึ้นรูปทรง และใช้ในงานก่อมุงหลังคาของอาคารที่มีหลังคาคลุม เช่น พระอุโบสถ มีรายละเอียดแยกตามหน้าที่การใช้งานดังนี้

3.1.1.1 อิฐ

อิฐที่ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถาน พบว่ามีขนาดแตกต่างกัน 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ และ ขนาดเล็ก ใช้ในการก่อสร้างโบราณสถานต่างระยะเวลากัน เช่น ตัวอย่างที่พบในงานก่อขึ้นโครงสร้างของพระอุโบสถ หอระฆัง และกำแพงวัด ใช้อิฐขนาดใหญ่ ตรงส่วนชั้นฐาน อันเป็นเป็นงานในระยะแรก ส่วนงานในระยะหลัง ใช้อิฐที่มีขนาดเล็ก ปะปนกับอิฐขนาดใหญ่ ในการก่อขึ้นรูปทรงส่วนบนของโบราณสถาน ซึ่งได้บรรยายอย่างละเอียดไว้แล้วในบทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

สำหรับองค์เจดีย์รายทั้ง 4 องค์ ได้ใช้อิฐขนาดเล็ก เช่นเดียวกับงานก่อขึ้นรูปทรงส่วนบนของพระอุโบสถ ซานมุขโถง และหอระฆัง จึงอาจพิจารณาได้ว่า คงเป็นงานก่อสร้างในระยะเวลาเดียวกัน และได้อธิบายอย่างละเอียดถึงหลักฐานประเภทนี้แล้วเช่นกันในบทที่ 2

3.1.1.2 **กระเบื้องมุงหลังคา**

ใช้ในงานมุงหลังคาของอาคารประเภทที่มีหลังคาคลุม มีศัพท์เรียกโดยเฉพาะว่า กระเบื้องมุง [1] ภายหลังการขุดแต่งพบกระเบื้องมุงเป็นจำนวนมากตกกระจายอยู่ภายในและรอบๆ พระอุโบสถ รวมถึงบริเวณรอบๆแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ในที่นี้จึงแยกบรรยายรายละเอียดของหลักฐานประเภทนี้ ตามตำแหน่งที่พบ คือ พระอุโบสถ และ แนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข 7

กระเบื้องมุงที่พบจากพระอุโบสถ

พบตกกระจายอยู่ภายในและรอบๆพระอุโบสถ เป็นกระเบื้องมุงแบบเกล็ดเต่า พบทั้งกระเบื้องตัวผู้และตัวเมีย กระเบื้องมุงที่สมบูรณ์นี้พบว่ามีขนาดแตกต่างกันออกไปเล็กน้อย ทั้งหมดขึ้นรูปด้วยมือ กระเบื้องตัวผู้มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปลายด้านหนึ่งสอบเข้าหากันในทรงสามเหลี่ยม ส่วนปลายที่เหลือมีเดือยยาวแบนทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยื่นยาวออกมาสำหรับเกี่ยวยึดติดกับระแนงไม้ มีทั้งหมด 3 ขนาด คือ

*1. **ขนาดใหญ่*** (ภาพที่ 129) ยาวประมาณ 21 เซนติเมตร กว้าง 13.5 เซนติเมตร หนา 0.9 เซนติเมตร เดือยใช้เทคนิคปั้นแปะติด (Applique) ยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร กระเบื้องขนาดนี้ พบว่าปลายด้านที่สอบเข้าหากัน เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม จะมีความโค้งมนมากกว่ากระเบื้องมุงขนาดอื่นๆ

*2. **ขนาดกลาง*** (ภาพที่ 129) ยาวประมาณ 20.5 เซนติเมตร กว้าง 12.5 เซนติเมตร หนา 0.7 เซนติเมตร เดือยที่ติดอยู่ใช้เทคนิคในการทำเช่นเดียวกับกระเบื้องมุงขนาดใหญ่ ยาวประมาณ 1.7 เซนติเมตร

*3. **ขนาดเล็ก*** (ภาพที่ 129) ยาวประมาณ 19 เซนติเมตร กว้าง 11 เซนติเมตร หนา 0.5 เซนติเมตร เดือยใช้เทคนิคเดียวกับกระเบื้องมุงขนาดอื่นๆ ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร กระเบื้องขนาดนี้ ไม่พบกระจายตัวอยู่รอบพระอุโบสถ แต่พบเฉพาะบนพื้นชานมุขโถงด้านใต้ของผนังสกัดหน้าด้านใต้ พบวางเรียงซ้อนกันอยู่เป็นตับ (ภาพที่) และเนื่องจากขนาดที่เล็กกว่ามาก จึงสันนิษฐานในเบื้องต้นว่า ไม่น่าใช้ในการก่อมุงหลังคาของพระอุโบสถ ก่อนหน้าที่จะพังทะลายลงมา

กระเบื้องตัวเมีย มีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องตัวผู้ เพียงแต่ปลายด้านที่มีเดือยติดอยู่ มีการบากเป็นช่องรูปตัว "L" ที่มุมทั้งสองข้าง (ภาพที่ 130) สำหรับรองรับเดือยของกระเบื้องตัวผู้ พบ 2 ขนาด

1. ***ขนาดใหญ่*** ยาวประมาณ 25.5 เซนติเมตร กว้าง 13 เซนติเมตร หนา 0.7 เซนติเมตร เดือยยาว 1.5 เซนติเมตร

2. *ขนาดเล็ก* ยาวประมาณ 23.5 เซนติเมตร กว้าง 11 เซนติเมตร หนา 0.7 เซนติเมตร เดือยยาว1.5 เซนติเมตร

นอกจากนี้ ยังพบเศษกระเบื้องมุงหลังคา แบบเกล็ดเต่าอีกชุดหนึ่งถูกอัดถมทับปะปนกับเศษอิฐแตกหัก เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบกาบกล้วยและเศษกระเบื้องเชิงชาย ลวดลายพันธุ์พฤกษา มีปริมาณน้อยกว่ามาก ทั้งหมดพบอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์และถูกทับถมปิดบันไดทางขึ้นด้านหลังของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะแรก (ภาพที่ 131) โดยมีอิฐที่ก่อเรียงเป็นพื้นชานมุขหลังด้านเหนือของพระอุโบสถ ในงานก่อสร้างระยะที่สอง ปิดทับอยู่ด้านบน จึงอาจพิจารณาได้ว่ากระเบื้องมุงหลังคา ที่พบคงจะเป็นงานก่อมุงหลังคาพระอุโบสถในงานระยะแรก กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเต่าตัวผู้ มีขนาด กว้างประมาณ 13 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร เดือยยาว 2.5 เซนติเมตร กระเบื้องตัวเมียมีความกว้างประมาณ 13 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร เดือยยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร ส่วนความยาวของกระเบื้องทั้งหมดไม่สามารถประมาณได้ เพราะไม่พบกระเบื้องที่สมบูรณ์

กระเบื้องมุงหลังคาที่พบจากแนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข 7

พบในปริมาณน้อย และเป็นเศษแตกหักขนาดเล็ก มีทั้งที่เป็นกระเบื้องมุงแบบเกล็ดเต่าและกระเบื้องกาบกล้วย อีกทั้งบริเวณที่พบถูกรบกวนมาก ดังหลักฐานร่องรอยที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40 ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน จึงอาจพิจารณาได้เช่นนั้น และไม่สามารถที่จะใช้หลักฐานประเภทกระเบื้องมุงหลังคาเหล่านี้ มาสันนิษฐานถึงลักษณะหน้าที่การใช้งานของแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ว่าเป็นอาคารที่มีหลังคาคลุมได้อย่างชัดเจน เพราะหลักฐานที่พบถูกรบกวนมากในสมัยหลัง อีกทั้งหลักฐานของแนวอิฐเองก็เหลืออยู่น้อยเต็มที จึงไม่สามารถทำการศึกษาวิเคราะห์ได้

3.1.1.3 กระเบื้องเชิงชาย

พบกระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง เช่น บริเวณพระอุโบสถ แนวกำแพงวัด ทั้งด้านนอกและด้านใน หอระฆัง และเจดีย์ราย เป็นต้น แต่พบว่ามีปริมาณน้อยมาก จนไม่สามารถพิจารณาได้ว่า เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมของอาคารที่มีหลังคาคลุม ที่พบภายในวัดแห่งนี้ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งด้วยหลักฐานทางกายภาพของกระเบื้องเชิงชายเอง หรือที่เรียกว่า "กระเบื้องหน้าอุด" [2] ส่วนใหญ่แล้วมีลักษณะ เหมือนกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้ เพียงแต่มีกรอบทรงสามเหลี่ยมหยักโค้งที่ขอบ ประกบอยู่ที่ปลายด้านที่ไม่มีเดือยติดอยู่ ภายในกรอบมีลวดลายประดับด้วยการใช้แม่พิมพ์กดประทับ จึงควรเป็นกระเบื้องที่ใช้งานร่วมกับแผ่นกระเบื้องแบบกาบกล้วย โดยติดประดับตรงส่วนชายคาของอาคารที่มีหลังคาคลุม ที่มุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย สำหรับกระเบื้องเชิงชายส่วนน้อยที่พบมีลวดลายประดับอยู่ภายในกรอบเช่นกัน แต่มีลักษณะ อันน่าจะใช้งานร่วมกับกระเบื้องแบบเกร็ดเต่าในการประดับก็เป็นได้ เพราะด้านหลังเป็นแผ่นเรียบ แต่เนื่องจากหลัก

ฐานที่พบอยู่ในสภาพแตกหักทั้งหมด จึงไม่สามารถพิจารณาได้ชัดเจนถึงหน้าที่การใช้งานว่าสามารถใช้งานร่วมกันกับกระเบื้องแบบเกล็ดเต่าหรือไม่

อย่างไรก็ดี เนื่องจากได้พบกระเบื้องเชิงชายที่มีความหลากหลายทางด้านรูปแบบ จึงได้ทำการจำแนก แยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา และกลุ่มลายเทพพนม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มลายพันธุ์พฤกษา

<u>แบบที่หนึ่ง</u> (ภาพที่ 132 , ภาพลายเส้นที่ 2A) ไม่พบส่วนที่สมบูรณ์ แต่จากสภาพของหลักฐานที่แตกหักหลายชิ้น ทำให้สามารถพิจารณารูปทรงของกระเบื้องเชิงชายได้ว่า กรอบนอกขึ้นทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง แอ่นโค้งตรงส่วนด้านล่างทั้งสองข้าง ที่อยู่ต่อเนื่องจากฐาน กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้น ในทรงสามเหลี่ยมหยักโค้งเช่นกันล้อกรอบนอก ภายในประดับลายก้านต่อดอก ในแนวตั้งที่จุดกึ่งกลาง ยาวขึ้นมาจากฐานจนถึงส่วนยอด ด้านข้างทั้งสองของลายก้านต่อดอกตรงกลาง มีลายก้านขดซ้อนกันข้างละสองชั้น ปลายก้านทำเป็นรูปดอกที่ประกอบด้วยวงโค้งสามวง ส่วนก้านดอกมีลายใบไม้รูปกลมรีประดับอยู่

ลักษณะของลวดลายเช่นนี้ มีความใกล้เคียงจนอาจเทียบเคียงได้กับกระเบื้องเชิงชายลายพันธุ์พฤกษา พบที่วัดท่าแค วัดเขียน และพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ [3] แห่งหลังนั้นสมเด็จพระเพทราชา โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ.2230 [4] (กระเบื้องเชิงชายแบบนี้พบว่า ด้านหลัง มีลักษณะเหมือนกระเบื้องแผ่นเรียบ)

<u>แบบที่สอง</u> (ภาพที่ 133 , ภาพลายเส้นที่ 2B)ไม่พบที่สมบูรณ์ แต่จากการวิเคราะห์เชื่อว่าด้านหลังคงเป็นลักษณะเช่นเดียวกันกับกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้ และคงใช้งานร่วมกัน ลักษณะรูปทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง กรอบในทำเป็นเส้นนูนสามเส้น ล้อกรอบนอก ภายในประดับลวดลายพันธุ์พฤกษา ที่แตกสะบัดออกมาจากศูนย์กลาง ปลายก้านประดับด้วยดอกไม้รูปกลมรีคล้ายดอกบัว

ลักษณะลวดลายของกระเบื้องแบบนี้ อาจเทียบได้กับกระเบื้องแบบเดียวกัน พบภายในพระราชวังหลวงของพระนครศรีอยุธยา พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ วัดขุนแสน วัดเขียน และวัดพระยาแมน เป็นต้น [5] แห่งหลังนั้นสมเด็จพระเพทราชา โปรดเกล้าฯให้สร้างปฏิสังขรณ์ ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2235 [6]

<u>แบบที่สาม</u> (ภาพที่ 134 , ภาพลายเส้นที่ 2C) สภาพเกือบสมบูรณ์ ด้านหลังที่แตกหัก ยังคงสังเกตเห็นรอยวงโค้ง มีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้ ส่วนด้านหน้าทำเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหยักโค้งเป็นกรอบนอก กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้นล้อกรอบนอก ภายในประดับลายรูปกลมรี สามดอก ที่จุดกึ่งกลาง ช่วงระยะห่างกันเป็นจังหวะในแนวตั้ง ดอกแต่ละดอกมีใบไม้พลิ้วสะบัดออกมา

ลักษณะลวดลายคล้ายคลึงกับกระเบื้องแบบเดียวกันพบที่ พระที่นั่งเย็น จังหวัดลพบุรี และพระที่นั่งวิหารสมเด็จ ภายในพระราชวังหลวง ของพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น[7] แห่งหลังนั้นคงสร้างขึ้นในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง [8] (พ.ศ. 2172-2199)

กลุ่มลายเทพพนม

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 135 , ภาพลายเส้นที่ 3A) สภาพเกือบสมบูรณ์ ด้านหลังแตกหัก แต่ยังคงเหลือร่องรอยวงโค้ง มีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องกาบกล้วยตัวผู้ ส่วนด้านหน้าทำเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง เป็นกรอบนอก กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้นล้อกรอบนอก ระหว่างเส้นคู่ขนานทั้งสอง ประดับด้วยเม็ดประคำโดยรอบ เว้นแต่บริเวณส่วนล่าง ประดับด้วยลายเส้นนูนในแนวตั้ง ช่วงระยะห่างกันเป็นจังหวะ ภายในประดับลายเทพพนม ทรงสวมชฎาเทริด กำลังพนมมือ ปรากฏเพียงครึ่งองค์ คล้ายลอยออกมาจากพื้นที่ภายใน ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา รูปกลมรีทางด้านล่าง

ลักษณะลวดลายที่ปรากฏบนกระเบื้องเชิงชาย มีลักษณะคล้ายคลึงกับกระเบื้องที่พบบริเวณพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ พระราชวังหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา และพระที่นั่งเย็น จังหวัดลพบุรี [9] เป็นต้น

แบบที่สอง (ภาพที่ 135 , ภาพลายเส้นที่ 3B) สภาพเกือบสมบูรณ์ ด้านหลังแตกหัก แต่ยังคงเหลือร่องรอยวงโค้ง คงมีลักษณะคล้ายคลึงกับกระเบื้องมุงแบบกาบกล้วยตัวผู้ ส่วนด้านหน้าทำเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง สอบแคบมากทำให้ทรงสามเหลี่ยมของกระเบื้อง ค่อนข้างสูงมากกว่าแบบที่หนึ่ง ด้านในทำเป็นเส้นนูนเส้นเดียวขนาดใหญ่มาก เป็นกรอบภายใน ล้อขนานกับกรอบนอก ภายในกรอบประดับรูปเทพพนม ยกพระหัตถ์ขึ้นพนมมือ มีความอ่อนช้อยมากกว่าแบบที่หนึ่ง ทรงสวมชฎาเทริด ลอยออกมาเพียงครึ่งองค์ ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษาที่อยู่ด้านล่าง นอกจากนี้ยังพบว่าพระอังสา และพระพาหา ทั้งสองข้างของเทพพนม มีลายดอกไม้รูปกลมรี แตกออกมาด้วย

ลักษณะของกระเบื้องแบบนี้ ยังไม่เคยพบในที่แห่งใดมาก่อน จึงเป็นลักษณะเฉพาะที่พบภายในบริเวณนี้

แบบที่สาม (ภาพที่ 135 , ภาพลายเส้นที่ 3C) สภาพแตกหัก ด้านหลังแตกหักออกเช่นกัน แต่ยังคงเหลือที่ติดอยู่บ้าง มีลักษณะเหมือนกับกระเบื้องแผ่นเรียบ [10] กรอบนอกอยู่ในทรงสาม เหลี่ยมหยักโค้ง ส่วนใกล้ฐานแอ่นโค้งเข้าไปในพื้นที่ภายในคล้ายรูปทรงของใบเสมา กรอบในทำเป็นเส้นคู่ขนานสองคู่ ระหว่างเส้นคู่ขนานทั้งสอง ประดับด้วยเม็ดลูกประคำโดยรอบ ภายในประดับลายเทพพนม อยู่ในอาการที่แข็งกระด้างมากกว่าแบบที่สอง ผุดขึ้นมาจากดอกบัวเพียงครึ่งองค์

ลักษณะของลวดลาย คล้ายคลึงกับที่พบจากการขุดแต่งวัดนครโกษา และบ้านวิชาเยนทร์ จังหวัดลพบุรี [11] แห่งหลังนั้นสร้างขึ้นในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2173-2231)

แบบที่สี่ (ภาพที่ 136 , ภาพลายเส้นที่ 3D) สภาพแตกหัก และสึกกร่อนมาก จนไม่สามารถสังเกตลวดลายได้ชัดเจนมากนัก ส่วนหลังของกระเบื้องแตกหักออก แต่น่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับแบบที่สาม กรอบนอกอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนาน
สองเส้น ล้อกรอบนอก ภายในประดับรูปเทพพนมลอยออกมาจากพื้นที่ภายในเพียงครึ่งองค์ กำลังพนมพระหัตถ์ทั้งสองในอาการที่แข็งกระด้าง

ลักษณะทางด้านรูปทรงของกระเบื้องเชิงชายแบบนี้ น่าจะมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับที่พบจากการขุดแต่งวัดนครโกษา และบ้านวิชาเยนทร์ จังหวัดลพบุรี เช่นเดียวกัน [12]

แบบที่ห้า (ภาพที่ 136 , ภาพลายเส้นที่ 3E) เหลือเพียงส่วนบน ทรงสามเหลี่ยมโค้งมน กรอบในทำเป็นเส้นนูนคู่ขนานสองคู่ ระหว่างเส้นคู่ขนานประดับแถวเม็ดประคำกลมเรียงรายวางระยะห่างกันเป็นจังหวะ ภายในกรอบเหลือเพียงส่วนศีรษะของเทพพนม ทรงสวมชฎาเทริด

เนื่องจากพบว่ามีความแตกต่างของเครื่องทรงศิราภรณ์ และรายละเอียดของกรอบใน จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

แบบที่หก (ภาพที่ 136 , ภาพลายเส้นที่ 3F) สภาพเกือบสมบูรณ์ ส่วนหลังแตกหักออก แต่น่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องเชิงชายแบบที่สามและสี่ กระเบื้องมุงหลังคาชิ้นนี้ มีความแตกต่างจากกระเบื้องมุงหลังคาทุกแบบ คือทำเป็นทรงสามเหลี่ยม แอ่นโค้งเข้าที่ส่วนเหนือฐานมาก จนมีรูปทรงคล้ายกระจัง กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานกันสองถึงสามเส้น ภายในกรอบประดับรูปเทพพนมทรงสวมชฎาเทริด พนมพระหัตถ์ในอาการแข็งกระด้าง ลอยออกมาจากลายพันธุ์พฤกษาทางด้านล่าง

แบบที่เจ็ด (ภาพที่ 137 , ภาพลายเส้นที่ 3G) สภาพเกือบสมบูรณ์ ส่วนหลังแตกหัก น่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องมุงหลังคาแบบที่ 3 4 และ 6 ในกลุ่มเดียวกัน กรอบนอกของกระเบื้องอยู่ในทรงหยักโค้ง และอ่อนช้อย กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้น ล้อกรอบนอก ภายในประดับลายรูปเทพพนม สภาพสึกกร่อนมาก แต่ยังสังเกตเห็นว่า ทรงสวมชฎาเทริด กำลังพนมพระหัตถ์อยู่ในอาการอ่อนช้อย คล้ายลอยออกมาจากพื้นที่ภายใน จึงเห็นเพียงครึ่งองค์ ด้านหลังของพระวรกายมีเส้นนูนห้าเส้น แผ่เป็นรัศมีรูปครึ่งวงกลมรองรับอยู่ ถัดต่อไปด้านล่างเป็นลายดอกรูปกลมรีหยัก คล้ายดอกบัวสามดอก เรียงห่างกันเป็นระยะ รอบๆของเทพพนม มีลายดอกไม้รูปกลมรี ประดับอยู่

ลักษณะของกระเบื้องแบบนี้ พบว่ามีความคล้ายคลึงกับที่พบจากพระตำหนักคำหยาด จังหวัดอ่างทอง และวัดกุฎีดาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [13] เป็นต้น แห่งหลังนั้นสร้างปฏิสังขรณ์ คราวรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งท้ายสระ (พ.ศ. 2251-2275) ในปี พ.ศ. 2254 [14]

แบบที่แปด (ภาพที่ 137 , ภาพลายเส้นที่ 3H) สภาพแตกหักมาก เหลือเพียงลายรูปเทพพนม กำลังพนมพระหัตถ์ในอาการแข็งกระด้าง เหนือลายดอกรูปกลมรี ภายในกรอบในที่ทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้น กรอบนอกแม้จะแตกหัก แต่อาจพิจารณาได้ว่า อยู่ในทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง ซึ่งเป็นระเบียบแบบเดียวกันของกระเบื้องเชิงชาย หรือ กระเบื้องหน้าอุด

ส่วนด้านหลังนั้น ร่องรอยที่เหลืออยู่ ทำให้สันนิษฐานว่าเหมือนกับกระเบื้องเชิงชายแบบที่ 3 4 6 และ 7

แบบที่เก้า (ภาพที่ 137 , ภาพลายเส้นที่ 3I) สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนหลังแตกหักออก มีลักษณะเช่นเดียวกับกระเบื้องแผ่นเรียบ รูปทรงของกระเบื้องเป็นทรงสามเหลี่ยมสูง แอ่นโค้งเว้า ที่ส่วนล่างใกล้กับฐาน คล้ายรูปทรงของใบเสมา ด้านในทำเป็นเส้นนูนขนานสองเส้น เป็นกรอบใน ภายในประดับลายเทพพนม ทรงสวมชฎาเทริด พนมพระหัตถ์ในอาการแข็งกระด้าง เทพพนมปรากฏอยู่เพียงครึ่งองค์ ลอยอยู่เหนือลายดอกไม้รูปกลมรีสามดอก พระวรกายค่อนข้างยาว รอบๆประดับด้วยลายเม็ดประคำ

เนื่องจากไม่พบลวดลายเทพพนมภายในกรอบรูปทรงเช่นนี้ ในที่แห่งอื่น จึงบันทึกไว้เป็นหลักฐานการพบ

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาทางด้านรูปทรง และลวดลายประดับของกระเบื้องเชิงชาย พบว่ารูปทรงทั้งหมด จะอยู่ในระเบียบเดียวกัน คือ เป็นทรงสามเหลี่ยม ต่างกันที่รูปแบบและรายละเอียดบ้างบางประการ เช่น ความอ่อนช้อย และความแข็งกระด้างเป็นต้น ส่วนรายละเอียดของการประดับลวดลายนั้น พบว่ายิ่งมีความแตกต่างกันมากออกไปอีก จึงไม่พบที่เหมือนกันจนสามารถทำการศึกษาเปรียบเทียบได้อย่างเด่นชัด อีกทั้งพบว่า บางครั้งกระเบื้องเชิงชายมีกรอบเหมือนกัน แต่รายละเอียดการประดับต่างกัน บางครั้งรายละเอียดคล้ายคลึงกัน แต่ประดับอยู่ในกรอบทรงที่แตกต่างกัน จึงเป็นการยากที่จะใช้กระเบื้องเชิงชายในการกำหนดอายุได้ดีพอ

3.1.1.4 **กระเบื้องปูพื้น** (ภาพที่ 138)

ภายหลังการขุดแต่งได้พบเศษแตกหักของกระเบื้องปูพื้น จำนวน 1 ชิ้น บริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N4E8 เป็นกระเบื้องแผ่นเรียบ หนา 2.5 เซนติเมตร ความกว้าง และยาวไม่สามารถประมาณได้

อย่างไรก็ดี หลักฐานชิ้นนี้ พบเพียงชิ้นเดียว อีกทั้งภายในพระอุโบสถ มีการก่อเรียงอิฐปูพื้นแล้วฉาบปูน เศษกระเบื้องปูพื้นแผ่นนี้จึงไม่ควรเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับการปูพื้นภายในพระอุโบสถของวัดแห่งนี้

3.1.2 **ประเภทปูนปั้น**

โบราณวัตถุประเภทปูนปั้น ที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม ที่ได้จากการขุดแต่ง พบว่ามีปริมาณมาก และตกกระจายตัว ล้อมรอบสิ่งก่อสร้างประเภทต่างๆ ปะปนกับเศษอิฐแตกหัก เศษกระเบื้องมุงหลังคา และโบราณวัตถุประเภทอื่นๆ ส่วนมากพบตกอยู่ใกล้กับบริเวณของสิ่งก่อสร้างที่เคยติดประดับอยู่ ส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังคงติดประดับอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้สามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่าง ในการวิเคราะห์ลวดลายปูนปั้นแบบต่างๆที่หลุดร่วงลงมาแล้ว ว่าเคยติดประดับอยู่ที่ส่วนใดของสิ่งก่อสร้าง เพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจในภาพรวมของงานลวดลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมทั้งหมด จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ แยกประเภทของลวดลายประดับปูนปั้นออกเป็นประเภท ตามสิ่งก่อสร้างที่เคยติดประดับอยู่ได้ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

3.1.2.1 **ลวดลายปูนปั้นประดับพระอุโบสถ**

พบเป็นจำนวนมากที่สุด และเนื่องจากยังคงมีลวดลายปูนปั้นบางส่วน ติดอยู่ในตำแหน่งต่างๆของพระอุโบสถ จึงนำมาใช้ในการศึกษาและสันนิษฐานถึงงานปูนปั้นที่หลุดร่วงลงมาแล้วได้อย่างดี โดยแบ่งแยกตามตำแหน่งที่เคยติดประดับอยู่ ดังนี้

3.1.2.1.1 **ลวดลายปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหน้า** ลวดลายปูนปั้นของช่องประตูทางเข้า ปรากฏอยู่ที่เสากรอบประตูทั้งสองข้างของช่องประตูทางเข้ากลาง หรือช่องประตูทางเข้าออกประธาน มีการก่อสร้างทับซ้อนอยู่สองระยะ คือ

ระยะแรก (ภาพที่ 39) เป็นงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก เสากรอบประตูเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา ประกอบด้วยชุดลวดบัวบนและล่าง ชุดลวดบัวล่างสามารถใช้ในการศึกษาได้ดีกว่า เพราะถูกงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง ทับซ้อนหรือประกบอยู่เพียงเล็กน้อย ในขณะที่ชุดลวดบัวบนได้ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในงานระยะเวลาเดียวกัน

ชุดลวดบัวล่าง ประกอบด้วย เขียงสูง (อาจเคยมีการประดับลวดลายบางอย่างแต่ไม่พบหลักฐาน ประกอบการพิจารณา เนื่องจากคงถูกปรับเปลี่ยนไปแล้วในงานก่อสร้างครั้งหลัง) เส้นลวดสองเส้น เรียงซ้อนลดหลั่นกัน ชั้นเชิงบาตรที่มีลูกแก้วอกไก่ ประกอบด้วยเส้นลวด คาดประดับอยู่ที่ช่วงกลางของท้องไม้ และบัวคว่ำ ตามลำดับจากล่างขึ้นบน ส่วนชุดลวดบัวบน น่าจะมีองค์ประกอบเช่นเดียวกัน เพียงแต่อยู่ตรงส่วนบนของเสากรอบประตู และกลับหัวลงเท่านั้น ลวดลายต่างๆของงานในระยะนี้ นอกเหนือจากที่กล่าว ล้วนไม่เหลือหลักฐานใดๆแล้ว

ส่วนอายุสมัยในการสร้าง สันนิษฐานว่าคงเป็นงานในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 เนื่องจากได้พบหลักฐานลวดลายประดับปูนปั้นของงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่

สอง ทับซ้อนอยู่ และเหลือหลักฐาน ทั้งสมบูรณ์และมีจำนวนมากพอสำหรับการกำหนดอายุได้อย่างดียิ่ง ในราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 ซึ่งจะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไป

ระยะที่สอง เป็นงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง เสากรอบประตูเรียงเหลื่อมข้างละสามเสา (ภาพที่ 40-42) สังเกตได้อย่างชัดเจนที่ชุดฐานล่าง มีการก่ออิฐเข้าไปประกบเสากรอบประตูของงานในระยะแรก องค์ประกอบของเสากรอบประตูประกอบด้วยชุดลวดบัวบนและล่าง ชุดลวดบัวบนสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาได้ดีกว่า ชุดลวดบัวล่าง ประกอบด้วย บัวปลายเสา เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด ลูกแก้วอกไก่ เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด และกาบบน เรียงตามลำดับจากส่วนบนลงล่าง ส่วนชุดลวดบัวล่าง น่าจะมีองค์ประกอบเช่นเดียวกัน เพียงแต่กลับหัวสลับกันเท่านั้น ลักษณะของบัวปลายเสาทรงยาวเรียวโค้ง ประดับสันมุมของเสาย่อมุม ด้านในเป็นเส้นนูนยาวรี ล้อมรอบด้วยแถบนูนยาวรี ออกครีบสองแถบ ส่วนล่างของกลีบบัว ประดับด้วยลายกลีบบัวสามเหลี่ยมทรงป้อม มีกลีบแทรกและกลีบซ้อนอยู่ภายใน (ภาพที่ 40 , ภาพลายเส้นที่ 4) ลักษณะโดยรวมยังคงมีรูปทรงสั้นป้อมอยู่ และจะยืดสูงขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่นที่ประดับอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน ของพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร และน่าจะมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับงานประดับที่ตำแหน่งเดียวกัน ที่พระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย และปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

สำหรับเส้นลวดทั้งหมดประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อย (ภาพที่ 40) เส้นลวดที่อยู่ใกล้กัน จะหันหัวลายกระจังตาอ้อยเข้าหากัน ลูกแก้วอกไก่ประดับลายประจำยามที่มุม มีลายรักร้อยแตกออกมาทั้งสองข้างตามแนวนอน ส่วนกาบบนเป็นแบบกาบกระจังคู่ ยังไม่ได้ยืดสูง กรีดแบ่งลายภายใน ขอบลายออกครีบซ้อนกันสามชั้น ภายในลายกระจังประดับลายลายกระจังขนาดเล็กรูปทรงสามเหลี่ยมโค้งมน ออกครีบด้วยเช่นกัน ลักษณะของกาบกระจังบน อาจเทียบได้กับกาบกระจังบนของพระวิหารหลวง วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระเจ้า-อยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ.2275-2301)[15] กาบกระจังบนเช่นนี้ ยังจะปรากฏที่ตำแหน่งเดียวกัน ในการประดับสมัยรัตนโกสินทร์ด้วย [16] เช่น พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร และพระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

ต่อจากกาบบนมีเส้นนูนขนานในแนวตั้ง ยาวลงมาถึงชุดลวดบัวล่าง ภายในประดับด้วยเม็ดประคำ เรียงเป็นแถวลงมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ลวดลายปูนปั้นที่กล่าวถึงทั้งหมด มีการลงรักติดกระจกสี หรือกระจกเกรียบอยู่ด้วย อันเป็นงานที่มีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งของลวดลายปูนปั้นในงานระยะนี้

ในส่วนของชุดลวดบัวล่างนั้น น่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับชุดลวดบัวบน เพียงหันหัวกลับกันเท่านั้น ลวดลายประดับเสากรอบประตูของงานในระยะนี้ พบว่ามีความสัมพันธ์กับลวดลายที่ประดับในตำแหน่งอื่นของงานระยะเดียวกัน เช่น ที่ช่องหน้าต่างของพระอุโบสถ ซึ่งจะได้

กล่าวอย่างละเอียดต่อไป งานลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบช่องประตูในระยะนี้ จึงควรมีอายุอยู่ระหว่างช่วงรอยต่อของสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24

3.1.2.1.2 **ลวดลายปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลัง** พบปรากฏติดอยู่ที่กรอบประตูของประตูข้างทั้งสอง และหน้าบันเหนือช่องประตูทางเข้าออกปีกตะวันออก (ภาพที่ 24-26) ลวดลายปูนปั้นเหล่านี้พบว่าทำปิดทับร่างลายเส้นสีดำ สันนิษฐานว่า คงจะเป็นร่างลายเส้นสำหรับประดับลวดลายปูนปั้นในสมัยก่อนหน้านี้ (ภาพที่ 24) ลักษณะของลายประดับปูนปั้นมีลายรูปวงกลม ล้อมรอบด้วยเม็ดประคำ และถูกห่อหุ้มด้วยลายใบไม้ธรรมชาติ ภายในลายรูปวงกลมกรีดแบ่งลายภายในเป็นเส้นยาวในแนวตั้ง พบประดับอยู่ที่กึ่งกลางของหน้าบัน (ภาพที่ 142 , ภาพลายเส้นที่ 5) จากศูนย์กลางของลายรูปวงกลม มีลายก้านขด แตกออกมาทั้งสองข้าง สภาพในปัจจุบัน คงเหลือแต่ด้านปีกตะวันออก ทำเป็นลายเส้นนูนขนานสองคู่ อ่อนโค้ง ภายในประดับด้วยลายดอกบัวกุมุทโดยตลอด ลายเส้นคู่ขนานเหล่านั้น ยังมีลายใบไม้ธรรมชาติ 3-5 แฉก กรีดแบ่งลายภายในเป็นก้านใบ ประกอบด้วยดอกไม้ และผลไม้ธรรมชาติ(ภาพที่ 143-144 , ภาพลายเส้นที่ 6-7)ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน เป็นแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2367-2394) ลักษณะลวดลายปูนปั้นแบบหลังนี้ สามารถเทียบเคียงได้กับงานปูนปั้นที่ประดับตำแหน่งเดียวกัน ของวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพนฯ และปูนปั้นประดับซุ้มประตูอุโบสถวัดเครือวัลย์วิหาร กรุงเทพมหานคร รวมถึงที่ประดับเหนือหน้าต่างโค้งแบบจีน ที่พระอุโบสถ วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [17] ล้วนเป็นงานที่ทำประดับในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 เช่นเดียวกัน ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24

ลักษณะของลายปูนปั้นที่ติดประดับ ณ ตำแหน่งนี้ เป็นงานประดับในคราวปฏิสังขรณ์พระอุโบสถครั้งแรก ทำขึ้นภายหลังลวดลายปูนปั้นที่ประดับด้วยกระจกสี ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง รวมถึงมีความแตกต่างทางด้านรายละเอียดบ้างบางประการ จึงควรมีอายุในการทำประดับ อยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24

สำหรับกรอบประตู พบว่าทำเป็นเส้นนูนขนาดใหญ่ เป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยม (ภาพที่ 141) โดยไม่มีเสากรอบประตู จึงไม่จำเป็นต้องประดับชุดบัวบนและล่าง และควรเป็นงานที่ทำขึ้นหลังจากงานกรอบประตูทางเข้าของผนังสกัดหน้าในคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่หนึ่งและสอง

3.1.2.1.3 **ลวดลายปูนปั้นประดับช่องหน้าต่าง** สามารถทำการศึกษาได้จากส่วนที่ยังคงติดประดับอยู่ และส่วนที่หลุดร่วงลงมาแล้วประกอบกัน สามารถแบ่งงานในคราวสร้างได้เป็นสองระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก เป็นงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก หลักฐานการติดประดับลวดลายปูนปั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปแล้ว จนไม่สามารถพิจารณาถึงรูปแบบและรายละเอียดได้ชัดเจน

แต่อย่างไรก็ดี คงมีช่วงระยะเวลาในการก่อสร้าง ร่วมสมัยกับลวดลายประดับปูนปั้นของช่องประตูทางเข้าออกระยะแรก จึงควรมีอายุสมัยร่วมกัน ราวช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23

ระยะที่สอง มีช่วงระยะเวลาของการสร้างร่วมสมัยกับงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง งานประดับลวดลายปูนปั้นในระยะนี้ พบเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ยังคงติดประดับอยู่ และที่หลุดร่วงลงมา จากการศึกษาลวดลายปูนปั้น ทำให้สามารถพิจารณาได้ว่า ช่องหน้าต่างทำเป็นซุ้มทรงบันแถลงลดชั้น อย่างน้อยสองชั้น ประดับด้วยหน้าบันของหน้าต่าง นาคสามเศียร และช่อฟ้า ถัดลงมาคงจะเป็นชั้นเชิงบาตร หน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่าง เสากรอบหน้าต่างเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา และฐานสิงห์แบบเต็มรูปรองรับกรอบหน้าต่างตามลำดับจากบนลงล่าง ลวดลายทั้งหมดลงรักและติดประดับด้วยกระจกสี มีรายละเอียดของลวดลายต่างๆ ดังนี้

หน้าบันของช่องหน้าต่าง (ภาพที่ 145 , ภาพลายเส้นที่ 8) ทำเป็นกรอบรูปทรงสามเหลี่ยม ภายในประดับลายดอกจอกที่ตำแหน่งกึ่งกลางของส่วนล่าง มีลายใบไม้หรือใบเทศแตกออกมาจากดอกจอกทั้งสองข้าง เหนือลายดอกจอกมีก้านแยกออกมาแล้วหักมาบรรจบกัน เป็นลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประดับด้วยลายใบเทศหรือลายใบไม้ธรรมชาติ เรียกลายเช่นนี้ว่า ลายใบเทศก้านแย่ง ลักษณะของใบไม้ธรรมชาตินั้นได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน ซึ่งเป็นงานที่ได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เช่นที่ ประดับซุ้มประตูอุโบสถวัดเครือวัลย์วิหาร กรุงเทพมหานคร [18]

แต่ลักษณะของใบก็ดูอ่อนช้อยมากกว่า จนกระทั่งคล้ายคลึงกับใบอะแคนตัส ซึ่งเป็นลายใบไม้แบบตะวันตก มีตัวอย่างประดับอยู่ที่ หน้าบันอุโบสถวัดชัยพฤกษ์มาลา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นงานที่ได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 [19] (พ.ศ.2394 - 2411) การกำหนดอายุลวดลายที่ปรากฏบนหน้าบันจึงกำหนดอย่างกว้าง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 24

นาคสามเศียร (ภาพที่ 146 , ภาพลายเส้นที่ 9) มีตำแหน่งประดับที่ปลายกรอบซุ้มหน้าบันทั้งสองข้าง ลักษณะของลวดลายทำโดยการขึ้นรูปลำตัวของพญานาคสามตัว โผล่ขึ้นมาจากลายทรงสามเหลี่ยม ลำตัวของพญานาคกรีดแบ่งลายในแนวนอน เป็นระยะห่างกันอย่างได้สัดส่วน ส่วนเศียรของพญานาค พบแต่ส่วนของปาก ประกอบด้วย ฟันรูปสามเหลี่ยม เหนือขึ้นไปไม่พบหลักฐาน ที่น่าสังเกตพบว่าแกนภายในของลำตัวพญานาคเป็นรูยาว แสดงให้เห็นถึงการใช้วัสดุบางอย่าง ซึ่งน่าจะเป็นไม้ในการยึดติดและช่วยในการขึ้นรูป

ช่อฟ้า พบที่แตกต่างกันสองขนาด คือ ขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก

ขนาดใหญ่ (ภาพที่ 147 , ภาพลายเส้นที่ 10) สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักมาก ลักษณะเป็นรูปทรงกลมมน ส่วนหลังลาดบานออกไปยังส่วนฐาน ภายในรูปทรงกลม มีรูรูปสี่เหลี่ยมเจาะทะลุสันนิษฐานว่าคงมีไว้สำหรับใช้ไม้เสียบ เพื่อเป็นแกนยึดติดกับส่วนประกอบของสถาปัตยกรรม หรือ

เพื่อการขึ้นรูปให้มั่นคง ด้วยขนาดที่ใหญ่มาก จึงไม่น่าจะเป็นงานประกอบส่วนของซุ้มหน้าบันทรงบันแถลงของหน้าต่าง

ขนาดเล็ก (ภาพที่ 148) สภาพแตกหักมากเช่นกันมีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนทรงป้อม ส่วนยอดสอบแหลมขึ้นไป ภายในประดับลายรักร้อยรูปสามเหลี่ยม กรีดแบ่งลายภายในออกเป็นสามส่วน มีลักษณะคล้ายกับงานประดับที่สันเหลี่ยมองค์ระฆังของเจดีย์ราย หมายเลข 2.3 นอกจากนี้ยังพบว่าภายในเป็นรูยาวมีไว้สำหรับใช้ประกอบกับไม้ในการยึดติดเพื่อความมั่นคง ด้วยขนาดของช่อฟ้า จึงควรเป็นงานประดับส่วนยอดของหน้าบันกรอบหน้าต่าง ของงานในระยะนี้

ชั้นเชิงบาตร ไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนพอที่จะสันนิษฐานถึงลักษณะทางด้านลวดลายได้อย่างไรก็ดี จากการขุดแต่ง ได้พบลายหน้ากระดานจำนวนมาก มีลักษณะของลวดลายแตกต่างกันหลายแบบ ซึ่งอาจเป็นส่วนประกอบของชั้นเชิงบาตร จึงได้นำไปกล่าวรวมในส่วนของหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่าง

หน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่าง จากการศึกษาพบว่ามีลวดลายประเภทลายหน้ากระดานหลายรูปแบบ แสดงให้เห็นถึงการปะปนกัน สามารถวิเคราะห์ลวดลายได้สามแบบ คือ

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 150 , ภาพลายเส้นที่ 11A) ทำเป็นกรอบเส้นนูนที่ขอบบนและล่าง ภายในประดับกรอบรูปหกเหลี่ยม ทรงยาวรี อยู่ด้านล่างของลายดอกจอก ขนาดใหญ่ประดับด้วยกลีบดอกหกกลีบ มีการกรีดแบ่งลายภายใน

แบบที่สอง (ภาพที่ 151 , ภาพลายเส้นที่ 11B) ลักษณะลายเป็นลายประจำยามก้ามปูสลับดอกรูปกลมรี ประจำยามรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประกอบด้วยกลีบสี่กลีบ แต่ละกลีบแบ่งลายกลีบออกเป็นสามแฉก โดยใช้เทคนิคการขุดลาย ก้ามปูมีรูปทรงสามเหลี่ยมพลิ้วสะบัดอย่างอ่อนช้อย สำหรับดอกรูปกลมรี ทำเป็นเส้นนูน ล้อมช่องว่างภายใน สำหรับลงรักติดกระจกสี ด้านนอกประดับครีบอยู่โดยรอบ

แบบที่สาม (ภาพที่ 152 , ภาพลายเส้นที่ 11C) เป็นลายประจำยามก้ามปู ลักษณะเหมือนกับแบบที่หนึ่ง เพียงแต่ก้ามปูที่ออกมาจากประจำยามนั้น ประดับด้วยลายใบไม้สามแฉกแบบธรรมชาติ เข้าแทนที่ เหมือนกับลายใบไม้ที่ประดับที่ส่วนของหน้าบันกรอบหน้าต่าง

เสากรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 55-56) ทำเป็นเสาเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา ประกอบด้วยชุดลวดบัวบนและล่าง มีลักษณะเหมือนกันเพียงแต่กลับหัวกัน ประดับด้วยบัวปลายเสา (ถ้าประดับอยู่ส่วนล่าง เรียกบัวต้นเสา) เส้นลวด ท้องไม้ที่มีลูกแก้วอกไก่คาดประดับด้วยเส้นลวด เส้นลวดหนึ่งเส้น และกาบกระจังบน (ถ้าประดับอยู่ที่ส่วนล่าง เรียกกาบกระจังล่าง) เรียงตามลำดับจากส่วนบนลงล่าง

ลักษณะของบัวปลายเสาและต้นเสา เหมือนกับที่ประดับในตำแหน่งเดียวกัน ของกรอบประตูทางเข้าออกในงานระยะที่สอง เพียงมีสัดส่วนป้อมมากกว่า และด้านล่างประดับด้วยลายใบไม้ธรรมชาติ อันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่ต่างออกไปสำหรับลวดลายประดับในงานระยะนี้ ลูกแก้วอกไก่ประดับด้วยแถวลายรักร้อย ที่ทำเป็นลายใบไม้ธรรมชาติ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน มีลายประจำยามประดับอยู่ที่มุม เส้นลวดทั้งหมดประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อยขนาดเล็ก กาบกระจังบนและล่าง เป็นทรงสามเหลี่ยมคล้ายรูปพัด ออกครีบเรียงซ้อนกันสองชั้น ภายในประดับลายประจำยามครึ่งซีก กาบกระจังบนและล่าง ถูกเชื่อมต่อกันด้วยเส้นนูนคู่ขนานสองคู่ ภายในประดับด้วยแถวลายลูกประคำ

ฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 54 และ 56) ประกอบด้วย หน้ากระดานบน เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด ขาสิงห์ ตามลำดับจากบนลงล่าง ทรงของฐานสิงห์อ่อนโค้ง แต่น้อยกว่าที่ปรากฏในงานประดับของเจดีย์รายหมายเลข 2.3 และแบบบางกว่า กาบเท้าสิงห์น่าจะเคยประดับอยู่ แต่หลุดร่วงไปแล้วจนไม่เหลือหลักฐาน น่องสิงห์ มีแถบเส้นนูนโค้งสองเส้นประกอบ เส้นนอกประดับด้วยครีบน่องสิงห์ ใต้ท้องสิงห์ประดับด้วยครีบท้องสิงห์ ทำเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กรีดแบ่งลายภายในครีบแต่ละครีบด้วยเส้นทะแยงสองเส้น ส่วนนมสิงห์น่าจะเคยมีการประดับอยู่เช่นกัน แต่ได้สูญหายไปแล้ว หลังสิงห์โค้งต่อเนื่องลงมาที่แข้งสิงห์กลายเป็นบัวคว่ำ เรียกว่า บัวหลังสิงห์ ปรากฏอยู่เป็นประจำในงานสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) และต่อเนื่องลงมา เป็นรูปแบบของงานในสมัยรัตนโกสินทร์[20]
เส้นลวดใต้บัวหงายประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อย หันเอาหัวลายลง บัวหงายประดับด้วยกลีบบัว กลีบบัวขึ้นรูปด้วยเส้นนูนรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ยาวรี ออกครีบโดยรอบเป็นลายใบไม้สำหรับหน้ากระดานบน มีแถบเส้นนูนคู่ขนานสองคู่เป็นกรอบ ภายใน น่าจะประดับด้วยลายประจำยามก้ามปูสลับดอกจอก ก้ามปูที่ออกมาจากลายประจำยาม ทำเป็นรูปใบไม้ธรรมชาติสามแฉกซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีนเหมือนกับที่ติดประดับอยู่ที่หน้าบัน ชุดลวดบัวบนและล่างของซุ้มหน้าต่าง

จากการศึกษาลักษณะของลวดลายปูนปั้นที่ยังคงติดประดับอยู่กับอาคารและที่หลุดร่วงลงมาแล้ว พบว่ามีลักษณะลายที่ปะปนกันระหว่างลายที่นิยมประดับกันในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และลายที่มีมาก่อนหน้านั้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย หรืออาจได้รับการสืบทอดมาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ลายเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์กับการประดับลวดลายปูนปั้นของช่องประตูทางเข้าออกในงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง จึงอาจกำหนดอายุงานในระยะนี้ได้ว่า คงอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

3.1.2.1.4 **เสาติดกับผนัง** เสาติดกับผนังของพระอุโบสถ พบว่ามีการก่อสร้างสองระยะเช่นเดียวกัน แต่งานในระยะแรกได้ถูกปรับเปลี่ยนไปแล้วในงานระยะที่สอง จนไม่เหลือหลักฐานให้พิจารณาถึงลวดลายประดับปูนปั้นได้ สำหรับงานในระยะที่สอง พบหลักฐานของกลีบบัวประกอบด้วยแถวลายกระจังที่ด้านล่างจำนวนมาก ร่วงหลุดอยู่รายรอบพระอุโบสถ จึงมีความเป็นไปได้ ที่น่าจะเป็นบัวปลายเสา หรือบัวต้นเสาติดกับผนัง เช่น ที่ปรากฏประดับอยู่กับเสาติดกับผนังของพระอุโบสถ วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะของกลีบบัวเหล่านั้น แบ่งออกเป็นสองแบบ มีรูปแบบเหมือนกัน ต่างกันที่รายละเอียดบางประการ

<u>แบบที่หนึ่ง</u> (ภาพที่ 153 , ภาพลายเส้นที่ 12A) สภาพไม่สมบูรณ์ พบแต่ส่วนปลายรูปทรงสามเหลี่ยม มีเส้นนูนคู่ขนานเป็นกรอบใน ทรงสามเหลี่ยม ออกครีบด้านนอกโดยการกรีดลายลงบนเนื้อปูนปั้น ภายในกรอบในมีช่องว่างแบน ลงรักและติดกระจกสี ซึ่งส่วนนี้เป็นลักษณะที่แตกต่างจากกลีบบัวแบบที่สอง ที่จะกล่าวถึงต่อไป แม้สภาพจะไม่สมบูรณ์ แต่ก็อาจพิจารณาได้ว่า น่าจะมีการติดลายกระจังเจิมเรียงเป็นแถวอยู่ด้านล่าง และคงมีกลีบแทรกอยู่ด้วย

<u>แบบที่สอง</u> (ภาพที่ 154 , ภาพลายเส้นที่ 12B) สภาพสมบูรณ์กว่าแบบที่หนึ่ง กลีบบัวมีกลีบแทรกอยู่ด้วย กลีบแต่ละกลีบอยู่ในทรงสามเหลี่ยม ยาวเรียว ออกครีบที่ขอบด้านนอกด้วยการขุดเนื้อปูนปั้นให้เป็นช่องแบ่งของครีบ กรอบในทำเป็นเส้นคู่ขนานในทรงสามเหลี่ยม ภายในเป็นช่องว่าง ต่างกับแบบแรก ตรงที่ทำเป็นสัน มีร่องรอยการลงรักและติดกระจกสี ด้านล่างของกลีบบัว มีแถวลายกระจังเจิมเรียงต่อเนื่องเป็นระยะ ระหว่างกระจังเจิมแต่ละตัวติดประดับด้วยลายกระจังตาอ้อยขนาดเล็ก

นอกจากนี้ยังพบว่าเสาติดกับผนัง ต้นที่อยู่ด้านผนังสกัดหลัง มีชุดลวดบัวบนของเสาติดอยู่ ประกอบด้วย กาบบนในทรงสามเหลี่ยม ออกครีบเรียงซ้อนสองชั้น ภายในประดับลายประจำยามครึ่งซีก เส้นลวด ลูกแก้วอกไก่มีเส้นลวดคาด ตามลำดับจากล่างขึ้นบน ลูกแก้วอกไก่ประดับลายประจำยาม ตรงกลางแตกออกด้วยลายรักร้อยรูปสามแฉก ออกไปยังส่วนปลายทั้งสองข้าง ส่วนเส้นลวดทุกเส้นติดประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อย ส่วนบัวซึ่งคงเป็นตำแหน่งของบัวปลายเสา หลุดร่วงลงไปแล้ว (ภาพที่ 28) จากหลักฐานที่ยังปรากฏอยู่ ทำให้สามารถศึกษาลวดลายปูนปั้นประดับเสาติดกับผนังได้

สำหรับการกำหนดอายุสมัย พบว่างานปูนปั้นทั้งสองแบบมีการลงรักและติดกระจกสี เป็นงานประดับที่สัมพันธ์กับงานประดับลวดลายปูนปั้นของช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้าด้านใต้ และงานช่องหน้าต่าง ในงานก่อสร้างระยะที่สอง จึงควรมีอายุในการสร้างประดับร่วมสมัยกัน ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

3.1.2.2 **ลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์ราย**

จากการขุดแต่งพื้นที่บริเวณรอบๆองค์เจดีย์รายทั้งสี่องค์ พบว่าลวดลายประดับปูนปั้นส่วนใหญ่ ยังคงติดอยู่กับเจดีย์รายแต่ละองค์ จึงได้แยกวิเคราะห์โบราณวัตถุประเภทลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์ราย ไปไว้ในบทที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดีและรูปทรงสันนิษฐาน (เรื่องเจดีย์ราย) เพื่อสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ในการศึกษาเปรียบเทียบเจดีย์รายแต่ละองค์

ในส่วนนี้จึงเป็นเพียงการศึกษาวิเคราะห์ ส่วนประกอบของลวดลายปูนปั้นที่ได้หลุดร่วงลงมาแล้วเท่านั้น ซึ่งได้พบอยู่บริเวณพื้นที่ขุดแต่ง S20E8 เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกับเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ประกอบกับเจดีย์รายองค์นี้อยู่ในสภาพพังทะลายมากที่สุด (ภาพที่ 69) จนไม่เหลือลวดลายประดับปูนปั้นอยู่เลย ต่างกับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 และ 2.3 ที่ยังคงมีลวดลายปูนปั้นประดับองค์เจดีย์เหลืออยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ จึงมีความเป็นไปได้ว่า ลวดลายประดับปูนปั้นเหล่านี้ ควรจะเป็นงานประดับของเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ประกอบด้วย บัวคว่ำหรือบัวหงาย เท้าสิงห์ ท้องสิงห์ ลายหน้ากระดาน และบัวกลุ่มเถา

<u>บัวคว่ำหรือบัวหงาย</u> (ภาพที่ 157-158 , ภาพลายเส้นที่ 13) ประดับด้วยกลีบบัว มีกลีบแทรกประกอบอยู่ ด้านล่างมีแนวกลีบบัวขนาดเล็กเรียงรายเป็นแนว ลักษณะของกลีบบัวทำเป็นเส้นนูนขนานในทรงสามเหลี่ยมโค้งมน ออกครีบเป็นกรอบนอก โดยการกรีดแบ่งลาย ภายในของกลีบบัวมีพื้นที่ว่างสำหรับลงรักและติดกระจกสี

<u>เท้าสิงห์</u> พบด้วยกันสองขนาด คือ ขนาดใหญ่ และ เล็ก (ภาพที่ 159, ภาพลายเส้นที่ 14) ลักษณะเกลี้ยงเรียบ น่องสิงห์แอ่นโค้ง มีกาบเท้าสิงห์รูปทรงกระจังสามเหลี่ยมประดับอยู่ ไม่พบลวดลายประดับใดๆ ขนาดของเท้าสิงห์ที่แตกต่างๆกัน คงเป็นส่วนประกอบของชุดฐานสิงห์ของเจดีย์ราย ที่ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป ขนาดจึงย่อมแตกต่างกันตามตำแหน่งที่ติดประดับ

<u>ท้องสิงห์</u> (ภาพที่ 160 , ภาพลายเส้นที่ 15) อยู่ในทรงอ่อนช้อย กรีดแบ่งลายเป็นร่องที่ท้องสิงห์ ไม่มีครีบท้องสิงห์ มีนมสิงห์รูปทรงสามเหลี่ยมเรียบๆ ประดับอยู่ตรงส่วนกลางของท้องสิงห์

<u>ลายหน้ากระดาน</u> (ภาพที่ 161 , ภาพลายเส้นที่ 16) ประดับลายขอบเป็นเส้นนูนแบน ที่ขอบบนและล่าง ภายในประดับด้วยลายประจำยามก้ามปู ประจำยามรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แบ่งเป็นกลีบสี่กลีบ แตกออกมาจากลายรูปกลม กลีบของดอกประจำยามมีสามกลีบ ส่วนก้ามปูเป็นลายก้านใบไม้แตกออกมาจากดอกประจำยาม ปลายก้านใบไม้เป็นลายรูปดอกกลม เหมือนดอกไม้ประดิษฐ์เลื้อยไขว้กันไปมา เหนือลายขอบเส้นนูนแบนด้านบน มีรูปวงกลมประดับเรียงราย ตรงกลางมีพื้นที่ว่างสำหรับลงรักติดกระจกสี

<u>บัวกลุ่มเถา</u> (ภาพที่ 167 , ภาพลายเส้นที่ 20) มีลักษณะโดยรวมทั้งหมดเหมือนกับกลีบบัวของลายหน้ากระดาน เพียงแต่อยู่ในผังรูปทรงกลมขนาดเล็ก ตรงกลางมีรูยาวสำหรับใช้ไม้เสียบเพื่อใช้ในการยึดติด

3.1.2.3 **ลวดลายปูนปั้นประดับหอระฆัง**

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 บริเวณหอระฆัง โบราณวัตถุที่พบเป็นองค์ประกอบปูนปั้นของหอระฆัง ได้แก่ ใบระกา และใบขนุน (ภาพที่ 162)ขนาดเล็ก สันนิษฐานว่าคงเป็นส่วนที่หลุดร่วงลงมาจากชั้นประดับของส่วนยอดรูปทรงปรางค์ของหอระฆัง ไม่พบรายละเอียดของลวดลายประดับปูนปั้น อาจเป็นเพราะองค์ประกอบต่างๆของหอระฆัง (ดูบทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง เรื่องหอระฆัง) ในปัจจุบัน ไม่มีลวดลายปูนปั้นประดับอยู่เลย

3.1.2.4 **ลวดลายปูนปั้นแบบอื่น ๆ**

ลวดลายประดับปูนปั้นบางแบบพบว่ามีความแตกต่างทางด้านลายละเอียดบางประการ แต่
เป็นงานที่คงสร้างอยู่ในระยะเวลาเดียวกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง จึงแยกนำมาวิเคราะห์ในส่วนนี้ ได้แก่

1.ลายรักร้อย พบว่ามีความแตกต่างกันถึง 6 แบบ คือ

<u>แบบที่หนึ่ง</u> (ภาพที่ 163 , ภาพลายเส้นที่ 18A) ประดับอยู่ที่สันของลูกแก้วอกไก่ แต่เดิมน่าจะเคยติดประดับอยู่ที่เสาติดกับผนัง หรือกรอบประตูหน้าต่างของพระอุโบสถ ประดับลายประจำยามตรงส่วนกลาง ประจำยามประกอบด้วย เม็ดกลมตรงส่วนกลางล้อมด้วยเส้นนูนรูปวงกลม มีกลีบดอกสามแฉก แตกออกเป็นสี่กลีบโดยรอบ ทำให้ทรงของดอกประจำยามคล้ายทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน จากลายประจำยามแตกออกด้วยแถวลายรักร้อยทั้งสองข้าง ลายรักร้อยแต่ละดอก อยู่ในทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระจัง กรีดแบ่งลายเป็นสามแฉกคล้ายกับกลีบดอกประจำยาม แต่มีขนาดใหญ่กว่า เหนือแถวลายรักร้อยติดประดับด้วยกระจังตาอ้อยรูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายดอกลายรักร้อย เพียงแต่มีเม็ดประคำกลมติดอยู่ที่ส่วนล่าง

<u>แบบที่สอง</u> (ภาพที่ 163 , ภาพลายเส้นที่ 18B) มีตำแหน่งที่ติดประดับและลักษณะลวดลายเหมือนกับแบบที่หนึ่ง เพียงแต่ตรงส่วนกลางของลายดอกประจำยาม แทนที่จะเป็นแถบเส้นวงกลมล้อมเหมือนกับแบบที่หนึ่ง กลับทำเป็นดอกไม้สี่กลีบขนาดเล็ก รองรับเม็ดทรงกลมขนาดเล็ก

<u>แบบที่สาม</u> (ภาพที่ 164 , ภาพลายเส้นที่ 18C) มีตำแหน่งที่ติดประดับเหมือนกับแบบที่หนึ่งและสอง ลายรักร้อยประดับลายดอกจอกหกกลีบ ล้อมเม็ดกลมคล้ายบัวกุมุท ด้านบนและล่างของดอก มีลายใบไม้รูปสามเหลี่ยม กรีดแบ่งลายภายในเป็นก้านใบ ส่วนลายดอกจอกมีลายใบไม้รูปสามเหลี่ยมเรียงร้อยแตกต่อเนื่องกันไปทั้งสองข้าง ลายรักร้อยกรีดแบ่งลายเป็นสาม

ส่วนคล้ายคลื่น เหนือลายรักร้อย ติดประดับลายกระจังรูปสามเหลี่ยม กรีดแบ่งลายเป็นสามส่วน ประกอบด้วยก้านใบ มีเม็ดกลมถูกกรีดเป็นรูปกากบาท ประดับอยู่ที่ส่วนล่างของกระจัง

แบบที่สี่ (ภาพที่ 165 , ภาพลายเส้นที่ 18D) ลักษณะโดยทั่วไปเหมือนกับแบบที่หนึ่งและสอง เพียงแต่ลายรักร้อยนั้น ทำเป็นลายใบไม้ธรรมชาติที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน

แบบที่ห้า (ภาพที่ 163 , ภาพลายเส้นที่ 18E) ติดประดับอยู่ที่ส่วนสัน สภาพไม่สมบูรณ์ ลายรักร้อยรูปใบไม้ธรรมชาติขนาดเล็ก ติดประดับภายในเส้นนูนยาวในแนวตั้งน่าจะเป็นงานประดับสันเหลี่ยมของเจดีย์ราย

แบบที่หก (ภาพที่ 166 , ภาพลายเส้นที่ 18F) มีตำแหน่งติดประดับ เช่นเดียวกับแบบที่ 1-4 ดอกลายรักร้อยเหมือนกับลายรักร้อยแบบที่หนึ่งและสอง ต่างกันที่ประจำยามเป็นรูปดอกจอกสี่กลีบ กรีดแบ่งลายภายใน ล้อมด้วยกลีบดอกซ้อนด้านล่างอีกสี่กลีบ รอบกลีบดอกชั้นบน ล้อมด้วยเม็ดประคำกลมเป็นระยะ

2. *ลายกระจัง* พบรวมกันทั้งหมด 4 แบบ

แบบแรก (ภาพที่ 167 , ภาพลายเส้นที่ 19A) เป็นกระจังตาอ้อยรูปทรงสามเหลี่ยม กรีดแบ่งลายออกเป็นสามกลีบ มีเม็ดกลมเล็กประดับอยู่ที่ส่วนล่าง มีขนาดแตกต่างกันออกไป

แบบที่สอง (ภาพที่ 167 , ภาพลายเส้นที่ 19B) เป็นกระจังเจิมรูปสามเหลี่ยม ทำเป็นลายรูปสามเหลี่ยมภายใน ออกครีบด้านนอก

แบบที่สาม (ภาพที่ 167 , ภาพลายเส้นที่ 19C) รูปทรงสามเหลี่ยมโค้งมน มีกรอบในเป็นเส้นนูนรูปสามเหลี่ยม ออกครีบด้านนอกด้วยการกรีดแบ่งลาย ภายในลายมีช่องว่างสำหรับลงรักและติดกระจกสี

แบบที่สี่ (ภาพที่ 167 , ภาพลายเส้นที่ 19D) เป็นกระจังเจิม กรอบนอกทรงสามเหลี่ยม บากขอบลายคล้ายฟันปลา ภายในประดับรูปทรงสามแฉก ตรงกลางเป็นช่องว่างเพื่อลงรักติดกระจกสี

3. *บัวปลายเสา* (ภาพที่ 168) พบบัวกลุ่มขนาดใหญ่มาก ตกอยู่ด้านตะวันออกของพระอุโบสถ ประดับด้วยกลีบแทรกกลีบซ้อน ลักษณะเหมือนกับบัวกลุ่มที่วัดหน้าพระเมรุ และวัดกุฎีดาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นงานประดับบัวปลายเสาของพระอุโบสถ ในเบื้องต้นจึงสันนิษฐานว่ากลุ่มบัวที่พบควรจะเป็นงานประดับในตำแหน่งเดียวกันด้วย แต่ควรจะประดับอยู่เฉพาะเสาชานมุขโถงของพระอุโบสถมากกว่าส่วนอื่นๆ

4. *ชุดลวดบัว* (ภาพที่ 169 , ภาพลายเส้นที่ 21) ด้วยตำแหน่งที่ตกอยู่หน้าพระอุโบสถ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า เป็นส่วนองค์ประกอบของเสากรอบประตูทางเข้าออกของพระอุโบสถ ประกอบด้วย ชั้นเขียงซ้อนลดหลั่นกัน และชั้นบัว ไม่มีลวดลายประดับ

5. บัวกลุ่ม (ภาพที่ 170 , ภาพลายเส้นที่ 22) ลักษณะเป็นกลีบบัว มีกลีบแทรกเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าเมื่อสมบูรณ์ คงจะอยู่ในผังทรงกลม จากลักษณะของรูปทรง องค์ประกอบ และขนาด จึงมีความเป็นไปได้อย่างมาก ที่อาจจะเป็นบัวกลุ่มของฐานใบเสมา

โบราณวัตถุประเภทปูนปั้นแบบอื่นๆนี้ พบว่ามีความแตกต่างกันมากจนไม่สามารถสันนิษฐานถึงตำแหน่งที่ติดประดับได้อย่างชัดเจน จึงนำมาบรรยายรวมกัน เพื่อจัดรูปแบบให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจในเรื่องของลวดลายประดับประเภทนี้ ที่น่าสังเกตลวดลายทั้งหมดดังที่กล่าวมีการลงรักและติดกระจกสี กับแบบอย่างที่ไม่มีการติดกระจกสี จนอาจสรุปได้ว่าลวดลายปูนปั้นในงานสร้างระยะแรกและร่วมสมัยกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก เป็นงานที่ไม่มีการลงรักและติดกระจกสี เป็นงานที่สร้างประดับในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23 ส่วนลวดลายปูนปั้นในงานก่อสร้างระยะที่สอง และร่วมสมัยกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง เป็นงานที่มีการลงรักและติดกระจกสี เป็นงานที่สร้างขึ้นในช่วงรอยต่อระหว่างสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 และงานปูนปั้นลายใบไม้ธรรมชาติอันได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน ประดับที่ผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ เป็นงานประดับในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2367-2394)[21] จึงควรมีอายุอยู่ในราวกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 24

3.1.3 ประเภทไม้

3.1.3.1 คานกรอบประตูและกรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 57-58)

โบราณวัตถุประเภทนี้ อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าทับหลังประตูและหน้าต่าง มีหน้าที่การใช้งานในการรองรับน้ำหนักของอาคารส่วนบน ที่ก่อสร้างต่อเนื่องขึ้นไป ทำจากวัสดุประเภทไม้ เมื่อผุพังลงมาตามกาลเวลา ย่อมทำให้อาคารส่วนบนพังทะลายตามลงมา เพราะปราศจากคานรองรับน้ำหนัก

หลักฐานชิ้นนี้ พบว่าอยู่ในสภาพที่พังทะลายผุพังมาก จากร่องรอยของหลักฐานที่เหลืออยู่ ทำให้ทราบว่าเป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมของงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง มีอายุสัมพันธ์กับลวดลายปูนปั้นต่างๆ ที่มีการประดับกระจกสีจึงควรมีอายุอยู่ในปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24

3.1.3.2 กรอบประตูและกรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 57-59)

กรอบประตูและกรอบหน้าต่าง ตั้งอยู่ด้านใต้ของคานกรอบประตูและหน้าต่างเป็นกรอบรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตรงส่วนมุมบากไม้เป็นแนวเฉียง 45 องศา มีเดือยยื่นออก สำหรับการเข้าไม้ให้แน่นหนา ยังคงมีร่องรอยการลงรักและติดกระจกสีอยู่ กระจกสีที่ติดประดับตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม

ขนมเปียกปูน มีสีเขียว เหลือง แดง ฟ้า และขาว เป็นต้น อายุในการสร้างควรจะสัมพันธ์กับคาน กรอบประตูและหน้าต่าง

3.1.4 **ประเภทศิลา**

3.1.4.1 **แผ่นหินอ่อน** (ภาพที่ 43-44)

สภาพแตกหัก ขนาดที่สมบูรณ์คงมีขนาดประมาณ 2.10 x 0.70 x 0.15 เมตร พบอยู่หน้าช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้าด้านใต้ แผ่นหินอ่อนนี้ทำเป็นรูปบัวหงาย ประกอบด้วยหน้ากระดานบน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการประดับในคราวสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

3.1.4.2 **แผ่นหินแกรนิต**

พบแตกต่างกันสองขนาด ขนาดแรก (ภาพที่ 36) รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 93 x 55 x 8 เซนติเมตร พบอยู่บนชานมุขโถงด้านใต้ วางนอนอยู่หน้าบันไดข้างปีกตะวันออก

ขนาดที่สอง (ภาพที่ 34) เป็นรูปแท่งยาว มีรูที่ส่วนปลาย ขนาดประมาณ 1.35 x 0.30 เมตร พบวางอยู่บนพื้นดิน หน้าบันไดข้างทั้งสองข้างที่ขึ้นสู่ชานมุขโถงด้านเหนือ

โบราณวัตถุชนิดนี้ น่าจะมีอายุสัมพันธ์กับแผ่นหินอ่อน ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง จึงคงมีอายุสมัยอยู่ร่วมสมัยกัน

3.2 **โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา**

โบราณวัตถุประเภทนี้ พบว่ามีความหลากหลายของประเภทและวัสดุที่ใช้ทำ เพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจ จึงได้แยกบรรยายออกเป็นส่วนๆดังนี้ คือ

3.2.1 **พระพุทธรูปแบบลอยตัว**

ใช้วัสดุในการทำต่างชนิดกัน จึงแยกออกตามประเภทของวัสดุที่ใช้สร้างได้ดังต่อไปนี้ คือ

3.2.1.1 **ประเภทศิลา**

ในระหว่างการขุดแต่ง พบเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายสองเศียรดังนี้คือ

<u>เศียรแรก</u> (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 5) พบปะปนกับเศษอิฐแตกหัก และเศษกระเบื้องมุงหลังคา ทางด้านขวาของฐานชุกชี ภายในพระอุโบสถ สภาพแตกหักมาก ตั้งแต่ส่วนพระเศียรซีกซ้าย ยาวลาดลงมาถึงส่วนพระเศียรซีกขวา รวมถึงพระกรรณข้างนี้ด้วย ส่วนพระโอษฐ์แตกหักเช่นกัน มีความสูงเท่าที่เหลืออยู่ประมาณ 32 เซนติเมตร พระพักตร์ค่อนข้างกว้างมน คือมีลักษณะเหลี่ยมผสมรูปไข่ พระนาสิกโด่งงุ้ม พระขนงโค้ง พระกรรณยาว มีขอบไรพระศก เฉพาะตรงส่วนของต้นพระศอ เม็ดพระศก หรือขมวดพระเกศา เป็นเม็ดกลมเล็ก พระเนตรเหลือบลงต่ำ มีรอยหลุมอยู่ตรงกลาง แสดงให้เห็นว่าเคยมีการใช้วัสดุบางอย่างติดประดับอยู่ที่ตำแหน่งนี้

จากลักษณะเค้าโครงของพระพักตร์ มีลักษณะเหลี่ยมผสมรูปไข่ คงได้รับการผสมผสานระหว่างอิทธิพลศิลปะลพบุรี และอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ตามลำดับ รวมถึงลักษณะที่ขอบไรพระศกที่ส่วนต้นพระศอ และลักษณะของขมวดพระเกศา เม็ดกลมเล็ก ยาวลงมาจรดต้นพระศอ คงได้รับอิทธิพลบางประการจากศิลปะขอม เศียรพระพุทธรูปองค์นี้ จึงควรเป็นงานสร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21-23 (ภาพที่ 171-173 , ภาพลายเส้นที่ 23)

ที่น่าสังเกตคือในระหว่างการขุดแต่ง ไม่พบชิ้นส่วนศิลาทรายส่วนต่างๆประกอบพระเศียรของพระพุทธรูปองค์นี้ จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากว่า เศียรพระพุทธรูปองค์นี้คงถูกเคลื่อนย้ายมาจากแหล่งอื่น

เศียรที่สอง (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 9) พบอยู่ใกล้เคียงกันกับเศียรพระพุทธรูปเศียรแรก สภาพเกือบสมบูรณ์ แตกหักที่ส่วนพระกรรณข้างขวา พระเกตุมาลา ความสูงจากพระศอถึงอุษณีษะ ประมาณ 30 เซนติเมตร มีร่องรอยการลงรักปิดทอง เค้าโครงของพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏกว้าง พระโอษฐ์บางอมยิ้ม พระหนุเป็นปม พระนาสิกค่อนข้างแบน งุ้มที่ส่วนปลาย พระเนตรเหลือบลงต่ำ พระขนงโก่งโค้ง พระกรรณยาวจรดพระอังสา มีเส้นพระศอรูปวงแหวนสามเส้น ขมวดพระเกศาเป็นเม็ดกลม มีขอบไรพระศก (ภาพที่ 174-175 , ภาพลายเส้นที่ 24)

จากลักษณะของพุทธลักษณะ ดังที่บรรยาย จึงอาจสันนิษฐานว่า เศียรพระพุทธรูปเศียรนี้เป็นงานสร้างในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23-24 เป็นอย่างน้อย

นอกจากส่วนของพระเศียรทั้งสองแล้ว ยังพบชิ้นส่วนพระชานุ 1 ชิ้น และพระกร 1 ชิ้น ที่ทำจากหินทราย (ภาพที่ 176) และขมวดพระเกศา 1 ชิ้น (ภาพที่ 177)

3.2.1.2 **ประเภทสำริด**

พบเป็นจำนวนมาก และอยู่ในสภาพชำรุด มีสภาพแตกต่างกันออกไป เพื่อสะดวกต่อความ

เข้าใจ จึงได้จัดทำตารางที่ 3.1 ขึ้นมาประกอบการอธิบาย

ตารางที่ 3.1 แสดงสภาพและรายละเอียดของพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด

ลำดับที่	หมายเลขถุง	ตำแหน่งที่พบ	สภาพและรายละเอียด
1	48	N8E16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเฉพาะส่วนของบั้นพระองค์ด้านหลังเท่านั้น
2	59	N12E12	พบร่วมกันสององค์ องค์แรกมีขนาดใหญ่ สภาพไม่สมบูรณ์

	(โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข4)		ปราศจากพระเศียร ประทับนั่งขัดสมาธิราบ บนฐานเขียง รูปครึ่งวงกลมโค้งมน ฐานเขียงที่ส่วนหน้าและหลังทำรอยเว้าลึกเป็นรูปสามเหลี่ยม เรียงต่อกันคล้ายฟันปลา ด้านละสองรอย เหลือความสูงโดยรวมประมาณ 6 เซนติเมตร หน้าตักกว้าง 3.8 เซนติเมตร (ภาพที่ 178) มีร่องรอยการปิดทององค์ที่สอง สภาพสึกกร่อนมาก เหลือความสูงประมาณ 2.3 เซนติเมตร ประทับนั่งขัดสมาธิ ส่วนฐานที่รองรับชำรุดแล้ว
3	62 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข6)	S4E8	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระวรกาย สูงประมาณ 4 เซนติเมตร (ภาพที่ 179)
4	63 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข7)	S4E8	สภาพไม่สมบูรณ์ พบเพียงส่วนของฐานเขียง รูปครึ่งวงกลม สูงประมาณ 3 เซนติเมตร ยาว 9 เซนติเมตร (ภาพที่ 180)
5	64 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข8)	S4E8	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระหัตถ์ข้างขวา ส่วนนิ้วหักหายทั้งหมด เหลือความสูงประมาณ 7.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 181 , ภาพลายเส้นที่ 27)
6	75 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข10)	S4E12	สภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนพระเศียรหักหายไปแล้ว มีร่องรอยการปิดทอง ลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 9.5 เซนติเมตร หน้าตัก 5.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 182)
7	76 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข11)	S4E12	สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักที่ส่วนพระเศียร มีร่องรอยการปิดทอง ลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 และ 6 ความสูงรวมฐานประมาณ 6.5 เซนติเมตร หน้าตัก 4 เซนติเมตร (ภาพที่ 183 , ภาพลายเส้นที่ 25)
8	77 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข12)	S4E12	สภาพไม่สมบูรณ์เป็นอย่างมาก เหลือเพียงส่วนพระบาทข้างขวา หงายอยู่บนพระชานุด้านซ้าย สภาพที่สมบูรณ์คงมีหน้าตักประมาณ 14 เซนติเมตร
9	84 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข14)	S4E16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเฉพาะส่วนพระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนกันในปางสมาธิ (ภาพที่ 184)
10	95	S8E8	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนแตกหัก เป็น 2 ชิ้น ของฐานรองรับ พระพุทธรูปขนาดเล็ก
11	99 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ	S4E20	สภาพไม่สมบูรณ์มาก เหลือเพียงส่วนพระหัตถ์ ข้างซ้าย วางหงายบนพระเพลาเท่านั้น พระชานุข้างขวามีร่องรอยการลง

	หมายเลข16)		รักปิดทอง (ภาพที่ 184)
12	123 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข19)	S12E4	สภาพไม่สมบูรณ์ พบเฉพาะส่วนพระเศียร สูงประมาณ 6 เซนติเมตร พระพักตร์กว้างมน พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบลงต่ำ เปลือกพระเนตรใหญ่ พระนาสิกโด่งงุ้มที่ส่วนปลาย พระโอษฐ์อิ่ม สวมใส่กระบังด้านหน้า จัดเป็นพระ-พุทธรูปแบบทรงเครื่อง สมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธ-ศตวรรษที่ 23-24 และมีพุทธลักษณะอันอาจเทียบได้กับพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ภายในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ภาพที่ 185 , ภาพลายเส้นที่ 27)
13	160 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข20)	S16E8	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากส่วนพระเศียร เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานสิงห์เรียบปราศจากลวดลายประดับ ท้องสิงห์ย้อยลงต่ำมากจนจรดขอบฐานส่วนล่าง ทั้งด้านหน้าและหลัง มีร่องรอยการปิดทอง เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 13 เซนติเมตร หน้าตัก 6.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 186 , ภาพลายเส้นที่ 26)
14	182	S20E8	สภาพไม่สมบูรณ์มาก เหลือเพียงส่วนฐานซีกด้านขวาเท่านั้น สูงประมาณ 6.5 เซนติเมตร ยังคงสังเกตเห็นรอยของรูปทรงสามเหลี่ยมอยู่ จึงควรมีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 และ 7 (ภาพที่ 187)
15	206 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข29)	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระอังสาข้างขวา และพระพาหา ประทับนั่งขัดสมาธิราบปางสมาธิ บนฐานที่ไม่สมบูรณ์เช่นกัน พระองค์ทรงสวมพาหุรัด 1วงที่พระพาหาข้างขวา เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 7 เซนติเมตร หน้าตัก 6 เซนติเมตร (ภาพที่ 188) ลักษณะของฐานเหมือนกันกับฐานของพระพุทธรูปลำดับที่ 13
16	207 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข30)	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากส่วนพระเศียร มีลักษณะทุกประการเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 และ 14 เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 7.5 เซนติเมตร หน้าตัก 5 เซนติเมตร (ภาพที่ 189)
17	208 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข31)	S20W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระเพลา ประทับนั่งขัด-สมาธิราบ เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 3.5 เซนติเมตร หน้าตัก 4 เซนติเมตร ลักษณะฐานเหมือนกับฐานของพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 และ 16 (ภาพที่ 190)
18	210	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากส่วนพระเศียร ส่วนที่เหลืออยู่มี

			ลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 14 16 และ 17 ทุกประการ เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 15.5 เซนติเมตร หน้าตัก 3.8 (ภาพที่ 191)
19	218 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข34)	S24E16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนฐานซีกซ้าย สูงประมาณ 4 เซนติเมตร ลักษณะของฐานเหมือนกับฐานพระพุทธรูป ลำดับที่ 2 6 7 14 16 17 และ 18
20	219 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข32)	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ ปราศจากส่วนพระเศียรและฐาน เหลือความสูง 4.5 เซนติเมตร หน้าตัก 4 เซนติเมตร (ภาพที่ 192)
21	231 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข38)	S24E12	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระเพลา ขัดสมาธิราบ ปางสมาธิบนฐาน มีร่องรอยการปิดทอง ความสูงที่เหลือรวมฐานประมาณ 4 เซนติเมตร หน้าตัก 3.5 เซนติเมตร ลักษณะของฐานเหมือนกับฐานพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 และ 14 -19 (ภาพที่ 193)
22	236 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข39)	S20E24	สภาพไม่สมบูรณ์ มีสองส่วน ส่วนแรก เหลือเพียงพระวรกายซีกขวา สูงประมาณ 4.5 เซนติเมตร ส่วนที่สอง เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 6.5 เซนติเมตร หน้าตัก 6 เซนติเมตร พระพุทธรูปประทับนั่งสมาธิราบ ปางสมาธิบนฐาน ฐานมีลักษณะคล้ายคลึงกับฐานพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 และ 14 - 19 ต่างกันเล็กน้อย ตรงที่มีส่วนของลูกแก้วอกไก่อยู่เหนือฐานบัวคว่ำ (ภาพที่ 194) พระพุทธรูปสองส่วนที่กล่าวถึง ไม่ใช่ส่วนที่แตกหักจากพระพุทธรูปองค์เดียวกัน
23	241 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข42)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระเพลา ประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ บนฐาน ลักษณะฐานเหมือนกับฐานพระพุทธรูปลำดับที่ 22 ความสูงรวมฐานประมาณ 6 เซนติเมตร หน้าตัก 5.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 195)
24	242 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข43)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระวรกาย และพระหัตถ์ข้างซ้ายวางหงายฝ่าพระหัตถ์บนพระเพลา ปราศจากพระเศียรและฐาน ความสูงที่เหลืออยู่ประมาณ 4.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 196)
25	243	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระวรกาย ความสูง

	(โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข44)		ประมาณ 5 เซนติเมตร พระองค์ทรงสังวาล มีทับทรวงอยู่กลางพระอุระ และทรงสวมพาหุรัด 1 วง ที่พระพาหาข้างซ้ายส่วนพระหัตถ์ข้างซ้ายที่หักหายไป มีลักษณะคล้ายดังหงายพระหัตถ์ลงบนพระเพลา ที่ชำรุดหายไปแล้ว(ภาพที่ 197 , ภาพลายเส้นที่ 26)
26	244 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข45)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระวรกายสูงประมาณ 3.5 เซนติเมตร พระพุทธองค์ถือครองจีวรแบบห่มเฉียง ปลายสังฆาฏิสังเกตได้ไม่ชัดเจน เพราะสึกกร่อนมาก (ภาพที่ 198)
27	245 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข46)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากส่วนพระเศียร ความสูงรวมฐานประมาณ 6.5 เซนติเมตร หน้าตัก 4 เซนติเมตร มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 14 -19 และ 22 (ภาพที่ 199 , ภาพลายเส้นที่ 25)
28	246 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข47)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระวรกายช่วงล่าง และพระเพลา ส่วนฐานชำรุดหายไปแล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ เหลือความสูงประมาณ 4 เซนติเมตร พระเพลา 7 เซนติเมตร (ภาพที่ 200)
29	247 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข48)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากพระเศียร ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ เหลือความสูงประมาณ 6.5 เซนติเมตร พระเพลา 4 เซนติเมตร มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 22-23 (ภาพที่ 201)
30	248 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข49)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ พบเฉพาะส่วนพระเศียร พระพักตร์มีลักษณะกลม พระขนงโค้งยาว พระนลาฏกว้าง พระนาสิกโด่ง พระเนตรเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์หนา อมยิ้ม รัศมีเป็นดอกบัวตูม เม็ดพระศกเป็นเม็ดกลม มีขอบไรพระศก (ภาพที่ 202 , ภาพลายเส้นที่ 27) ลักษณะของเศียรพระพุทธรูปองค์นี้ น่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย - ต้นรัตน-โกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 เป็นอย่างน้อย
31	249 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข50)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนพระเพลา ประทับนั่งขัดสมาธิราบ บนฐานรูปครึ่งวงกลมเตี้ย เหลือความสูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร หน้าตักประมาณ 5 เซนติเมตร (ภาพที่ 203)

32	250 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข51)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนของพระหัตถ์วางหงายซ้อนกันบนพระเพลาที่แตกหัก เหลือความสูงประมาณ 2.5 เซนติเมตร หน้าตักประมาณ 6 เซนติเมตร (ภาพที่ 204)
33	252	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ เป็นส่วนฐานพระพุทธรูปที่แตกหัก
34	281 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข61)	กำแพงวัดด้านเหนือ	สภาพเกือบสมบูรณ์ ปราศจากพระเศียร ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ เหลือความสูงประมาณ 6 .8 เซนติเมตร หน้าตักประมาณ 4 เซนติเมตร มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 2 6 7 14 - 19 22 และ 27 (ภาพที่ 205)
35	337 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข67)	TP.2	สภาพไม่สมบูรณ์ มีร่องรอยการลงรักปิดทอง เหลือเพียงส่วนพระหัตถ์วางหงายซ้อนกันบนพระเพลา ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐาน มีลักษณะเหมือนกับลำดับที่ 34 (ภาพที่ 206)
36	338 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข68)	TP.2	สภาพไม่สมบูรณ์ ปราศจากพระเศียร เหลือเพียงส่วนพระวรกาย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ เหลือความสูงประมาณ 5 เซนติเมตร หน้าตักประมาณ 4.5 เซนติเมตร ลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 34 และ 35 (ภาพที่ 207)
37	339 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข69)	TP.2	สภาพไม่สมบูรณ์มาก เหลือเพียงส่วนพระวรกายซีกซ้ายและพระพาหาซ้างซ้าย ปรากฏสังฆาฏิอยู่ (ภาพที่ 208)

พระพุทธรูปสำริด พบรวมกันทั้งสิ้น 39 องค์ พบกระจายทั่วบริเวณวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่รอบพระอุโบสถ ล้วนอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ ที่เกือบสมบูรณ์ ส่วนพระเศียรก็มักหายไป เพราะเป็นส่วนที่ยื่นยาวออกไป ย่อมหักชำรุดได้ง่ายกว่าส่วนอื่น จากการศึกษาพุทธลักษณะและฐานรองรับพระพุทธรูป พบว่าเป็นพระพุทธรูปแบบเดียวกันเกือบทั้งหมด มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิ บนฐานรูปครึ่งวงกลม ด้านหน้าและหลังของฐาน มีลายเป็นร่องลึก รูปสามเหลี่ยมด้านละสองรอย คล้ายฟันปลา

ลักษณะของฐานเช่นนี้ มีต่างไปสำหรับพระพุทธรูปลำดับที่ 13 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 20) และลำดับที่ 15 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 29) ที่ทำฐานรองรับเป็นฐานสิงห์ ท้องสิงห์ แอ่นย้อยจรดขอบฐานล่าง

จากลักษณะของพระพุทธรูปและฐานรองรับ อาจเรียกพระพุทธรูปแบบนี้ว่า พระชัยมงคล หรือพระงั่ง มีพบทั้งแบบที่ทรงเครื่องใหญ่ ทรงเครื่องน้อย และห่มคลุม จีวรบางแนบพระวรกาย

มาก จนไม่สามารถสังเกตเห็นถึงรอยขอบชายผ้าและสังฆาฏิได้ ถึงแม้ว่าพระพุทธรูปส่วนใหญ่ จะปราศจากส่วนพระเศียร แต่การพบพระเศียรของพระพุทธรูปเศียรหนึ่ง (ลำดับที่ 12) และลักษณะของส่วนฐานพระพุทธรูป ก็อาจสามารถสันนิษฐานได้ว่า มีพุทธลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปประธานที่ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สร้างหรือปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2172-2199) [22] พระพุทธรูปแบบนี้เป็นแบบที่นิยมทำกันมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) สืบต่อลงมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลหรือแก้บน [23]

กำหนดอายุของพระพุทธรูปแบบนี้ จึงควรมีการสร้างอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นอย่างน้อย

3.2.1.3 **ประเภทดินเผา**

พบชิ้นส่วนของพระพุทธรูปดินเผา ประเภทเนื้อดินธรรมดาจำนวนมาก สามารถทำการศึกษาวิเคราะห์ และจัดแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

3.2.1.3.1 **ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา** (ภาพที่ 209 , ภาพลายเส้นที่ 28) พบเพียงชิ้นเดียว (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 66) ภายในหลุมขุดทดสอบที่ 2 สภาพแตกหักมาก เหลือเพียงส่วนของสบง ด้านล่างของสบงปล่อยชายซ้อนกันสามชั้น และแถบผ้าในแนวดิ่ง ตรงส่วนกลาง ที่เรียกว่า แถบจีบหน้านาง ลักษณะเป็นเส้นนูนแบนในแนวตั้งทับซ้อนกันสองชั้น จากลักษณะที่เหลืออยู่ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เป็นชิ้นส่วนของพระพุทธรูปประทับยืน โดยไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่าทรงทำปางใด รวมถึงไม่สามารถทำการกำหนดอายุได้อย่างชัดเจน เพราะเหลือหลักฐานอยู่น้อยมาก จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐานการค้นพบ

3.2.1.3.2 **แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน** โบราณวัตถุประเภทนี้ แท้จริงแล้วคือส่วนแกนของพระพุทธรูปบุเงิน ที่ทำด้วยดินเผา ประเภทเนื้อดินธรรมดา ส่วนของเงินที่บุอยู่พบติดกับแกนดินเผาน้อยมาก จึงจัดพระพุทธรูปกลุ่มนี้ให้อยู่ในประเภทดินเผา พบรวมกันทั้งหมด 8 องค์ มีรูปแบบเหมือนกัน แต่มีขนาดและสภาพที่เหลืออยู่แตกต่างกันออกไป เพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจในเรื่องของสภาพและรายละเอียด จึงจัดทำตารางที่ 3.2 เพื่อทำการศึกษา

ตารางที่ 3.2 แสดงสภาพและรายละเอียดของแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน

ลำดับที่	หมายเลขถุง	ตำแหน่งที่พบ	สภาพและรายละเอียด
1	85 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข15)	S4E16	สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักตั้งแต่ส่วนบั้นพระองค์ขึ้นไป พระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย บนฐานสิงห์ หน้าตักประมาณ 2.3 เซนติเมตร พระชงทั้งสองข้างกรีดลายเป็นรูปวงรีซ้อนกันสองชั้น ส่วนฐานสิงห์นั้นสูงประมาณ 3.5 เซนติเมตร ใน

			รูปทรงครึ่งวงกลม ประกอบด้วยฐานเขียง เส้นลวดสองเส้น ขาสิงห์ เส้นลวด และบัวหงาย ตามลำดับ จากบนลงล่าง ขาสิงห์ประกอบด้วย กาบเท้าสิงห์ รูปทรงสามเหลี่ยมคล้ายกระจัง กรีดแบ่งลายภายใน น่องสิงห์กรีดเป็นเส้นคู่ขนานยาวต่อเนื่องไปยังส่วนของท้องสิงห์ ท้องสิงห์ย้อยลงมาก ตรงกลางประดับด้วยนมสิงห์รูปสามเหลี่ยม เส้นลวดเหนือขาสิงห์ กรีดเส้นทะแยงเรียงเป็นแถว ส่วนบัวหงายประดับด้วยกลีบบัว ประกอบด้วยกลีบแทรกกลีบซ้อน ทั้งหมดที่กล่าวถึง เป็นลักษณะด้านหน้าของฐาน ส่วนด้านหลังพบว่ามีลักษณะเช่นเดียวกัน เพียงแต่ตรงกลางมีการกรีดลายเป็นกาบเท้าสิงห์ แต่ไม่มีการประดับลวดลายภายใน การทำฐานสิงห์ในตำแหน่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติของฐานสิงห์สามตอนในผังรูปครึ่งวงกลมนั้นเอง การทำลวดลายของฐานและพระพุทธเจ้าใช้เทคนิคการกรีดลายลงบนเนื้อดินเผาก่อนบุเงินลงไป ซึ่งยังคงมีเศษเงินติดอยู่บ้าง ตรงส่วนกลางของแกนพระเจาะเป็นรูยาวในแนวตั้งความสูงเท่าที่เหลืออยู่ของพระพุทธรูปรวมฐาน 4.5 เซนติเมตร (ภาพที่ 210)
2	98 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข18)	S8E8	สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ปราศจากส่วนพระเศียรเท่านั้น ถือครองจีวรแบบห่มเฉียง ปลายสังฆาฏิเป็นรูปเขี้ยวตะขาบ ยังคงมีเงินบุอยู่ที่ส่วนของพระวรกายซีกซ้าย พระพุทธรูปองค์นี้มีลักษณะขนาด และสัดส่วนเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 1 ทุกประการต่างกันที่ไม่มีรูตรงกลางในแนวตั้งเท่านั้น เหลือความสูงรวมฐานประมาณ 5.8 เซนติเมตร (ภาพที่ 211-212 , ภาพลายเส้นที่ 29)
3	171 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข21)	S16E20	สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักตั้งแต่ส่วนบั้นพระองค์ขึ้นไป หน้าตัก 3 เซนติเมตร ฐานสูง 4.7 เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน 6 เซนติเมตร มีการเจาะรูที่ตรงส่วนกลางในแนวตั้งเช่นกัน แต่ไม่ทะลุมาถึงฐาน มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปลำดับที่ 1และ2 ทุกประการ (ภาพที่ 213 , ภาพลายเส้นที่ 30)
4	183 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข25)	S20E8	สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักตั้งแต่ส่วนบั้นพระองค์ขึ้นไป ยังมีเงินบุติดอยู่บ้าง หน้าตัก 2.4 เซนติเมตร ฐานสูง 3.5 เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน 4.5 เซนติเมตร มีการเจาะรูที่แกนกลางในแนวตั้งเช่นกัน แต่ไม่ทะลุมาถึงฐาน มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูป

			ลำดับที่ 1 - 3 ทุกประการ (ภาพที่ 214)
5	203 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข26)	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือเพียงส่วนฐาน สูงประมาณ 4 เซนติเมตร ลักษณะเป็นฐานสูง แบบฐานสิงห์รับบัวหงาย สึกกร่อนมากจนไม่ชัดเจน มีลวดลายประดับ แตกต่างจากฐานของพระพุทธรูปลำดับที่ 1 - 4 คือด้านหน้าเป็นลายคล้ายเสื่อสาน ด้านหลังตรงส่วนกลางทำลายรูปสามเหลี่ยม ยาวสูงขึ้นไปถึงบัวหงาย (ภาพที่ 215 , ภาพลายเส้นที่ 29)
6	204 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข27)	S20W12	สภาพไม่สมบูรณ์ และสึกกร่อนมาก เหลือเพียงส่วนฐานสูงประมาณ 3.7 เซนติเมตร ลักษณะฐานเหมือนกับฐานพระพุทธรูปหมายเลข 1 - 4 (ภาพที่216)
7	221 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข37)	S24E16	สภาพไม่สมบูรณ์ และสึกกร่อนมาก เหลือเพียงชั้นฐานสิงห์ สูงประมาณ 2.8 เซนติเมตร ลักษณะฐานเหมือนกับฐานพระพุทธรูปหมายเลข 1 - 4 และ 6 (ภาพที่ 217)
8	253 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษ หมายเลข53)	S24W16	สภาพไม่สมบูรณ์ และสึกกร่อนมาก แตกหักตั้งแต่ส่วนบั้นพระองค์ขึ้นไป มีรูยาวที่แกนกลางในแนวตั้ง เจาะทะลุถึงฐาน ฐานสูง2.5 เซนติเมตร หน้าตัก 1.5 เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน 3 เซนติเมตร มีลักษณะเหมือนกับพระพุทธรูปหมายเลข 1 - 4 และ 6 - 7 (ภาพที่ 218 , ภาพลายเส้นที่ 29)

พระพุทธรูปกลุ่มนี้ พบกระจายตัวบริเวณพื้นที่รอบพระอุโบสถและหอระฆัง มีลักษณะพิเศษ คือ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย บนฐานสูงแบบฐานสิงห์ ประดับด้วยกลีบบัวอยู่ด้านบน จากลักษณะการทำฐานสูงรองรับพระพุทธรูป เป็นแบบนิยมในสมัยอยุธยาตอนปลาย[24] สืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึงอาจกำหนดอายุสมัยของพระพุทธรูปกลุ่มนี้ได้อย่างกว้างๆราว พุทธ-ศตวรรษที่ 23 - 24

3.2.1.4 **ประเภทปูนปั้น**

พบเพียงส่วนแตกหักของพระเศียร มีเม็ดพระศกติดอยู่ เป็นเม็ดกลม แหลม คล้ายหนามขนุนสองชิ้น (ภาพที่ 219 , ภาพลายเส้นที่ 31) บริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N4E8 และ N8E16

นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนพระเกตุมาลา ทำเป็นรูปคลื่นคล้ายเปลวไฟอีกสามชิ้น (ภาพที่ 220 , ภาพลายเส้นที่ 32) สภาพแตกหักมาก จนไม่สามารถทำการศึกษาวิเคราะห์ได้

3.2.2 **ฐานพระพุทธรูป**

3.2.2.1 **ฐานพระพุทธรูปดินเผา** พบทั้งหมดสองฐาน มีรูปแบบแตกต่างกัน

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 221 , ภาพลายเส้นที่ 33) พบแตกหักเป็นสองชิ้น บริเวณพื้นที่การขุดแต่งS4E16 และ N8E16 ลักษณะของฐานเหลือเพียงกลีบบัวที่ประดับด้วยกลีบแทรกและกลีบซ้อน มีแผ่นแถบแบนในแนวตั้งติดอยู่ แสดงให้เห็นว่า ฐานที่พบเป็นส่วนด้านหลัง ของฐานพระพุทธรูป

แบบที่สอง (ภาพที่ 222 , ภาพลายเส้นที่ 34) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N8E12 สภาพแตกหักเหลือเพียงส่วนฐานเชียงด้านนอก ลักษณะแอ่นโค้งที่ส่วนกลาง

ฐานพระพุทธรูปดินเผาทั้งหมดที่พบ อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์มาก จนไม่สามารถทำการศึกษาวิเคราะห์ได้

3.2.2.2 **ฐานพระพุทธรูปสำริด** พบทั้งหมด 3 ฐาน ดังต่อไปนี้

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 223 , ภาพลายเส้นที่ 35) โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 52 พบบริเวณพื้นที่

การขุดแต่ง S24W16 สภาพไม่สมบูรณ์ ลักษณะฐานประกอบด้วยเชียงสองชั้นซ้อนลดหลั่นกัน เชียงชั้นที่สอง ยกขอบที่มุม จึงทำให้มีลักษณะเป็นมุมแหลม

แบบที่สอง (ภาพที่ 224-226 , ภาพลายเส้นที่ 37) โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 1 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N4E12 สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักกระจายตัวเป็นหลายส่วนรอบบริเวณพื้นที่ของพระอุโบสถ แต่สามารถนำมาประกอบกันได้ จึงสามารถศึกษาลักษณะองค์ประกอบของฐานได้ ลักษณะของฐานขึ้นรูปด้วยดินเผาก่อน แล้วจึงเทหล่อน้ำสำริดในภายหลังโดยใช้เทคนิคการหล่อแบบแทนที่ขี้ผึ้ง (lost wax casting) [25] จึงยังคงมีส่วนของดินเผาติดอยู่ภายใน ลักษณะของฐานเป็นรูปทรงครึ่งวงกลม ฐานสูงประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาวเมื่อสมบูรณ์ ประมาณ 24 เซนติเมตร ส่วนหน้าทำย่อมุมข้างละสองมุม องค์ประกอบของฐานประกอบด้วย เชียงหนึ่งชั้น เส้นลวดหนึ่งเส้น ขาสิงห์ เส้นลวดสองเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น หน้ากระดานบน เส้นลวดสองเส้น ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น และบัวกลุ่ม ตามลำดับ จากส่วนล่างขึ้นไป เส้นลวดทุกเส้นยกเว้นเส้นลวดใต้บัวกลุ่ม ติดประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อย แข้งสิงห์แอ่นโค้ง มีกาบเท้าสิงห์ประดับ ทางด้านหลังของฐานมีนมสิงห์ติดประดับอยู่ด้วย หน้ากระดานเป็นลายประจำยามก้ามปูสลับรูปกลมรียาว เชื่อมระหว่างประจำยามแต่ละดอก บัวกลุ่มประดับด้วยกลีบบัวยาวออกครีบด้านข้าง ล้อมกรอบเส้นนูนโค้งตรงส่วนกลางของครีบ ระหว่างกลีบแต่ละกลีบมีเส้นนูนยาวในแนวตั้ง ส่วนปลายคล้ายกระจังตาอ้อยหรือดอกบัวตูมคั่นอยู่ ส่วนด้านหลังของฐานตรงกลางมีเส้นนูนแบนรูปสามเหลี่ยมในแนวตั้ง คั่นความต่อเนื่องของลายอยู่ ทำให้ลายทั้งหมดไม่เชื่อมต่อกันโดยรอบ

ฐานพระแบบนี้ พบว่ามีการสร้างขึ้นโดยใช้ไม้แกะสลัก พบภายในวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดสามวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 24 ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว นอกจากนี้ ยังพบฐานพระพุทธรูปสำริดอีก 1 ฐาน(ภาพที่ 227) (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 70) ภายในหลุมขุดทดสอบที่ 3 มีลักษณะเหมือนกับฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สอง เพียงแต่พบเฉพาะส่วนของชั้นหน้ากระดานบน ลายประจำยามก้ามปูสลับดอกจอกรูปกลมรียาว ประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อยที่เส้นลวด

3.2.2 **พระพิมพ์ดินเผา** พบในปริมาณน้อย สามารถวิเคราะห์รูปแบบได้ 4 แบบด้วยกัน คือ

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 228 , ภาพลายเส้นที่ 38) โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 17 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S4E20 สภาพแตกหักมาก หนา 1 เซนติเมตร ทำขึ้นจากเนื้อดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ด้านหลังมีรอยที่เกิดจากการนำผ้ามาปิดทับติดอยู่ ด้านหน้ายังคงเหลือร่องรอยของการพิมพ์รูปพระพุทธเจ้า 4 องค์ เรียงซ้อนกันสองชั้น ชั้นละสององค์ มีเส้นนูนในแนวตั้งด้านบนเป็นเม็ดกลม 5 เม็ด คั่นพระพุทธเจ้าแต่ละองค์อยู่ พระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิราบภายในกรอบรูปสามเหลี่ยมโค้งมนที่ส่วนปลาย หงายฝ่าพระหัตถ์ข้างซ้ายเหนือพระเพลา

ส่วนฝ่าพระหัตถ์ข้างขวาวางคว่ำลอยอยู่เหนือพระชานุข้างเดียวกัน ชี้นิ้วพระหัตถ์ลงเบื้องล่าง พระพุทธเจ้าถือครองจีวรแบบห่มเฉียง พาดผ้าสังฆาฏิเหนือพระอังสาข้างซ้าย ปลายเป็นรูปเขี้ยวตะขาบ พระศอค่อนข้างยาว พระพักตร์ไม่ได้รูป พระเนตรโปน พระโอษฐ์หนา พระเกตุมาลายาวเรียว ลักษณะของพระพักตร์แบบนี้ชวนให้คิดไปถึงลักษณะของพุทธศิลป์แบบลาว ซึ่งอาจส่งอิทธิพลมายังพระพิมพ์แบบนี้

อย่างไรก็ดีลักษณะของการทำพระพุทธเจ้าหลายองค์ในรูปแบบนี้ เรียกกันโดยทั่วไปว่าพระแผง ในส่วนของเรื่องการกำหนดอายุสมัย โดยพิจารณาจากโบราณวัตถุแวดล้อมประเภทอื่นๆ ประกอบ ที่สามารถกำหนดอายุได้เด่นชัดมากกว่า จึงอาจพิจารณาได้ว่า พระพิมพ์แบบนี้ควรสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 24

แบบที่สอง (ภาพที่ 229 , ภาพลายเส้นที่ 39) พบแตกหักเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นส่วนฐานด้านล่าง (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 40) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S20E24 ส่วนที่สอง เป็นส่วนพระวรกายช่วงล่าง (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 54) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 สามารถนำมาประกอบกันได้ สภาพไม่สมบูรณ์ มีลักษณะเป็นรูปพระพุทธเจ้าทรงเครื่องใหญ่ ประทับยืนบนดอกบัวเหนือฐานสิงห์ภายในซุ้ม พระพิมพ์ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าพระพิมพ์-โคนสมอ มีหลายแบบ แบบที่ปรากฏอยู่นี้ สภาพที่สมบูรณ์จะทำเป็นรูปพระพุทธเจ้าทรงเครื่องใหญ่ประทับยืนปางห้ามญาติ บนดอกบัวที่วางอยู่เหนือฐานสิงห์ ภายในซุ้มเรือนแก้ว ประกอบด้วย

กรอบซุ้ม ทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง รองรับด้วยเสากรอบซุ้มเรียงเหลื่อมข้างละสองเสาเหนือฐานสิงห์ เสากรอบซุ้มประดับด้วยกาบไผ่บนและล่าง

พระพิมพ์แบบนี้นิยมสร้างกันขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 23 -24 มีด้วยกันหลายรูปแบบ และรายละเอียดแตกต่างกัน ทั้งวัสดุที่ใช้ทำมีทั้งเนื้อชินฉาบปรอท และ เนื้อดินเผา พบอยู่บนเพดานท้องพระโรงพระราชวัง และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ภายในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล หรือวังหน้า และภายในฐานชุกชีของพระอุโบสถวัดบวรสถานสุนทราวาส (วัดพระแก้ววังหน้า) รวมถึงวัดเชิงท่า และวัดแคนอก จังหวัดนนทบุรี [26]

<u>แบบที่สาม</u> (ภาพที่ 230 , ภาพลายเส้นที่ 40) พบรวมกันทั้งหมด 4 องค์ บริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S16E20 และ S20W12 (โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 22 และ 28 ตามลำดับ) เป็นพระพิมพ์ดินเผาขนาดเล็ก เนื้อสีดำ สภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนเศียรหักหายทั้งหมด ทำเป็นรูปพระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย ถือครองจีวรแบบห่มเฉียง ไม่สามารถทำการศึกษากำหนดอายุได้แน่นอน

<u>แบบที่สี่</u> (ภาพที่ 231 , ภาพลายเส้นที่ 41) โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 23 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S16E20 สภาพสมบูรณ์ มีร่องรอยการปิดทอง รูปทรงสามเหลี่ยมโค้งมน ที่ส่วนปลายสูง 3.5 เซนติเมตร ขอบล่างยาว 3 เซนติเมตร หนา 1.3 เซนติเมตร พระพุทธเจ้าประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย บนฐานปัทมาสน์ที่ประดับด้วยกลีบบัว ถือครองจีวรแบบห่มเฉียง สังฆาฏิเป็นแถบยาวอยู่ส่วนกลางของพระวรกาย พระวรกายค่อนข้างท้วม พระเศียรกลมใหญ่ รัศมีเป็นดอกบัวตูมพระพิมพ์แบบนี้เป็นแบบที่นิยมสร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24

3.2.4 **ใบเสมา** (ภาพที่ 232)

พบเป็นเศษแตกหักขนาดเล็ก ทำจากหินชนวน ไม่มีลวดลายแกะสลัก สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นเศษแตกหักของใบเสมา

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้

3.3.1 **ตะปูเหล็ก** (ภาพที่ 233 , ภาพลายเส้นที่ 36) ลักษณะเป็นแท่งเหลี่ยมยาว ปลายแหลม มีหลายขนาด ยาวตั้งแต่ 3 -11 เซนติเมตร มีสนิมเหล็ก (Iron oxide) เกาะอยู่มาก พบบริเวณอาคารที่มีหลังคาคลุม เช่น พระอุโบสถ บริเวณชานมุขโถงด้านหลัง เกาะติดยึดกับลวดลายปูนปั้นมีหน้าที่การใช้งานในการตอกยึดเครื่องไม้ ที่ใช้ประกอบสถาปัตยกรรม เช่น ส่วนของเครื่องไม้มุงกระเบื้อง คันทวยไม้ กรอบประตูหน้าต่าง เป็นต้น และใช้เป็นแกนสำหรับติดยึดลวดลายปูนปั้น

3.3.2 **เหรียญโลหะ** พบแตกต่างกันสองแบบ

แบบที่หนึ่ง (ภาพที่ 234) โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 65 พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สภาพสึกกร่อนมาก ลักษณะเป็นรูปวงกลม มีรูตรงกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางของเหรียญ 2.4 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางรู 0.3 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร

แบบที่สอง (ภาพที่ 235 , ภาพลายเส้นที่ 42) พบจำนวนสองเหรียญ บริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 ทำจากตะกั่ว ลักษณะเป็นรูปวงกลม มีรูตรงกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางของเหรียญ 1.6 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางรู 0.4 เซนติเมตร ทำลวดลายเป็นรูปเสี้ยวพระจันทร์โดยรอบ เป็นตราแผ่นดินเหรียญแบบนี้มีเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยเช่นเดียวกัน

3.3.3 **เศษแก้ว** (ภาพที่ 236-237)

พบแตกกระจายตัวรอบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณผนังด้านนอกของกำแพงวัดด้านเหนือ พบรวมเป็นกลุ่มจำนวนมาก ปะปนกับกลุ่มภาชนะดินเผา เหมือนถูกนำมาฝังรวมกันไว้ (ภาพที่ 241) เศษแก้วที่พบมีทั้งที่เป็นส่วนปาก ลำตัว ก้น ฝา และจุก ของภาชนะประเภท ขวด แก้ว และพาน มีทั้งที่เป็นสีเขียวแก่ เขียวใส ขาวขุ่น ขาวใส และฉาบปรอท

3.3.4 **เบี้ยจั่น** (Cowrie shell)

พบจำนวน 4 ชิ้น บริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ และตะวันตก จัดเป็นนิเวศน์วัตถุชนิดหนึ่งประเภทหอย ที่มนุษย์ได้นำมาปรับเปลี่ยนการใช้งานให้แทนเงินตราในสมัยโบราณ โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนปลาย แต่เดิมนำมาจากแม่น้ำโขง ภายหลังพวกพ่อค้านำมาจากแถบเกาะมัลดิเวส เกาะฟิลิปปินส์ เมืองสุรัด และเมืองมะละกา [27]

3.3.5 **เบี้ยดินเผา** (ภาพที่ 238 , ภาพลายเส้นที่ 43)

พบกระจายตัวทั่วบริเวณวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ และด้านตะวันตก มีลักษณะเป็นรูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 4 - 9.5 เซนติเมตร หนาตั้งแต่ 0.5 -3.6 เซนติเมตร ทำจากเศษภาชนะดินเผา หรือเศษกระเบื้องมุงหลังคา ที่นำมากะเทาะ แต่งขอบให้เป็นรูปวงกลม จึงสังเกตเห็นขอบเป็นวงกลมไม่สม่ำเสมอ อีกแบบหนึ่งทำให้เป็นรูปวงกลมมาตั้งแต่ในขั้นตอนการผลิต จึงเห็นความแตกต่างของขอบวงกลม ที่มีความสม่ำเสมอและเรียบมากกว่า

นอกจากนี้ ยังพบว่าเบี้ยบางชิ้น ยังทำจากหินด้วย จึงควรเรียกว่า เบี้ยหิน ลักษณะการใช้งานของวัตถุชนิดนี้ ยังไม่พบหลักฐานการใช้งานอย่างแน่นอน ในเบื้องต้นจึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวัตถุประกอบการละเล่นบางอย่าง เช่น การโยนลูกสะบ้า ของกลุ่มชนเชื้อสายมอญ ที่ยังคงมีการละเล่นเช่นนี้อยู่ในปัจจุบัน

3.3.6 **ดินเผารูปทรงกลม** (ภาพที่ 239)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N4E16 เป็นอิฐที่ถูกถากหรือฝน ให้เป็นรูปทรงกลม มีขอบเอียงสอบ สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุด 15 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางต่ำสุด 8 เซนติเมตร หนา 4 เซนติเมตร มีร่องรอยแกลบข้าวในเนื้ออิฐ สันนิษฐานหน้าที่การใช้งานในเบื้องต้นว่า น่าจะเป็นอิฐปิดปากภาชนะดินเผา เพื่อบรรจุสิ่งของไว้ภายใน เช่นที่พบตัวอย่างแบบเดียวกัน ปิดปากภาชนะดินเผาหมายเลข 29 และถูกบรรจุภายในกรุเจดีย์หมายเลข 4.3 ของโบราณสถานวัดหน้าพระธาตุ จังหวัดสิงห์บุรี [28]

3.3.7 **สำริดรูปวงกลม** (ภาพที่ 240 , ภาพลายเส้นที่ 44)

พบเพียงชิ้นเดียว สภาพไม่สมบูรณ์ บริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S20W12 สภาพที่สมบูรณ์น่าจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุดประมาณ 7 เซนติเมตร ภายในมีดินถูกไฟเผาอยู่ ถูกครอบด้วยแผ่นสำริด รูปโค้งมนคล้ายกำไล ผิวด้านนอกเรียบ มีการเจาะรู ไม่สามารถสันนิษฐานหน้าที่การใช้งานที่เด่นชัดได้

3.4 ภาชนะดินเผา

พบทั้งหมด 24 ใบ มีทั้งสภาพสมบูรณ์ และแตกเป็นกลุ่ม แต่สามารถนำมาประกอบกันได้ ทำให้สามารถพิจารณารูปทรง เทคนิคการตกแต่งผิวภาชนะ และแหล่งผลิตได้ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดอายุโดยวิธีการเทียบเคียง (Relative Dating) รายละเอียดของภาชนะดินเผาแต่ละใบมีดังนี้ คือ

ภาชนะดินเผาหมายเลข 1 (ภาพที่ 242 , ภาพลายเส้นที่ 45) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S16W40 สภาพสมบูรณ์ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา (earthenware) ขึ้นรูปด้วยการขดดินใช้แป้นหมุน (coiling technique and wheel throwing) รูปทรงกระปุก (Jarlet) ขนาดเล็ก ปากตรงเป็นสันบาง ไหล่ลาดสอบลงมาสู่ส่วนฐานที่ตัดเรียบ สูง 3.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางที่ปาก 2.5 เซนติเมตร ที่ฐาน 3.3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ไหล่ภาชนะ 4.5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการทาน้ำดินเคลือบสีส้ม (slip) สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 (ภาพที่ 243-244 , ภาพลายเส้นที่ 46) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24E12 มีอิฐล้อมเป็นกรอบ ฝังอยู่ใต้ดินด้านหน้าของชานมุขโถงด้านใต้ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด บรรจุกระดูกอยู่ภายใน (กระดูกสันหลัง และกระดูกแขน) ทรงโถ(jar) มีฝาปิด สภาพสมบูรณ์ สูงรวมฝาประมาณ 12 เซนติเมตร ลักษณะของภาชนะมีส่วนปากตั้งตรง เรียวสอบลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิง เส้นผ่านศูนย์กลางที่ก้น 6 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ปากภาชนะ 9.5 เซนติเมตร ส่วนฝาป้องออกมีสันยาวโดยรอบที่ด้านในสำหรับประกบกับส่วนในของปากภาชนะ และมีจุกอยู่กึ่งกลางบนฝาของภาชนะ ตกแต่งผิวโดย

การเคลือบสีขาวขุ่นออกเขียว เคลือบจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ เขียนสีบนเคลือบ ด้วยสีแดง เหลือง เขียว ฟ้า และทอง ลำตัวภาชนะเขียนสีเป็นลวดลายเส้นคู่ขนานสองคู่ ที่ใต้ปาก และเหนือเชิง ภาชนะด้วยสีเหลือง ภายในเขียนลายใบไม้สามแฉกด้วยสีแดง มีลายสีฟ้าคั่นอยู่ ลำตัวของภาชนะระหว่างเส้นคู่ขนาน เขียนเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ สำหรับส่วนฝาเขียนลายด้วยสีหลายสีแบบเดียวกัน ภาชนะใบนี้มีปูนติดอยู่โดยทั่วไป จึงสังเกตลวดลายได้ไม่ชัดเจน ปูนที่ติดอยู่เกิดจากขั้นตอนการปิดผนึกเพื่อฝังภาชนะลงไปในกรอบที่เรียงด้วยอิฐ

ลักษณะของภาชนะใบนี้ เป็นเครื่องถ้วยประเภทเบญจรงค์ หรือประเภทเขียนสีลงยา (Enameled Porcelain) ผลิตขึ้นที่เตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเกียงซี ประเทศจีน ในรัชกาลพระเจ้าถงซี แห่งราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 2405 - 2418) ตรงกับรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2411 - 2453) [29] จึงควรมีอายุสมัยอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 3 (ภาพที่ 245 , ภาพลายเส้นที่ 47) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ขึ้นรูปด้วยการขดดินใช้แป้นหมุน รูปทรงชาม(bowl) สภาพไม่สมบูรณ์ ปากผายออก ลาดลงส่วนฐานที่มีเชิง เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปาก 21.5 เซนติเมตร ที่ฐาน 10 เซนติเมตร สูง 8.5 เซนติเมตร ภาชนะใบนี้เป็นภาชนะดินเผาแบบเปิด (Unrestricted Bowl) ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเคลือบสีเขียวแก่ เคลือบจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ เนื้อภาชนะแบบบิสกิต มีความคล้ายคลึงกับเนื้อเครื่องถ้วยหนานซีจากมณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน เพียงแต่เครื่องถ้วยหนานซีไม่เคลือบผิว สามารถเห็นเนื้อภาชนะแบบเนื้อบิสกิตได้ชัดเจน อายุของเครื่องถ้วยหนานซี อาจเก่าถึงต้นสมัยราชวงศ์ชิง และผลิตกันมายาวนาน ในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลายก็มีการทำเลียนแบบด้วย [30]

สันนิษฐานในเบื้องต้นว่า ภาชนะใบนี้ น่าจะทำขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 22-25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 4 (ภาพที่ 246-247 , ภาพลายเส้นที่ 48) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สภาพไม่สมบูรณ์ ทรงชามขนาดเล็ก ปากผายลาดสอบลงสู่ส่วนก้นที่มีเชิง สูง 6.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ปากภาชนะ 14 เซนติเมตร ที่ก้น 6 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเขียนสีครามใต้เคลือบ เคลือบจรดเชิง สีที่เขียนค่อนข้างเลอะไม่คมชัด เขียนเป็นลายช่องกระจกโดยรอบที่ส่วนเชิง ลายช่องกระจกแบบนี้ อาจเรียกอีกอย่างว่าลายดอกไม้ มีพัฒนาการเริ่มต้นในสมัยราชวงศ์ซุ่ง (พ.ศ. 1503- 1822) เหนือลายช่องกระจกเขียนลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนค่อนข้างกลมมน ระหว่างลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เขียนเป็นลายคลื่นขาดเป็นช่วงๆ ขอบปากด้านในทำเป็นลายเส้นขนาน ภายในมีลายสามเหลี่ยมสลับสี่เหลี่ยม ส่วนก้นด้านนอกมีตรารูปสี่เหลี่ยม ภายในเป็น

ลายเรขาคณิต ส่วนก้นด้านในทำเป็นเส้น รอบวงคู่ขนานหนึ่งคู่ ภายในเขียนเป็นตัวอักษรจีน ที่ไม่สามารถอ่านออกได้

อย่างไรก็ดี จากลักษณะเนื้อดินที่มีสีขาวขึ้น น้ำเคลือบเรียบขึ้นมากกว่าของในสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) การปั้นทำด้วยความละเอียดไม่มีการผิดพลาด จึงอาจกำหนดอายุในเบื้องต้น ว่าน่าจะทำขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 23 -25 [31]

ภาชนะดินเผาหมายเลข 5 (ภาพที่ 248-249 , ภาพลายเส้นที่ 49) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ทรงชาม (bowl) ขนาดเล็ก สภาพไม่สมบูรณ์ ปากผายสอบลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิง สูงประมาณ 5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากประมาณ 12 เซนติเมตร ที่ฐาน 4.5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเขียนสีครามใต้เคลือบ น้ำเคลือบเคลือบจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ ลวดลายที่เขียนบนลำตัวภาชนะเป็นลายทิวทัศน์ ประกอบด้วยประตูเมือง ศาลาโถง ต้นไม้ และภูเขา ส่วนก้นด้านนอกเขียนตัวอักษรสี่ตัว ซึ่งไม่สามารถแปลความหมายได้

สันนิษฐานในเบื้องต้นว่า เป็นภาชนะดินเผาแบบเครื่องถ้วยจีน ที่ผลิตขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24 -25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 6 (ภาพที่ 250-251 , ภาพลายเส้นที่ 50) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ทรงฝา สภาพไม่สมบูรณ์ ปากตรงลาดเข้าสู่ส่วนฐานที่มีเชิง สูงประมาณ 3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางที่ส่วนปากภาชนะ 10 เซนติเมตร ที่ฐาน 5 เซนติเมตร เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ น้ำเคลือบสีขาวใส เคลือบจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ ลายที่เขียนใช้เทคนิคการลอกลายลงไปแทนที่การเขียนด้วยพู่กันตามอย่างแบบแผนเดิม เป็นลายพันธุ์พฤกษา ก้นภาชนะด้านนอกมีเครื่องหมายบางอย่าง ที่ยังไม่สามารถทำการศึกษาได้ในเบื้องต้น

อย่างไรก็ดี ด้วยเทคนิคการทำลวดลายภาชนะ โดยการลอกลายลงไปก่อนเคลือบ เป็นเทคนิคที่นิยมทำกันในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย จึงอาจกำหนดอายุภาชนะใบนี้ได้ว่า น่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 24 -25 เป็นอย่างน้อย

ภาชนะดินเผาหมายเลข 7 (ภาพที่ 252 , ภาพลายเส้นที่ 51) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ทรงชามมีเชิง (stem cup) สภาพไม่สมบูรณ์ ปากผายออกลาดลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิง สูงประมาณ 5.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 13 เซนติเมตร ที่เชิง 6.5 เซนติเมตร ตกแต่งภาชนะด้วยการเขียนสีครามใต้เคลือบ ทั้งด้านนอกและด้านใน เป็นลายรูปดอกไม้ใบไม้ ที่เชิงภาชนะเขียนลายก้านขดเป็นระยะ น้ำเคลือบ เคลือบจรดเชิงฐานไม่เคลือบ สันนิษฐานในเบื้องต้นว่า เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24 -25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 8 (ภาพที่ 253-254 , ภาพลายเส้นที่ 52) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 ประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สภาพไม่สมบูรณ์ รูปทรงฝาปากตรงลาดสอบลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิง สูงประมาณ 3.3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 12.5 เซนติเมตร ที่ฐานมีเชิง 5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเขียนสี และลอกลายสีน้ำเงินผสมกัน เป็นลายต้นไผ่ เว้นจังหวะเป็นระยะ ภายใต้เคลือบสีขาวขุ่น น้ำเคลือบๆจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ ที่ก้นภาชนะด้านนอก มีตัวอักษรจีนสี่ตัว ที่ยังไม่ได้อ่านศึกษาว่ามีความหมายว่าอย่างไร

อย่างไรก็ดี ด้วยลวดลายและเทคนิคการตกแต่งภาชนะ รวมถึงเนื้อดิน ก็อาจจัดภาชนะใบนี้ อยู่ในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 9 (ภาพที่ 255-256 , ภาพลายเส้นที่ 53) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สภาพไม่สมบูรณ์ รูปทรงฝาภาชนะ ปากผายออกสอบลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิงเตี้ยๆ สูงประมาณ 3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 12 เซนติเมตร ที่ฐานมีเชิง 5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการลอกลายสีน้ำเงิน เป็นลายต้นไผ่ที่ประกอบด้วยใบไผ่ วางจังหวะห่างกันเป็นระยะโดยรอบ ทำลายใต้เคลือบ น้ำเคลือบจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ ด้านใต้ของก้นภาชนะมีตัวอักษรจีนสี่ตัวที่ยังไม่ได้ทำการศึกษาแปลความ

ภาชนะใบนี้มีลักษณะการทำลวดลาย เหมือนกับภาชนะดินเผาหมายเลข 8 จึงควรมีอายุอยู่ร่วมสมัยกัน ราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 10 (ภาพที่ 257-258 , ภาพลายเส้นที่ 54) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สภาพไม่สมบูรณ์ รูปทรงฝาภาชนะ ปากผายลาดสอบลงสู่ส่วนฐานที่มีเชิง สูงประมาณ 2.7 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 10.5 เซนติเมตร ที่ฐานมีเชิง 4.5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวด้วยการเขียนบทกวีใต้เคลือบสีขาวจรดเชิง ภาชนะใบนี้เป็นที่นิยมทำกันในสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 11 (ภาพที่ 259 , ภาพลายเส้นที่ 55) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W12 เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สภาพไม่สมบูรณ์ ทรงโถ (jar) ปากผายออก ลาดออกที่ส่วนไหล่ภาชนะ แล้วหักสอบลงสู่ส่วนก้น เส้นผ่านศูนย์กลางที่ส่วนปาก ประมาณ 19 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ไหล่ภาชนะ 22 เซนติเมตร เคลือบสีขาวขุ่น เขียนลายสีครามใต้เคลือบ เป็นรูปกิเลน ท่ามกลางเมฆ

ลักษณะของลวดลายเป็นแบบที่นิยมทำกันในรัชกาลพระเจ้าคังซี สมัยราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 2205 - 2266) กำหนดอายุสมัยของภาชนะใบนี้ จึงควรอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นอย่างน้อย

ภาชนะดินเผาหมายเลข 12 (ภาพที่ 260 , ภาพลายเส้นที่ 56) พบบริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา(earthenware) ทรงหม้อก้นกลม(pot) สภาพไม่สมบูรณ์ สูงประมาณ 11.5 เซนติเมตร ปากผาย ลำตัวป่องออก เส้นผ่านศูนย์กลาง ที่ส่วนปาก 11 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ลำตัวภาชนะ 15 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการขุดลายเป็นเส้นคู่ขนานที่ส่วนไหล่ แล้วขุดขีดลายเส้นทแยงมุมโดยรอบ ส่วนก้นภาชนะ มีการขุดขีดลายเส้นทแยงเป็นกลุ่มตัดกัน เว้นจังหวะเป็นระยะ คล้ายลายเสื่อสาน ภาชนะใบนี้ น่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 13 (ภาพที่ 261, ภาพลายเส้นที่ 57) พบบริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ ประเภทเนื้อดินธรรมดา ทรงหม้อก้นกลม ส่วนปากแตกหัก เหลือความสูงประมาณ 11 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ลำตัวภาชนะ 18.5 เซนติเมตร ภาชนะใบนี้ มีความหนาประมาณ 1.5 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะโดยการกดประทับลาย(stamped) ที่ส่วนไหล่ทำเป็นลายรูปกลีบบัว ส่วนลำตัวภาชนะเป็นลายเส้นทแยงหลายเส้นตัดกันโดยรอบ คล้ายลายเสื่อสาน ส่วนก้นภาชนะ ตกแต่งด้วยกลุ่มลายเส้นในแนวตั้ง สลับกลุ่มลายเส้นในแนวนอนโดยรอบ

สันนิษฐานในเบื้องต้นว่า เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 14 (ภาพที่ 262 , ภาพลายเส้นที่ 58) พบบริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ทรงกระปุก (Jarlet) สภาพค่อนข้างสมบูรณ์ สูงประมาณ 2 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางที่ส่วนปาก 2.5 เซนติเมตร ที่ก้น 2.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ไหล่ภาชนะ 4 เซนติเมตร ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเคลือบน้ำดินสีแดง สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 (ภาพที่ 263-265 , ภาพลายเส้นที่ 59) พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S28E28 พบซ้อนกันสองใบ ใบนอกสภาพไม่สมบูรณ์ พบแต่ส่วนก้นที่ตัดเรียบ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10.5 เซนติเมตร เคลือบสีน้ำตาลทั้งด้านนอกและด้านใน ก้นไม่เคลือบ เป็นภาชนะดินเผาทรงไห ใบในสภาพไม่สมบูรณ์ ทรงหม้อก้นกลม (pot) ปากตรง สอบเข้าสู่ส่วนคอ ส่วนไหล่ป่องออก แล้วสอบเข้าสู่ส่วนก้น สูงประมาณ 18.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดตรงส่วนปากและไหล่ 14.5 เซนติเมตร ตกแต่งลวดลายด้วยการกดประทับ เป็นเส้นทแยงโดยรอบ ที่ส่วนคอภาชนะ เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 16 (ภาพที่ 266 , ภาพลายเส้นที่ 60) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สภาพไม่สมบูรณ์ ทรงชาม(bowl) สูงประมาณ 8 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุดที่ปากภาชนะ 16 เซนติเมตร ที่ก้น 7 เซนติเมตร ขึ้นรูปด้วยการขดดินใช้แป้นหมุน ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเคลือบสีเขียวจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ เขียนลายสีดำใต้เคลือบ เป็นลายรูปภาชนะติง หรือกระถางเผากำยานมีสี่ขา พวกดัชต์เรียกว่าเครื่องหมายแมงมุม อ่านว่า ไล้ ซึ่งเขียนเลียน

คำว่า โส้ว ทำเป็นลายสองชั้นโดยรอบ ด้านในของภาชนะมีรอยวงกลมสีน้ำตาล เกิดจากการวางซ้อนภาชนะในขั้นตอนการนำเข้าเตาเผา ลักษณะของเนื้อภาชนะและการเคลือบ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24 -25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 17 (ภาพที่ 267 , ภาพลายเส้นที่ 61) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนปากแตกหัก ทรงหม้อก้นกลม ลักษณะคล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาหมายเลข 13 กล่าวคือ ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการกดประทับลายเป็นรูปกลีบบัว บริเวณส่วนไหล่ของภาชนะ ส่วนลำตัวและก้น ตกแต่งด้วยลายเส้นทแยง เหลือความสูงประมาณ 9.5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางส่วนปาก ประมาณ 9 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนไหล่ภาชนะ 17 เซนติเมตร เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 18 (ภาพที่ 268 , ภาพลายเส้นที่ 62) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สภาพไม่สมบูรณ์ ทรงตะคัน ก้นกลม ปากตรง ขนาดเล็ก สูง 2 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปาก 5 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ที่ผลิตขั้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 19 (ภาพที่ 269 , ภาพลายเส้นที่ 63) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ทรงตะคันขนาดเล็ก สภาพสมบูรณ์ สูง 2 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 6.5 เซนติเมตร ที่ก้น 4 เซนติเมตร สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 20 (ภาพที่ 270 , ภาพลายเส้นที่ 64) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สภาพสมบูรณ์ ทรงตะคันขนาดเล็ก สูง 1.3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปาก 4.5 เซนติเมตร ที่ก้น 2.2 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผา ประเภทเนื้อดินธรรมดา ที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 21 (ภาพที่ 271 , ภาพลายเส้นที่ 65) พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก ทรงตะคันดิน สภาพไม่สมบูรณ์ สูง 2.8 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 9.8 เซนติเมตร ที่ก้น 4.5 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่ตกแต่งผิว เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 22 (ภาพที่ 272 , ภาพลายเส้นที่ 66) พบภายในหลุมขุดทดสอบที่ 1 สภาพไม่สมบูรณ์ ตกแต่งผิวด้วยการเขียนลายใบไม้สีดำใต้เคลือบ น้ำเคลือบเคลือบไม่ทั่วภาชนะ สูงประมาณ 6 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 14 เซนติเมตร ที่ก้นมีเชิง 7.5 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ที่ผลิตขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 24 -25

ภาชนะดินเผาหมายเลข 23 (ภาพที่ 273 , ภาพลายเส้นที่ 67) พบภายในหลุมขุดทดสอบที่ 1 สภาพไม่สมบูรณ์ ทรงตะคัน ปากผายออก ส่วนปากทำเป็นร่องสำหรับเทของเหลว ไม่ตกต่างผิว สูงประมาณ 4.3 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปากภาชนะ 9.5 เซนติเมตร ที่ก้น 5 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 24 (ภาพที่ 274 , ภาพลายเส้นที่ 68) พบภายในหลุมขุดทดสอบที่ 7 สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักที่ส่วนปาก ทรงกระปุก (Jarlet) ตรงกลางป่องออก ก้นเรียบ ปากผายออก ภายในภาชนะมีปูนบรรจุอยู่ สูงประมาณ 7 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางที่ส่วนปาก 5.8 เซนติเมตร ที่ก้น 5 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนไหล่ภาชนะ 8.5 เซนติเมตร เป็นภาชนะประเภทเนื้อดินธรรมดา ที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

นอกจากภาชนะดินเผาที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว ยังพบเชิงเทียนดินเผา 1 ชิ้น สภาพแตกหัก บริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก สูงประมาณ 12 เซนติเมตร รูปทรงกระบอก ปลายทั้งสองด้านบานออก เส้นผ่านศูนย์กลาง 6 เซนติเมตร (ภาพที่ 275 , ภาพลายเส้นที่ 70) และกลุ่มชิ้นส่วนภาชนะดินเผาอีก 1 กลุ่ม สภาพแตกหักมาก จนไม่สามารถนำมาประกอบขึ้นใหม่ได้ ทรงหม้อก้นกลม ปากผายออก ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการประทับลายฟันปลาโดยรอบ (ภาพที่ 276)

3.5 เศษภาชนะดินเผา

พบเป็นเศษแตกหัก กระจัดกระจายทั่วเนินโบราณสถาน จำนวนรวมทั้งหมด 1,674 ชิ้น คิดเป็นน้ำหนักรวมทั้งสิ้น 51.865 กิโลกรัม (เฉพาะเศษภาชนะดินเผา ไม่รวมภาชนะดินเผาที่สมบูรณ์ และเกือบสมบูรณ์) สามารถแบ่งแยกออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ

3.5.1 **เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่เคลือบ**(Unglazed Earthenware) เนื้อดินเผาไม่แกร่ง มีทั้งเนื้อหยาบ และเนื้อละเอียด จำนวนรวมทั้งสิ้น 399 ชิ้น น้ำหนักรวม 22,075 กรัม สามารถจำแนกตามลักษณะสีผิวของเศษภาชนะออกได้ เป็น 5 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

กลุ่ม A สีส้ม (5 YR 7/8 reddish yellow) จำนวนรวมทั้งสิ้น196 ชิ้น น้ำหนักรวม 11,770 กรัม

กลุ่ม B สีส้มนวล (7.5YR 7/4 pink) จำนวนรวมทั้งสิ้น 109 ชิ้น น้ำหนักรวม 6,675 กรัม

กลุ่ม C สีนวล (10 YR 8/3 very pale brown) จำนวนรวมทั้งสิ้น 7 ชิ้น น้ำหนักรวม 660 กรัม

กลุ่ม D สีน้ำตาล (7.5 YR 4/2 brown) จำนวนรวมทั้งสิ้น 73 ชิ้น น้ำหนักรวม 2,530 กรัม

กลุ่ม E สีดำ (2.5 YR 2.5/1 black) จำนวนรวมทั้งสิ้น 14 ชิ้น น้ำหนักรวม 440 กรัม

เศษภาชนะที่พบมีทั้งส่วนที่เป็น ปาก คอ ไหล่ ลำตัว และก้น ส่วนลำตัวพบมากที่สุด ส่วนคอพบน้อยที่สุด เป็นเศษภาชนะแตกหักของภาชนะรูปทรง ไห อ่าง ครก หม้อ ตะคัน กระปุก และขวด มีการตกแต่งลวดลายด้วยการขุดขีด กดประทับ และเคลือบน้ำดิน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี และแหล่งเตาภายในท้องถิ่น (ภาพที่ 277-281)

3.5.2 **เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ**(Unglazed Stoneware) สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นส่วนแตกหักของภาชนะดินเผารูปทรงหม้อ อ่าง ไห กระปุก ขวด และครก จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี (ภาพที่ 282-285) และแหล่งเตาภายในท้องถิ่น

3.5.3 **เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งเคลือบ** (Glazed Stoneware) ส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย จังหวัดสิงห์บุรี (ภาพที่ 286) ซึ่งเป็นภาชนะดินเผาประเภทเคลือบสีน้ำตาล เศษภาชนะดินเผาที่พบเป็นเศษแตกหักของภาชนะประเภทไห หม้อ กระปุก และครก

3.5.4 **เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด** (Porcelain) ส่วนมากเป็นเศษแตกหักของเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง (พ.ศ. 2187 - 2454) มีทั้งที่เป็นส่วนของกระปุก ตลับ จาน ชาม โถ และถ้วย เป็นต้น (ภาพที่ 287-299)ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเขียนสีดำและสีครามใต้เคลือบ และใช้เทคนิคลอกลายใต้เคลือบ รวมถึงประเภทเครื่องถ้วยเขียนสีบนเคลือบอย่างที่เรียกว่า เบญจรงค์ ด้วย

นอกจากเครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์ชิงแล้ว ยังพบส่วนแตกหักของเครื่องถ้วยจีน ประเภทเขียนสีครามใต้เคลือบ สมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911 - 2187) แต่พบในปริมาณน้อย(ภาพที่ 300)

เพื่อสะดวกและง่ายต่อความเข้าใจในเรื่องของเศษภาชนะดินเผา จึงได้จัดทำตารางที่ 3.3 และ 3.4 ขึ้นมา เพื่อใช้ในการศึกษารายละเอียดในเชิงปริมาณของชิ้นส่วนแตกหัก และการจัดกลุ่มสีของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรม

ตารางที่ 3.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดแต่ง

จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

หมายเลขถุง	พื้นที่	แหล่งเตาที่ผลิต	ประเภท	ปาก						คอ		ไหล่		ลำตัว		ฐาน				ฝา		รวม	
				เข้า		ตรง		ออก								มีเชิง		ไม่มีเชิง					
				จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก
2	N4E8	พื้นเมือง	เนื้อดิน											3	120							3	120
2	N4E8	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											3	10	2	80					5	90
13	N4E12	พื้นเมือง	เนื้อดิน											4	20	1	150					5	170
21	N4E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน											1	20	1	100					2	120
21	N4E16	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด													1	40					1	40
37	N8E4	พื้นเมือง	เนื้อดิน											2	40							2	40
37	N8E4	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											3	20	1	10					4	30
43	N8E12	พื้นเมือง	เนื้อดิน											1	20							1	20
43	N8E12	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			1	20									2	100					3	120
47	N8E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน	1	20									1	5							2	25
54	N8E20	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											2	20							2	20
56	N8E24	พื้นเมือง	เนื้อดิน					3	120					2	80	2	240					7	440
56	N8E24	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง											1	40							1	40
56	N8E24	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			10	100							14	120	9	320			1	20	34	560
58	N12E12	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					5	60					9	80	5	100					19	240
60	N12E28	พื้นเมือง	เนื้อดิน	2	220			4	600							4	200			6	200	16	1220
60	N12E28	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					18	100					26	140	20	400					64	640
74	S4E12	พื้นเมือง	เนื้อดิน					3	100													3	100
74	S4E12	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					1	10					2	10							3	20
82	S4E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน													1	100			1	100	2	200
82	S4E16	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					3	20					2	10	1	10					6	40

ตารางที่ 3.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดแต่ง

จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

หมายเลขถุง	พื้นที่	แหล่งเตาที่ผลิต	ประเภท	ปาก						คอ		ไหล่		ลำตัว		ฐาน				ฝา		รวม	
				เข้า		ตรง		ออก								มีเชิง		ไม่มีเชิง					
				จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก
87	S4E20	พื้นเมือง	เนื้อดิน	1	20			1	60					3	40	1	80	3	60	2	60	11	320
87	S4E20	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					2	40					2	40	7	300			1	60	12	440
97	S8E8	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			1	20							5	20	4	100					10	140
115	S8E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน					2	100					1	10							3	110
117	S8E20	พื้นเมือง	เนื้อดิน					2	80					1	10			2	80	1	10	6	180
117	S8E20	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					2	60					6	80	1	200					9	340
124	S12E8	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			1	10									4	180					5	190
132	S12E20	พื้นเมือง	เนื้อดิน			1	40			1	40			5	200					2	100	9	380
132	S12E20	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			1	10									1	20					2	30
145	S12E24	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					6	100					1	10	2	200					9	310
146	S12W4	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด													2	500					2	500
146	S12W4	พื้นเมือง	เนื้อดิน															1	200			1	200
147	S16E4	พื้นเมือง	เนื้อดิน											1	10							1	10
147	S16E4	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง					1	60					5	180							6	240
147	S16E4	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด													1	10					1	10
152	S16W4	พื้นเมือง	เนื้อดิน			3	100			1	20			15	400							19	520
152	S16W4	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด													3	160					3	160
175	S16E20	พื้นเมือง	เนื้อดิน											2	80							2	80
176	S16W40	พื้นเมือง	เนื้อดิน					3	420					6	320			2	240			11	980
176	S16W40	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด	1	200			2	20					8	100	4	300					15	620
178	S20E4	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง											1	500							1	500

ตารางที่ 3.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดแต่ง

จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

หมายเลขถุง	พื้นที่	แหล่งเตาที่ผลิต	ประเภท	ปาก						คอ		ไหล่		ลำตัว		ฐาน				ฝา		รวม	
				เข้า		ตรง		ออก								มีเชิง		ไม่มีเชิง					
				จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก
180	S20E8	พื้นเมือง	เนื้อดิน											6	300	1	200					7	500
180	S20E8	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง	1	100																	1	100
180	S20E8	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											1	10	1	100					2	110
197	S20E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน											3	80							3	80
197	S20E16	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											7	200	3	200					10	400
200	S20W12	พื้นเมือง	เนื้อดิน					2	20					1	10	3	20			1	10	7	60
217	S24E16	พื้นเมือง	เนื้อดิน											1	400					1	80	2	480
229	S24E12	พื้นเมือง	เนื้อดิน															2	80			2	80
229	S24E12	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด																	1	60	1	60
234	S20W20	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											1	120							1	120
239	S20E24	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			4	20	3	80					7	100	9	500					23	700
240	S24W16	พื้นเมือง	เนื้อดิน					18	540	1	60			36	680	1	200	3	240	2	80	61	1800
240	S24W16	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			3	100	2	20					6	100	5	300			1	20	17	540
262	S28E28	พื้นเมือง	เนื้อดิน					4	200					5	100	1	240	2	220	2	40	14	800
262	S28E28	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					10	100					19	200	11	300					40	600
276	N16W12	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			3	100	4	320					2	140	7	1600					16	2160
285	กำแพงN	พื้นเมือง	เนื้อดิน	3	260			17	1100			2	80	60	2920	4	1140	2	200	6	230	94	5930
285	กำแพงN	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง					2	140					1	40							3	180
285	กำแพงN	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			28	300	36	560					79	1240	83	3900			1	10	227	6010
295	กำแพงS	พื้นเมือง	เนื้อดิน	1	80			4	200					9	500	1	200	1	200	7	220	23	1400
295	กำแพงS	แม่น้ำน้อย	เนื้อแกร่ง											2	280							2	280

ตารางที่ 3.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดแต่ง

จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

หมายเลขถุง	พื้นที่	แหล่งเตาที่ผลิต	ประเภท	ปาก						คอ		ไหล่		ลำตัว		ฐาน				ฝา		รวม	
				เข้า		ตรง		ออก								มีเชิง		ไม่มีเชิง					
				จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก	จำนวน	น้ำหนัก
295	กำแพงS	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			29	200	15	180					61	460	67	1620					172	2460
300	กำแพงE	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			6	100	16	100					48	220	35	200			1	10	106	630
315	กำแพงW	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด	1	10	29	330	51	440					108	1580	94	3400			11	220	294	5980
315	กำแพงW	พื้นเมือง	เนื้อดิน	2	220	1	40	12	480					19	1180	2	220			1	100	37	2240
318	กำแพงW	พื้นเมือง	เนื้อดิน	1	60	2	180	4	400			1	200	7	600	1	240					16	1680
323	แนวอิฐ	พื้นเมือง	เนื้อดิน					10	600	3	400			14	800			6	460	1	100	34	2360
323	แนวอิฐ	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด			1	10	12	140					20	320	14	700					47	1170
333	TP.1	พื้นเมือง	เนื้อดิน					2	200					3	200	1	240					6	640
333	TP.1	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					1	10					7	40	1	10					9	60
335	TP.2	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด													1	80					1	80
342	TP.3	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด											1	10							1	10
343	TP.4	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					2	80							2	100					4	180
344	TP.7	พื้นเมือง	เนื้อดิน					1	120					3	80							4	200
344	TP.7	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด					4	20					9	80	2	20					15	120
347	TP.9	พื้นเมือง	เนื้อดิน					2	200					8	320			1	10			11	530
347	TP.9	เครื่องถ้วยจีน	เนื้อละเอียด	1	20	4	20	7	140					21	300	5	100					38	580
รวม				15	1210	128	1700	299	8340	6	520	3	200	713	16365	435	19730	25	1990	50	1730	1674	51865

ตารางที่ 3.4 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสีที่พบจากการขุดแต่ง

แผ่นที่ 1

หมายเลขถุง	พื้นที่	กลุ่ม A สีส้ม										กลุ่ม B สีส้มนวล										กลุ่ม C สีนวล										กลุ่ม D สีน้ำตาล										กลุ่ม E สีดำ										รวม	
		5 YR 7/8 reddish yellow										7.5 YR 7/4 pink										10 YR 8/3 very pale brown										7.5 YR 4/2 brown										2.5 YR 2.5/1 black											
		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น			
2	N4E8							2	100																									1	20													3	120
13	N4E12							4	20	1	160																																							5	180
21	N4E16																	1	20	1	100																													2	120
37	N8E4																	2	40																															2	40
47	N8E16																	1	5																															2	25
56	N8E24	1	100					2	80	1	120	2	40																																			1	20	7	360
60	N12E28	2	220					6	200			4	600																																					12	1020
74	S4E12	3	100																																														3	100
82	S4E16									1	100																																							1	100
87	S4E20	1	60					3	40	4	120	1	20																																					9	240
115	S8E20											2	100					1	10																															3	110
117	S8E20	2	80					1	10	2	80																																							5	170
132	S12E20	1	40					2	40					1	40			2	120																													1	60			7	300
146	S12W4																			1	200																													1	200
147	S16E4							1	10																																										1	10
152	S16W4	3	100	1	20			10	300																																										19	520
175	S16E20							2	80																																										2	80

ตัวเลขแสดง จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

ตารางที่ 3.4 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสีที่พบจากการขุดแต่ง

แผ่นที่ 2

หมายเลขหลุม	พื้นที่	กลุ่ม A สีส้ม										กลุ่ม B สีส้มนวล										กลุ่ม C สีนวล										กลุ่ม D สีน้ำตาล										กลุ่ม E สีดำ										รวม	
		5 YR 7/8 reddish yellow										7.5 YR 7/4 pink										10 YR 8/3 very pale brown										7.5 YR 4/2 brown										2.5 YR 2.5/1 black											
		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น			
176	S16W40							1	20			2	120					4	200			1	200									1	100					1	120											10	760
180	S20E8							6	300											1	200																													7	500
197	S20E16																																					3	80											3	80
200	S20W12	2	20																																			1	10											3	30
217	S24E16							1	400																																									1	400
240	S24W16	6	300	1	60			16	240			3	80					3	140	3	400											9	220					17	300	1	40									59	1780
262	S28E28							1	40	2	220	2	100							1	240																	4	100			1	40							11	740
285	กำแพง N	10	660					17	740	4	1040	5	380			2	80	22	1080									4	280			3	200					17	780			2	80			2	80			88	5400
295	กำแพง S	1	80					9	500	2	400	2	100					7	220													2	100																	23	1400
315	กำแพง W	6	500					6	500	2	220	5	140					11	600													2	20					3	200			2	60			4	80			41	2320
318	กำแพง W	4	400					5	400			1	60			1	200	1	200			2	180															1	40											15	1480
323	แนวธิฐ	10	600	1	40			7	500	4	200			2	220			5	200	2	240																	2	100											33	2100
333	TP.1	2	200					1	120	1	240							2	100																															6	660
344	TP.7	1	120															3	80																															4	200
347	TP.9	2	200					8	320	1	10																																							11	530
รวม		57	3780	3	120			111	4960	25	2910	29	1740	3	260	3	280	65	3015	9	1380	3	380					4	280			17	640					55	1850	1	40	6	200					7	220	1	20	399	22075

ตัวเลขแสดง จำนวน(ชิ้น) / น้ำหนัก(กรัม)

3.6 **โบราณวัตถุประเภทอื่นๆ**

3.6.1 **ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่** (ภาพที่ 301-303 , ภาพลายเส้นที่ 71)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 59 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N16W24 สภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนศีรษะและไหล่ข้างขวาแตกหัก เหลือความสูงประมาณ 13 เซนติเมตร ลักษณะเป็นรูปบุรุษกำลังนั่งอย่างหลวมๆ สวมใส่กำไลที่ข้อมือและข้อเท้า ข้างละ 1 วง และทับทรวงที่หน้าอก กำลังอุ้มเด็กนั่งอยู่บนหน้าตัก ด้วยวงแขนข้างขวา เด็กสวมใส่กำไลที่ข้อมือ ข้อเท้า ข้างละ 1 วง และทับทรวงเช่นเดียวกับรูปบุรุษ ส่วนศีรษะมีขมวดผมจุกอยู่ โดยมีรัดเกล้าประดับอยู่ ใบหน้าเด็กสึกกร่อนมาก จนสังเกตได้ไม่ชัดเจน ส่วนวงแขนข้างซ้ายของรูปบุรุษกำลังอุ้มไก่อยู่ 1 ตัว

เทคนิคการขึ้นรูปประติมากรรม ทำด้วยการใช้มือปั้น (Hand Modeled) แล้วจึงนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ

ประติมากรรมลักษณะเช่นนี้ เคยพบจากการขุดค้นภายในบริเวณพระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คงทำขึ้นเพื่อการดูเล่น กำหนดอายุอยู่ในราวสมัยอยุธยาตอนปลาย [32] ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

3.6.2 **ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่** (ภาพที่ 304 , ภาพลายเส้นที่ 72)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 2 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N4E16 สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือความสูงประมาณ 8 เซนติเมตร ขึ้นรูปโดยการใช้แม่พิมพ์ประกบ แล้วจึงนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ ลักษณะที่เหลืออยู่ เป็นรูปบุคคลกำลังนั่งยองๆ สวมใส่กำไลที่ข้อมือและข้อเท้าข้างละ 1 วง มือข้างซ้ายวางพาดอยู่บนหัวเข่าด้านเดียวกัน มีไก่อยู่ตรงกลางระหว่างขา 1 ตัว น่าจะถูกอุ้มอยู่ในมือข้างขวา แต่ส่วนนี้ได้หักหายไปรวมทั้งศีรษะด้วย

ประติมากรรมแบบนี้ เคยพบจากการขุดค้นภายในพระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่นเดียวกับประติมากรรมรูปคนอุ้มเด็กและไก่ คงทำขึ้นไว้เป็นของดูเล่น กำหนดอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย [33]

3.6.3 **ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็ก** (ภาพที่ 305-306 , ภาพลายเส้นที่ 73)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 41 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S20E24 สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักเป็นอย่างมาก แกนด้านในกลวง ขึ้นรูปโดยการใช้แม่พิมพ์ประกบ แล้วนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ เหลือความสูงประมาณ 7 เซนติเมตร สภาพที่เหลืออยู่ ทำเป็นรูปบุคคล เหลือเพียงลำตัวช่วงล่าง กำลังนั่งพับเพียบ วางมือขวาบนหน้าอก และกำลังอุ้มเด็กด้วยแขนข้างซ้าย ให้นั่งอยู่บนหน้าตักข้างเดียวกัน รูปบุคคลนั้นนุ่งผ้าจีบเป็นริ้วอยู่ตรงกลาง มีรูเจาะอยู่ คล้ายเครื่องนุ่งห่มของสตรี สำหรับเด็กส่วนศีรษะแตกหักไป สวมใส่กำไลข้อมือ และข้อเท้าข้างละวง

ลักษณะของประติมากรรม น่าจะทำขึ้นเพื่อเป็นของดูเล่น กำหนดอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23 -24

3.6.4 **ประติมากรรมดินเผารูปสตรี** (ภาพที่ 307-308 , ภาพลายเส้นที่ 74)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 35 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24E16 สภาพไม่สมบูรณ์ ส่วนศีรษะ แขนข้างขวา และขาข้างขวาแตกชำรุด เหลือความสูงประมาณ 8 เซนติเมตร ขึ้นรูปโดยการใช้แม่พิมพ์ สองชิ้นประกบกัน จึงเห็นตะเข็บรอยต่อด้านข้าง ที่เกิดจากการใช้แม่พิมพ์ แล้วจึงนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ

ลักษณะที่เหลืออยู่เป็นรูปสตรีนุ่งผ้ายาว คาดเข็มขัด กำลังนั่งพับเพียบ มีหน้าอกอวบอิ่ม ส่วนมือข้างซ้ายวางคว่ำอยู่บนหัวเข่าข้างเดียวกัน ไม่สามารถสันนิษฐานถึงหน้าที่การใช้งานได้ จึงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

3.6.5 **ประติมากรรมดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก** (ภาพที่ 309 , ภาพลายเส้นที่ 75)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง N12E12 สภาพไม่สมบูรณ์เหลืออยู่เพียงส่วนของหน้าอก และแขนข้างขวา เหลือความสูงประมาณ 2.7 เซนติเมตร ขึ้นรูปโดยการใช้แม่พิมพ์ประกบแล้วนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ

3.6.6 **ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษ** (ภาพที่ 310-311 , ภาพลายเส้นที่ 76)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 55 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 สภาพไม่สมบูรณ์ เหลือความสูงประมาณ 7 เซนติเมตร ขึ้นรูปด้วยมือ แล้วนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ รูปบุรุษค่อนข้างท้วม กำลังนั่งห้อยขาอยู่บนที่นั่งที่มีพนักเป็นรูปวงโค้ง ส่วนศีรษะ และแขนทั้งสองข้างหักชำรุด

สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นประติมากรรมที่ทำขึ้นเพื่อเป็นของดูเล่น

3.6.7 **ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก** (ภาพที่ 312 , ภาพลายเส้นที่ 77)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 62 พบบริเวณกำแพงวัดด้านใต้ ขึ้นรูปด้วยมือ แล้วนำไปเผาในอุณหภูมิต่ำ ทำเป็นรูปเด็กกำลังคลาน ส่วนศีรษะซีกขวาแตกชำรุด สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นของที่ทำไว้ดูเล่น

3.6.8 **ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะ** (ภาพที่ 313 , ภาพลายเส้นที่ 78)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 56 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 เหลือเพียงส่วนศีรษะสูง 3.5 เซนติเมตร ใบหน้าสึกกร่อนมาก ทำผมมวยไว้บนศีรษะไม่สามารถสันนิษฐานหน้าที่การใช้งานได้

3.6.9 **ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้ามนุษย์** (ภาพที่ 314 , ภาพลายเส้นที่ 79)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 64 พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันตก เป็นประติมากรรมนูนต่ำ ประเภทเนื้อดินธรรมดา พบเฉพาะส่วนศีรษะ สูงประมาณ 7 เซนติเมตร ใบหน้าสึกกร่อน

มาก จนศึกษารายละเอียดไม่ได้ ส่วนเหนือศีรษะ ขมวดผมเป็นมวย มีรัดเกล้ารัดอยู่หนึ่งวง ไม่สามารถศึกษาหน้าที่การใช้งานได้

3.6.10 **ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าสัตว์** (ภาพที่ 315 , ภาพลายเส้นที่ 80)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 24 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S16E20 เป็นประติมากรรมนูนต่ำประเภทเนื้อดินธรรมดาสีดำขัดมัน พบเฉพาะส่วนหัวสูงประมาณ 3 เซนติเมตร แตกหักที่ส่วนปาก ใบหน้ามีตารูปสามเหลี่ยม โค้งมนและมีคิ้วใหญ่หนาโดยรอบ ส่วนของหน้าผากทำเป็นริ้วแผ่รัศมีโดยรอบ การทำลวดลายบนใบหน้าทั้งหมด ทำโดยการแกะสลักลงไปบนเนื้อดินเผา

3.6.11 **ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา** (ภาพที่ 316 , ภาพลายเส้นที่ 81)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 57 พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 ทำจากดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ขึ้นรูปด้วยการใช้แม่พิมพ์ประกบ สภาพไม่สมบูรณ์ ทำเป็นรูปบุคคลกำลังแอ่นอก เอวคอด ส่วนศีรษะแขนทั้งสองข้างและลำตัวช่วงล่างหักชำรุด ไม่สามารถสันนิษฐานถึงหน้าที่การใช้งานได้

3.6.12 **ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์** (ภาพที่ 317 , ภาพลายเส้นที่ 82)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 60 พบบริเวณกำแพงวัดด้านเหนือ เป็นประติมากรรมดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา เคลือบสีขาว ขึ้นรูปด้วยการใช้มือและใช้เทคนิคการแต่งเติมดินผสมกัน สภาพแตกหักที่ส่วนอกและหัว ทำเป็นรูปสิงห์กำลังกึ่งนั่งกึ่งยืน มีแผงขนรูปแฉกติดที่ส่วนลำคอและมีหางแบน แนบกับส่วนสันหลัง ความสูงประมาณ 8 เซนติเมตร สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นประติมากรรมที่ทำขึ้นไว้ดูเล่น

3.6.13 **ชิ้นส่วนขาสัตว์ดินเผา** (ภาพที่ 318)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S4E12 สภาพชำรุดมาก เหลือเพียงขาข้างเดียว สันนิษฐานว่าเป็นส่วนขาของประติมากรรมดินเผารูปช้าง

3.6.14 **ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง** (ภาพที่ 319 , ภาพลายเส้นที่ 83)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S16E4 เป็นเนื้อดินธรรมดา ขึ้นรูปด้วยมือ สภาพไม่สมบูรณ์ สูงประมาณ 7 เซนติเมตร ลักษณะเป็นรูปทรงกรวย ด้านในกลวง ด้านบนทำเป็นรูปแบนยาวในแนวนอน ต่อเนื่องขึ้นมา สภาพชำรุดมาก สันนิษฐานในเบื้องต้นว่า น่าจะเป็นชิ้นส่วนของกระดิ่งดินเผา ใช้สำหรับผูกคอสัตว์

3.6.15 **ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก**

พบจำนวนสองชิ้น บริเวณกำแพงวัดด้านตะวันออก

ชิ้นแรก (ภาพที่ 320 , ภาพลายเส้นที่ 84) สภาพไม่สมบูรณ์ ทำเป็นรูปทรงกระบอกเรียบ ฐานบานและตัน สอบขึ้นที่ส่วนด้านบน ภายในกลวง เหลือความสูงประมาณ 13 เซนติเมตร มีลักษณะคล้ายกี่ท่อ

ชิ้นที่สอง (ภาพที่ 321, ภาพลายเส้นที่ 85) สภาพไม่สมบูรณ์ ทำเป็นรูปทรงกระบอกกลวง ฐานบานสอบขึ้นที่ส่วนปลายด้านบน ด้านนอกของรูปทรงกระบอก ทำเป็นเส้นนูนขนานสี่เส้น ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป จากส่วนฐาน คล้ายมาลัยเถาของเจดีย์

โบราณวัตถุทั้งสองชิ้น ทำจากดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่สามารถสันนิษฐานหน้าที่การใช้งานที่แน่นอนได้

3.6.16 **ประติมากรรมดินเผารูปหงส์** (ภาพที่ 322 , ภาพลายเส้นที่ 86)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S28E28 สภาพแตกหักมาก เป็นประติมากรรมดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง เคลือบสีเขียวไข่กาใส แตกราน ขึ้นรูปด้วยมือ ทำเป็นรูปสัตว์ปีก จึงสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นหงส์ ยังปรากฏส่วนขาทั้งสองข้าง และปีกด้านซ้าย ส่วนหัว และหางเป็นส่วนที่เปราะบาง จึงแตกหักไปแล้ว บนหลังของหงส์มีเดือยยื่นออกไปเป็นรูปทรงกรวยตัน

จากลักษณะที่ปรากฏ จึงสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นเชิงเทียนดินเผา จากแหล่งเตาเมืองศรีสัชนาลัย อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 22 [34]

3.6.17 **ประติมากรรมดินเผาอื่น ๆ** (ภาพที่ 323)

พบบริเวณพื้นที่การขุดแต่ง S24W16 พบรวมกันสามชิ้น สภาพแตกหักมาก จนไม่สามารถทำการศึกษาได้ จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

3.6.18 **ภาพสลักนูนต่ำ**(ภาพที่ 324 , ภาพลายเส้นที่ 87)

โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 63 พบบริเวณกำแพงวัดด้านตะวันออก เป็นภาพสลักนูนต่ำ ทำจากหินอ่อน หนาประมาณ 1 เซนติเมตร สลักเป็นรูปเท้าเหยียบอยู่บนฐานหรืออาคาร ที่น่าสังเกต คือตรงขอบแผ่นภาพสลัก มีการประดับ กาบพรหมศรด้วย ลักษณะของภาพสลัก อาจเทียบได้กับภาพสลักบนหินแกรนิตที่ติดประดับรอบระเบียงพระอุโบสถ วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงอาจกำหนดอายุของภาพได้ว่าคงอยู่ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24

3.6.19 **เศษโลหะ** (ภาพที่ 325)

พบกระจายตัวอยู่บริเวณกำแพงวัดด้านใต้ และด้านตะวันตก ในปริมาณน้อย ไร้รูปทรง น้ำหนักรวม 1,970 กรัม จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

3.6.20 **เศษตะกั่ว** (ภาพที่ 326)

พบบริเวณพื้นที่ N12E8 และ S24W16 มีรูปทรงแบนยาว ประมาณ 5.5 เซนติเมตร และทรงกรวยผ่าครึ่ง มีวงแหวนซ้อนกันสามวง ตามลำดับ

3.7 นิเวศน์วัตถุ

จากการขุดแต่ง พบนิเวศน์วัตถุในปริมาณน้อยมาก น้ำหนักรวมกันทั้งสิ้น 2,200 กรัม เป็นกระดูกส่วนขาของช้าง และเปลือกหอย

เชิงอรรถท้ายบทที่ 3

---

[1] สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน. (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2542.), หน้า31.

[2] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน .

[3] ประทีป เพ็งตะโก. กระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา (วิทยานิพนธ์ ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2540.), หน้า 56.

[4] พระยาโบราณราชธานินทร์. "เรื่องกรุงเก่า" ในประชุมพงศาวดาร., เล่มที่ 37 , หน้า 60.

[5] ประทีป เพ็งตะโก. เรื่องเดิม , หน้า 41.

[6] พระราชพงศาวดารฯฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ , พิมพ์ครั้งที่สี่ . (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา , 2514) , หน้า 531 -532.

[7] ประทีป เพ็งตะโก. เรื่องเดิม , หน้า 41 - 42.

[8] สันติ เล็กสุขุม. เรื่องเดิม , หน้า 39.

[9] ประทีป เพ็งตะโก. เรื่องเดิม , หน้า 48 และ 50. กระเบื้องที่พบมีความแตกต่างกันทางด้านรายละเอียดบางประการ จึงเป็นแบบที่ไม่เคยพบเหมือนในที่แห่งใด แต่จากส่วนประกอบหรือของลาย ก็สามารถเปรียบเทียบได้กับที่เคยพบในเขตบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดลพบุรี คงเป็นงานในสมัยอยุธยาตอนปลาย

[10] กระเบื้องแผ่นเรียบในที่นี้ หมายถึง กระเบื้องมุงหลังคาทุกประเภทที่ทำเป็นแผ่นบาง เรียบเสมอกัน เช่น กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเต่า และกระเบื้องมุงหลังคาแบบชายพับ จะแตกต่างกับกระเบื้องมุงหลังคาแบบกาบกล้วย ที่ยกขอบปลายทั้งสองข้างเป็นวงโค้ง

[11] เรื่องเดียวกัน , หน้า 45.

[12] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

[13] เรื่องเดียวกัน , หน้า 52.

[14] สันติ เล็กสุขุม. ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2172 - 2310). (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด , 2532.) , หน้า 23 -24 .

[15] เรื่องเดียวกัน , หน้า 74 ดูรูปที่ 121 ของหนังสือเล่มเดียวกัน.

[16] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน .

[17] น. ณ ปากน้ำ. ลายปูนปั้น มัณฑนศิลป์อันเลิศแห่งสยาม. (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ , 2532) , หน้า 83.

[18] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน .

[19] เรื่องเดียวกัน , หน้า 85 - 86.

[20] สันติ เล็กสุขุม. ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย. , หน้า 75.

[21] ณัฏฐภัทร จันทวิช. เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ , 2529)., หน้า 48.

[22] สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน., หน้า 146-147.

[23] ศิลปากร, กรม. รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป , 2532.) หน้า 49.

[24] สันติ เล็กสุขุม. เรื่องเดิม , หน้า 147.

[25] พัชรี สาริกบุตร. เทคโนโลยีสมัยโบราณ. (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528). , หน้า 62-63.

[26] ลายทอง คงคาพยนต์. พระโคนสมอ. (นิตยสารลานโพธิ์. ปีที่ 25 ฉบับที่ 795. เดือนพฤศจิกายน 2542)., หน้า 58. มีรายละเอียดทางด้านพุทธลักษณะของพระพิมพ์โคนสมอ รวมถึงภาพถ่ายจำนวนมาก จึงสามารถ นำมาใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบทางด้านรายละเอียดได้.

[27] ส.พลายน้อย. เกร็ดโบราณคดีประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา, 2539). , หน้า 155.

[28] ศิลปากร, กรม. รายงานวัดหน้าพระธาตุ. (โครงการขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อการบูรณะ โบราณสถาน วัดหน้าพระธาตุ. , เอกสารอัดสำเนา , 2542) , หน้า 92 - 93.

[29] ณัฏฐภัทร จันทวิช. เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย. , หน้า 439.

[30] เรื่องเดียวกัน , หน้า 115 -116.

[31] เรื่องเดียวกัน , หน้า 106.

[32] สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน., หน้า 30 - 31. ดูรูปที่ 14 จากหนังสือเล่มเดียวกัน.

[33] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

[34] กฤษฎา พิณศรี และคณะ. เครื่องถ้วยสุโขทัย : พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2535). , หน้า 92 และ 95.

บทที่ 4
การขุดค้นทางโบราณคดี

ในการขุดแต่งโบราณสถานวัดใหม่ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีควบคู่ไปพร้อมๆกับงานขุดแต่งโบราณสถาน เพื่อเพิ่มข้อมูลและหลักฐานร่องรอยทางโบราณคดีให้มากขึ้น สำหรับการสนับสนุนในส่วนของการวิเคราะห์ และตีความให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพราะลำพังการดำเนินงานด้วยวิธีการขุดแต่งศึกษาลอกชั้นดินที่ทับถมซากโบราณสถาน สิ่งที่ได้มีเพียงการพบร่องรอยของโบราณสถานที่เด่นชัดขึ้น และอาจได้หลักฐานทางด้านโบราณวัตถุประกอบ เพื่อนำไปศึกษาในเรื่องของการกำหนดอายุสมัย รูปแบบศิลปกรรมและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องระหว่างชุมชนต่างๆ เท่านั้น ด้วยเหตุเหล่านี้ งานขุดค้นทางโบราณคดีอย่างเป็นระบบ จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะเติมเต็มข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น กว่าการดำเนินงานขุดแต่งเพียงอย่างเดียว ทั้งยังสามารถตอบข้อปัญหาต่างๆ และเพิ่มเติมหลักฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต ได้ดังนี้

1. เพื่อตรวจสอบพื้นที่บริเวณด้านตะวันตก ภายในเขตกำแพงวัด ว่าเป็นเขตสังฆาวาสหรือไม่ เนื่องจากพบว่ามีเพียงหอระฆังตั้งอยู่ 1 หลัง และมีบริเวณพื้นที่กว้างขวางมากกว่าบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออก อันเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถ และกลุ่มเจดีย์รายทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งของเขตพุทธาวาสอย่างเด่นชัด การดำเนินงานขุดค้น จึงอาจช่วยตรวจสอบเขตสังฆาวาส ว่าอยู่ภายในกำแพงวัดเดียวกันกับ เขตพุทธาวาส ตามข้อสันนิษฐานหรือไม่
2. เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงต่อเนื่องของวัฒนธรรม ที่มีมาก่อนการก่อสร้างกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด ว่ามีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาโดยไม่ขาดระยะ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมแบบเดียวกันที่เจริญขึ้นหรือต่างออกไป หรือมีการทิ้งร้างไปก่อนการก่อสร้าง หรือไม่เคยมีแหล่งชุมชนอยู่อาศัยมาก่อนการก่อสร้างกลุ่มโบราณสถานขึ้น
3. เพื่อเก็บหลักฐานข้อมูลทางโบราณคดี ที่พบบริเวณแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ สำหรับสนับสนุนการวิเคราะห์ และตีความแหล่งโบราณคดีอื่น ที่อาจมีการดำเนินงานขึ้นในอนาคต

4.1 ตำแหน่งหลุมขุดค้น (แผนผังที่ 36)

การดำเนินงานขุดค้นทางด้านโบราณคดี ดำเนินการโดยการขุดหลุมขุดทดสอบขนาด 3x3 เมตร 1 หลุม คือ หลุมS16W40 อยู่ห่างจากจุดกำหนดตายตัว (Fixed Point) มาทางทิศใต้ 16 เมตร และทิศตะวันตก 40 เมตร หรืออยู่ใกล้กับบริเวณด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันตกปีกใต้

4.2 **ชั้นดินธรรมชาติ** (แผนผังที่ 33 , ภาพที่ 333-336)

การศึกษาและการแบ่งชั้นดินธรรมชาติ ของแหล่งโบราณคดี วัดใหม่ จำแนกจากการศึกษาชั้นดินทางด้านปฐพีวิทยา โดยใช้หลักการจำแนกจากคุณสมบัติทางกายภาพของดิน หรือสัณฐานของดิน (Soil Morphology)[1] เช่น เนื้อดิน จุดสีประ สีของดิน ลักษณะและขอบเขตของชั้นดิน รวมถึงลักษณะทางกายภาพพิเศษอื่นๆ ได้แก่ ลักษณะการอัดตัวเป็นแผ่นดาน เป็นต้น สามารถแบ่งชั้นดินธรรมชาติแต่ละชั้นออกได้ 5 ชั้นดิน คือ

ชั้นดินที่ 1 ความหนาเฉลี่ยประมาณ 10 - 20 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนเหลือง (10 YR 5/4 yellowish brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบลูกคลื่น (wavy) มีรากพืช เศษอิฐ เศษกระเบื้องมุงหลังคาและเศษขยะปะปนในเนื้อดิน เป็นชั้นดินที่ถูกเกรดปรับพื้นผิวเพื่อใช้งานในปัจจุบัน

ชั้นดินที่ 2 ความหนาเฉลี่ยประมาณ 20 - 40 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนเหลือง (10 YR 6/4 light yellowish brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบลูกคลื่น (wavy) มีรากพืช ปะปนกับเศษอิฐเล็กน้อย ในชั้นนี้มีชั้นดินแทรกอีกสองชั้น คือ ชั้นดิน 2A เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีเทาปนน้ำตาล (10 YR 6/2 light brownish gray)มีรากพืชและเปลือกหอยปะปนในเนื้อดิน และชั้นดิน 2B เป็นดินร่วนปนทราย สีเหลืองปนน้ำตาล (10 YR 6/8 brownish yellow) มีรากพืช เศษอิฐ เศษกระเบื้องมุงหลังคา และเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ในชั้นดินนี้

ชั้นดินที่ 3 ความหนาเฉลี่ยประมาณ 40 - 120 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนเทา (10 YR 5/2 grayish brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบลูกคลื่น (wavy) มีเศษภาชนะดินเผา เศษอิฐ และเศษกระเบื้องมุงหลังคากระจายอยู่ในชั้นดินนี้ แต่มีปริมาณน้อย ในชั้นดินนี้ยังมีชั้นดินแทรกอีกสองชั้น คือ ชั้นดินแทรก 3A เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนเทาเข้ม (10 YR 4/2 dark grayish brown) มีกรวดเม็ดเล็กแทรกตัวอยู่ในเนื้อดิน พบเศษอิฐ และเศษกระเบื้องมุงหลังคากระจายตัวอยู่ในชั้นดินนี้ ชั้นดินแทรก 3B เป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลปนเหลือง (10 YR 5/4 yellowish brown) มีเศษอิฐและเศษกระเบื้องมุงหลังคาในปริมาณน้อย

ชั้นดินที่ 4 ความหนาเฉลี่ยประมาณ 120 - 200 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนสีน้ำตาลปนเทาเข้มเกือบดำ (10 YR 3/2 very dark grayish brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบลูกคลื่น (wavy) ในชั้นดินนี้พบแนวอิฐเรียงเหลื่อมซ้อนกันเป็นชั้นคล้ายแนวกำแพง แนวอิฐนี้อยู่ทางด้านตะวันตกของหลุม ขนาดอิฐที่ใช้ในการก่อเรียงมีสองขนาด คือ ขนาดใหญ่ มีขนาดประมาณ 17X35X6 เซนติเมตร และขนาดเล็ก มีขนาดประมาณ 15X30X4 เซนติเมตร ในชั้นดินนี้ดินมีจุดประสีน้ำตาลเหลือง พบเศษภาชนะดินเผาและเศษกระเบื้องมุงหลังคากระจายตัวอยู่ในชั้นดินนี้

ชั้นดินที่ 5 ความหนาเฉลี่ยประมาณ 20 - 120 เซนติเมตร เป็นทรายละเอียด สีน้ำตาลปนเหลือง (10 YR 5/8 yellowish brown) ไม่พบโบราณวัตถุใด ๆ

นอกจากชั้นดินธรรมชาติทั้ง 5 ชั้นดิน ตามที่ได้ทำการแบ่งไว้แล้ว ยังพบว่ามีร่องรอยผิดวิสัย (Feature) อีก 4 ร่องรอย แทรกตัวผ่านชั้นดินธรรมชาติตั้งแต่ชั้นดินที่ 1 - 4 ลงไป แสดงให้เห็นถึงการถูกรบกวนในภายหลัง อาจเกิดจากการทำกิจกรรมของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน โดยการนำดินบริเวณนี้ไปถมตลิ่งหน้าวัดวงษ์ม้อง จนปรากฏร่องรอยของการถูกรบกวน จากเครื่องจักรขนาดใหญ่ เช่นรถตัก ปรากฏอยู่ที่บริเวณผนังหลุมด้านตะวันตกและตะวันออก ต่อมาเมื่อได้มีการขุดลอกคลองเมืองหรือแม่น้ำลพบุรี จึงอาจมีการนำดินขึ้นมาถมอีกครั้งหนึ่งในภายหลัง[2] จนปรากฏการปะปนกันระหว่างเศษขยะในสมัยปัจจุบัน และโบราณวัตถุที่แตกต่างกันมาก สามารถแบ่งแยกชั้นดินที่เป็นร่องรอยผิดวิสัยได้ดังนี้ คือ

ร่องรอยผิดวิสัยที่ 1 (Feature 1) พบที่ผนังหลุมด้านใต้ ด้านตะวันออก และด้านตะวันตก ความหนาเฉลี่ยประมาณ 140 - 240 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ (10 YR 2/2 very dark brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบขาดหาย (Broken) จัดเป็นร่องรอยผิดวิสัย ที่แผ่ในบริเวณกว้างภายในหลุม พบเศษอิฐ เศษภาชนะดินเผา เศษขยะ เช่น พลาสติก ท่อน ไม้ เสาคอนกรีต และเศษหินแกรนิตเป็นต้น กระจายตัวอยู่

ร่องรอยผิดวิสัยที่ 2 (Feature 2) พบที่ผนังหลุมด้านเหนือและด้านตะวันออก ความหนาเฉลี่ย ประมาณ 20 - 80 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียว สีน้ำตาลปนเทาเกือบดำ (10 YR 3/2 very dark grayish brown) มีจุดประสีเหลืองในเนื้อดิน ลักษณะชั้นดินเป็นแบบขาดหาย (Broken) ชั้นดินของร่องรอยผิดวิสัยนี้ พบว่าแทรกตัวอยู่ภายในชั้นดินของร่องรอยผิดวิสัยที่ 1 พบเศษเปลือกหอย และอิฐ ปริมาณเศษภาชนะดินเผาพบจำนวนน้อย

ร่องรอยผิดวิสัยที่ 3 (Feature 3) พบที่ผนังหลุมด้านตะวันตก ความหนาเฉลี่ยประมาณ 20 เซนติเมตร เป็นชั้นดินทรายเนื้อละเอียด สีน้ำตาลออกเหลืองอ่อน (10 YR 6/4 light yellowish brown) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบขาดหาย (Broken) ไม่พบโบราณวัตถุใดๆ ชั้นดินของร่องรอยผิดวิสัยนี้ พบว่าแทรกตัวอยู่ภายในชั้นดินของร่องรองผิดวิสัยที่ 1 เช่นเดียวกันกับร่องรอยผิดวิสัยที่ 2

ร่องรอยผิดวิสัยที่ 4 (Feature 4)พบที่ผนังหลุมด้านเหนือ ด้านตะวันออกและด้านตะวันตก ความหนาเฉลี่ยประมาณ 20 - 120 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินเหนียว สีดำ (10 YR 2/1 black) ลักษณะชั้นดินเป็นแบบขาดหาย (Broken) พบอยู่ในระดับล่างของชั้นดินจากร่องรอยผิดวิสัยที่ 1 ยังคงพบเศษอิฐปะปนกับเศษขยะประเภทพลาสติกอยู่

4.3 ชั้นดินทางโบราณคดี

เมื่อศึกษาและสามารถแบ่งชั้นดินธรรมชาติ ของหลุมขุดค้นแล้ว จึงทำการศึกษาแบ่งแยกระยะก่อนและหลัง ที่เกิดจากการทับถมของหลักฐานทางโบราณคดี เพื่อแยกชั้นดินทางวัฒนธรรมหรือชั้นดินทางโบราณคดี ออกเป็นชั้นต่างๆ และระยะต่างๆ ประกอบกับการศึกษาลักษณะและประเภทของโบราณวัตถุ รวมทั้งลักษณะ และประเภทการทับถมของหลักฐานทางโบราณคดีในแต่ละชั้นดิน โดยยึดหลักการดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถแบ่งแยกการทับถมของชั้นดินธรรมชาติได้ 5 ชั้นดิน และชั้นดินแทรก 4 ชั้นดิน ผนวกกับร่องรอยผิดวิสัยอีก 4 ร่องรอย ดังได้กล่าวไว้เบื้องต้น และสามารถแบ่งตามระยะที่แสดงร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ได้ 4 ชั้นวัฒนธรรม หรือ 4 ระยะด้วยกันคือ

ชั้นดินวัฒนธรรมที่ 1หรือระยะแรก ปรากฏร่องรอยอยู่บริเวณชั้นดินธรรมชาติที่ 4 ในระดับความลึกประมาณ 200 - 300 เซนติเมตร จากระดับมาตรฐานสมมติ หรือประมาณ 120 - 220 เซนติเมตร จากระดับพื้นผิวดินในปัจจุบัน ในระยะนี้เป็นการเข้ามาทำกิจกรรมของชุมชน ที่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นชุมชนในสมัยอยุธยาตอนปลาย ด้วยพบร่องรอยหลักฐานของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา อันเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาในท้องถิ่น เศษแตกหักของเตาเชิงกราน ที่ยังคงมีแหล่งผลิตอยู่บริเวณริมคลองสระบัว และเศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดจากแหล่งเตาในประเทศจีน สมัยราชวงศ์ชิง ราว พ.ศ.2187 - 2454 [3] นอกจากนี้ยังพบว่าการเข้ามาของชุมชนในระยะนี้ ได้เข้ามาเพื่อก่อสร้างแนวอิฐที่พบติดกับผนังด้านตะวันตกของหลุมขุดค้น สันนิษฐานว่าคงเป็นกำแพงวัดในระยะแรกของการก่อสร้างวัด หรืออาจเป็นแนวผนังที่ก่อเพื่อกันการทรุดพังของแนวกำแพงวัดที่ได้สร้างขึ้นในระยะต่อมา การสันนิษฐานที่ชัดเจนมากกว่านี้ ไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากหลักฐานที่เหลืออยู่มีน้อยเกินไป เพราะเกิดจากการถูกรบกวนของชุมชนในระยะหลัง ที่ได้เข้ามาใช้พื้นที่บริเวณนี้ ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

ชั้นดินวัฒนธรรมที่ 2หรือระยะที่สอง ปรากฏร่องรอยอยู่บริเวณช่วงบนของชั้นดินธรรมชาติที่ 2 และ 3 ชั้นดินแทรกที่ 2A 2B 3A และ 3B ระดับความลึกประมาณ 100 - 200 เซนติเมตร จากระดับมาตรฐานสมมติ หรือ ประมาณ 20 - 120 เซนติเมตร จากระดับพื้นผิวดินในปัจจุบัน ในระยะนี้ สันนิษฐานว่าคงเป็นการเข้ามาทำกิจกรรมของชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างหนาแน่นขึ้นมากกว่า และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จนปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุ เช่น เศษภาชนะดินเผา ในปริมาณที่มาก พบบริเวณชั้นดินแทรกที่ 2A 2B 3A 3B ชั้นดินธรรมชาติที่ 2 และช่วงบนของชั้นดินธรรมชาติที่ 3 แตกต่างกับช่วงล่างของชั้นดินธรรมชาติชั้นที่ 3 ที่พบปริมาณของโบราณวัตถุในปริมาณน้อยกว่า แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาใช้งานหรือทำกิจกรรมบริเวณพื้นที่อย่างเบาบาง โบราณวัตถุที่พบในระยะนี้ ส่วนมากจะพบเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาภายในท้องถิ่น เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง และเศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด จากแหล่งเตาในประเทศจีน สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราว พ.ศ.2339 - 2454

ชั้นดินวัฒนธรรมที่ 3หรือระยะที่สาม เป็นระยะที่ถูกรบกวนจากชุมชนในสมัยปัจจุบัน โดยการขุดดินในบริเวณนี้ออกไปเพื่อการใช้งานบางประการ ทำให้ชั้นดินมีลักษณะขาดหาย (Broken) จนเกิดเป็นร่องรอยผิดวิสัยถึง 4 ร่องรอย เพราะเกิดจากการนำดินกลับเข้ามาถมใหม่อีกครั้ง หลักฐานที่ปรากฏภายในชั้นดินของร่องรอยผิดวิสัยทั้งหมด เป็นการปะปนของโบราณวัตถุประเภทต่างๆ และเศษขยะในสมัยปัจจุบัน เช่น เศษกระเบื้องเชิงชาย เศษกระเบื้องมุงหลังคาหลายรูปแบบ เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดของจีน สมัยราชวงศ์หมิง - ชิง ราว พ.ศ. 1911 - 2454[4] เศษโฟม เสาคอนกรีต พลาสติก และไหมพรหม เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการถูกรบกวนอย่างมาก ร่องรอยผิดวิสัยที่พบทั้งหมด อยู่ในระดับความลึกประมาณ 120 - 400 เซนติเมตร จากระดับมาตรฐานสมมติ หรือประมาณ 40-320 เซนติเมตร จากระดับพื้นผิวดินในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชั้นดินภายในบริเวณหลุมขุดค้นจะถูกรบกวนอย่างมากจากการทำกิจกรรมในระยะนี้ แต่บริเวณชั้นดินธรรมชาติที่อยู่ใกล้กับผนังหลุมด้านใต้ก็ยังอยู่ในสภาพที่ไม่ถูกรบกวนแต่อย่างใด จนสามารถนำมาใช้ทำการศึกษาได้

ชั้นดินวัฒนธรรมที่ 4หรือระยะที่สี่ ปรากฏร่องรอยบริเวณชั้นดินธรรมชาติชั้นที่ 1 ในระดับความลึกประมาณ80 - 110 เซนติเมตร จากระดับมาตรฐานสมมติ หรือประมาณ 0 - 30 เซนติเมตร จากพื้นผิวดินปัจจุบัน ระยะนี้พบหลักฐานประเภทเศษขยะจำนวนมาก เช่น ถุงพลาสติก แก้ว ขวด และเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา เครื่องเคลือบเนื้อละเอียด จากแหล่งเตาในประเทศจีน สมัยราชวงศ์หมิงและชิง การพบหลักฐานที่ต่างสมัยกันเช่นนี้ เกิดจากการถูกรบกวนในสมัยปัจจุบันของชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ ที่ได้มีการดูดทรายจากแม่น้ำลพบุรีหรือคลองเมือง ขึ้นมาทิ้งบริเวณนี้ เพื่อถมพื้นที่ให้สูงขึ้นสำหรับป้องกันน้ำท่วม [5] จึงเป็นการทับถมระยะสุดท้าย และคงใช้งานอย่างประปรายเรื่อยมาจนปัจจุบัน

4.4 โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น

ภายหลังจากการดำเนินงานขุดค้นเสร็จสิ้นลง ได้พบโบราณวัตถุที่มีความหลากหลาย ทั้งประเภท และวัสดุที่ใช้ทำ สามารถแบ่งแยกได้ดังนี้ คือ

4.4.1 ประเภทดินเผา

4.4.1.1 **อิฐ** พบตลอดในระหว่างการขุดค้น ตั้งแต่ชั้นดินธรรมชาติที่ 1 - 4 ชั้นดินแทรกทุกชั้น และร่องรอยผิดวิสัย ทั้ง4ร่องรอย มีปริมาณและขนาดแตกต่างกันออกไป ส่วนมากพบเป็นเศษแตกหัก ที่สำคัญพบอิฐก่อเรียงเป็นแนวผนังคล้ายกำแพงหรือคันกั้นดิน บริเวณผนังหลุมด้านตะวันตก มีแนวทอดตัวยาวตามแกนทิศเหนือ - ใต้ อิฐมีขนาดประมาณ 34x17x7 เซนติเมตร ซึ่งเป็นอิฐที่มีขนาดใหญ่มาก สัมพันธ์กับอิฐ ที่ใช้ในการก่อสร้างพระอุโบสถในงานระยะแรก และก่อเป็นฐานชุดล่างของหอระฆังในงานระยะแรกเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากแนวอิฐนี้ถูกทำลายลงมาก จึง

ไม่สามารถสันนิษฐานได้อย่างชัดเจนว่า มีหน้าที่การใช้งานเป็นกำแพงวัด หรือคันกั้นดินเพื่อป้องกันการทรุดตัวของกำแพง หรือมีหน้าที่การใช้งานอย่างอื่นที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจกัน(แผนผังที่ 33 , ภาพที่ 334)

4.4.1.2 **กระเบื้องมุงหลังคา** ส่วนใหญ่พบอยู่ในสภาพแตกหัก มีความหลากหลายทางด้านรูปแบบ และขนาดแตกต่างกันออกไป จึงไม่อาจพิจารณาได้ว่า เป็นวัสดุในการมุงอาคารที่มีหลังคาคลุมภายในวัดแห่งนี้ด้วยกันทั้งหมด อย่างไรก็ดีจากการวิเคราะห์สามารถแบ่งลักษณะทางกายภาพออกได้เป็น 3 แบบ คือ

แบบที่หนึ่ง กระเบื้องกาบกล้วย (ภาพที่ 337) เนื้อดินธรรมดา ไม่เคลือบผิว ขึ้นรูปด้วยมือ กระเบื้องตัวผู้ทรงยาวสอบ โค้งที่ขอบด้านข้าง มีเดือยยาวงอ ในรูปทรงกรวยติดที่ปลายด้านหนึ่งสำหรับวางพาดบนระแนงไม้ แต่เดือยมักหักหายไปแล้ว ความยาวประมาณ 27 เซนติเมตร ส่วนปลายที่ไม่ติดกับเดือยกว้างประมาณ 13.5 เซนติเมตร ส่วนความกว้างด้านที่มีเดือยติดอยู่ กว้างประมาณ 9 เซนติเมตร หนา 1.1 เซนติเมตร บางชิ้นมีขนาดเล็กกว่ามาก สภาพแตกหักมากจนไม่สามารถประมาณขนาดและสัดส่วนได้ กระเบื้องตัวเมีย สภาพแตกหักมาก ไม่พบชิ้นที่สมบูรณ์ ลักษณะโดยทั่วไปเมื่อมีสภาพสมบูรณ์ จะมีรูปทรงแบนยาว และสอบโค้งงอที่ขอบด้านข้างตามความยาว มีเดือยแบนเอน และสั้นในทรงสี่เหลี่ยมติดที่ปลายด้านหนึ่ง กระเบื้องตัวเมียใช้วางพาดบนระแนงไม้ โดยมีเดือยยึดไว้ วางหงายรับกระเบื้องตัวผู้ ที่ประกบคว่ำลงบนขอบโค้งงอด้านข้างทั้งสอง ข้างละหนึ่งตัว

แบบที่สอง กระเบื้องเกล็ดเต่า (ภาพที่ 338) ไม่พบสภาพที่สมบูรณ์ กระเบื้องตัวผู้ มีขนาดแตกต่างกัน บางแผ่นกว้าง 13 เซนติเมตร หนา 0.8 เซนติเมตร บางแผ่นมีขนาดใหญ่กว่า กว้างประมาณ 14.5 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร ส่วนความยาวไม่สามารถประมาณได้ กระเบื้องแบบนี้โดยทั่วไป เป็นกระเบื้องแผ่นเรียบทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปลายด้านหนึ่งสอบเข้าหากัน เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม บางแผ่นทำปลายสามเหลี่ยมโค้งมน บางแผ่นทำปลายสามเหลี่ยมเป็นสันตรง ส่วนปลายอีกด้านหนึ่ง มีเดือยแบนในทรงสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก สำหรับติดยึดกับระแนงไม้

ส่วนกระเบื้องตัวเมีย มีต่างกันเล็กน้อย ตรงที่บากมุมทั้งสองข้างของด้านที่มีเดือยติดอยู่สำหรับรับการประกบของกระเบื้องตัวผู้

แบบที่สาม กระเบื้องชายพับ (ภาพที่ 339) สภาพแตกหักทั้งหมด พบแตกต่างกันหลายขนาดเช่นเดียวกัน ความกว้างตั้งแต่ 9.5 - 10.5 เซนติเมตร ความยาวไม่สามารถประมาณได้ ลักษณะของกระเบื้องแบบนี้เมื่อสมบูรณ์ เป็นแผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้าเรียบ ปลายด้านหนึ่งพับเป็นสันตั้งฉาก สำหรับเกี่ยวกับระแนงไม้

นอกจากการศึกษาทางด้านรูปแบบ และลักษณะของกระเบื้องมุงหลังคาทั้งหมด ยังได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เศษกระเบื้องมุงหลังคาในเชิงปริมาณที่พบตามระดับชั้นดินสมมติ สามารถศึกษาได้จากตารางที่ 4.1

4.4.1.3 **กระเบื้องเชิงชาย** พบรวมกันทั้งหมด 4 แผ่น สามารถแบ่งแยกรูปแบบได้ 4 แบบคือ

แบบที่หนึ่ง *(ภาพที่* 340 *, ภาพลายเส้นที่* 88A *)*

สภาพแตกหักมาก เหลือเพียงส่วนปลายรูปทรงสามเหลี่ยม ลวดลายที่เคยมีอยู่แตกกะเทาะออกเสียหมดแล้ว พบในพื้นที่ SEQ ของชั้นดินสมมติระดับที่ 3 (-140) - (-150) CM.DT.

แบบที่สอง *(ภาพที่* 340 *, ภาพลายเส้นที่* 88B *)*

สภาพแตกหักที่ส่วนบน และขอบด้านซ้าย พบในพื้นที่เดียวกันกับแผ่นแรก สภาพที่เหลืออยู่มีกรอบนอกอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสามเส้นล้อกรอบนอก ภายในกรอบเป็นรูปเทวดาลอย คล้ายลอยผ่านออกมาจากพื้นที่ด้านใน จึงเห็นเพียงครึ่งองค์ ทรงฉฎาเทริด กำลังพนมมือ ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา ที่ทำเป็นลายดอกบัวตูมประกอบด้วยก้านประดับอยู่ด้านล่าง

แบบที่สาม *(ภาพที่* 341 *, ภาพลายเส้นที่* 88C *)*

อยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ แตกหักเล็กน้อยที่ขอบด้านขวา พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 6 (-170) - (-180) CM.DT. ลักษณะของกระเบื้องเชิงชายมีกรอบนอกในทรงสามเหลี่ยม หยักโค้ง เน้นความคดโค้งเป็นพิเศษ กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสามเส้น ล้อกรอบนอก ภายในเป็นลายรูปเทวดาลอยหรือเทพพนมเช่นเดียวกันกับแผ่นที่สอง ลอยอยู่ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษาที่ทำเป็นลายดอกกลมรีประกอบด้วยก้านประดับอยู่

แบบที่สี่ *(ภาพที่* 341 *, ภาพลายเส้นที่* 88D *)*

สภาพแตกหักมาก พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 17 (-280) - (-290) CM.DT. สภาพเมื่อสมบูรณ์ สันนิษฐานว่ากรอบนอกอยู่ในทรงสามเหลี่ยมหยักโค้ง เน้นความคดโค้งเป็นพิเศษมากกว่าแผ่นที่สาม กรอบในทำเป็นเส้นนูนขนานสามเส้นล้อกรอบนอก ภายในกรอบทำเป็นลายพันธุ์พฤกษา ประกอบด้วยลายรูปดอกทรงกรวยตรงศูนย์กลางลาย มีก้านและดอกรูปกลมรีออกครีบแตกพลิ้วสะบัดออกมาจากลายดอกรูปทรงกรวย

กระเบื้องเชิงชายทั้งสี่แผ่น พบอยู่ในระดับชั้นดินสมมุติที่แตกต่างกัน และปะปนอยู่ภายในชั้นดินที่เป็นร่องรอยผิดวิสัย ที่เกิดจากการรบกวนในปัจจุบัน จึงไม่สามารถนำมาใช้ช่วยในการศึกษาวิเคราะห์ตีความ และกำหนดอายุสมัยได้ เนื่องจากน่าจะถูกเคลื่อนย้ายมาจากที่แห่งอื่น จึงมีรูปแบบ

ตารางที่ 4.1 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณเศษกระเบื้องมุงหลังคา ที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40

ระดับ	จำนวน (ชิ้น)	น้ำหนัก (กรัม)
1 (-100) - (-120) CM.DT.	55	4,200
2 (-120) - (-140) CM.DT.	36	2,800
3 (-140) - (-150) CM.DT.	25	2,700
4 (-150) - (-160) CM.DT.	26	2,260
5 (-160) - (-170) CM.DT.	59	6,700
6 (-170) - (-180) CM.DT.	81	7,620
7 (-180) - (-190) CM.DT.	49	5,600
8 (-190) - (-200) CM.DT.	24	6,040
9 (-200) - (-210) CM.DT.	27	3,100
10 (-210) - (-220) CM.DT.	46	5,300
11 (-220) - (-230) CM.DT.	34	4,000
12 (-230) - (-240) CM.DT.	9	900
13 (-240) - (-250) CM.DT.	24	3,300
14 (-250) - (-260) CM.DT.	7	1,460
15 (-260) - (-270) CM.DT.	5	1,400
16 (-270) - (-280) CM.DT.	6	560
17 (-280) - (-290) CM.DT.	23	2,200
18 (-290) - (-300) CM.DT.	2	640
19 (-300) - (-310) CM.DT.	4	500
20 (-310) - (-320) CM.DT.	1	200
21 (-320) - (-330) CM.DT.	3	200
22 (-330) - (-340) CM.DT.	4	140
23 (-340) - (-350) CM.DT.	13	1,000
24 (-350) - (-360) CM.DT.	13	2,580
25 (-360) - (-370) CM.DT.	17	740
26 (-370) - (-380) CM.DT.	20	2,740
27 (-380) - (-390) CM.DT.	6	540
รวม	619	69,420

และลักษณะแตกต่างกันมาก ในขั้นตอนการศึกษาของรายงานนี้ จึงกระทำเพียงการบันทึกไว้เป็นหลัก
ฐานเท่านั้น

4.4.1.4 **ตุ๊กตาดินเผา** (Terracotta) พบในระดับที่-118 CM.DT. พื้นที่ NWQ ของหลุมขุดค้น(โบราณวัตถุชิ้นพิเศษหมายเลข 1 ของหลุมขุดค้น) สภาพสมบูรณ์ ขึ้นรูปโดยการขดดินใช้แป้นหมุน (coiling technique and wheel throwing) [6] ขึ้นทรงเป็นรูปลำตัวที่ป่องออก ส่วนฐานตัดเรียบแบน ปราศจากแขนและขา ด้านบนสอบขึ้น เพื่อรับส่วนศีรษะ ซึ่งใช้เทคนิคแต่งเติมดิน(applied decoration) [7] ในการติดประกบ ศีรษะนั้นเหลือเพียง หูทั้งสองข้าง จมูก และขมวดผมเป็นมวย โดยการใช้เทคนิคแต่งเติมดินเช่นเดียวกัน สำหรับขมวดผมนั้น ใช้เทคนิคการขดดินเป็นเส้นยาวร่วมอยู่ด้วย ตุ๊กตาดินเผารูปนี้ ทำขึ้นจากดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา เผาในอุณหภูมิต่ำ สันนิษฐานว่าคงทำขึ้นเพื่อใช้ในการละเล่นบางอย่าง (ภาพที่ 342-343 , ภาพลายเส้นที่ 89)

4.4.1.5 **ลูกหินดินเผา** (ภาพที่ , ภาพลายเส้นที่) พบในระหว่างขุดค้น 2 ลูกด้วยกัน ทั้งสองลูกทำจากดินเผาเนื้อแกร่ง รูปทรงกลม มีขนาดแตกต่างกัน ลูกแรกพบในระดับชั้นดินสมมติที่ 3 (-140) - (-150) CM.DT. พื้นที่ SEQ มีสีเทา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ลูกที่สอง พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 17 (-280) - (-290) CM.DT. ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 2.5 เซนติเมตร มีสีน้ำตาลแดง

4.4.1.6 **ภาชนะดินเผา**

ภาชนะดินเผาที่พบในระหว่างการขุดค้น พบรวมกัน 4 ใบ มีสภาพแตกต่างกันดังนี้คือ

ภาชนะดินเผาหมายเลข 1 (ภาพที่ 345 , ภาพลายเส้นที่ 90) พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 17
(-280) - (-290) CM.DT. สภาพไม่สมบูรณ์ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่เคลือบ ทรงหม้อก้นกลม ปากผายออก ไหล่เป็นสันต่อเนื่องลงไปยังส่วนก้น ไม่มีลำตัว สูงประมาณ 5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ปาก และเส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุดที่ไหล่ภาชนะ ประมาณ 9.8 เซนติเมตร ตกแต่งผิวด้วยเทคนิคการกดประทับ(stamped) ที่ส่วนไหล่ เป็นช่องยาวขนานในแนวตั้ง และส่วนก้นเป็นรอยสานขัดกัน คล้ายเสื่อสาน ภาชนะใบนี้เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 (ภาพที่ 346 , ภาพลายเส้นที่ 91) พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 17
(-280) - (-290) CM.DT. สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักที่ส่วนปากเล็กน้อย และลำตัวภาชนะ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่เคลือบ ทรงครก(mortar) ปากตรงเอียงลาดสอบลงสู่ส่วนก้น ที่ทำเป็นเชิงแบนเรียบรองรับอยู่ สูงประมาณ 10.5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนปาก

ภาชนะ 15.5 เซนติเมตร ที่ส่วนก้น 9 เซนติเมตร ภาชนะใบนี้ขึ้นรูปด้วยการขดดิน ใช้แป้นหมุน (coiling Technique and wheel throwing) ที่ส่วนลำตัวใกล้กับปากภาชนะทำเป็นเส้นร่องขนาน 1 คู่ โดยใช้เทคนิคการขุด (excised patterns)

ลักษณะของภาชนะใบนี้ สามารถเทียบเคียงได้กับภาชนะแบบเดียวกัน ที่พบภายในเตาเผาหมายเลข 2 จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี จึงน่าจะมีอายุไม่หลังไปกว่าต้นพุทธศตวรรษที่ 23 [8]

ภาชนะดินเผาหมายเลข 3 (ภาพที่ 347 , ภาพลายเส้นที่ 92) พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 23 *(-340)* - (-350) CM.DT. สภาพไม่สมบูรณ์ เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ไม่เคลือบ ทรงหม้อ(pot) ก้นกลม ปากผายออก เอียงลาดสู่ส่วนไหล่ แล้วหักสอบลงสู่ส่วนก้น ตกแต่งผิวด้วยการตีประทับลาย(stamped)เป็นร่องลายเส้นขนานตั้งแต่ส่วนไหล่จนถึงส่วนก้น สูงประมาณ 9.5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ส่วนปากประมาณ 10 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุดที่ส่วนไหล่ประมาณ 13 เซนติเมตร สันนิษฐานว่าเป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นใช้ภายในท้องถิ่น

ภาชนะดินเผาหมายเลข 4 (ภาพที่ 348 , ภาพลายเส้นที่ 93) พบในระดับชั้นดินที่ 3 (-140)-
(-150) CM.DT. สภาพไม่สมบูรณ์ แตกหักที่ส่วนปากและส่วนลำตัว ทรงถ้วย(cup) ปากตรง แล้วลาดสู่ส่วนก้นที่มีเชิงสูงประมาณ 5.5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางที่ส่วนปาก 8.5 เซนติเมตร ที่ก้น 4 เซนติเมตร เป็นภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด เคลือบสีขาวจรดเชิง ฐานไม่เคลือบ ทั้งด้านในและนอก ตกแต่งผิวภาชนะด้วยการเขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ เป็นรูปสัตว์สี่ขา และนก ก้นด้านใน เขียนลายคล้ายตัวอักษรที่ไม่สามารถอ่านได้ ส่วนก้นด้านนอก เป็นตราประทับภายในกรอบวงกลมคู่ขนาน

ภาชนะดินเผาใบนี้ เป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาอาริตะ ในประเทศญี่ปุ่น สมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ 22

4.4.1.7 **เศษภาชนะดินเผา** ในการศึกษาเศษภาชนะดินเผาภายในหลุมขุดค้น ได้ศึกษาวิเคราะห์ตามประเภทของเนื้อภาชนะ และส่วนแตกหักต่างๆ พบรวมกันทั้งหมด 397 ชิ้น น้ำหนักรวม 15.225 กิโลกรัม ดังแสดงในตารางที่ 4.2

นอกจากนี้ ในส่วนของเศษภาชนะดินเผา ประเภทเนื้อดินธรรมดา ยังได้ทำการศึกษาแยกสีผิวภาชนะออกอีกชั้นหนึ่ง โดยการใช้ตารางเทียบค่าสีดิน (Munsell soil color chart) เพื่อช่วยในการอ้างอิง พบรวมกันทั้งสิ้น 158 ชิ้น น้ำหนักรวม 8.350 กิโลกรัม สามารถจัดกลุ่มสีผิวภาชนะออกได้เป็น 5 กลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากหลุมขุดค้นS16W40 แผ่นที่ 1

ระดับที่	เนื้อดินธรรมดา																เนื้อแกร่ง												เครื่องเคลือบเนื้อละเอียด								รวม	
	ปาก		คอ		ไหล่		ก้น		ลำตัว								ปาก		คอ		ไหล่		ก้น		ลำตัว				ปาก		ก้น		ลำตัว					
									เรียบ		ตกแต่งผิว														เรียบ		ตกแต่งผิว									
											ลายเชือกทาบ		ลายขุดขีด		ลายกดประทับ																		เรียบ		ตกแต่งผิว			
1 (-100) - (-120) CM.DT.	7	360					3	340	5	220			1	40	4	200									5	100			6	80	3	340			8	40	42	1720
2 (-120) - (-140) CM.DT.	13	400			1	40			6	220					5	200							1	100	3	120			1	20					1	20	31	1120
3 (-140) - (-150) CM.DT.	3	100							5	200	2	80																	4	60	3	220			5	120	22	780
4 (-150) - (-160) CM.DT.	1	120							3	280					2	100													2	100	2	180			3	40	13	820
5 (-160) - (-170) CM.DT.	3	120							3	100					2	80							1	200					3	100	2	40			4	40	18	680
6 (-170) - (-180) CM.DT.	1	80											1	80	2	100													2	20					2	20	8	300
7 (-180) - (-190) CM.DT.	2	80					1	120																					2	20	6	140			6	80	17	440
8 (-190) - (-200) CM.DT.							1	20	1	40															1	100			3	80	1	100			1	5	8	345
9 (-200) - (-210) CM.DT.	1	80							1	100					1	100													1	10	1	40			2	10	7	340
10 (-210) - (-220) CM.DT.																							1	10					1	5	1	10	1	5			4	30
11 (-220) - (-230) CM.DT.	1	100							1	40							1	100											1	20	1	10			4	340	9	610
12 (-230) - (-240) CM.DT.	1	40																											2	20	3	160			3	140	9	360
13 (-240) - (-250) CM.DT.	1	40													1	40							1	10	1	140			2	20	3	100			1	10	10	360
14 (-250) - (-260) CM.DT.	1	200													4	100							1	10	3	410			4	20					1	10	14	750
15 (-260) - (-270) CM.DT.																																						
16 (-270) - (-280) CM.DT.																													6	100	1	10			5	120	12	230

ตัวเลขแสดง จำนวน (ชิ้น) / น้ำหนัก (กรัม)

ตารางที่ 4.2 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาที่พบจากหลุมขุดค้นS16W40 แผ่นที่ 2

ระดับที่	เนื้อดินธรรมดา																เนื้อแกร่ง												เครื่องเคลือบเนื้อละเอียด								รวม	
	ปาก		คอ		ไหล่		ก้น		ลำตัว								ปาก		คอ		ไหล่		ก้น		ลำตัว				ปาก		ก้น		ลำตัว					
									เรียบ		ตกแต่งผิว														เรียบ		ตกแต่งผิว									
											ลายเชือกทาบ		ลายขุดขีด		ลายกดประทับ																							
17 (-280) - (-290) CM.DT.	2	80			1	100			2	1300																			4	40	3	80			5	100	17	1700
18 (-290) - (-300) CM.DT.	1	20							3	220					1	80													4	80	1	20			3	20	13	440
19 (-300) - (-310) CM.DT.	4	220			1	80	2	100	1	60					2	100							1	100			4	140	4	80	9	340			7	50	35	1270
20 (-310) - (-320) CM.DT.																															2	40			10	40	12	80
21 (-320) - (-330) CM.DT.																																						
22 (-330) - (-340) CM.DT.									2	10					4	40											1	10							5	40	12	100
23 (-340) - (-350) CM.DT.	1	10					2	40	4	60					2	340																			2	10	11	460
24 (-350) - (-360) CM.DT.							1	300	1	5					4	200	3	100							1	40	2	5	2	20	4	200			4	80	22	950
25 (-360) - (-370) CM.DT.	1	80													6	300											1	100									8	480
26 (-370) - (-380) CM.DT.	2	20			2	40			5	80					6	100															1	100					16	340
27 (-380) - (-390) CM.DT.	1	10					1	40	1	10	1	10			2	80							3	100					1	10					3	10	13	270
28 (-390) - (-400) CM.DT.																																			4	10	4	10
29 (-400) - (-410) CM.DT.									3	20																									7	220	10	240
รวม	47	2,160			5	260	11	960	47	2,965	3	90	2	120	48	2160	4	200					9	530	14	910	8	255	55	905	47	2130	1	5	96	1575	397	15,225

ตัวเลขแสดง จำนวน (ชิ้น) / น้ำหนัก (กรัม)

ตารางที่ 4.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสีที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40

แผ่นที่ 1

ระดับที่	ส้ม 2.5YR 5/6 red, 6/8 light red										ส้มนวล 7.5YR 7/4 pink , 8/6 reddish yellow										ดำ 10YR 5/1 gray , 2.5 YR 2.5/1 black										นวล 10 YR 8/4 very pale brown										น้ำตาล 5 YR 4/3 reddish brown										รวม	
	ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น			
1 (-100) - (-120) CM.DT.	2	140							3	340	5	200					4	200									4	100															2	200			20	1180
2 (-120) - (-140) CM.DT.	6	300			1	40	5	100			5	120					3	220			1	10					1	20													1	20			2	80			25	910
3 (-140) - (-150) CM.DT.							5	200			3	100					2	80																													10	380
4 (-150) - (-160) CM.DT.											1	120					5	340																													6	460
5 (-160) - (-170) CM.DT.	1	100					1	80			2	80					2	60									4	60							2	100											12	480
6 (-170) - (-180) CM.DT.	1	80					1	100									1	80																									1	100			4	360
7 (-180) - (-190) CM.DT.									1	120																															2	80					3	200
8 (-190) - (-200) CM.DT.	2	60					1	60	2	100	2	100			1	80	2	100									1	60															1	20			12	580
9 (-200) - (-210) CM.DT.																																															
10 (-210) - (-220) CM.DT.																																															
11 (-220) - (-230) CM.DT.	1	160					1	40																																					2	200
12 (-230) - (-240) CM.DT.	1	40																																										1	40
13 (-240) - (-250) CM.DT.	1	80					1	60																																					2	140
14 (-250) - (-260) CM.DT.							1	100																			3	40																	4	140

ตัวเลขแสดง จำนวน (ชิ้น) / น้ำหนัก (กรัม)

ตารางที่ 4.3 แสดงรายละเอียดเชิงปริมาณของเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจัดกลุ่มตามสีที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40

ระดับที่	ส้ม 2.5YR 5/6 red, 6/8 light red										ส้มนวล 7.5YR 7/4 pink , 8/6 reddish yellow										ดำ 10YR 5/1 gray , 2.5 YR 2.5/1 black										นวล 10 YR 8/4 very pale brown										น้ำตาล 5 YR 4/3 reddish brown										รวม	
	ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น		ปาก		คอ		ไหล่		ลำตัว		ก้น			
15 (-260) - (-270) CM.DT.																																																	
16 (-270) - (-280) CM.DT.																																																	
17 (-280) - (-290) CM.DT.	2	80			1	100	2	1300																																								5	1,480
18 (-290) - (-300) CM.DT.							2	200			1	20					1	80								1	40																					5	340
19 (-300) - (-310) CM.DT.																																																	
20 (-310) - (-320) CM.DT.																																																	
21 (-320) - (-330) CM.DT.																																																	
22 (-330) - (-340) CM.DT.																	4	40																			1	5					1	5			6	50
23 (-340) - (-350) CM.DT.	1	10					4	60	2	40																																					7	110
24 (-350) - (-360) CM.DT.									1	300							4	80																									1	120			6	500
25 (-360) - (-370) CM.DT.	1	80					6	300																																							7	380
26 (-370) - (-380) CM.DT.	2	20			1	20	6	100									5	80																			1	20									15	240
27 (-380) - (-390) CM.DT.									1	40	1	20																															3	100			6	180
รวม	21	1150			3	160	36	2,700	10	940	20	760			1	80	33	1,360			1	10					14	320							1	20	4	125			3	100			11	625			158	8,350

ตัวเลขแสดง จำนวน (ชิ้น) / น้ำหนัก (กรัม)

เศษภาชนะส่วนใหญ่ที่พบ เป็นเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา ตกแต่งผิวภาชนะโดยใช้เทคนิคกดประทับลาย มีลักษณะของลายแตกต่างกันมากมาย สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าน่าจะเป็นเศษภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นภายในท้องถิ่น สำหรับเศษภาชนะประเภทเนื้อแกร่ง พบในปริมาณที่น้อยกว่า ส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์จากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 23 [9]

ในส่วนของเศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด เป็นภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาในต่างประเทศทั้งหมด เช่น เครื่องถ้วยญี่ปุ่น สมัยเอโดะ ราวพุทธศตวรรษที่ 23 (ภาพที่ 350 และ 355) เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย ที่ผลิตจากเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเกียงซี และที่มณฑลฝูเจี้ยน ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 [10] มีลักษณะพิเศษโดยการเขียนลายเป็นรูปช่อดอกไม้สีครามใต้เคลือบ ที่ขอบปาก และลำตัวของภาชนะ (ภาพที่ 354) เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิงตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศษภาชนะดินเผาบางชิ้น สามารถทำการศึกษาได้ว่า ทำขึ้นในระหว่างรัชกาลของพระเจ้าคังซี (พ.ศ. 2205-2266) [11] (ภาพที่ 349) และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลายราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 25 มีลักษณะเป็นภาชนะดินเผาประเภทเขียนสีเหนือเคลือบ แบบเครื่องถ้วยเบญจรงค์ (ภาพที่ 352)

4.4.2 ประเภทโลหะ

4.4.2.1 ตะปูและเศษโลหะ (ภาพที่ 356) โลหะที่พบมีทั้งที่เป็นเศษโลหะและตะปูโลหะ สำหรับเกี่ยวยึดติดกับเครื่องไม้ที่ใช้ประกอบสถาปัตยกรรม ทั้งหมดล้วนอยู่ในสภาพสึกกร่อนมาก และมีสนิมโลหะจับเป็นก้อนที่ผิวของวัสดุ สามารถศึกษาลักษณะรายละเอียดของโลหะทั้งหมดที่พบได้จากตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงลักษณะ และรายละเอียดของโลหะที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40

หมายเลขถุง BAG No.	ระดับที่พบ LEVEL (CM.DT.)	ลักษณะ DESCRIPTION	จำนวน(ชิ้น) QUANTITY
3	1 (-110) - (-120)	โลหะรูปทรงยาว ขนาดตั้งแต่ 7 - 17 เซนติเมตร สภาพสึกกร่อนมาก จนไม่สามารถทำการศึกษาได้ จึงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน	4
10	2 (-120) - (-140)	โลหะรูปแท่งทรงกรวยงอโค้ง ภายในกลวงยาวประมาณ 14 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางสูงสุด 2.2 เซนติเมตร สภาพสึกกร่อนมากเช่นกัน จึงไม่สามารถศึกษาวิเคราะห์หน้าที่การใช้งานได้	1
14	3 (-140) - (-150)	เป็นตะปูรูปทรงยาวเรียวแหลมตรงปลายด้านหนึ่ง ปลายอีกด้านหนึ่งบานออก มีหน้าที่การใช้งาน สำหรับติดยึด	2

		กับเครื่องไม้ ยาวประมาณ 10 - 11 เซนติเมตร	
36	9 (-200) - (-210)	เป็นตะปูโลหะ รูปทรงป้อมสั้น ยาวประมาณ 7 เซนติเมตร มีสนิมจับอยู่โดยทั่วไป	1
46	12 (-230) - (-240)	ลักษณะเป็นทรงยาว ปลายทั้งสองข้างตั้งได้ฉาก จึงมีรูปทรงคล้ายเกือกม้า ยาวประมาณ 9 เซนติเมตร มีหน้าที่การใช้งานในการติดยึดเครื่องไม้ สภาพสึกกร่อน มีสนิมจับอยู่ทั่วไป	1
จำนวนรวม			9

4.4.2.2 **เหรียญโลหะ** (ภาพที่ 357) ลักษณะเป็นรูปวงกลมแบน พบสองเหรียญ ภาพสึกกร่อนมาก จนไม่สามารถทำการศึกษาได้ จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐานการพบ เหรียญที่หนึ่งแตกชำรุดที่ขอบ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.4 เซนติเมตร หนา 0.1 เซนติเมตร พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 16 (-270) - (-280) CM.DT. พื้นที่ SWQ เหรียญที่สองสภาพสมบูรณ์มากกว่าเหรียญแรก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.4 เซนติเมตร หนา 0.05 เซนติเมตร พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 5 (-160) - (-170) CM.DT. พื้นที่ NEQ

4.4.2.3 **ห่วงโลหะ** (ภาพที่ 358) พบ 1 ห่วง เส้นผ่าศูนย์กลางของเส้นรอบวงด้านใน 1.3 เซนติเมตร หนา 0.3 เซนติเมตร ขึ้นรูปด้วยการใช้เส้นลวดยาวขดเป็นวงโดยรอบ มีสนิมทองแดงเกาะอยู่ทั่วไป สภาพสึกกร่อน สันนิษฐานว่าเป็นห่วงขดลวดในสมัยปัจจุบัน ที่ตกลงไปในระดับชั้นดินสมมติที่ 8 (-190) - (-200) CM.DT. ของหลุมขุดค้น แสดงให้เห็นถึงการถูกรบกวนของชั้นดินภายในหลุมเป็นอย่างมาก

4.4.2.4 **แหวนโลหะ** (ภาพที่ 359) รูปทรงวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางภายใน 1.7 เซนติเมตร ขอบหนา 0.1 เซนติเมตร ช่วงกว้างสุด 0.5 เซนติเมตร ช่วงแคบสุด 0.2 เซนติเมตร บริเวณแหวนช่วงที่กว้างที่สุด มีการประทับวงกลม 5 รอย ภายในวงกลมเป็นรูปพระพุทธเจ้า ที่สังเกตได้ไม่ชัดเจนนัก สภาพสึกกร่อนมาก อย่างไรก็ดี แหวนวงนี้ เมื่อผ่านการวิเคราะห์ แล้วพบว่าเป็นของในยุคปัจจุบันเช่นเดียวกัน พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 1 (-100) - (-120) CM.DT. จึงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

4.5 นิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดค้น

4.5.1 หอยเบี้ย หรือ เบี้ยจั่น (Cowrie Shell)

จัดเป็นนิเวศน์วัตถุชนิดหนึ่งประเภทหอย กำเนิดขึ้นตามธรรมชาติ ถ้าหากมนุษย์ได้นำมาปรับเปลี่ยนการใช้งาน เพื่อใช้แทนเงินตราในสมัยโบราณที่เรียกว่า เบี้ยจั่น ก็สามารถจัดจำแนกเป็นโบราณวัตถุประเภทหนึ่งได้ แต่เดิมนำมาจากแม่น้ำโขงภายหลังพวกพ่อค้านำมาจากทะเลแถบเกาะมัลดิเวส เกาะฟิลิปปินส์ เมืองสุรัด และเมืองมะละกา[12] แต่เนื่องจากไม่พบหลักฐาน

แวดล้อมอื่นๆ ที่จะช่วยในการวิเคราะห์ จึงเพียงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ว่ามีการพบโบราณวัตถุประเภทนี้ ภายในหลุมขุดค้น

ในระหว่างขุดค้น พบหอยเบี้ยเหล่านี้เป็นจำนวนมาก มีขนาดแตกต่างกันออกไป (ภาพที่ 360) กระจายตัวในชั้นดินสมมติระดับต่างๆ เพื่อง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจ จึงจัดทำตารางที่ 4.5 แสดงสภาพ ขนาด และปริมาณของหอยเบี้ยขึ้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงสภาพ ขนาด และปริมาณของหอยเบี้ยที่พบจากหลุมขุดค้น S16W40

หมายเลขถุง Bag No.	ระดับที่ Level (CM.DT.)	พื้นที่ Quadrant	สภาพ Condition	ขนาด (ยาว x กว้าง) Size (cm.)	จำนวน (ชิ้น) Quantity
7	1 (-100) - (-120)	-	แตกหักเล็กน้อย	2.2 x 1.8	1
19	4 (-150) - (-160)	SEQ	สมบูรณ์	2.1 x 1.5	1
26	6 (-170) - (-180)	NEQ	สมบูรณ์	2.2 x 1.5	1
31	8 (-190) - (-200)	NEQ	สมบูรณ์	1.6 x 0.8	1
32	8 (-190) - (-200)	NWQ	สมบูรณ์	2 x 1.5	1
39	10(-210) - (-220)	SEQ	สมบูรณ์	1.8 x 1.3	1
40	10(-210) - (-220)	NEQ	สมบูรณ์	1.6 x 1.2	1
43	11(-220) - (-230)	NEQ	สมบูรณ์	1.5 x 1.1	1
47	12(-230) - (-240)	NWQ	สมบูรณ์	2.1 x 1.7	1
47	12(-230) - (-240)	NWQ	สมบูรณ์	2 x 1.5	1
47	12(-230) - (-	NWQ	สมบูรณ์	1.6 x 1.2	1

	240)				
48	12(-230) - (-240)	NEQ	สมบูรณ์	2.5 x 1.8	1
53	14(-250) - (-260)	NWQ	สมบูรณ์	1.6 x 1.1	1
56	15(-260) - (-270)	NWQ	สมบูรณ์	1.6 x 1.2	1
59	16(-270) - (-280)	NEQ	สมบูรณ์	1.4 x 0.9	1
59	16(-270) - (-280)	NEQ	แตกหักเล็กน้อย	2.3 x 1.5	1
65	17(-280) - (-290)	SEQ	สมบูรณ์	1.8 x 1.3	1
73	21(-320) - (-330)	NEQ	สมบูรณ์	1.9 x 1.4	1
74	21(-320) - (-330)	NWQ	สมบูรณ์	2 x 1.5	1
74	21(-320) - (-330)	NWQ	สมบูรณ์	1.7 x 1.3	1
รวม					20

4.5.2 กระดูกสัตว์

พบรวมทั้งหมด 3 ชิ้น 2 ชิ้นแรก พบในระดับที่ 1 (-100) - (-120) CM.DT. เป็นส่วนกระดูกสันหลัง (Spine or Vertebral Column) และกระดูกขา(Leg bone) ชิ้นสุดท้าย พบในระดับที่ 2 (-120) - (-140) CM.DT. เป็นส่วนกระดูกซี่โครง (Rib Bone) กระดูกทั้งหมดสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นกระดูกของสุนัขจึงบันทึกไว้เป็นหลักฐานการพบเท่านั้น

4.6 การวิเคราะห์และการแปลความ

จากหลักฐานการขุดค้น และการศึกษาชั้นดินทางโบราณคดี สามารถสรุปผลได้ว่าชุมชนแรกเริ่ม ที่ได้เข้ามาทำกิจกรรมบริเวณพื้นที่ภายในวัดใหม่ เป็นชุมชนในสายวัฒนธรรมอยุธยา และได้ทิ้งร่องรอยหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุไว้ ยังผลให้สามารถนำไปทำการศึกษาวิเคราะห์ได้ว่า คงจะเริ่มเข้ามาใช้พื้นที่แห่งนี้อย่างน้อย ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราว พ.ศ. 2173-2310 เพราะได้พบเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาภายในท้องถิ่น ที่สำคัญได้พบเศษภาชนะ

ดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด จากแหล่งเตาในประเทศจีน สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 และเศษเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 22-25

อย่างไรก็ดี มีความเป็นไปได้อย่างมากว่า เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด สมัยราชวงศ์หมิง ที่พบในปริมาณน้อยนั้น อาจถูกเคลื่อนย้าย มาจากหลักฐานที่ทับถมกันก่อนแล้วแบบปฐมภูมิ จากตำแหน่งอื่น (Transposed Primary Deposit) [13] และไม่ได้สัมพันธ์กับการใช้งานในบริเวณพื้นที่นี้ จนปรากฏการปะปนและสับสนของหลักฐาน เช่น การพบเศษกระเบื้องมุงหลังคา และกระเบื้องเชิงชาย หลากหลายรูปแบบ รวมถึงการพบเศษขยะเป็นจำนวนมาก ที่เกิดจากการทิ้งของชุมชนในวัฒนธรรมปัจจุบัน จนกระทั่งเกิดการทับถมแบบทุติยภูมิ โดยการกระทำของมนุษย์(Use Related Secondary Deposit) [14]

ชุมชนแรกเริ่มที่กล่าวถึงนี้ คงได้เข้ามาทำกิจกรรมภายในบริเวณพื้นที่แห่งนี้ โดยการสร้างวัดใหม่ขึ้น รวมถึงอาจได้ทำการก่อสร้างแนวกำแพงที่พบภายในหลุมขุดค้นด้วย หลังจากนั้นคงได้มีการเคลื่อนย้ายออกไปด้วยเหตุผลบางประการ จนเหลือร่องรอยการอยู่อาศัยหรือการทำกิจกรรมในบริเวณพื้นที่แถบนี้อย่างเบาบาง จนกระทั่งได้กลับเข้ามาในบริเวณพื้นที่นี้อย่างหนาแน่นมากขึ้น มีการปรับถมที่ เริ่มการก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้ขึ้นใหม่ เนื่องจากชำรุดทรุดโทรมลง อันเป็นผลมาจากกาลเวลาที่ผ่านไป ชุมชนในระยะนี้คงเป็นชุมชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความสืบเนื่องและสัมพันธ์กับชุมชนเดิมในสมัยอยุธยาตอนปลาย ด้วยหลักฐานทางด้านเศษภาชนะดินเผาที่พบส่วนใหญ่นั้น สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบหาค่าอายุสัมพันธ์ (Relative Chronology) ได้ว่าเป็นเศษภาชนะดินเผาที่ผลิตขึ้นจากแหล่งเตาในประเทศจีน สมัยราชวงศ์ชิง มีอายุสืบเนื่องมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างชัดเจนของการใช้งานบริเวณพื้นที่แห่งนี้ มาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ยังพบว่าเศษภาชนะดินเผาแบบเครื่องถ้วยจีนนั้น บางแบบสามารถกำหนดอายุเฉพาะได้ถึงสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ทำให้พิจารณาถึงความสัมพันธ์สืบเนื่องมาตลอดโดยไม่ขาดระยะ จนกระทั่งวัดแห่งนี้ถูกทิ้งร้างไปด้วยเหตุผลที่ไม่สามารถพิจารณาได้อย่างชัดเจน จนเกิดการปรักหักพังของโบราณสถานภายในวัด ทับถมกันแบบปฐมภูมิที่แสดงถึงการใช้หลักฐานนั้น ณ ตำแหน่งนั้น(Used-Related Primary Deposit) [15] กลายเป็นชั้นดินทับถม

ต่อมาภายหลัง จึงได้มีชุมชนในวัฒนธรรมปัจจุบัน ได้เข้ามาทำลายโบราณสถานเพิ่มมากขึ้น มีการขุดดินปรับพื้นที่ และนำดินทับถมจากที่บริเวณอื่น เข้ามาถมพื้นที่บริเวณนี้ จนทำให้เกิดการปะปนของหลักฐานดังที่กล่าว และเกิดความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งคงจะแตกต่างจากเมื่อคราวแรกสร้างวัด

นอกจากผลการวิเคราะห์แปลความดังที่บรรยายแล้วนั้น หลุมขุดค้นหลุมนี้ยังอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ภายในกำแพงวัด ที่สันนิษฐานในเบื้องต้นว่าเป็นเขตสังฆาวาส เพราะด้วยขนาดสัดส่วนของ

พื้นที่บริเวณด้านตะวันตก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตั้งของหอระฆังนั้น มีบริเวณพื้นที่ว่างเปล่ามากกว่าบริเวณพื้นที่ด้านตะวันออก ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระอุโบสถ และกลุ่มเจดีย์รายทั้งหมด จึงทำให้เชื่อว่าพื้นที่บริเวณหลุมขุดค้น อาจมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นเขตสังฆาวาส ที่จำวัดของเหล่าภิกษุดังที่กล่าวมา แต่เนื่องจากบริเวณหลุมขุดค้นและบริเวณพื้นที่โดยรอบ ได้ถูกรบกวนในสมัยหลัง หลายครั้ง จึงไม่สามารถพิจารณาได้ว่าเขตพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับหอระฆังนั้น เป็นเขตของสังฆาวาสจริงหรือไม่ แต่จากขนาดของสัดส่วนของพื้นที่ว่างเปล่า ก็พอจะทำให้เชื่อได้ว่า มีความเป็นไปได้ที่จะเป็นเขตสังฆาวาส ข้อสรุปที่ชัดเจน คงต้องรอหลักฐานเพิ่มเติมที่อาจจะมีขึ้นในภายหลังต่อไป

4.7 สรุป

ผลจากการวิเคราะห์ หลักฐานประเภทต่างๆ ที่พบจากการขุดค้น และทำการศึกษาประกอบกับผลที่ได้จากการขุดแต่งศึกษาโบราณสถาน สามารถพิจารณาถึงระยะการเข้ามาอยู่อาศัยหรือทำกิจกรรมบริเวณแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้ 3 ระยะด้วยกัน

ระยะแรก *เป็นชุมชนในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้น* พุทธศตวรรษที่ 24 ชุมชนในระยะนี้อาจจะมีการเข้ามาทำกิจกรรมก่อนหน้าการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างประเภทต่างๆที่เนื่องในพระพุทธศาสนา ต่อมาจึงได้เริ่มดำเนินการก่อสร้างวัดใหม่ขึ้นเป็นครั้งแรก จนปรากฏหลักฐานการก่อสร้างที่ตรงกับงานก่อสร้างพระอุโบสถของวัดในระยะแรก หลักฐานร่องรอยที่ปรากฏในช่วงระยะเวลานี้ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาประเภทต่างๆ เช่น ประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียด ที่ผลิตจากแหล่งเตาในประเทศจีน *สมัยราชวงศ์หมิงตอนปลาย* ต่อเนื่องมาถึงสมัยราชวงศ์ชิง ราวพุทธศตวรรษที่ 21-24

ระยะที่สอง *ชุมชนในสมัยอยุธยาตอนปลาย น่าจะมีการเคลื่อนย้ายออกไป จนเกิดความ*เบาบางในการทำกิจกรรมบนบริเวณพื้นที่แถบนี้ หลังจากนั้นไม่นานจึงได้กลับเข้ามาใหม่ ในช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24 มีการก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม และซ่อมแซมปฏิสังขรณ์พระอุโบสถใหม่ สัมพันธ์กับงานก่อสร้างพระอุโบสถของวัดในระยะที่สอง หลักฐานในระยะนี้ แสดงให้เห็นชัดเจน โดยมีเศษภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ชิง ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นตัวแทนของความต่อเนื่องในการเข้ามาดำเนินการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างประเภทต่างๆอีกครั้งหนึ่ง และน่าจะมีงานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ พระอุโบสถอีกครั้งในช่วงระยะเวลาไม่นานนัก หลังจากได้มีการก่อสร้างพระอุโบสถในระยะที่สอง

ระยะที่สาม *เป็นการเข้ามาอยู่อาศัยของชุมชนในสมัยปัจจุบัน ภายหลังจากได้ทิ้งร้าง*วัดแห่งนี้ไป โดยไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด ชุมชนในระยะนี้ ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ของวัด มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในวัด โดยการขุดลอกดินและทำการปรับถมพื้นที่ภายในวัด จนเกิดการปะปนของหลักฐานทางด้านโบราณคดีเป็นจำนวนมาก รวมกับเศษขยะที่เกิด

จากการทิ้งของมนุษย์ในสมัยปัจจุบัน เช่น เศษถุงพลาสติก คอนกรีต เศษผ้า โฟมและกระดาษ เป็นต้น

เชิงอรรถท้ายบทที่ 4

---

[1] ชาติชาย ร่มสนธิ์. ปฐพีวิทยาประยุกต์ทางโบราณคดี. ภาควิชาโบราณคดี. คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528), หน้า 46.

[2] นายสุชิน วังบรรพต ธ.5 หมู่ 5 ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา อายุ 67 ปี, 2544 : สัมภาษณ์.

[3] ณัฏฐภัทร จันทวิช. เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์ , 2529), หน้า 47.

[4] เรื่องเดียวกัน, หน้า 44-48.

[5] นายสุชิน วังบรรพต , 2544 : สัมภาษณ์.

[6] พัชรี สาริกบุตร. เทคโนโลยีสมัยโบราณ. (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528) , หน้า 101 และ 104.

[7] เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

[8] ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. เตาแม่น้ำน้อย 2 : เซรามิคในประเทศไทยชุดที่ 5. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร , 2533) , หน้า 75.

เตาหมายเลข 2 ของแหล่งเตาแม่น้ำน้อย มีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ ด้วยวิธีการศึกษาแนวแม่เหล็กโบราณ (PALEO MAGNETIC) ได้ค่าอายุอยู่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199,- 2231) ซึ่งเป็นระยะเวลาสุดท้ายในการใช้เตาเผา

[9] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

[10] ณัฏฐภัทร จันทวิช , เรื่องเดิม , หน้า 332 - 333.

[11] เรื่องเดียวกัน , หน้า 47.

[12] ส.พลายน้อย. เกร็ดโบราณคดีในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : อักษรวิทยา , 2539) , หน้า 155.

[13] ศิลปากร, กรม. บ้านหลุมเข้า. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา , 2531) , หน้า 21.

[14] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

[15] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

บทที่ 5
การวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี และรูปทรงสันนิษฐาน

ภายหลังการดำเนินงานขุดค้น ขุดแต่งโบราณสถานวัดใหม่เสร็จสิ้นลง ได้พบโบราณวัตถุประเภทต่างๆจำนวนมาก รวมทั้งซากอาคารและสิ่งก่อสร้างต่างๆที่ปรักหักพัง อีกหลายรูปแบบ มีรูปทรง รายละเอียด และสภาพการคงอยู่ของหลักฐานแตกต่างกันออกไปมาก ดังนั้นเพื่อสะดวกต่อความเข้าใจ ในการศึกษากลุ่มโบราณสถานทั้งหมดอย่างละเอียด จึงได้แยกกล่าวบรรยายออกเป็นส่วนๆดังนี้คือ

5.1 แผนผังวัด (แผนผังที่ 47)

ลักษณะของแผนผังของวัด เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 80 x 43 เมตร วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ตามความยาวของกำแพงวัด สิ่งก่อสร้างที่เป็นประธานหรือหลักสำคัญของวัด น่าจะเป็นพระอุโบสถ ด้วยปราศจากหลักฐานการก่อสร้าง เจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นเป็นประธานของวัด การกำหนดแนวเส้นแกนหลักของวัดแห่งนี้ จึงขึ้นอยู่กับตำแหน่งของพระอุโบสถเป็นสำคัญ มากกว่าตำแหน่งของสิ่งก่อสร้างรูปแบบอื่นๆ ที่มีอยู่ภายในพื้นที่ของวัด ความนิยมในการสร้างพระอุโบสถให้เป็นหลักสำคัญของวัดมากกว่าวิหาร เป็นความนิยมในสมัยอยุธยาตอนปลาย [1] ต่อเนื่องเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะของแผนผังวัดในช่วงระยะเวลานี้ มักมีรูปแบบใหม่ๆเกิดขึ้นเสมอ จนยุ่งเหยิง และห่างไกลออกจากระเบียบลักษณะของแผนผังวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น และตอนกลาง [2] กล่าวคือ แผนผังวัดในสมัยอยุธยาตอนต้น มีระเบียบที่เด่นชัดมากกว่า นิยมสร้างปรางค์เป็นประธานของวัด วิหารอยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออก ส่วนพระอุโบสถอยู่ด้านหลังทางทิศตะวันตกของปรางค์ประธาน มีระเบียงคดก่อล้อมปรางค์ คร่อมส่วนท้ายของวิหาร และพระอุโบสถ อาจมีลักษณะทางด้านรายละเอียดของระเบียงคดที่แปลกแยกออกไปบ้างบางประการ ตัวอย่างวัดสำคัญที่สร้างขึ้นในยุคนี้ ได้แก่ วัดพุทไธสวรรย์ วัดพระราม และวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น [3] สำหรับลักษณะแผนผังของวัดในสมัยอยุธยาตอนกลาง พระอุโบสถเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น ในขณะที่วิหารมีความสำคัญลดน้อยลง ตำแหน่งของวิหารยังคงนิยมสร้าง อยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน บนแนวเส้นแกนหลักเดียวกัน ในขณะที่ตำแหน่งที่ตั้งของพระอุโบสถ ไม่นิยมวางตัวอยู่บนแนวเส้นแกนหลักเดียวกัน ตัวอย่างสำคัญของวัดในยุคนี้ ได้แก่ วัดวรเชษฐาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น [4]

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาลักษณะทางด้านแผนผังของวัดใหม่ น่าจะมีระเบียบและลักษณะอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย และมีการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของแผนผังวัด โดยการ

เพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างขึ้นภายหลัง ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สามารถแบ่งแยกลักษณะของแผนผังวัดออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

แผนผังวัดระยะแรก (แผนผังที่ 75)

แผนผังวัดในระยะนี้ ประกอบด้วยพระอุโบสถ เป็นหลักหรือประธานของวัด ตั้งอยู่บนแนวเส้นแกนหลัก ทอดตัวยาวตามแนวแกนทิศเหนือ -ใต้ และอยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางจริงของวัด มาทางด้านตะวันออกค่อนข้างมาก ส่วนทางด้านตะวันตกของกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด ค่อนมาทางด้านใต้ มีหอระฆังตั้งอยู่ 1 หลัง หอระฆังหลังนี้ มีร่องรอยการเปลี่ยนแปลงสร้างซ้อนทับกัน ส่วนฐานของหอระฆังเป็นงานก่อสร้างที่มีมาก่อนหน้ารูปแบบของหอระฆังในปัจจุบัน จึงอาจจะเป็นชุดฐานของหอระฆังหลังเดิม ก่อนหน้ารูปแบบที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน หรืออาจจะเป็นฐานของสิ่งก่อสร้างประเภทอื่น เนื่องจากหลักฐานในส่วนนี้เหลืออยู่น้อยและไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถพิจารณาได้อย่างเด่นชัดนัก อย่างไรก็ดี ฐานของหอระฆังเป็นสิ่งก่อสร้างที่น่าจะมีความสัมพันธ์ และอยู่ร่วมสมัยหรือระยะเวลาเดียวกันกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ในคราวงานแผนผังวัดระยะนี้ด้วย

สิ่งก่อสร้างที่กล่าวถึงทั้งหมด ถูกก่อล้อมด้วยกำแพงวัด ที่มีขนาด 80 x 43 เมตร วางตัวยาวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก และน่าจะตั้งอยู่บนเนินดินธรรมชาติ มีระดับสูงกว่าพื้นที่การใช้งานภายนอกวัด ประมาณ 1.20 - 1.50 เมตร

สำหรับด้านหน้าวัด หรือทางเข้าออกหลัก ควรจะอยู่ทางด้านทิศใต้ มีช่องประตูทางเข้าออกสามช่อง ด้านตะวันออกสองช่อง และด้านตะวันตกหนึ่งช่อง ส่วนทางด้านเหนือ ไม่พบหลักฐานของช่องประตูทางเข้าออกที่ชัดเจน จึงไม่สามารถสันนิษฐานได้ว่า ควรจะมี หรือไม่มีช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านนี้

ในส่วนของระยะเวลาของการก่อสร้างแผนผังวัดระยะนี้ จากการศึกษาเอกสารเท่าที่พอจะสืบค้นได้ พบว่าตำแหน่งของวัด มีปรากฏอยู่ในแผนที่พระนครศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) พิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2469 [5] (แผนที่ที่ 3) ในสมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตโกสินทร์ นอกจากนี้ยังพบว่ามีแผนที่พระนครศรีอยุธยาอีกแผ่นหนึ่ง ที่ชาวฝรั่งเศสได้ดัดแปลงมาจากแผนที่ฉบับ พ.ศ. 2230 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) และพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2469 ได้แสดงตำแหน่งที่ตั้งของวัดแห่งนี้แล้ว [6] (แผนที่ที่ 2) มีลักษณะแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก เช่นเดียวกับหลักฐานที่ปรากฏพบ ภายหลังการขุดแต่ง นอกจากนั้นในแผนที่ ยังได้กำกับตัวอักษร " P " ลงบนบริเวณวัดที่มีเจดีย์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ในขณะที่ตำแหน่งของวัดใหม่ไม่มีตัวอักษร " P " กำกับอยู่ สอดคล้องสัมพันธ์กับหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ที่พบว่าวัดใหม่นี้ไม่มีเจดีย์ขนาดใหญ่ เป็นประธานของวัด

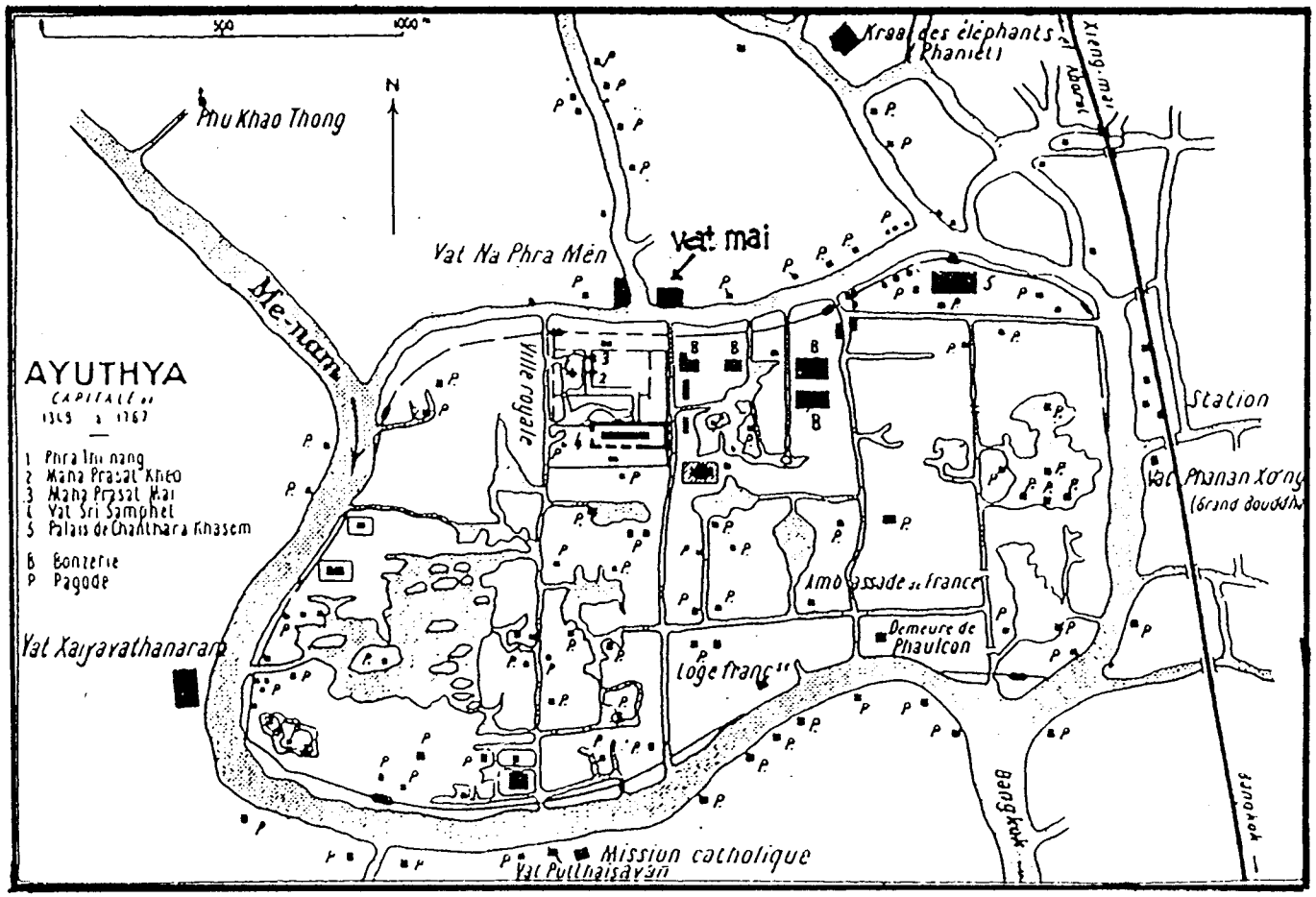

แผนที่ที่ 2 แสดงตำแหน่งของวัดใหม่ ในแผนที่พระนครศรีอยุธยา ที่ชาวฝรั่งเศสได้ดัดแปลงมาจากแผนที่ฉบับ พ.ศ.2230 และพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2469

แต่เนื่องจากแผนที่ฉบับดังกล่าว นายช่างฝรั่งเศสได้ดัดแปลงมาจากแผนที่เดิม ฉบับ พ.ศ. 2230 และจุดประสงค์ของการดัดแปลงไม่สามารถทราบได้อย่างแน่ชัด อีกทั้งไม่ทราบว่ามีจุดใดบ้างที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข และเพิ่มเติมลงไปในแผนที่ฉบับนี้ ทั้งไม่ทราบถึงระยะเวลาที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไข แต่คงไม่หลังไปกว่า ปี พ.ศ. 2469 ซึ่งเป็นปีที่ได้ตีพิมพ์แผนที่ฉบับนี้ อย่างไรก็ดี แผนที่ฉบับนี้ได้แสดงตำแหน่งของเส้นทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างกรุงเทพมหานครถึงเชียงใหม่ และกรุงเทพมหานครถึงนครราชสีมาตามลำดับ เส้นทางรถไฟทั้งสองสายเริ่มมีขึ้นแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2411-2453) แสดงให้เห็นว่า วัดแห่งนี้ควรมีมาแล้วอย่างน้อยไม่หลังไปกว่าปี พ.ศ. 2469 ซึ่งเป็นปีที่พิมพ์แผนที่ฉบับนี้ และอาจมีอายุเก่าลงไปจนถึงปี พ.ศ. 2230 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย ถ้าหากว่านายช่างฝรั่งเศส ผู้ดัดแปลงแผนที่พระนครศรีอยุธยาฉบับนี้ มิได้ทำการปรับปรุงเพิ่มเติมตำแหน่งวัดแห่งนี้ จากที่เคยมีมาก่อนแล้วในแผนที่ฉบับปี พ.ศ. 2230 ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

นอกจากการศึกษาเอกสารประเภทแผนที่แล้ว จากการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของวัดในปัจจุบัน ยังพบว่าอยู่ห่างจากแม่น้ำลพบุรี หรือคลองเมืองค่อนข้างมาก เหมือนกับวัดที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน เช่น วัดกุฎีทอง วัดโพ วัดวงศ์ฆ้อง (วัดโรงฆ้อง) และวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบกับการขุดศึกษาบริเวณกำแพงวัดด้านใต้ของวัดใหม่ พบว่าด้านนอกของกำแพง มีการก่อศิลาแลงอย่างแข็งแรง เป็นคันกันน้ำเซาะกำแพงวัด รวมถึงด้านล่างของชั้นดินทับถมนอกกำแพงวัด เป็นทรายแม่น้ำ จากหลักฐานเหล่านี้ จึงทำให้เชื่อว่าระดับน้ำของแม่น้ำลพบุรี คงเคยท่วมสูงเข้ามาถึงแนวกำแพงวัด ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีน้ำท่วมอยู่ทุกๆ ปี ฉะนั้นเหตุที่ต้องทำการสร้างวัดให้ห่างไกลจากแม่น้ำเช่นนี้ เนื่องจากเหตุผลที่แตกต่างกัน 2 ประการคือ ประการแรก เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วม จากระดับน้ำของแม่น้ำลพบุรี เอ่อสูงล้นตลิ่งขึ้นมาในช่วงฤดูน้ำหลาก ประการที่สอง วัดเหล่านี้ อาจเคยตั้งอยู่บนเส้นทางสัญจรทางน้ำ ริมแม่น้ำลพบุรีมาก่อน จนกระทั่งแม่น้ำลพบุรี เกิดการตื้นเขินกลายเป็นคลองไปในภายหลัง เนื่องจากการขุดคูขื่อหน้าให้กว้างขึ้น แยกจากแม่น้ำลพบุรี ตั้งแต่ตำบลหัวรอ ไปบรรจบแม่น้ำป่าสัก ที่บางกะจะ และป้อมเพชร ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112-2133) เพราะในสมัยสมเด็จพระมหินทราธิราช คูขื่อหน้าแคบ ทัพพม่าจึงสามารถถมถนนเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้[7] เหตุการณ์ครั้งขุดคูขื่อหน้านี้ ยังมีกล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ว่า

"ลุศักราช 924 ปีจอ จัตวาศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แต่งพระนคร, ให้ขุดคูขื่อหน้า ฝ่ายทิศบูรพ์ ป้อมมหาชัย วังหน้าลงไปบรรจบบางกะจะ, กว้างสิบวา ลึกสามวา, แล้วให้ยกกำแพงออกไปตั้งริมน้ำ ขอบนอกรพระนครบรรจบป้อมมหาชัย, แต่ป้อมมหาชัยลงไปบรรจบป้อมเพชร"[8] อีกทั้งในงานเขียน ของพระยาโบราณราชธานินทร์ยังกล่าวว่า *"ลำน้ำข้างเมืองด้านเหนือ ซึ่งเรียกกัน*

ว่าคลองเมืองทุกวันนี้ ความจริงเป็นลำน้ำสายลพบุรี หาใช้คลองขุดใหม่ไม่ ถ้าจะตรวจตราให้ละเอียดแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าตลิ่งเดี๋ยวนี้เป็นของงอกใหม่ ด้วยไม่มีต้นไม้ใหญ่เลย และวัดที่อยู่ในฝั่งฟากข้างเหนือลำคลองเมืองนั้น ตอนเหนือตั้งแต่วัดแม่นางปลื้ม วัดกุฎีทอง ตลอดจนไปวัดศาลาปูน โบสถ์วิหารตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำเดี๋ยวนี้เข้าไปมาก" [9]

การขุดคูขื่อหน้าทำให้แม่น้ำลพบุรี เปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ ไหลไปทางคูขื่อหน้า เชื่อมกับแม่น้ำป่าสักทางด้านตะวันออก ของพระนครศรีอยุธยา ทำให้ระดับของแม่น้ำลพบุรีเดิม ซึ่งเป็นคูเมืองด้านเหนือค่อยๆลดระดับลง อย่างค่อยเป็นค่อยไป จนตื้นเขินกลายเป็นตลิ่งงอกใหม่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้จากการเปรียบเทียบตำแหน่งที่ตั้งของวัดใหม่ และวัดโพ ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน และห่างจากจากแม่น้ำลพบุรีหรือคลองเมืองเช่นเดียวกัน วัดโพแม้จะมิได้มีการขุดแต่งศึกษา แต่ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาคารสองชั้น และมีซ่องหน้าต่างปลายแหลมคล้ายทรงกลีบบัว นับเป็นแบบเฉพาะของสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) วัดแห่งนี้จึงควรสร้างขึ้นในรัชกาลของพระองค์ หรือหลังกว่านั้นเล็กน้อย ทำให้สามารถนำไปพิจารณาศึกษาตำแหน่งของวัดใหม่ได้ว่า คงเริ่มมีการก่อสร้างวัดแห่งนี้ไม่ก่อนไปกว่ารัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเช่นเดียวกัน

เมื่อประมวลจากหลักฐานประเภทต่างๆแล้ว จึงอาจพิจารณาได้ว่า งานแผนผังวัดระยะแรกของวัดใหม่ ควรจะเริ่มในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นอย่างน้อย

แผนผังวัดระยะที่สอง (แผนผังที่ 76)

ระยะนี้ระเบียบแผนผังหลักของวัด ยังคงคล้ายคลึงกับงานแผนผังวัดระยะแรก มีส่วนแตกต่างกันบ้างบางประการ ประกอบด้วยพระอุโบสถ เป็นหลักหรือประธานของวัด ตั้งอยู่ในตำแหน่งเดียวกันกับงานแผนผังวัดระยะแรก บนแนวเส้นแกนหลัก ที่ทอดตัวยาวตามแนวแกนทิศเหนือ -ใต้ มีแนวเส้นแกนรองขนาบอยู่ทางด้านตะวันออก และตะวันตกของแนวเส้นแกนหลัก หรือพระอุโบสถ ด้านละเส้น ประกอบด้วย กลุ่มเจดีย์รายทรงเครื่อง ตั้งอยู่บนแนวเส้นแกนรองด้านละสามองค์ กลุ่มโบราณสถานทั้งหมด ที่ตั้งอยู่บนแนวเส้นแกนหลักและรอง ตั้งอยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางจริงของวัด มาทางด้านตะวันออกค่อนข้างมาก ส่วนทางด้านตะวันตกของกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด ได้มีการถมปรับพื้นที่ด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันตก ประมาณ 50 เซนติเมตร ยกระดับซ่องประตูทางเข้าด้านตะวันตกให้สูงขึ้น คงจะเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำท่วม ทำให้ระดับพื้นที่การใช้งาน อยู่ต่ำกว่าระดับพื้นที่การใช้งานบริเวณกลุ่มโบราณสถานประมาณ 70-100 เซนติเมตร ลดความต่างระดับของพื้นที่ภายในให้น้อยกว่าในคราวงานแผนผังวัดระยะแรก

เมื่อทำการปรับพื้นที่ให้สูงขึ้นแล้ว ได้ทำการก่อสร้างฐานอาคารหมายเลข 6 และแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 บริเวณใกล้เคียงกับประตูทางเข้าวัดด้านตะวันตก แล้วทำการซ่อมแซมปรับปรุงแนวกำแพงวัดด้วย

สำหรับพระอุโบสถ ได้มีการขยายขนาดให้ใหญ่ขึ้น และซ่อมแซมปรับปรุงใหม่ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง ดังนั้นการศึกษาอายุสมัยของงานแผนผังวัดระยะนี้ จึงอาจใช้การกำหนดอายุสมัยของพระอุโบสถ ในคราวงานก่อสร้างครั้งที่สอง ซึ่งมีหลักฐานเหลืออยู่จำนวนมากมาพิจารณา หาอายุสัมพันธ์ของงานแผนผังวัดระยะนี้ได้ว่า คงเริ่มมีขึ้น ในช่วงรอยต่อระหว่างสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 24

จากลักษณะของแผนผัง และตำแหน่งของสิ่งก่อสร้าง ประเภทต่างๆ ภายในวัด ทำให้มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง กล่าวคือ กลุ่มโบราณสถานส่วนใหญ่ ตั้งรวมกลุ่มกันอยู่ บริเวณพื้นที่ด้านตะวันออก ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันตก มีหอระฆังตั้งอยู่เพียงหนึ่งหลัง ทำให้พื้นที่ระหว่างพระอุโบสถ กับกำแพงวัดด้านตะวันตก มีพื้นที่ว่างเปล่ามากเกินไป จนขาดความสมดุลระหว่างกัน ด้วยข้อสังเกตเช่นนี้ จึงเป็นไปได้ว่า บริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถ น่าจะเคยมีงานก่อสร้างอาคารที่มีหลังคาคลุมประเภทอื่นๆอีก ที่อาจสร้างขึ้นด้วยเครื่องไม้ มุงกระเบื้อง เช่นศาลาวิหารการเปรียญ และกุฏิพระเป็นต้น แต่เนื่องจากสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ สร้างขึ้นจากวัสดุที่ไม่มั่นคงถาวรพอต่อสภาพอากาศ และอาจจะถูกรบกวนในสมัยหลัง จนปราศจากหลักฐานร่องรอยเหลืออยู่ให้ศึกษาได้ในปัจจุบัน จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากว่า บริเวณพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับหอระฆัง อาจจะเป็นเขตสังฆาวาส ที่อยู่ภายในอาณาเขตล้อมรอบของกำแพงวัด ส่วนบริเวณกลุ่มโบราณสถานที่ประกอบด้วย พระอุโบสถ และเจดีย์รายทั้งหมด อยู่ในเขตพุทธาวาส โดยอาจมีกำแพงชั้นใน แบ่งเขตทั้งสองแยกออกจากกัน แต่จากการขุดตรวจศึกษา ไม่พบหลักฐานพอที่จะกล่าวได้อย่างแน่ชัด ซึ่งเป็นเพียงข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นเท่านั้น

แผนผังวัดระยะที่สาม (แผนผังที่ 77)

ระเบียบแผนผังของวัดคงเป็นเหมือนงานแผนผังของวัดระยะที่สอง เพียงแต่ได้มีการสร้างฐานอาคารหมายเลข 5 ติดชิดกับกำแพงวัดด้านตะวันออก พร้อมกับซ่อมแซมปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ ในคราวงานปฏิสังขรณ์ครั้งที่หนึ่ง

งานแผนผังวัดระยะนี้ น่าจะมีขึ้นภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง ในปี พ.ศ.2310 แล้ว เพราะสภาพระหว่างและภายหลังสงคราม คงไม่มีผู้ศรัทธาพอที่จะทำการปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้ได้ เนื่องจากความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในระยะเวลานี้ นอกจากนี้งานปูนปั้นของพระอุโบสถ ในคราวงานปฏิสังขรณ์ครั้งที่ 1 ยังสามารถนำไปเปรียบเทียบหาอายุสัมพันธ์ ของงานแผนผังวัดระยะนี้ ได้

อีกทางหนึ่ง งานแผนผังวัดระยะนี้ จึงน่าจะควรอยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2367-2394) ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24

5.2 **พระอุโบสถ หมายเลข** 1

ภายหลังการขุดแต่ง ปรากฏร่องรอยหลักฐานของงานก่อสร้างในระยะแรกและระยะหลัง เกิดจากการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง สร้างซ้อนทับปรับเปลี่ยนลักษณะของแผนผังรูปแบบ รายละเอียดและขนาดของอาคาร ออกได้ 2 ครั้ง โดยมีงานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ อีกสองครั้ง ก่อนทิ้งร้างไปดังนี้คือ

งานก่อสร้างครั้งแรก (แผนผังที่ 48-51) หลักฐานที่ยังคงแสดงให้เห็นถึงงานในระยะนี้ ได้แก่ ฐานอาคารทั้งสี่ด้าน ขนาดประมาณ 16.50 x 8.70 เมตร ลักษณะแอ่นโค้งคล้ายท้องเรือสำเภา เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ มีเส้นลวดเข้ามาประกอบ สูงประมาณ 1.30 x 1.50 เมตร (ระดับพื้นภายในอาคารสูงกว่าระดับพื้นภายนอก ประมาณ 80 เซนติเมตร) รองรับผนังทั้งสี่ด้าน มีสภาพความสมบูรณ์แตกต่างกันไป ตามสภาพการพังทลายเนื่องจากกาลเวลา ผนังทั้งสี่ด้านไม่สามารถสันนิษฐานถึงความสูงในคราวแรกสร้างได้ อย่างไรก็ดี น่าจะมีความสูงไม่แตกต่างกับงานก่อสร้างครั้งที่สองมากนัก ผนังข้างทั้งสองด้าน ทำช่องหน้าต่าง 4 ช่อง มีเสาติดกับผนัง 7 ต้น ภายในอาคารจึงควรมีขนาด 6 ห้อง ผนังสกัดหน้าและหลังทำช่องประตูทางเข้าออก 1 และ 2 ช่อง ตามลำดับ ช่องหน้าต่าง และช่องประตูน่าจะมีคานและกรอบที่ทำด้วยไม้ แต่หลักฐานที่พบในปัจจุบันเป็นงานในคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง จึงไม่สามารถสันนิษฐานลงไปได้อย่างชัดเจน ช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้าด้านใต้ ซึ่งมีอยู่หนึ่งช่องตรงกลางนั้น มีเสากรอบประตูเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา เหมือนเสาย่อมุม ประกอบด้วยชุดลวดบัวบนและล่าง ไม่เหลือลวดลายประดับปูนปั้นแต่อย่างใด เพราะได้รับการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง

ในส่วนของบันไดทางขึ้น พบหลักฐานอยู่ทางด้านหน้าของผนังสกัดหน้าด้านใต้ และหน้าช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลังด้านเหนือ บันไดทางขึ้นด้านหน้า มีตำแหน่งอยู่ตรงกลางรับกับช่องประตูทางเข้าออก ลักษณะเป็นแท่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 2.50 x 2.10 เมตร มีสองขั้น สามารถขึ้นได้สามทาง คือทางด้านหน้า และด้านข้างทั้งสองข้าง นับเป็นสิ่งที่แปลกในงานสถาปัตยกรรมแบบอยุธยา สำหรับบันไดทางขึ้นด้านหลัง มีสองชุด สัมพันธ์ตรงกันกับช่องประตูทางเข้าออก บันไดมีขนาดกว้างประมาณ 1.30 เมตร ยาว 1.35 เมตร สูงจากระดับพื้นดิน 90 เซนติเมตร มี 4 ขั้น

ภายในอาคาร มีการปูพื้นด้วยอิฐแล้วฉาบปูน ไม่มีเสาในประธาน แสดงให้เห็นถึงการใช้ผนังทั้งสี่ด้านในการรับน้ำหนักของหลังคาส่วนบน เป็นแบบที่ได้รับความนิยม ในงาน

สถาปัตยกรรมแบบสมัยอยุธยาตอนปลาย ในส่วนของฐานชุกชีของงานระยะนี้ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนใน ระหว่างช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลัง ห่างกันประมาณ 50 เซนติเมตร ก่อขึ้นทรงด้วยฐานเขียง ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 1 ชั้น ขนาดประมาณ 2.70 x 2.70 เมตร สูงประมาณ 80 เซนติเมตร รองรับฐานพระประธาน และพระอันดับอีกชั้นหนึ่ง ฐานพระประธานก่อขึ้นรูปด้วยเขียงขนาดเล็ก 3 ชั้น ท้องไม้ บัวลูกแก้วอกไก่ ท้องไม้ส่วนบน และบัวหงายตามลำดับจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบนในผังรูปครึ่งวงกลม ย่อมุมสองที่ด้านข้างทั้งสองของส่วนหน้า ฐานพระอันดับขึ้นเขียงหนึ่งชั้น พบหลักฐานอยู่เพียงด้านหน้าทางซ้ายมือของพระประธานเท่านั้น แต่เดิมน่าจะมีฐานพระอันดับอีกหนึ่งฐาน ตั้งอยู่ด้านหน้าทางขวามือของพระประธานเช่นเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างด้านทั้งสอง ส่วนรูปทรงสันนิษฐานของฐานพระอันดับ ควรจะมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับฐานพระประธาน เพียงมีขนาดและสัดส่วนเล็กลงตามความสำคัญ ฐานพระประธานและพระอันดับนี้ ในคราวแรกสร้างวัดสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าคงจะเคยประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาทรายมาก่อน เพราะพบส่วนพระเศียรของพระพุทธรูปหินทรายสองเศียร มีขนาดแตกต่างกัน แต่ก็ยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจน เพราะขาดหลักฐานแวดล้อมอื่นๆ ประกอบ (ดูรายละเอียดในบทที่ 3 โบราณวัตถุและนิเวศน์วัตถุที่พบจากการขุดแต่ง)

นอกจากสิ่งที่กล่าวเบื้องต้นแล้ว ยังพบฐานใบเสมารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 1.35 x 1.35 เมตร รวมกันทั้งหมดหกฐาน ตั้งอยู่ประจำทิศตะวันตก ตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันออก ตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ในสภาพพังทลายมาก จนไม่สามารถพิจารณาถึงรูปทรงสันนิษฐานได้ อย่างไรก็ตามแท่นฐานใบเสมาของงานก่อสร้างครั้งแรกนี้ควรจะมีอีกสองฐาน คือ ฐานใบเสมาประจำทิศเหนือ และใต้ แต่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง

สำหรับการกำหนดอายุสมัย พบว่างานก่อสร้างพระอุโบสถในครั้งนี้เป็นงานที่สัมพันธ์กับงานแผนผังวัดระยะแรก และถูกเปลี่ยนแปลงสร้างซ้อนทับในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง งานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก จึงเป็นงานก่อสร้างที่มีมาก่อน นอกจากนี้งานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง ยังคงเหลือหลักฐานทางด้านลวดลายประดับปูนปั้นเป็นจำนวนมาก และสามารถทำการศึกษากำหนดอายุได้อย่างดียิ่ง มากกว่าหลักฐานของงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ที่ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบ และรายละเอียดไป จนไม่เหลือหลักฐานมากพอ ที่จะใช้ในการกำหนดอายุได้ดียิ่งกว่า ดังนั้นงานก่อสร้างพระอุโบสถในครั้งแรก จึงควรมีอายุเวลาอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นอย่างน้อย

งานก่อสร้างครั้งที่สอง (แผนผังที่ 52-53) งานในครั้งนี้ เป็นงานเปลี่ยนแปลงปรับปรุงอาคารครั้งใหญ่ ต่อจากงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก จึงยังคงเหลือร่องรอยหลักฐานจำนวนมากในปัจจุบัน ขนาดของอาคารยังคงมีความกว้างเท่าเดิม เพียงได้มีการก่อฐานชานมุขโถง ยื่น

ต่อออกมาจากฐานอาคารของผนังสกัดหน้า ออกไปอีกประมาณ 4.80 เมตร และยื่นยาวออกมาจากฐานอาคารของผนังสกัดหลังอีกประมาณ 3.20 เมตร ทำให้อาคารมีความยาวรวมกัน 24.50 เมตร การก่อฐานซานมุขโถง ทำโดยก่อขอบเป็นฐานเขียงหนึ่งชั้นรับบัวคว่ำ ล้อส่วนล่างของฐานบัวลูกแก้วอกไก่ของอาคารในงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก เพียงแต่ลดขนาดลง ขณะที่ฐานอาคารเดิมยังคงได้รับการรักษารูปแบบเอาไว้ แต่มีการฉาบปูนเพิ่มเติม ในงานก่อสร้างครั้งนี้ หลังจากนั้นจึงนำเศษอิฐ เศษปูน และเศษกระเบื้องมุงหลังคา ถมปิดบันไดทางขึ้นของงานก่อสร้างครั้งแรก แล้วจึงปูเรียงพื้นซานมุขโถงด้วยอิฐฉาบปูน ก่อเสาซานมุขโถงรูปทรงแปดเหลี่ยม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 70 เซนติเมตร มุขละสองต้น เพื่อรองรับน้ำหนักจากส่วนของหลังคาลดชั้นบริเวณขอบด้านตะวันออกของซานมุขโถงของผนังสกัดหน้าด้านใต้ มีร่องรอยแนวอิฐ ก่อเรียงคล้ายพนักมุขเตี้ยๆอยู่ อาคารในคราวนี้จึงควร มีผนังเตี้ยๆล้อมรอบมุขอยู่ด้วย ในขณะที่ซานมุขโถงของผนังสกัดหลังด้านเหนือ ไม่มีหลักฐานพอที่จะสันนิษฐานได้ว่ามีผนังหรือพนักมุขเตี้ยๆอยู่ล้อมรอบเช่นเดียวกับมุขหน้า

เมื่อบันไดทางขึ้นในงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ถูกพื้นซานมุขโถงถมปิดไปแล้ว จึงได้ก่อบันไดทางขึ้นลงชุดใหม่ ที่ฐานด้านข้างทั้งสองของแต่ละมุข มีขนาด และสัดส่วนแตกต่างกันตามความยาวของมุข โดยไม่มีราวบันได สำหรับบันไดของผนังสกัดหน้าด้านเหนือ ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก เมื่อก่อพื้นซานมุขปิดแล้ว ยังมีการนำแผ่นหินอ่อนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงบัวหงายขนาดประมาณ 2.10 x 0.70 x 0.15 เมตร มาติดตั้งอยู่ด้านบน

ส่วนบนของผนังทั้งสี่ด้านของอาคารในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ได้พังทลายลงบางส่วน ในคราวงานก่อสร้างครั้งนี้ จึงมีการใช้อิฐที่มีขนาดเล็กกว่า (ขนาดประมาณ 24 x 12 x 4 เซนติเมตร) และเป็นวัสดุส่วนใหญ่ ที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารคราวนี้ มาก่อเสริมผนังที่พังลงเป็นการทำเส้นระดับในแนวระนาบ เพื่อทำให้ระดับผนังอาคารทั้งสี่ด้านเสมอกันก่อน จึงใช้อิฐขนาดใหญ่ ที่เป็นวัสดุในการก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก ผสมกับอิฐขนาดเล็กที่ทำขึ้นใหม่ในครั้งนี้ ก่อส่วนบนของผนังขึ้นไปโดยตลอด ผนังทั้ง 4 ด้าน ก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เมื่อเสร็จสมบูรณ์น่าจะมีความสูงประมาณ 5 เมตร จากพื้นอาคาร ส่วนสันของหลังคา เมื่อคราวสมบูรณ์ น่าจะมีความสูงจากพื้นอาคารประมาณ 8.50 เมตร มีการใช้วัสดุประเภทไม้ ทำเป็นคานรับน้ำหนักของส่วนบน แต่ได้ผุพังไปแล้ว หลักฐานเช่นนี้ยังคงปรากฏอยู่เหนือช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลังด้านเหนือ สำหรับส่วนของหลังคาที่ต่อเนื่องขึ้นไปนั้นมีขื่อ และคานที่ทำด้วยไม้ รับระแนงไม้สำหรับเป็นที่เกี่ยวยึดของกระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตา โดยไม่มีกระเบื้องเชิงชายประดับอยู่ ในส่วนของเสาติดกับผนังบางต้น ยังคงเหลือลวดลายประดับปูนปั้น ด้วยชุดลวดบัวบน ประกอบด้วยบัวปลายเสา ที่หลุดร่วงไปแล้ว เส้นลวด ท้องไม้ อกไก่ เส้นลวด และกาบบน ตามลำดับจากบนลงล่าง อกไก่ประดับด้วยลายดอกไม้ตรงกลาง และลายรักร้อยออกไปทางด้านข้างทั้งสองตามแนว

นอน เส้นลวดทั้งหมดประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อย ส่วนกาบบนรูปทรงสามเหลี่ยม มีการกรีดแบ่งลายออกครึ่งสองแถวล้อมรอบ เส้นนูนรูปสามเหลี่ยม ภายในเป็นลายประจำยามครึ่งซีก

นอกจากนี้ยังพบ ร่องรอยของร่างลายเส้นสีดำ เป็นลายก้านขด บริเวณผนังสกัดหลังด้านเหนือ แสดงให้เห็นถึง การเคยมีงานติดประดับลวดลายปูนปั้นอยู่ก่อน พื้นอาคารยังคงรักษารูปแบบและระดับไว้เช่นเดิม เพียงแต่มีการฉาบปูนทับเพื่อซ่อมแซม ส่วนตำแหน่งของฐานใบเสมายังคงอยู่เช่นเดิม ยกเว้นฐานใบเสมาประจำทิศเหนือและใต้ น่าจะมีการยกระดับขึ้นตั้งใหม่บนพื้นซานมุข โดยไม่ได้มีการถอดถอนพัทธสีมาออก

สำหรับช่องประตูทางเข้าออก และช่องหน้าต่าง ยังคงได้รับการรักษาตำแหน่งและขนาดไว้เช่นงานก่อสร้างครั้งแรก เพียงแต่ได้เปลี่ยนคานและกรอบประตูที่ทำด้วยไม้ใหม่ทั้งหมด โดยการกกะเทาะผนังด้านในที่ตรงกับช่องของคาน ให้เป็นช่องมีขนาดพอสำหรับนำคานไม้ออกได้ แล้วจึงนำคานใหม่ที่ทำด้วยไม้ ใส่เข้าไปแทนที่ ปิดช่องนั้นด้วยเศษอิฐและเศษกระเบื้องมุงหลังคา แล้วจึงฉาบปูนปิดทับ หลังจากนั้นจึงลงรักที่กรอบประตูหน้าต่าง ทำการติดประดับด้วยกระจกเกรียบ ในงานคราวนี้ยังได้มีการปรับปรุงกรอบหน้าต่างด้านนอก โดยการประดับฐานสิงห์ กรอบหน้าต่างแบบเต็มรูป เสากรอบหน้าต่างเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา และซุ้มหน้าต่างซึ่งคงเป็นซุ้มทรงบันแถลง ทั้งหมดประดับรายละเอียดด้วยลวดลายปูนปั้น ลงรัก และติดกระจกเกรียบส่วนช่องประตูทางเข้าออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้าด้านใต้ ได้เปลี่ยนเสากรอบประตูที่เคยเรียงเหลื่อมข้างละสองเสา คล้ายเสาย่อมุมที่ยื่นออกมาจากผนังในงานคราวแรก มาเป็นการเรียงเหลื่อม ข้างละสามเสาเข้ามาแทนที่ จำนวนของเสาเมื่อเรียงเหลื่อมกันมากขึ้น ขนาดของเสาก็แบบบางมากขึ้น อันเป็นลักษณะของเสากรอบประตูและหน้าต่างสมัยอยุธยาตอนปลาย [10] เมื่อลวดลายปูนปั้นเหล่านี้ ได้รับการประดับเข้ากับตัวอาคารแล้ว จึงมีการลงรักเพื่อติดกระจกเกรียบ หรือกระจกสี เช่นเดียวกับงานกรอบหน้าต่าง และมีความสัมพันธ์กับงานประดับลวดลายปูนปั้นของเจดีย์รายในระยะเวลาเดียวกัน และเนื่องจากลวดลายประดับปูนปั้นบางส่วนยังคงติดอยู่กับอาคารเดิม (INSITU) ในปัจจุบัน จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากำหนดอายุได้อย่างดียิ่ง ในส่วนนี้จึงได้ทำการศึกษาลักษณะ และรายละเอียดของลวดลายปูนปั้น แยกออกจากโบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ต่อการศึกษากำหนดอายุงานก่อสร้างในครั้งนี้ และเป็นแม่แบบแก่โบราณวัตถุประเภทปูนปั้นที่หลุดร่วงลงมา จึงจัดแบ่งประเภทของลวดลายปูนปั้น ตามตำแหน่งที่ติดประดับได้ดังนี้คือ

ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบประตู (ภาพที่ 40 และ 42) คงเหลือสภาพที่ทำการศึกษาได้เฉพาะชุดลวดบัวบนเท่านั้น ประกอบด้วย บัวปลายเสา เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด ลูกแก้วอกไก่ เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด และกาบบน ตามลำดับจากบนลงล่าง ส่วนชุดลวดบัวล่าง แม้ไม่เหลือร่องรอย แต่คงมีองค์ประกอบเดียวกัน เพียงแต่กลับหัวกัน บัวปลายเสาทรงยาวเรียวโค้ง

ประดับสันมุมของเสาย่อมุม ด้านในเป็นเส้นนูนยาวรี ล้อมรอบด้วยแถบนูนยาวรี ออกครีบสองแถบ ส่วนล่างของกลีบบัว ประดับด้วยลายกลีบบัวสามเหลี่ยมทรงป้อม ประดับด้วยกลีบแทรกกลีบซ้อนอยู่ภายใน ลักษณะรวมยังคงมีรูปทรงสั้นป้อมอยู่ และจะยืดสูงขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่นที่ประดับอยู่ในตำแหน่งเดียวกันของพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร เส้นลวดทั้งหมดประดับด้วยแถวกระจังตาอ้อย เส้นลวดที่อยู่ใกล้กันจะหันแถวกระจังตาอ้อยเข้าหากัน ลูกแก้วอกไก่ประดับลายประจำยามที่มุม มีลายรักร้อย แตกออกทั้งสองข้าง ตามแนวนอน และกาบบนเป็นแบบกาบกระจังคู่ ยังไม่ได้ยืดสูง มีลักษณะที่สามารถเทียบได้กับกาบกระจังบนของพระวิหารหลวง วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้มีการปฏิสังขรณ์ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301)[11] กาบกระจังคู่ลักษณะเช่นนี้ จะปรากฏที่ตำแหน่งเดียวกัน ในการประดับสมัยรัตนโกสินทร์ด้วย[12] จึงไม่สามารถหาแนวทางการคลี่คลายในช่วงรอยต่อระหว่างศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้อย่างชัดเจน

ต่อจากกาบบนลงมา มีเส้นนูนคู่ในแนวตั้ง ยาวลงมาถึงชุดลวดบัวล่าง ภายในประดับด้วยเม็ดประคำเรียงเป็นแถวลงมาโดยตลอด

<u>ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่าง</u> สามารถแบ่งการศึกษาออกได้เป็นสองส่วนคือฐานสิงห์กรอบหน้าต่าง และเสากรอบหน้าต่าง

ฐานสิงห์กรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 54 และ 56) ประกอบด้วย หน้ากระดานบน เส้นลวดบัวหงาย เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด ขาสิงห์ ตามลำดับจากบนลงล่าง ตำแหน่งของฐานสิงห์อยู่ใต้กรอบหน้าต่าง ทรงของฐานสิงห์อ่อนโค้ง และแบบบาง แต่น้อยกว่าที่ปรากฏในงานประดับของเจดีย์ราย หมายเลข 2.3 กาบเท้าสิงห์น่าจะเคยประดับอยู่ แต่หลุดร่วงไป น่องสิงห์ มีแถบเส้นนูนโค้งสองเส้นประกอบ เส้นนอกประดับด้วยครีบน่องสิงห์ ใต้ท้องสิงห์ประดับด้วยครีบท้องสิงห์ ทำเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กรีดแบ่งลายภายในครีบแต่ละครีบด้วยเส้นทแยงสองเส้น นมสิงห์น่าจะเคยมีประดับอยู่เช่นเดียวกัน แต่ก็หลุดร่วงไปแล้วเช่นกัน หลังสิงห์โค้งต่อเนื่องลงมาที่เท้าสิงห์ กลายเป็นบัวคว่ำ เรียกว่า บัวหลังสิงห์ ปรากฏอยู่เป็นประจำในงานสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) และต่อเนื่องลงมาเป็นรูปแบบของงานในสมัยรัตนโกสินทร์[13] เส้นลวดใต้บัวหงาย ประดับด้วยแถวกระจังตาอ้อย หันหัวลง บัวหงายประดับด้วยกลีบบัว กลีบบัวขึ้นรูปด้วยเส้นนูน รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ยาวรี ออกครีบโดยรอบเป็นลายใบไม้ สำหรับหน้ากระดานบน ทำแถบเส้นนูนคู่ขนานสองคู่เป็นกรอบ ภายในประดับด้วยลายประจำยามก้ามปูสลับดอกจอก ก้ามปูที่ออกมาจากลายที่คาดว่าจะเป็นลายประจำยาม ทำเป็นรูปใบไม้ธรรมชาติสามแฉก ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน ที่ผ่านเข้ามาในช่วงรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เสากรอบหน้าต่าง (ภาพที่ 55-56) เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา ประกอบด้วยชุดลวดบัวบนและล่าง ประจำยามอก เป็นสิ่งที่ควรประดับประจำ ที่ส่วนกลาง ตรงมุมนอกของเสากรอบประตู [14] แต่ร่วงหลุดไปแล้ว ลักษณะทั้งหมด คล้ายกับงานเสากรอบประตูทางเข้าออก เพียงมีสัดส่วนป้อมมากกว่า ตามตำแหน่งที่ติดประดับ และมีรายละเอียดภายในลายแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย

จากการศึกษาลักษณะลวดลายปูนปั้นประดับส่วนต่างๆของพระอุโบสถ โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับงานประดับ ที่มีหลักฐานงานก่อสร้างที่แน่นอน เพื่อหาค่าอายุสัมพันธ์ พบว่างานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง มีความสัมพันธ์กับงานแผนผังวัดระยะที่สอง และงานคราวก่อสร้างกลุ่มเจดีย์รายครั้งแรก สิ่งก่อสร้างทั้งหมดมีลวดลายประดับปูนปั้น และติดกระจกเกรียบ ที่สามารถนำไปเทียบเคียงได้กับงานประดับแบบเดียวกัน จากวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการสร้าง และปฏิสังขรณ์ ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จึงสามารถสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่า งานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง น่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

งานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ ครั้งที่ 1

ลักษณะของอาคารยังคงเหมือนกับงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง เพียงแต่ได้มีการฉาบปูนผนัง ฐานอาคาร พื้นอาคารและขานมุขโถงใหม่ทั้งหมด ประดับลวดลายปูนปั้นเป็นลายก้านขดเครือเถา ที่หน้าบัน และขอบของกรอบประตูทางเข้าออก บริเวณผนังสกัดหลังด้านเหนือใหม่ทั้งหมด ทับลงไปบนร่างลายสีดำของงานปูนปั้นประดับที่ได้หลุดร่วงไป ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง ทำให้งานปูนปั้นของผนังสกัดด้านนี้มีความแตกต่างกับงานปูนปั้นของผนังสกัดด้านหน้าและผนังข้างทั้งสองด้านอย่างสิ้นเชิง ลักษณะของลวดลายปูนปั้นเป็นลายก้านขด ที่แตกออกมาจากส่วนกลาง แตกม้วนสะบัดสูงขึ้นไปเป็นรูปหน้าจั่ว ตรงกลางเป็นลายรูปกลม (เหลือติดอยู่เพียงครึ่งซีก ซีกที่เหลือพบจากการขุดแต่ง) เหมือนลายกระจก ล้อมด้วยเม็ดประคำ เถาใบไม้ธรรมชาติ ตามลำดับ ใต้ลายรูปกลม เป็นลายกิ่งไม้ ที่มีใบไม้ธรรมชาติสามแฉกประดับอยู่เป็นพวง ส่วนลายก้านขดมีขนาดใหญ่ ภายในประดับด้วยแถวเม็ดประคำ ด้านนอกก้าน ประดับด้วยลายใบไม้ม้วนแบบธรรมชาติ และดอกเบญจมาศ หรือดอกกุหลาบ ส่วนขอบกรอบประตูประดับลายคล้ายคลึงกัน ยาวลงมาในแนวตั้งคล้ายเสาติดกับผนัง ลักษณะลายเช่นนี้เป็นงานที่ไม่รู้จักมาก่อนในงานประดับแบบไทย แต่เป็นงานที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน มีตัวอย่าง ที่สามารถเทียบกันได้บ้างที่หน้าบันของวัดเตว็ด คงเป็นงานในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการประดับบนลายใบไม้ซีก-ซ้อนด้วยแถวเม็ดกลม [15] ลายที่ปรากฏที่วัดเตว็ด เป็นงานรุ่นแรก ขณะที่ลายประดับปูนปั้นที่วัดใหม่ เป็นงานรุ่นหลัง ที่อาจนำไปเทียบเคียงกับงานปูนปั้นประดับซุ้มประตูพระอุโบสถ วัดเครือวัลย์วิหาร และซุ้มประตูหน้าต่าง วิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพนฯ

กรุงเทพมหานครได้ดียิ่งกว่า ซึ่งเป็นงานที่ทำขึ้นในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสมัยรัตนโกสินทร์

นอกจากการเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวแล้ว ยังพบว่าในงานคราวนี้ ยังมีการนำแท่งและแผ่นหินแกรนิตมาวางด้านหน้าและด้านบนของบันไดข้าง ขึ้นสู่ชานมุขโถงพร้อมกับการทำราวบันไดประกบติดกับบันไดเดิมในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สองด้วย

ในส่วนของการกำหนดอายุสมัย เมื่อพิจารณาจากหลักฐานดังที่กล่าว อาจสันนิษฐานในเบื้องต้นว่า งานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ครั้งที่ 1 ควรจะมีระยะเวลาอยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นอย่างน้อย

งานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ครั้งที่ 2

งานในครั้งนี้เป็นงานที่ยังไม่สามารถพิจารณาได้อย่างชัดเจน ว่าเป็นงานซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ในครั้งที่ 1 หรือไม่ จึงจัดให้เป็นงานในคราวซ่อมแซมครั้งที่ 2 เนื่องจากการซ่อมแซมในคราวนี้ เป็นเพียงการซ่อมแซมแผ่นหินอ่อนรูปบัวหงาย ที่แตกชำรุด โดยการนำเศษอิฐไปวางแทรกให้ได้ระดับกับผิวหน้าของแผ่นหินอ่อนเท่านั้น และอาจมีการมุงกระเบื้องมุงหลังคาที่ชำรุดบางส่วนด้วยได้พบกระเบื้องมุงหลังคาเรียงเป็นตับ อยู่บนพื้นชานมุขโถงของผนังสกัดหน้าด้านใต้ในระหว่างการขุดแต่ง

ในส่วนของการกำหนดอายุสมัยของงานในคราวนี้ ควรจะมีอายุไม่ก่อนไปกว่าปลายพุทธศตวรรษที่ 24

5.3 เจดีย์ราย หมายเลข 2

เจดีย์รายที่ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่ในปัจจุบัน และเมื่อได้ทำการขุดแต่งศึกษาแล้ว พบรวม

กันทั้งสิ้น 4 องค์ มีขนาดใกล้เคียงและรูปแบบเดียวกัน ตั้งเรียงรายอยู่ตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้บนแนวเส้นแกนรองสองเส้นที่ขนาบข้างอยู่ทางด้านตะวันตก และตะวันออกของพระอุโบสถ ด้านละ 1 แกน แนวเส้นแกนรองด้านตะวันตก มีเจดีย์รายอยู่สามองค์ คือ เจดีย์ราย หมายเลข 2.1 2.2 และ 2.3 ตั้งประจำมุมตะวันตกเฉียงเหนือ ประจำด้านตะวันตก และประจำมุมตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถตามลำดับ ส่วนแนวเส้นแกนรองด้านตะวันออก เหลือเจดีย์รายเพียงองค์เดียว คือ เจดีย์ราย หมายเลข 2.4 ตั้งอยู่ประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ สำหรับในส่วนของแนวเส้นแกนรองด้านนี้ น่าจะมีเจดีย์รายอีกสององค์ คือ เจดีย์รายประจำด้านตะวันออก และประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และสมดุล ระหว่างแนวเส้นแกนรองทั้งสองเส้นที่ขนาบอยู่ด้านข้างของพระอุโบสถทั้งสองด้าน แต่สภาพในปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยหลักฐานใดๆ

พอที่จะระบุได้อย่างแน่นอนว่า เคยมีการก่อสร้างเจดีย์รายทั้งสององค์อยู่จริงในตำแหน่งนี้ จึงเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาสภาพลักษณะทางด้านองค์ประกอบของเจดีย์รายเท่าที่เหลือหลักฐานอยู่ทั้งสี่องค์ พบว่ามีสภาพการพังทลายแตกต่างกันออกไป ตามที่ได้พิจารณาไปแล้วในบทที่ 2 (โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง) เจดีย์รายหมายเลข 2.2 และ 2.4 อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถทำการศึกษาได้ดียิ่งกว่าเจดีย์รายหมายเลข 2.1 และเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ที่ยังคงเหลือสัดส่วนและองค์ประกอบของเจดีย์ตั้งแต่ส่วนฐานจนถึงส่วนขององค์ระฆัง รวมทั้งยังคงมีลวดลายประดับปูนปั้นอยู่ การศึกษาในส่วนนี้จึงได้เน้นไปที่รูปแบบ และลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์รายทั้งสององค์ เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษากำหนดอายุ ด้วยเนื่องจากเมื่อพิจารณาศึกษารูปแบบ และรูปทรงของเจดีย์รายทั้งสี่องค์ ตามสภาพเท่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ พบว่ามีรูปแบบและรูปทรงเดียวกันอย่างที่เรียกว่า เจดีย์รายย่อมุมไม้สิบสองแบบทรงเครื่อง เพียงแต่มีรายละเอียดประกอบเจดีย์แตกต่างกันไปบ้างบางประการ อาจเนื่องมาจากเจดีย์ชนิดนี้เป็นเจดีย์ขนาดเล็ก และสร้างเป็นเจดีย์ราย ความสำคัญจึงน้อยกว่าเจดีย์ประธานของวัด ช่างที่ทำการก่อสร้างจึงอาจปรับเปลี่ยนรูปทรง และเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเจดีย์ไปบ้างบางประการตามความเหมาะสม โดยไม่ให้เสียองค์ประกอบของรูปแบบหลัก ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการก่อสร้าง [16]

การศึกษาในส่วนนี้จึงได้แยกศึกษาเจดีย์รายทั้งสี่องค์ ออกเป็น 3 ส่วนคือ

5.3.1 การศึกษาองค์ประกอบของเจดีย์รายตามสภาพของหลักฐาน

5.3.2 การศึกษาทางด้านรูปแบบและรูปทรงของเจดีย์ราย

5.3.3 การศึกษาลวดลายประดับปูนปั้น

5.3.1 การศึกษาองค์ประกอบของเจดีย์รายตามสภาพของหลักฐาน

5.3.1.1 เจดีย์รายหมายเลข 2.1 (แผนผังที่ 54)

จากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนประกอบด้วยฐานเขียง ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 1 ชั้น รองรับชุดฐานสิงห์ 3 ชั้น ลดหลั่นกันขึ้นไปสู่ส่วนบน ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ระเบียบในการทำฐานสิงห์ในแต่ละชั้น เมื่อพิจารณาจากส่วนล่างขึ้นไป ประกอบด้วย ขาสิงห์ หลังสิงห์เอนลาดเข้าสู่พื้นที่ภายใน เส้นลวดสองเส้นเหนือหลังสิงห์ ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น และหน้ากระดานบน ด้านล่างของฐานสิงห์ในแต่ละชั้น ตั้งแต่ชั้นแรกถึงชั้นที่สาม ถูกรองรับด้วยเส้นลวด สาม สอง และหนึ่งเส้น ตามลำดับ

ระเบียบการทำชุดฐานสิงห์นี้ มีเฉพาะฐานสิงห์ชั้นแรกและชั้นที่สองเท่านั้น ส่วนชั้นที่สามตรงตำแหน่งของบัวหงายเหนือหลังสิงห์ได้ถูกเปลี่ยนเป็นบัวกลุ่ม [17] ในผังทรงกลมเข้ามาแทนที่ รวมถึงท้องไม้ที่อยู่ด้านใต้ ได้ถูกเปลี่ยนไปให้อยู่ในผังทรงกลมด้วย ต่อเนื่องขึ้นไปเป็นบัวหงายที่มี

กลีบบัวประดับ และหน้ากระดานบนในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองเช่นเดียวกัน เหนือหน้ากระดานบน เป็นองค์ระฆังย่อมุมไม้สิบสอง สำหรับส่วนยอดเหนือองค์ระฆังพังทลายลงแล้ว ที่สำคัญสภาพเจดีย์รายองค์นี้ ยังคงเหลือลวดลายประดับปูนปั้นอยู่มาก ซึ่งจะกล่าวโดยเฉพาะในส่วนของการศึกษาลวดลายประดับปูนปั้นต่อไป (ภาพที่ 63)

5.3.1.2 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.2(แผนผังที่ 55) ก่อเป็นชั้นฐานเขียง 1 ชั้นในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รองรับเขียง 1 ชั้นในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ต่อเนื่องขึ้นไปด้วยเส้นลวด 1 เส้น และฐานสิงห์ชั้นแรก มีลักษณะทางด้านรูปแบบเช่นเดียวกับชุดฐานสิงห์ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 องค์ประกอบที่อยู่ต่อเนื่องขึ้นไปจากฐานสิงห์ชั้นแรก พังทลายลงหมดแล้ว (ภาพที่ 69)

5.3.1.3 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.3 (แผนผังที่ 56) เจดีย์รายองค์นี้ มีระเบียบและรูปแบบของการทำชุดฐานสิงห์เหมือนกันกับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 รวมถึงการทำองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง และมีส่วนยอดเหนือองค์ระฆังที่พังทลายลงแล้วเช่นกัน มีที่แตกต่างกันบ้างทางด้านรายละเอียด ในส่วนของบัวกลุ่ม พบว่าใต้บัวกลุ่มมีเส้นลวดสองเส้นคาดอยู่ที่ท้องไม้ในผังทรงกลม เหนือบัวกลุ่ม มีส่วนของท้องไม้ด้านบนในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง เหนือขึ้นไปมีเส้นลวดสองเส้นคั่น บัวหงายที่ประดับด้วยกลีบบัว เส้นลวดคั่นหนึ่งเส้น หน้ากระดานบน และเส้นลวดต่อเนื่องลดหลั่นกันขึ้นไปอีกสองเส้น ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ก่อนจะถึงองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ในขณะที่เจดีย์รายหมายเลข 2.1 มีรายละเอียดขององค์ประกอบแตกต่างกันออกไป รวมถึงรายละเอียดของบัวกลุ่มและบัวหงายที่มีกลีบบัวประดับอยู่ภายใน ก็มีความแตกต่างกันออกไปด้วย

ที่สำคัญเจดีย์รายองค์นี้ ยังคงเหลือลวดลายประดับปูนปั้นอยู่มากพอสมควร และมีความแตกต่างทางด้านรายละเอียดกับเจดีย์รายองค์อื่นๆ ซึ่งจะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไปโดยเฉพาะในการศึกษาเรื่องของลวดลายปูนปั้นประดับองค์เจดีย์ (ภาพที่ 70)

5.3.1.4 **เจดีย์ราย หมายเลข** 2.4 (แผนผังที่ 57) ลักษณะขององค์ประกอบเหมือนกับเจดีย์รายหมายเลข 2.2 แต่มีขนาดแตกต่างกันเล็กน้อย และมีสภาพสมบูรณ์มากกว่า กล่าวคือ ก่อเป็นชั้นฐานเขียง 1 ชั้น ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสรองรับเขียง 1 ชั้นในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง และเส้นลวด หนึ่งเส้นในผังแบบเดียวกัน ต่อเนื่องขึ้นไปจากส่วนนี้เป็นชุดฐานสิงห์สามชั้น มีลักษณะทางด้านรูปแบบเหมือนกับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 - 2.3 เพียงแต่ใต้เท้าสิงห์แต่ละชั้นมีเส้นลวดสองเส้นประกอบอย่างเป็นระเบียบเดียวกันทุกชั้น ส่วนที่อยู่ต่อเนื่องขึ้นไปจากขาสิงห์ชั้นที่สาม พังทลายลงทั้งหมด (ภาพที่ 77-78)

5.3.2 การศึกษาทางด้านรูปแบบและรูปทรงของเจดีย์ราย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ลักษณะทางด้านรูปแบบของเจดีย์รายทั้งสี่องค์ แม้จะมีสภาพ
ของหลักฐานที่เหลืออยู่แตกต่างกัน แต่ก็ยังพอสามารถพิจารณาได้ว่า มีระเบียบและรูปแบบเช่นเดียวกันกับกลุ่มเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองแบบทรงเครื่อง [18] ที่มีสายวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบและรายละเอียดต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 [19] และเป็นรูปแบบที่นิยมทำกันในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตัวอย่างที่ดีที่สุดที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวแทน สำหรับการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อกำหนดช่วงเวลาการก่อสร้างของเจดีย์รายทั้งสี่องค์ คือ เจดีย์รายหมายเลข 2.1 และ 2.3 เพราะยังคงเหลือองค์ประกอบของเจดีย์ตั้งแต่ส่วนฐานจนถึงส่วนขององค์ระฆัง มีสัดส่วนหรือองค์ประกอบคล้ายคลึงกับเจดีย์ย่อมุมที่นิยมสร้างกันในสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างที่เรียกว่า " เจดีย์ทรงเครื่อง " ลักษณะเด่นของเจดีย์ในรูปแบบนี้ มีการประดับลวดลายปูนปั้นที่ฐานของเจดีย์ ซึ่งทำเป็นฐานสิงห์ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไปสามชั้น ต่อเนื่องขึ้นไปด้วยบัวกลุ่มหรือบัวคลุ่ม รองรับองค์ระฆังในผังทรงกลม รอบองค์ระฆังทำเป็นริ้วแนวตั้งประดับโดยรอบ ส่วนยอดเหนือองค์ระฆัง ทำเป็นบัวกลุ่มเถาหรือบัวคลุ่มเถา [20] แทนตรงตำแหน่งที่ควรจะเป็นปล้องไฉนของเจดีย์ทรงกลม หรือทรงลังกา ที่นิยมสร้างโดยทั่วไป รูปแบบของเจดีย์ทรงเครื่องตามที่กล่าวมานี้ มีปรากฏที่เจดีย์รายทรงเครื่องหมายเลข 13 และ 14 จากวัดพุทไธสวรรย์ เจดีย์รายทรงเครื่องจากวัดเขียน จากวัดเชิงท่า เจดีย์รายทรงเครื่อง หมายเลข 7 จากวัดภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเจดีย์รายทรงเครื่องหมายเลข 13 ค จากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี [21] กลุ่มเจดีย์ทั้งหมดที่ได้ยกตัวอย่างมาได้มีผู้ทำการศึกษากำหนดอายุว่าควรมีอายุสมัยตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2153-2171) ถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301) ซึ่งได้รับความนิยมมาก ลักษณะสำคัญของเจดีย์ชนิดนี้ยังร่วมปรากฏต่อมาในเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น [22]

เจดีย์รายทรงเครื่องที่วัดใหม่ มีส่วนขององค์ระฆังที่ไม่ได้ทำเป็นริ้วแนวตั้งในผังทรงกลม แต่กลับทำองค์ระฆังในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง เหนือชั้นบัวหงายในผังทรงเดียวกัน และมีบัวกลุ่มในผังทรงกลมรองรับอยู่ด้านล่าง เช่นเดียวกันกับเจดีย์รายหมายเลข 13 ค วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี วัดแห่งนี้ได้มีการสร้างปฏิสังขรณ์ ในสมัยอยุธยาสองครั้ง ครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) และครั้งที่สองในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301) [23]

ลักษณะองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองของเจดีย์รายที่วัดใหม่ ยังมีรูปแบบเหมือนกับเจดีย์รายที่วัดพญาแมน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระเพทราชา โปรดเกล้าฯให้สร้างปฏิสังขรณ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2235 [24] ที่วัดโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ซึ่งสมเด็จพระเจ้าเสือ โปรด

เกล้าฯให้สร้าง สถาปนา เมื่อปี พ.ศ.2242 [25] และวัดโพธิ์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งน่าจะเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นไม่ก่อนไปกว่ารัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เจดีย์ในกลุ่มนี้ไม่มีองค์ประกอบในส่วนของบัวกลุ่ม แตกต่างไปจากงานประดับเจดีย์รายที่วัดใหม่ และเจดีย์รายหมายเลข 13 ค วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

การประดับองค์ประกอบของบัวกลุ่มในผังทรงกลมสำหรับเจดีย์ทรงเครื่อง เป็นรูปแบบที่นิยมสร้างกันขึ้นในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 ในศิลปะอยุธยาตอนปลาย และได้รับความนิยมต่อเนื่องลงมาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24 เพียงมีการเปลี่ยนแปลงบัวกลุ่มในผังทรงกลม ให้อยู่ในผังสี่เหลี่ยมมีย่อมุม [26] ตัวอย่างเช่น กลุ่มเจดีย์รายทรงเครื่อง จากวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 และเจดีย์ทองสององค์ ซึ่งเป็นเจดีย์ย่อมุมภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 [27] เจดีย์เหล่านี้ทำเป็นชุดฐานสิงห์ ซ้อนลดหลั่นกันสามชั้นในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม รับบัวกลุ่มในผังเดียวกัน ต่อเนื่องขึ้นไปเป็นองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุม บัวกลุ่มเถา ปลีที่ยืดยาวสูงมาก จึงมีวงแหวนคล้ายลูกแก้วแบ่ง ส่วนบนเรียกว่า ปลียอด ลักษณะเช่นนี้ เป็นเจดีย์ทรงเครื่องในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่มีการย่อมุมแตกต่างกันออกไป

เมื่อมีการทำบัวกลุ่มหรือบัวคลุ่มรองรับองค์ระฆังแล้ว บัวกลุ่มนั้นจะอยู่ในผังทรงกลมหรือผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม และองค์ระฆังจะเป็นองค์ระฆังกลมมีริ้วในแนวตั้งประดับ หรือเป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยมย่อมุมอย่างใดก็ตาม ส่วนยอดขององค์ระฆังจะมีระเบียบในการทำบัวกลุ่มเถาหรือบัวคลุ่มเถา [28] แทนที่ปล้องไฉน มาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย และนิยมทำต่อเนื่องกันมาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น [29] เช่น พระมหาเจดีย์สององค์ ที่พระองค์โปรดให้สร้างขึ้นในวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) กรุงเทพมหานคร รวมถึงเจดีย์รายย่อมุมภายในวัดเดียวกันด้วย [30]

ผลจากการพิจารณาตัวอย่างเจดีย์จากที่ต่างๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันทางด้านรูปแบบและรูปทรง จึงทำให้เชื่อว่ากลุ่มเจดีย์รายที่วัดใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจดีย์รายหมายเลข 2.1 และ 2.3 ที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ อาจเปรียบเทียบได้กับเจดีย์รายหมายเลข 13 ค จากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี และเจดีย์รายทรงเครื่อง วัดไผ่ล้อม จังหวัดเพชรบุรี รวมถึงภาพเจดีย์ทรงเครื่องแบบย่อมุม ในงานจิตรกรรมฝาผนัง พระอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นงานที่ทำขึ้นในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ระหว่างปี พ.ศ. 2275-2301[31] สำหรับส่วนขององค์ประกอบต่างๆของเจดีย์ พบว่ามีลักษณะการผสมผสานและคลี่คลายลงแล้วระหว่างเจดีย์ทรงเครื่องอย่างแท้จริง ที่สร้างขึ้นระหว่างรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ระหว่างปี พ.ศ. 2153-2301 ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อเนื่องเข้าสู่

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาจากการทำบัวกลุ่มในผังทรงกลมรองรับองค์ระฆัง กับเจดีย์ย่อมุมที่ทำชุดฐานสิงห์ซ้อนลดหลั่นกันสามชั้นรับองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุม กับเจดีย์อีกกลุ่มหนึ่งที่สร้างขึ้นระหว่างรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา ถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ระหว่างปี พ.ศ. 2231-2301 และสร้างต่อเนื่องกันมาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาจากองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุม แทนองค์ระฆังกลมมีริ้วประดับในแนวตั้ง

แสดงให้เห็นว่าเจดีย์รายย่อมุมไม้สิบสองแบบทรงเครื่อง จากวัดใหม่ ควรจะมีอายุของการก่อสร้าง อยู่ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศถึงรัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พ.ศ. 2275-2367 ที่มีลักษณะการปรับปรุงผสมผสานงานที่มีมาก่อนรัชกาลของพระองค์เข้าด้วยกัน ระหว่างเจดีย์ทรงเครื่องอย่างแท้จริง กับเจดีย์ย่อมุมที่มีชุดฐานสิงห์สามชั้น รับองค์ระฆังเหลี่ยมในผังย่อมุม โดยไม่มีบัวกลุ่มรองรับองค์ระฆัง ก่อนที่จะมีการก่อสร้างเจดีย์ทรงเครื่องอีกกลุ่มหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่นิยมทำเจดีย์ทรงเครื่อง ที่มีบัวกลุ่มในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม เช่นเจดีย์ราย จากวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร อันเป็นงานก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3

ดังนั้นลักษณะทางด้านรูปแบบหรือรูปทรงของเจดีย์ราย ที่พบจากวัดใหม่ แม้จะมีสภาพไม่สมบูรณ์ ก็อาจพิจารณาและสันนิษฐานได้ว่า น่าจะมีองค์ประกอบจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ประกอบด้วย ฐานเขียงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสหนึ่งชั้น รองรับชุดฐานสิงห์ 3 ชั้น ซ้อนลดหลั่นขึ้นสู่ส่วนบน ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง (ระเบียบในการทำฐานสิงห์ ในแต่ละชั้น ประกอบด้วย แข้งสิงห์ บัวหลังสิงห์ เส้นลวดสองเส้นเหนือหลังสิงห์ ท้องไม้ เส้นลวดหนึ่งเส้น บัวหงาย เส้นลวดหนึ่งเส้น และหน้ากระดานบนตามลำดับ จากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน) ด้านล่างของฐานสิงห์ในแต่ละชั้น ตั้งแต่ชั้นแรกถึงชั้นที่สาม ถูกรองรับด้วยเส้นลวด สาม สอง และหนึ่งเส้นตามลำดับ สำหรับฐานสิงห์ชั้นที่สามนั้น ตรงตำแหน่งของบัวหงาย ได้ถูกแทนที่ด้วยบัวกลุ่มในผังทรงกลม รวมถึงท้องไม้ด้านล่าง ได้ถูกเปลี่ยนให้อยู่ในผังทรงกลมเช่นเดียวกัน ต่อเนื่องขึ้นไปเป็นส่วนบัวหงายประดับด้วยกลีบบัวอยู่ภายใน หน้ากระดานบนในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง และองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ส่วนยอดเหนือองค์ระฆังประกอบด้วย บัลลังก์รูปฐานบัวย่อมุมไม้สิบสอง ก้านฉัตร บัวฝาละมี (องค์ประกอบของเจดีย์ทรงเครื่อง ในส่วนของก้านฉัตร และบัวฝาละมี บางครั้งจะพบว่าไม่มีการประดับอยู่ก็ได้) บัวกลุ่มเถา ปลี ลูกแก้ว ปลียอด และหยาดน้ำค้างตามลำดับ (แผนผังที่ 80)

5.3.3 การศึกษาลวดลายประดับปูนปั้น

ลวดลายปูนปั้นส่วนใหญ่ที่ประดับเจดีย์ราย ยังคงพบติดประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 และ 2.3 อย่างไรก็ดี เจดีย์รายหมายเลข 2.2 และ 2.4 แม้จะอยู่ในสภาพที่พังทลายมากกว่า และไม่มีลวดลายประดับปูนปั้นอยู่มาก แต่ก็ยังมีหลักฐานของชั้นประดับลวดลาย ประเภทแข้งสิงห์

เหลืออยู่พอให้พิจารณาศึกษาได้ จึงควรบันทึกเก็บไว้เป็นหลักฐาน สำหรับผู้ที่จะมาดำเนินการศึกษาในขั้นหลัง

ในส่วนนี้ จึงได้แยกการศึกษาลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์รายแต่ละองค์ เนื่องจากมีรายละเอียดของลวดลายประดับแตกต่างกันออกไป มีรายละเอียดดังนี้คือ

เจดีย์รายหมายเลข 2.1 เจดีย์รายองค์นี้ มีลวดลายประดับปูนปั้นที่สามารถทำการศึกษาได้ที่ส่วนของ ขาสิงห์ บัวกลุ่ม บัวหงาย หน้ากระดานบนเหนือบัวหงาย และองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีรายละเอียดดังนี้ คือ

ขาสิงห์ (ภาพที่ 64)

รูปแบบขาสิงห์ของชุดฐานสิงห์ ประกอบขึ้นด้วย แข้งสิงห์ น่องสิงห์ ท้องสิงห์ และหลังสิงห์ แข้งสิงห์อยู่ในทรงแอ่นโค้งมาก ไม่สูงมาก มีการกรีดเส้นที่ขอบของน่องสิงห์หนึ่งเส้น ขนานกับแนวโค้งของน่องสิงห์ ขึ้นไปยังส่วนของท้องสิงห์ แล้วแยกออกเป็นมุมแหลม ขนานไปกับท้องสิงห์ จนคล้ายกับว่าท้องสิงห์มีการประดับด้วยเส้นลวดคาดอีกหนึ่งเส้น ส่วนของหลังสิงห์ ทำเป็นเส้นเอนลาดยื่นจากแนวระนาบ จนเป็นทรงของบัวคว่ำ นับเป็นลักษณะการคลี่คลายที่ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ [32] ที่น่าสังเกตอย่างยิ่งคือ การทำฐานสิงห์ที่ประดับเจดีย์องค์นี้ มีทรงและเส้นที่แข็งกระด้างกว่า จึงเป็นงานที่มีมาหลังการทำฐานชนิดเดียวกันที่มีทรงและเส้นที่อ่อนโค้ง [33] แตกต่างกับฐานสิงห์ที่มีเส้นที่อ่อนโค้งมากกว่าของเจดีย์รายทรงเครื่องหมายเลข13 วัดพุทไธสวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนดอายุอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 22 [34] ประกอบกับขาสิงห์ของเจดีย์ราย หมายเลข 2.1 ไม่มีการประดับกาบเท้าสิงห์ [35] และนมสิงห์ รวมถึงการประดับปลีกย่อยอื่นๆอันเป็นรูปแบบของแข้งสิงห์ที่แสดงความเรียบง่ายมาก จนอาจจะเป็นงานซ่อมแซมในสมัยหลังอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะของขาสิงห์ดังที่บรรยายไว้ จึงอาจกำหนดอายุได้ว่า ควรสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

บัวกลุ่ม (ภาพที่ 65-66)

บัวกลุ่มคือบัวบาน สำหรับเจดีย์รายองค์นี้ บัวกลุ่มอยู่ในผังทรงกลมดังได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ประดับด้วยกลีบบัวที่ประกอบด้วยกลีบแทรกอย่างเป็นระเบียบ กลีบบัวทรงยาวรี ด้านในเป็นสันนูนในแนวตั้งตามความยาวคล้ายอกไก่ ล้อมด้วยกรอบเส้นนูนขนานกันสองเส้นในทรงวงรียาว ด้านนอกออกครีบด้วยลายใบไม้สามเหลี่ยม เรียงซ้อนกันโดยรอบเส้นนูน กรีดแบ่งลายภายในด้วยเส้นทแยงหนึ่งเส้น ส่วนบนสุดเป็นลายสามเหลี่ยมหยักโค้ง ต่อเนื่องกับลายใบไม้สามเหลี่ยม ด้านล่างระหว่างกลีบบัวแต่ละกลีบ ประดับลายกลีบบัวทรงสามเหลี่ยมโค้ง มีลักษณะเหมือนกับกลีบบัวทรงยาวรี เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่า คล้ายลายกระจังเจิม ด้านล่างของแถวลายกลีบบัวขนาดเล็ก ประดับด้วยแถวลายกระจังตาอ้อยขนาดเล็กหันเอาหัวลง

ลายกระจังเจิม เป็นลายที่นิยมมากในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช [36] ลายกระจังที่ประดับเจดีย์ราย เป็นกระจังที่ไม่มีกรอบ เป็นลักษณะการคลี่คลายจากลายกระจังที่มีกรอบ [37] ด้วยวิวัฒนาการเช่นนี้ ตามที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ก่อน บัวกลุ่มของเจดีย์รายองค์นี้ จึงน่าจะเริ่มทำขึ้นอย่างน้อยในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ 23 ลงมา และต่อเนื่องเป็นความนิยมในการทำบัวกลุ่มเช่นนี้ ราวรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275-2301) สืบต่อลงมาราวต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24

<u>บัวหงายและหน้ากระดานบนเหนือบัวหงาย</u> (ภาพที่ 67)

อยู่ต่อเนื่องขึ้นมาจากบัวกลุ่มในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จากการเปลี่ยนผังทรงกลมของบัวกลุ่ม เป็นผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองขององค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง

บัวหงายประดับด้วยกลีบบัวและกลีบแทรกทรงยาวรีกว่าบัวกลุ่ม ถัดขึ้นไปด้านบน เป็นแถบลายหน้ากระดานย่อมุมไม้สิบสองเช่นเดียวกัน ด้านในประดับลายประจำยามก้ามปู ประจำยามทำเป็นลายดอกไม้สี่แฉก ตรงกลางเป็นตุ่มยื่นออกมาคล้ายบัวกุมุท ส่วนลายใบไม้ทำเป็นลายสามแฉก ภายในแฉกกรีดแบ่งลายออกจากกัน สำหรับก้ามปูทำเป็นลายใบไม้ทรงอ่อนโค้ง ลายทั้งหมดอยู่ภายในกรอบ ที่ทำเป็นเส้นนูนคู่ขนานทั้งด้านบนและล่าง

ส่วนล่างของหน้ากระดาน มีแถวกระจังตาอ้อยติดประดับอยู่ หันเอาหัวลายลงเหมือนกับที่ประดับแถวล่างของบัวกลุ่ม ส่วนบนของหน้ากระดาน น่าจะเคยมีการประดับกระจังตาอ้อยเช่นเดียวกัน แต่ได้หลุดร่วงไปแล้ว

อย่างไรก็ดี งานประดับปูนปั้นของบัวหงายและบัวกลุ่ม ควรจะเป็นงานที่ทำในช่วงระยะเวลาเดียวกันกับบัวกลุ่ม

<u>องค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง</u> (ภาพที่ 65 และ 68)

ประดับลวดลายปูนปั้นที่สันมุมของเจดีย์ เป็นแถวลายรักร้อย หันเอาส่วนหัวลายลง แถวลายเรียงต่อเนื่องออกมาจากลายแบบเดียวกัน ที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ส่วนบนขององค์ระฆัง ลายรักร้อยเหล่านี้ไม่มีกรอบลาย เพียงทำเป็นเส้นนูนรูปสามเหลี่ยมโค้ง ขอบบนออกครีบรูปสามเหลี่ยมเรียงต่อเนื่องกันโดยตลอด พื้นที่ภายในมีช่องว่าง มีร่องรอยการลงรัก และติดกระจกเกรียบหรือกระจกสี เป็นรูปแบบที่นิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ [38] นอกจากนี้ยังพบลายประดับที่เรียกว่า บัวคอเสื้อ ประดับที่ส่วนบนขององค์ระฆัง การประดับเช่นนี้ อาจเริ่มมีขึ้นปลายพุทธศตวรรษที่ 22 โดยประดับที่ส่วนบนของทรงระฆังรูปกลีบมะเฟือง สืบต่อมาในปลายสมัยอยุธยา จนถึงศิลปะรัตนโกสินทร์ [39]

เจดีย์ราย หมายเลข 2.2 อยู่ในสภาพพังทลายมาก สามารถทำการศึกษาได้เฉพาะส่วนของแข้งสิงห์เท่านั้น นับว่ามีรูปแบบเช่นเดียวกันกับแข้งสิงห์ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1

เจดีย์ราย หมายเลข *2.3* เจดีย์รายองค์นี้มีลวดลายประดับปูนปั้น ที่สามารถทำการศึกษาได้ ที่ส่วนของขาสิงห์ ลายหน้ากระดานบนของฐานสิงห์ชั้นที่สอง บัวกลุ่ม บัวหงายเหนือบัวกลุ่ม และองค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง

ขาสิงห์ (ภาพที่ 75-76)

ประกอบด้วยแข้งสิงห์ กาบเท้าสิงห์ ท้องสิงห์ หลังสิงห์ และนมสิงห์ แข้งสิงห์ทรงอ่อนโค้งมาก มีกาบเท้าสิงห์รูปทรงสามเหลี่ยมประดับอยู่ หักเป็นสันตามสันของแข้งสิงห์ แบ่งภายในรูปสามเหลี่ยมออกเป็นสามส่วนในแนวตั้ง ด้านข้างทั้งสองทำเป็นตัวเหงา ส่วนกลางทำเป็นลายรูปสามเหลี่ยมเรียงซ้อนกันขึ้นไป และกรีดแบ่งลายภายในด้วยความซับซ้อน ลักษณะของกาบเท้าสิงห์ อาจจะนำไปเปรียบได้กับ กาบเท้าสิงห์จากเจดีย์รายหมายเลข 6 วัดภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีการกำหนดอายุการสร้างในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 [40] ส่วนน่องสิงห์ทำเป็นสันนูน มีครีบน่องสิงห์รูปสามเหลี่ยมเรียงซ้อนกันขึ้นไป เกือบถึงส่วนของท้องสิงห์ เพราะมีลายรูปสามเหลี่ยมปลายโค้งมน มาหยุดความต่อเนื่องของลายครีบน่องสิงห์เอาไว้ ลักษณะเช่นนี้ยังไม่ปรากฏที่วัดไชยวัฒนาราม ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173-2198) แต่ได้เกิดขึ้นแล้วแก่งานขาสิงห์ของเจดีย์รายหมายเลข 13 ค วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ [41] สอดคล้องสัมพันธ์กับงานประดับกาบเท้าสิงห์ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ส่วนท้องสิงห์ทรงอ่อนโค้ง ประดับด้วยครีบท้องสิงห์ ทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเรียงต่อกันตลอด กึ่งกลางของท้องสิงห์ประดับด้วยลายประจำยามสี่กลีบ กลีบทำเป็นรูปกระจังตาอ้อยในทรงสามเหลี่ยม กึ่งกลางลายมีเม็ดกลมนูนล้อมรอบด้วยเส้นนูนกลมอีกชั้นหนึ่ง ด้านล่างของลายประจำยามมีนมสิงห์ประดับ ทรงสามเหลี่ยมยื่นยาวมาก ทำเป็นรูปสามเหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น โดยไม่มีกรอบ และกรีดแบ่งลายภายในอย่างซับซ้อน ลักษณะเช่นนี้ คงเป็นงานที่น่าจะทำขึ้นในช่วงระยะเวลาเดียวกัน กับการทำกาบเท้าสิงห์ สำหรับหลังสิงห์มีลักษณะเช่นเดียวกับหลังสิงห์ของเจดีย์ราย หมายเลข 2.1 นอกจากนั้นยังพบว่าเหนือหลังสิงห์ ที่มีเส้นลวดประกอบนั้น มีแถวลายกระจังเจิมประดับอยู่ด้วย

ลายหน้ากระดานบนของฐานสิงห์ชั้นที่สอง (ภาพที่ 72)

ลายหน้ากระดานบนมีร่องรอยการฉาบปูนเรียบปิดทับลายเอาไว้ แสดงให้เห็นถึงการซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงในครั้งหลัง อาจทำขึ้นในระยะเวลาเดียวกับ งานปฏิสังขรณ์พระอุโบสถครั้งแรก เมื่อทำการนำปูนฉาบออก จึงพบว่างานในครั้งก่อน ทำเป็นลายประจำยามก้ามปูสลับดอกรูปกลมรี มีการลงรักและติดกระจกสีหรือกระจกเกรียบ ลายประจำยามเป็นลายแบบเดียวกันกับที่ประดับตรงส่วนนมสิงห์ของเจดีย์รายองค์เดียวกัน ก้ามปูที่ยื่นออกมาเป็นลายกนก ส่วนดอกรูปกลมรี ทำเป็นเส้นนูนวงรีภายใน ด้านนอกออกครีบโดยรอบอีกชั้นหนึ่ง มีการกรีดลายภายในเป็นเส้นทแยง ลายทั้งหมดอยู่ภายในกรอบเส้นนูนขนานตามแนวนอนสองคู่ ลักษณะลายเช่นนี้ อาจนำไป

เทียบได้กับงานที่ปรากฏบนจิตรกรรมฝาผนัง ของวัดไชยวัฒนาราม ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2173 สมัยพระเจ้าปราสาททอง [42] ได้อย่างดียิ่ง แต่งานที่ประดับอยู่ที่เจดีย์รายองค์นี้เป็นงานที่คลี่คลายมามากแล้ว จึงน่าจะมีอายุการสร้างในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

บัวกลุ่ม (ภาพที่ 71)

อยู่ในสภาพสึกกร่อนมาก จนไม่สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบได้ อย่างไรก็ดี รูปแบบที่ปรากฏอยู่ เป็นทรงป้อมบานออกมากกว่า บัวกลุ่มของเจดีย์ราย หมายเลข 2.1 ประดับด้วยกลีบบัว และกลีบแทรกที่มีขนาดเล็กกว่า ไม่มีลวดลายแบบอย่างอื่นประดับอยู่

บัวหงายเหนือบัวกลุ่ม (ภาพที่ 74)

บัวหงายอยู่ในผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ประดับด้วยกลีบบัว ลักษณะของกลีบบัวคล้ายคลึงกับลายดอกไม้รูปกลมรี ที่ประดับหน้ากระดานบนของฐานสิงห์ชั้นที่สองเป็นอย่างมาก จึงน่าจะเป็นงานที่ประดับขึ้นในช่วงระยะเวลาเดียวกัน

องค์ระฆังเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง (ภาพที่ 74)

บริเวณส้นของเหลี่ยมที่ย่อมุม มีการประดับลายรักร้อย เรียงต่อเนื่องในแนวตั้งหันเอาหัวลายลง ลายรักร้อยแต่ละดอกทำเป็นลายสามแฉก ลายทั้งหมดอยู่ภายในกรอบเส้นนูนคู่ขนานสองคู่ ส่วนด้านทั้งสี่ขององค์เจดีย์เหลี่ยม มีการประดับลวดลายกนกอยู่บางด้าน แต่อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ จนยากแก่การศึกษาเปรียบเทียบ

เจดีย์ราย หมายเลข 2.4 เจดีย์รายองค์นี้สามารถทำการศึกษาได้เฉพาะส่วนของขาสิงห์เท่านั้น เพราะเจดีย์อยู่ในสภาพพังทลายมาก ขาสิงห์มีรูปทรงแข็งกระด้างมาก แข้งสิงห์ยืดสูงขึ้นมีกาบเท้าสิงห์เรียบ ทรงคล้ายกระจังปฏิญาณ ไม่มีนมสิงห์ประดับ (ภาพที่ 79-80) ลักษณะเรียบง่ายเช่นนี้ มีความคล้ายคลึงเป็นอย่างมาก กับเจดีย์รายหมายเลข 2.1 จากวัดเดียวกัน จึงน่าจะมีอายุอยู่ร่วมสมัยกันในราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

จากการศึกษากลุ่มเจดีย์รายทั้งสี่องค์ จึงอาจพิจารณาได้ว่า กลุ่มเจดีย์รายเหล่านี้ ควรจะมีอายุเวลาการก่อสร้าง สัมพันธ์หรือร่วมสมัยกับงานแผนผังวัดระยะที่สอง ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 และมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในส่วนของงานประดับลวดลายปูนปั้น และมีการประดับกระจกเกรียบหรือกระจกสี ร่วมสมัยกับงานเปลี่ยนแปลงพระอุโบสถ ในคราวงานก่อสร้างครั้งที่สอง กำหนดอายุในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ในงานแผนผังวัดระยะที่สาม และร่วมสมัยกับคราวงานปฏิสังขรณ์พระอุโบสถครั้งแรก

5.4 **หอระฆัง หมายเลข** 3 (แผนผังที่ 58-60 , ภาพที่ 81)

จากการศึกษาลักษณะองค์ประกอบของหอระฆัง ตามที่ได้บรรยายโดยละเอียดแล้วในบทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการชุดแต่ง ที่สามารถแบ่งองค์ประกอบใหญ่ๆของหอระฆังได้ 5 ส่วน ในส่วนนี้ จะได้ศึกษาถึงพัฒนาการและระยะเวลาในการก่อสร้าง โดยการศึกษาจากตัวโบราณสถานเองและความสัมพันธ์กับโบราณสถานอื่นๆ ที่สันนิษฐานว่าสร้างร่วมสมัยกัน รวมถึงการศึกษาเปรียบเทียบทางด้านรูปแบบกับโบราณสถานหลังอื่น จากหลักฐานทั้งหมด จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า หอระฆังหลังนี้ น่าจะมีงานก่อสร้าง และเปลี่ยนแปลงมาแล้วอย่างน้อยสองระยะ ดังนี้คือ

งานก่อสร้างครั้งแรก งานในคราวนี้ ได้รับการเปลี่ยนแปลงรูปทรงและหน้าที่การใช้งานเป็นหอระฆังในคราวงานก่อสร้างครั้งที่สอง จึงไม่สามารถสันนิษฐานถึงรูปทรงของสิ่งก่อสร้างเดิม และหน้าที่การใช้งานในคราวแรกสร้างได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ดี หลักฐานที่น่าจะเป็นของงานในคราวนี้ น่าจะเหลืออยู่ที่ส่วนฐานชุดล่าง แบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ย่อมุมไม้สิบสอง อิฐและเทคนิคในการก่อเรียง อาจเทียบได้กับงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก จึงน่าจะมีความสัมพันธ์ร่วมกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งกับงานแผนผังวัดระยะแรก และงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งแรก กำหนดอายุสัมพันธ์ของงานก่อสร้างในคราวนี้ ได้ในราวสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นอย่างน้อย และเมื่อนำลักษณะรูปแบบของฐานไปเปรียบเทียบกับฐานแบบเดียวกัน ของหอระฆังวัดเจ้าย่า (ภาพที่ 82) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีลักษณะเหมือนกัน มีการกำหนดอายุอย่างกว้างๆ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 24

งานก่อสร้างครั้งที่สอง สิ่งก่อสร้างในงานก่อสร้างครั้งแรก อาจจะพังทะลาย หรือมีการใช้งานต่อเนื่องมาตลอด จนกระทั่งได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นหอระฆังในงานระยะนี้ จากการศึกษารูปแบบหรือรูปทรง รวมถึงองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งก่อสร้างประเภทเดียวกัน ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่พบรูปแบบที่อาจนำมาเทียบเคียงกันได้ [43] ตัวอย่างเช่น หอระฆังที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นหอแบบจตุรมุข มียอดเป็นรูปเจดีย์ทรงกรวยเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง อันเป็นงานเครื่องก่อแบบประเพณีนิยม[44] นับจากสมัยรัชกาลที่สองเป็นต้นมา รูปแบบและลวดลายประดับของหอระฆัง ได้รับอิทธิพลจากจีนและตะวันตก และได้ปรากฏอย่างชัดเจนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงแม้ว่างานสถาปัตยกรรมในระยะนี้ จะมีอิทธิพลของศิลปะจีนอยู่มากก็ตามแต่อิทธิพลของศิลปะตะวันตก ก็เข้าไปผสมกับอิทธิพลศิลปะจีน และมีบทบาทอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 4 ในขณะที่อิทธิพลศิลปะจีนลดน้อยลงตามลำดับ และอิทธิพลจากศิลปะตะวันตกยังคงมีบทบาทสืบต่อมาอีกยาวนาน [45] อย่างไรก็ดีหอระฆังในสมัยรัชกาลที่ 2 ยังคงเป็นงานแบบประเพณีนิยมเป็นส่วนใหญ่ แต่นับจากสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.

2367-2411) หอระฆังที่เป็นเครื่องก่อ มีรูปแบบเป็นแท่งสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น มีระเบียงแคบๆอยู่ที่ชั้นบน สามารถเดินวนรอบได้ โดยมีกำแพงหรือพนักเตี้ยๆกั้นอยู่ อันเป็นแบบนิยมในช่วงระยะเวลานี้ [46] หลังจากรัชกาลที่ 4 รูปแบบของหอระฆังได้พัฒนาการแตกต่างกันออกไปอีกมาก มีการผสมผสานกันระหว่างศิลปะของไทยและต่างชาติเข้าด้วยกัน จนห่างไกลออกจากแบบแผนเดิมในสมัยอยุธยา

สำหรับรูปแบบหอระฆังของวัดใหม่ เมื่อนำไปเทียบเคียงกับหอระฆังวัดเจ้าย่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีรูปแบบเดียวกัน ต่างกันที่องค์ประกอบและรายละเอียดบ้างบางประการ หอระฆังวัดเจ้าย่าได้รับการขุดแต่งศึกษาแล้ว และกำหนดอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลายถึง
รัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 22 - 24

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาหอระฆังวัดใหม่ อาจจะสามารถสันนิษฐานอายุสมัยได้สองแนวทาง คือ

<u>แนวทางแรก</u> หอระฆังหลังนี้ น่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 สัมพันธ์กับงานแผนผังวัดระยะที่สอง และงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง

<u>แนวทางที่สอง</u> หอระฆังหลังนี้ อาจสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24 พิจารณาจากการทำบัวกลุ่มรับยอดปรางค์ ที่ทำเป็นบัวกลุ่มย่อมุมไม้ยี่สิบ ประดับด้วยกลีบแทรกและกลีบซ้อน ลักษณะคล้ายกับบัวกลุ่มของเจดีย์ทรงเครื่องสององค์ ที่หน้าปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนแข้งสิงห์ของหอระฆังก็พบว่ามีลักษณะเหมือนกับแข้งสิงห์ของเจดีย์รายหมายเลข 2.1 สัมพันธ์กับงานคราวเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเจดีย์รายในระยะสุดท้าย และงานแผนผังวัดในระยะที่สาม

5.5 **กำแพงวัดหมายเลข 4** (แผนผังที่ 61-64 , ภาพที่ 83-100)

ขนาดประมาณ 80 x 43 เมตร สภาพพังทลายมาก จนไม่สามารถสันนิษฐานถึงความสูงของกำแพงในคราวงานก่อสร้างครั้งแรกได้ ความหนาของกำแพง น่าจะมีขนาดประมาณ 60 เซนติเมตร แนวกำแพงมีร่องรอยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างน้อย 2 ระยะ คือ

งานก่อสร้างกำแพงวัดระยะแรก งานก่อสร้างครั้งนี้ พบว่าส่วนล่างของกำแพงไม่มีการทำลวดบัวประดับ กำแพงส่วนบนไม่สามารถทำการศึกษาได้ เพราะพังทลายลงทั้งหมด อย่างไรก็ดี ช่องประตูทางเข้าออก น่าจะมีอยู่ที่กำแพงด้านตะวันออกสองช่อง กำแพงด้านตะวันตกหนึ่งช่อง และกำแพงทางด้านใต้สามช่อง ลักษณะของการทำกรอบช่องประตูทางเข้าออก ทำโดยการเรียงเสาเหลื่อมข้างละหนึ่งเสา มีชั้นลวดบัว เช่น บัวคว่ำและเส้นลวดเข้ามาประกอบ ด้านนอก

ของช่องประตูทางเข้าออก มีการใช้ศิลาแลงก่อชนคล้ายเป็นแนวกั้นน้ำ งานก่อสร้างในครั้งนี้ มีความสัมพันธ์กับแผนผังวัดในระยะแรก ซึ่งได้ทำการศึกษาแล้วในเรื่องของแผนผังวัด จึงควรก่อสร้างในระยะเวลาเดียวกัน สมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23

งานก่อสร้างกำแพงวัดระยะที่สอง มีลักษณะแผนผังและขนาด เท่ากับงานก่อสร้างกำแพงวัดในระยะแรก เพียงมีการปรับปรุงส่วนบนของกำแพงที่ได้ชำรุดไป รวมถึงการทำแนวกำแพงด้านเหนือปีกตะวันตกให้เป็นกระเปาะยื่นออกไป โดยไม่สามารถสันนิษฐานหน้าที่การใช้งานของเหตุในการทำกระเปาะนั้น ช่องประตูทางเข้าออก น่าจะอยู่ในตำแหน่งเดิม และได้มีการถมดินหนา ประมาณ 50 เซนติเมตร บริเวณกำแพงด้านตะวันตก ปิดทับช่องประตูทางเข้าออกด้านตะวันตก และทำการก่อช่องประตูทางเข้าออกใหม่ในระดับพื้นดินที่ได้รับการถมปรับใหม่ อย่างไรก็ดี รูปแบบของประตูน่าจะมีลักษณะเช่นเดิม และด้านนอกของประตูทางเข้าออก น่าจะมีการก่อศิลาแลง เป็นแนวกั้นน้ำ เพื่อความมั่นคงของกำแพงเช่นเดียวกัน สำหรับแนวกำแพงบางช่วง มีหลักฐานว่าน่าจะทำบัวลูกแก้วอกไก่ มีเส้นลวดเข้ามาประกอบ คาดแนวกำแพงไว้โดยตลอด ส่วนบนของแนวกำแพงไม่สามารถสันนิษฐานได้ งานก่อกำแพงในคราวนี้ น่าจะมีความสัมพันธ์กับงานคราวก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง จึงควรจะมีอายุการก่อสร้างในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

5.6 **ฐานอาคาร หมายเลข** 5 (ภาพที่ 101-102)

จากลักษณะและรูปแบบของหลักฐานที่เหลืออยู่ รวมถึงตำแหน่งที่ตั้ง ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นอาคารโถง มีฐานอาคารที่ประกอบด้วยชั้นเขียงซ้อนลดหลั่นกันสองชั้น เส้นลวด บัวคว่ำ เส้นลวด และท้องไม้ ตามลำดับจากล่างขึ้นสู่ส่วนบน การทำฐานอาคาร มีลักษณะเป็นรูปเกือกม้า เข้าไปชนกับผนังด้านในของกำแพงวัดด้านตะวันออก ปีกใต้ ใกล้กับช่องประตูทางเข้าออกหลักของกำแพงด้านเดียวกัน อาคารจึงมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 4.70 x 4.70 เมตร ส่วนที่ต่อเนื่องจากฐานพังทลายลงทั้งหมดแล้ว ด้วยตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร รวมถึงการใช้ประโยชน์ของกำแพงวัด เป็นส่วนหนึ่งของฐานอาคาร แสดงให้เห็นว่าอาคารหลังนี้ ไม่น่าจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญ อย่างเช่น วิหารหรือเจดีย์ แต่ควรจะมีหน้าที่การใช้งาน เป็นเพียงแค่ศาลาโถงของวัดสำหรับการใช้งานของพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดแห่งนี้ และคงจะเป็นงานที่ก่อสร้างขึ้นหลังจากงานก่อสร้างกำแพงวัดระยะที่สอง

ทางด้านรูปทรงที่ต่อเนื่องขึ้นไปจากฐานอาคาร ไม่สามารถทำการศึกษาได้ เนื่องจากพื้นที่บริเวณฐานอาคารถูกรบกวนมาก และอาจมีการรื้ออิฐออกไปจากบริเวณเดิม ก่อนหน้าการเข้ามาศึกษา แต่ด้วยตำแหน่งที่ตั้ง และการวางรากฐานที่ไม่มั่นคงพอ สำหรับการรับน้ำหนักของอาคาร

ส่วนบนที่เป็นเครื่องก่อทั้งหมด อาคารจึงควรเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้องที่มีน้ำหนักเบามากกว่า และน่าจะมีอายุการใช้งาน ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นอย่างน้อย

5.7 **ฐานอาคารหมายเลข** 6 (ภาพที่ 103-106)

หลักฐานที่เหลืออยู่ของสิ่งก่อสร้างชนิดนี้ พังทลายมาก เหลือฐานย่อมุมเพียงสองด้านเท่านั้น และก่อด้วยอิฐหักอย่างไร้ระเบียบ ไม่สอปูน (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง) จึงไม่สามารถพิจารณาถึงหน้าที่การใช้งานได้อย่างแน่นอน แต่จากลักษณะการก่อที่ไม่มั่นคงมาก ทำให้ไม่สามารถรับน้ำหนักของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีน้ำหนักส่วนบนได้ เช่น อาคารที่มีผนัง หรือเจดีย์ จึงควรจะมีหน้าที่การใช้งานเป็นศาลาโถงแบบย่อมุม เช่นเดียวกับฐานอาคารหมายเลข 5 และควรมีอายุการใช้งานภายหลังการก่อสร้างกำแพงวัดระยะที่ 2 เพราะสร้างขึ้นบนพื้นดินที่ได้รับการถมปรับ สัมพันธ์กับงานแผนผังวัดระยะที่สอง (ดูรายละเอียดเรื่องแผนผังวัด ในบทเดียวกัน) อาคารหลังนี้ จึงควรมีอายุการสร้าง ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

5.8 **แนวอิฐรูปเกือกม้า หมายเลข** 7 (ภาพที่ 107-108)

จากหลักฐานที่ได้จากการขุดแต่ง พบเศษกระเบื้องมุงหลังคารอบแนวอิฐ การก่อฐานก่อคร่อมด้านในของช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันตก จึงทำให้สามารถพิจารณาในเบื้องต้น ว่าน่าจะเป็นอาคารที่มีหลังคาคลุม ก่อด้วยเครื่องไม้ มุงกระเบื้อง บนฐานที่ก่อเรียงด้วยอิฐ ในส่วนของการกำหนดอายุสมัย พบว่าฐานแนวอิฐรูปเกือกม้า มีความสัมพันธ์กับฐานอาคารหมายเลข 6 จึงควรมีอายุเวลาในการก่อสร้างอยู่รวมสมัยกัน ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

เชิงอรรถท้ายบทที่ 5

---

[1] สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน. (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2542) , หน้า 50.

[2] ศิลปากร, กรม. วัดหน้าพระธาตุ. (โครงการขุดแต่ง ขุดค้น และออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถาน วัดหน้าพระธาตุ ต.จักรสีห์ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี : เอกสารอัดสำเนา, 2542), หน้า 276.

ได้แบ่งช่วงยุคสมัยของศิลปะอยุธยาออกเป็น สามช่วงคือ

ยุคต้น ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ในปี พ.ศ. 1893 จนสิ้นสุดรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในปี พ.ศ. 2031

ยุคกลาง ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ในปี พ.ศ.2034 จนสิ้นสุดรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

ในปี พ.ศ. 2171

ยุคปลาย ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในปี พ.ศ. 2173 จนเสียกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2310

[3] เรื่องเดียวกัน, หน้า 278 และ 301

[4] สันติ เล็กสุขุม, เรื่องเดิม, หน้า 50 และ 51

[5] ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 ตำนานกรุงเก่า. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางทองแถม กมลพันธุ์ ณ เมรุวัดเสนาสนาราม อ.พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 23 เมษายน 2515) , แผนที่ที่ 5 ระหว่างหน้าที่ 132-133.

[6] เรื่องเดียวกัน , หน้า 132-133 : แผนที่ที่ 9.

[7] เรื่องเดียวกัน , หน้า 23

[8] พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา. ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ. (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ , 2515) , หน้า 130.

[9] ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63, หน้า 62.

[10] สันติ เล็กสุขุม, ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2172-2310) (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532) , หน้า 58.

[11] เรื่องเดียวกัน , หน้า 74 ดูรูปที่ 121 ของหนังสือเล่มเดียวกัน.

[12] เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

[13] เรื่องเดียวกัน , หน้า 75.

[14] เรื่องเดียวกัน , หน้า 59.

[15] เรื่องเดียวกัน , หน้า 66.

[16] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา. (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์ , 2529) , หน้า 64.

[17] บัวกลุ่ม หรือเรียกว่าบัวคลุ่ม หมายถึง ทรงดอกบัวกึ่งหุบกึ่งบาน รองรับองค์ระฆังนิยมทำเป็นองค์ประกอบของเจดีย์ย่อมุมแบบทรงเครื่อง ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึง ต้นกรุงรัตนโกสินทร์

[18] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ : บริษัทพิมเนศพริ้นติ้งเซนเตอร์ จำกัด, 2535) หน้า 29.

เขียนไว้ว่า " เจดีย์ที่เรียกว่าทรงเครื่อง บ่งเฉพาะว่าเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมหรือ ทรงระฆังเหลี่ยมย่อมุม คงเกิด

ขึ้นในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 มีการประดับลวดลายปูนปั้นอยู่ที่ส่วนฐาน ซึ่งเป็นชุดฐานสิงห์ มีบัวกลุ่มหรือบัวคลุ่ม รองรับทรงระฆัง ทรงระฆังก็มีลวดลายประดับอยู่ด้วย เหนือขึ้นไปเป็นบัลลังก์ ไม่มีลักษณะพิเศษแต่อย่างใด ต่อขึ้นไป คือ บัวกลุ่มหรือบัวคลุ่มเถา และปลี ลักษณะดังกล่าวข้างต้น แตกต่างจากเจดีย์ทรงระฆัง

กลม หรือทรงระฆังเหลี่ยมย่อมุมโดยทั่วไป ที่ไม่มีบัวกลุ่ม หรือบัวคลุ่ม รองรับทรงระฆัง และไม่มีบัวกลุ่มเถา หรือบัวคลุ่มเถา เพราะทำปล้องไฉนแทน

เจดีย์ทรงเครื่องยังมีลายประดับที่เรียกว่า บัวคอเสื้อ ประดับอยู่ที่ส่วนบนขององค์ระฆัง การประดับเช่นนี้ อาจเริ่มมีในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 โดยประดับที่ส่วนบนของทรงระฆังรูปกลีบมะเฟือง สืบต่อมามีสร้างกันในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา โดยต่อเนื่องมาในศิลปะรัตนโกสินทร์ด้วย"

[19] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา, หน้า 3.

[20] เรื่องเดียวกัน , หน้า 3-4.

[21] เรื่องเดียวกัน , หน้า 64.

[22] เรื่องเดียวกัน , หน้า 72 และ 77.

[23] ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ. "เที่ยวตามทางรถไฟ" , เที่ยวตามทางรถไฟ และรวมเรื่องนครราชสีมา. (พระนคร

โรงพิมพ์เอกศิลปการพิมพ์ , 2525. ที่ระลึกงานศพอำมาตย์ตรีพระพลเทพราชฎร์บำรุง 2 เมษายน 2525) , หน้า 45-46.

[24] พระราชพงศาวดารฯ ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ , พิมพ์ครั้งที่สี่. (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา , 2514) , หน้า 531-532.

[25] เรื่องเดียวกัน , หน้า 557-558.

[26] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย , หน้า 46.

[27] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา, หน้า 60.

[28] บัวกลุ่มเถา หรือบัวคลุ่มเถา คือดอกบัวบานซ้อนลดขนาดกันขึ้นไป อยู่ในตำแหน่งที่แทนที่ปล้องไฉนของเจดีย์ ทรงระฆังกลม และทรงระฆังเหลี่ยม

[29] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย , หน้า 46-47.

[30] วอลเตอร์ เอฟ.เวลล่า. แผ่นดินพระนั่งเกล้า. (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พจำกัด , 2530) หน้า 84-87.

[31] พิริยะ ไกรฤกษ์, ผศ.ดร. ประวัติศาสตร์ศิลปในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2528) , หน้า 279 และดู สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา, หน้า 76 ซึ่งได้ระบุว่า งานจิตรกรรมภายในพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จ.เพชรบุรี เป็นงานที่เขียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2277 ในในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ.

[32] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา, หน้า 37.

[33] เรื่องเดียวกัน , หน้า 66.

[34] เรื่องเดียวกัน , หน้า 71.

[35] กาบเท้าสิงห์ อาจเคยมีการประดับอยู่ แต่ได้หลุดร่วงลงไป จนไม่เหลือหลักฐานที่ชัดเจน

[36] เรื่องเดียวกัน , หน้า 71.

[37] เรื่องเดียวกัน , หน้า 71.

[38] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย , หน้า 16.

[39] เรื่องเดียวกัน , หน้า 29.

[40] สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา, หน้า 80-81.

[41] เรื่องเดียวกัน , หน้า 75-76.

[42] สันติ เล็กสุขุม. ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2172-2310) , หน้า 13 และ 96.

[43] อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. หอระฆังสมัยรัตนโกสินทร์. (นิตยสารศิลปากร ปีที่ 37 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน 2517), หน้า 13-36.

[44] เรื่องเดียวกัน , หน้า 4.

[45] เรื่องเดียวกัน , หน้า 6.

[46] เรื่องเดียวกัน , หน้า 7.

บทที่ 6
สรุป

การดำเนินการขุดค้นขุดแต่ง โบราณสถานวัดใหม่ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามโครงการบูรณะจัดแสดง และปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 3,100 ตารางเมตร ได้พบโบราณวัตถุจำนวนมาก และมีความหลากหลายของประเภทวัสดุที่ใช้ทำ ตัวอย่างเช่น ลวดลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม เศียรพระพุทธรูปหินทราย พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด เศษกระเบื้องมุงหลังคา และเศษภาชนะดินเผา เป็นต้น กระจายตัวรอบพื้นที่ที่ทำการขุดแต่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะพบหนาแน่นมากบริเวณรอบๆพระอุโบสถ

นอกจากนี้ยังพบว่า สิ่งก่อสร้างต่างๆภายในวัด มีร่องรอยหลักฐานของการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง สร้างเพิ่มเติม และสร้างซ้อนทับกันหลายครั้ง หลายสมัย จากงานในระยะแรก จนถึงงานในระยะสุดท้ายที่ทิ้งร้างไป ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ราวพุทธศตวรรษที่ 23 และมีพัฒนาการต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 24 สามารถแบ่งแยกพัฒนาการของวัดออกได้เป็น 3 ระยะคือ

ระยะแรก ราวพุทธศตวรรษที่ 23 (สมัยอยุธยาตอนปลาย) (แผนผังที่ 75)

เริ่มการก่อสร้างวัดขึ้นเป็นครั้งแรก ด้านหน้าวัดอยู่ทางทิศใต้ หรือหันออกสู่คลองเมือง (แม่น้ำลพบุรี) ลักษณะแผนผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดประมาณ 80 x 43 เมตร วางตัวในแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก มีกำแพงวัดก่อด้วยอิฐล้อมเป็นขอบเขต ช่องประตูทางเข้าออกมีทั้งหมด 6 ช่อง กำแพงวัดด้านตะวันออกมี 2 ช่อง กำแพงวัดด้านตะวันตกมี 1 ช่อง และกำแพงวัดด้านใต้มี 3 ช่อง พื้นที่ของวัดถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส

เขตพุทธาวาสอยู่บริเวณพื้นที่ส่วนตะวันออก มีพระอุโบสถตั้งอยู่ 1 หลัง ลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 16.50 x 8.70 เมตร ฐานอาคารแอ่นโค้งคล้ายท้องเรือสำเภา ผนังข้างทั้งสองด้าน ทำช่องหน้าต่างด้านละ 4 ช่อง เรียงต่อเนื่องกันไปตามความยาวของอาคาร มีเสาติดกับผนังด้านละ 7 ต้น ขนาดอาคารจึงควรมีขนาด 6 ห้อง ส่วนผนังสกัดหน้าและหลัง ทำช่องประตูทางเข้าออกด้านละ 1 และ 2 ช่อง ตามลำดับ ช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหน้าด้านใต้ ทำเสากรอบประตู เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา คล้ายเสาย่อมุม ส่วนช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลังด้านเหนือ ไม่ปรากฏหลักฐานทางด้านรูปแบบ เนื่องจากถูกปรับเปลี่ยนไปในคราวงานก่อสร้างระยะที่สอง ในส่วนของบันไดทางขึ้น เป็นบันไดทางขึ้นด้านหน้าและหลัง รับกับตำแหน่งของช่องประตูทางเข้าออก

ภายในอาคาร มีการปูพื้นด้วยอิฐฉาบปูน ไม่มีเสาในประธาน ผนังทั้งสี่ด้าน จึงเป็นโครงสร้างสำคัญในการรับน้ำหนักของหลังคาส่วนบนที่ทำด้วยไม้ มุงด้วยกระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตา สำหรับฐานชุกชี ประดิษฐานพระประธานและพระอันดับ อยู่ในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รับฐานส่วนบนในผังครึ่งวงกลม ตั้งอยู่ภายในอาคารทางด้านทิศเหนือ หันหน้าย้อนมาทางด้านทิศใต้ รอบพระอุโบสถ ประดิษฐานฐานใบเสมารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 1.35 x 1.35 เมตร สันนิษฐานว่าน่าจะประดิษฐานอยู่ทั้ง 8 ทิศรอบพระอุโบสถ เพียงแต่ฐานใบเสมาด้านทิศเหนือและใต้ คงจะถูกปรับเปลี่ยนไปในคราวงานก่อสร้างระยะที่สอง จึงไม่ปรากฏหลักฐานร่องรอย

สำหรับเขตสังฆาวาส อยู่บริเวณพื้นที่ส่วนตะวันตก มีสิ่งก่อสร้าง 1 หลัง ทำเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ย่อมุมไม้สิบสอง ขนาดประมาณ 5.20 x 5.20 เมตร ไม่สามารถสันนิษฐานรูปทรง และหน้าที่การใช้งานได้อย่างชัดเจน เนื่องจากได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปทรง และหน้าที่การใช้งานเป็นหอระฆังอย่างชัดเจน ในงานก่อสร้างระยะที่สอง และน่าจะมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่ทำด้วยไม้ตั้งอยู่บริเวณนี้ แต่ได้พังทลาย และสูญหายไปตามกาลเวลา

ในส่วนของการกำหนดอายุพัฒนาการของวัดในระยะนี้ ได้อาศัยหลักฐานจากรูปแบบของฐานอาคาร แผนที่กรุงศรีอยุธยาที่ถูกจัดทำโดยชาวฝรั่งเศส และโบราณวัตถุประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดค้นขุดแต่ง ตลอดจนการศึกษาหลักฐานของงานก่อสร้างพระอุโบสถในงานระยะที่สอง ที่ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลวดลายปูนปั้น ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการกำหนดอายุได้อย่างชัดเจน

ระยะที่สอง ราวพุทธศตวรรษที่ 23 - 24 (ช่วงรอยต่อระหว่างสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) (แผนผังที่ 76)

ลักษณะแผนผังของวัดมีรูปแบบและขนาด คล้ายคลึงกับงานก่อสร้างระยะแรก เพียงแต่ได้มีการปรับปรุงส่วนบนของกำแพงวัด ให้มั่นคงแข็งแรงขึ้นกว่างานในระยะแรก รวมถึงการทำแนวกำแพงด้านเหนือปีกตะวันตก ให้เป็นกระเปาะยื่นออกไป จำนวนและตำแหน่งของช่องประตูทางเข้าออกยังคงเหมือนเดิม สำหรับพระอุโบสถพบว่ามีการเปลี่ยนแปลง โดยการก่อฐานชานมุขโถงยื่นต่อมาจากฐานอาคารของผนังสกัดหน้าออกไปอีก 4.80 เมตร และยื่นยาวออกมาจากฐานอาคารของผนังสกัดหลังอีกประมาณ 3.20 เมตร ทำให้พระอุโบสถมีความยาวรวมกัน 24.50 เมตร แต่ความกว้างของพระอุโบสถมีขนาดเท่าเดิม ชานมุขโถงที่ทำเพิ่มเติมขึ้นมานั้น ได้ถมปิดบันไดหน้า และหลังของงานก่อสร้างพระอุโบสถในงานระยะแรก แล้วจึงก่อบันไดด้านข้างขึ้นสู่พื้นชานมุขโถงเข้ามาแทนที่ เพื่อเข้าไปสู่ภายในอาคาร บันไดข้างของแต่ละมุขมีขนาดและสัดส่วนแตกต่างกัน ตามความยาวของมุขโดยไม่มีราวบันได สำหรับบันไดของผนังสกัดหน้าด้านใต้ในคราวงานก่อสร้างระยะแรก เมื่อก่อพื้นชานมุขโถงปิดแล้ว ยังมีการนำแผ่นหินอ่อนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงบัวหงาย มาติดตั้งอยู่ด้านบน หน้าช่องประตูทางเข้าออก

ในส่วนของช่องประตูทางเข้าออก และช่องหน้าต่าง ยังคงได้รับการรักษาตำแหน่ง และขนาดไว้เช่นเดิม เพียงแต่ได้เปลี่ยนคาน และกรอบประตูหน้าต่างที่ทำด้วยไม้ใหม่ทั้งหมด ปรับเปลี่ยนเสากรอบประตูที่เคยเรียงเหลื่อมข้างละสองเสาในงานก่อสร้างระยะแรก มาเป็นการเรียงเหลื่อมข้างละสามเสา ส่วนเสากรอบหน้าต่าง เรียงเหลื่อมข้างละสองเสา ประดับฐานสิงห์กรอบหน้าต่างแบบเต็มรูป หลังจากนั้นจึงประดับลวดลายด้วยปูนปั้นติดกระจกสีหรือกระจกเกรียบ งานปูนปั้นของงานก่อสร้างครั้งนี้ เป็นงานที่พบหลุดล่วงในชั้นดินทับถมค่อนข้างมาก ส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังคงติดประดับอยู่กับตำแหน่งเดิม สำหรับตำแหน่งของฐานใบเสมายังคงอยู่ที่เดิม ยกเว้นฐานใบเสมาประจำทิศเหนือ และใต้ ไม่พบหลักฐานร่องรอย จึงอาจสันนิษฐานว่าน่าจะยกระดับขึ้นตั้งใหม่บนพื้นชานมุข

นอกจากนี้ยังพบว่า งานก่อสร้างในช่วงระยะเวลานี้ มีการก่อสร้างเจดีย์ราย 6 องค์ ตั้งอยู่ด้านข้างของพระอุโบสถ ทางด้านทิศตะวันออก และตะวันตกด้านละ 3 องค์ (ในปัจจุบันเหลือเพียง 4 องค์ องค์ประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกสูญหายไป) ลักษณะเป็นเจดีย์รายย่อมุมไม้สิบสองแบบทรงเครื่อง ขนาดฐานประมาณ 2.60 x 2.60 เมตร ติดประดับด้วยลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี

ส่วนสิ่งก่อสร้างที่อยู่ในเขตสังฆาวาส ได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นหอระฆังอย่างชัดเจนในงานระยะนี้ รวมถึงได้มีการถมดินปรับพื้นที่บริเวณด้านตะวันตกให้สูงขึ้น สำหรับการเพิ่มเติมสิ่งก่อสร้างอย่างใหม่อีก 2 หลังคือ ฐานอาคารหมายเลข 6 และแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7

ในส่วนของการกำหนดอายุพัฒนาการของวัดในระยะนี้ ได้อาศัยหลักฐานทางด้านลวดลายประดับปูนปั้นที่พบเป็นจำนวนมากซึ่งสามารถนำมาใช้ในการกำหนดอายุได้อย่างชัดเจน และโบราณวัตถุประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เศษภาชนะดินเผาที่พบจากการขุดค้นขุดแต่ง

ระยะที่สาม ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 24 (สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) (แผนผังที่ 77)

ลักษณะแผนผังวัดยังคงเหมือนงานระยะที่สอง ส่วนพระอุโบสถได้มีการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ใหม่ โดยการฉาบปูนผนัง ฐานอาคาร พื้นอาคาร และพื้นชานมุขโถงใหม่ทั้งหมด เปลี่ยนแปลงเสากรอบประตูของผนังสกัดหลังด้านเหนือ ประดับลวดลายปูนปั้นแบบใหม่ที่หน้าบันเหนือกรอบประตู และขอบของกรอบประตูทางเข้าออกใหม่ทั้งหมด หลังจากนั้นจึงมีการนำแท่ง และแผ่นหินแกรนิต มาวางติดประดับด้านหน้า และด้านบนของบันไดข้างที่ขึ้นสู่ชานมุขโถง พร้อมกับการทำราวบันไดประกบติดกับบันไดเดิม ในคราวงานก่อสร้างพระอุโบสถครั้งที่สอง ส่วนเจดีย์รายนั้นพบว่า มีลักษณะและองค์ประกอบเหมือนกับงานในระยะที่สอง เพียงแต่ได้มีการซ่อมแซมลวดลายปูนปั้นใหม่ โดยเฉพาะชุดฐานสิงห์ และมีการฉาบปูนปิดทับลวดลายประดับปูนปั้นบางส่วนของเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ส่วนหอระฆังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในระยะนี้ นอกจากนี้ยัง

มีการก่อสร้างฐานอาคารหมายเลข 5 รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ 4.7 x 4.7 เมตรติดกับกำแพงวัดด้านตะวันออกปีกใต้เพิ่มเติมขึ้นมาอีก 1 หลัง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่า สิ่งก่อสร้างต่างๆภายในวัดใหม่ น่าจะมีพัฒนาการของการก่อสร้าง เพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณพุทธศตวรรษที่ 23 - 24

บรรณานุกรม

กฤษฎา พิณศรี และคณะ. **เครื่องถ้วนสุโขทัย : พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง , 2535.

ชาติชาย ร่มสนธิ์. **ปฐพีวิทยาประยุกต์ทางโบราณคดี.** ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2528.

ณัฏฐภัทร จันทวิช. **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ , 2529.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. **เที่ยวตามทางรถไฟและรวมเรื่องนครราชสีมา.** ที่ระลึกในงานศพอำมาตย์ตรีพระพลเทพราษฎร์บำรุง 2 เมษายน 2525. พระนคร : โรงพิมพ์เอกศิลปการพิมพ์ , 2525.

น. ณ ปากน้ำ. **ลายปูนปั้น มัณฑนศิลป์อันเลิศแห่งสยาม.** กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ , 2532.

นายสุชิน วังบรรพต. ธ5 หมู่ 5 ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา อายุ 67 ปี , 2544 : สัมภาษณ์.

โบราณราชธานินทร์, พระยา. "เรื่องกรุงเก่า" **ประชุมพงศาวดาร. เล่มที่** 36, 37. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2512.

ประชุมพงศาวดาร. ภาคที่ 63, **ตำนานกรุงเก่า.** พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางทองแถม กมลพันธุ์ ณ เมรุวัดเสนาสนาราม อ.พระนครศรอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ 23 เมษายน 2515.

ประทีป เพ็งตะโก. **กระเบื้องเชิงชายสมัยอยุธยา.** วิทยานิพนธ์ ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี. คณะโบราณคดี. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน, พิมพ์ครั้งที่ สี่. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา , 2514.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1,พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี้ย , 2542.

พัชรี สาริกบุตร. **เทคโนโลยีสมัยโบราณ.** นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2523.

พิริยะ ไกรฤกษ์ , ผศ .ดร. **ประวัติศาสตร์ศิลป์ในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ , 2528.

ลายทอง คงคาพยนต์. **พระโคนสมอ. นิตยสารลานโพธิ์.** ปีที่ 25 ฉบับที่ 795 ปักษ์หลัง เดือนพฤศจิกายน, 2542.

เวลลา, วอลเตอร์ ฟรานซิส , ค.ศ. 1924-1980. **แผ่นดินพระนั่งเกล้า.** แปลจาก SIAM UNDER RAMA III. BY WALTER F. WELLA โดย พ.อ.นิจ ทองโสภิต. พิมพ์ครั้งที่สอง กรุงเทพฯ , กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2530.

ศิลปากร, กรม. **คู่มือการศึกษาโครงกระดูกมนุษย์เบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : หจก. ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2534.

ศิลปากร, กรม. กองโบราณคดี. **เตาแม่น้ำน้อย2 : เซรามิคในประเทศไทยชุดที่** 5. กรุงเทพฯ : โรง พิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร, 2533.

ศิลปากร, กรม. **รายงานวัดหน้าพระธาตุ.** โครงการขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดหน้าพระธาตุ. เอกสารอัดสำเนา, 2542.

ศิลปากร, กรม. **รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.

ส.พลายน้อย. **เกร็ดโบราณคดีในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา , 2539.

สันติ เล็กสุขุม, ผศ.ดร. **เจดีย์เพิ่มมุม เจดีย์ย่อมุม สมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ , 2529.

สันติ เล็กสุขุม, รศ.ดร. **เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย.**กรุงเทพฯ : บริษัท พิฆเณศพริ้นติ้ง จำกัด , 2535.

สันติ เล็กสุขุม, รศ.ดร. **ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2172-2310).** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด , 2532.

สันติ เล็กสุขุม, ศ.ดร. **ศิลปะอยุธยา งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2542.

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. **"หอระฆังสมัยรัตนโกสินทร์." นิตยสารศิลปากร.** ปีที่ 37 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน 2537 .

ภาคผนวก

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...1...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
1	SF.# 1		N4E12	ชิ้นส่วนฐานพระสำริด (พบในพื้นที่ N4E20,N4E16,N8E16,S4E1
2			N4E8	เศษภาชนะดินเผา
3			N4E8	ชิ้ส่วนพระชานุหินทราย 1 ชิ้น
4			N4E8	เศษกระเบื้องปูพื้นสภาพแตกหัก 1 ชิ้น
5			N4E8	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น
6			N4E8	ปูนปั้นรูปคล้ายคลื่น หรือเปลวไฟ
7			N4E8	ปูนปั้นประดับกรอบประตูหรือหน้าต่าง
8			N4E8	ลายใบไม้ปูนปั้นประดับข้างกรอบประตูผนังสกัดหลัง
9			N4E8	กระจังตาอ้อยปูนปั้น
10			N4E8	ชุดลวดบัวบนหรือล่างปูนปั้น
11			N4E8	ลายกระจังปูนปั้น
12			N4E8	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น
13			N4E12	เศษภาชนะดินเผา
14			N4E12	ตะปูโลหะ
15			N4E12	ปูนปั้นประดับกรอบประตู
16			N4E12	ชิ้นส่วนลายประดับหน้าบันปูนปั้น
17			N4E12	ลายใบไม้ปูนปั้นประดับข้างกรอบประตูผนังสกัดหลัง
18			N4E12	ดอกพุดตาลปูนปั้น
19			N4E12	ลายดอกไม้ปูนปั้น
20			N4E12	ลายบัวกุมุทปูนปั้น
21			N4E16	เศษภาชนะดินเผา
22			N4E16	ตะปูโลหะ
23	SF.# 2		N4E16	ตุ๊กตารูปคนอุ้มไก่ดินเผา
24			N4E16	อิฐรูปทรงกลม
25			N4E16	ตัวอย่างกระเบื้องมุงหลังคาตัวผู้
26			N4E16	ตัวอย่างกระเบื้องมุงหลังคาตัวเมีย
27			N4E16	ชิ้นส่วนพระเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น
28			N4E16	ลายใบไม้ปูนปั้น
29			N4E16	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่**...2...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานชุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
30			N4E16	กาบบนหรือล่างประดับกรอบหน้าต่าง
31			N4E16	กระจังตาอ้อยปูนปั้น
32			N4E16	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น (มีสองถุง)
33			N4E20	ตัวอย่างกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา
34			N4E20	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น
35			N4E20	ลายใบไม้ปูนปั้น
36			N4E20	ลายกระจังตาอ้อยประดับชุดลวดบัว
37			N8E4	เศษภาชนะดินเผา
38			N8E4	บัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้น
39			N8E4	กาบบนหรือกาบล่างปูนปั้น
40			N8E8	เดือยกระเบื้องกาบกล้วยดินเผา
41			N8E8	ลายใบไม้ปูนปั้น
42			N8E8	ปูนปั้นประดับกรอบประตู
43			N8E12	เศษภาชนะดินเผา
44			N8E12	ฐานพระพุทธรูปดินเผา
45			N8E12	ลายใบไม้ปูนปั้น
46			N8E12	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น
47			N8E16	เศษภาชนะดินเผา
48			N8E16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
49	SF.# 3		N8E16	ชิ้นส่วนกลีบบัวดินเผา
50			N8E16	ชิ้นส่วนพระเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น
51			N8E16	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น
52			N8E16	ลายใบไม้ปูนปั้น
53			N8E16	ลายดอกบัวกุมุทปูนปั้น
54			N8E20	เศษภาชนะดินเผา
55			N8E20	ลายใบไม้ปูนปั้น
56			N8E24	เศษภาชนะดินเผา
57			N12E8	แท่งตะกั่ว
58			N12E12	เศษภาชนะดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...3...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
59	SF.# 4		N12E12	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
60			N12E28	เศษภาชนะดินเผา
61	SF.# 5		S4E8	เศียรพระพุทธรูปศิลาทราย
62	SF.# 6		S4E8	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
63	SF.# 7		S4E8	ชิ้นส่วนฐานพระพุทธรูปสำริด
64	SF.# 8		S4E8	ส่วนพระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด
65			S4E8	ลำตัวพญานาคปูนปั้น
66			S4E8	ชิ้นส่วนช่อฟ้าปูนปั้น
67			S4E8	ลายประจำยามก้ามปูปูนปั้น
68			S4E8	ลายใบไม้ปูนปั้น
69			S4E8	ลายกระจังปูนปั้น
70			S4E8	ลายกระจังตาอ้อย
71			S4E8	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น (มีสองถุง)
72	SF.# 9		S4E12	เศียรพระพุทธรูปศิลาทราย
73			S4E12	ชิ้นส่วนเศษกระเบื้องมุงหลังคา แบบชายพับ
74			S4E12	เศษภาชนะดินเผา
75	SF.# 10		S4E12	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
76	SF.# 11		S4E12	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
77	SF.# 12		S4E12	พระเพลาพระพุทธรูปสำริด
78			S4E12	ส่วนขาประติมากรรมดินเผา
79			S4E12	พระรัศมีดินเผา
80			S4E12	ชิ้นส่วนเศษหินทราย
81			S4E16	ตัวอย่างกระเบื้องมุงหลังคาตัวเมีย
82			S4E16	เศษภาชนะดินเผา
83	SF.# 13		S4E16	ชิ้นส่วนฐานพระพุทธรูปดินเผา
84	SF.# 14		S4E16	พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด
85	SF.# 15		S4E16	ชิ้นส่วนแขนพระพุทธรูปดินเผา
86			S4E16	ลายกระจังปูนปั้น
87			S4E20	เศษภาชนะดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...4...**

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
88			S4E20	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
89			S4E20	ลายใบไม้ปูนปั้น
90			S4E20	ลายกระจังปูนปั้น
91	SF.# 16		S4E20	พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด
92	SF.# 17		S4E20	พระแผงดินเผา
93			S4E20	กระเบื้องเชิงชาย
94			S4E20	ตะปูโลหะ
95			S8E8	ชิ้นส่วนพระสำริด
96			S8E8	ตะปูโลหะ
97			S8E8	เศษภาชนะดินเผา
98	SF.# 18		S8E8	แขนพระพิมพ์ดินเผา
99			S8E8	ชิ้นส่วนกลีบบัวปูนปั้น
100			S8E8	ลายกระจังตาอ้อย
101			S8E8	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น (มีสองถุง)
102			S8E8	ลำตัวพญานาคปูนปั้น
103			S8E8	ลายกระจังปูนปั้น
104			S8E8	ลายหน้ากระดานปูนปั้น
105			S8E8	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
106			S8E8	ลายกลีบบัวปูนปั้น
107			S8E8	กาบบนหรือกาบล่างปูนปั้น
108			S8E8	ลายปูนปั้นรูปทรงสามเหลี่ยม
109			S8E16	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น (มีสองถุง)
110			S8E16	ลำตัวพญานาคปูนปั้น
111			S8E16	ลายกระจังตาอ้อยปูนปั้น
112			S8E16	ลายกระจังปูนปั้น
113			S8E16	ลายลูกประคำปูนปั้น
114			S8E16	ตะปูโลหะ
115			S8E16	เศษภาชนะดินเผา
116			S8E20	ตะปูโลหะ ขนาดเล็ก

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...5...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
117			S8E20	เศษภาชนะดินเผา
118			S8E20	ชิ้นประดับชุดลวดบัวบน หรือล่าง
119			S8E20	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น
120			S8E20	ลายกระจังปูนปั้น
121			S8E20	ลายหน้ากระดานปูนปั้น
122			S8W40	กลุ่มภาชนะดินเผา
123	SF.# 19		S12E4	เศียรพระพุทธรูปลำริด
124			S12E8	เศษภาชนะดินเผา
125			S12E8	กระเบื้องเชิงชาย
126			S12E8	บัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้น
127			S12E8	ลายกระจังปูนปั้น
128			S12E8	ปูนปั้นรูปทรงสามเหลี่ยม
129			S12E8	ลายกลีบบัวปูนปั้น
130			S12E8	ลายใบไม้ปูนปั้น
131			S12E8	ชิ้นประดับชุดลวดบัวบน หรือล่าง ปูนปั้น
132			S12E20	เศษภาชนะดินเผา
133			S12E20	ตะปูโลหะ
134			S12E20	บัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้น
135			S12E20	ลายกระจังปูนปั้น
136			S12E12	บัวปลายเสาหรือบัวต้นเสาปูนปั้น (มีสองถุง)
137			S12E12	บัวปลายเสาหรือต้นเสากรอบซุ้มหน้าต่าง
138			S12E12	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
139			S12E12	ลายใบไม้ปูนปั้น
140			S12E12	ลายกระจังตาอ้อยปูนปั้น
141			S12E12	ลายกลีบบัวปูนปั้น
142			S12E12	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น
143			S12E12	เปลวรัศมีปูนปั้น
144			S12E12	เม็ดประคำปูนปั้น
145			S12E24	เศษภาชนะดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...6...**

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
146			S12E24	เศษภาชนะดินเผา
147			S16E4	เศษภาชนะดินเผา
148			S16E4	ตะปูโลหะ
149			S16E4	เศษหินทราย
150			S16E4	ประติมากรรมดินเผา
151			S16E4	ลายดอกพุดตาลปูนปั้น
152			S16W4	เศษภาชนะดินเผา
153			S16E8	ลายกลีบบัวปูนปั้น (มีสีชิ้น)
154			S16E8	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสา ปูนปั้น
155			S16E8	ลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปูปูนปั้น
156			S16E8	ลายหน้าบันกรอบซุ้มหน้าต่าง
157			S16E8	ลายกระจังตาอ้อยปูนปั้น
158			S16E8	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
159			S16E8	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสา ปูนปั้น
160	SF.# 20		S16E8	พระพุทธรูปสำริด
161			S16E20	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสา ปูนปั้น (มีห้าถุง)
162			S16E20	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสา กรอบซุ้มหน้าต่าง
163			S16E20	ลายหน้ากระดานดอกจอกปูนปั้น
164			S16E20	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
165			S16E20	ลายกลีบบัวปูนปั้น (มีสามถุง)
166			S16E20	ลายกลีบบัวปูนปั้น
167			S16E20	ลายกระจังตาอ้อยปูนปั้น
168			S16E20	ลายกระจังตาอ้อยปูนปั้น
169			S16E20	ปูนปั้นชิ้นๆ
170			S16E20	จุกแก้ว
171	SF.# 21		S16E20	แกนพระดินเผา
172	SF.# 22		S16E20	ชิ้นส่วนพระพิมพ์ดินเผา
173	SF.# 23		S16E20	ชิ้นส่วนพระพิมพ์ดินเผา
174	SF.# 24		S16E20	ประติมากรรมดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...7...**

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
175			S16E20	เศษภาชนะดินเผา
176			S16W40	เศษภาชนะดินเผา
177			S16W40	ภาชนะดินเผาหมายเลข 1
178			S20E4	กลุ่มภาชนะดินเผา
179			S20E4	กลีบบัวปูนปั้น
180			S20E8	เศษภาชนะดินเผา
181			S20E8	ตะปูโลหะ
182			S20E8	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
183	SF.# 25		S20E8	แกนพระดินเผา
184			S20E8	กาบบนหรือล่างปูนปั้น
185			S20E8	เท้าสิงห์ปูนปั้น
186			S20E8	ท้องสิงห์ปูนปั้น ?
187			S20E8	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
188			S20E8	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสาปูนปั้น
189			S20E8	กลีบบัวปูนปั้น
190			S20E8	กลีบบัวปูนปั้น
191			S20E8	ลายดอกจอกปูนปั้น
192			S20E8	ลายกระจังปูนปั้น
193			S20E8	เสากรอบหน้าต่างปูนปั้น
194			S20E8	ลายหน้ากระดานปูนปั้น
195			S20E12	ลายก้านต่อดอก
196			S20E12	กลีบบัวปูนปั้น
197			S20E16	เศษภาชนะดินเผา
198			S20E16	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสาปูนปั้น
199			S20W12	กระเบื้องเชิงชาย
200			S20W12	เศษภาชนะดินเผา
201			S20W12	เศษลำริด
202			S20W12	ลำริดรูปครึ่งวงกลม
203	SF.# 26		S20W12	แกนพระดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...8...**

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
204	SF.# 27		S20W12	แกนพระดินเผา
205	SF.# 28		S20W12	พระพิมพ์ดินเผา พบสามองค์
206	SF.# 29		S20W12	พระพุทธรูปสำริด
207	SF.# 30		S20W12	พระพุทธรูปสำริด
208	SF.# 31		S20W12	พระพุทธรูปสำริด
209	SF.# 32		S20W12	พระพุทธรูปสำริด
210	SF.# 33		S20W12	พระพุทธรูปสำริด
211			S24E16	กลีบบัวปูนปั้น
212			S24E16	บัวปลายเสา หรือ ต้นเสาปูนปั้น
213			S24E16	ลายดอกจอกปูนปั้น
214			S24E16	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
215			S24E16	ลายกระจังปูนปั้น
216			S24E16	กระเบื้องเชิงชาย
217			S24E16	เศษภาชนะดินเผา
218	SF.# 34		S24E16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
219	SF.# 35		S24E16	ประติมากรรมดินเผา
220	SF.# 36		S24E16	เบี้ยดินเผา
221	SF.# 37		S24E16	แกนพระดินเผา
222			S24E16	ตะปูโลหะ
223			S24E12	ลายก้านต่อดอกปูนปั้น
224			S24E12	ลายหน้ากระดานปูนปั้น
225			S24E12	กลีบบัวปูนปั้น
226			S24E12	ลายกระจังปูนปั้น
227			S24E12	แข้งสิงห์ปูนปั้น
228			S24E12	บัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้น
229			S24E12	เศษภาชนะดินเผา
230			S24E12	เม็ดพระศกปูนปั้น
231	SF.# 38		S24E12	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
232			S24E12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...9...**

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
233			S24E12	ปูนติดภาชนะดินเผาหมายเลข 2
234			S20W20	เศษภาชนะดินเผา
235			S20E24	กระเบื้องเชิงชาย
236	SF.# 39		S20E24	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
237	SF.# 40		S20E24	ชิ้นส่วนพระพิมพ์ดินเผา
238	SF.# 41		S20E24	ชิ้นส่วนประติมากรรมดินเผา
239			S20E24	เศษภาชนะดินเผา
240			S24W16	เศษภาชนะดินเผา
241	SF.# 42		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
242	SF.# 43		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
243	SF.# 44		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
244	SF.# 45		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
245	SF.# 46		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
246	SF.# 47		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
247	SF.# 48		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
248	SF.# 49		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
249	SF.# 50		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
250	SF.# 51		S24W16	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปลำริด
251	SF.# 52		S24W16	ฐานพระพุทธรูปลำริด
252			S24W16	เศษลำริด
253	SF.# 53		S24W16	แกนพระดินเผา
254	SF.# 54		S24W16	ชิ้นส่วนพระพิมพ์ดินเผา
255	SF.# 55		S24W16	ประติมากรรมดินเผา
256	SF.# 56		S24W16	ศีรษะตุ๊กตาดินเผา
257	SF.# 57		S24W16	ลำตัวตุ๊กตาดินเผา
258			S24W16	ชิ้นส่วนประติมากรรมดินเผา ขนาดเล็ก
259			S24W16	เศษตะกั่ว
260			S24W16	ปากขวดแก้ว
261			S24W16	ใบระกาปูนปั้น

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่**...10...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
262			S28E28	เศษภาชนะดินเผา
263	SF.# 58		N16W12	เหรียญตะกั่วสองเหรียญ
264	SF.# 59		N16W24	ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่และลิง
265			N16W12	เศษขวดแก้ว
266			N16W12	เศษฝาแก้ว
267			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 3
268			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 4
269			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 5
270			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 6
271			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 7
272			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 8
273			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 9
274			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 10
275			N16W12	ภาชนะดินเผาหมายเลข 11
276			N16W12	เศษภาชนะดินเผา
277			กำแพงวัดด้านN	ภาชนะดินเผาหมายเลข 12
278			กำแพงวัดด้านN	ภาชนะดินเผาหมายเลข 13
279	SF.# 60		กำแพงวัดด้านN	ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์
280			กำแพงวัดด้านN	เบี้ยจั่น สามอัน
281	SF.# 61		กำแพงวัดด้านN	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
282			กำแพงวัดด้านN	ตะปูโลหะ
283			กำแพงวัดด้านN	เศษโลหะ
284			กำแพงวัดด้านN	เบี้ยดินเผา
285			กำแพงวัดด้านN	เศษภาชนะดินเผา (6 ถุง)
286			กำแพงวัดด้านN	ภาชนะดินเผาหมายเลข 14
287			กำแพงวัดด้านN	เศษแก้ว
288			กำแพงวัดด้านN	กระเบื้องเชิงชาย
289			กำแพงวัดด้านN	เศษกระดูก
290			กำแพงวัดด้านN	ปูนรูปทรงกลม

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...11...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
291	SF.# 62		กำแพงวัดด้านS	ประติมากรรมดินเผารูปบุคคล
292			กำแพงวัดด้านS	เศษแก้ว
293			กำแพงวัดด้านS	เศษลำริด
294			กำแพงวัดด้านS	กระเบื้องเชิงชาย
295			กำแพงวัดด้านS	เศษภาชนะดินเผา
296			กำแพงวัดด้านS	ตะปูโลหะ
297	SF.# 63		กำแพงวัดด้าน E	ภาพสลักหูนต่ำหินอ่อน
298			กำแพงวัดด้าน E	ประติมากรรมดินเผา
299			กำแพงวัดด้าน E	แท่งโลหะ
300			กำแพงวัดด้าน E	เศษภาชนะดินเผา
301			S28E28	ภาชนะดินเผาหมายเลข 15
302			S28E28	ประติมากรรมดินเผาเคลือบสีเขียว
303			กำแพงวัดด้าน W	กระดูกช้าง
304			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 16
305			กำแพงวัดด้าน W	เศษตะกรันลำริดและโลหะ
306			กำแพงวัดด้าน W	ตะปูโลหะ
307			กำแพงวัดด้าน W	กระเบื้องเชิงชาย
308	SF.# 64		กำแพงวัดด้าน W	ประติมากรรมดินเผารูปหน้าบุคคล
309			กำแพงวัดด้าน W	ดินเผารูปทรงกระบอก
310			กำแพงวัดด้าน W	เบี้ยดินเผา
311			กำแพงวัดด้าน W	เปลือกหอย
312			กำแพงวัดด้าน W	เบี้ยจั่น
313			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 17
314			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 18
315			กำแพงวัดด้าน W	เศษกระเบื้องมุงหลังคา (มีสองถุง)
316			กำแพงวัดด้าน W	กระเบื้องเชิงชาย
317			กำแพงวัดด้าน W	เชิงเทินดินเผา
318			กำแพงวัดด้าน W	เศษภาชนะดินเผา (6 ถุง)
319	SF.# 65		กำแพงวัดด้าน W	เหรียญเงิน

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่**...12...

ต.ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดแต่งทางโบราณคดี

จ. พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT
320			กำแพงวัดด้าน W	เศษกระดูก
321			กำแพงวัดด้าน W	เศษตะกรัน
322			กำแพงวัดด้าน W	หินอ่อน
323			แนวอิฐรูปเกือกม้า	เศษภาชนะดินเผา (2 ถุง)
324			แนวอิฐรูปเกือกม้า	กระเบื้องมุงหลังคา
325			แนวอิฐรูปเกือกม้า	กระดูก
326			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 19
327			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 20
328			กำแพงวัดด้าน W	ภาชนะดินเผาหมายเลข 21
329			TP-1	ภาชนะดินเผาหมายเลข 22
330			TP-1	ภาชนะดินเผาหมายเลข 23
331			TP-1	กระเบื้องมุงหลังคา
332			TP-1	เศษปูนปั้น
333			TP-1	เศษภาชนะดินเผา
334			TP-2	กระเบื้องมุงหลังคา
335			TP-2	เศษภาชนะดินเผา
336	SF.# 66		TP-2	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา
337	SF.# 67		TP-2	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
338	SF.# 68		TP-2	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
339	SF.# 69		TP-2	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด
340	SF.# 70		TP-3	ฐานพระพุทธรูปสำริด
341			TP-3	เบี้ยดินเผา
342			TP-3	เศษภาชนะดินเผา
343			TP-4	เศษภาชนะดินเผา
344			TP-7	เศษภาชนะดินเผา
345			TP-7	ภาชนะดินเผาหมายเลข 24
346			TP-8	ตัวอย่างกระเบื้องมุงหลังคาสมัยแรก
347			TP-9	เศษภาชนะดินเผา

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...1

ต. ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดค้นทางโบราณคดี หลุม S16W40

จ.พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	ระดับ LEVEL	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT	หมายเหตุ REMARK
1		23/1/01		1 (-100) - (-120) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
2		23/1/01		1 (-100) - (-120) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
3		25/1/01		1 (-100) - (-120) CM.DT.	ตะปูโลหะ	
4	SF.#1	25/1/01	NEQ	(-118) CM.DT.	ประติมากรรมดินเผา	
5		25/1/01	SEQ	(-118) CM.DT.	แหวนโลหะ	
6		25/1/01	SEQ	(-118) CM.DT.	กระดูก	
7		25/1/01	SEQ	(-118) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
8		25/1/01		2 (-120) - (-140) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	2 ถุง
9		25/1/01		2 (-120) - (-140) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
10		25/1/01		2 (-120) - (-140) CM.DT.	โลหะ	
11		25/1/01		2 (-120) - (-140) CM.DT.	กระดูกสัตว์	
12		25/1/01		3 (-140) - (-150) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
13		25/1/01		3 (-140) - (-150) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
14		25/1/01		3 (-140) - (-150) CM.DT.	ตะปูโลหะ	
15		25/1/01	SEQ	3 (-140) - (-150) CM.DT.	เศษกระเบื้องเชิงชาย	
16		25/1/01	SEQ	3 (-140) - (-150) CM.DT.	กระสุนดินเผา	
17		25/1/01		4 (-150) - (-160) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	2 ถุง
18		25/1/01		4 (-150) - (-160) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
19		25/1/01	SEQ	4 (-150) - (-160) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
20		25/1/01		5 (-160) - (-170) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
21		25/1/01		5 (-160) - (-170) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
22	SF.#2	25/1/01	NEQ	5 (-160) - (-170) CM.DT.	แผ่นโลหะ	
23		25/1/01		6 (-170) - (-180) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	2 ถุง
24		25/1/01		6 (-170) - (-180) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
25		25/1/01		6 (-170) - (-180) CM.DT.	ชิ้นส่วนกระเบื้องเชิงชาย	
26		26/1/01	NEQ	6 (-170) - (-180) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
27		26/1/01		7 (-180) - (-190) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	2 ถุง
28		26/1/01		7 (-180) - (-190) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
29		26/1/01		8 (-190) - (-200) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	2 ถุง

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...2

ต. ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดค้นทางโบราณคดี หลุม S16W40

จ.พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	ระดับ LEVEL	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT	หมายเหตุ REMARK
30		26/1/01		8 (-190) - (-200) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	2 ถุง
31		26/1/01	NEQ	8 (-190) - (-200) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
32		26/1/01	NWQ	8 (-190) - (-200) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
33	SF.#3	26/1/01	NWQ	8 (-190) - (-200) CM.DT.	ห่วงสำริด	
34		26/1/01		9 (-200) - (-210) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
35		26/1/01		9 (-200) - (-210) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
36		26/1/01		9 (-200) - (-210) CM.DT.	ตะปูโลหะ	
37		26/1/01		10 (-210) - (-220) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
38		26/1/01		10 (-210) - (-220) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
39		26/1/01	SEQ	10 (-210) - (-220) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
40		26/1/01	NEQ	10 (-210) - (-220) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
41		26/1/01		11 (-220) - (-230) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
42		26/1/01		11 (-220) - (-230) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
43		26/1/01	NEQ	11 (-220) - (-230) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
44		26/1/01		12 (-230) - (-240) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
45		26/1/01		12 (-230) - (-240) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
46		26/1/01		12 (-230) - (-240) CM.DT.	ตะปูโลหะ	
47		27/1/01	NWQ	12 (-230) - (-240) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
48		27/1/01	NEQ	12 (-230) - (-240) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
49		27/1/01		13 (-240) - (-250) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
50		27/1/01		13 (-240) - (-250) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
51		27/1/01		14 (-250) - (-260) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
52		27/1/01		14 (-250) - (-260) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
53		27/1/01	NWQ	14 (-250) - (-260) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
54		27/1/01		15 (-260) - (-270) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
55		27/1/01		15 (-260) - (-270) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
56		27/1/01	NWQ	15 (-260) - (-270) CM.DT.	เปี้ยจั่น	
57		27/1/01		16 (-270) - (-280) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
58		27/1/01		16 (-270) - (-280) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI)

แผ่นที่...3

ต. ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา

ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดค้นทางโบราณคดี หลุม S16W40

จ.พระนครศรีอยุธยา

BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	ระดับ LEVEL	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT	หมายเหตุ REMARK
59		28/1/01	NEQ	16 (-270) - (-280) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
60	SF.#4	28/1/01	SWQ	16 (-270) - (-280) CM.DT.	แผ่นโลหะทรงกลม	
61		28/1/01		17 (-280) - (-290) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
62		28/1/01		17 (-280) - (-290) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
63		28/1/01		17 (-280) - (-290) CM.DT.	เศษกระเบื้องเชิงชาย	
64		28/1/01		17 (-280) - (-290) CM.DT.	ลูกกระสุนดินเผา	
65		28/1/01	SEQ	17 (-280) - (-290) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
66		28/1/01		18 (-290) - (-300) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
67		28/1/01		18 (-290) - (-300) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
68		28/1/01		19 (-300) - (-310) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
69		28/1/01		19 (-300) - (-310) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
70		28/1/01		20 (-310) - (-320) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา+เศษกระเบื้องมุงหลังคา 1ชิ้น	
71		28/1/01		21 (-320) - (-330) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
72		28/1/01		21 (-320) - (-330) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
73		28/1/01	NEQ	21 (-320) - (-330) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
74		29/1/01	NWQ	21 (-320) - (-330) CM.DT.	เบี้ยจั่น	
75		29/1/01		22 (-330) - (-340) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
76		29/1/01		22 (-330) - (-340) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
77		29/1/01		23 (-340) - (-350) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
78		29/1/01		23 (-340) - (-350) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
79	SF.#5	29/1/01		23 (-340) - (-350) CM.DT.	ภาชนะดินเผา	
80		29/1/01		24 (-350) - (-360) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
81		29/1/01		24 (-350) - (-360) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
82		29/1/01		25 (-360) - (-370) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
83		29/1/01		25 (-360) - (-370) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
84		29/1/01		26 (-370) - (-380) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
85		29/1/01		26 (-370) - (-380) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	
86		29/1/01		27 (-380) - (-390) CM.DT.	เศษกระเบื้องมุงหลังคา	
87		29/1/01		27 (-380) - (-390) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	

โบราณสถานวัดใหม่ (AY ' 01 : MAI) **แผ่นที่...4**

ต. ท่าวาสุกรี อ.พระนครศรีอยุธยา ทะเบียนถุงโบราณวัตถุงานขุดค้นทางโบราณคดี หลุม S16W40

จ.พระนครศรีอยุธยา BAG NO. LIST

หมายเลขถุง BAG NO.	ทะเบียนของพิเศษ SPECIAL FIND NO.	วัน / เดือน / ปี DATE	ตำแหน่งที่พบ GRID / SQUARE	ระดับ LEVEL	คำอธิบายโบราณวัตถุ DESCRIPTION OF ARTIFACT	หมายเหตุ REMARK
88		29/1/01		28 (-390) - (-400) CM.DT.	เศษภาชนะดินเผา	

สัญญาจ้าง

สัญญาเลขที่ 1/2544

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ตำบล/แขวง ประตูชัย อำเภอ/เขต พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 12 เดือน มกราคม พ.ศ. 2544 ระหว่าง กรมศิลปากร โดย นายบรรจง วงศ์วิเชียร ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 ผู้ได้รับมอบอำนาจจากอธิบดีกรมศิลปากร ตามคำสั่งกระทรวงศิลปากรที่ 671/2542 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2542 ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียก "ผู้ว่าจ้าง" ฝ่ายหนึ่ง กับ ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง ซึ่งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ณ สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร มีสำนักงานใหญ่อยู่เลขที่ 646 ถนน ย่านสินค้า ตำบล/แขวง สามเสนใน อำเภอ/เขต พญาไท จังหวัด กรุงเทพมหานคร โดย นางประยงค์ ผลปราชญ์ ผู้มีอำนาจลงนามผูกพันนิติบุคคลปรากฏตามหนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท กรุงเทพมหานคร เลขที่ พห.0002458 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2543 (และหนังสือมอบอำนาจ ลงวันที่ -) แนบท้ายสัญญานี้ ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า "ผู้รับจ้าง" อีกฝ่ายหนึ่ง

คู่สัญญาได้ตกลงกันมีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้อตกลงว่าจ้าง

ผู้ว่าจ้างตกลงจ้างและผู้รับจ้างตกลงรับจ้างทำงาน บูรณะจัดแสดงและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานบริเวณคลองสระบัว ณ ตำบล/แขวง อำเภอ/เขต พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ตามข้อกำหนดและเงื่อนไขแห่งสัญญานี้รวมทั้งเอกสารแนบท้ายสัญญา

ผู้รับจ้างตกลงที่จะจัดหาแรงงานและวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ชนิดดีเพื่อใช้ในงานจ้างตามสัญญานี้

ข้อ 2. เอกสารอันเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา

เอกสารแนบท้ายสัญญาดังต่อไปนี้ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญานี้

/2.1 ผนวก

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

2.1 ผนวก รายการประกอบแบบและรายละเอียด จำนวน 30 หน้า
2.2 ผนวก ผังรูปแบบ จำนวน 67 หน้า
2.3 ผนวก รายการแบ่งงวดงานการจ่ายเงิน จำนวน 1 หน้า
2.4 ผนวก ใบเสนอราคา จำนวน 2 หน้า
2.5 ผนวก บัญชีรายการราคาก่อสร้างหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จำนวน 22 หน้า
2.6 ผนวก - จำนวน หน้า
2.7 ผนวก - จำนวน หน้า
2.8 ผนวก - จำนวน หน้า

ความใดในเอกสารแนบท้ายสัญญาที่ขัดแย้งกับข้อความในสัญญานี้ ให้ใช้ข้อความในสัญญานี้บังคับ และในกรณีที่เอกสารแนบท้ายสัญญาขัดแย้งกันเอง ผู้รับจ้างจะต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของผู้ว่าจ้าง

ข้อ 3. หลักประกันการปฏิบัติตามสัญญา

ในขณะทำสัญญานี้ ผู้รับจ้างได้นำหลักประกันเป็น หนังสือค้ำประกันสัญญาของธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สาขาพลับพลาไชย เลขที่ 04/44/00003 ลงวันที่ 9 มกราคม 2544 เป็นจำนวนเงิน 376,000.00 บาท (สามแสนเจ็ดหมื่นหกพันบาทถ้วน) มามอบให้แก่ผู้ว่าจ้างเพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญานี้

หลักประกันที่ผู้รับจ้างนำมามอบไว้ตามวรรคหนึ่ง ผู้ว่าจ้างจะคืนให้เมื่อผู้รับจ้างพ้นจากข้อผูกพันตามสัญญานี้แล้ว

ข้อ 4. ก. ค่าจ้างและการจ่ายเงิน

(สำหรับสัญญาที่เป็นราคาต่อหน่วย)

ผู้ว่าจ้างตกลงจ่ายและผู้รับจ้างตกลงรับเงินค่าจ้างจำนวนเงิน - บาท (-) ซึ่งได้รวมภาษีมูลค่าเพิ่มจำนวน - บาท ตลอดจนภาษีอากรอื่น ๆ และค่าใช้จ่ายทั้งปวงด้วยแล้ว โดยถือราคาต่อหน่วยเป็นเกณฑ์ตามรายการแต่ละประเภทดังที่ได้กำหนดไว้ในใบแจ้งปริมาณงานและราคา

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างตกลงว่าจำนวนปริมาณงานที่กำหนดไว้ในบัญชีรายการก่อสร้างหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคานี้เป็นจำนวนโดยประมาณเท่านั้น จำนวนปริมาณงานที่แท้จริงอาจจะมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ ซึ่งผู้ว่าจ้างจะจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างตามราคาต่อหน่วยของงานแต่ละรายการที่ได้ทำเสร็จจริง คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างตกลงที่จะไม่เปลี่ยนแปลงราคาต่อหน่วยหรือเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการที่จำนวนปริมาณงานในแต่ละรายการได้แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้ นอกจากในกรณีดังต่อไปนี้

/ 4.1 ใบปริมาณ...

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) .....

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

4.1 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงในส่วนที่เกินกว่าร้อยละ 125 (หนึ่งร้อยยี่สิบห้า) แต่ไม่เกินร้อยละ 150 (หนึ่งร้อยห้าสิบ) ของปริมาณงานที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จะจ่ายให้ในอัตราร้อยละ 90 (เก้าสิบ) ของราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.2 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงในส่วนที่เกินกว่าร้อยละ 150 (หนึ่งร้อยห้าสิบ) ของปริมาณงานที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จะจ่ายให้ในอัตราร้อยละ 83 (แปดสิบสาม) ของราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.3 เมื่อปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงน้อยกว่าร้อยละ 75 (เจ็ดสิบห้า) ของปริมาณงานที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือใบแจ้งปริมาณงานและราคา จะจ่ายให้ตามราคาต่อหน่วยในสัญญา และจะจ่ายเพิ่มชดเชยเป็นค่า overhead และ mobilization สำหรับงานรายการนั้น ในอัตราร้อยละ 17 (สิบเจ็ด) ของผลต่างระหว่างปริมาณงานทั้งหมดของงานรายการนั้นตามสัญญาโดยประมาณ กับปริมาณงานที่ทำเสร็จจริงคูณด้วยราคาต่อหน่วยตามสัญญา

4.4 ผู้ว่าจ้างจะจ่ายเงินที่เพิ่มขึ้น หรือหักลดเงินในแต่ละกรณีดังกล่าวข้างต้นในงวดสุดท้ายของการจ่ายเงิน หรือก่อนงวดสุดท้ายของการจ่ายเงินตามที่ผู้ว่าจ้างจะพิจารณาเห็นสมควร

ผู้ว่าจ้างตกลงที่จะจ่ายเงินค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างเป็นรายเดือนตามเนื้องานที่ทำเสร็จจริง เมื่อผู้ว่าจ้างหรือเจ้าหน้าที่ของผู้ว่าจ้างได้ทำการตรวจสอบผลงานที่ทำเสร็จแล้วและปรากฏว่าเป็นที่พอใจตรงตามข้อกำหนดแห่งสัญญานี้ทุกประการ ผู้ว่าจ้างจะออกหนังสือรับรองการรับมอบงานนั้นให้ไว้แก่ผู้รับจ้าง

การจ่ายเงินงวดสุดท้ายจะจ่ายให้เมื่องานทั้งหมดตามสัญญาได้แล้วเสร็จทุกประการ รวมทั้งการทำสถานที่ก่อสร้างให้สะอาดเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้ในข้อ 18

ข้อ 4. ข. ค่าจ้างและการจ่ายเงิน

(สำหรับสัญญาที่เป็นราคาเหมารวม)

ผู้ว่าจ้างตกลงจ่ายและผู้รับจ้างตกลงรับเงินค่าจ้างจำนวนเงิน 7,520,000.- บาท (เจ็ดล้านห้าแสนสองหมื่นบาทถ้วน) ซึ่งได้รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม จำนวน - บาท ตลอดจนภาษีอากรอื่น ๆ และค่าใช้จ่ายทั้งปวงด้วยแล้ว โดยถือราคาเหมารวมเป็นเกณฑ์และกำหนดการจ่ายเงินเป็นงวด ๆ ดังนี้

งวดที่ 1 เป็นจำนวนเงิน 1,504,000.- บาท (หนึ่งล้านห้าแสนสี่พันบาทถ้วน) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

งานบูรณะเจดีย์ประธานวัดแม่เวงปลื้ม

- งานขุดแต่งทางโบราณคดี
- งานโครงสร้างรัดรอบฐาน
- งานบูรณะส่วนองค์ประกอบเจดีย์
- งานจัดทำวีดีทัศน์ เรื่องบทบาทของช้างในสมัยอยุธยา

ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 21 เมษายน 2544 (ภายใน 90 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

งวดที่ 2 เป็นจำนวนเงิน 1,504,000.- บาท (หนึ่งล้านห้าแสนสี่พันบาทถ้วน) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

งานโบราณคดีวัดใหม่ (ร้าง)

- งานขุดแต่งพระอุโบสถ เจดีย์ และหอระฆัง พื้นที่ 530 ตารางเมตร
- งานขุดแต่งเนินโบราณสถานช้างเคียง พื้นที่ 90 ตารางเมตร
- งานขุดแต่งพื้นที่โดยรอบ ตามผังรูปแบบกำหนด 2,440 ตารางเมตร
- ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร

งานโบราณคดีวัดสามวิหาร

- งานขุดแต่งเจดีย์ประธานและเจดีย์หมายเลข 2 พื้นที่ประมาณ 640 ตารางเมตร
- งานขุดแต่งพื้นที่ตามผังกำหนดส่วนที่เหลือ พื้นที่ประมาณ 1,009 ตารางเมตร
- ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3 X 3 เมตร

ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 20 มิถุนายน 2544 (ภายใน 150 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

งวดที่ 3 เป็นจำนวนเงิน 2,256,000.- บาท (สองล้านสองแสนห้าหมื่นหกพันบาทถ้วน) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

- งานบูรณะวัดโคกพระยา (ร้าง) ตำบลลุมพลี
- งานบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์เนินโบราณสถานด้านหน้าตำหนักเพนียด
  - หมวดงานบูรณะ
  - หมวดงานปรับปรุงภูมิทัศน์

ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 18 กันยายน 2544 (ภายใน 240 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา)

งวดที่ 4 (งวดสุดท้าย) เป็นจำนวนเงิน 2,256,000.- บาท (สองล้านสองแสนห้าหมื่นหกพันบาทถ้วน) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงาน

- งานจัดแสดงภายในตำหนักเพนียด
  - หมวดงานปรับปรุงนิทรรศการ
  - หมวดงานไฟฟ้า
  - หมวดงานกราฟฟิค
  - หมวดงานศิลปกรรม
- งานจัดพิมพ์เอกสารประชาสัมพันธ์แหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาพระนครศรี-อยุธยา 1 ชุด รวม 2 เล่ม

ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2544 (ภายใน 290 วัน นับถัดจากวันเริ่มสัญญา) เมื่อผู้รับจ้างได้ปฏิบัติงานทั้งหมดให้แล้วเสร็จเรียบร้อยตามสัญญารวมทั้งทำสถานที่ก่อสร้างให้สะอาดเรียบร้อย ตามที่กำหนดไว้ในข้อ 18

/ ราคาค่าจ้าง

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

"ราคาค่าจ้างเหมาทุกงวดที่ผู้รับจ้างจะได้รับไม่รวมภาษีมูลค่าเพิ่มอยู่ด้วย ผู้รับจ้างจะต้องเป็นผู้
ผิดชอบภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับส่วนของค่าจ้างที่เป็นเงินบาทสมทบตามอัตราที่กฎหมายกำหนดและผู้รับ
ต้องนำส่งกรมสรรพากรด้วยตนเอง ผู้ว่าจ้างจะออกหนังสือรับรองการชำระค่าบริการจากเงินกู้ต่างประเ
ในส่วนเงินกู้จาก OECF ซึ่งเป็นอัตรา 0% ให้ผู้รับจ้างใช้ประกอบการยื่นแบบแสดงรายการต่อกรมสรรพา
ต่อไป"

การจ่ายเงินในส่วนของเงินกู้จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขสัญญาเงินกู้ (Loan Agreentent) และส
คล้องกับแนวทางปฏิบัติ (Guidelines) ที่แหล่งเงินกู้กำหนดไว้

รายละเอียดในการแบ่งสัดส่วนของเงินกู้และเงินบาทสมทบ ในการจ่ายค่าจ้างแต่ละงวดได้แสดงไว้
ตารางแนบท้ายสัญญานี้

ข้อ 5. กำหนดเวลาแล้วเสร็จ และสิทธิของผู้ว่าจ้างในการบอกเลิกสัญญา

ผู้รับจ้างต้องเริ่มทำงานที่รับจ้างภายในวันที่ 22 เดือน มกราคม พ.ศ. 2544
และจะต้องทำงานให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ภายในวันที่ 7 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ 2544
ถ้าผู้รับจ้างมิได้ลงมือทำงานภายในกำหนดเวลา หรือไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลาหรื
เหตุให้เชื่อได้ว่าผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา หรือจะแล้วเสร็จล่าช้าเกินก
กำหนดเวลา หรือผู้รับจ้างทำผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง หรือตกเป็นผู้ล้มละลาย หรือเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำ
ของคณะกรรมการตรวจการจ้าง หรือคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ หรือผู้ควบคุมงาน หรือบริษัทที่ปรึกษา
ได้รับมอบอำนาจจากผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญานี้ได้และมีสิทธิจ้างผู้รับจ้างรายใหม่เ
ทำงานของผู้รับจ้างให้ลุล่วงไปได้ด้วย

การที่ผู้ว่าจ้างไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่เป็นเหตุให้ผู้รับจ้างพ้นจากความผิด ต
สัญญา

ข้อ 6. ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของงานจ้าง

เมื่องานแล้วเสร็จบริบูรณ์และผู้ว่าจ้างได้รับมอบงานจากผู้รับจ้างหรือจากผู้รับจ้างรายใหม่ในกรณีที่
การบอกเลิกสัญญาตามข้อ 5 หากมีเหตุชำรุดบกพร่องหรือเสียหายเกิดขึ้นจากงานจ้างนี้ภายในกำหนด 2
- เดือน นับถัดจากวันที่ได้รับมอบงานดังกล่าว ซึ่งความชำรุดบกพร่องหรือเสียหายนั้น เกิดจากความ
พร่องของผู้รับจ้าง อันเกิดจากการใช้วัสดุที่ไม่ถูกต้อง หรือทำไว้ไม่เรียบร้อย หรือทำไม่ถูกต้องตามมาตรฐ
แห่งหลักวิชา ผู้รับจ้างจะต้องรีบทำการแก้ไขให้เป็นที่เรียบร้อยโดยไม่ชักช้า โดยผู้ว่าจ้างไม่ต้องออกเงินใด
ในการนี้ทั้งสิ้น หากผู้รับจ้างบิดพริ้วไม่กระทำการดังกล่าวภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งเ
หนังสือจากผู้ว่าจ้างหรือไม่ทำการแก้ไขให้ถูกต้องเรียบร้อยภายในเวลาที่ผู้ว่าจ้างกำหนด ให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่
ทำการนั้นเอง หรือจ้างผู้อื่นให้ทำงานนั้นโดยผู้รับจ้างต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

/ ข้อ 7 ก

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

ข้อ 7. การจ้างช่วง

ผู้รับจ้างจะต้องไม่เอางานทั้งหมดหรือบางส่วนแห่งสัญญานี้ไปจ้างช่วงอีกต่อหนึ่งโดยไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้ว่าจ้างก่อน ทั้งนี้ นอกจากในกรณีที่สัญญานี้จะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น ความยินยอมดังกล่าวนั้นไม่เป็นเหตุให้ผู้รับจ้างหลุดพ้นจากความรับผิด หรือพันธะหน้าที่ตามสัญญานี้ และผู้รับจ้างจะยังคงต้องรับผิดในความผิดและความประมาทเลินเล่อของผู้รับจ้างช่วง หรือของตัวแทน หรือ ลูกจ้างของผู้รับจ้างช่วงนั้นทุกประการ

ข้อ 8. การควบคุมงานของผู้รับจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องควบคุมงานที่รับจ้างอย่างเอาใจใส่ด้วยประสิทธิภาพและความชำนาญ และในระหว่างทำงานที่รับจ้างจะต้องจัดให้มีผู้แทนซึ่งทำงานเต็มเวลาเป็นผู้ควบคุมงาน ผู้ควบคุมงาน กล่าวจะต้องเป็นผู้แทนได้รับมอบอำนาจจากผู้รับจ้าง คำสั่งหรือคำแนะนำต่าง ๆ ที่ได้แจ้งแก่ผู้แทนผู้ได้รับมอบอำนาจนั้นให้ถือว่าเป็นคำสั่งหรือคำแนะนำที่ได้แจ้งแก่ผู้รับจ้าง การแต่งตั้งผู้ควบคุมงานนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือและต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้าง การเปลี่ยนตัวหรือแต่งตั้งผู้ควบคุมงานใหม่จะกระทำมิได้หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้างก่อน

การจ้างงานของผู้รับจ้างให้เน้นการใช้แรงงานเป็นหลัก ในกรณีที่สามารถใช้แรงงานแทนเครื่องจักรได้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะขอให้เปลี่ยนตัวผู้แทนได้รับมอบอำนาจนั้น โดยแจ้งเป็นหนังสือไปยังผู้รับจ้าง และผู้รับจ้างจะต้องทำการเปลี่ยนตัวโดยพลัน โดยไม่คิดราคาเพิ่มหรืออ้างเป็นเหตุเพื่อขยายอายุสัญญา อันเนื่องมาจากเหตุนี้

ข้อ 9. ความรับผิดของผู้รับจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดต่ออุปัทวเหตุ ความเสียหาย หรือภยันอันตรายใดๆ อันเกิดจากการปฏิบัติงานของผู้รับจ้าง และจะต้องรับผิดต่อความเสียหายจากการกระทำของลูกจ้างของผู้รับจ้าง

ความเสียหายใด ๆ อันเกิดแก่งานที่ผู้รับจ้างได้ทำขึ้นแม้จะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย นอกจากกรณีอันเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดโดยซ่อมแซมให้คืนดีหรือเปลี่ยนให้ใหม่โดยค่าใช้จ่ายของผู้รับจ้างเอง ความรับผิดของผู้รับจ้างดังกล่าวในข้อนี้จะสิ้นสุดลงเมื่อผู้ว่าจ้างได้รับมอบงานครั้งสุดท้าย ซึ่งหลังจากนั้นผู้รับจ้างคงต้องรับผิดเพียงในกรณีชำรุดบกพร่อง หรือความเสียหายดังกล่าวในข้อ 6 เท่านั้น

ข้อ 10. การจ่ายเงินแก่ลูกจ้าง

ผู้รับจ้างจะต้องจ่ายเงินแก่ลูกจ้างที่ผู้รับจ้างได้จ้างมาในอัตรา และตามกำหนดเวลาที่ผู้รับจ้างได้ตกลงหรือทำสัญญาไว้ต่อลูกจ้างดังกล่าว

ถ้าผู้รับจ้างไม่จ่ายเงินค่าจ้างหรือค่าทดแทนยิ่นใดแก่ลูกจ้างดังกล่าวในวรรคแรก ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะเอาเงินค่าจ้างที่จะต้องจ่ายให้แก่ผู้รับจ้างมาจ่ายให้แก่ลูกจ้างของผู้รับจ้างดังกล่าว และให้ถือว่าผู้ว่าจ้างได้จ่ายเงินจำนวนนั้นเป็นค่าจ้างให้แก่ผู้รับจ้างตามสัญญาแล้ว

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

ผู้รับจ้างจะต้องจัดให้มีประกันภัยสำหรับลูกจ้างทุกคนที่จ้างมาทำงาน โดยให้ครอบคลุมถึงความ
ผิดทั้งปวงของผู้รับจ้างรวมทั้งผู้รับจ้างช่วงอันหากจะพึงมี ในกรณีความเสียหายที่คิดค่าสินไหมทดแทนไ
มกฎหมายซึ่งเกิดจากอุบัติเหตุหรือภยันตรายใด ๆ ต่อลูกจ้างหรือบุคคลอื่นที่ผู้รับจ้างหรือผู้รับจ้างช่วง
มาทำงาน ผู้รับจ้างจะต้องส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยดังกล่าวพร้อมทั้งหลักฐานการชำระเบี้ยประกันให้
ว่าจ้างเมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้อง

ข้อ 11. การตรวจงานจ้าง

ถ้าผู้ว่าจ้างแต่งตั้งกรรมการตรวจการจ้าง ผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาเพื่อควบคุมการทำง
ของผู้รับจ้าง กรรมการตรวจการจ้าง หรือกรรมการตรวจรับพัสดุ หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษานี้
อำนาจเข้าไปตรวจการงานในโรงงานและสถานที่ที่กำลังก่อสร้างหรือที่กำลังทำงานได้ทุกเวลา และผู้รับจ้าง
ต้องอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือในการนั้นตามสมควร

การที่มีกรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหาทำให้ผู้รับจ้างพ้นความ
ผิดชอบตามสัญญานี้ข้อหนึ่งข้อใดไม่

ข้อ 12. แบบรูปและรายการละเอียดคลาดเคลื่อน

ผู้รับจ้างจะต้องรับรองว่าได้ตรวจสอบและทำความเข้าใจในแบบรูปรายการละเอียด หรือใบแ
ปริมาณงานโดยถี่ถ้วนแล้ว หากปรากฏว่าแบบรูปและรายการละเอียดหรือใบแจ้งปริมาณงานนั้นผิดพล
หรือคลาดเคลื่อนไปจากหลักการทางวิศวกรรมหรือทางเทคนิค ผู้รับจ้างตกลงที่จะปฏิบัติตามคำวินิจฉัยข
กรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ผู้ว่าจ้างแต่งตั้งเพื่อให้งานแล้วเสร็จบริบูร
โดยจะคิดค่าใช้จ่ายใด ๆ เพิ่มขึ้นจากผู้ว่าจ้างไม่ได้

ข้อ 13. การควบคุมงานโดยผู้ว่าจ้าง

ผู้รับจ้างตกลงว่า กรรมการตรวจการจ้าง หรือผู้ควบคุมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาที่ผู้ว่าจ้างแต่งตั้ง
อำนาจที่จะตรวจสอบและควบคุมงานเพื่อให้เป็นไปตามเอกสารสัญญา และมีอำนาจที่จะสั่งให้แก้ไขเปลี่ย
แปลง เพิ่มเติม หรือตัดทอน ซึ่งงานตามสัญญานี้หากผู้รับจ้างขัดขืนไม่ปฏิบัติตามกรรมการตรวจการจ้าง
ควบคุมงาน หรือบริษัทที่ปรึกษามีอำนาจที่จะสั่งให้หยุดกิจการนั้นชั่วคราวได้ ความล่าช้าในกรณีเช่นนี้ผู้รั
จ้างจะถือเป็นเหตุขอขยายวันทำการออกไปมิได้

และผู้รับจ้างจะต้องจัดส่งรายงานความก้าวหน้าทุกเดือน และรายงานการปิดโครงการเมื่อทำงาน
แล้วเสร็จต่อคณะกรรมการตรวจการจ้าง

ข้อ 14. งานพิเศษและการแก้ไขงาน

ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะสั่งให้ผู้รับจ้างทำงานพิเศษซึ่งไม่ได้แสดงไว้ หรือรวมอยู่ในเอกสารสัญญา หากงาน
พิเศษนั้น ๆ อยู่ในขอบข่ายทั่วไปแห่งวัตถุประสงค์ของสัญญานี้ นอกจากนี้ผู้ว่าจ้างยังมีสิทธิสั่งให้เปลี่ยนแปลง
หรือแก้ไขแบบรูป และข้อกำหนดต่าง ๆ ในเอกสารสัญญานี้ด้วย โดยไม่ทำให้สัญญาเป็นโมฆะแต่อย่างใด

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

อัตราค่าจ้างหรือราคาที่กำหนดไว้ในสัญญานี้ให้กำหนดใช้สำหรับงานพิเศษ หรืองานที่เพิ่มเติมขึ้น หรือตัดทอนลงทั้งปวงตามคำสั่งของผู้ว่าจ้าง หากในสัญญาไม่ได้กำหนดไว้ถึงอัตราค่าจ้าง หรือราคาใด ๆ ที่จะนำมาใช้สำหรับงานพิเศษหรืองานที่เพิ่มขึ้นดังกล่าว ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างจะต้องตกลงกันที่จะกำหนดอัตราหรือราคา รวมทั้งการขยายระยะเวลา (ถ้ามี) กันใหม่เพื่อความเหมาะสม ในกรณีที่ตกลงกันไม่ได้ ผู้ว่าจ้างจะกำหนดอัตราจ้างหรือราคาตายตัวตามแต่ผู้ว่าจ้างจะเห็นว่าเหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องปฏิบัติงานตามคำสั่งของผู้ว่าจ้าง แต่อาจสงวนสิทธิที่จะดำเนินการตามข้อ 19 ต่อไปได้

ข้อ 15. ค่าปรับ

หากผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานให้แล้วเสร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา และผู้ว่าจ้างยังมิได้บอกเลิกสัญญา ผู้รับจ้างจะต้องชำระค่าปรับให้แก่ผู้ว่าจ้างเป็นจำนวนเงินวันละ 7,520.- บาท และจะต้องชำระค่าใช้จ่ายในการควบคุมงานในเมื่อผู้ว่าจ้างต้องจ้างผู้ควบคุมงานอีกต่อหนึ่งเป็นจำนวนเงินวันละ 200 บาท นับถัดจากวันที่กำหนดแล้วเสร็จตามสัญญาหรือวันที่ผู้ว่าจ้างได้ขยายให้จนถึงวันที่ทำงานแล้วเสร็จจริง นอกจากนี้ผู้รับจ้างยอมให้ผู้ว่าจ้างเรียกค่าเสียหายอันเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับจ้างทำงานล่าช้าเฉพาะส่วนที่เกินกว่าจำนวนค่าปรับและค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้อีกด้วย

ในระหว่างที่ผู้ว่าจ้างยังมิได้บอกเลิกสัญญานั้น หากผู้ว่าจ้างเห็นว่าผู้รับจ้างจะไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้ ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาและใช้สิทธิตามข้อ 16 ก็ได้และถ้าผู้ว่าจ้างได้แจ้งข้อเรียกร้องไปยังผู้รับจ้างเมื่อครบกำหนดแล้วเสร็จของงานขอให้ชำระค่าปรับแล้วผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะปรับผู้รับจ้างจนถึงวันบอกเลิกสัญญาได้อีกด้วย

ข้อ 16. สิทธิของผู้ว่าจ้างภายหลังบอกเลิกสัญญา

ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างอาจทำงานนั้นเองหรือว่าจ้างผู้อื่นให้ทำงานนั้นต่อจนแล้วเสร็จได้ ผู้ว่าจ้างหรือผู้ที่รับจ้างทำงานนั้นต่อมีสิทธิใช้เครื่องใช้ในการก่อสร้างหรือในการทำงานสิ่งที่สร้างขึ้นชั่วคราวสำหรับงานก่อสร้างหรือการทำงาน และวัสดุต่าง ๆ ซึ่งเห็นว่าจะต้องสงวนเอาไว้เพื่อการปฏิบัติงานตามสัญญาตามที่จะเห็นสมควร

ในกรณีดังกล่าว ผู้ว่าจ้างมีสิทธิริบหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาทั้งหมด หรือบางส่วนตามแต่จะเห็นสมควร นอกจากนั้นผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายซึ่งเป็นจำนวนเกินกว่าหลักประกันการปฏิบัติงานและค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในการทำงานนั้นต่อให้แล้วเสร็จตามสัญญา และค่าใช้จ่ายในการควบคุมงานเพิ่ม (ถ้ามี) ซึ่งผู้ว่าจ้างจะหักเอาจากเงินประกันผลงานหรือจำนวนเงินใด ๆ ที่จะจ่ายให้แก่ผู้รับจ้างก็ได้

ข้อ 17. การกำหนดค่าเสียหาย

ค่าปรับหรือค่าเสียหายซึ่งเกิดขึ้นจากผู้รับจ้างตามสัญญานี้ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะหักเอาจากจำนวนเงินค่าจ้างที่ค้างจ่ายหรือจากเงินประกันผลงานของผู้รับจ้างหรือบังคับจากหลักประกันการปฏิบัติตามสัญญาก็ได้ หากมีข้อ

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

หากมีเงินค่าจ้างตามสัญญาที่หักไว้จ่ายเป็นค่าปรับและค่าเสียหายแล้วยังเหลืออยู่อีกเท่าใด ผู้ว่
จะคืนให้แก่ผู้รับจ้างทั้งหมด

ข้อ 18. การทำบริเวณก่อสร้างให้เรียบร้อย

ผู้รับจ้างจะต้องรักษาบริเวณสถานที่ปฏิบัติงานตามสัญญานี้ รวมทั้งโรงงาน หรือสิ่งอำนวยค
สะดวกในการทำงานของผู้รับจ้าง ลูกจ้าง ตัวแทน หรือของผู้รับจ้างช่วง ให้อยู่ในความสะอาดปลอดภัย แ
ประสิทธิภาพในการใช้งานตลอดระยะเวลาการจ้างและเมื่อทำงานเสร็จสิ้นแล้วจะต้องขนย้ายบรรดาเครื่
ในการทำงานจ้างรวมทั้งวัสดุ ขยะมูลฝอยและสิ่งก่อสร้างชั่วคราวต่าง ๆ (ถ้ามี) ทั้งจะต้องกลบเกลี่ยพื้น
ให้เรียบร้อย เพื่อให้บริเวณทั้งหมดอยู่ในสภาพที่สะอาด และใช้การได้ทันที

ข้อ 19. กรณีพิพาทและอนุญาโตตุลาการ

19.1 ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาเกี่ยวกับข้อกำหนดแห่งสัญญานี้ หรือเกี่ยวกับ
ปฏิบัติตามสัญญานี้ และคู่สัญญาไม่สามารถตกลงกันได้ ให้เสนอข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาทนั้นต่ออนุญาโ
ตุลาการเพื่อพิจารณาชี้ขาด

19.2 เว้นแต่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะเห็นพ้องกันให้อนุญาโตตุลาการคนเดียวเป็นผู้ชี้ขาดการระงับ
พิพาทให้กระทำโดยอนุญาโตตุลาการ 2 คน โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะทำหนังสือแสดงเจตนาจะให้มีอนุญาโ
ตุลาการระงับข้อพิพาทและระบุชื่ออนุญาโตตุลาการคนที่ตนแต่งตั้งส่งไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จากนั้นภ
ในระยะเวลา 30 วัน นับถัดจากวันที่ได้รับแจ้งดังกล่าว คู่สัญญาฝ่ายที่ได้รับแจ้งจะต้องแต่งตั้งอนุญาโ
ตุลาการคนที่สอง ถ้าอนุญาโตตุลาการทั้งสองคนดังกล่าวไม่สามารถประนีประนอมระงับข้อพิพาทนั้นได้
อนุญาโตตุลาการทั้งสองคนร่วมกันแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดภายในกำหนดเวลา 30 วัน นับจากวั
ไม่สามารถตกลงกัน ผู้ชี้ขาดดังกล่าวจะพิจารณาระงับข้อพิพาทต่อไป กระบวนพิจารณาของอนุญาโตตุลาก
ให้ถือตามข้อบังคับอนุญาโตตุลาการของสถาบันอนุญาโตตุลาการกระทรวงยุติธรรม โดยอนุโลม หรือตามข
บังคับอื่นที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเห็นชอบ และให้กระทำในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาอังก
เป็นภาษาในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

19.3 ในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการฝ่ายตนหรือในกรณีที่อนุญาโต
ตุลาการทั้งสองคนไม่สามารถตกลงแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดได้ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิร้องข
ต่อศาลแพ่งเพื่อแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการหรืออนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดได้แล้วแต่กรณี

19.4 คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการหรือของอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดแล้วแต่กรณีให้ถือเป็นเด็ดขา
และถึงที่สุดผูกพันคู่สัญญา

19.5 คู่สัญญาแต่ละฝ่ายเป็นผู้รับภาระค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการฝ่ายตน และออกค่าใช้จ่า
อื่นๆ ในการดำเนินกระบวนพิจารณาฝ่ายละครึ่ง ในกรณีที่มีการแต่งตั้งอนุญาโตตุลาการคนเดียวหรือมีกา
แต่งตั้งอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาด ให้อนุญาโตตุลาการหรืออนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดเป็นผู้กำหนดภาระค่าธรรม
เนียมอนุญาโตตุลาการคนเดียวหรือภาระค่าธรรมเนียมอนุญาโตตุลาการผู้ชี้ขาดคนเดียว แล้วแต่กรณี

(ลงชื่อ) ..... ผู้ว่าจ้าง (ลงชื่อ) ..... ผู้รับจ้าง

(ลงชื่อ) ..... พยาน (ลงชื่อ) ..... พยาน

ชนิดงาน.....บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง).....**แบบหมายเลข**.....**ราคาเป็นเงิน**....889,800.- บาท.....

เนื้อที่.....3,402 ตารางเมตร.....**ขนาด**.....

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
1	งานบูรณะพระอุโบสถ													230,911	-	
2	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.1													22,832	-	
3	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.2													19,732	-	
4	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.3													21,330	-	
5	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.4													26,023	-	
6	งานบูรณะกำแพง													327,394	-	
7	งานบูรณะหอระฆัง													29,205	50	
	รวมเป็นเงินทั้งสิ้น													677,427	50	
	ค่า Factor F. 1.31363													212,461	59	
	รวมเป็นเงินทั้งสิ้น													889,889	09	
	ปรับลดราคาลง 89.09 บาท คงเหลือ			(แปดแสนแปดหมื่นเก้าพันแปดร้อยบาทถ้วน)										889,800	-	

รายการประมาณราคา

ชนิดงาน.....บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง).....**แบบหมายเลข**.....**ราคาเป็นเงิน**....889,800.- บาท.....

เนื้อที่.....**ขนาด**.....

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
1	**งานบูรณะพระอุโบสถ**															
	1.1 งานจัดทำนั่งร้านเพื่อการบูรณะ	ตร.ม	96	120	-	11,520	-	ตร.ม	96	50	-	4,800	-	16,320	-	
	1.2 งานสกัดอิฐเพื่อเสริมโครงสร้าง	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	1.4	300	-	420	-	420	-	
	1.3 งานโครงสร้าง คสล.															
	- คอนกรีตโครงสร้าง 1:2:4	ลบ.ม	10.38	1,500	-	15,570	-	ลบ.ม	10.38	450	-	4,671	-	20,241	-	
	- เหล็กเสริม RB 6 มม.	กก	852	15	50	13,206	-	กก	852	4	-	3,408	-	16,614	-	
	- เหล็กเสริม RB 12 มม.	กก	550	15	50	8,525	-	กก	550	4	-	2,200	-	10,725	-	
	- ลวดผูกเหล็กเบอร์ 18	กก	13	28	-	364	-	-	-	-	-	-	-	364	-	
	- ไม้แบบ	ลบ.ฟ	72	460	-	33,120	-	-	-	-	-	-	-	33,120	-	
	- ตะปู	กก	4	35	-	140	-	-	-	-	-	-	-	140	-	
	1.4 วงกบประตูไม้เนื้อแข็งขนาด 1.20 X 2.60 เมตร	ชุด	2	3,200	-	6,400	-	ชุด	2	600	-	1,200	-	7,600	-	
	1.5 วงกบหน้าต่างไม้เนื้อแข็งขนาด 0.90 X 1.60 เมตร	ชุด	8	1,800	-	14,400	-	ชุด	8	500	-	4,000	-	18,400	-	
	1.6 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	17.3	2,800	-	48,440	-	ลบ.ม	17.3	450	-	7,785	-	56,225	-	
	1.7 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบพื้นเดิม	ตร.ม	77.3	450	-	34,785	-	ตร.ม	77.3	90	-	6,957	-	41,742	-	
	1.8 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม Ø 12 มม.	จุด	96	180	-	17,280	-	จุด	96	80	-	7,680	-	24,960	-	
	1.9 งานสกัดผนังเดิม ใส่ทอ PVC 0 2" ระบายน้ำ	จุด	4	30	-	120	-	จุด	4	300	-	1,200	-	1,320	-	

ชนิดงาน.....บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง).....**แบบหมายเลข**.....**ราคาเป็นเงิน**....889,800.- บาท.....

เนื้อที่.....**ขนาด**.....

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
	รวม													230,911	-	
2	**งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.1**															
	2.1 งานสกัดอิฐเก่าที่เสื่อมสภาพออก	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	0.46	300	-	138	-	138	-	
	2.2 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	2.16	2,800	-	6,048	-	ลบ.ม	2.16	450	-	972	-	7,020	-	
	2.3 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบเดิม	ตร.ม	12.8	450	-	5,760	-	ตร.ม	12.8	90	-	1,152	-	6,912	-	
	2.4 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม B4112 มม.	จุด	32	180	-	5,760	-	จุด	32	80	-	2,560	-	8,320	-	
	2.5 งานยาแนวปูนก่อเดิม	ตร.ม	5.2	60	-	312	-	ตร.ม	5.2	25	-	130	-	442	-	
	รวม													22,832	-	
3	**งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.2**															
	3.1 งานสกัดอิฐเก่าที่เสื่อมสภาพออก	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	0.7	300	-	210	-	210	-	
	3.2 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	3.7	2,800	-	10,360	-	ลบ.ม	3.7	450	-	1,665	-	12,025	-	
	3.3 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบเดิม	ตร.ม	1.1	450	-	495	-	ตร.ม	1.1	90	-	99	-	594	-	
	3.4 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม Ø 12 มม.	จุด	24	180	-	4,320	-	จุด	24	80	-	1,920	-	6,240	-	
	3.5 งานยาแนวปูนก่อเดิม	ตร.ม	7.8	60	-	468	-	ตร.ม	7.8	25	-	195	-	663	-	

ผู้ประมาณราคา

รายการประมาณราคา

แผ่นที่ 4

ชนิดงาน บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง) **แบบหมายเลข** **ราคาเป็นเงิน** 889,800.- บาท

เนื้อที่ **ขนาด**

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
	รวม													19,732	-	
4	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.3															
	4.1 งานสกัดอิฐเก่าที่เสื่อมสภาพออก	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	0.8	300	-	240	-	240	-	
	4.2 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	3.2	2,800	-	8,960	-	ลบ.ม	3.2	450	-	1,440	-	10,400	-	
	4.3 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบเดิม	ตร.ม	2.5	450	-	1,125	-	ตร.ม	2.5	90	-	225	-	1,350	-	
	4.4 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม Ø 12 มม.	จุด	32	180	-	5,760	-	จุด	32	80	-	2,560	-	8,320	-	
	4.5 งานยาแนวปูนก่อเดิม	ตร.ม	12	60	-	720	-	ตร.ม	12	25	-	300	-	1,020	-	
	รวม													21,330	-	
5	งานบูรณะเจดีย์หมายเลข 2.4															
	5.1 งานสกัดอิฐเก่าที่เสื่อมสภาพออก	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	0.8	300	-	240	-	240	-	
	5.2 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	4.8	2,800	-	13,440	-	ลบ.ม	4.8	450	-	2,160	-	15,600	-	
	5.3 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบเดิม	ตร.ม	0.8	450	-	360	-	ตร.ม	0.8	90	-	72	-	432	-	
	5.4 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม Ø 12 มม.	จุด	36	180	-	6,480	-	จุด	36	80	-	2,880	-	9,360	-	
	5.5 งานยาแนวปูนก่อเดิม	ตร.ม	4.6	60	-	276	-	ตร.ม	4.6	25	-	115	-	391	-	

ชนิดงาน.....บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง).....**แบบหมายเลข**.....**ราคาเป็นเงิน**....889,800.- บาท.....

เนื้อที่.....**ขนาด**.....

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
	รวม													26,023	-	
6	**งานบูรณะกำแพง**															
	6.1 แผ่นพลาสติก	เมตร	244	5	-	1,220	-	เมตร	244	1	-	244	-	1,464	-	
	6.2 คอนกรีต	ลบ.ม	17.1	1,500	-	25,650	-	ลบ.ม	17.1	400	-	6,840	-	32,490	-	
	6.3 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	91.7	2,800	-	265,760	-	ลบ.ม	91.7	400	-	36,680	-	293,440	-	
	รวม													327,394	-	
7	**งานบูรณะหอระฆัง**															
	7.1 งานสกัดอิฐเก่าที่เสื่อมสภาพออก	-	-	-	-	-	-	ลบ.ม	0.21	300	-	63	-	63	-	
	7.2 งานก่ออิฐเสริม	ลบ.ม	0.48	2,800	-	1,344	-	ลบ.ม	0.48	450	-	216	-	1,560	-	
	7.3 งานอนุรักษ์ปูนปั้น , ปูนฉาบเดิม	ตร.ม	9.6	450	-	4,320	-	ตร.ม	9.6	90	-	864	-	5,184	-	
	7.4 งานเจาะฉีดน้ำปูนทรายเหล็กเสริม Ø 12 มม.B29	จุด	48	180	-	8,640	-	จุด	48	80	-	3,840	-	12,480	-	
	7.5 งานคานรัดรอบฐาน															
	- คอนกรีต	ลบ.ม	1.6	1,500	-	2,400	-	ลบ.ม	1.6	400	-	640	-	3,040	-	
	- เหล็กเสริม RB 6 มม.	กก.	214	15	50	3,317	-	กก.	214	4	-	856	-	4,173	-	

รายการประมาณราคา

แผ่นที่.....6.....

ชนิดงาน.....บูรณะโบราณสถานวัดใหม่ (ร้าง).....**แบบหมายเลข**.....**ราคาเป็นเงิน**....889,800.- บาท.....

เนื้อที่.....**ขนาด**.....

ลำดับที่	รายการ	ค่าวัสดุ						ค่าแรงงาน						รวมค่าวัสดุและค่าแรงงาน		หมายเหตุ
		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน		จำนวนวัสดุ		ราคาหน่วยละ		จำนวนเงิน				
		หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	หน่วย	จำนวน	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	
	- เหล็กเสริม RB 12 มม.	กก.	133	15	50	2,061	50	กก.	133	4	-	532	-	2,593	50	
	- ลวดผูกเหล็กเบอร์ 18	กก.	4	28	-	112	-	กก.	-	-	-	-	-	112	-	
	รวม													29,205	50	

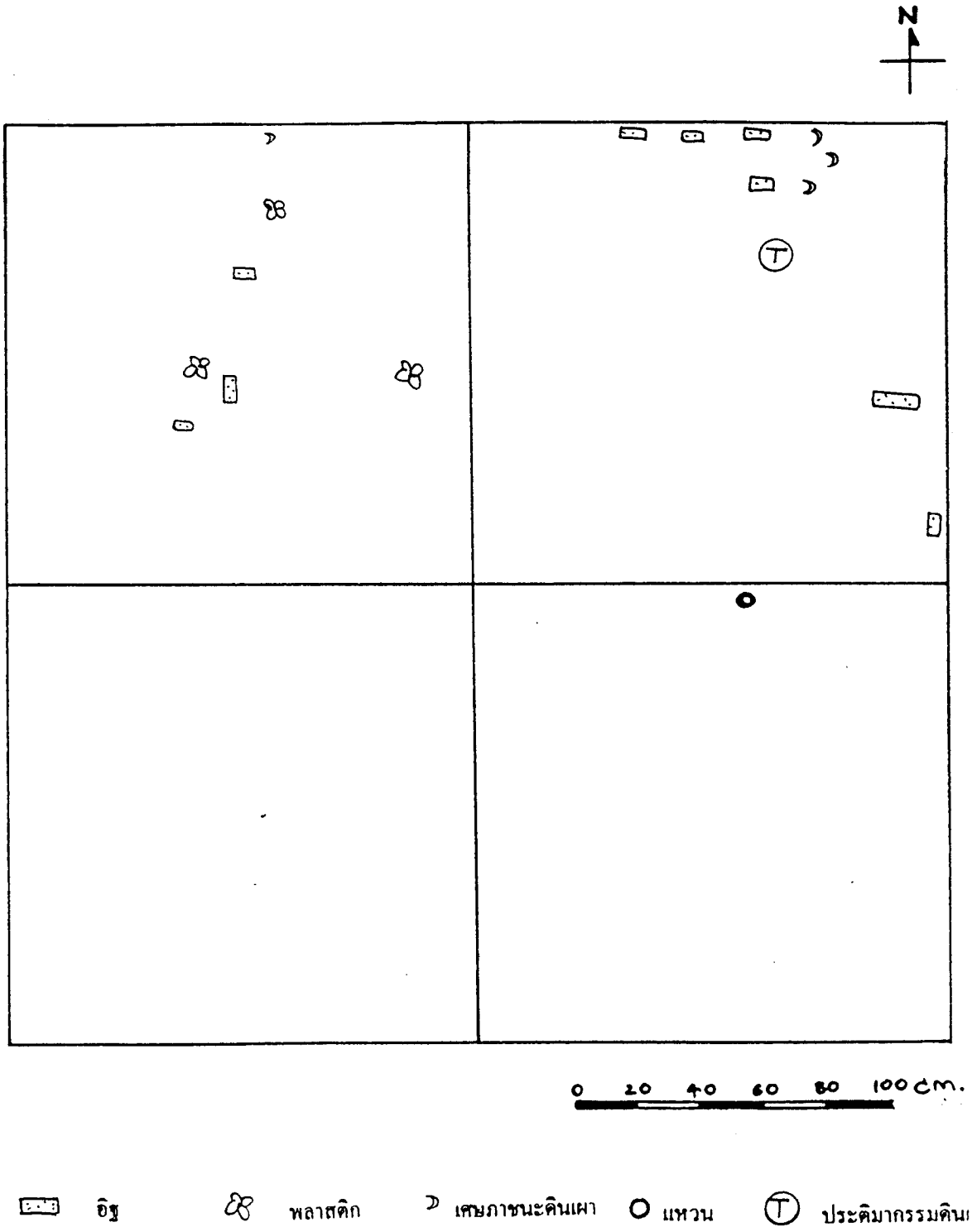

แผนผังที่ 1 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 1 (-100) ถึง (-120) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

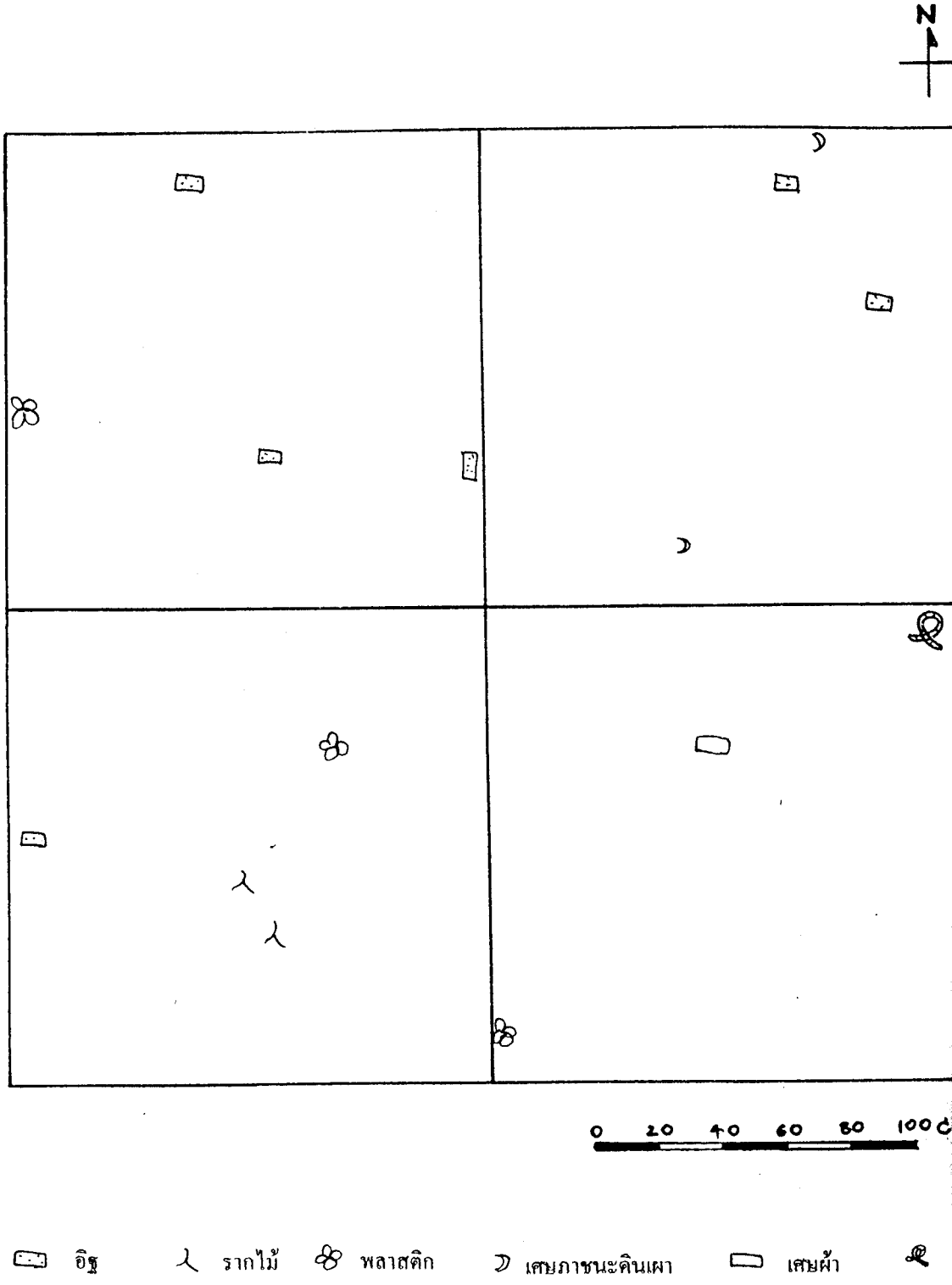

แผนผังที่ 2 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 2 (-120) ถึง (-140) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

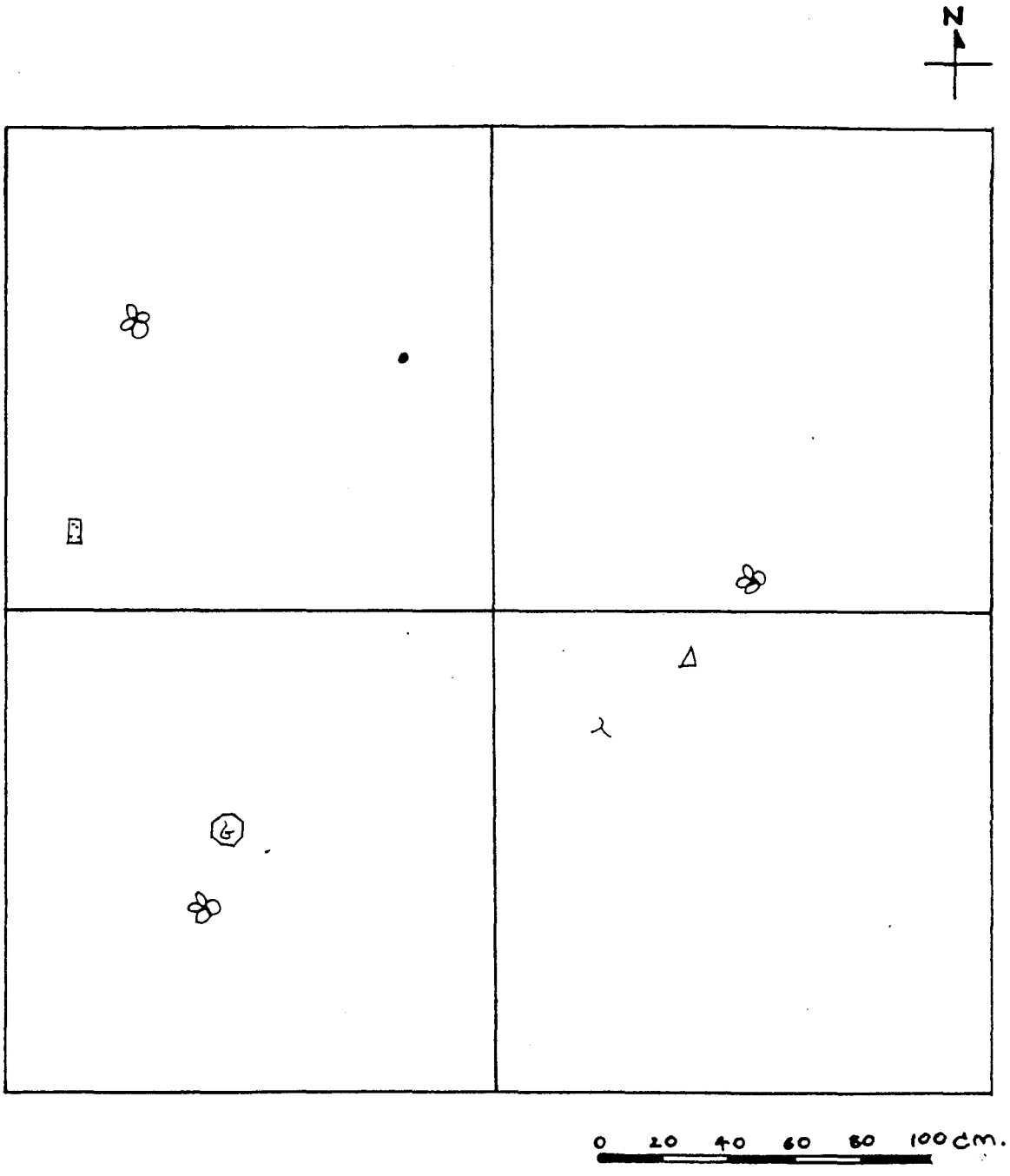

แผนผังที่ 3 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 3 (-140) ถึง (-150) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

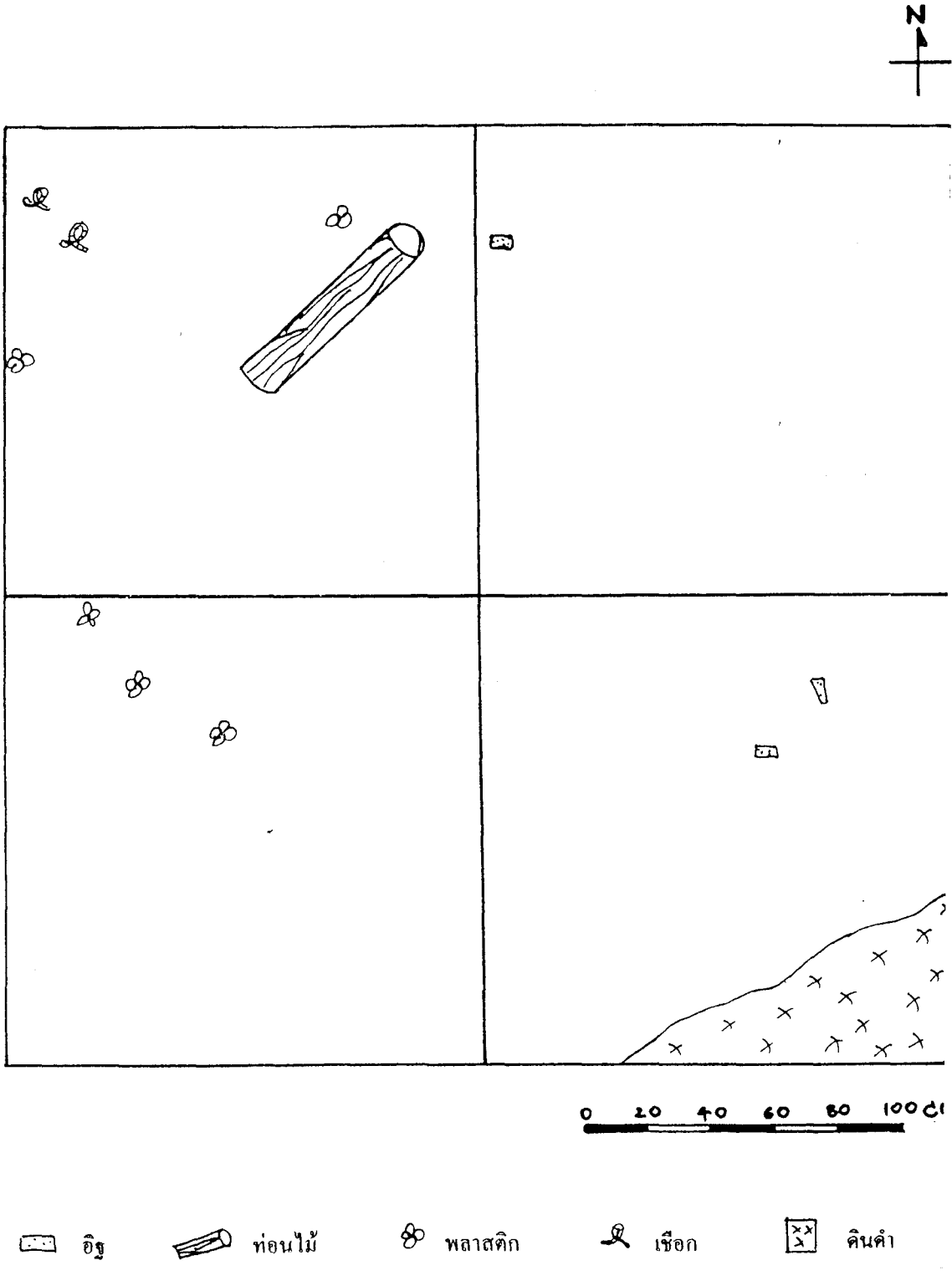

แผนผังที่ 4 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 4 (-150) ถึง (-160) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

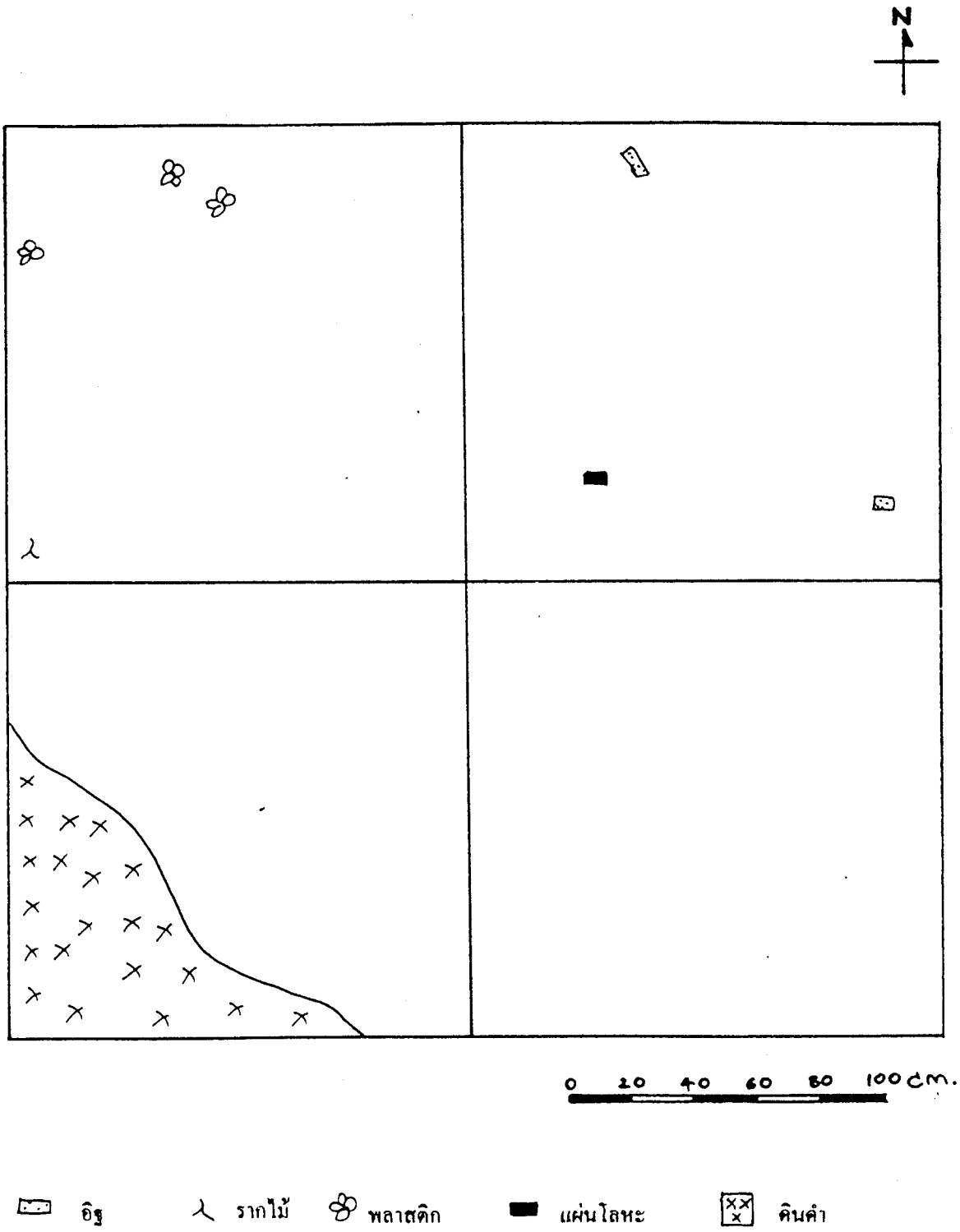

แผนผังที่ 5 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 5 (-160) ถึง (-170) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของเศษขยะ

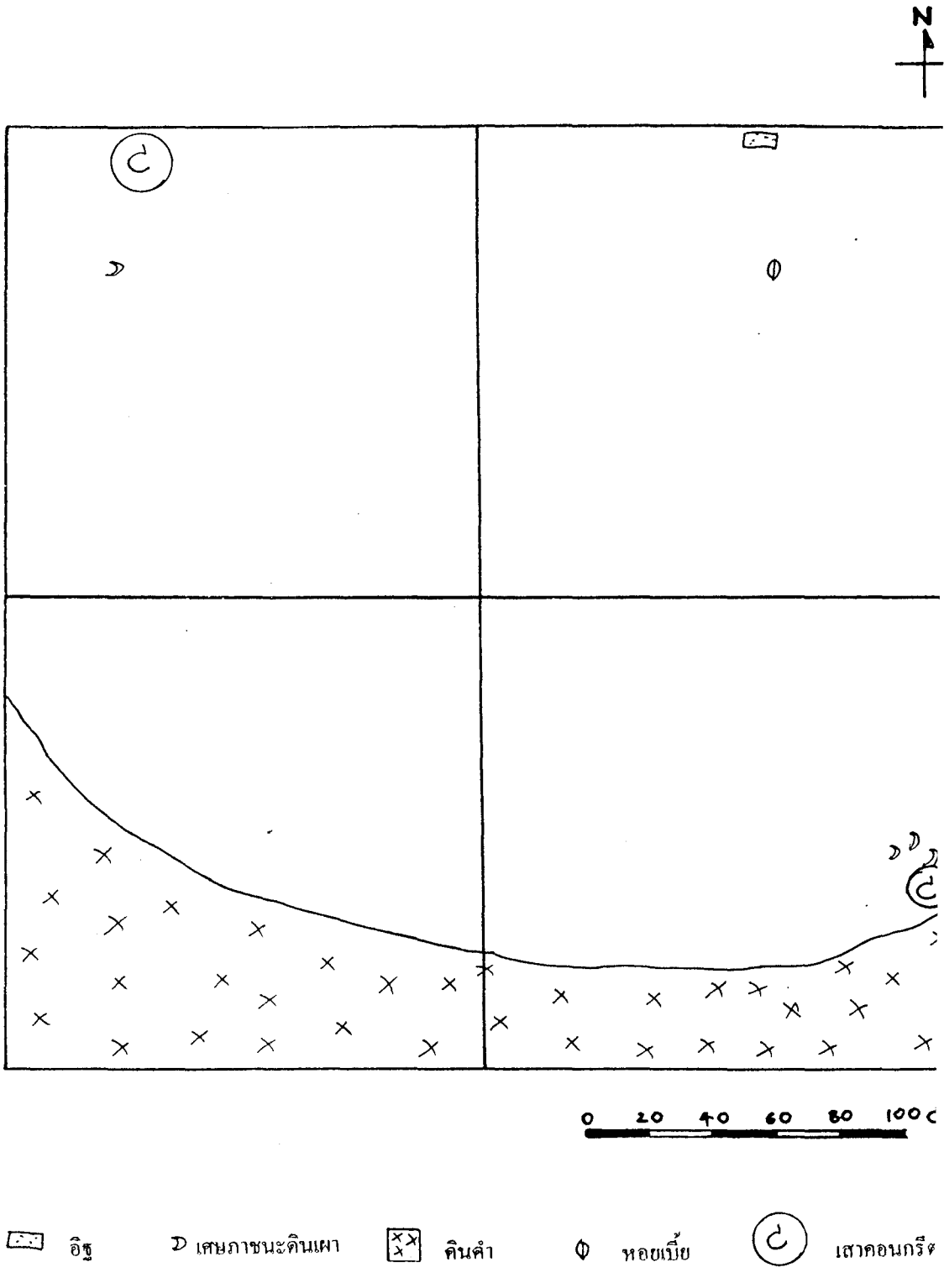

แผนผังที่ 6 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 6 (-170) ถึง (-180) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

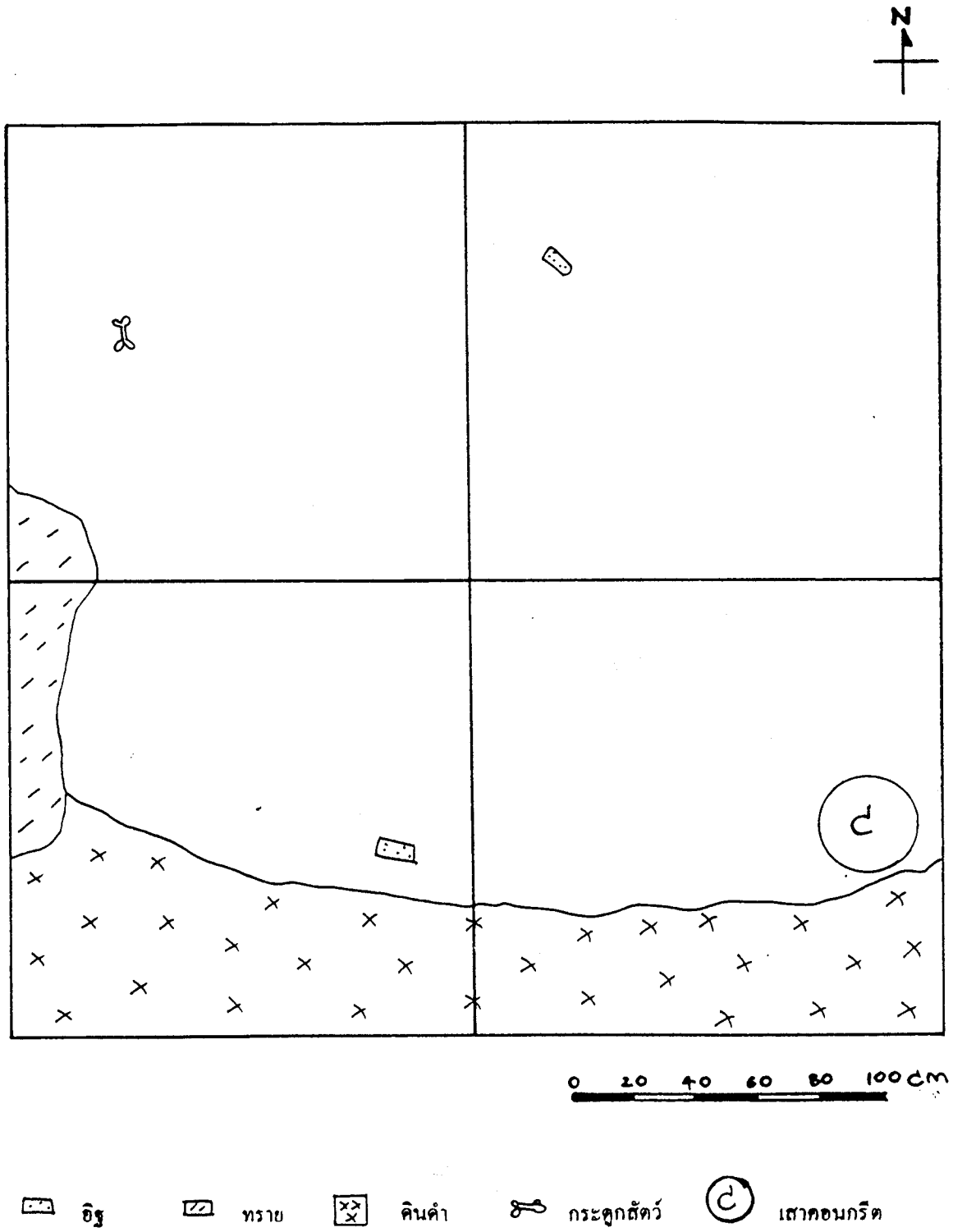

แผนผังที่ 7 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 7 (-180) ถึง (-190) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

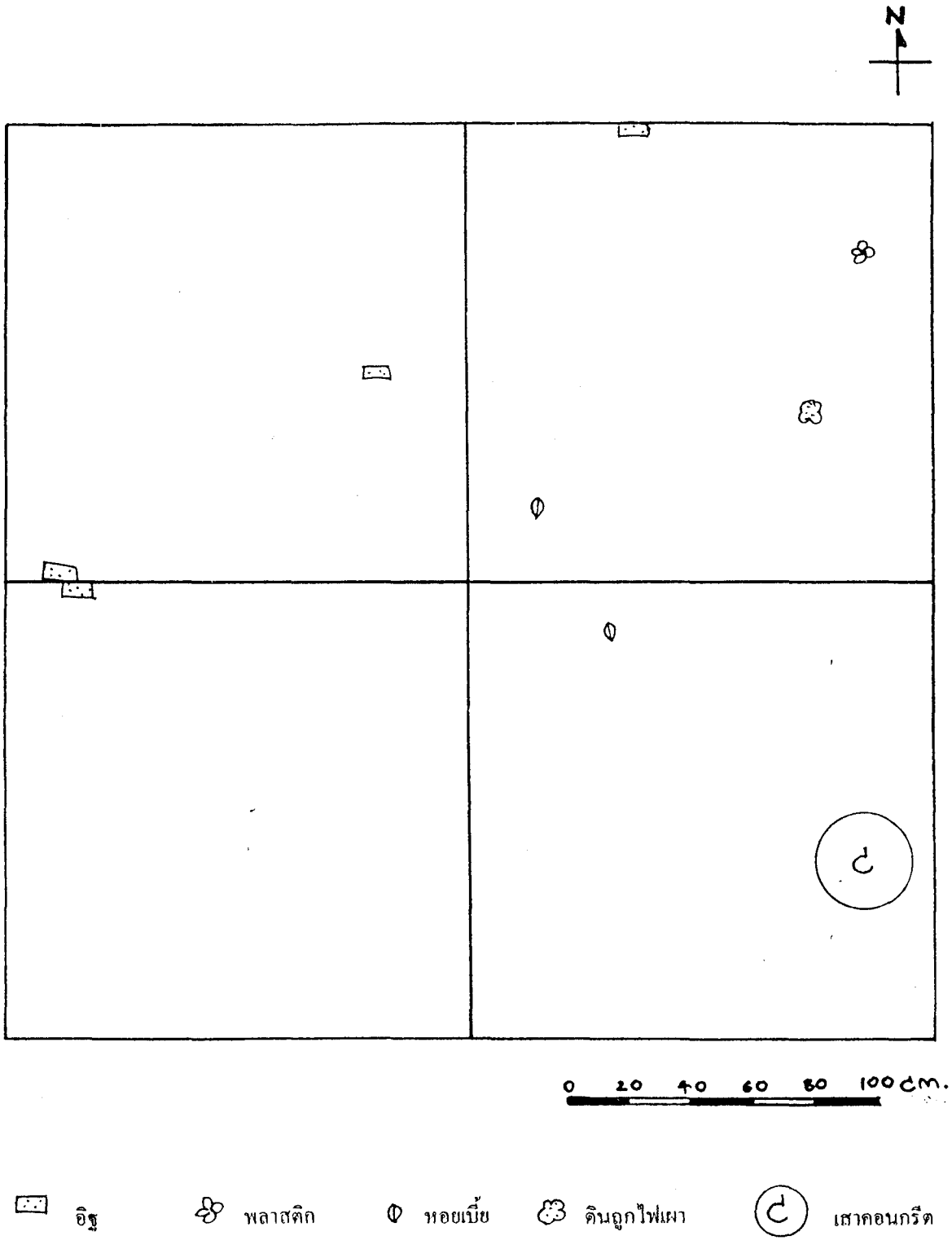

แผนผังที่ 8 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 8 (-190) ถึง (-200) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

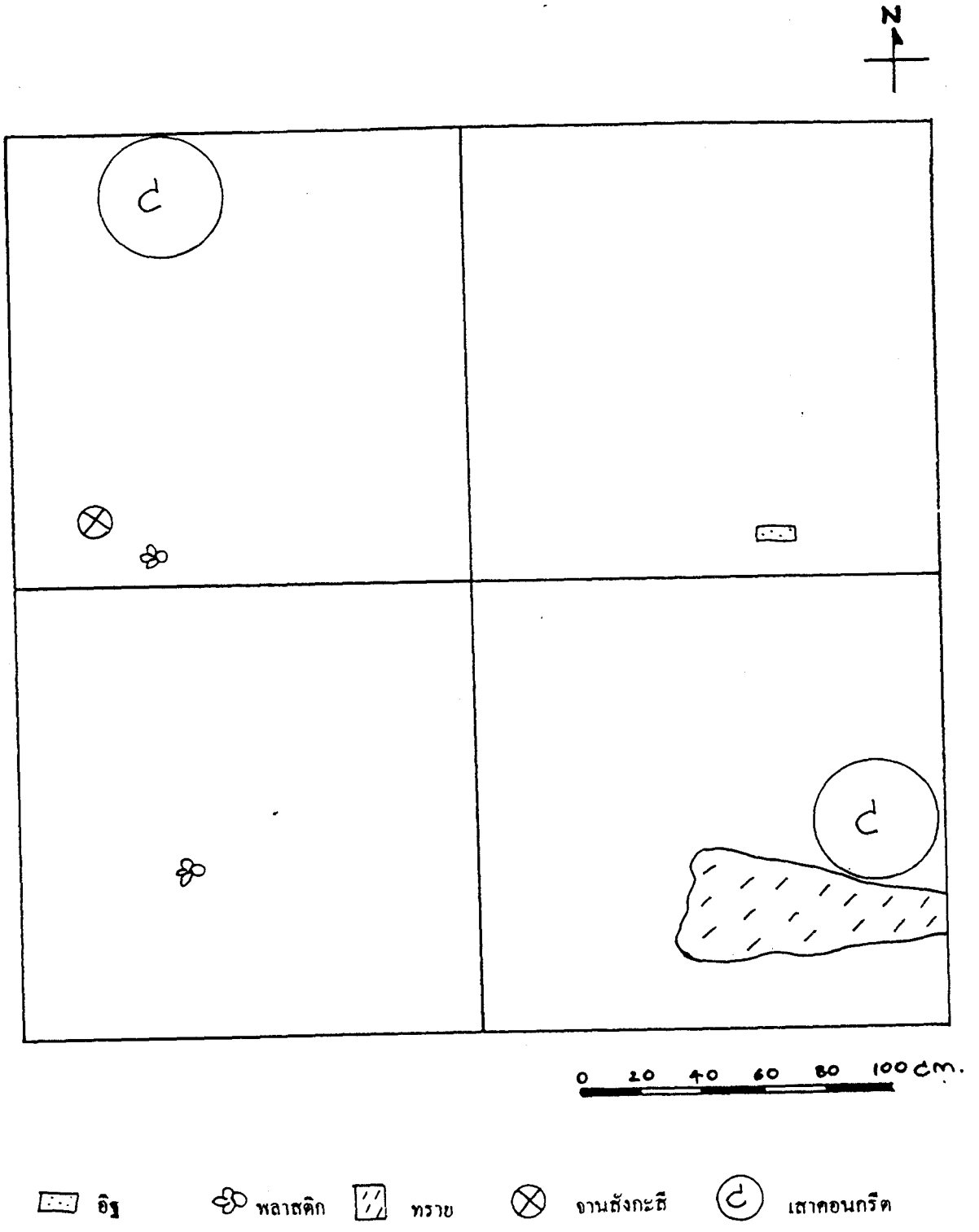

แผนผังที่ 9 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 9 (-200) ถึง (-210) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

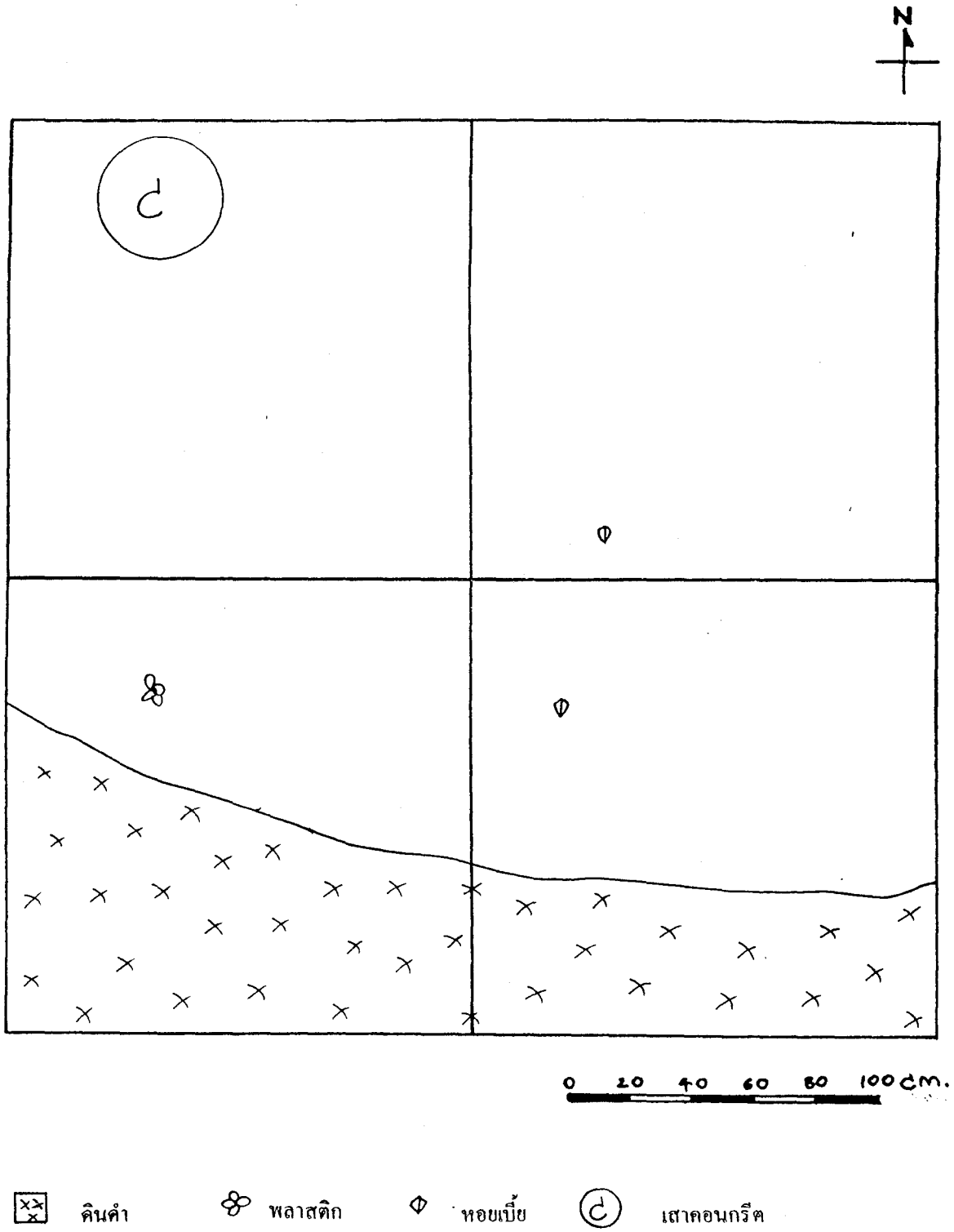

แผนผังที่ 10 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 10 (-210) ถึง (-220) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

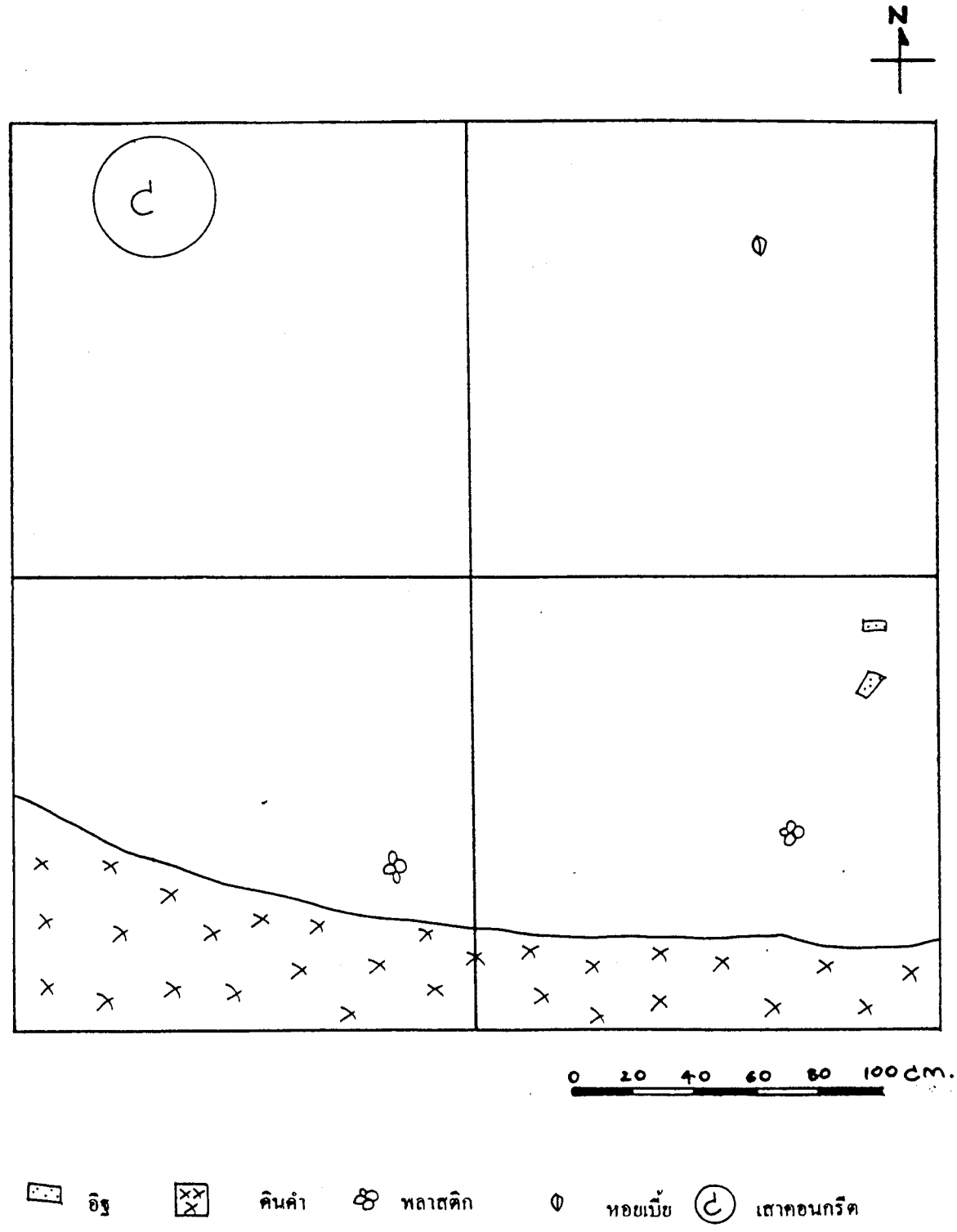

แผนผังที่ 11 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 11 (-220) ถึง (-230) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

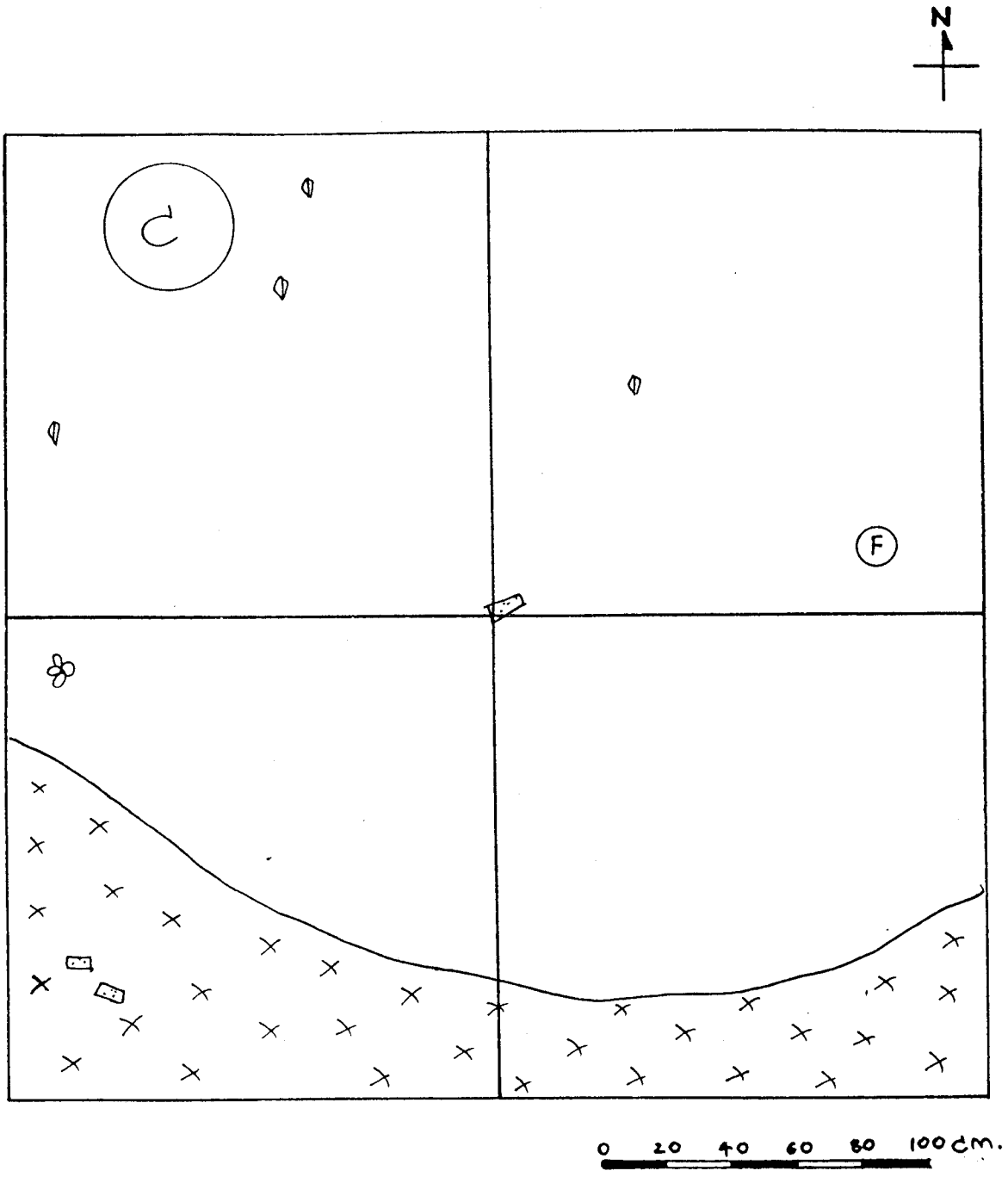

แผนผังที่ 12 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 12 (-230) ถึง (-240) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

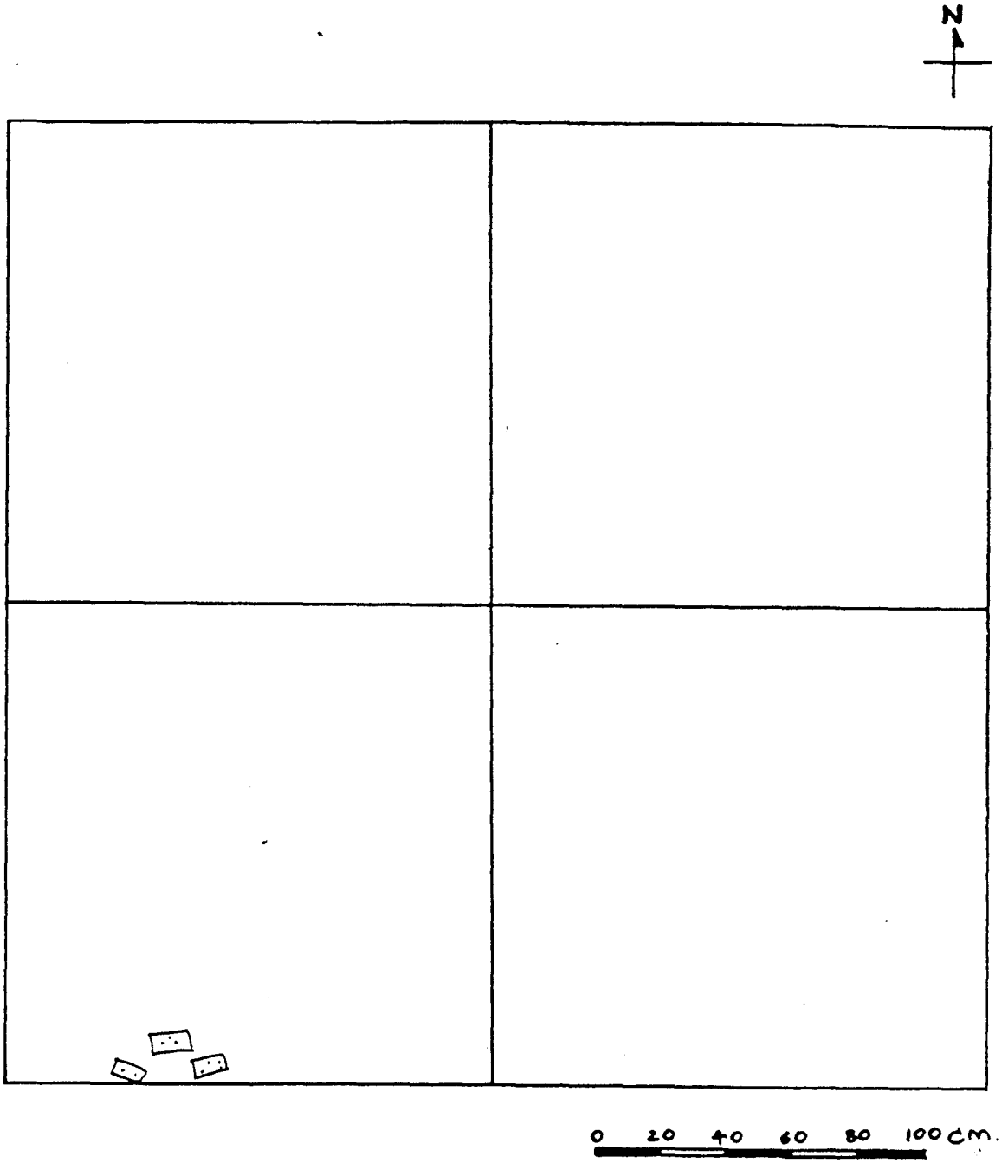

อิฐ

แผนผังที่ 13 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 13 (-240) ถึง (-250) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวเศษอิฐ

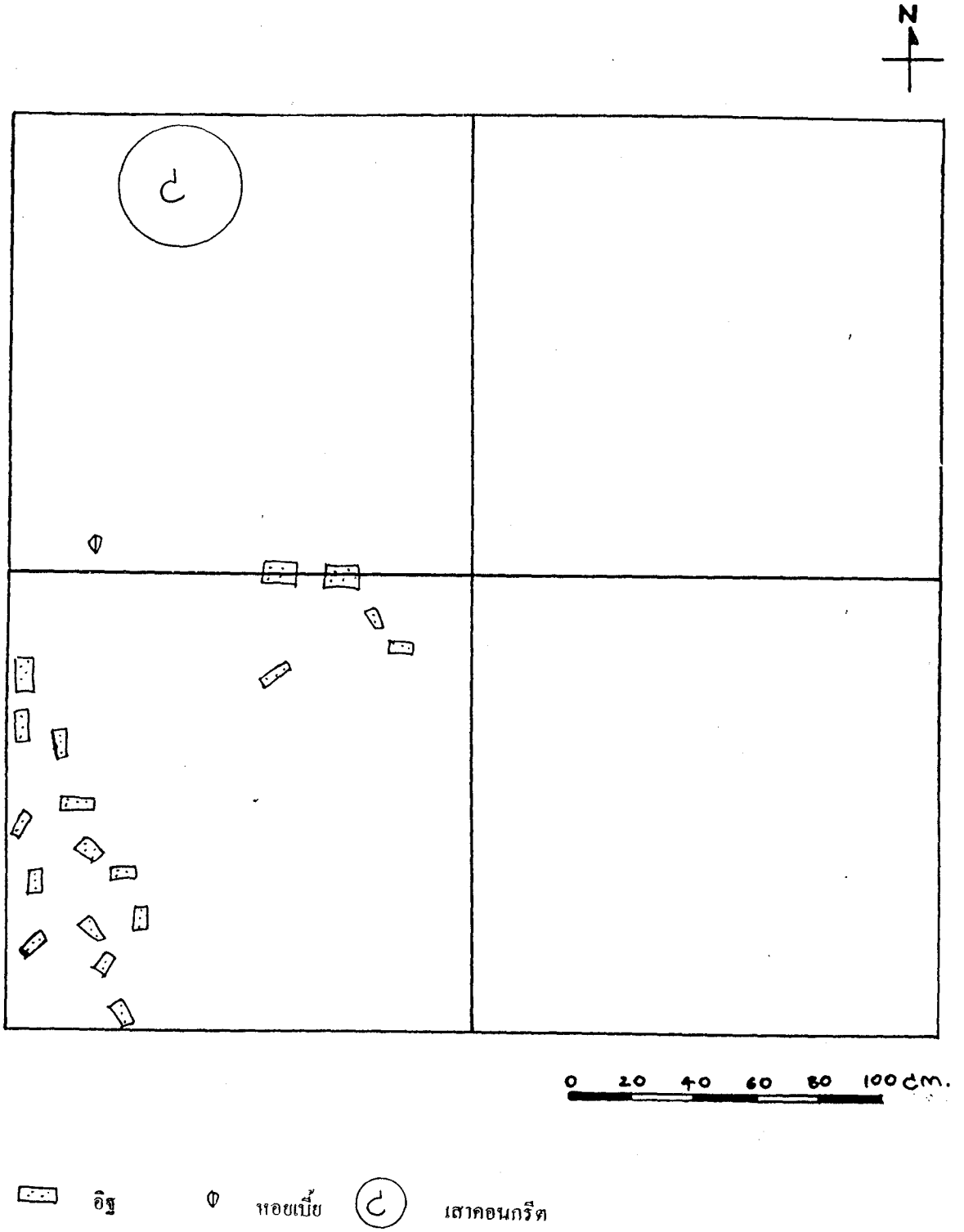

แผนผังที่ 14 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 14 (-250) ถึง (-260) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุ

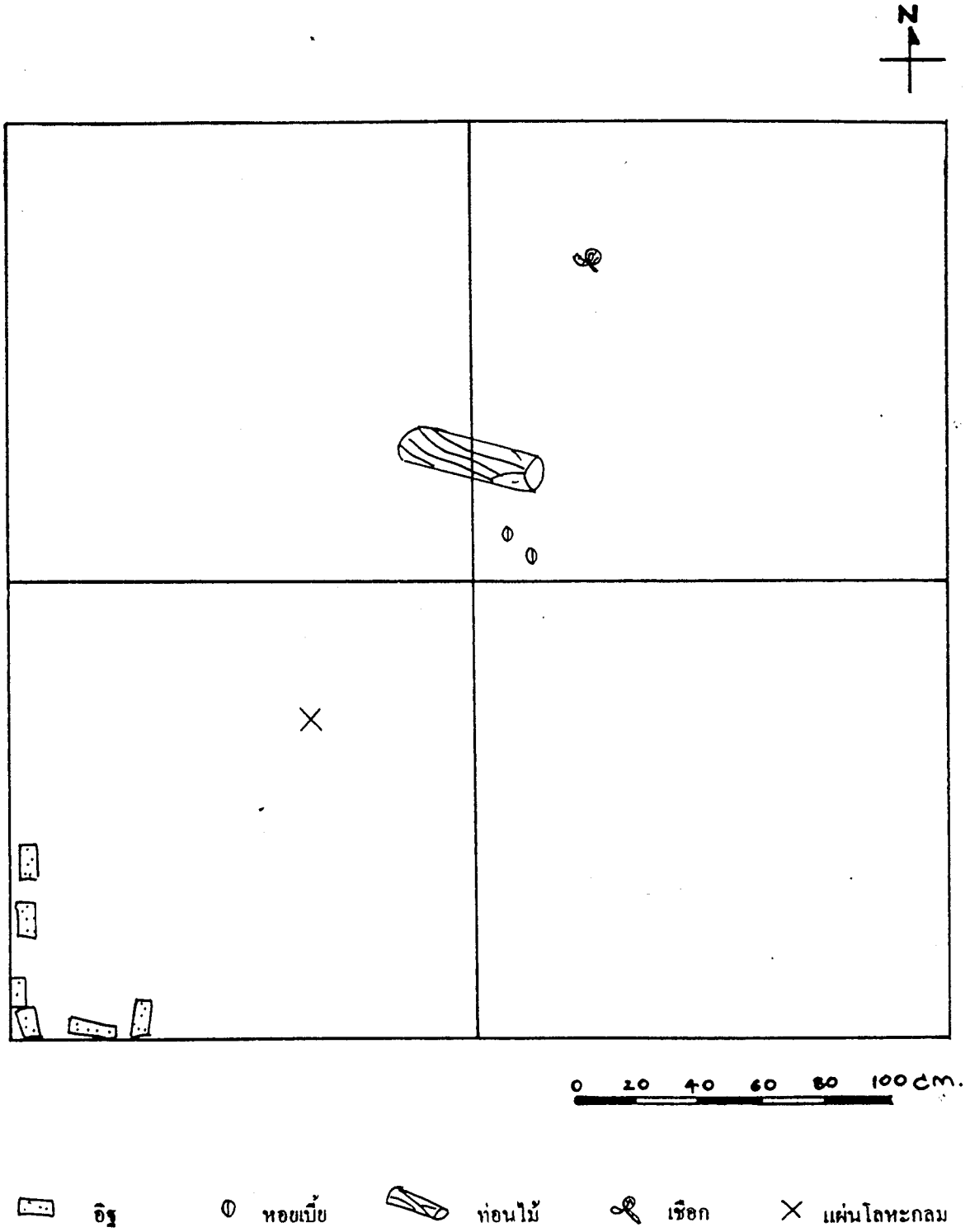

แผนผังที่ 15 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 16 (-270) ถึง (-280) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

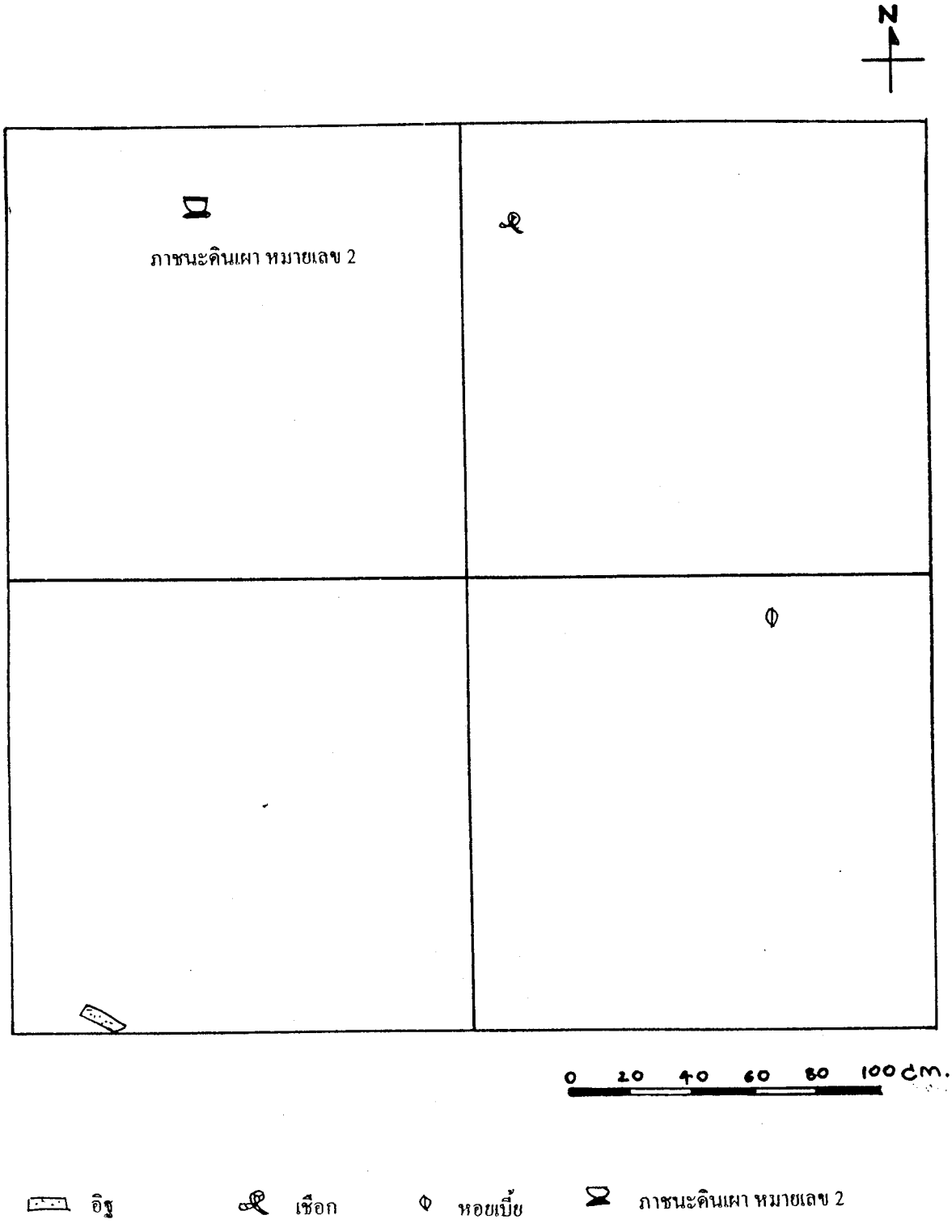

แผนผังที่ 16 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 17 (-280) ถึง (-290) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและเศษขยะ

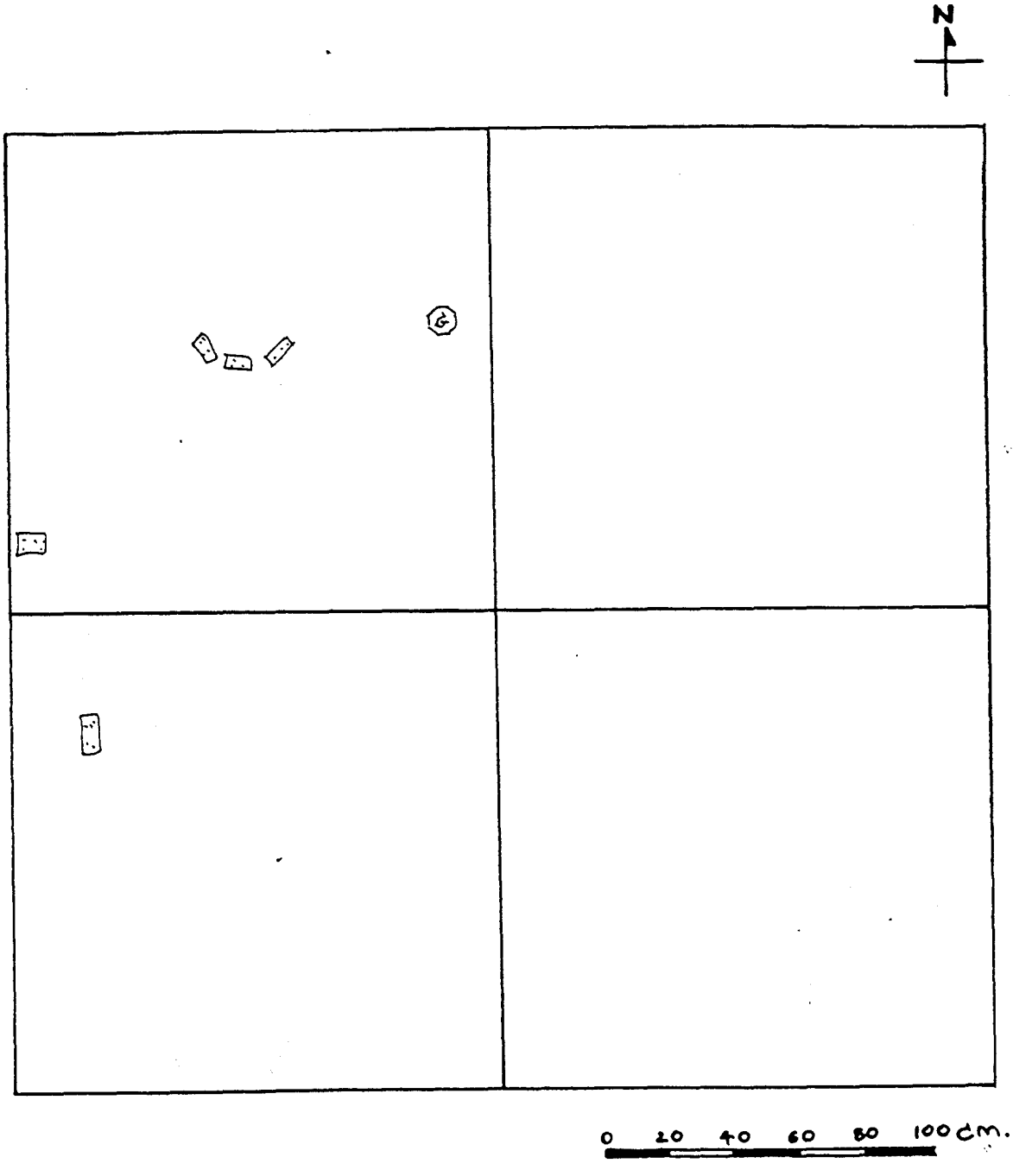

แผนผังที่ 17 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 19 (-300) ถึง (-310) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของโบราณวัตถุและนิเวศน์วัตถุ

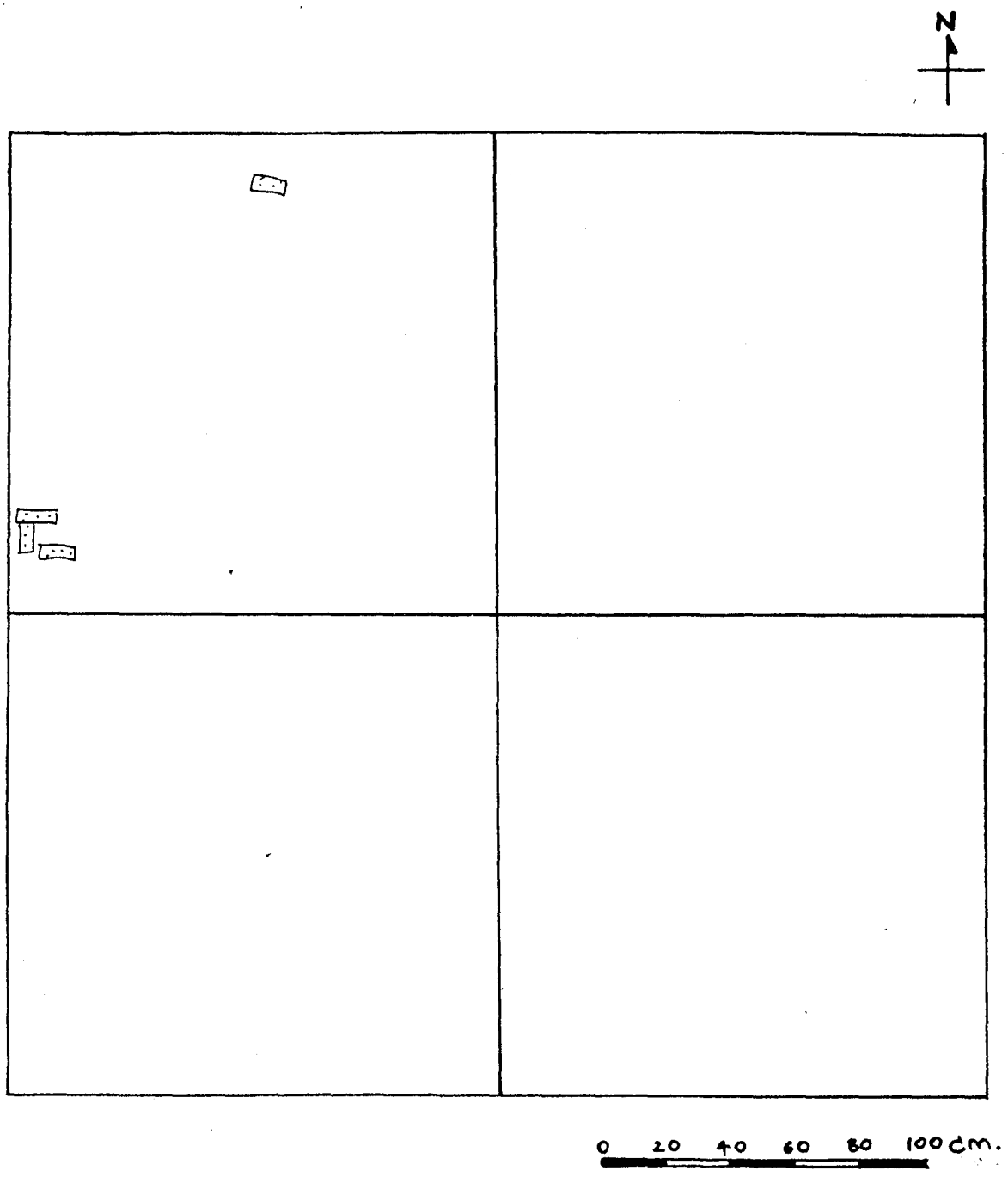

อิฐ

แผนผังที่ 18 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 20 (-310) ถึง (-320) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของเศษอิฐ

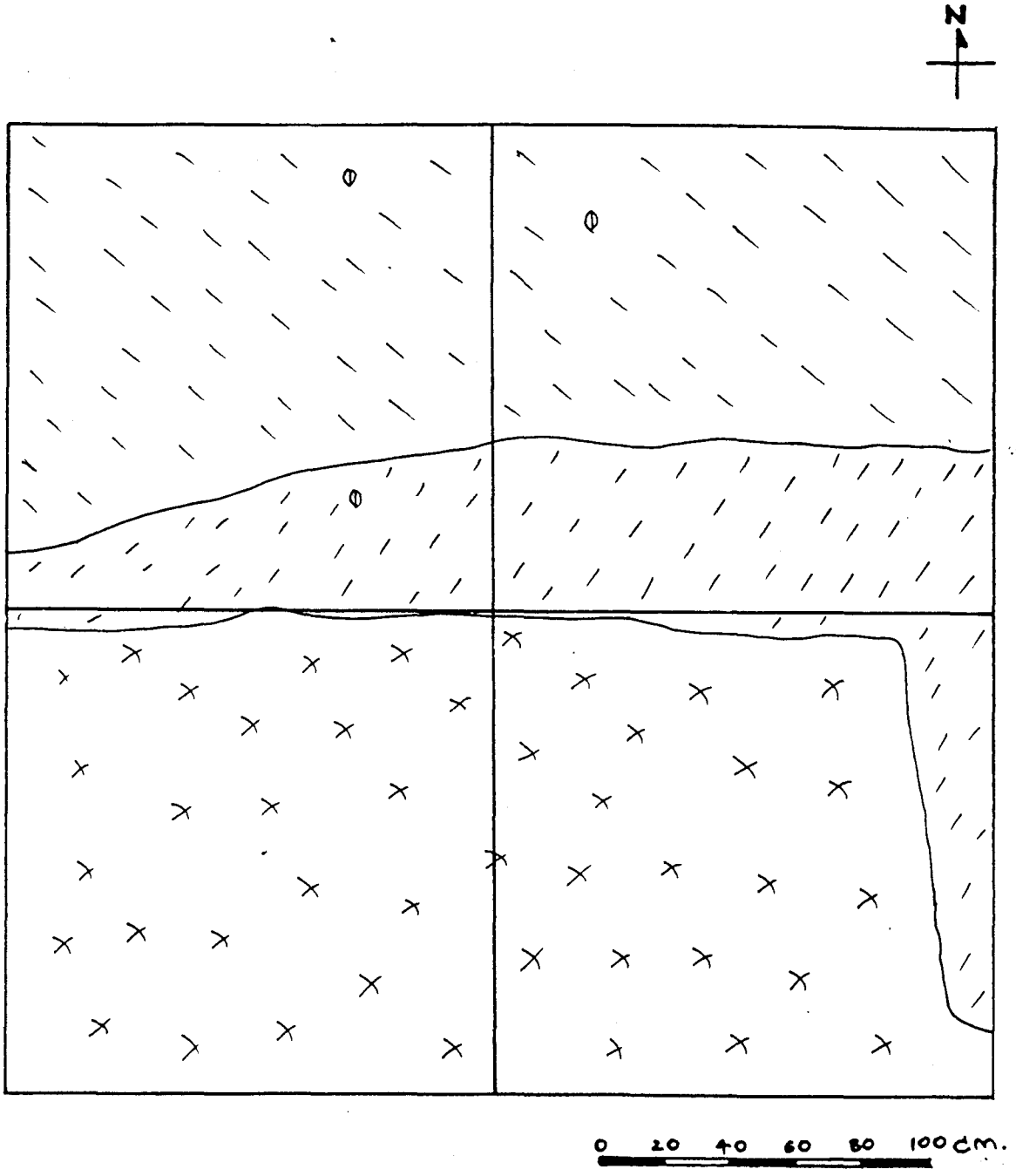

แผนผังที่ 19 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 21 (-320) ถึง (-330) CM.DT.
แสดงความแตกต่างของดินภายในหลุมขุดค้น

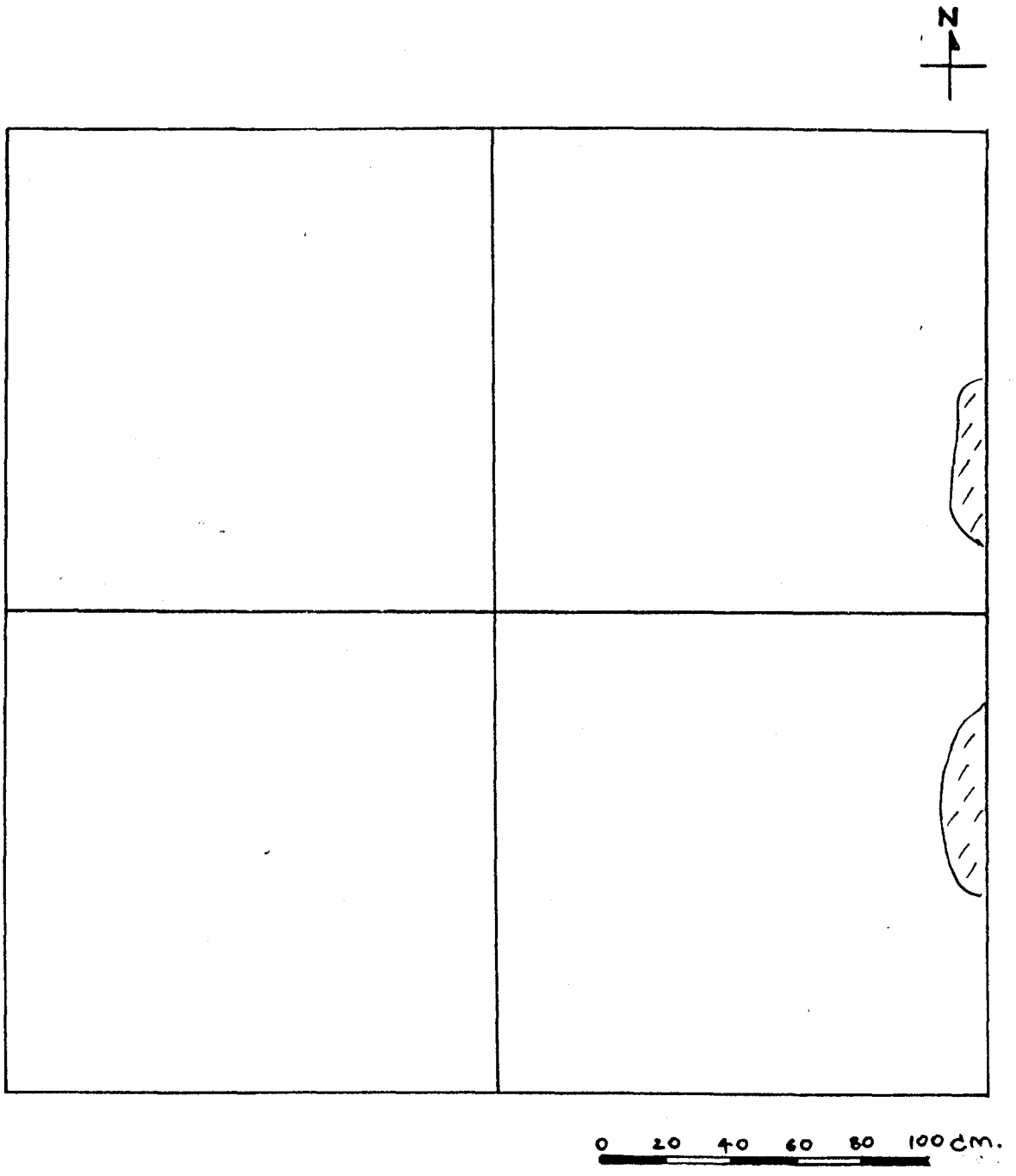

ทราย

แผนผังที่ 20 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 22 (-330) ถึง (-340) CM.DT.
แสดงการกระจายตัวของทราย

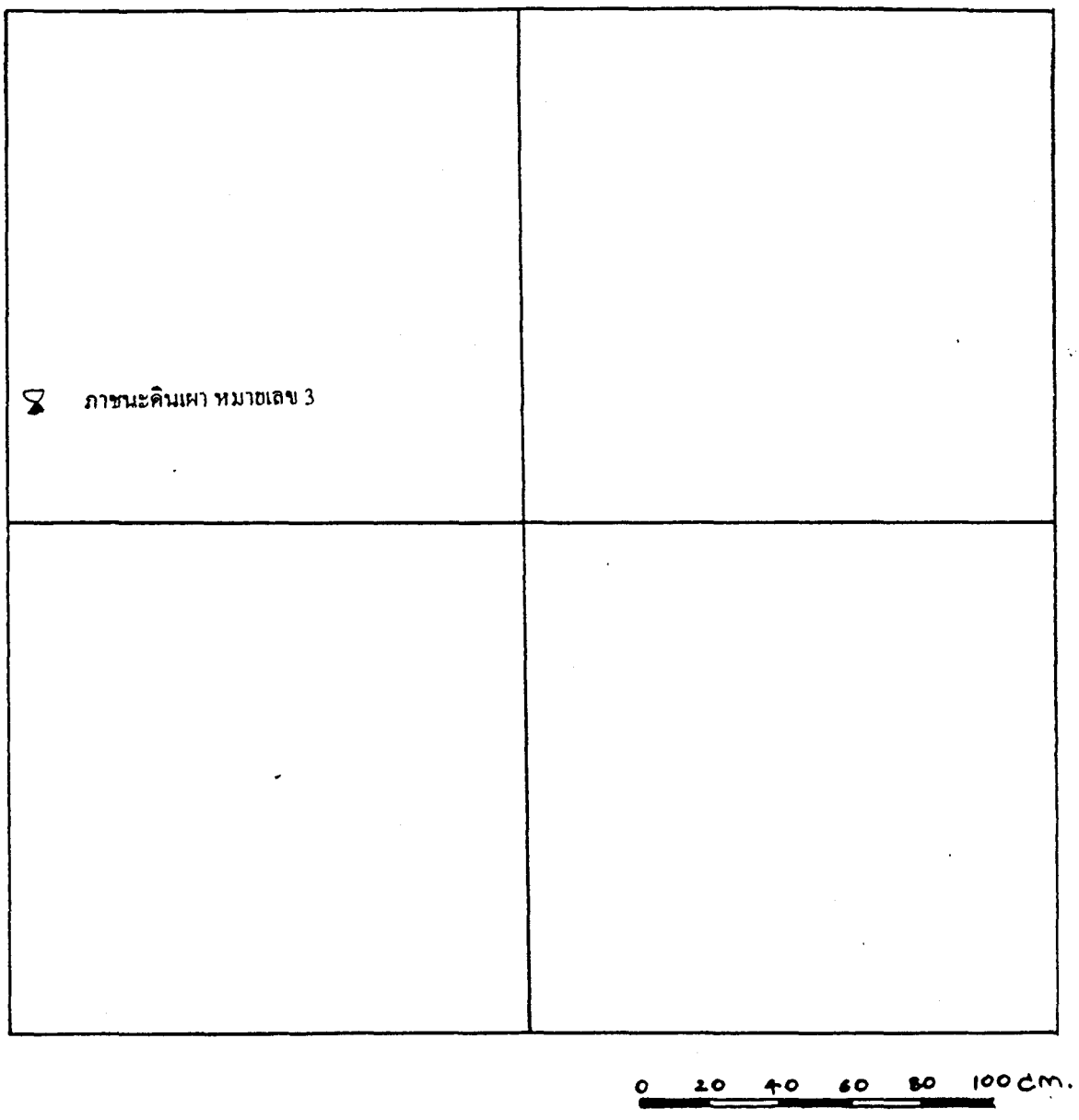

ภาชนะดินเผา หมายเลข 3

แผนผังที่ 21 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 23 (-340) ถึง (-350) CM.DT.
แสดงภาชนะดินเผา หมายเลข 3

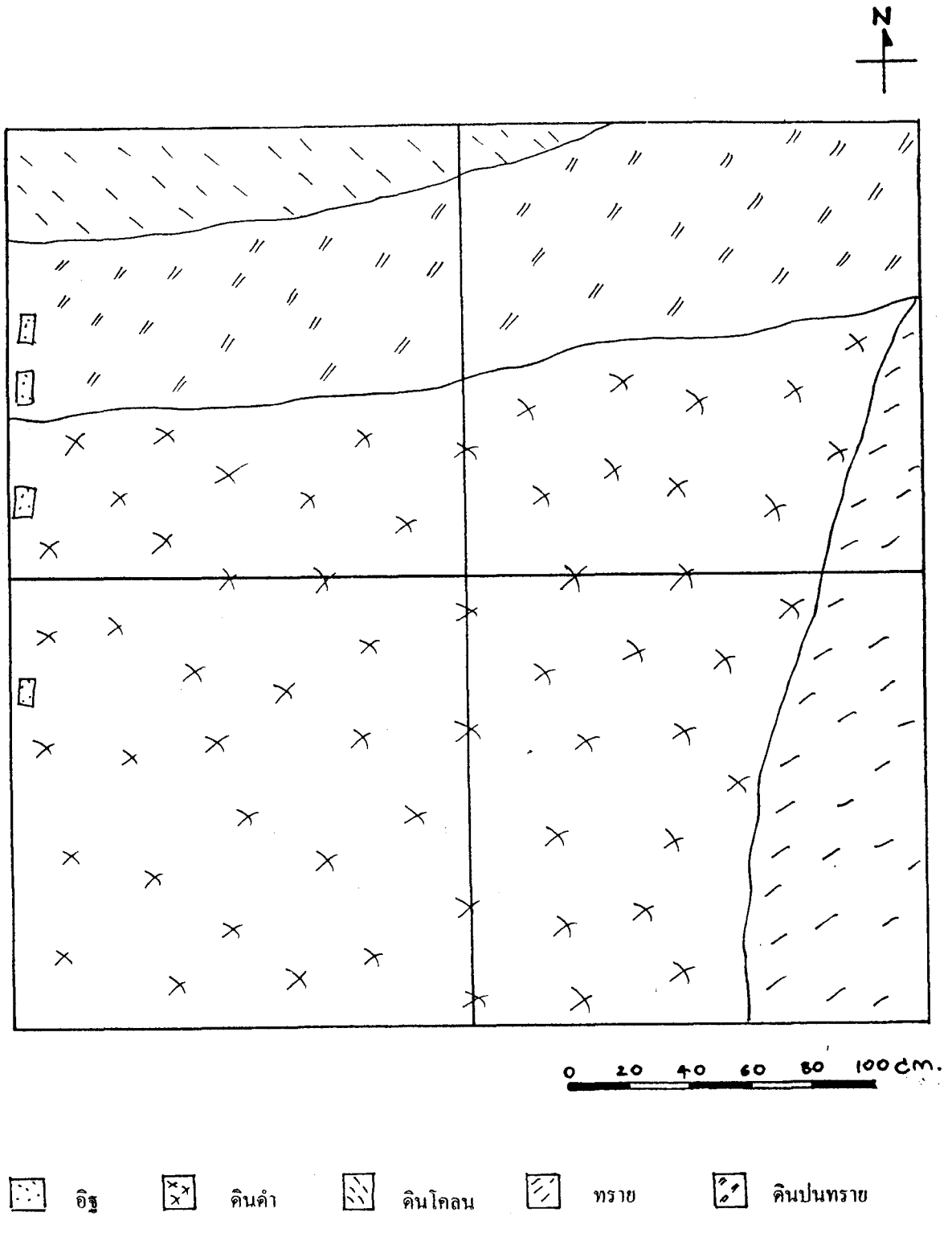

แผนผังที่ 22 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 24 (-350) ถึง (-360) CM.DT.
แสดงความแตกต่างของดินภายในหลุม

แผนที่ที่ 3 แผนที่พระนครศรีอยุธยา ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.

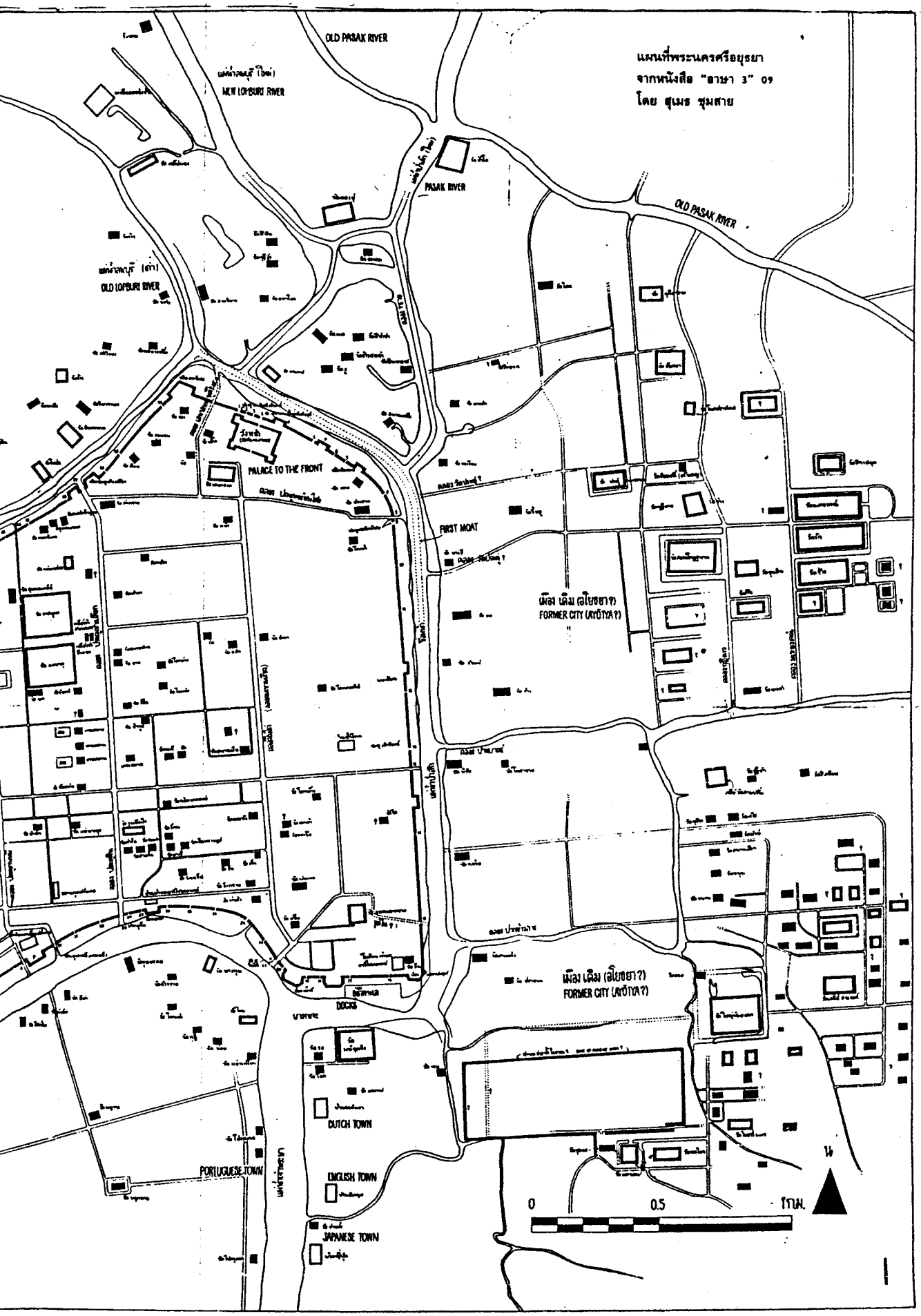

พระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ.2469

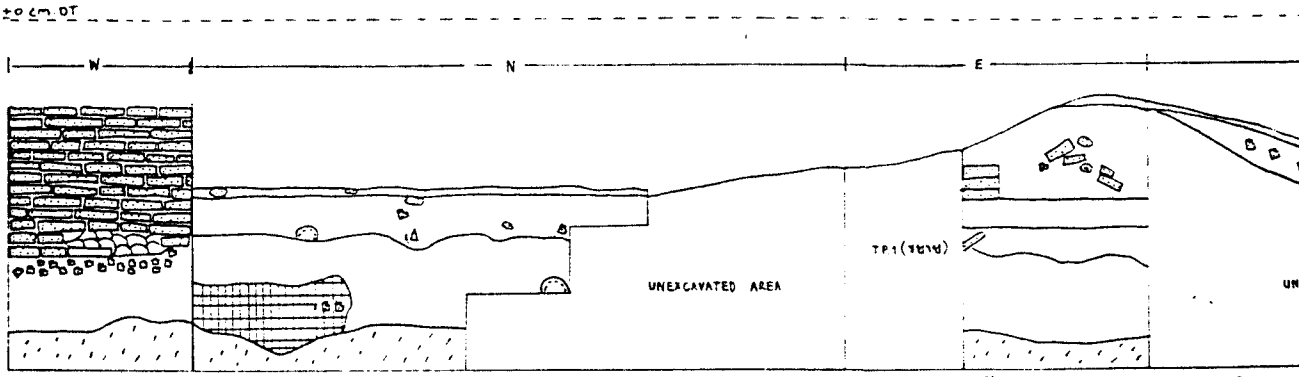

แผนผังที่ 23 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 1

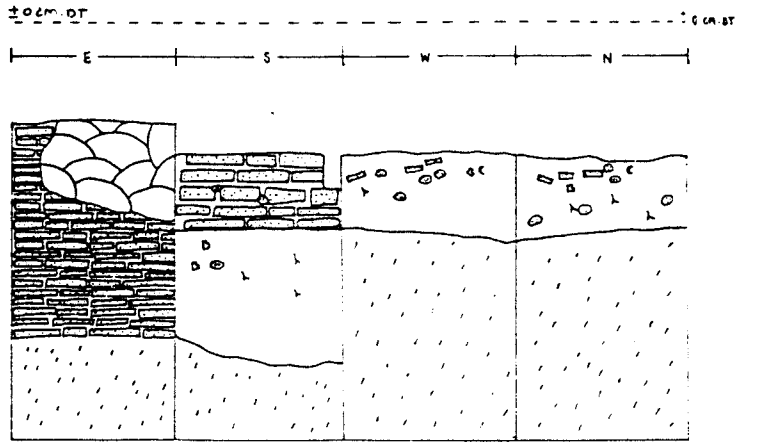

แผนผังที่ 24 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 1(ขยาย)

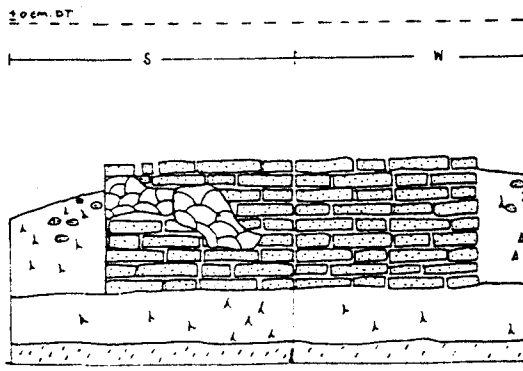

แผนผังที่ 25

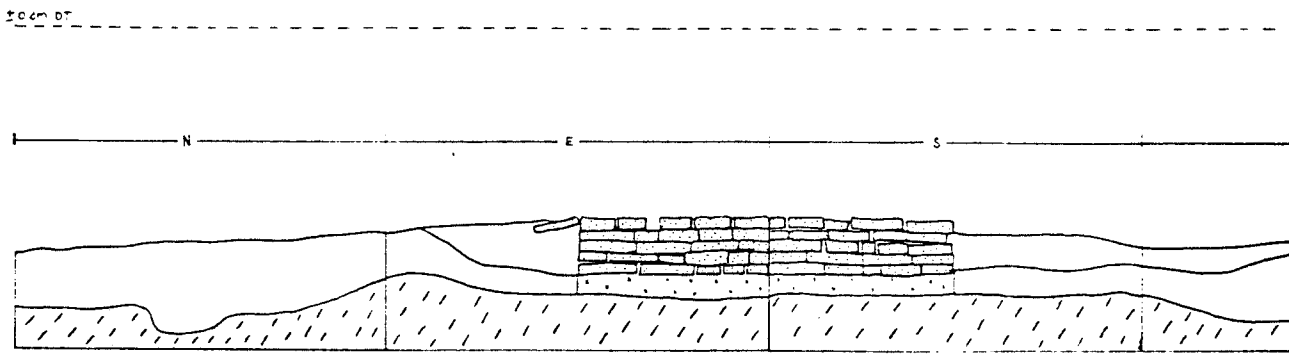

แผนผังที่ 26 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 3

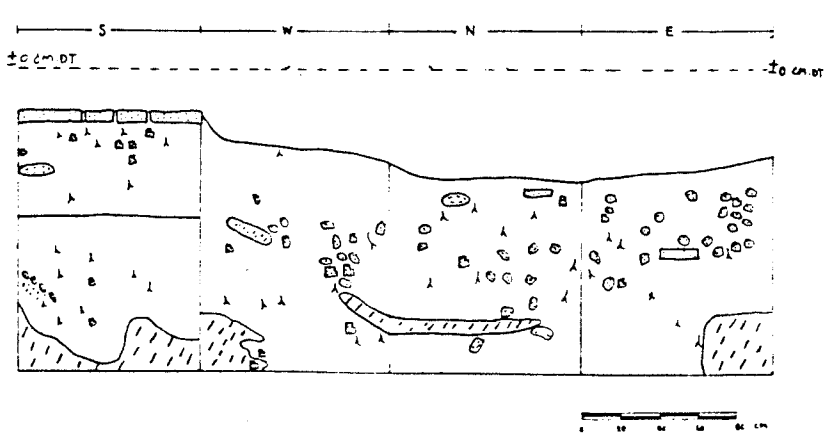

อิฐ เศษ

ทราย เศษ

แผนผังที่ 27 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 4

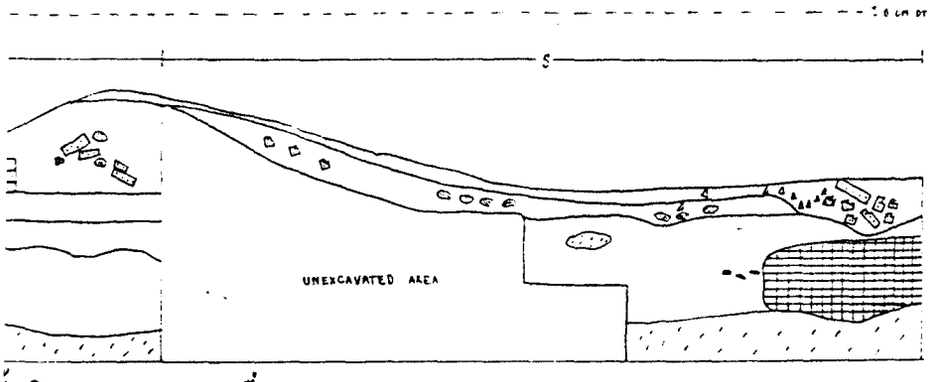

ชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 1

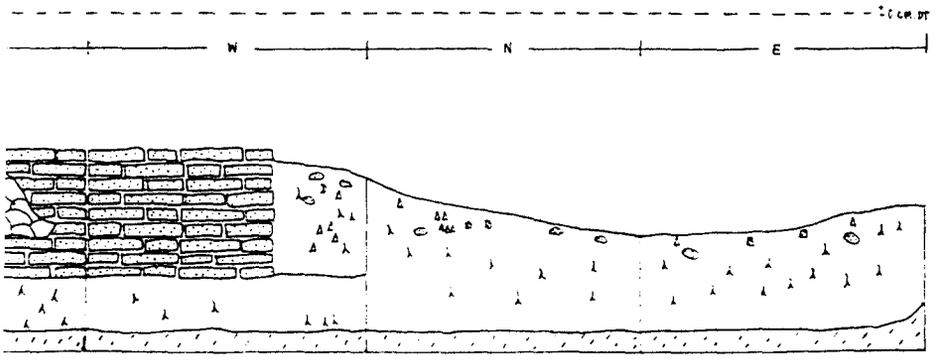

แผนผังที่ 25 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 2

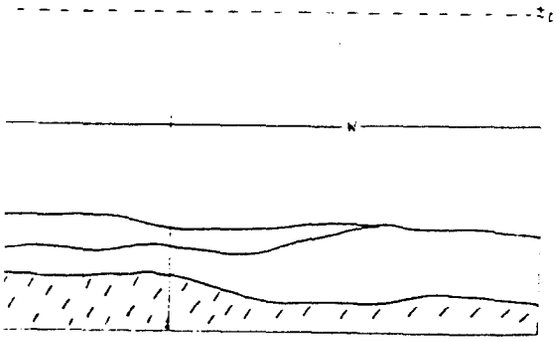

อิฐ เศษอิฐ รากไม้ ปูนฉาบ เศษภาชนะดินเผา เศษปูน

ทราย เศษกระเบื้องมุงหลังคา ดินอัด รูหรือโพรง กลุ่มถ่าน

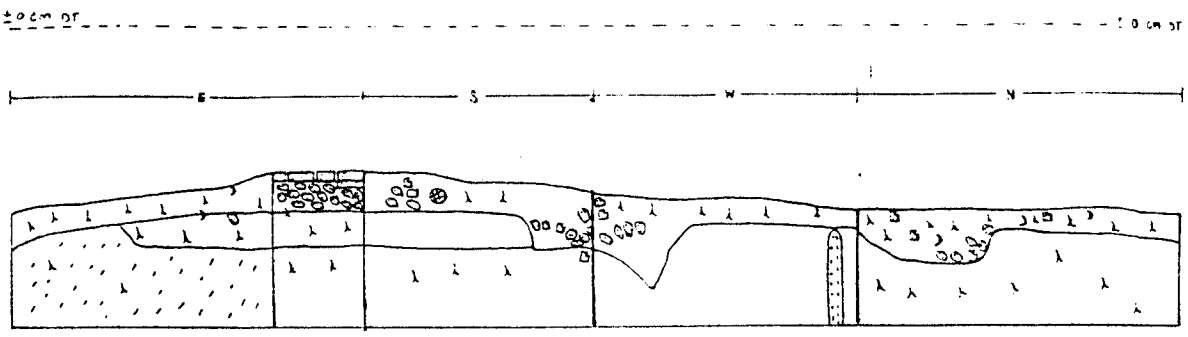

แผนผังที่ 28 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 5

แผน

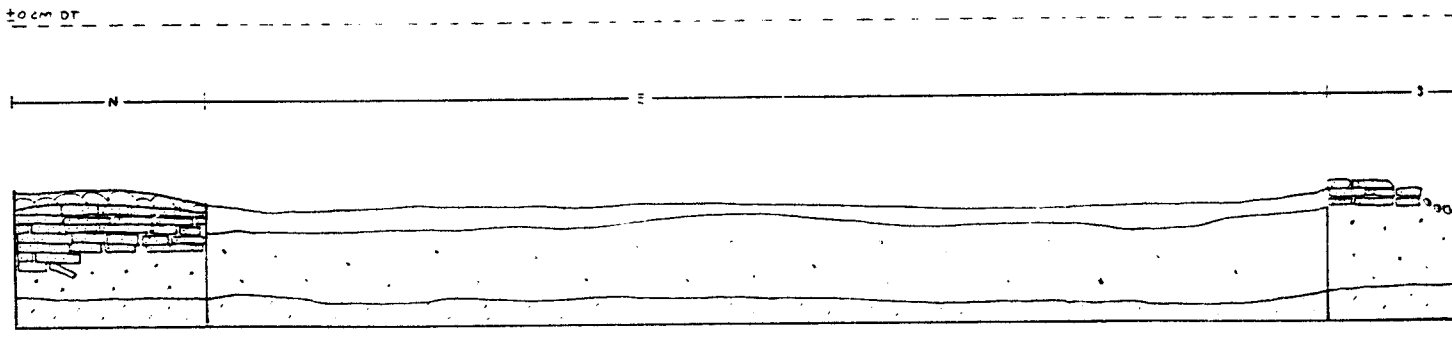

แผนผังที่ 30 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดท

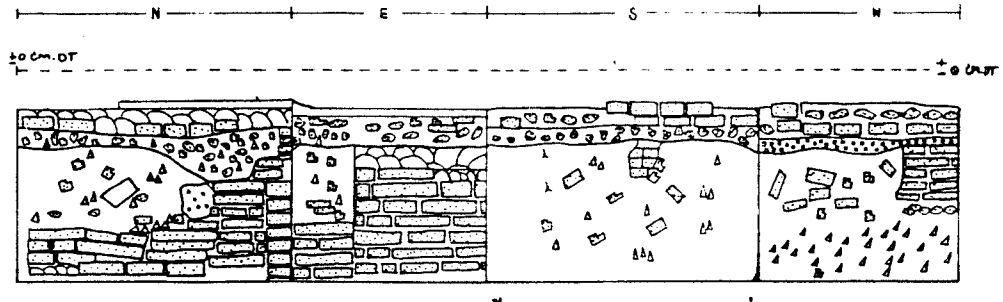

แผนผังที่ 31 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 8

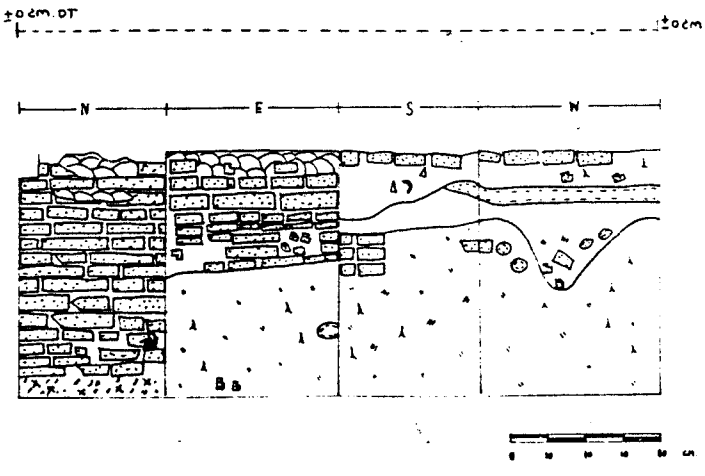

แผนผังที่ 32 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 9

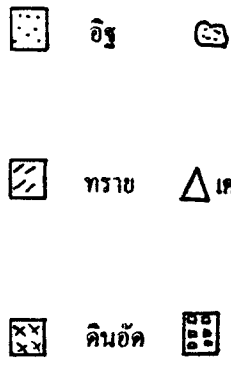

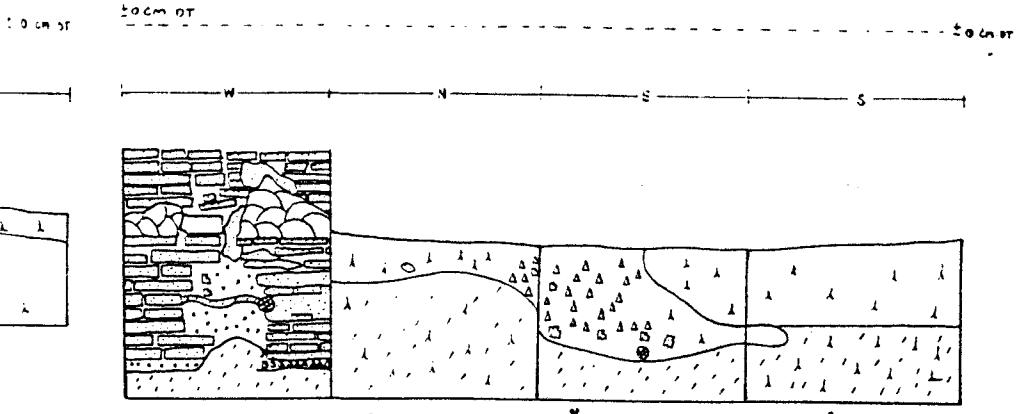

แผนผังที่ 29 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 6

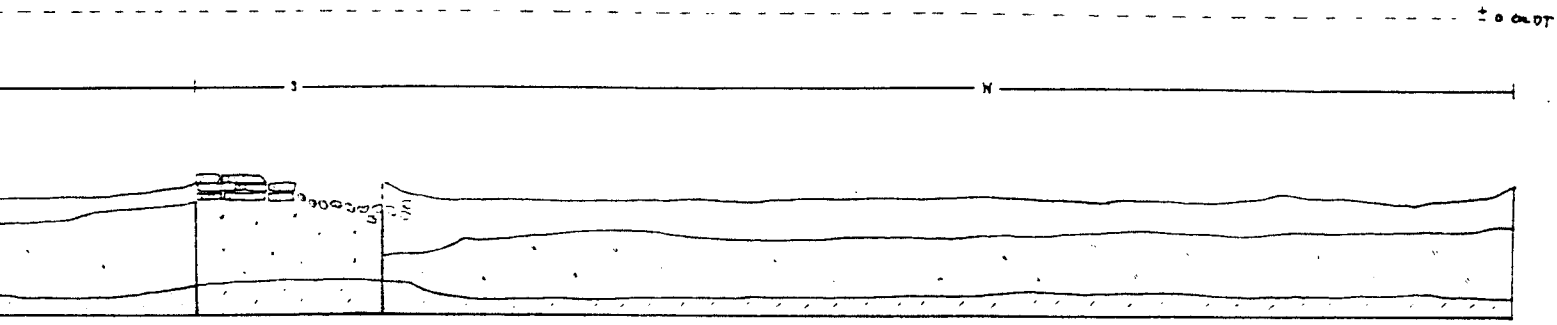

0 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดทดสอบที่ 7

อิฐ เศษอิฐ รากไม้ ปูนฉาบ เศษภาชนะดินเผา เศษปูน

ทราย เศษกระเบื้องมุงหลังคา ดินเหนียวปนทราย รูหรือโพรง กลุ่มถ่าน ดินปนทรายอัด

ดินอัด อิฐปน

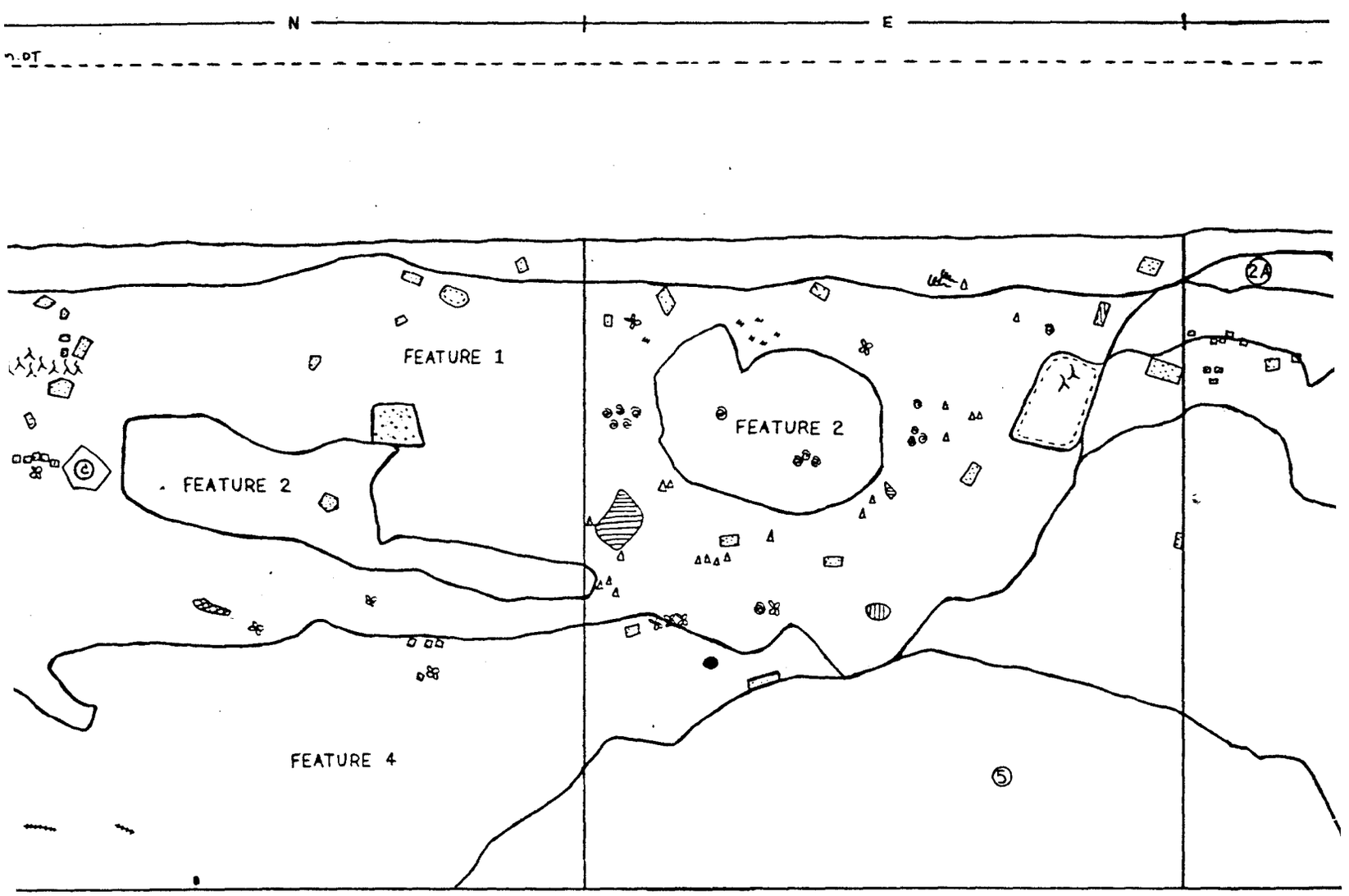

① 10 YR 5/4 YELLOWISH BROWN (SANDY LOAM) ② 10 YR 6/4 LIGHT YELLOWISH BROWN (SANDY LOAM) 2A 10 YR 6/2 LIGHT BROWNISH GRAY (SANDY LOAM) 2B

3B 10 YR 5/6 YELLOWISH BROWN (SANDY LOAM) ④ 10 YR 3/2 VERY DARK GRAYWISH BROWN (LOAM) ⑤ 10 YR 5/8 YELLOWISH BROWN (FINE SAND) FEATURE 1 10 YR 2/2 VERY DA

FEATURE 3 10 YR 6/4 LIGHT YELLOWISH BROWN (FIND SAND)

แผนผังที่ 33 ผังแสดงชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40

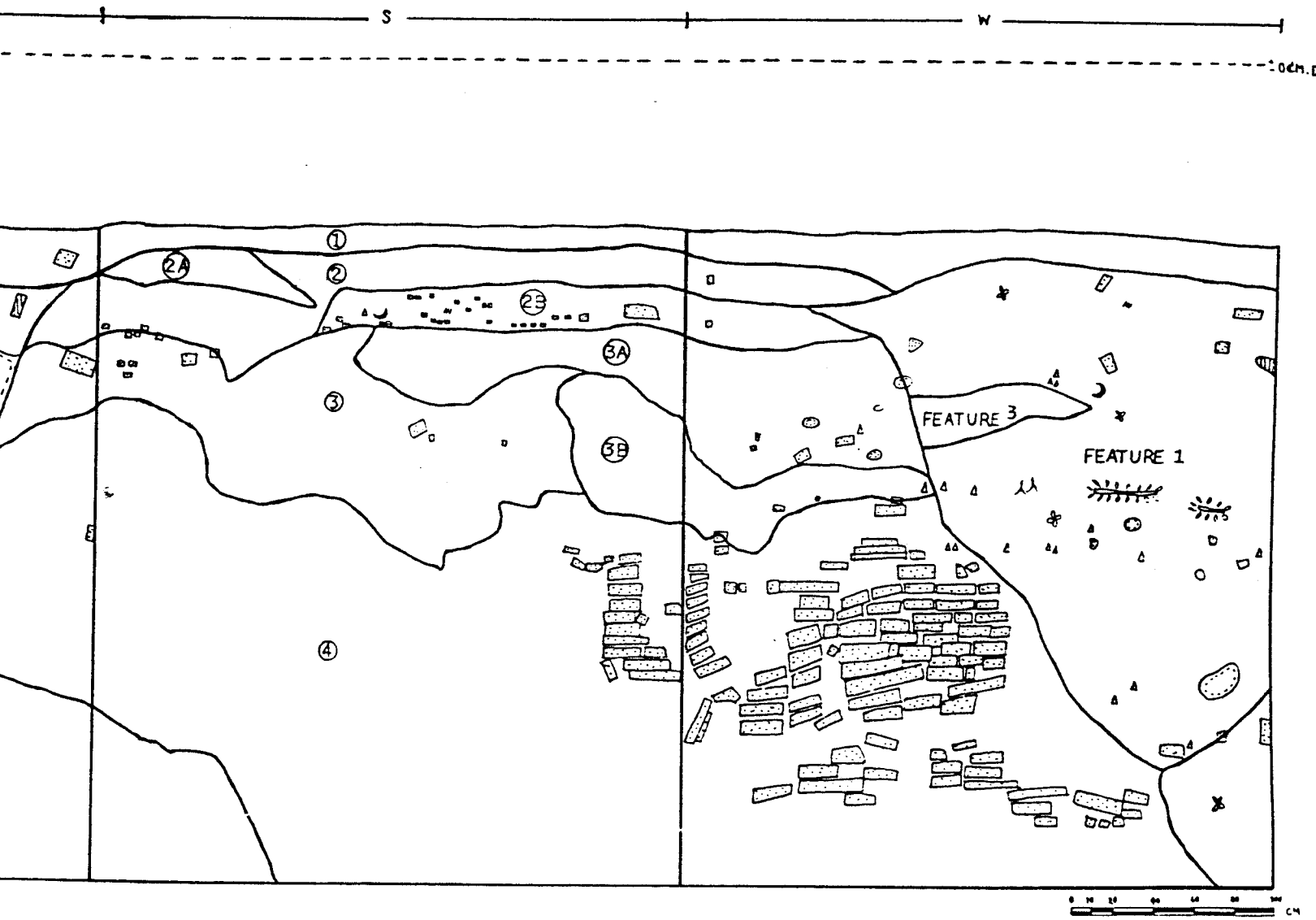

GRAY (SANDY LOAM) (2B) 10 YR 6/8 BROWNISH YELLOW (SANDY LOAM) (3) 10 YR 5/2 GRAYISH BROWN (SANDY LOAM) (3A) 10 YR 4/2 DARK GRAYISH BROWN (SANDY LOAM)

FEATURE 1 10 YR 2/2 VERY DARK BROWN (SANDY LOAM) FEATURE 2 10 YR 3/2 VERY DARK GRAYISH BROWN (SANDY LOAM)

FEATURE 4 10 YR 2/1 BLACK (CLAY)

ุมขุดค้น S16W40

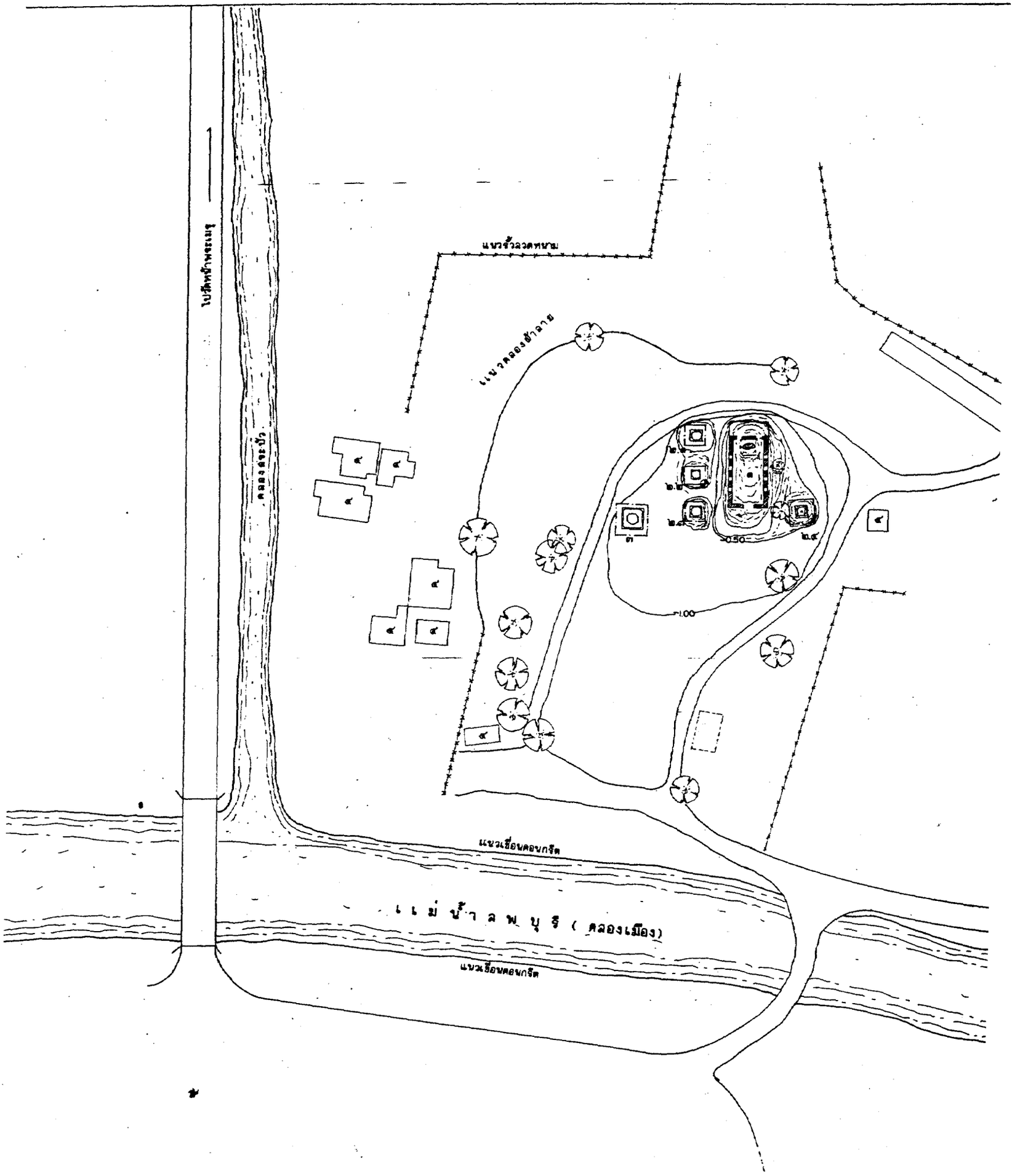
ไปสี่แยกพระแม่ธรณี
คลองสระบัว
แนวรั้วลวดหนาม
แนวคลองส่งน้ำ
ศ
ศ
ศ

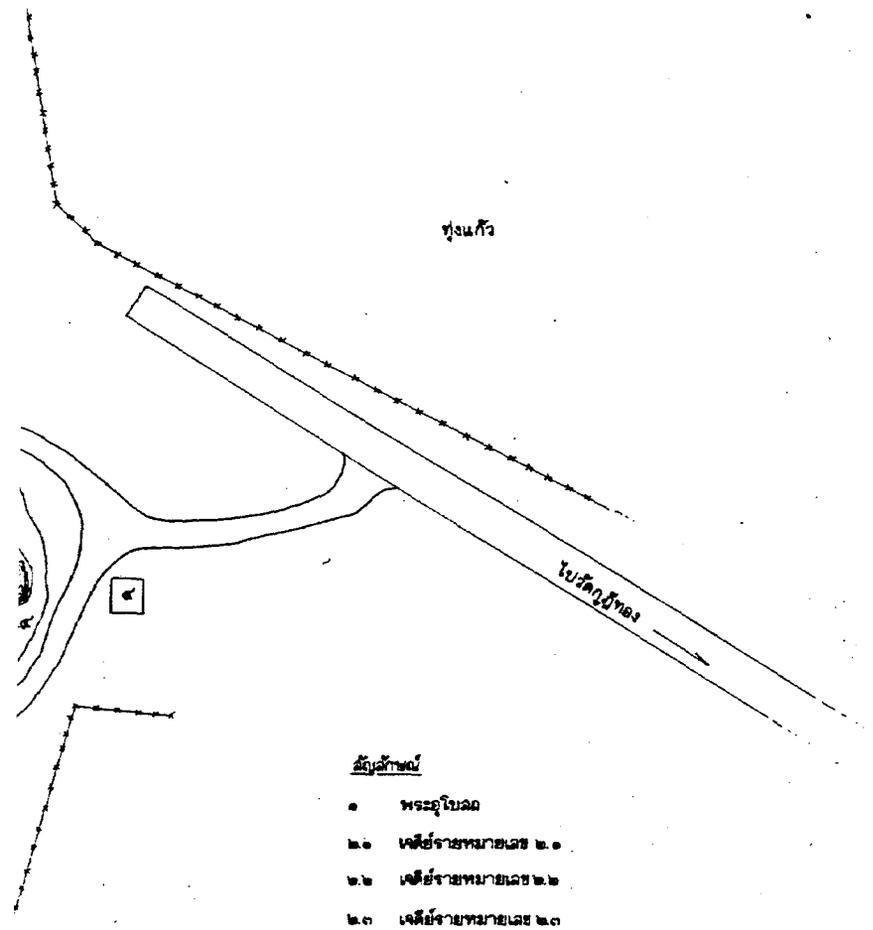

สัญลักษณ์

- ● พระอุโบสถ
- ๒.๑ เจดีย์รายหมายเลข ๒.๑
- ๒.๒ เจดีย์รายหมายเลข ๒.๒
- ๒.๓ เจดีย์รายหมายเลข ๒.๓
- ๒.๔ เจดีย์รายหมายเลข ๒.๔
- ๓ หอระฆัง
- ๔ บ้านพักอาศัย

◔ ค่าระดับมาตรฐานที่ฐานเจดีย์รายหมายเลข ๒.๒ (เส้นรอบที่ ๒) ± 0.00

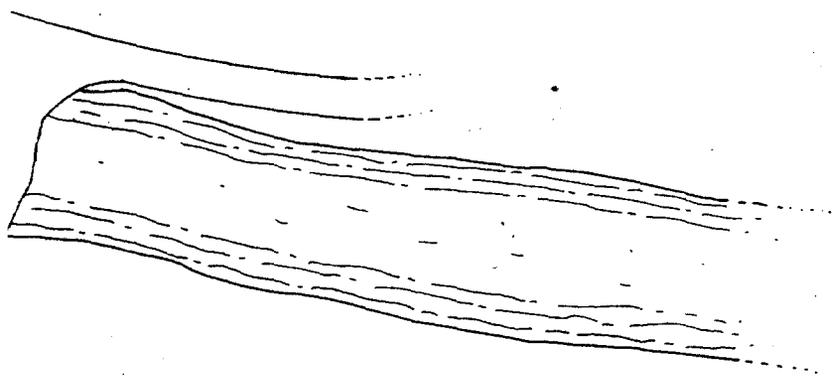

ผังตัชนี

ผู้รับจ้าง

ถณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัด		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
น. บรรณเดศ	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนก สีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มั่งสรเชียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ว. .ิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นจุระ		

ผู้ปฏิบัติ

เขียนแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เม็ ะมสม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวงิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง.สบค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ

มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
1:500	-	-

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

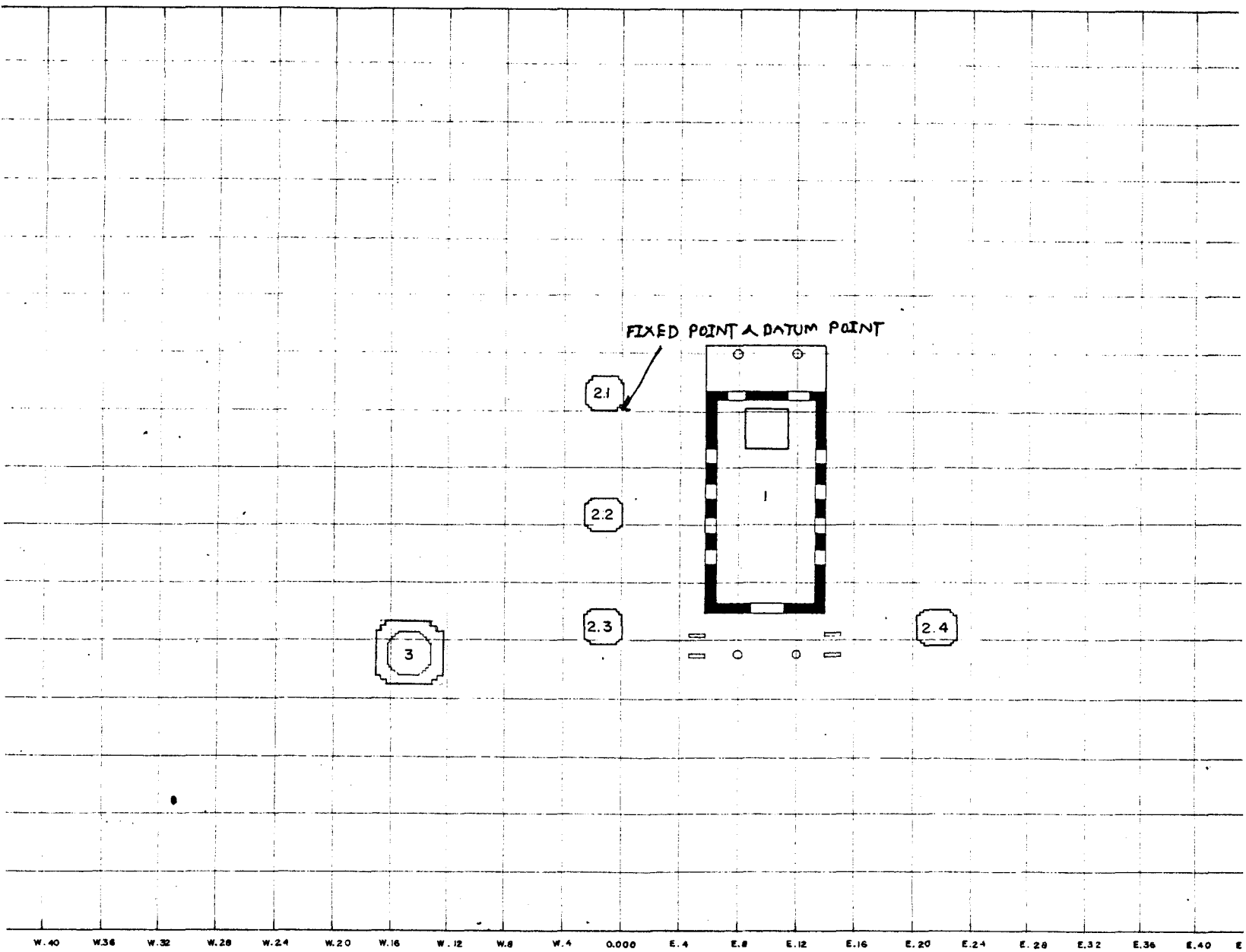

ผังบริเวณวัดใหม่

มาตราส่วน 1:200

234

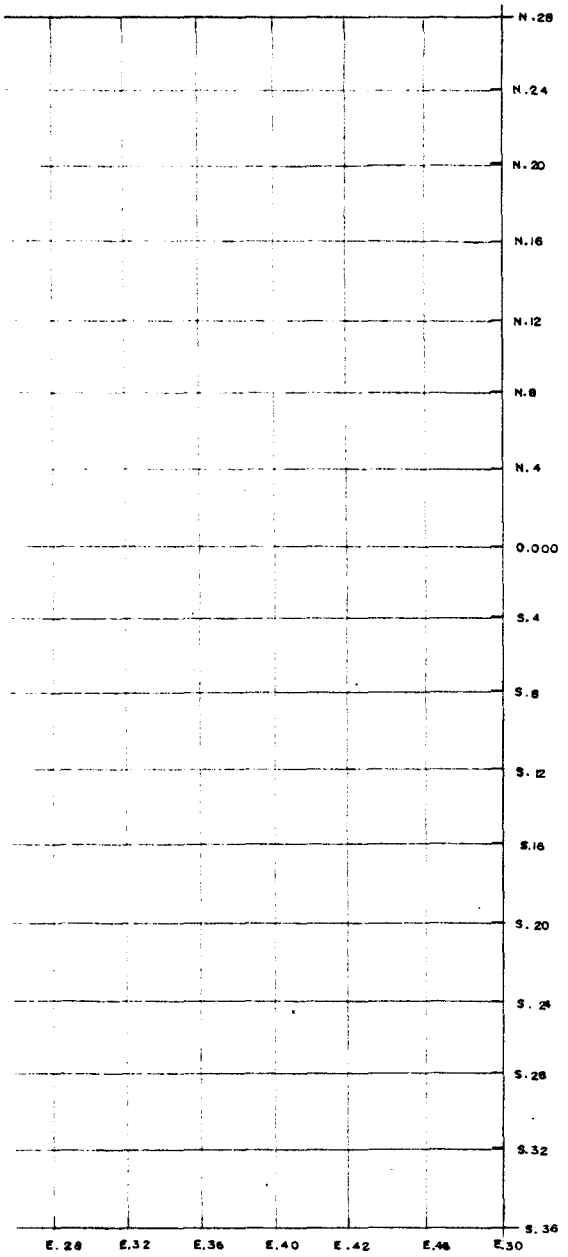

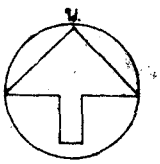

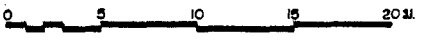

สัญลักษณ์

1 พระอุโบสถ
2.1 เจดีย์รายหมายเลข2.1
2.2 เจดีย์รายหมายเลข2.2
2.3 เจดีย์รายหมายเลข2.3
2.4 เจดีย์รายหมายเลข2.4
3 ทอระฆัง

ผังดัชนี

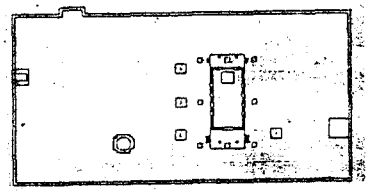

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประดิษ์		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประดิษ์		
เขียน	อุดมศิล แก่นไล		
นักโบราณคดี			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เขียว		
กรรมการ	เสนา สิทามาลย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงสมเขียว		
กรรมการ	ภัคพลศิ อยู่คงศิ		
กรรมการ	เมธา วิทักษณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฐิรินธร ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประดิษ์		
นายช่างศิลปกรรม	อุดมศิล แก่นไล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิล		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยงหม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวโนล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ.บค.พร.ที่ 3			
ผอ.สบค.พร.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง ที่งบริเวณ (อ.ภาพถ่ายชุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:200	1	4

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

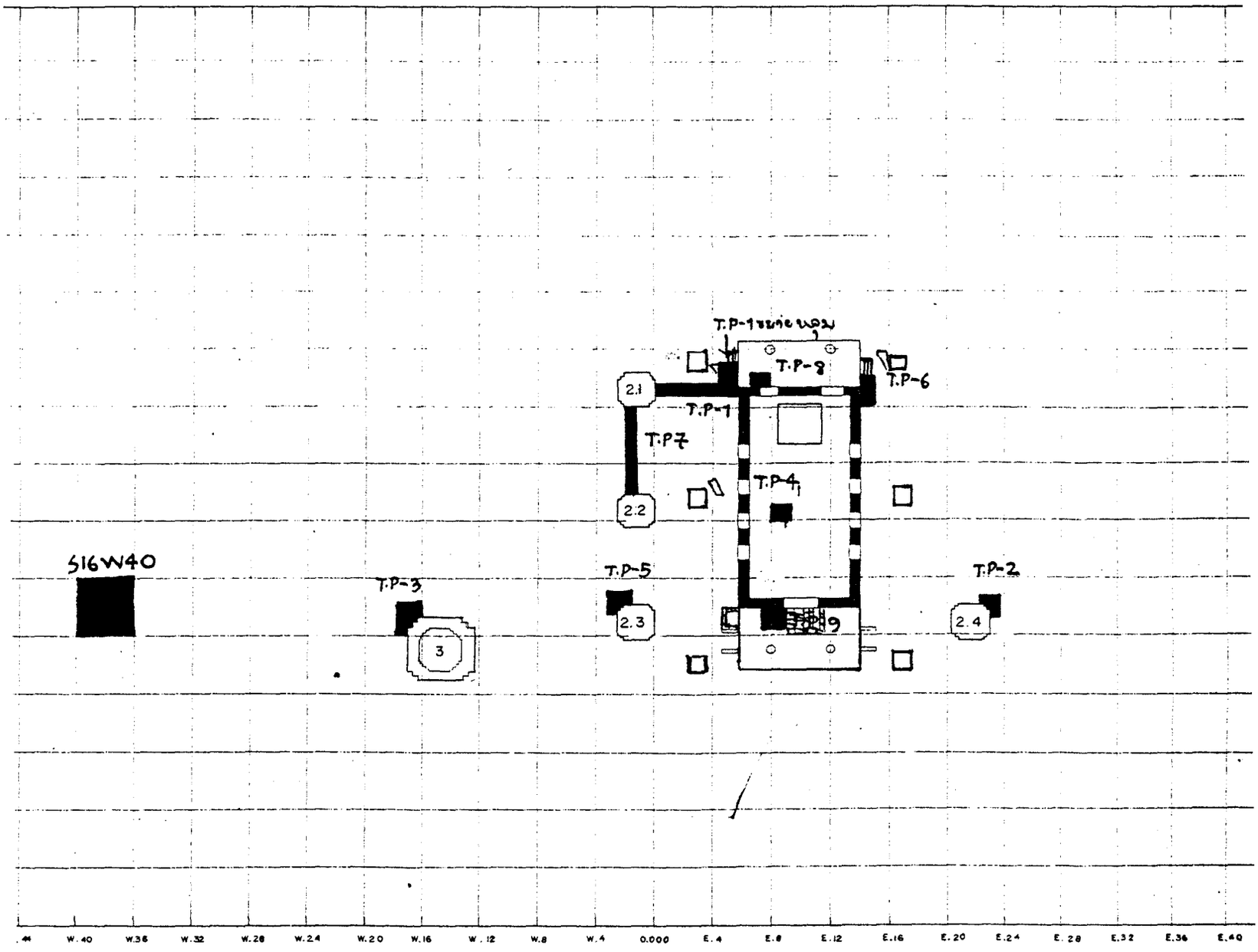

ผังบริเวณวัดใหม่

มาตราส่วน 1:200

สัญลักษณ์

1

2.1

2.2

2.3

2.4

3

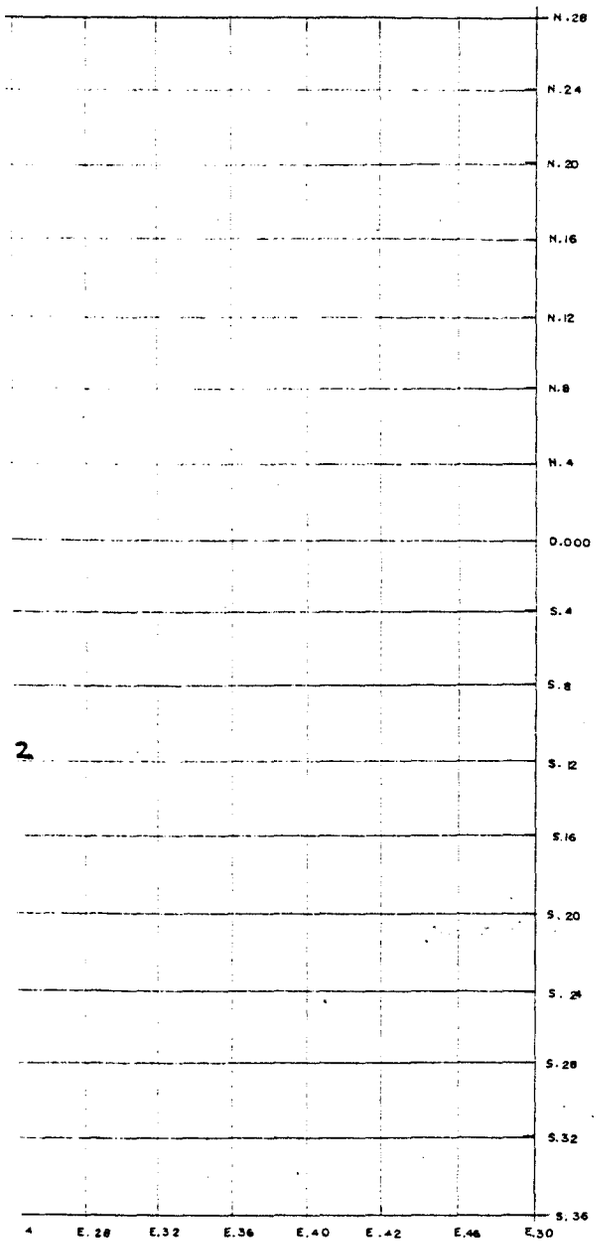

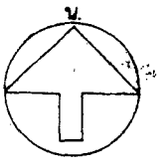

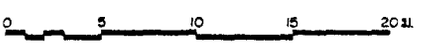

สัญลักษณ์

1 พระอุโบสถ
2.1 เจดีย์รายหมายเลข2.1
2.2 เจดีย์รายหมายเลข2.2
2.3 เจดีย์รายหมายเลข2.3
2.4 เจดีย์รายหมายเลข2.4
3 หอระฆัง

ผังดัชนี

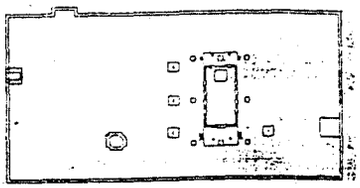

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล รักประทีป		
นายช่างสำรวจ	นพดล รักประทีป		
เขียน	สุลลดิล แก่นโส		
นักโบราณคดี			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เขียว		
กรรมการ	เสนก สีหามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล บ้วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลดี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิภักขณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฯมิเลข ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เพลงศักดิ์ เย็นสุวะ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประทีป		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยลิต แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยนหนำ้ย		
สถาปนิก	ศิริสกุล เชียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ.๓ บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ (ม.ภาพถ่ายชุดแต่ง)

มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
1 : 200	1	4

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

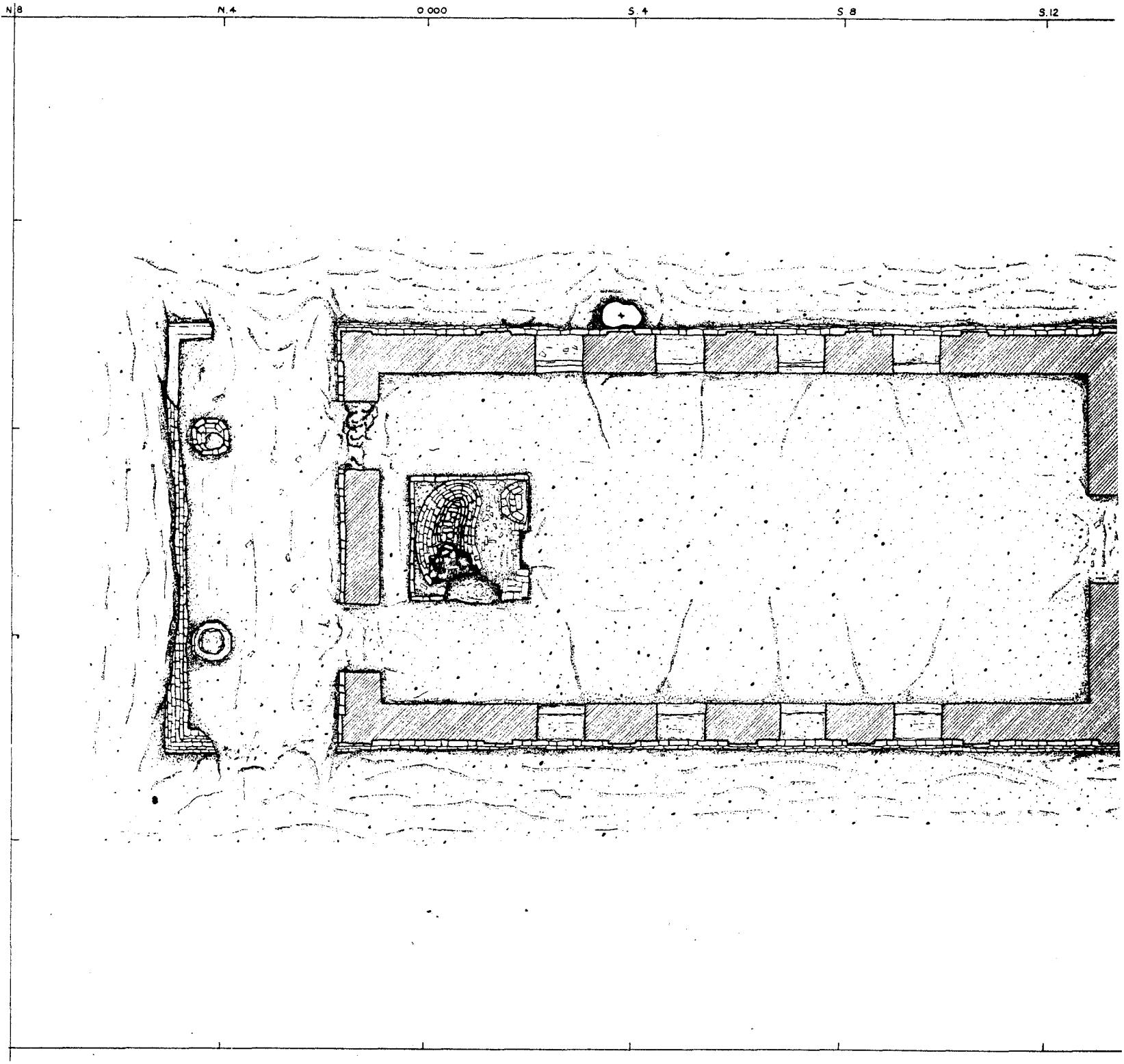

รูปพระอุโบสถ แปลน

มาตราส่วน 1:50

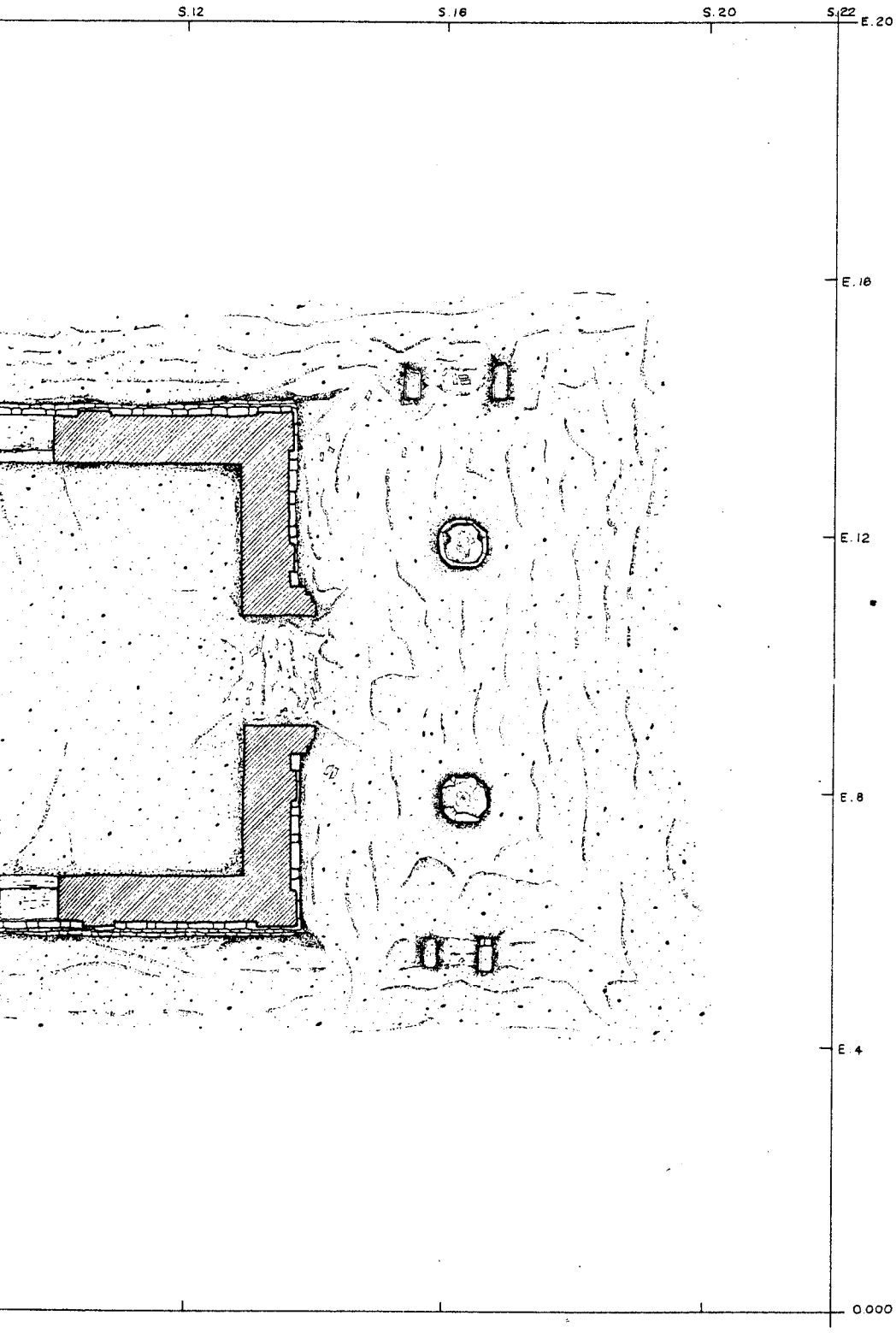

ผังดัชนี

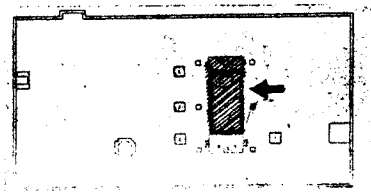

ทิศเหนือ

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล สันประทัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล สันประทัด		
เขียน	สลุยจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร	
กรรมการฯ	เสนก สิทธามาตย์	
กรรมการฯ	ณัฐพล มวงศรเขียว	
กรรมการฯ	ภัคพล์ อยู่คงดี	
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ	
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ	
กรรมการฯ	ฤทธิเดช ทองจันทร์	
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุวะ	

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล สันประทัด		
นายช่างศิลปกรรม	สลุยจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวงิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ์ จิตวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ์ จิตวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง.บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน รูปพระอุโบสถ
(สภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	2	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

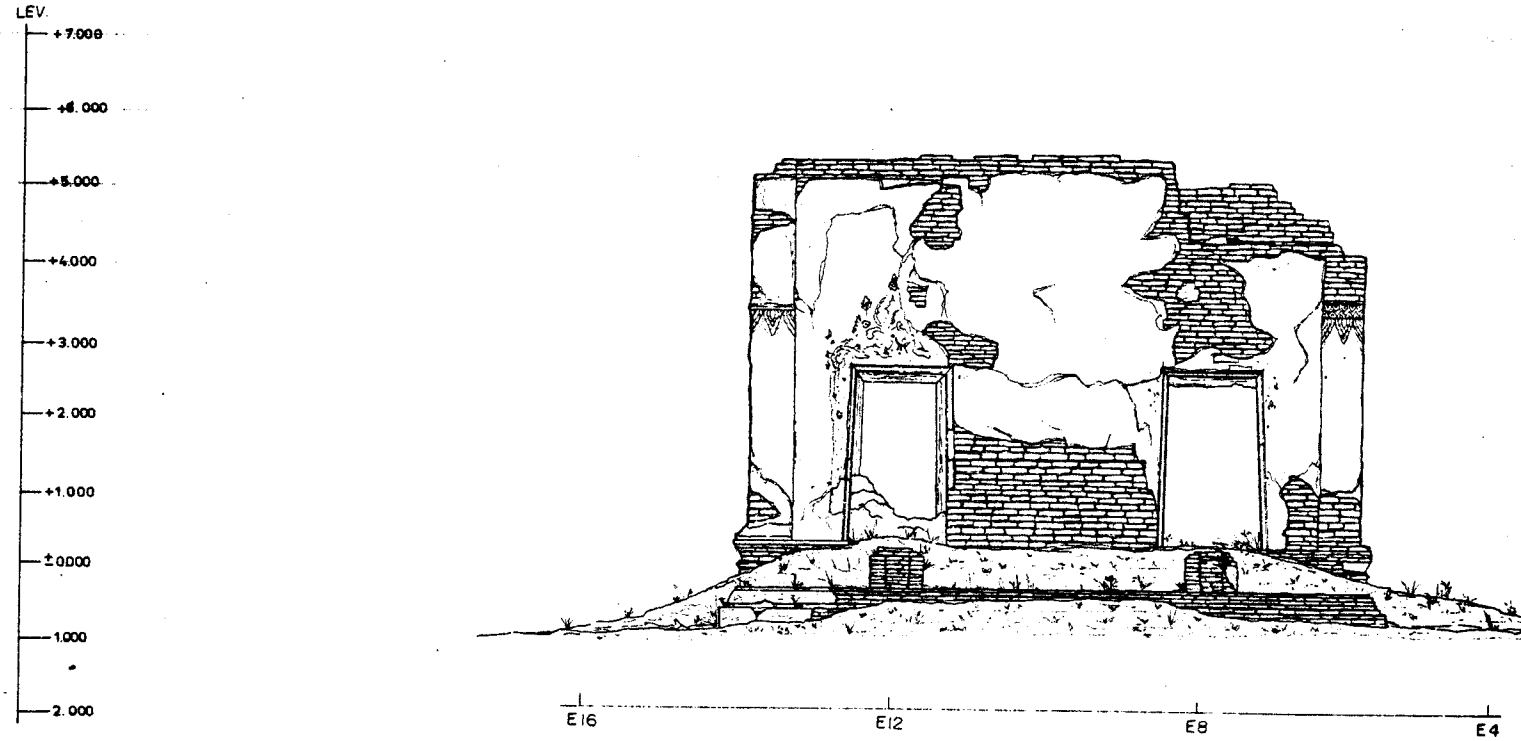

S รูปพระอุโบสถ ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 50

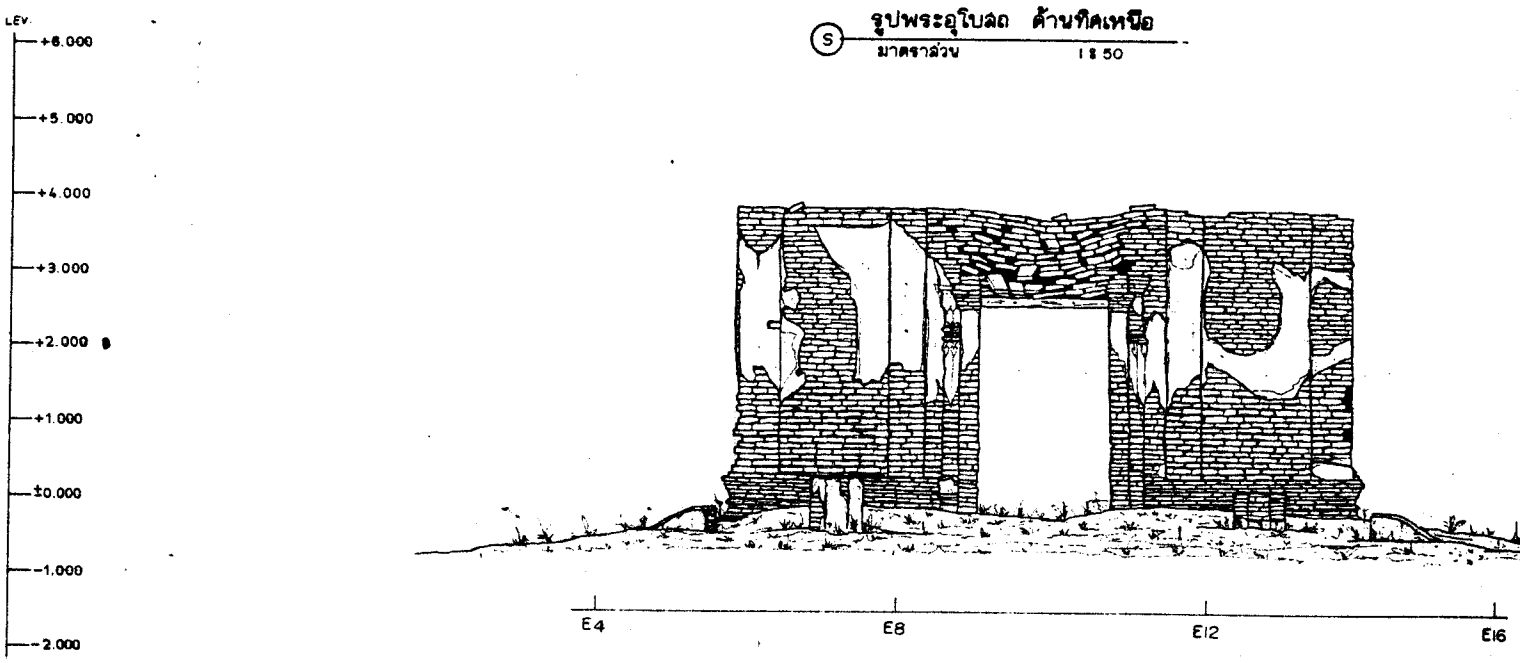

N รูปพระอุโบสถ ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 50

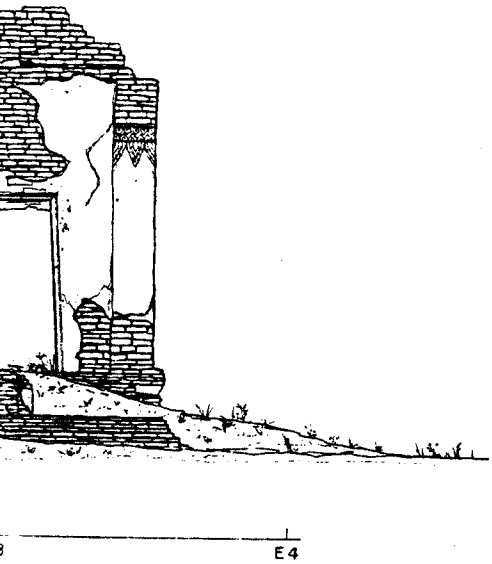

E4

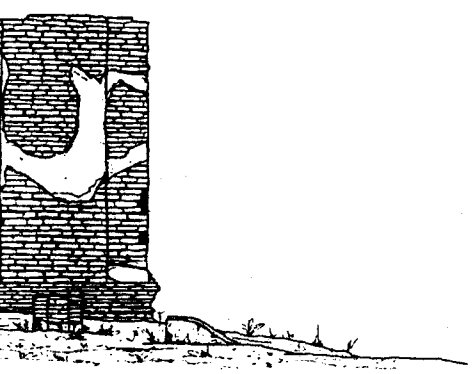

E12 E16

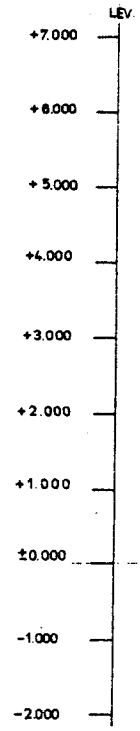

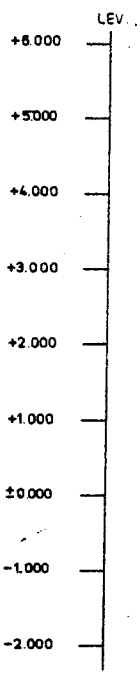

ผังดัชนี

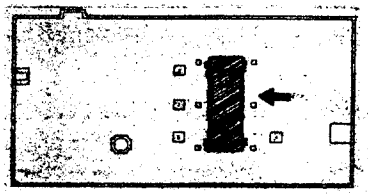

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นายสม พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นายสม พันประหัด		
เขียน	คลุยลิด แก่นโด		
นักโบราณคดี	ชอทิช สร่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่ลงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฟวิเลย ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	คลุยลิด แก่นโด		
นักโบราณคดี	ชอทิช สร่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ.:บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ข้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปตัดแนวระดับบน ด้านทิศเหนือ , ด้านทิศใต้
(สภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	3	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

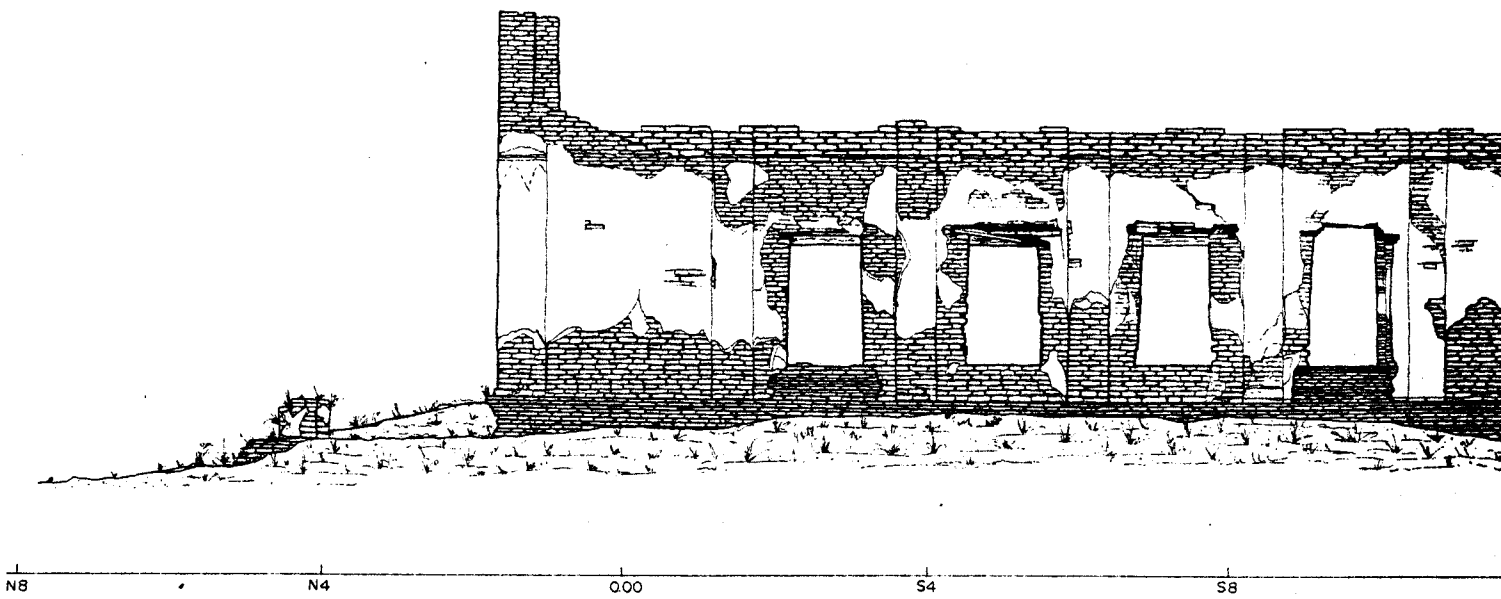

(E) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1:50

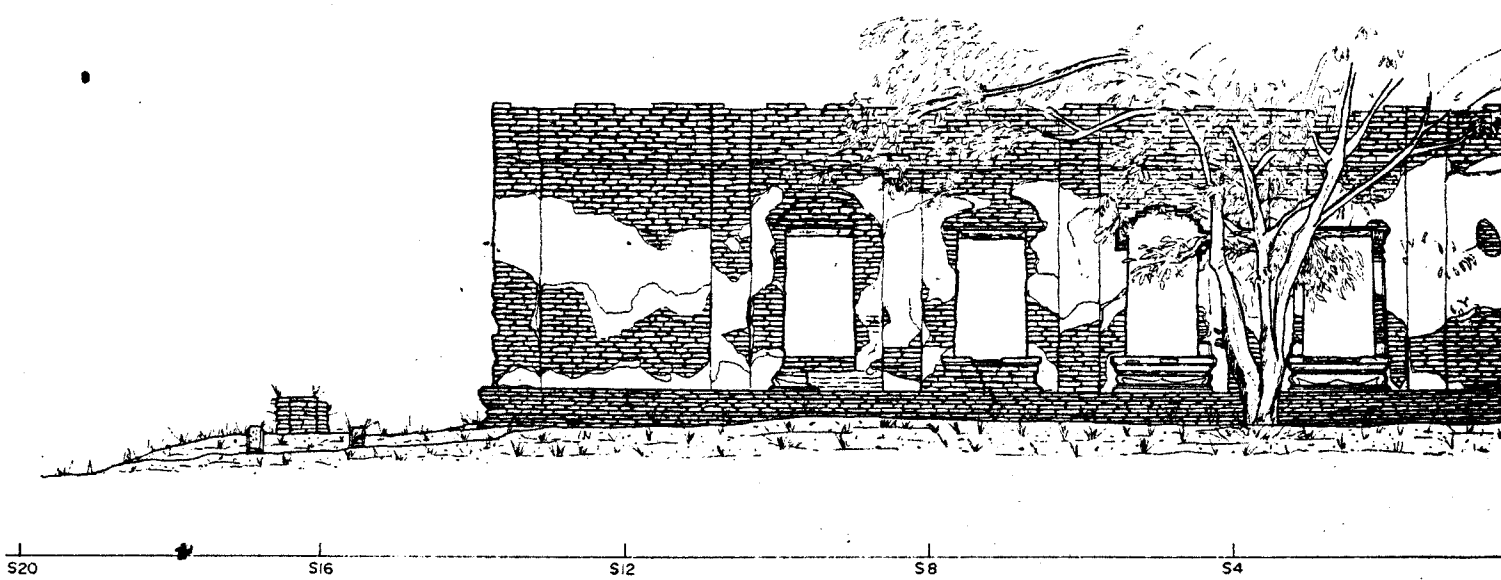

(W) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1:50

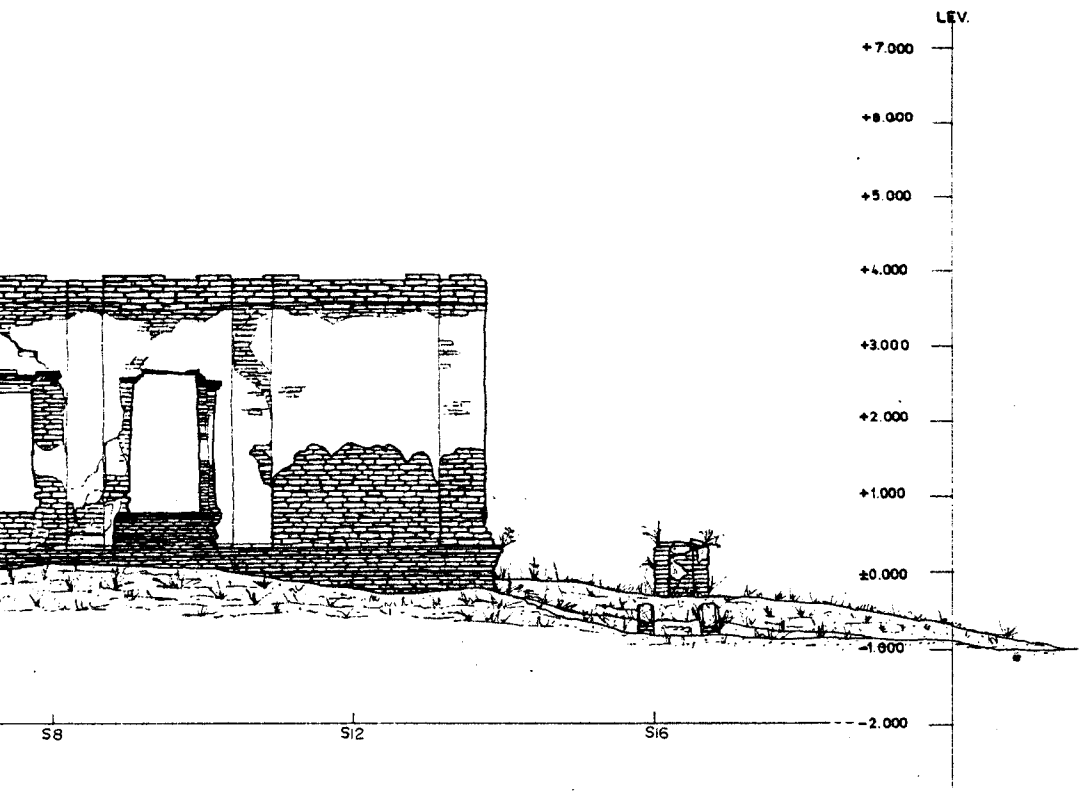

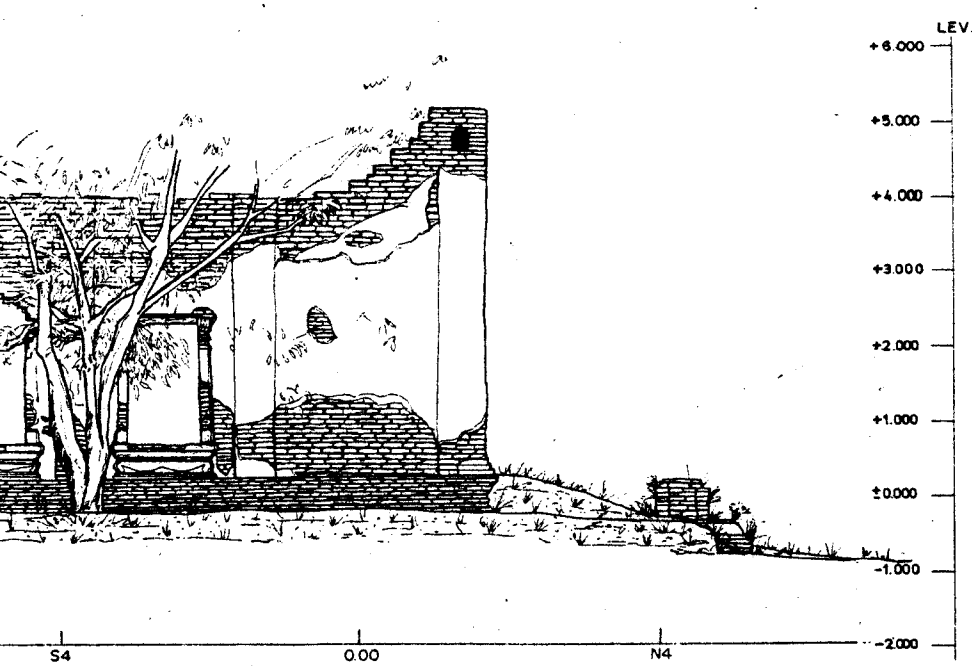

ผังดัชนี

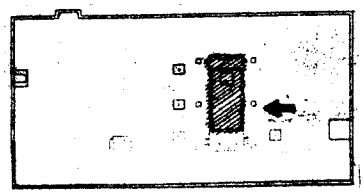

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	สุธจิต แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนา สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่สงศ์		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฯหริเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	สุธจิต แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี่ยมดำ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรินล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง.ฯ บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก, ด้านทิศตะวันตก
(สภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	4	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

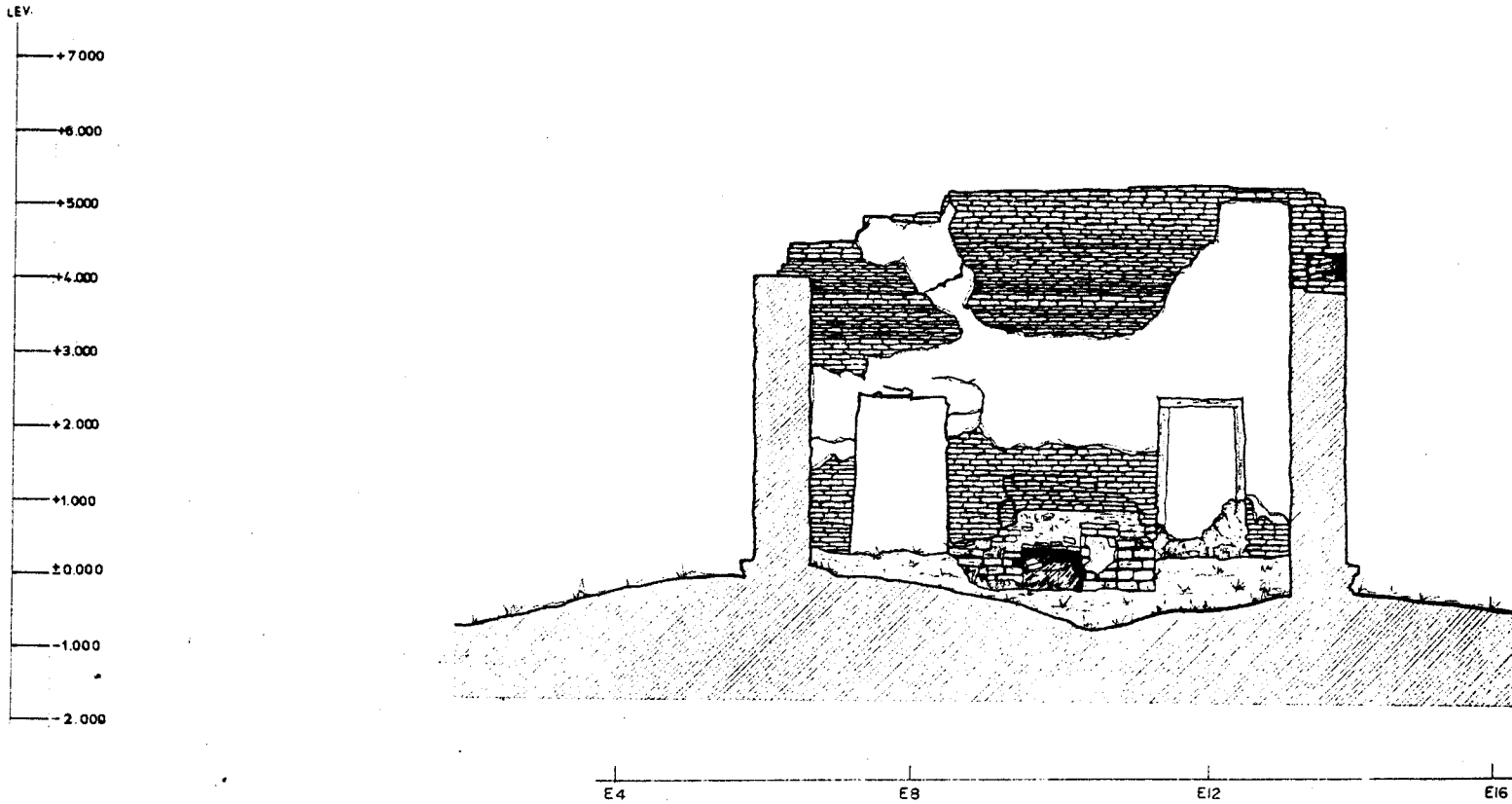

รูปพระอุโบสถ ตัดตามขวาง

มาตราส่วน 1 : 50

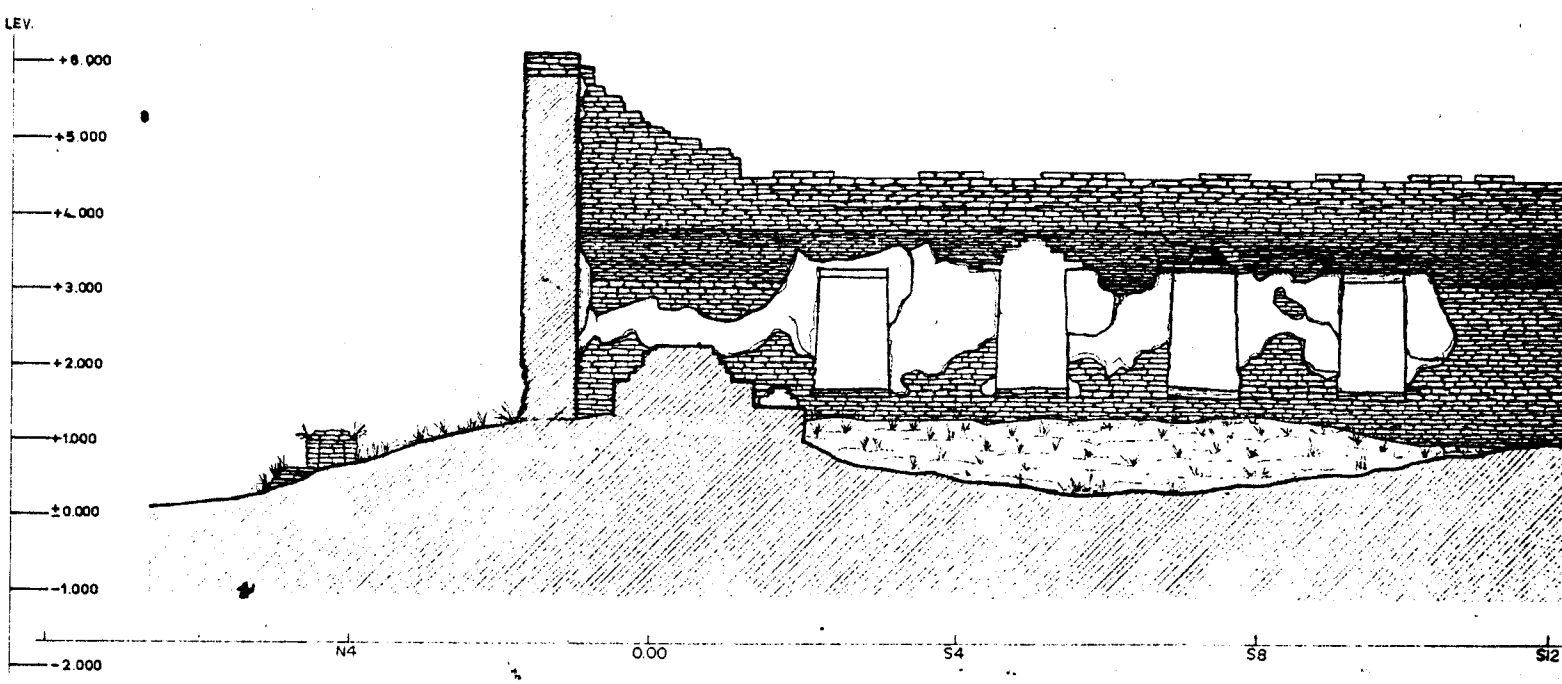

รูปพระอุโบสถ ตัดตามยาว

มาตราส่วน 1 : 50

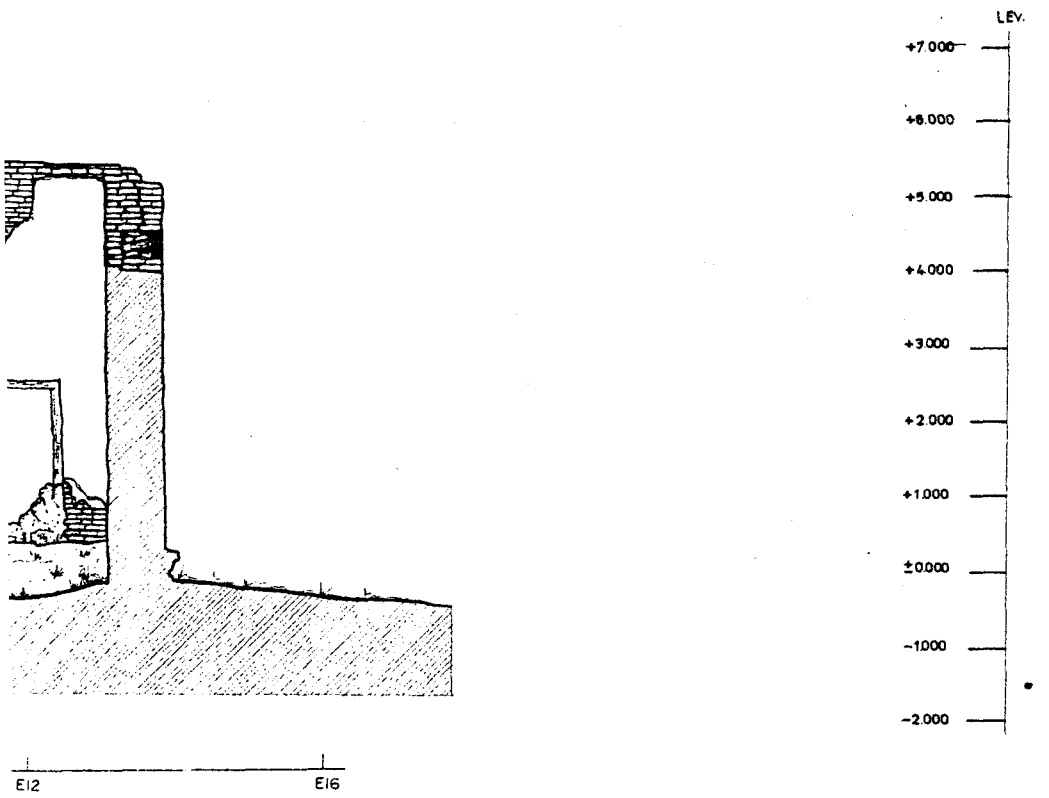

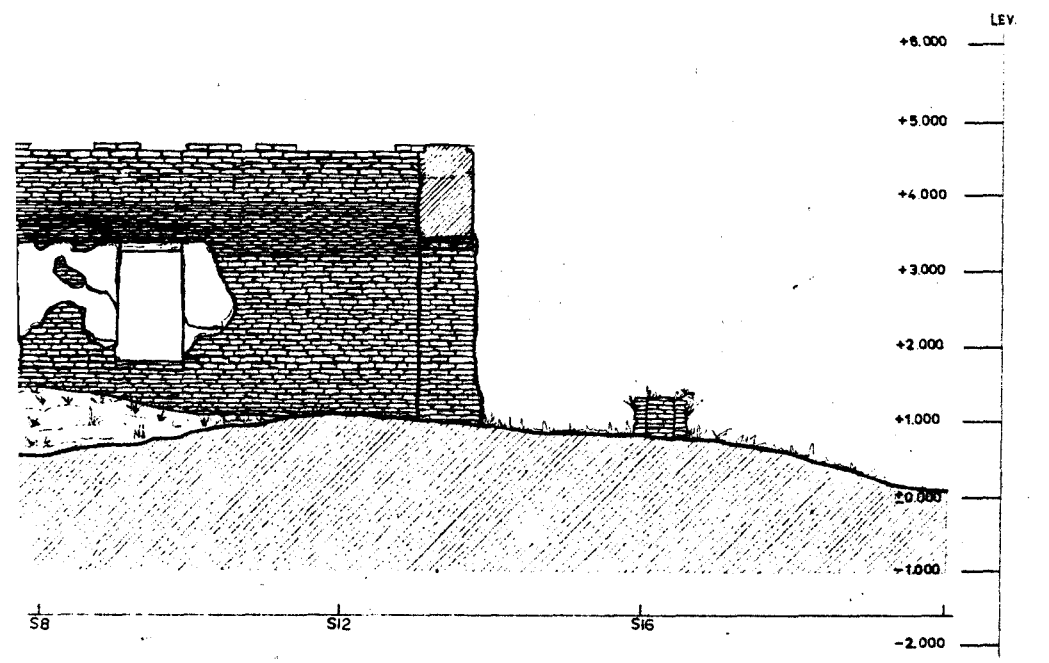

ผังดัชนี

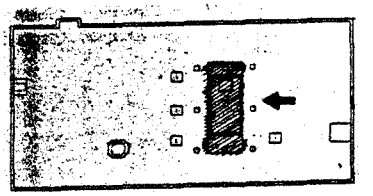

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ศุธจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชอทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์เขียว		
กรรมการฯ	เอนก สีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพลดี อยู่ดงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปุ๊หวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ศุธจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชอทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยมดม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปตัดตามขวาง , ตามยาว รูปขยายบันได
(สภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	5	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

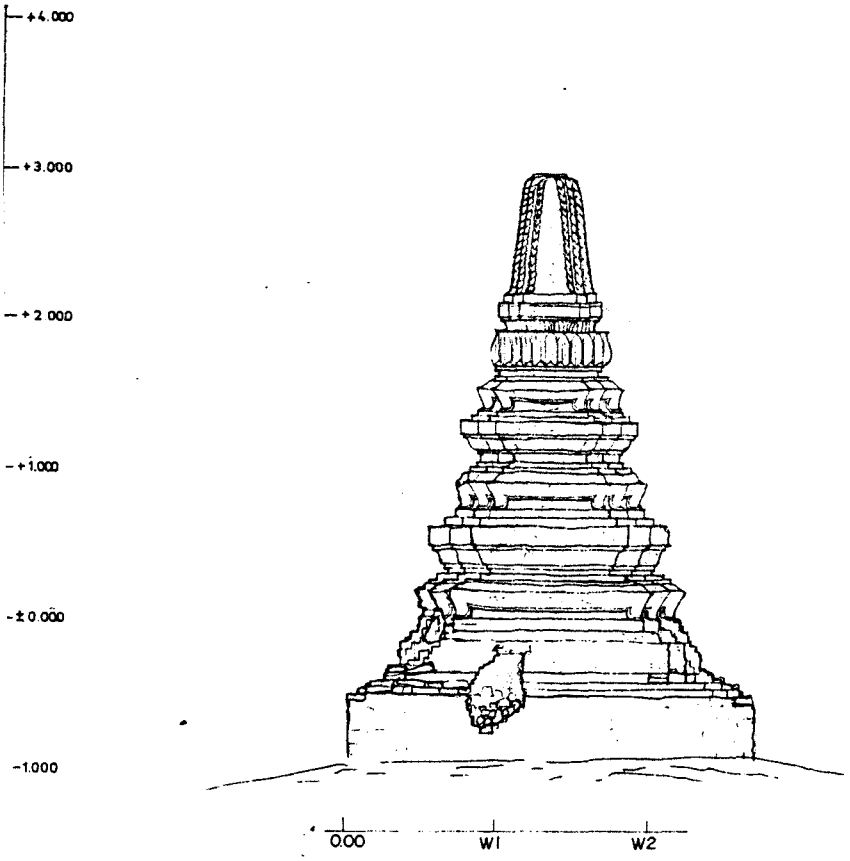

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1:25

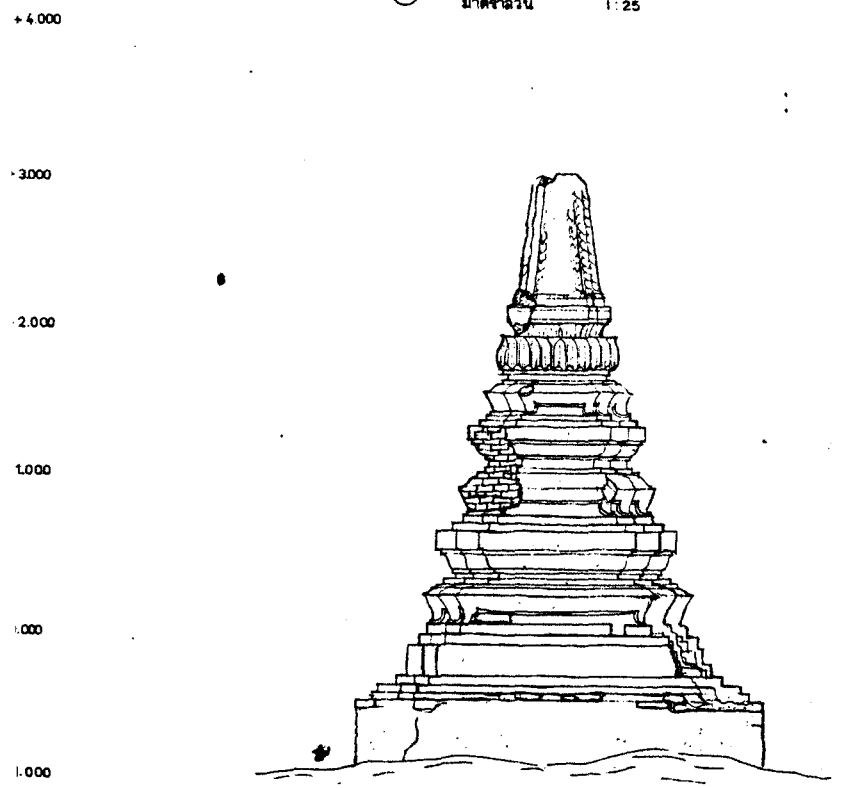

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1:25

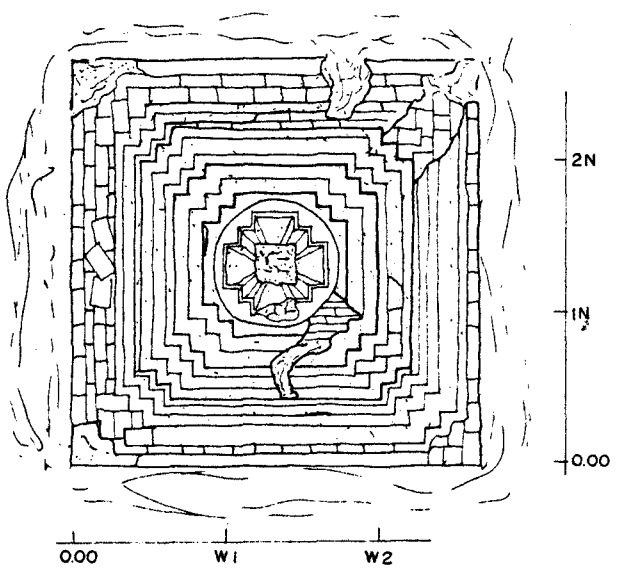

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.1

มาตราส่วน 1:25

ผังตัชนี

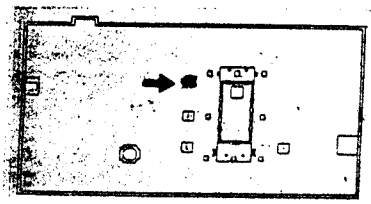

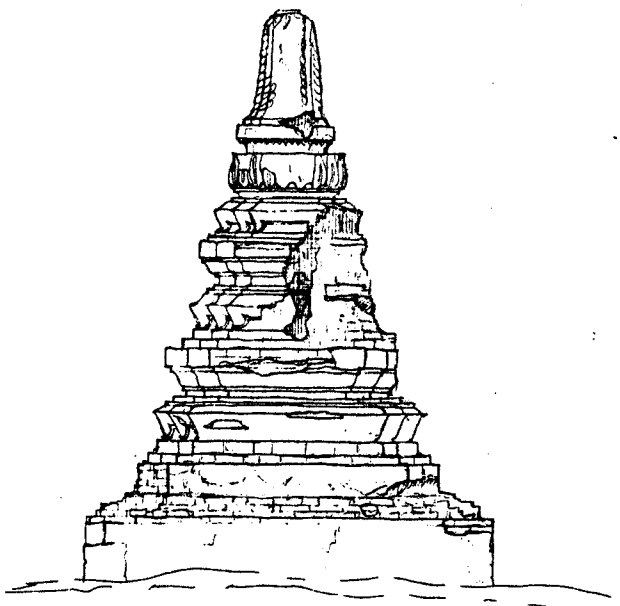

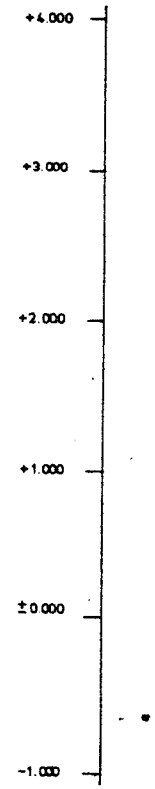

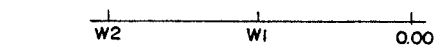

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

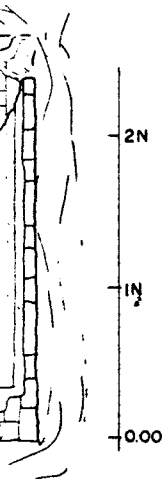

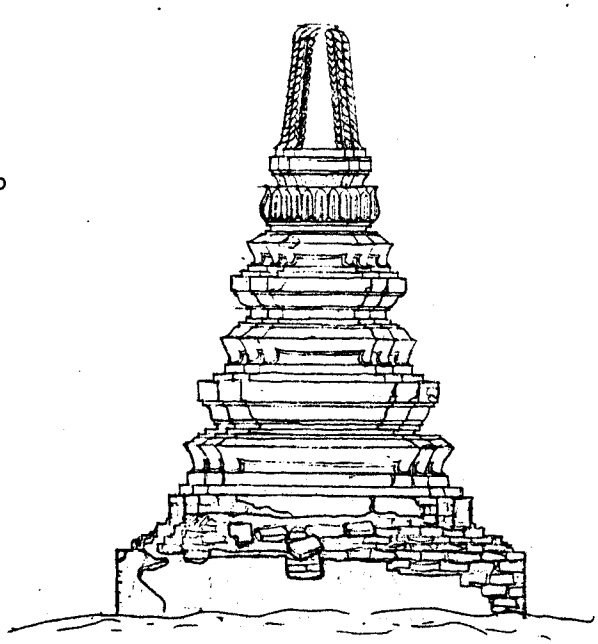

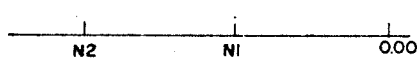

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประพัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประพัส		
เขียน	สุดธิดา แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนก สีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มวงศรเขียว		
กรรมการฯ	ศักดิ์ศรี อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอี่ยมสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประพัส		
นายช่างศิลปกรรม	สุดธิดา แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เอี่ยมสอ้าน		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียรวินล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (สภาพก่อนการอนุรักษ์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
—	1 : 25	6	4/4

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

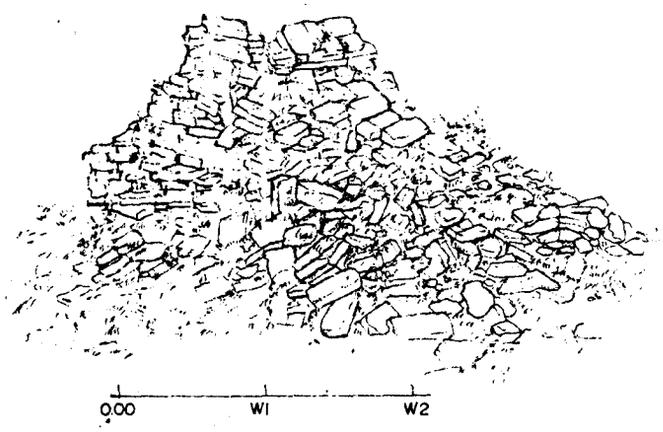

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 25

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.2
มาตราส่วน 1 : 25

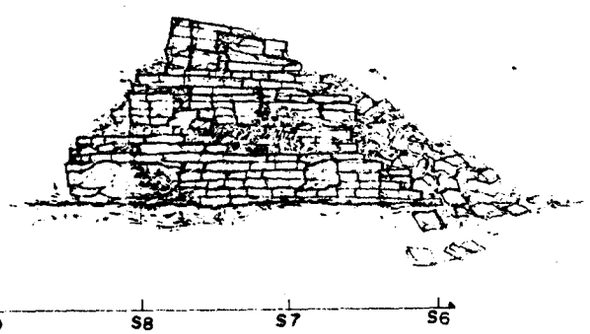

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1 : 25

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1:25

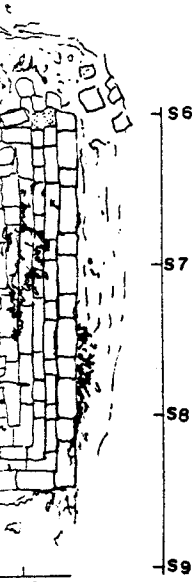

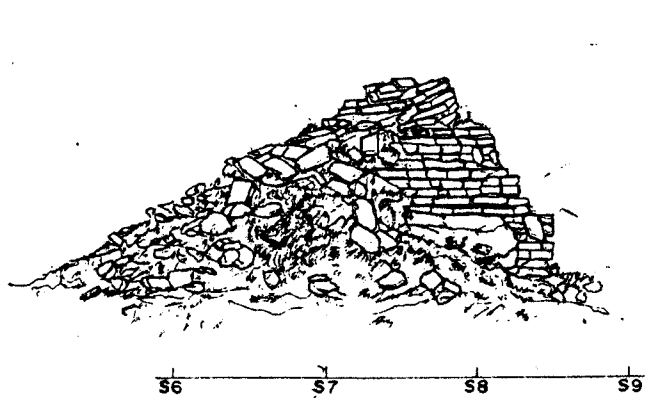

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1:25

ผังตัวอย่าง

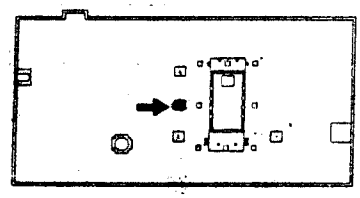

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนา สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยนลม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เขียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน , รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ,ทิศใต้ ทิศตะวันออก , ทิศตะวันตก (ภาพก่อนการอนุรักษ์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:25	7	64

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

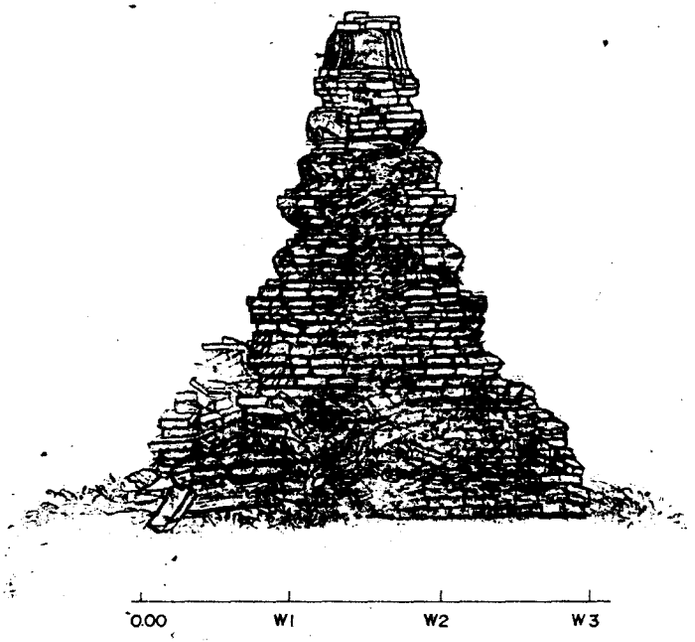

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

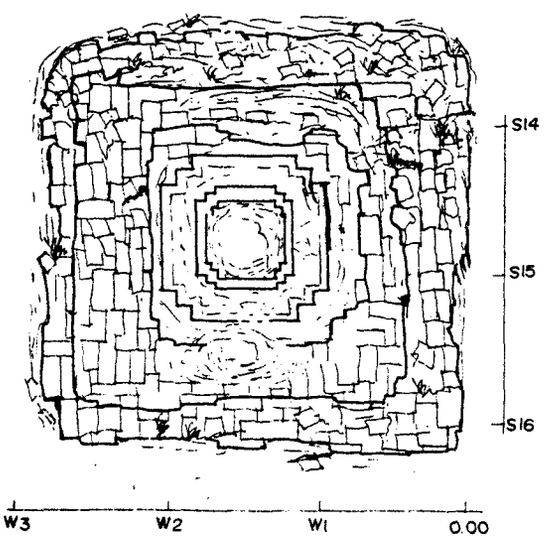

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

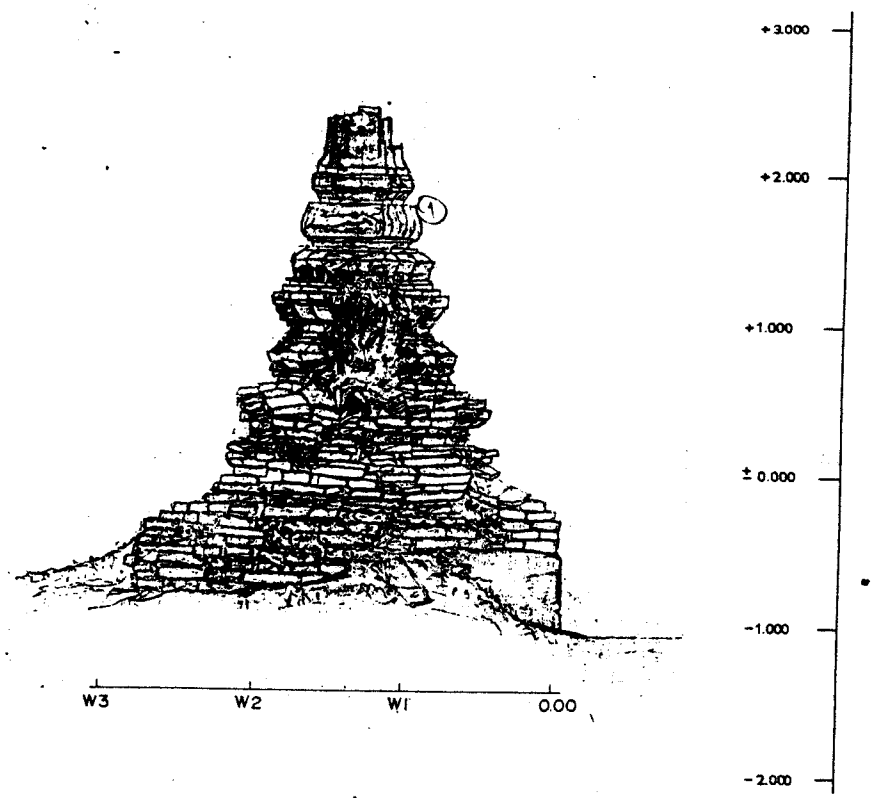

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

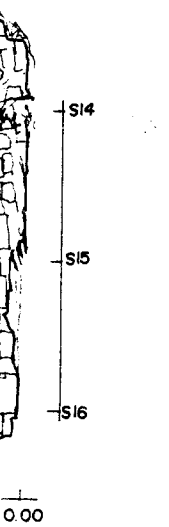

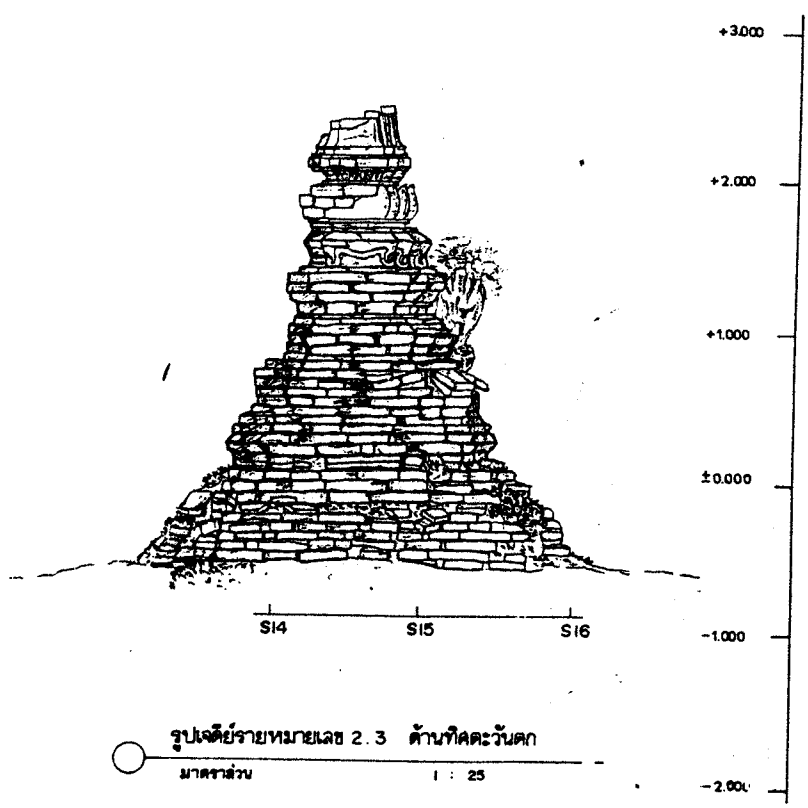

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

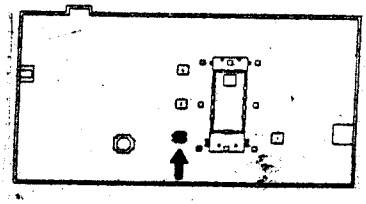

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มุ่งศรเจียว		
กรรมการฯ	ภัสพล์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิศักขณ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอ็นสุระ		
ผู้บริหาร			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวสิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน,รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศใต้, ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก (ส.ภาพก่อนการอนุรักษ์แต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	8	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

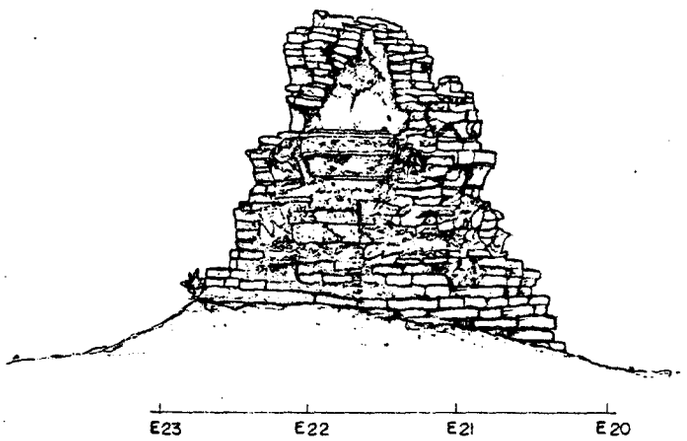

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

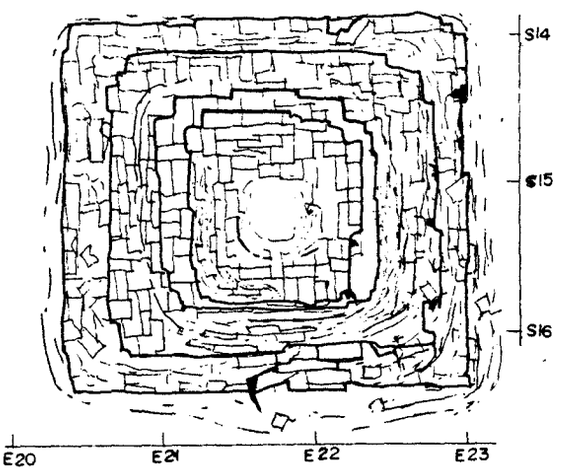

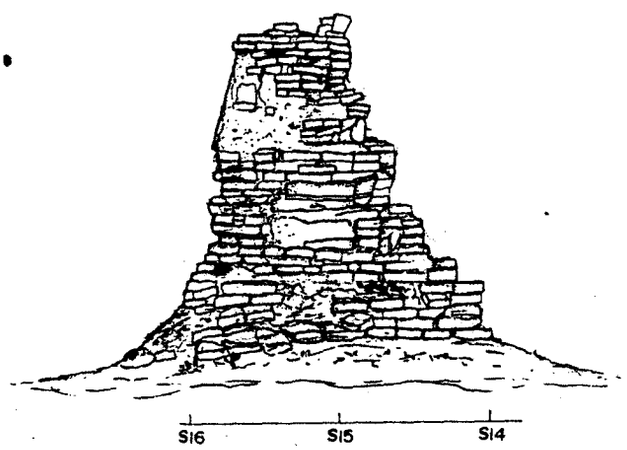

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

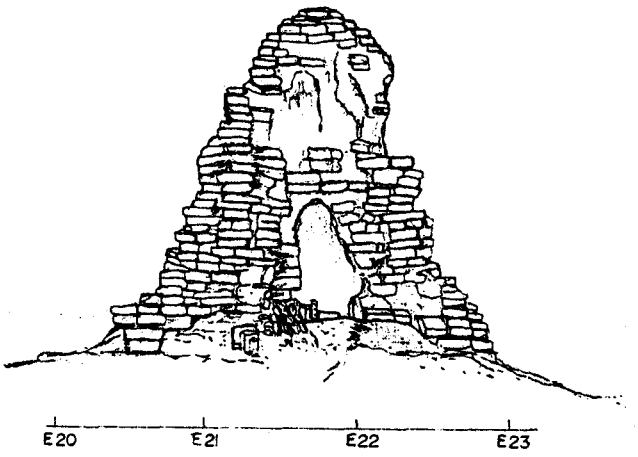

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

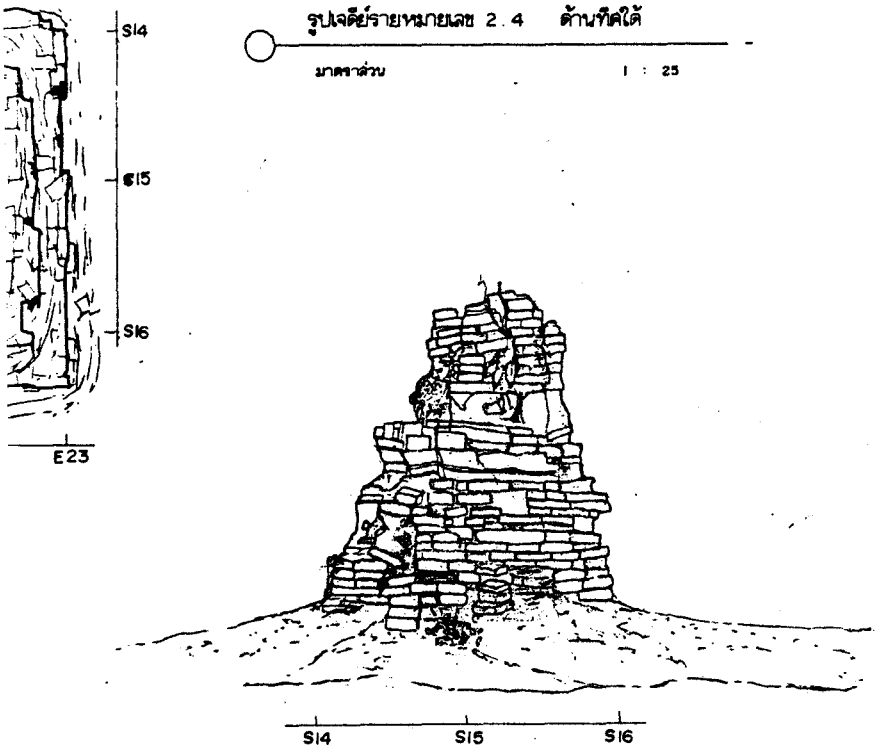

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังตัวนี

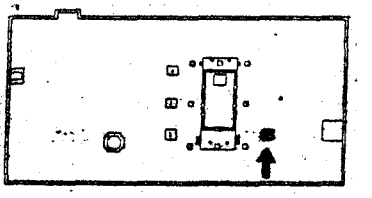

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มั่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิภักษณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฎกเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตต		
นักโบราณคดี	อุทยพงศ์ เมี้ยมสมบัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ชั้น) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน , รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ,ทิศใต้ ทิศตะวันออก , ทิศตะวันตก (..ผ่านการอนุมัติแล้ว..)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:25	9	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

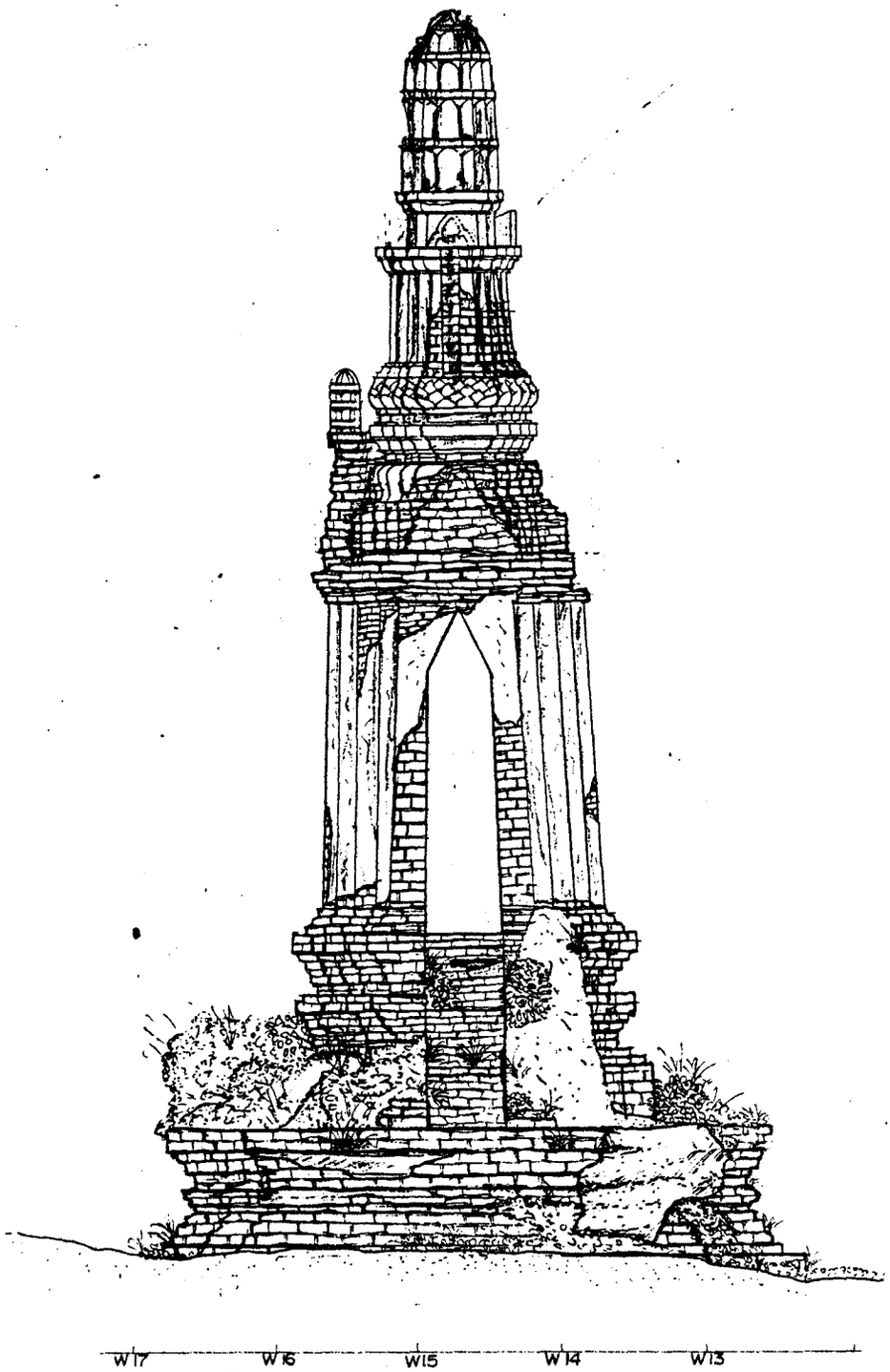

รูปทอระฆัง ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

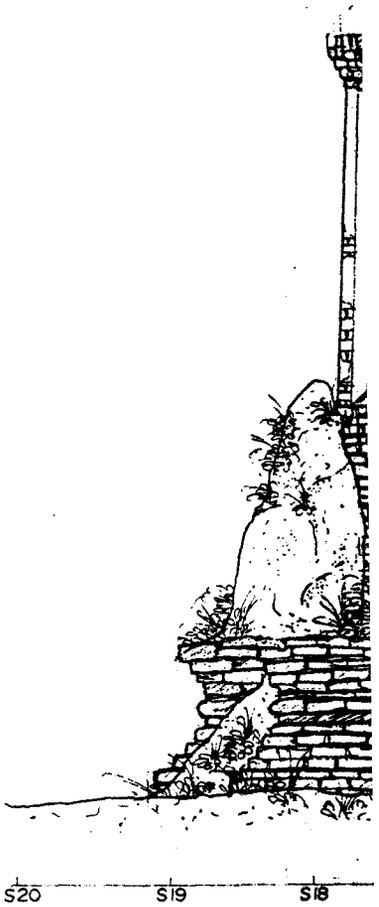

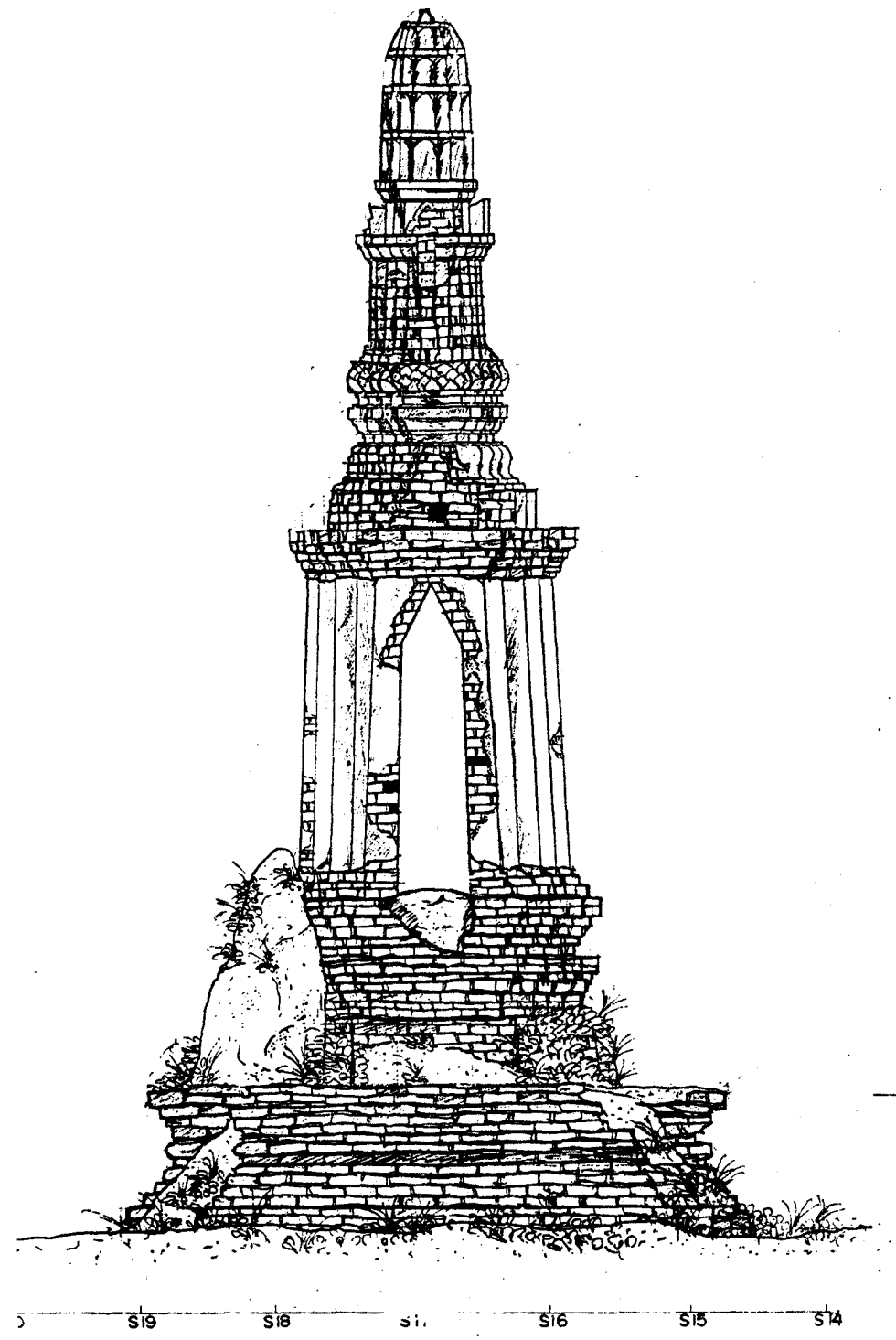

รูปทอระมัง ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1:25

ผังดัชนี

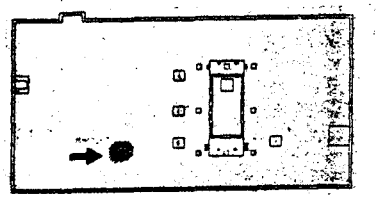

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล ทันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล ทันประหัด		
เขียน	ศุลธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช ชว่างจิตต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์เชียร		
กรรมการฯ	เอนก ศิพามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มวงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคนดี อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิทักษณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฯทวิเลข ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล ทันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	ศุลธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช ชว่างจิตต		
นักโบราณคดี	อุทองพงศ์ เมี้ยนดอ้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บค.พร.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระมัง ด้านทิศใต้, ด้านทิศตะวันออก

(ภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	10	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

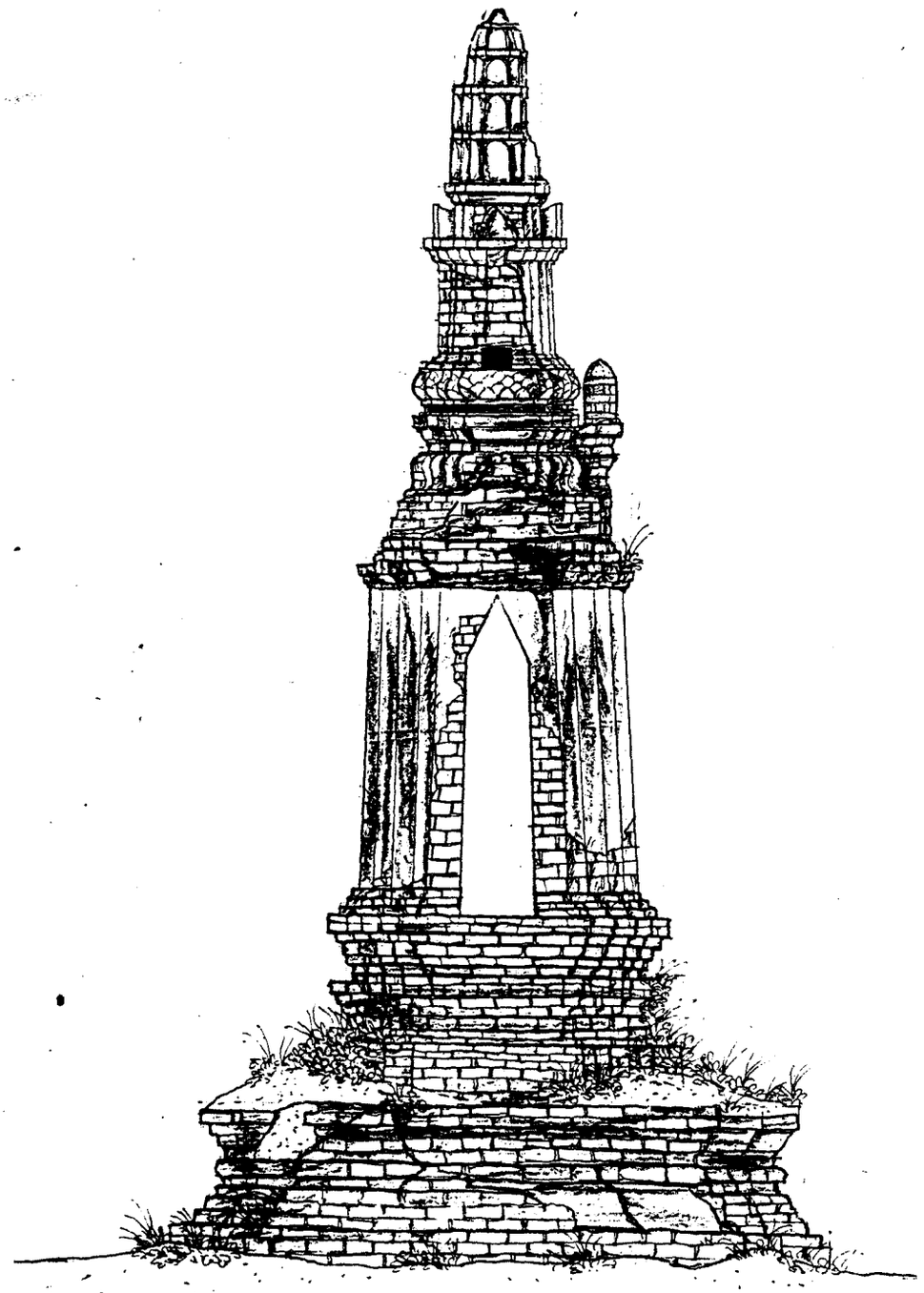

W12 W13 W14 W15 W16 W17

S14 S15

รูปหอระฆัง ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

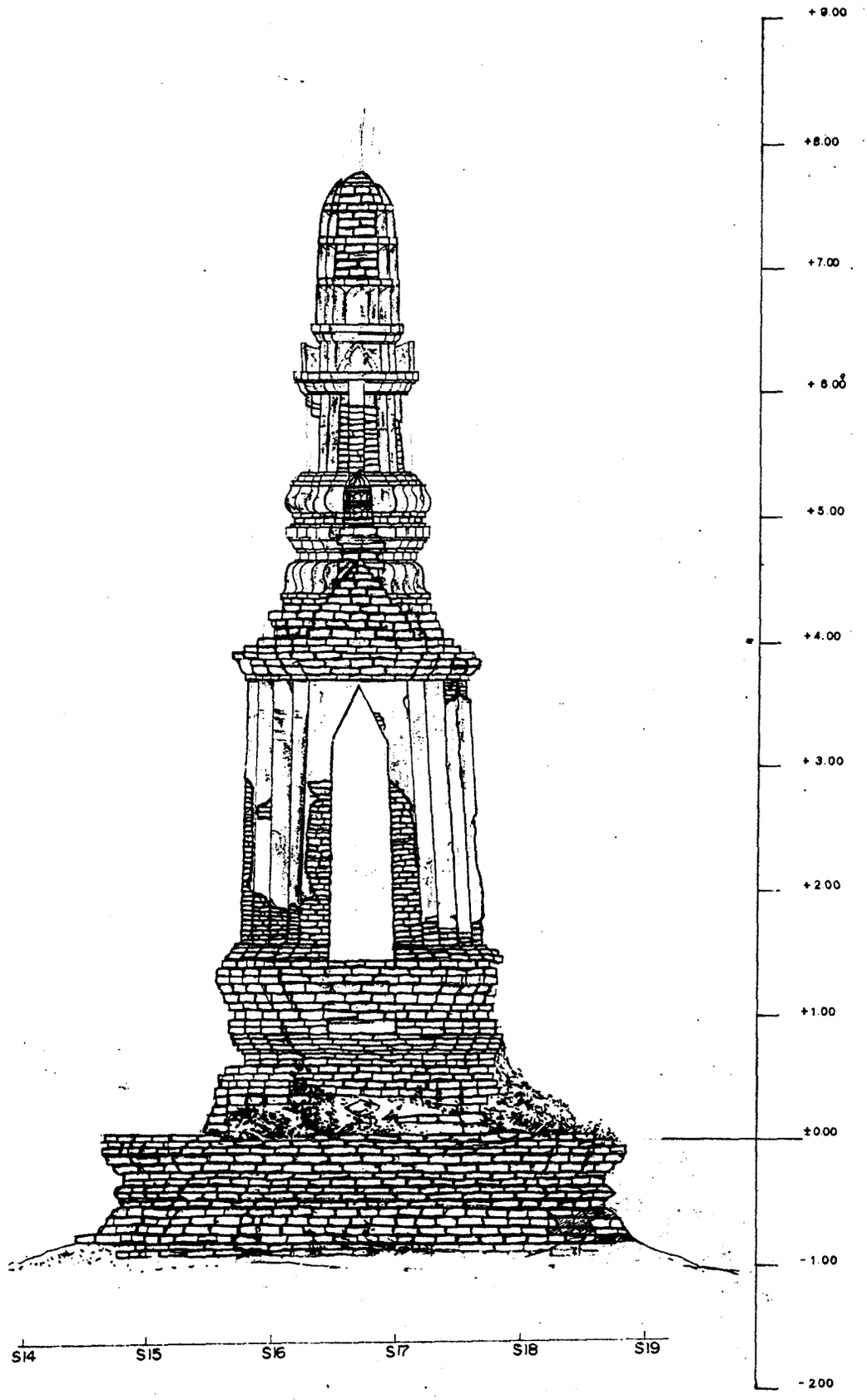

รูปทอระฆัง ด้านทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

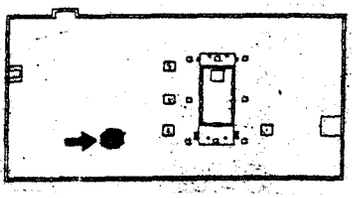

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นิพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	สุดจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์เขียว		
กรรมการฯ	เฮนก สิพามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล นวงศ์เขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฐิติวัเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	สุดจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยนมอ้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรินต		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ.. บค.พร.ที่ 3			
ผอ.สบค.พร.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระฆัง ด้านทิศเหนือ, ด้านทิศตะวันตก
(ลภาพก่อนการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	11	64

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

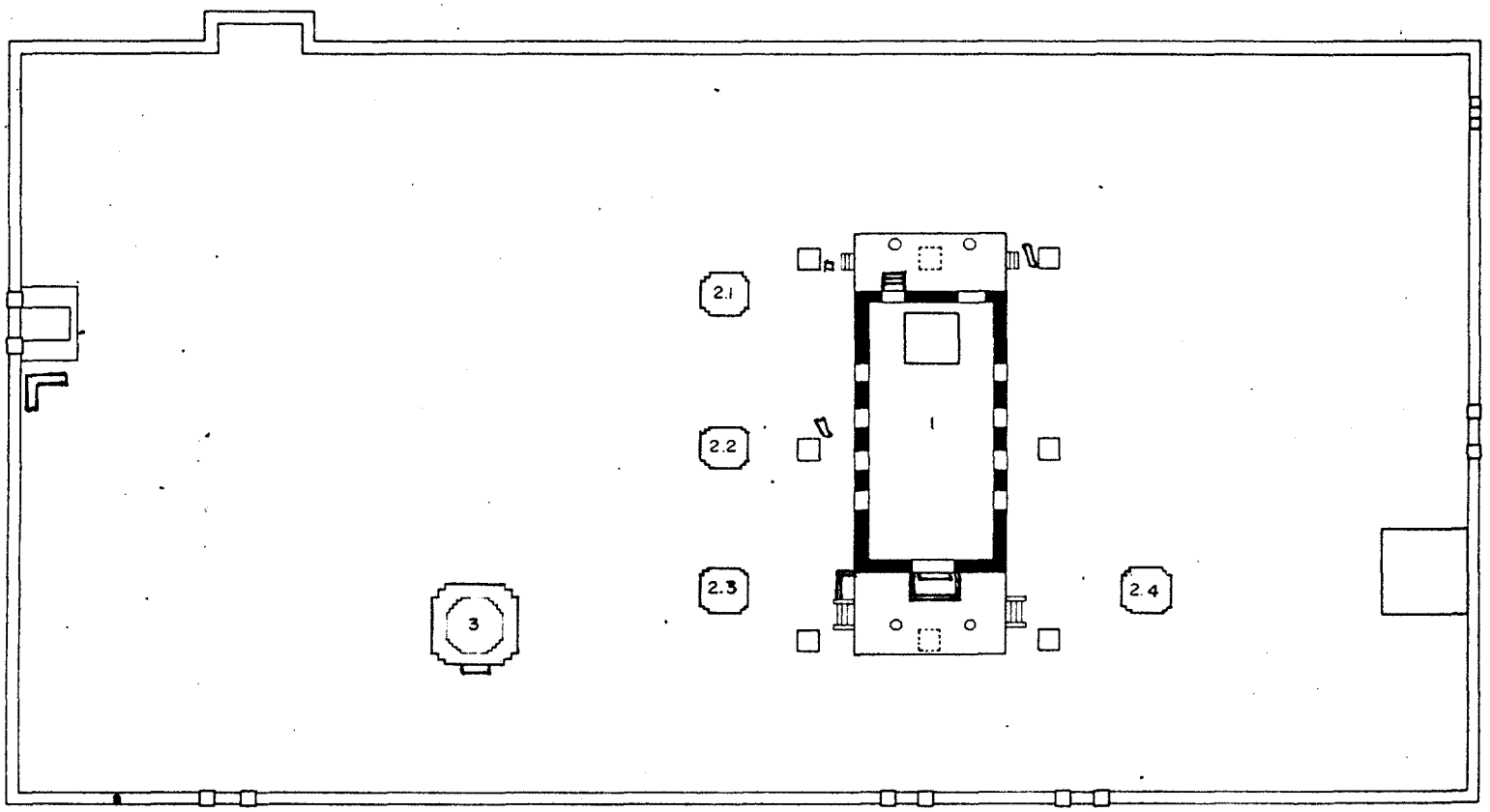

W.44 W.40 W.36 W.32 W.28 W.24 W.20 W.16 W.12 W.8 W.4 0.000 E.4 E.8 E.12 E.16 E.20 E.24 E.28 E.32 E.36 E.40

ผังบริเวณวัดใหม่

มาตราส่วน 1:200

0

1
2.
2.
2.
2.
3

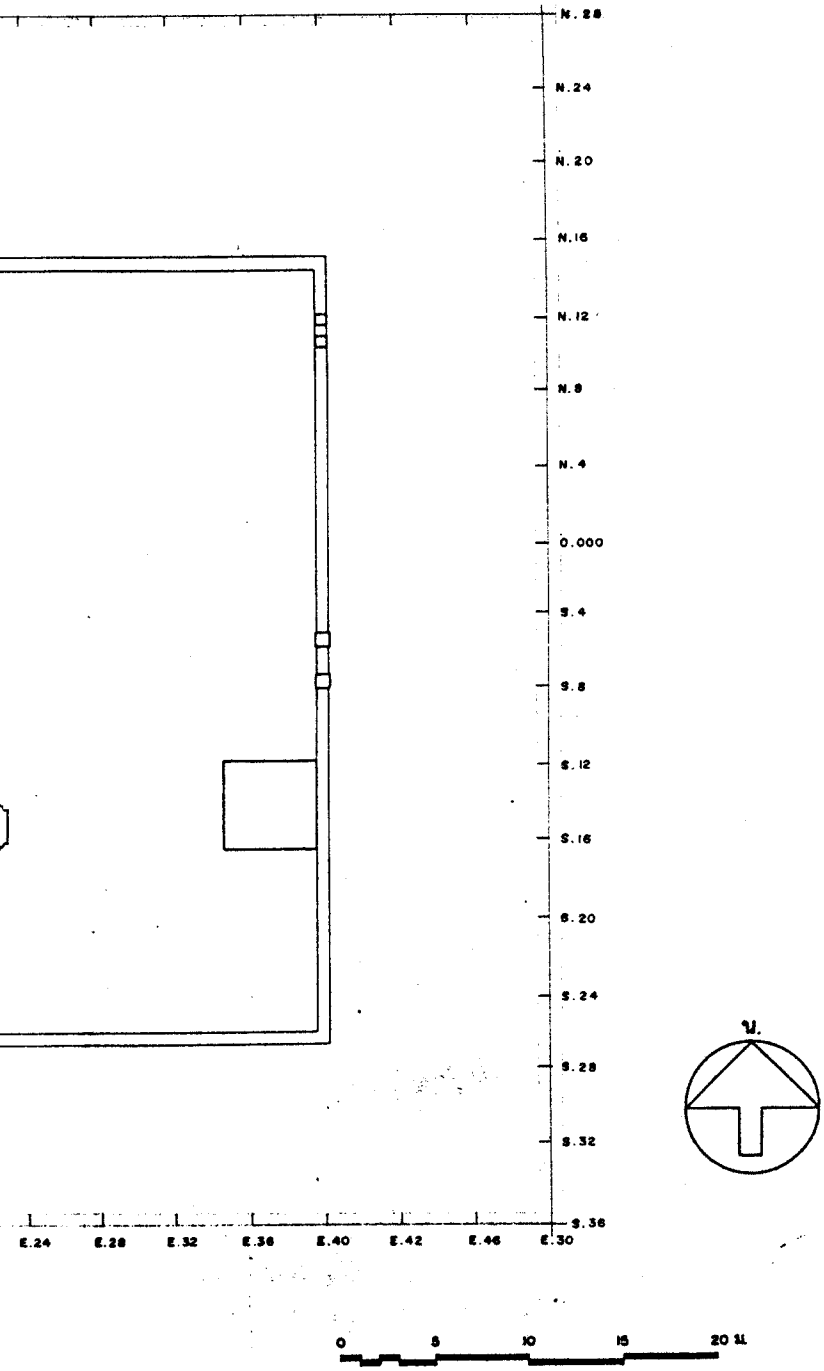

สัญลักษณ์

1 พระอุโบสถ
2.1 เจดีย์รายหมายเลข2.1
2.2 เจดีย์รายหมายเลข2.2
2.3 เจดีย์รายหมายเลข2.3
2.4 เจดีย์รายหมายเลข2.4
3 ทอระฆัง

ผังดัชนี

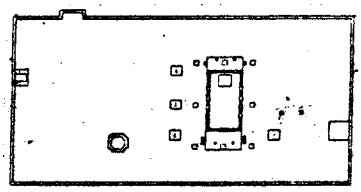

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	พลตรี จันประทีป		
นายช่างสำรวจ	พลตรี จันประทีป		
เขียน	สุรสิทธิ์ แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชัยทัช สว่างจิตต์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	พงษ์ศ วงศ์เจียร		
กรรมการฯ	ชยนา ชิตามาตย์		
กรรมการฯ	สัญชัย บ่วงศรเจียว		
กรรมการฯ	สิทธิ์ สุสุดสิ		
กรรมการฯ	เยาวา วิทักขณะ		
กรรมการฯ	สุชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ธีรเดช พลจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอ็นจุน		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	พลตรี จันประทีป		
นายช่างศิลปกรรม	สุรสิทธิ์ แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชยทัช สว่างจิตต์		
นักโบราณคดี	สุรชัยพงศ์ เลี่ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวโมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ จิตวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ จิตวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยาน			
ผอ.สนง. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง สังเขปิวณ
(สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:200	12	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

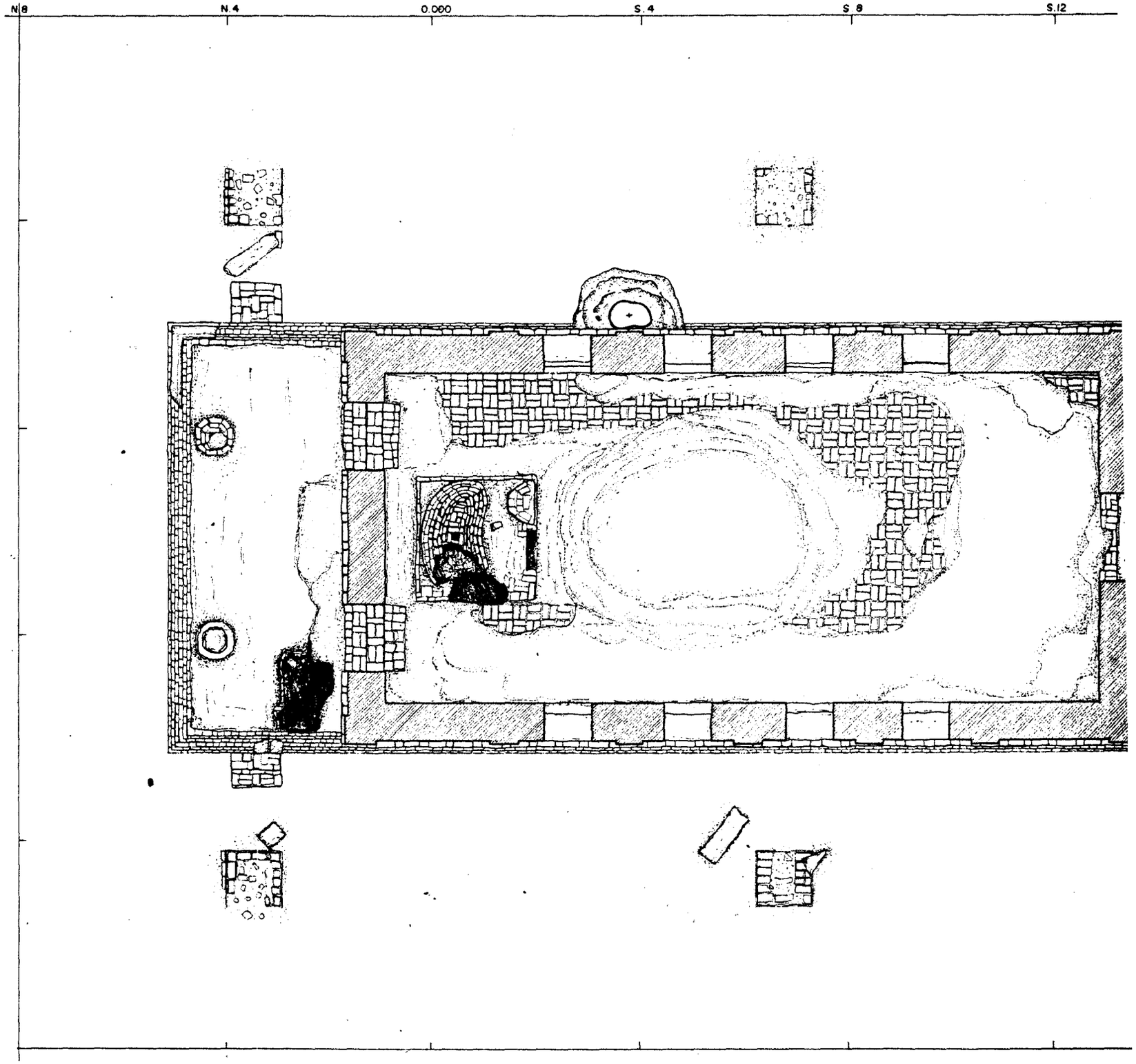

รูปพระอุโบสถ แปลน

มาตราส่วน 1:50

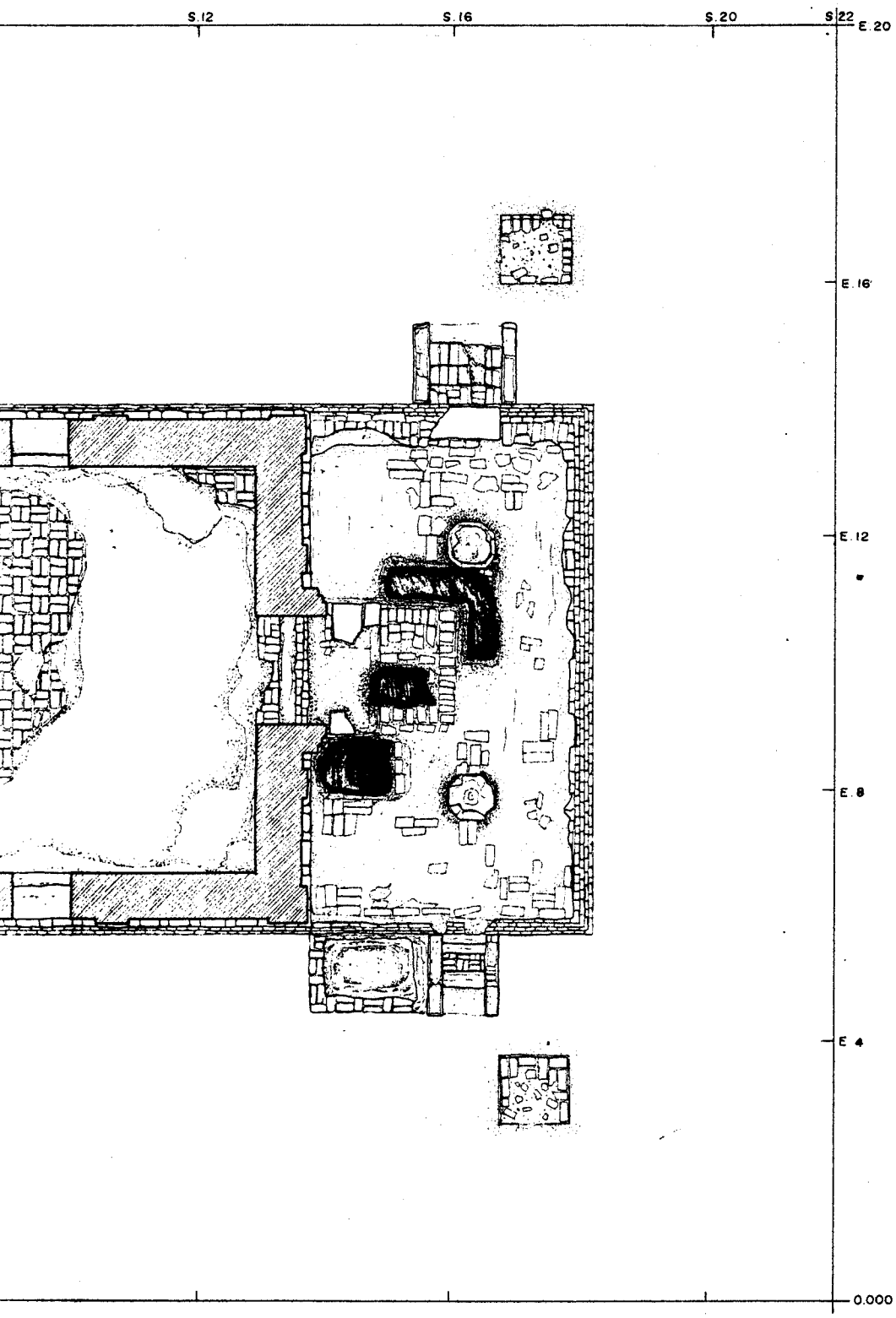

ผังดัชนี

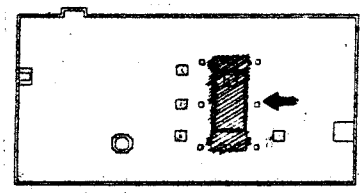

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	คฑาธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สีหามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่ลงดี		
กรรมการ	เมธา วิลักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฐิทวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	คฑาธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมสม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ
วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง
แปลน รูปพระสูปในสุด
(ลักษณะหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	13	45

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

+7.000
+6.000
+5.000
+4.000
+3.000
+2.000
+1.000
±0.000
-1.000
-2.000

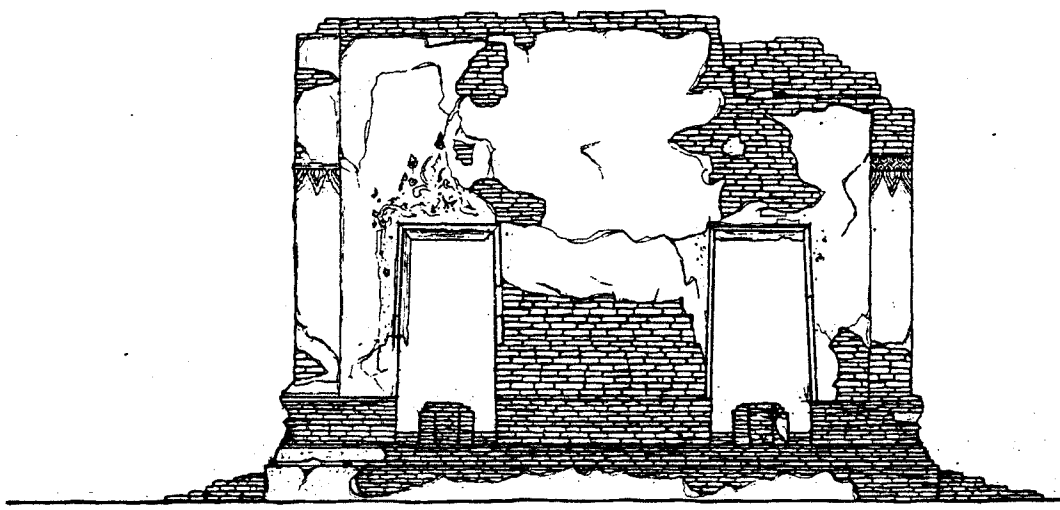

E16 E12 E8 E4

N รูปพระอุโบสถ ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 50

+6.000
+5.000
+4.000
+3.000
+2.000
+1.000
±0.000
-1.000
-2.000

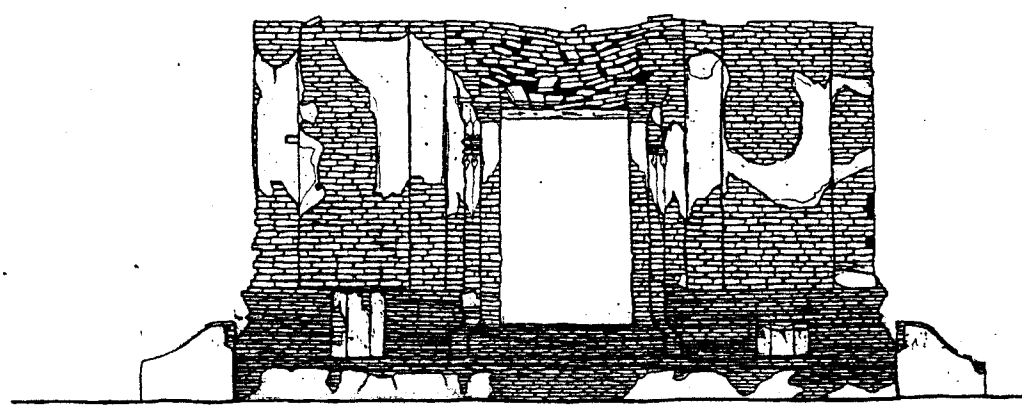

E4 E8 E12 E

S รูปพระอุโบสถ ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 50

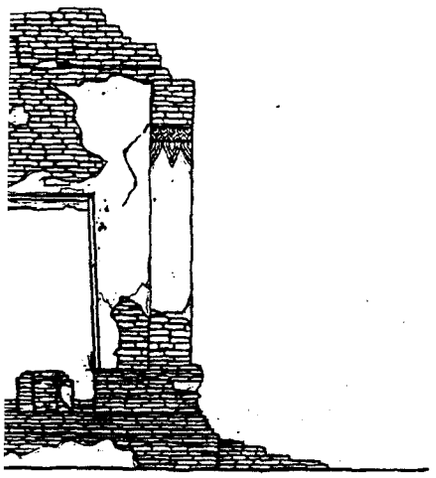

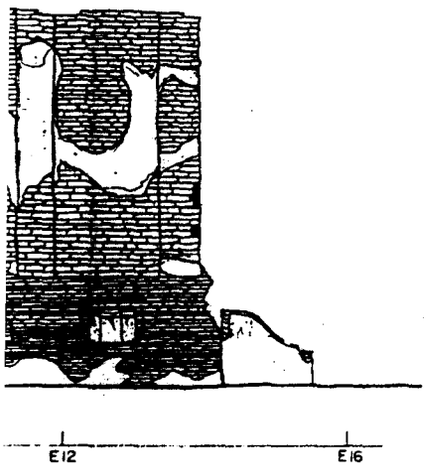

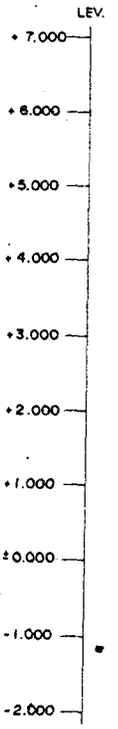

นือ
50

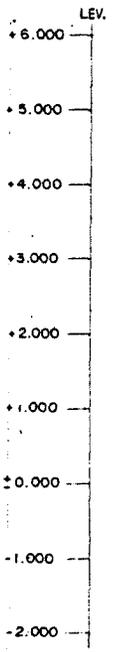

ด้

)

ผังตัชนี

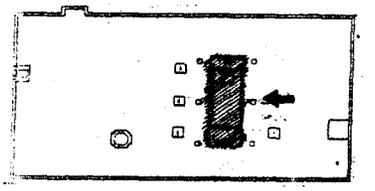

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	อดุลย์ศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เวียร		
กรรมการ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิภักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฉัทวิเลข ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	อดุลย์ศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี่ยมสม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียววินล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัด ใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระอุโบสถ ด้านทิศเหนือ , ด้านทิศใต้
(สภาพหลังการอนุรักษ์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	16	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

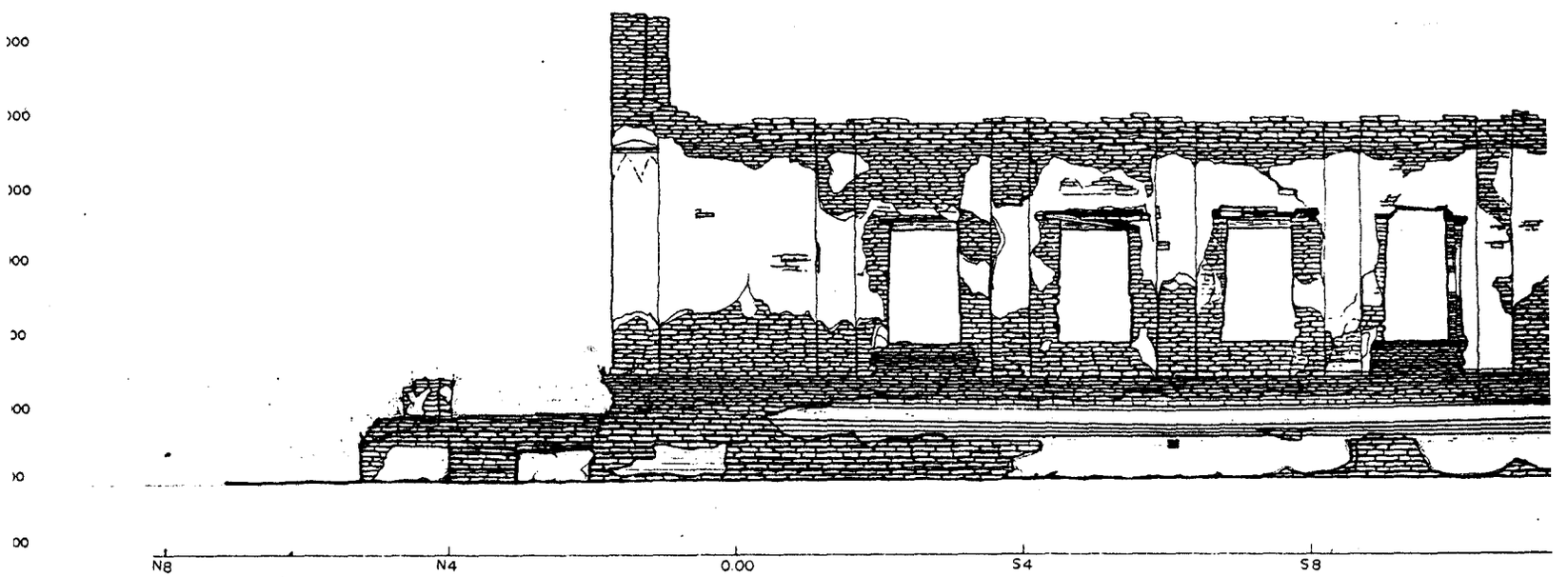

(W) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

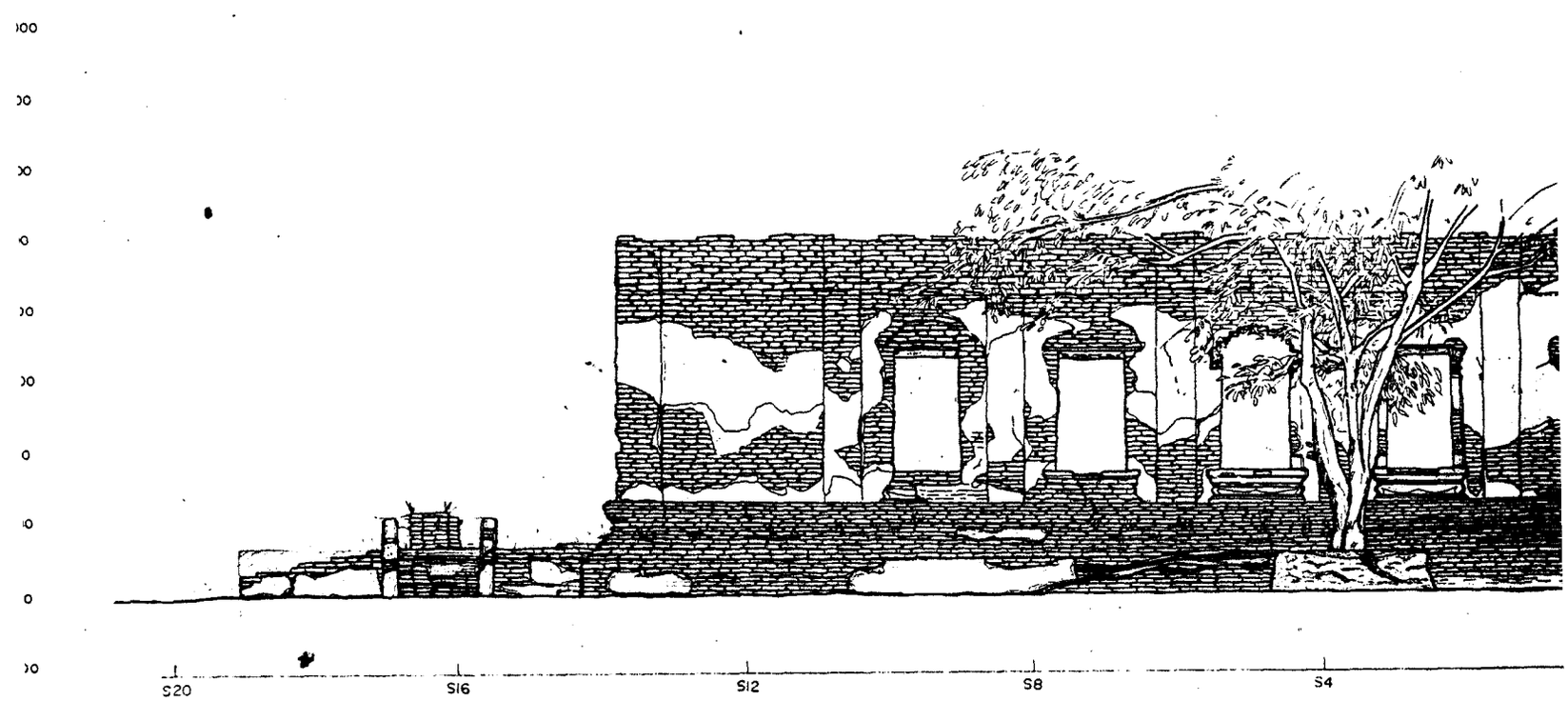

(E) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 50

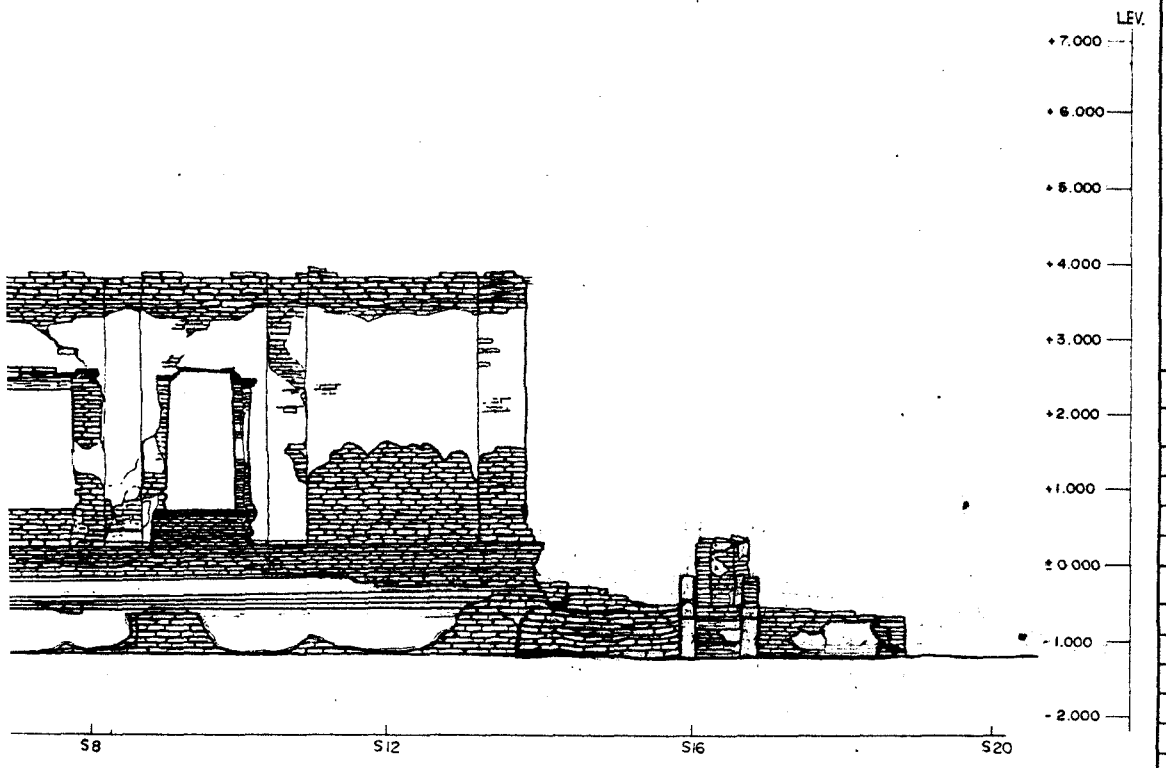

านทิศตะวันตก

1 : 50

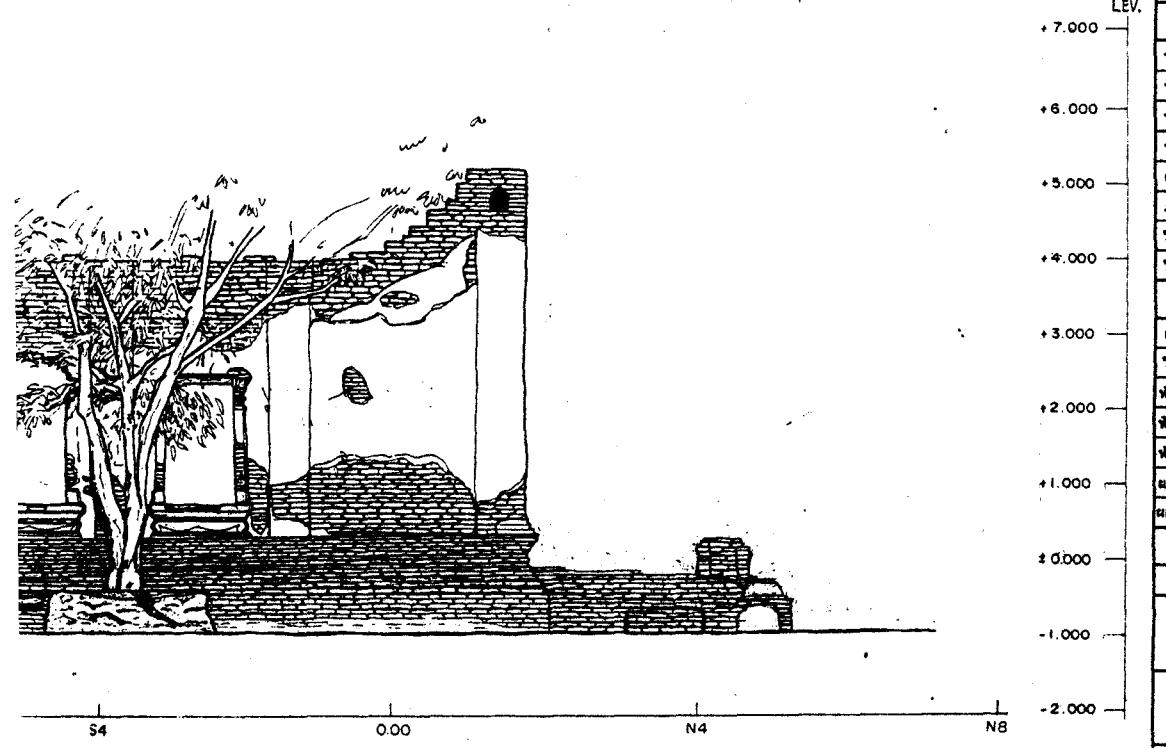

ทิศตะวันออก

1 : 50

ผังตัวนี

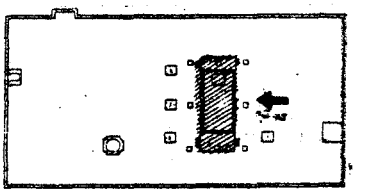

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นายแพทย์ พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นายแพทย์ พันประหัส		
เขียน	คุณคิด แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สิทามาลย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช พองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	คุณคิด แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี่ยมสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวกิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จันวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จันวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ.๓ บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ สิ้นสุด (1 ชั้น) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก, ด้านทิศตะวันตก

(สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	15	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

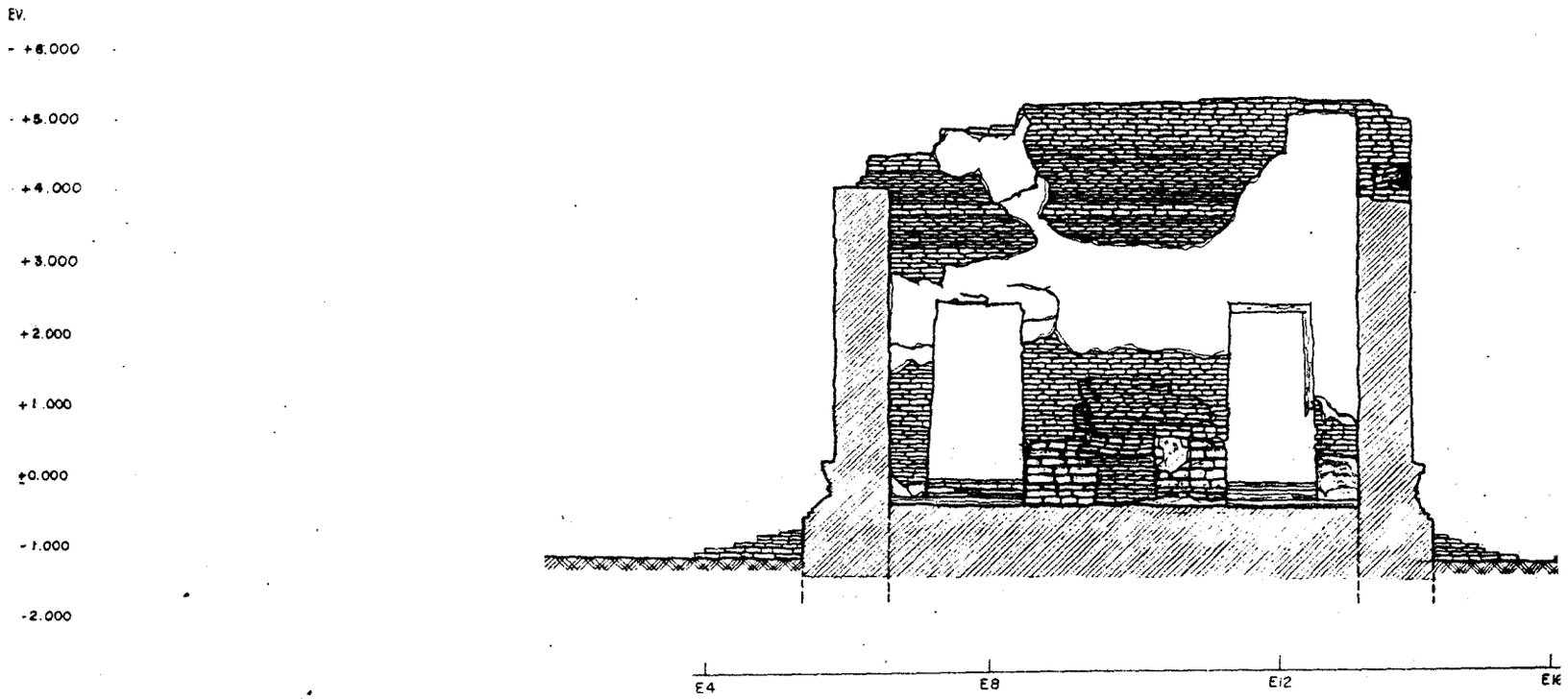

รูปพระอุโบสถ ตัดตามขวาง

มาตราส่วน 1:50

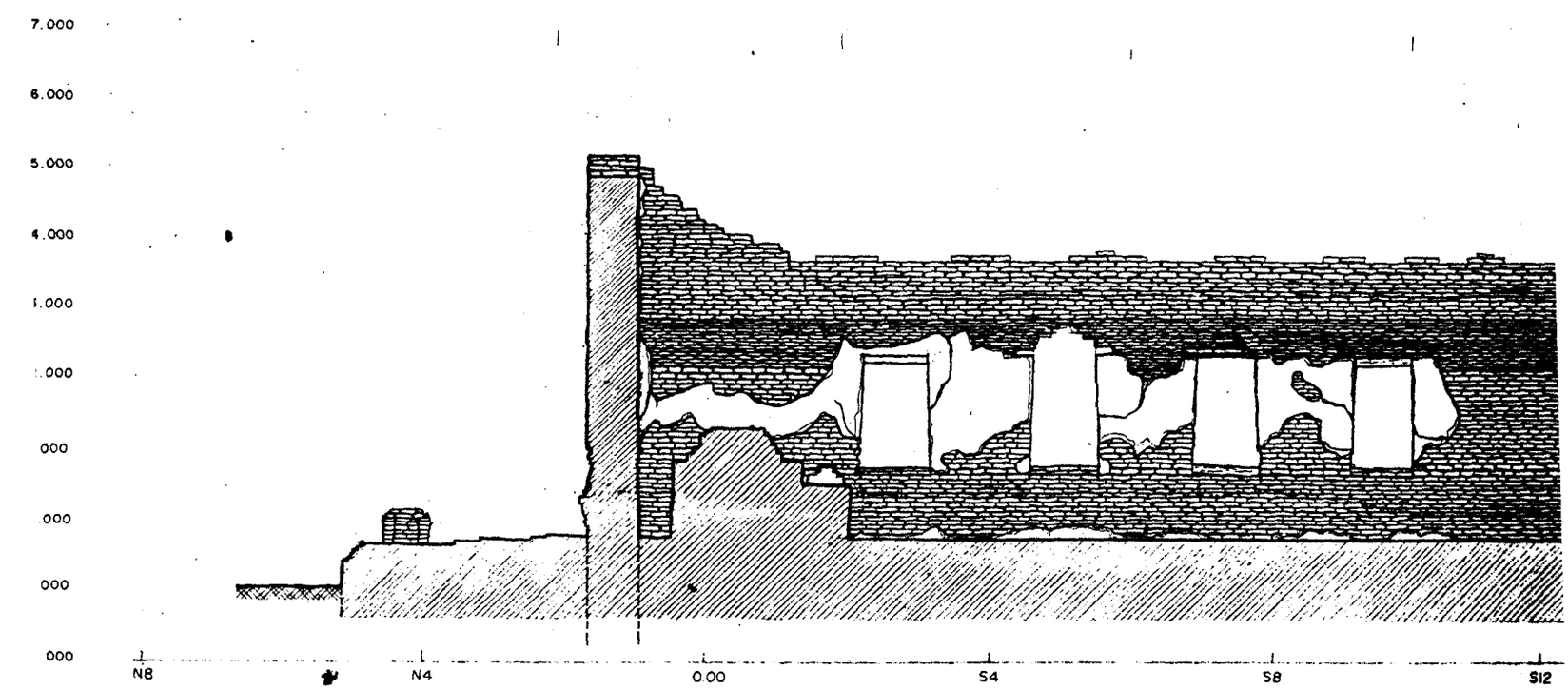

รูปพระอุโบสถ ตัดตามยาว

มาตราส่วน 1:50

250

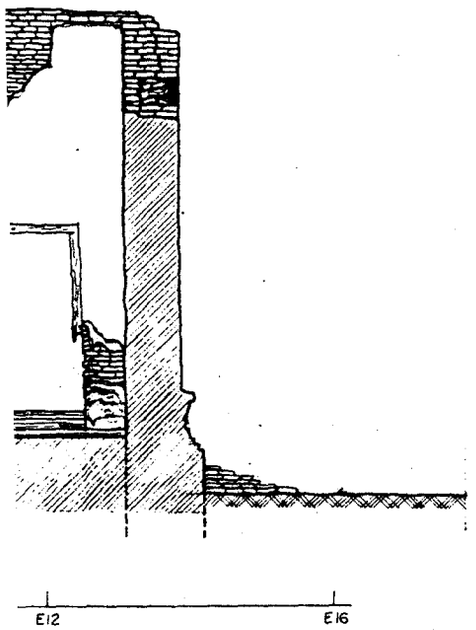

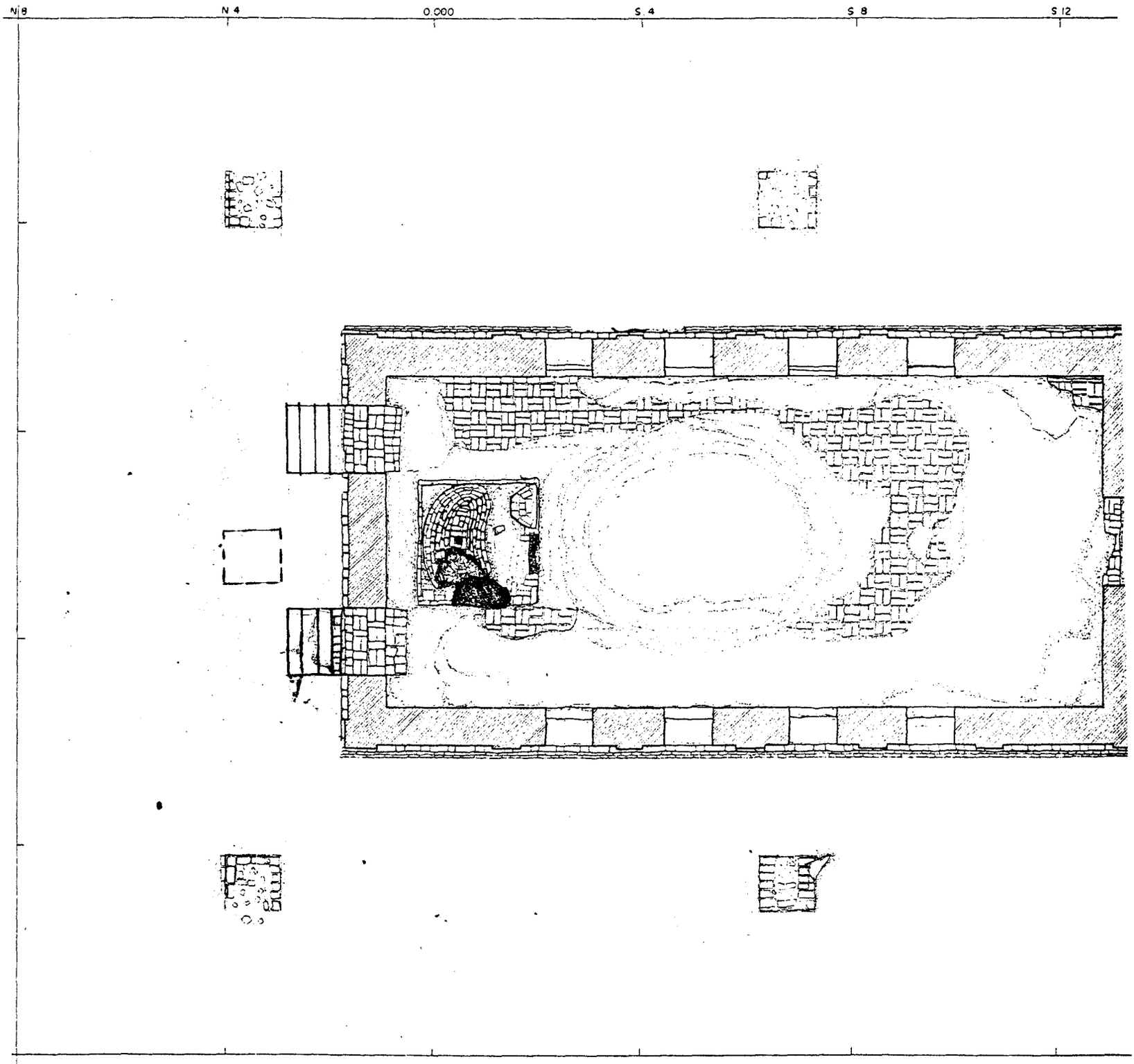

รูปพระอุโบสถ แปลน

มาตราส่วน 1:50

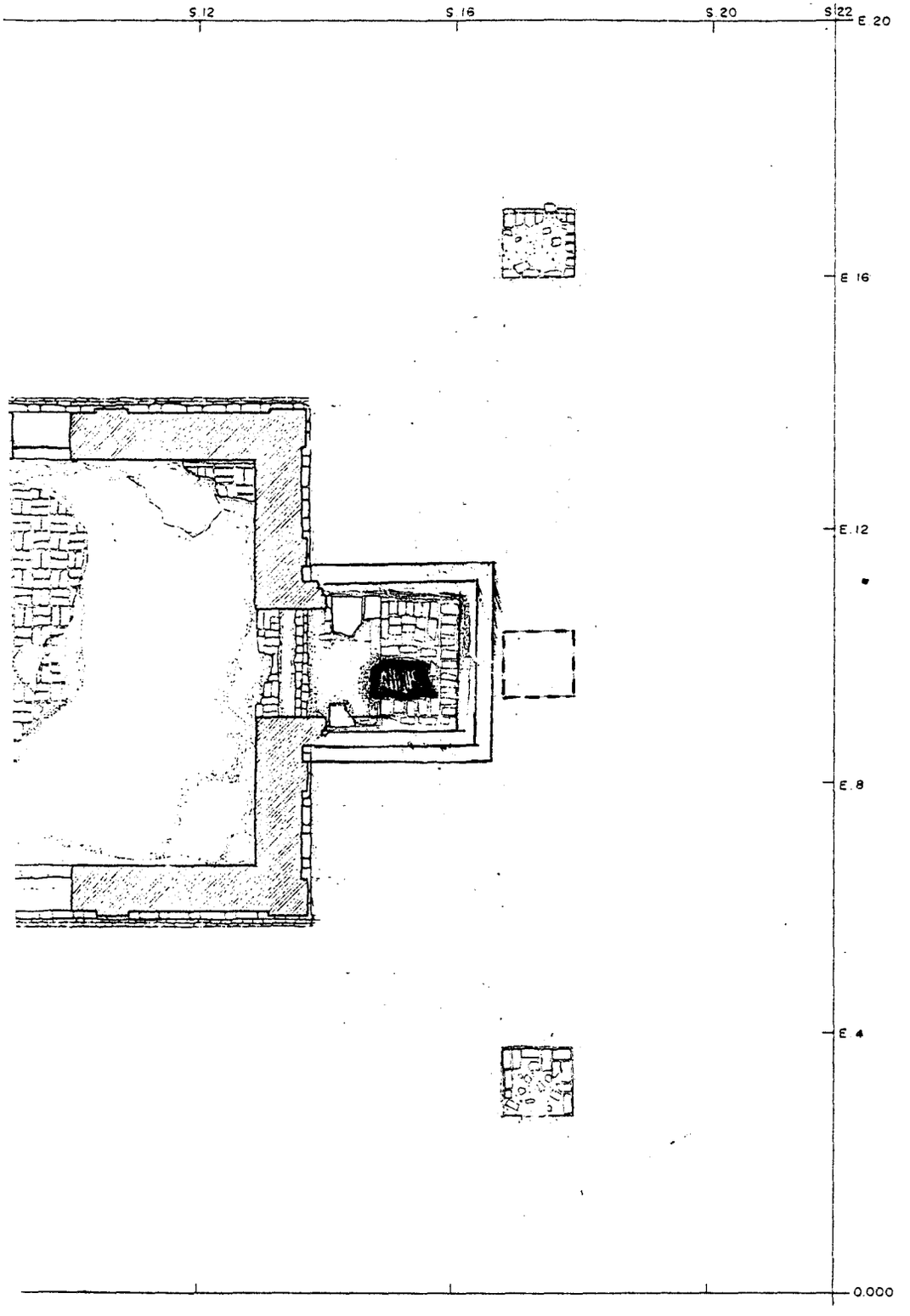

ผังตัวนี้

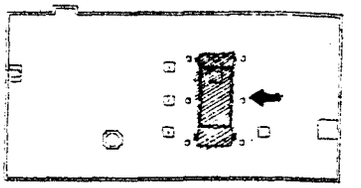

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดลุอจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สิทานาดย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่สงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฑวิเดช พลงจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอี่ยมสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดลุอจิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมตน้อย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวโมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ
วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง
แปลน รูปพระอุโบสถ
(ลักษณะหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	13	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

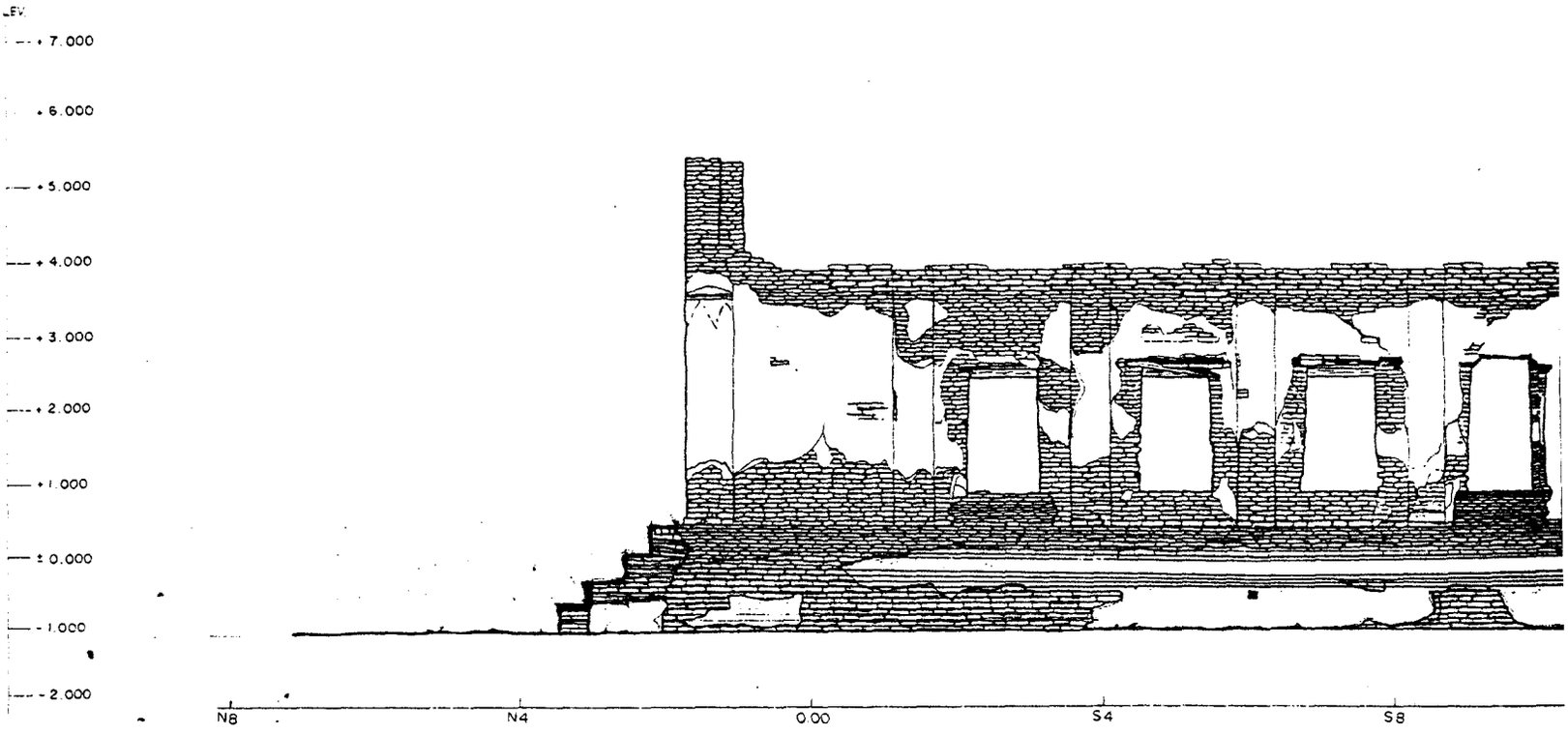

(W) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

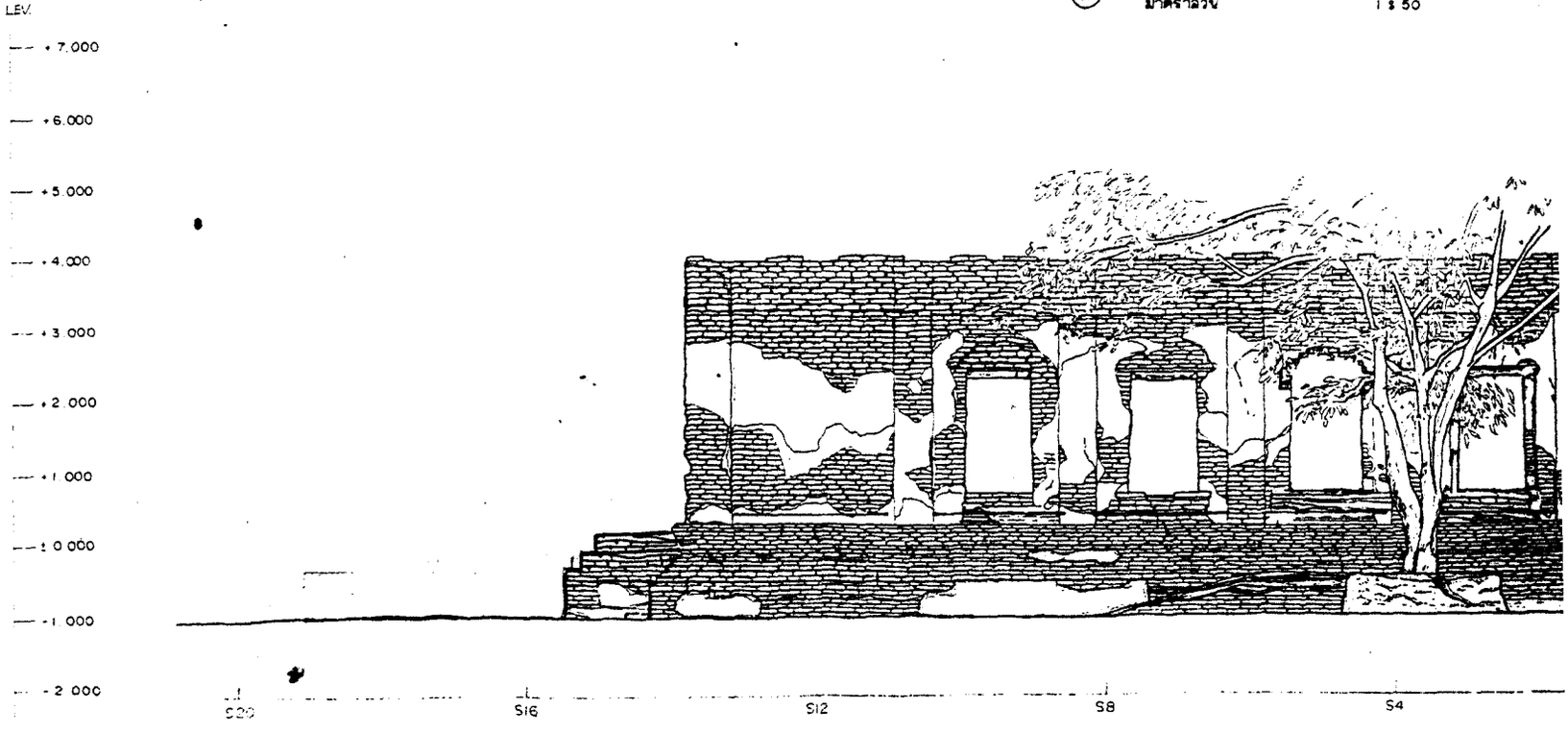

(E) รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 50

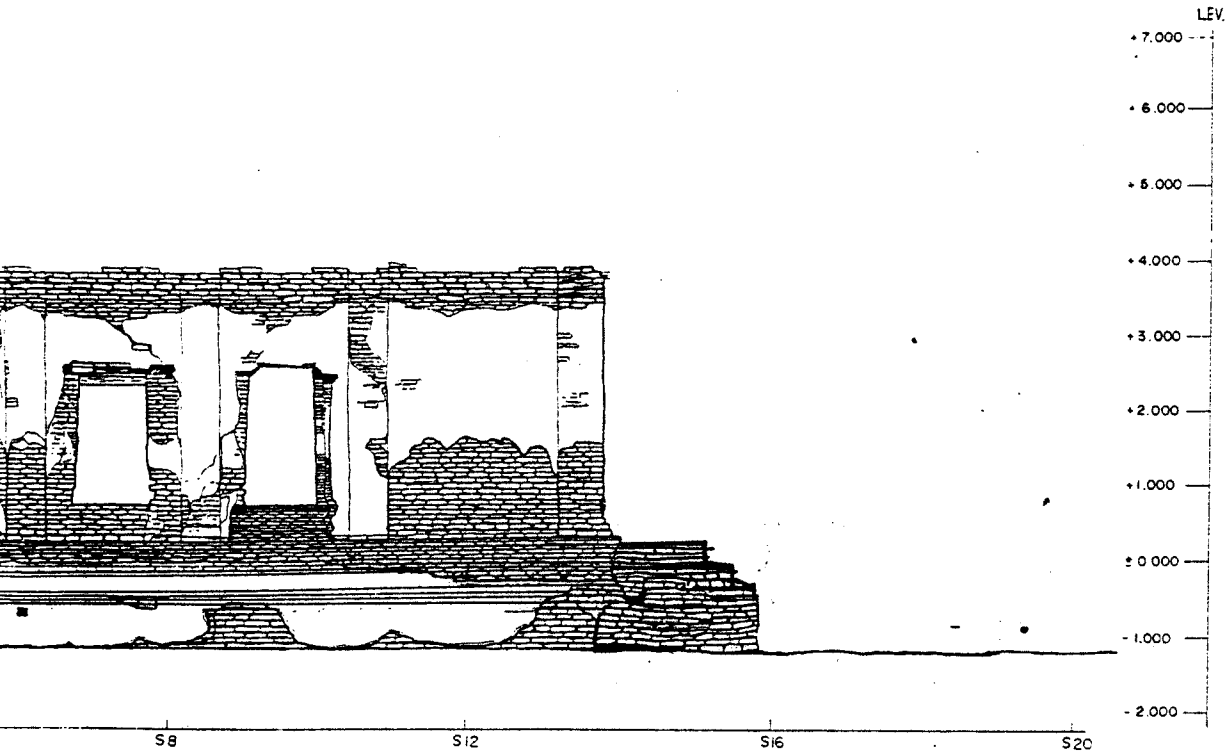

โบลถ ด้านทิศตะวันตก

1 : 50

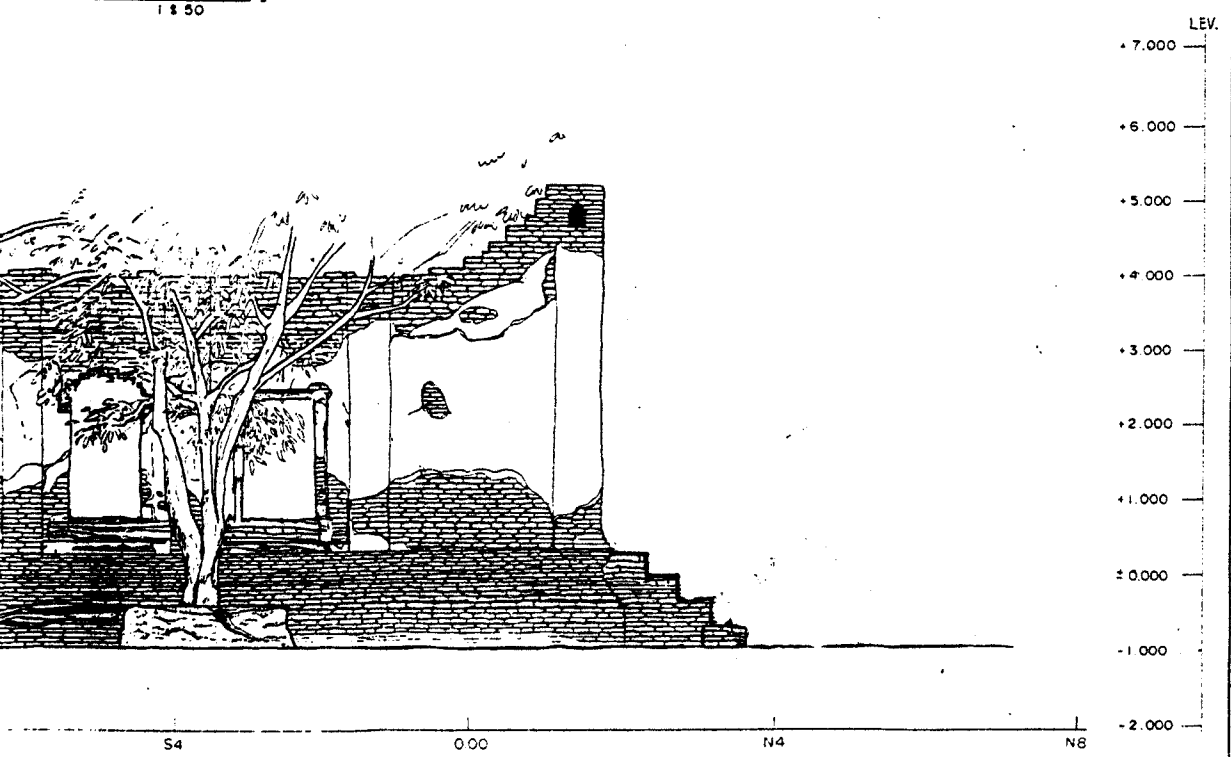

บลถ ด้านทิศตะวันออก

1 : 50

ผังดัชนี

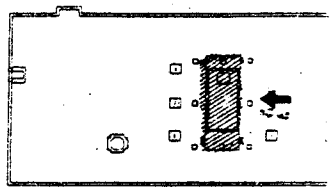

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส	
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส	
เขียน	ศุภชัย แก่นโต	
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร	

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เขียว	
กรรมการ	เอนก สิหามาลย์	
กรรมการ	ณัฐพล มวงศรเขียว	
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี	
กรรมการ	เมธา วิจักขณ	
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ	
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์	
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ	

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส	
นายช่างศิลปกรรม	ศุภชัย แก่นโต	
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร	
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เนียมสมัย	
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล	
ภูมิสถาปนิก		
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุตี	
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุตี	

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก		
วิศวกร		
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ		
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน		
หัวหน้าอุทยานฯ		
ผอ.สนง.ฯ บค.พช.ที่ 3		
ผอ.สบค.พช.		

ผู้อนุมัติ

อธิบดี		

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก, ด้านทิศตะ

(ฉบภาพหนังสือชุดแล้ว)

รหัส	มาตราส่วน	แผนที่	จำนวน
	1 : 50	15	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

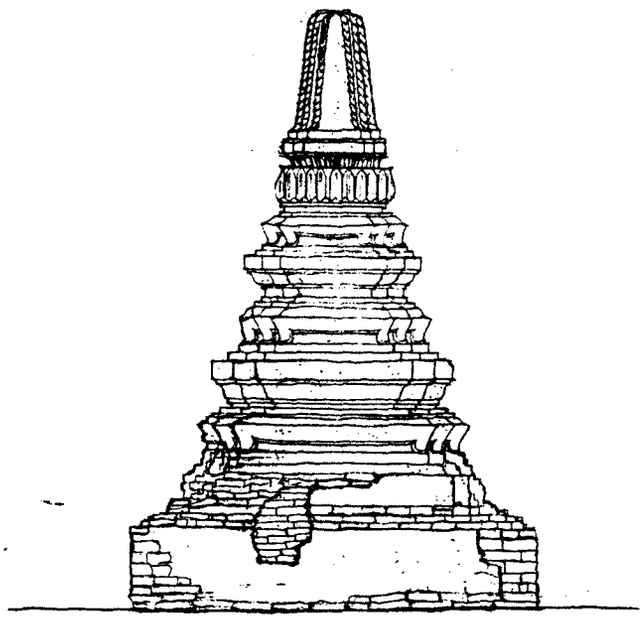

0.00 W1 W2

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1:25

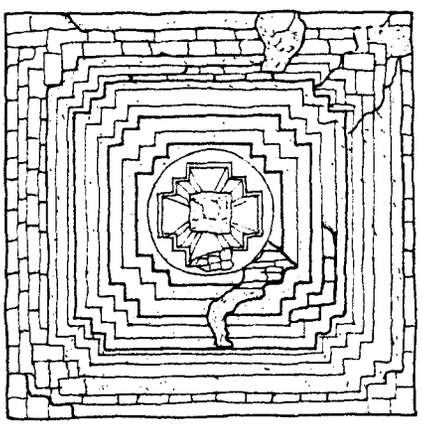

0.00 W1 W2

2N
1N
0.00

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.1
มาตราส่วน 1:25

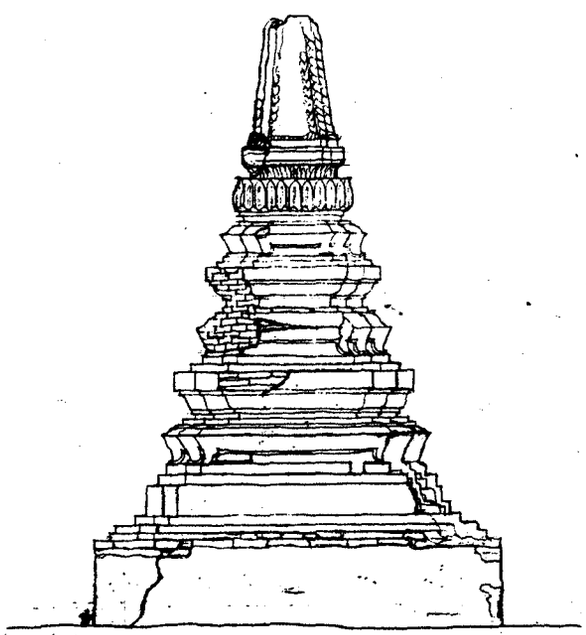

0.00 N1 N2

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1:25

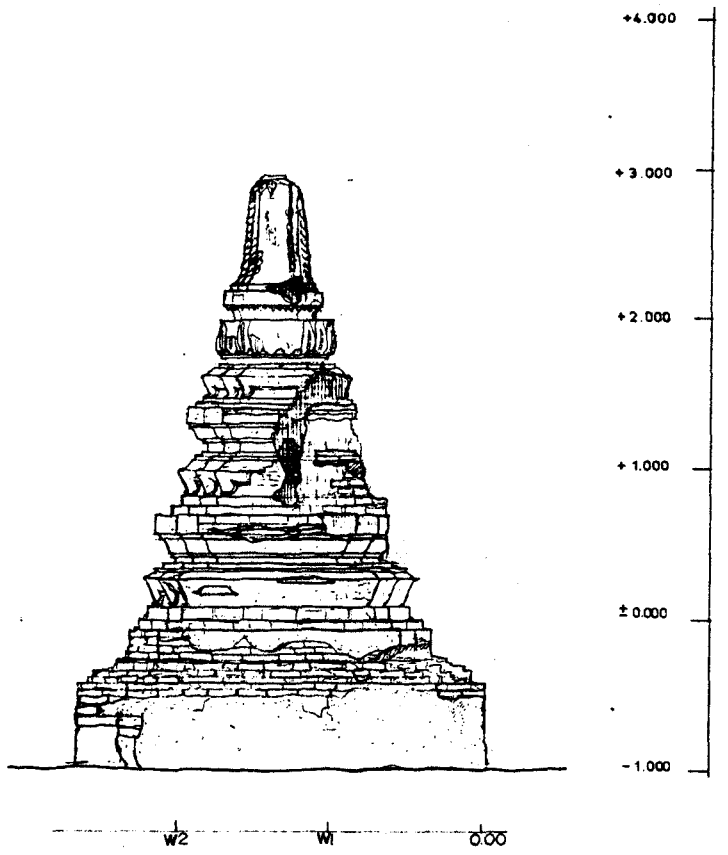

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1:25

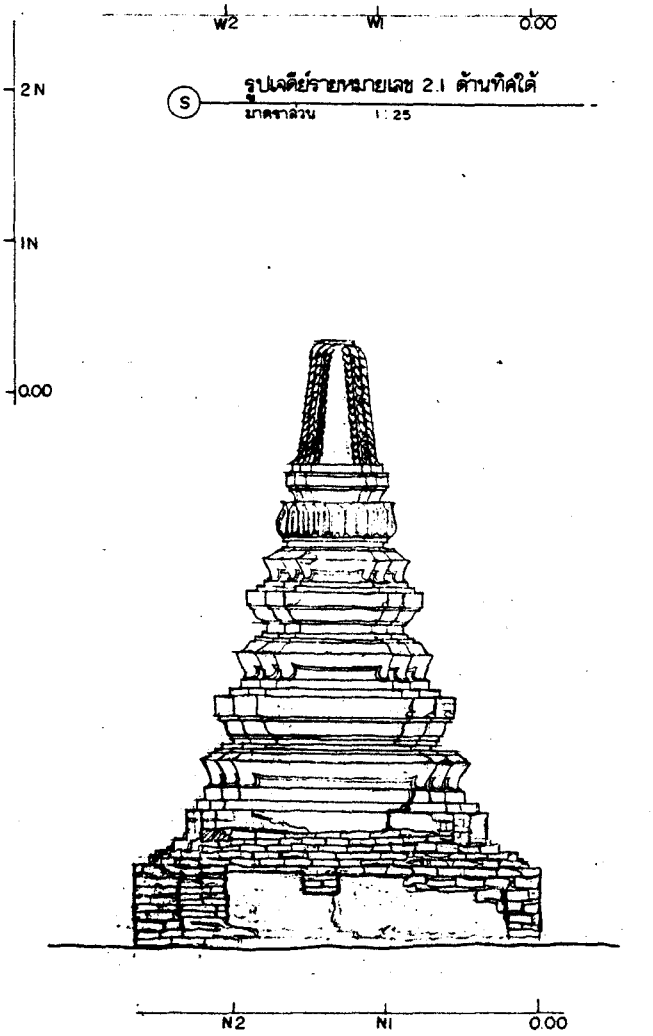

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1:25

ผังบริเวณ

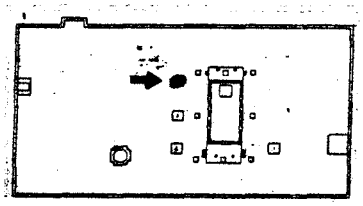

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพลี อยู่ดงดี		
กรรมการฯ	เนรา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฑิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมอนัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวรินล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ทิศตะวันออก, ด้านทิศตะวันตก (มีรอยหลักฐานอยู่ด้านล่าง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:25	17	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

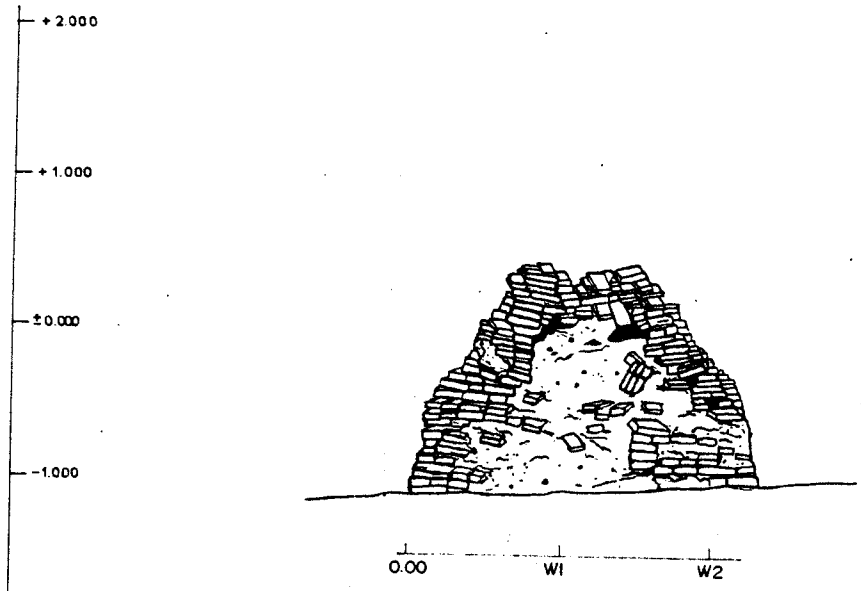

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

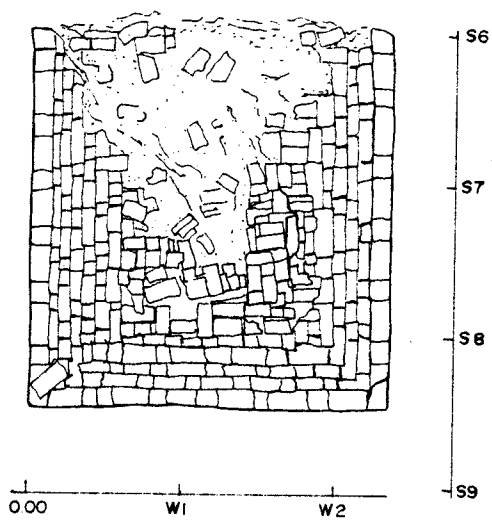

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.2

มาตราส่วน 1 : 25

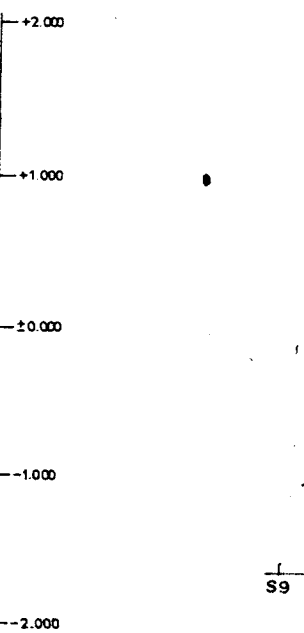

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

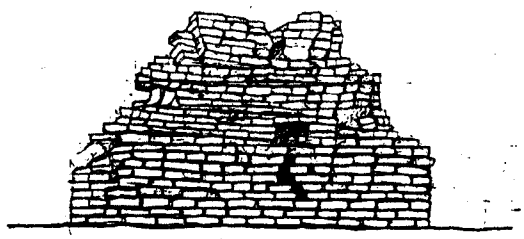

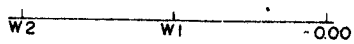

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศใต้ (S)

มาตราส่วน 1 : 25

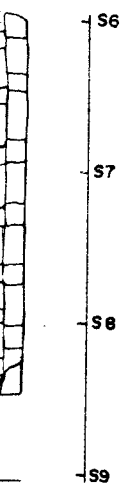

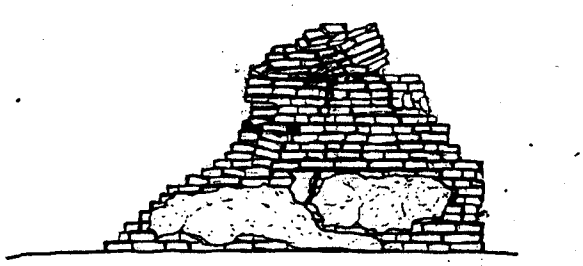

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันตก (W)

มาตราส่วน 1. 25

ผังตัชนี

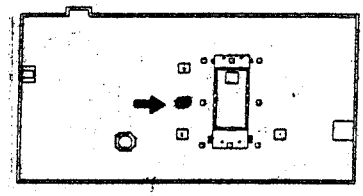

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	คุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เฮนก สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปุ๊หวิเศษ ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	คุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยนสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวงิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ,ทิศใต้ ทิศตะวันออก,ทิศตะวันตก (ลงภาพหลักฐานการขุดแต่ง).

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	18	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

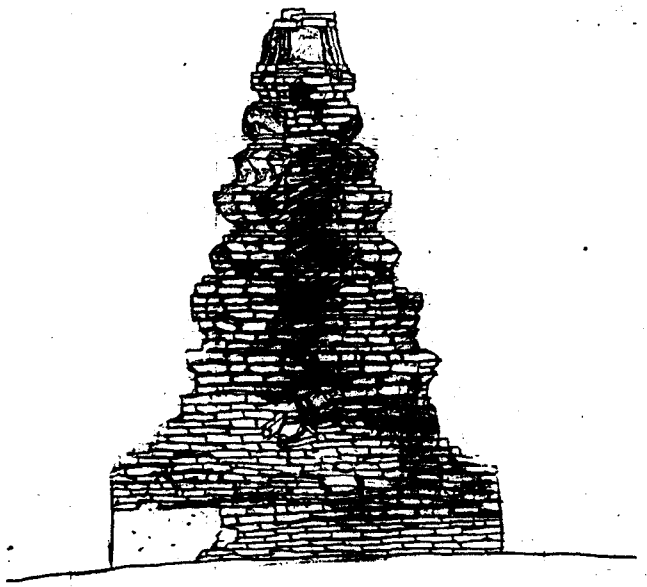

0.00 W1 W2 W3

N รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

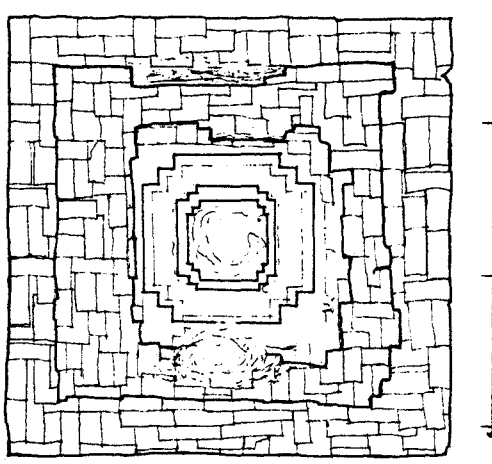

S14
S15
S16

W3 W2 W1 0.00

N W E S แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.3

มาตราส่วน 1 : 25

S16 S15 S14

E รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

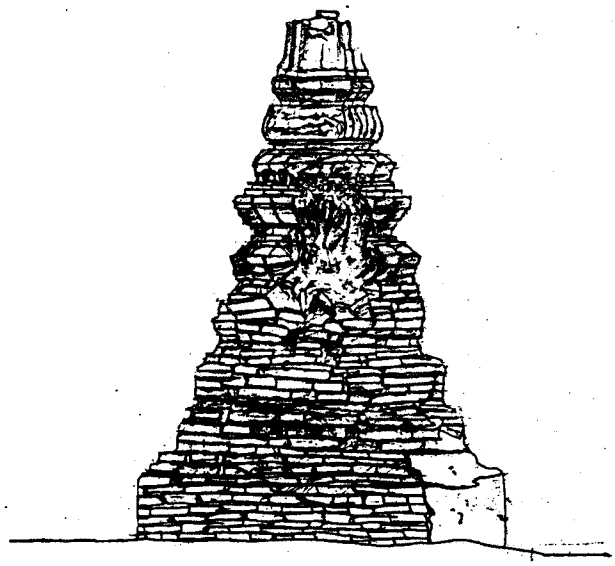

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศใต้ (S)

มาตราส่วน 1:25

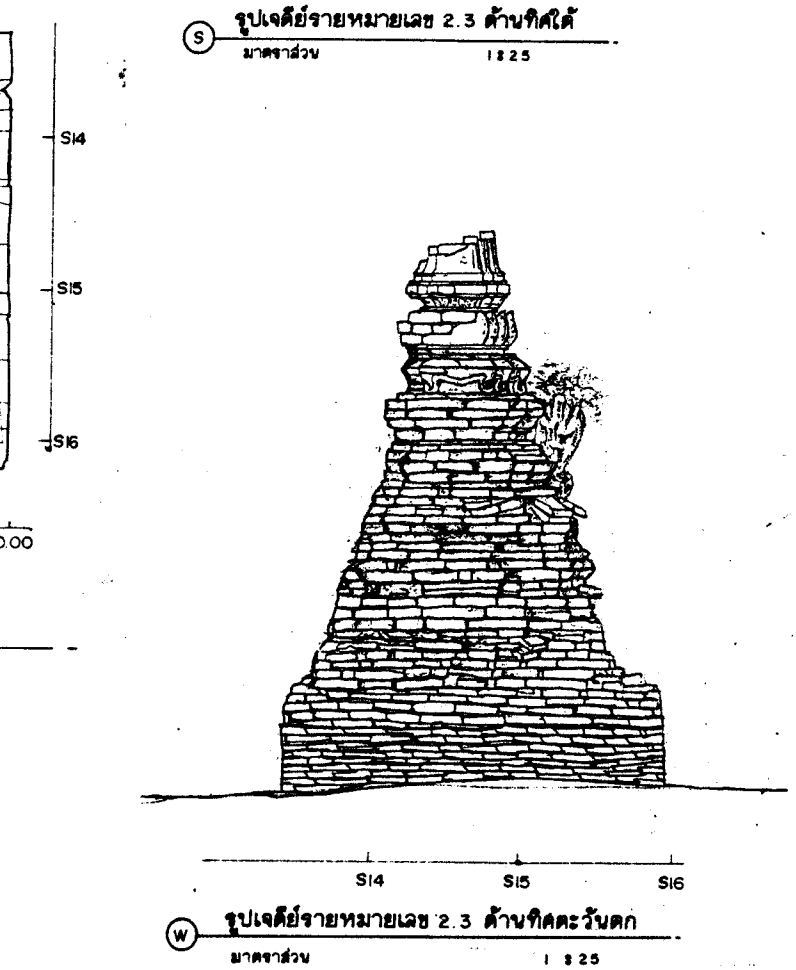

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันตก (W)

มาตราส่วน 1:25

ผังตัวนี้

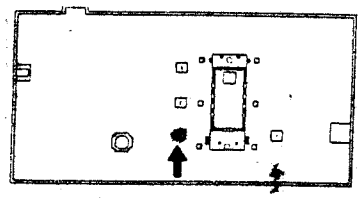

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุสิตจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างผิดา		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล มั่วสระเยี่ยว		
กรรมการ	ภัคพลิ อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฐิทวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิตจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างผิดา		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมดน้อย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เขียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ ขัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	19	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

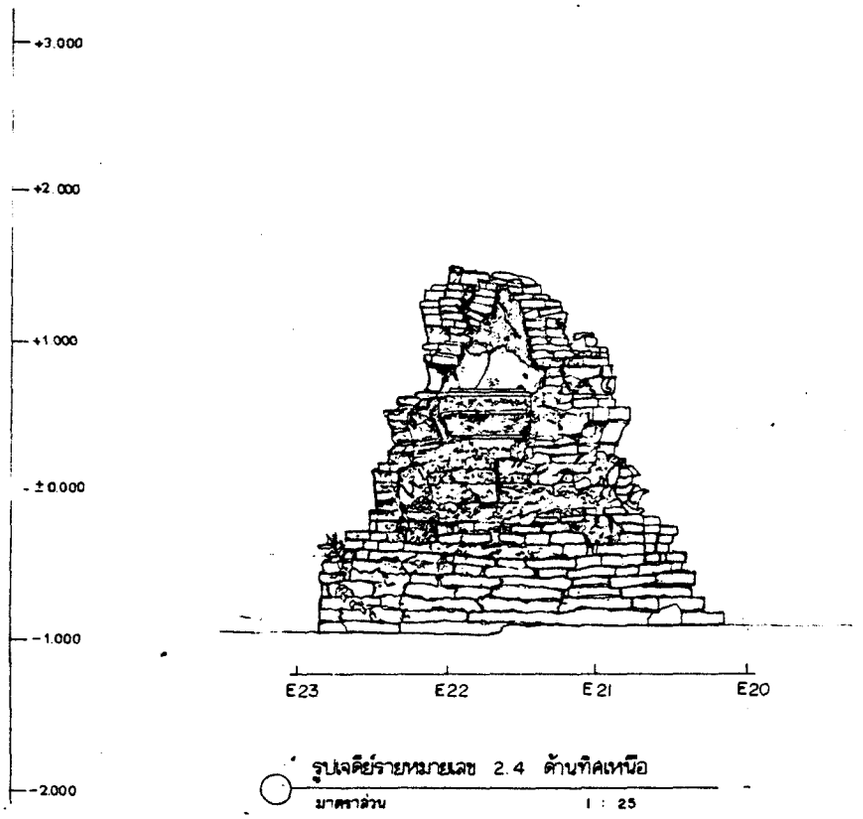

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 25

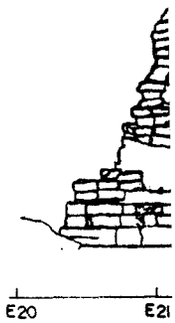

รูปเจดีย์ราย
มาตราส่วน

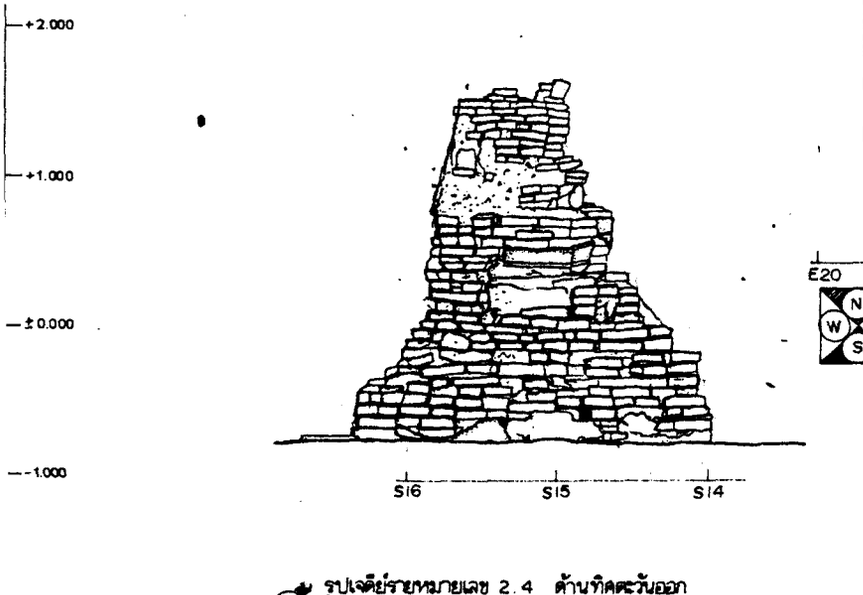

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1 : 25

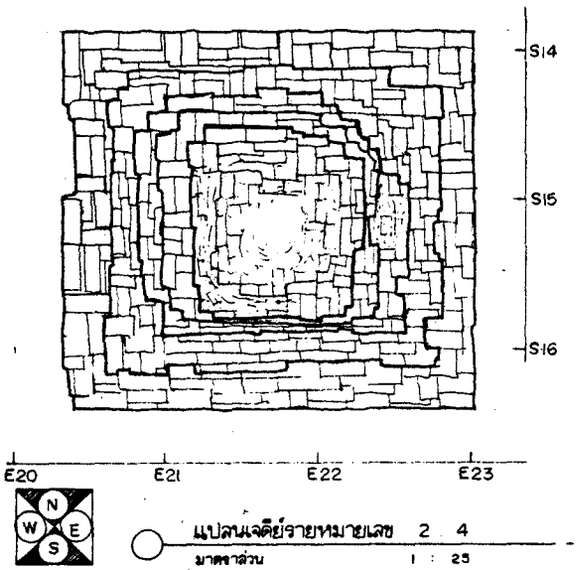

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2 4
มาตราส่วน 1 : 25

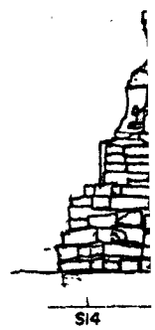

รูปเจดีย์ร
มาตราส่วน

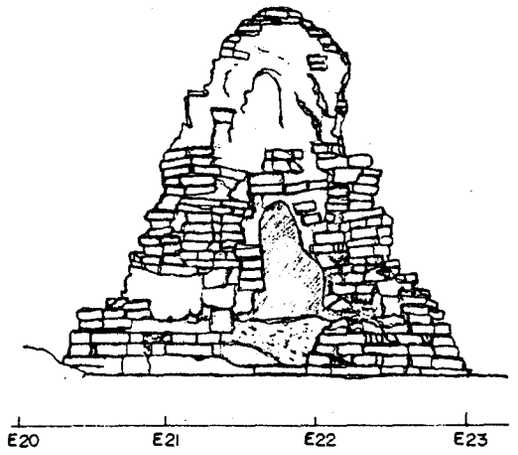

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

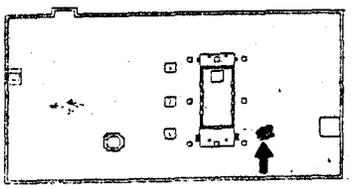

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุสยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก ตีหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณ		
กรรมการฯ	สุคชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปุทธิเลข ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมสมาย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน ,รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (ภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน 1:25	แผ่นที่ 20	จำนวนแผ่น 44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

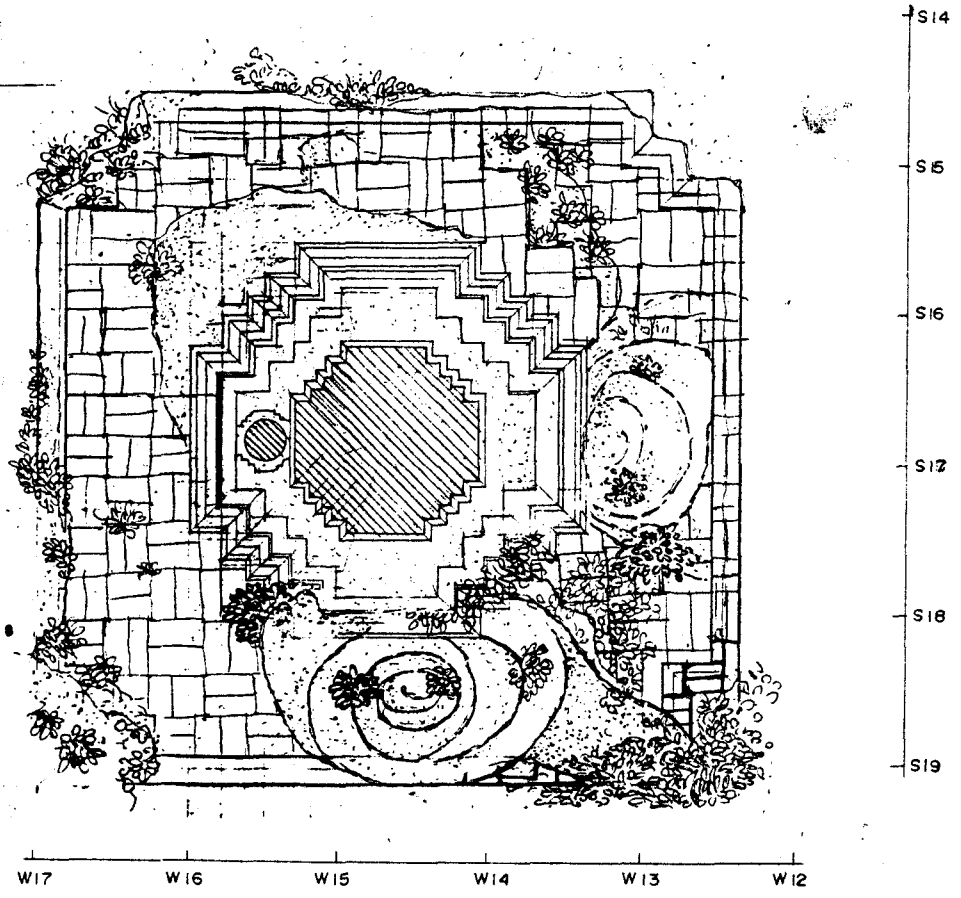

แปลนทอระฆัง สภาพก่อนการขุดแต่ง

มาตราส่วน 1:25

257

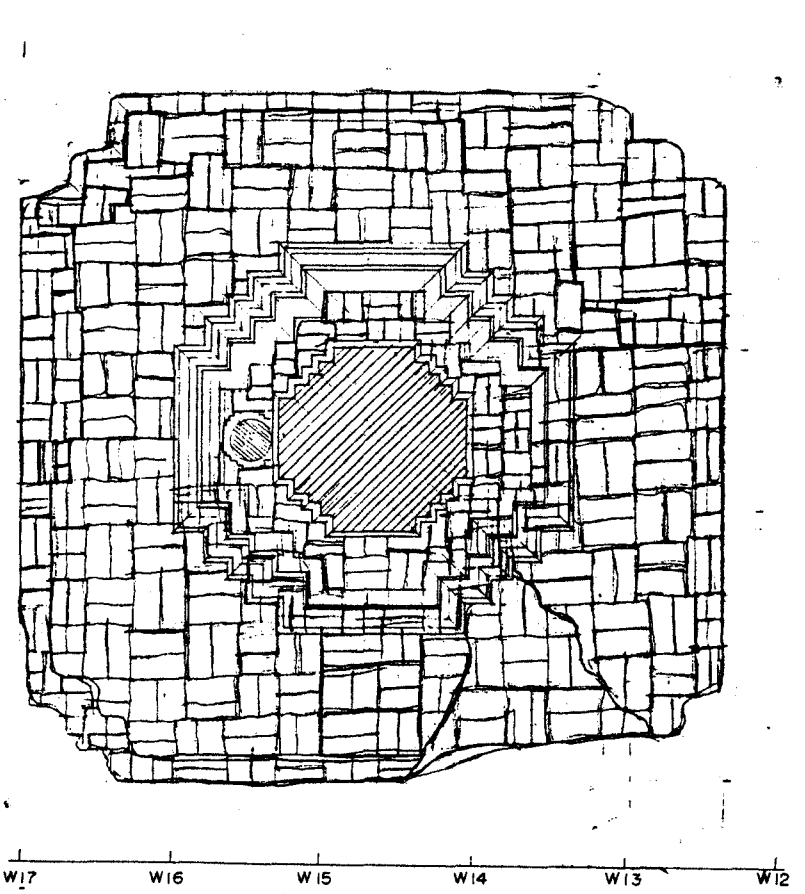

แปลนหอระฆัง สภาพหลังการขุดแต่ง

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

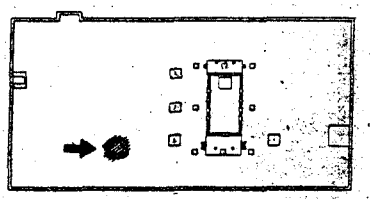

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก ตีหามาดย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมกมล้อย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เขียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปหอระฆัง , แปลน
(สภาพก่อนการขุดแต่ง , สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	21	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

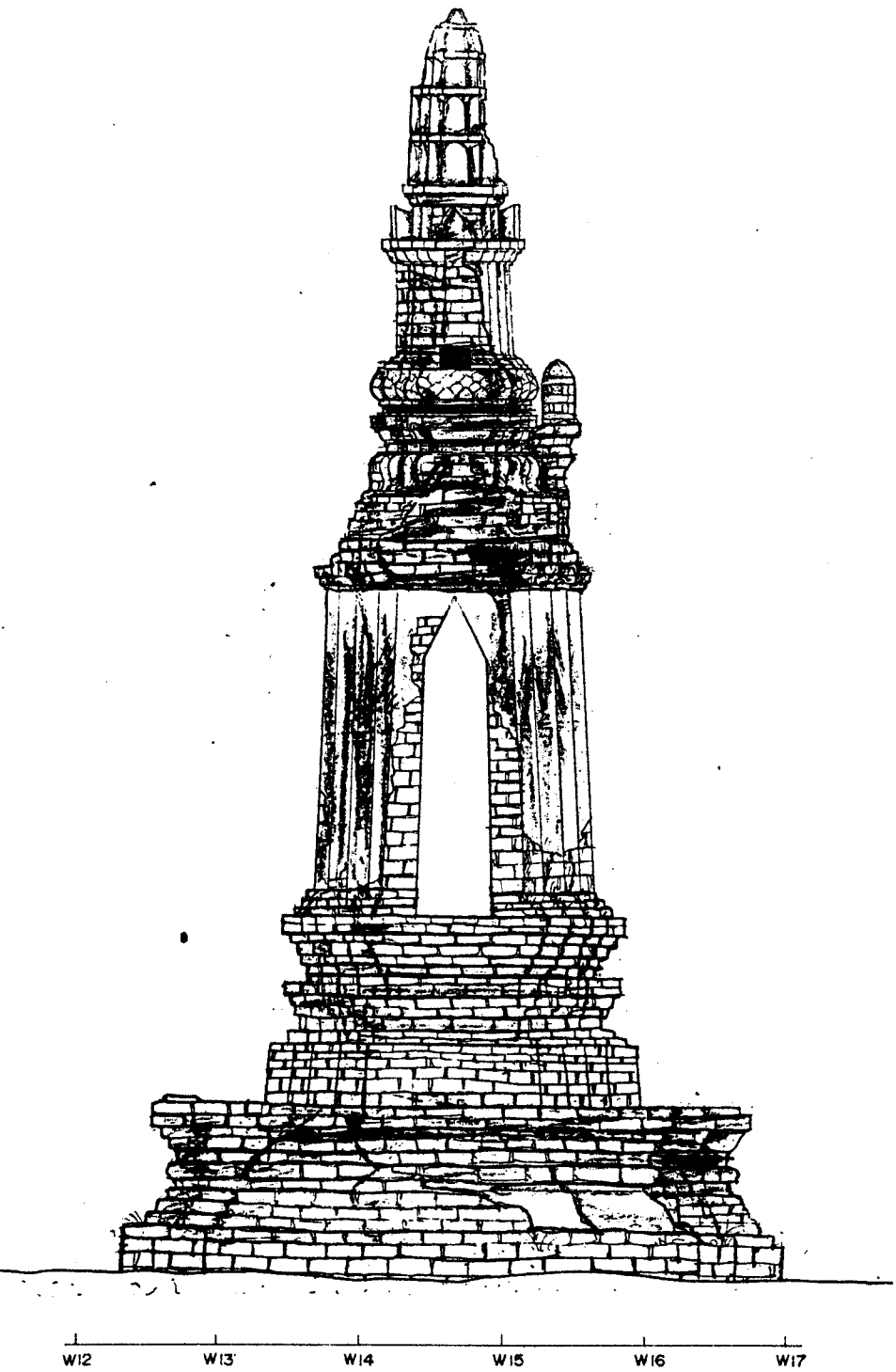

W12 W13 W14 W15 W16 W17

N

รูปทอระฆัง ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1:25

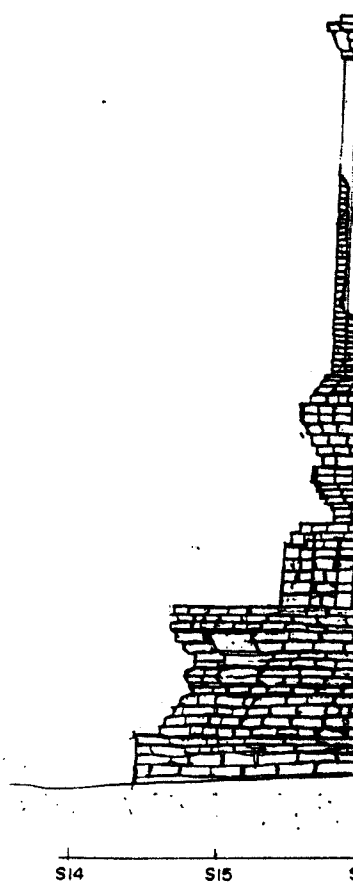

S14 S15

W

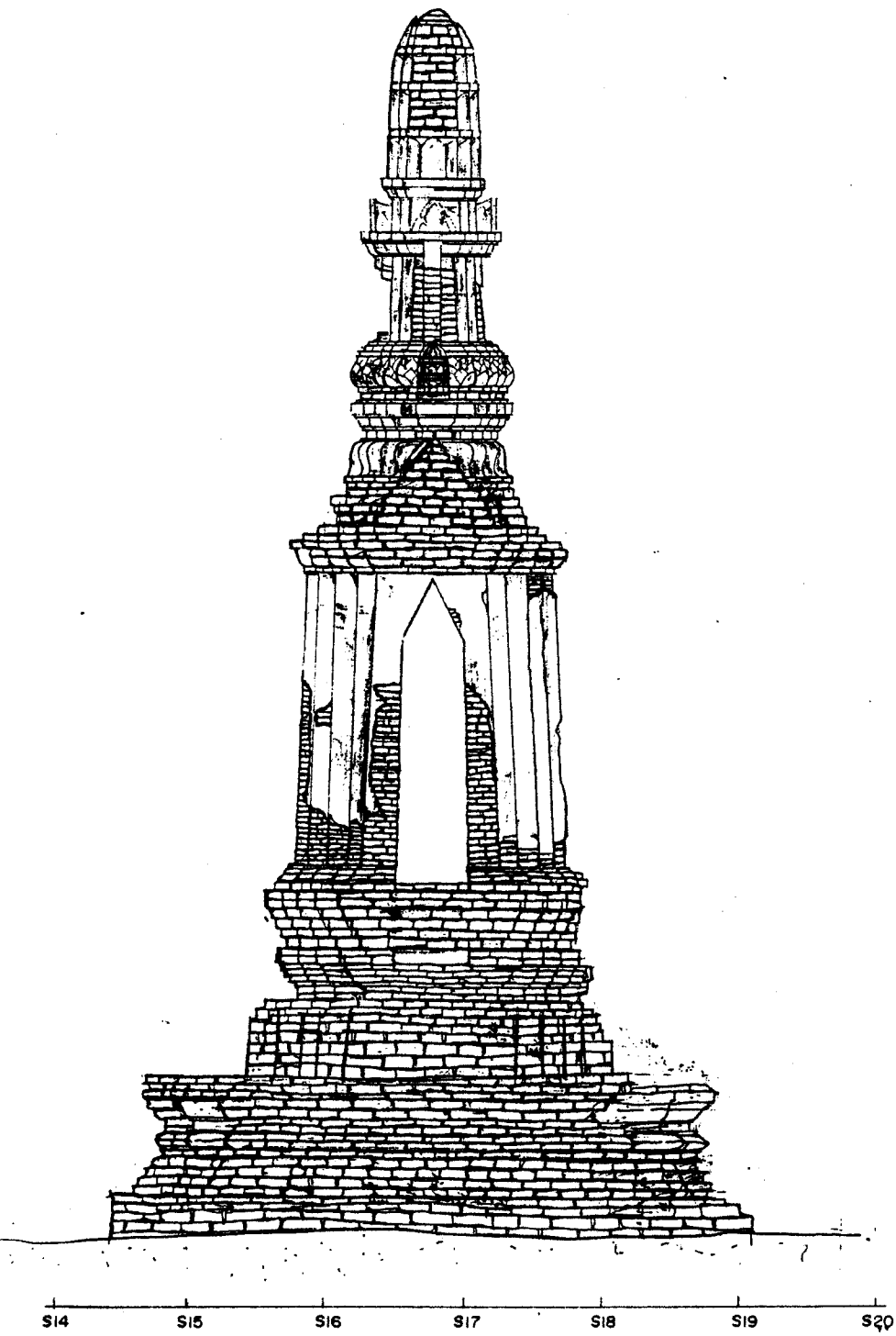

รูปทอระฆัง ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังตัวนี

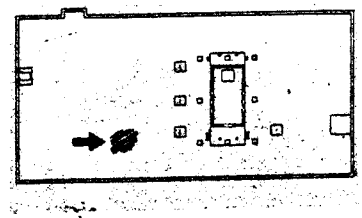

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล หันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล หันประหัส		
เขียน	ดุสิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สิหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักษณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฎกวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้บริหาร			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล หันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิต แก่นโค		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยมดม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. อบต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.	-		
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระฆัง , ด้านทิศเหนือ , ด้านทิศตะวันตก

(สภาพหลังการอนุรักษ์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	22	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

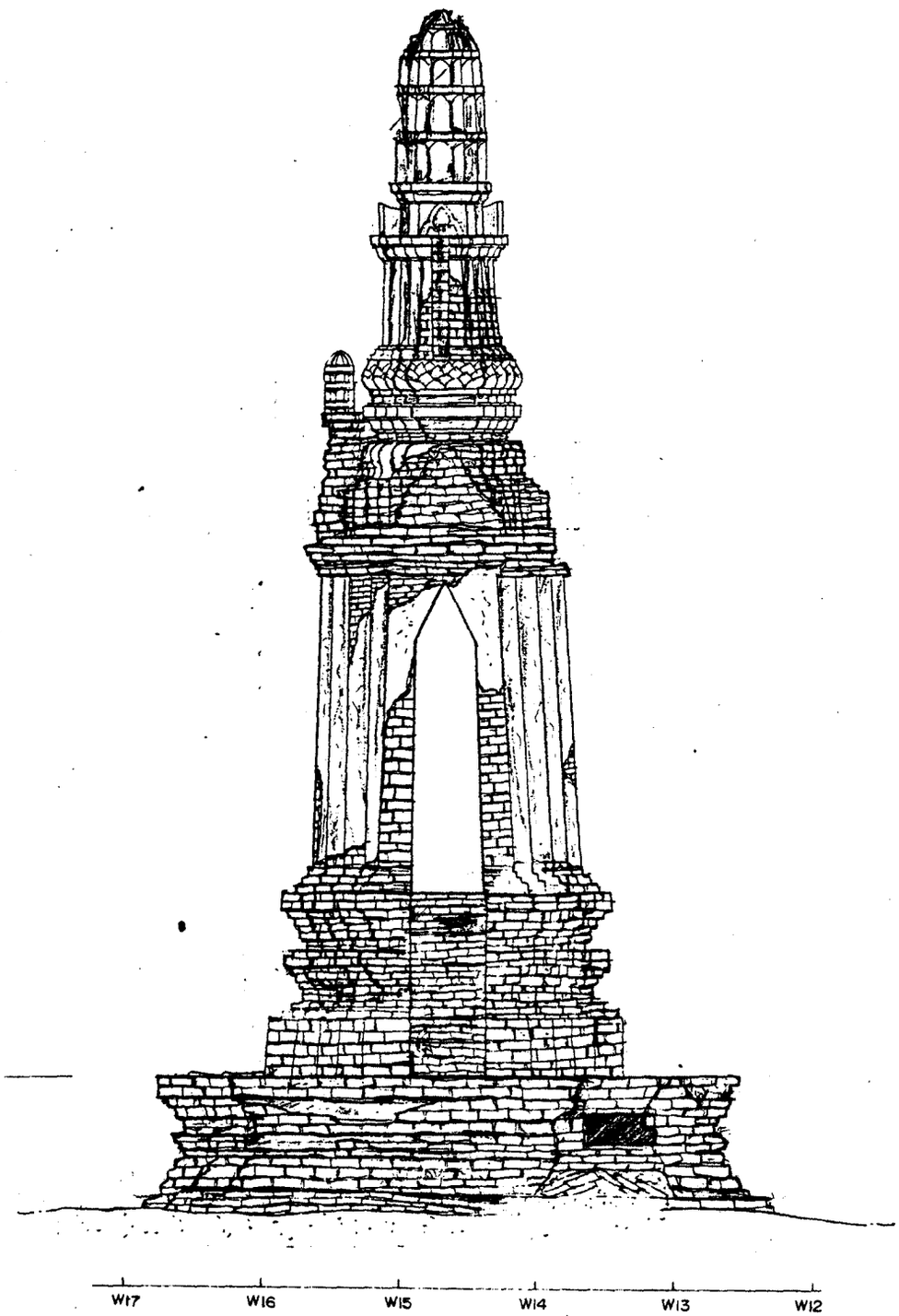

S รูปหอระฆัง ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1:25

E รูปหอระฆ
มาตราส่วน

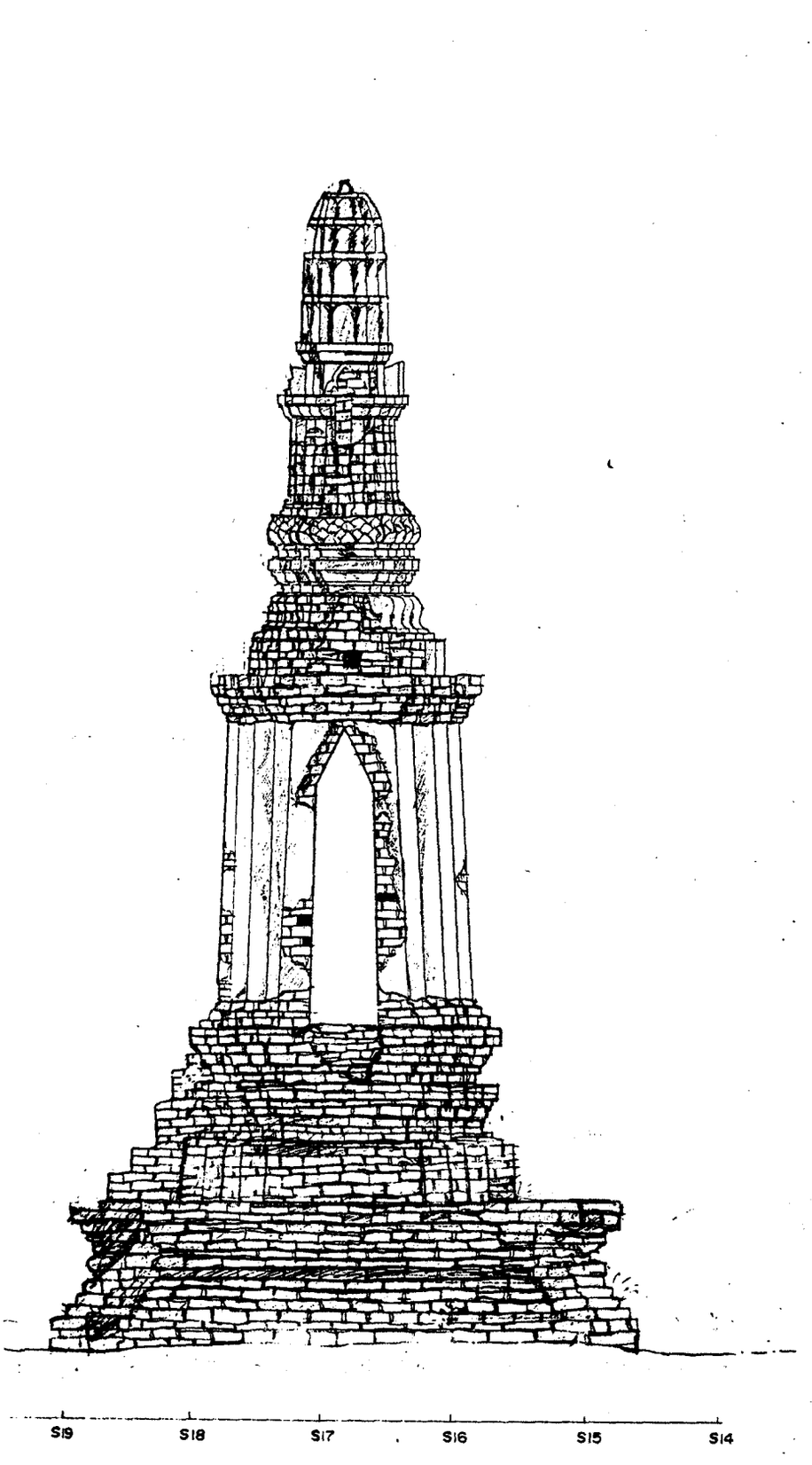

(E) รูปทอระฆัง ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

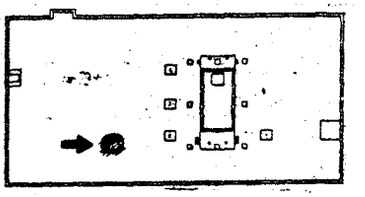

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยทิต แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เสนา สีหามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล มวงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฟริเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เหอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยทิต แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี่ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรัมย		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บศ.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระฆัง , ด้านทิศใต้ , ด้านทิศตะวันออก
(ล.ภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	23	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

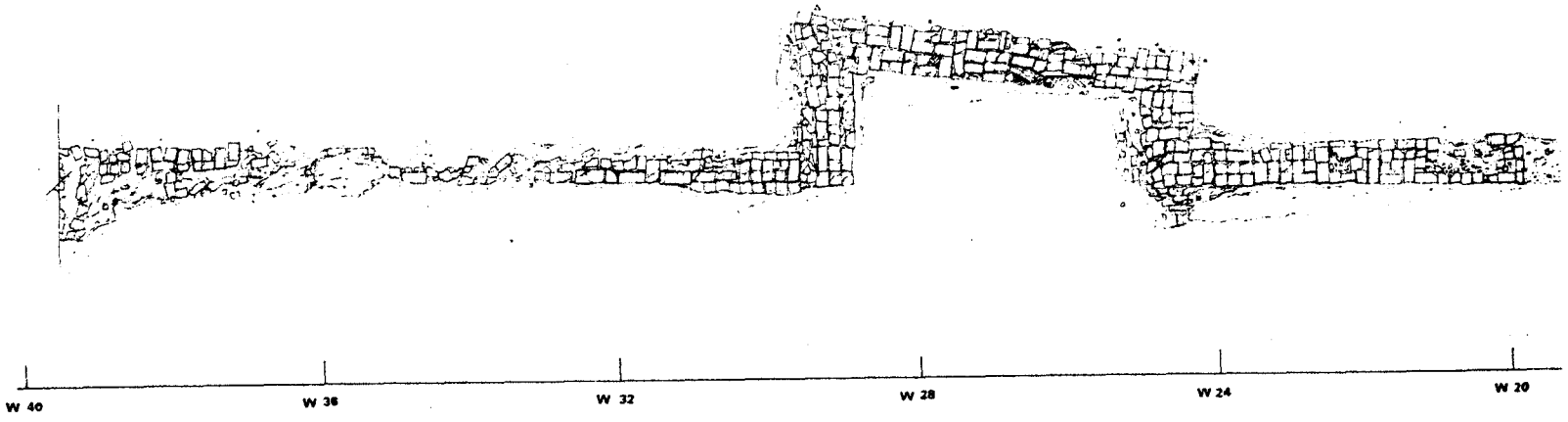

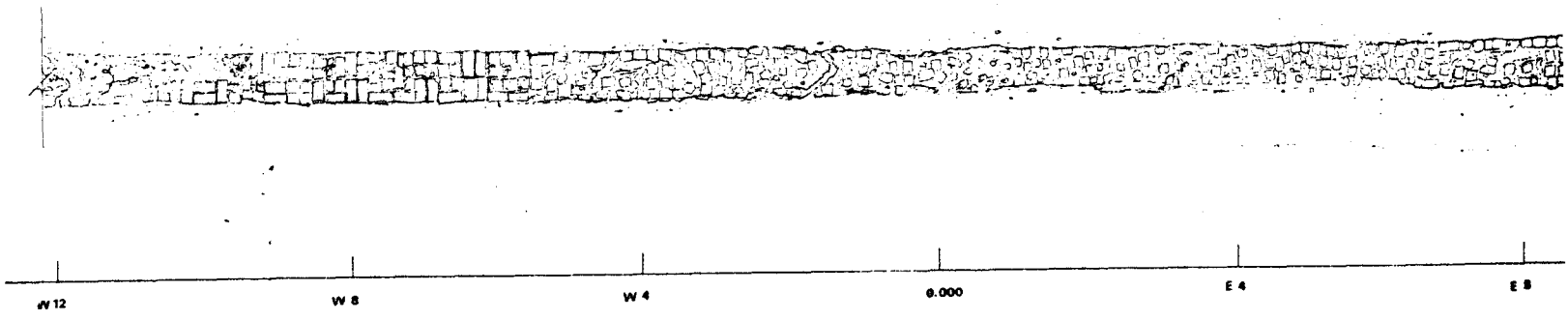

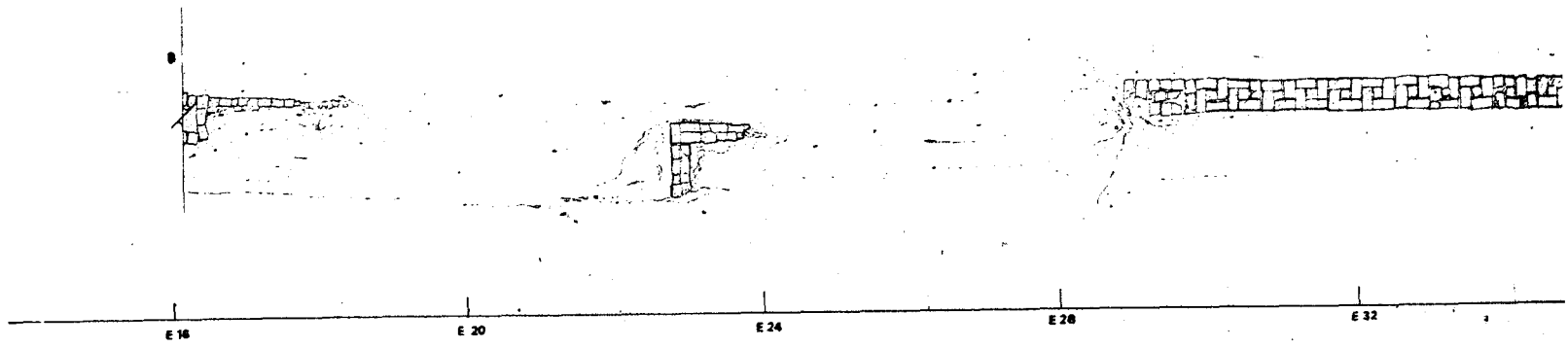

N รูปแปลนกำแพง ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 50

1260

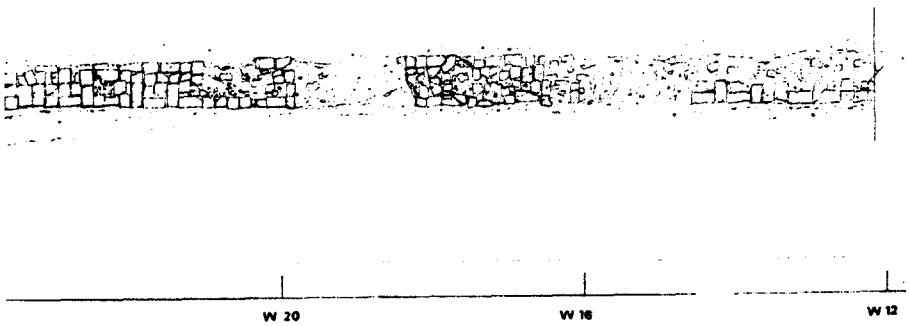

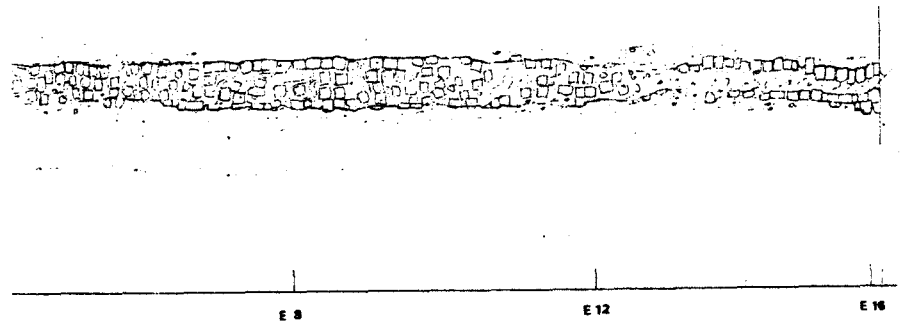

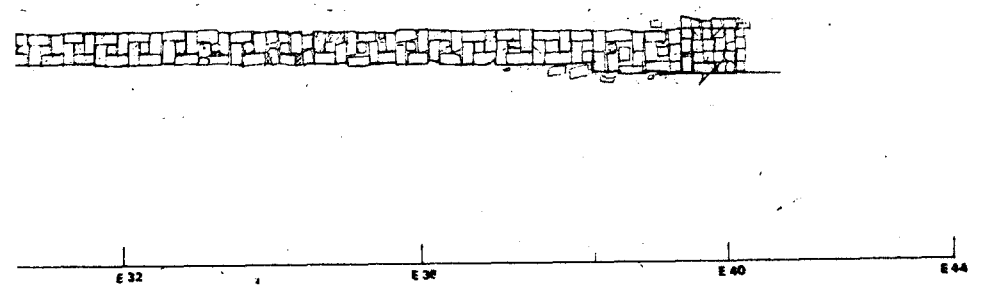

ข.

ผังดัชนี

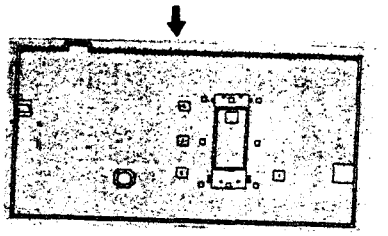

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดลุย แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เจียร		
กรรมการ	เสนก สิทานเดช์		
กรรมการ	ณัฐพล บวงศาเจียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฐิติเดช ทองอินทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุข		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยศิล แก่นโส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี้ยมดเม้า		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนค. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สนค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปแปลนกำแพง ด้านทิศเหนือ

(สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:50	24	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

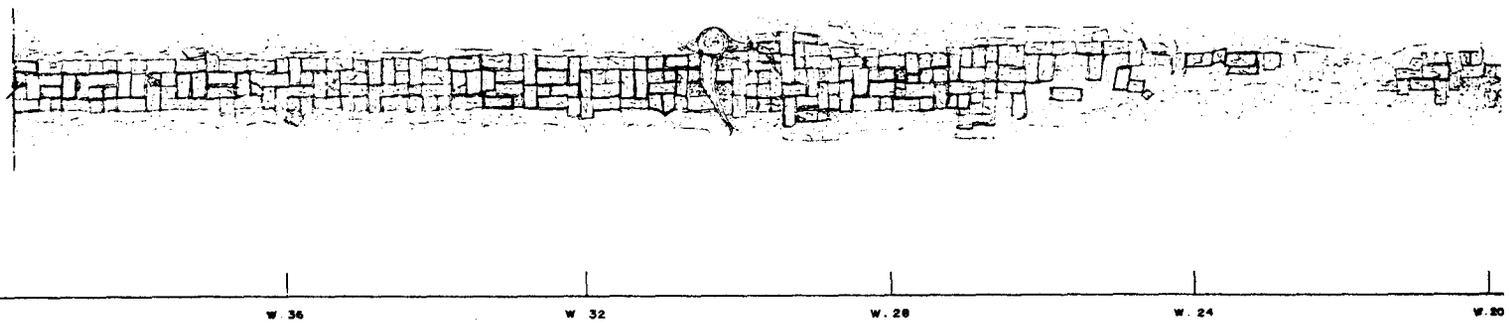

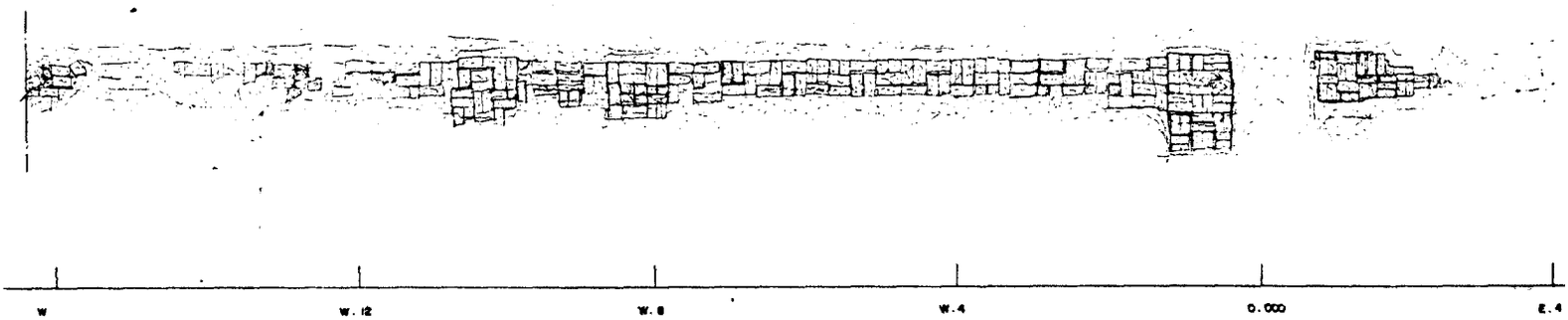

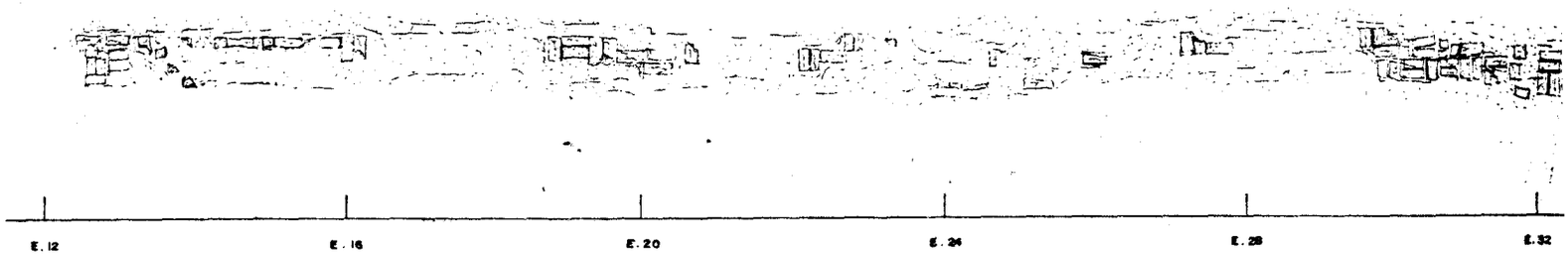

(S) รูปแปลนกำแพง ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 50

261

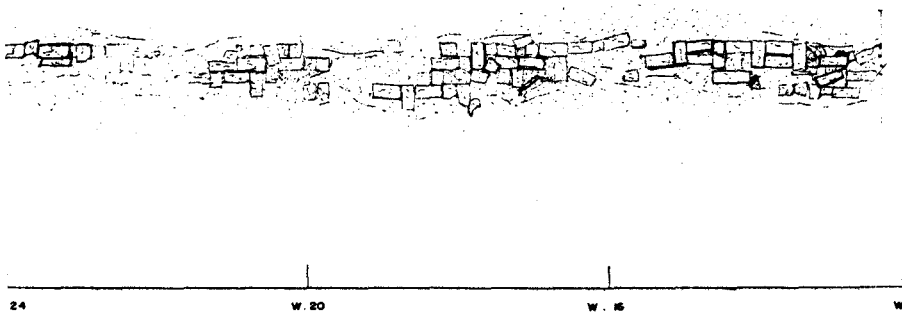

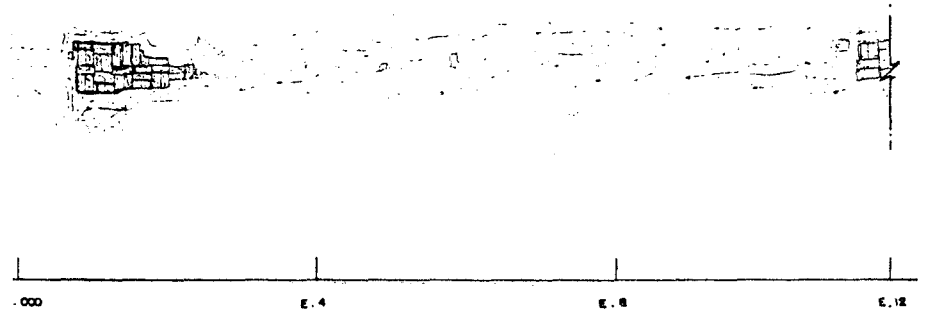

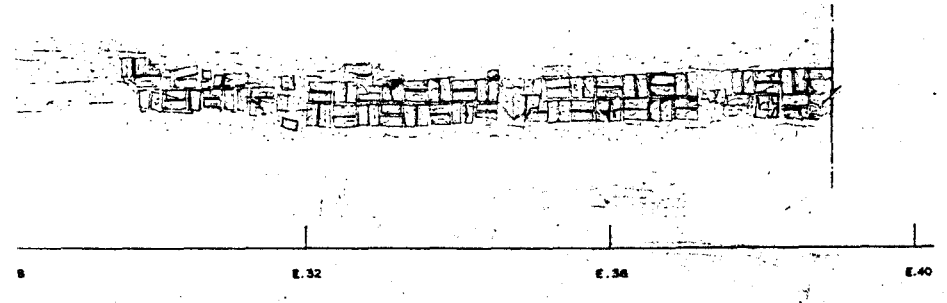

N

4

ผังดัชนี

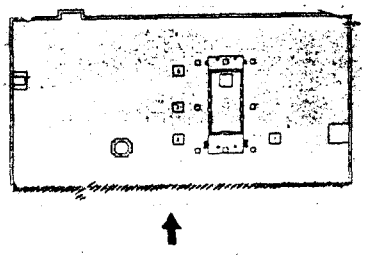

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัด		
เขียน	คุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างวิจิต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เขียว		
กรรมการ	เสนา สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล มั่งศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุคชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปุ๊หริเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	คุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างวิจิต		
นักโบราณคดี	อุทัยพงศ์ เมี้ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เขียวงามล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปแปลนก่อแผง - ด้านทิศใต้
(สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	25	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

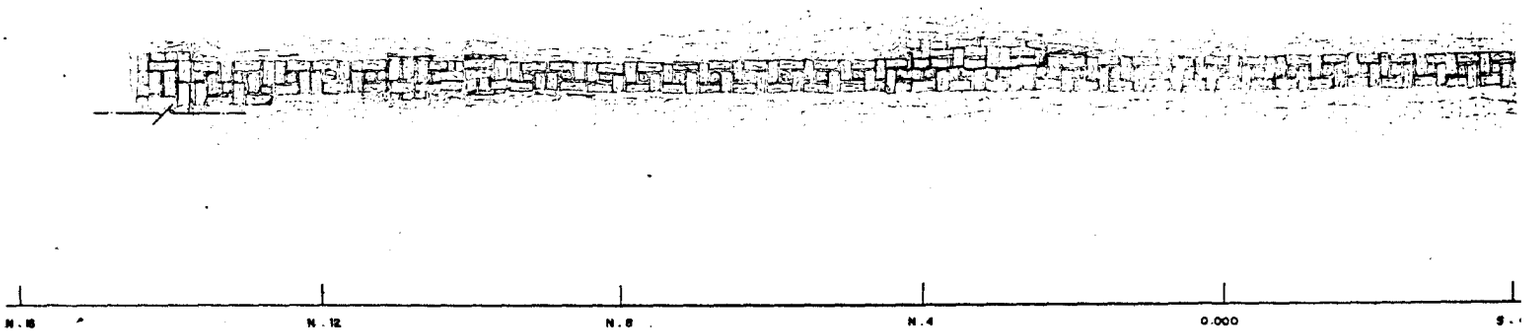

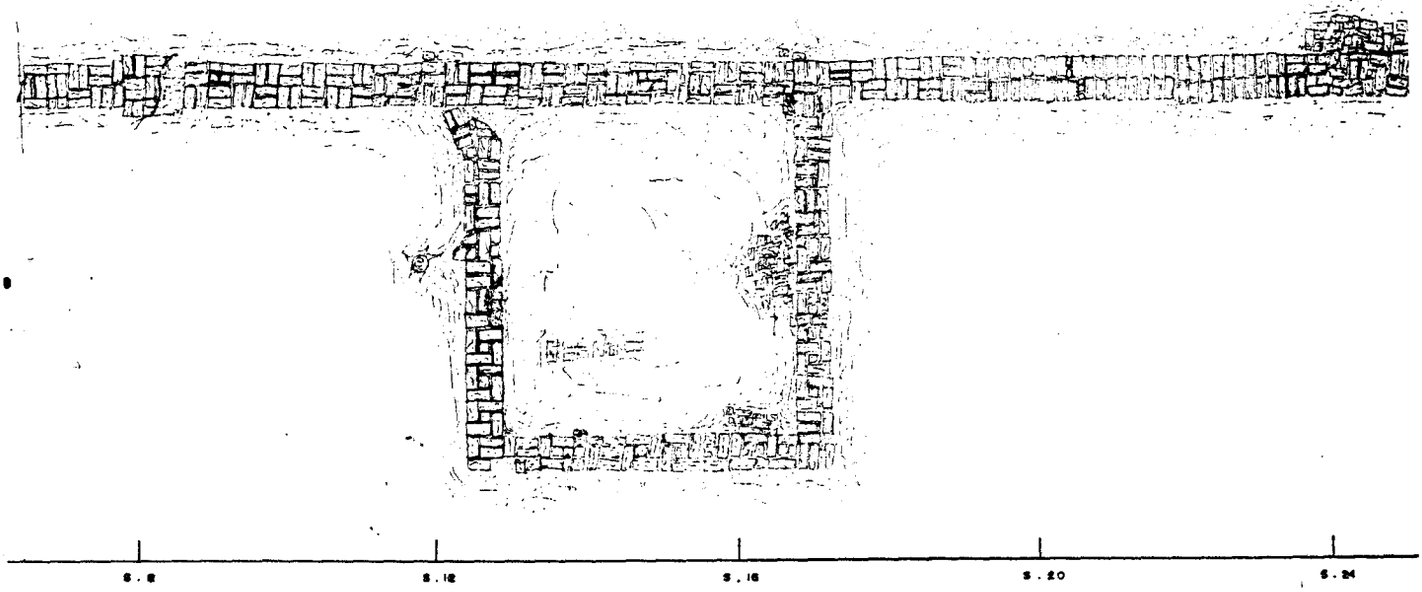

E รูปแปลนกำแพง ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1:50

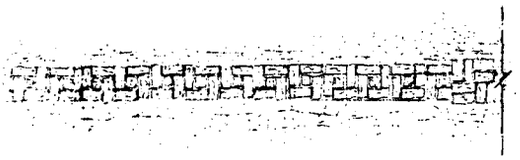

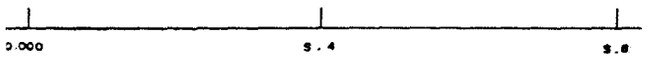

ผังดัชนี

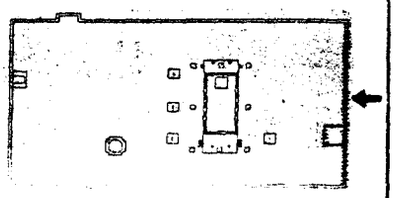

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัด		
เขียน	ศุลยลัด แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เชียร		
กรรมการ	เอนก สิทามาคย์		
กรรมการ	ณัฐพล บ่วงศ์เชียว		
กรรมการ	ภัทพลิ อยู่คงดี		
กรรมการ	เนตา วิศิษฐณ		
กรรมการ	สุชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	อุทิเลข ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เพลงศักดิ์ เส็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	ศุลยลัด แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลร		
นักโบราณคดี	อุทองพงศ์ เมี้ยนสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วีรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าส่วนโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนธ. วัด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่(ร้าง) จ พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปแปลนก่อแผง ด้านทิศตะวันออก
(สภาพหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:50	26	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

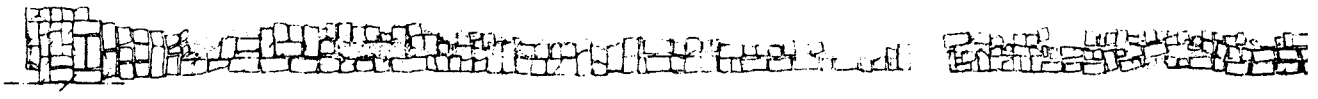

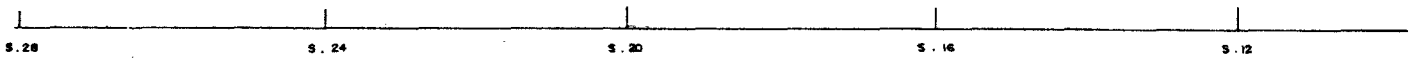

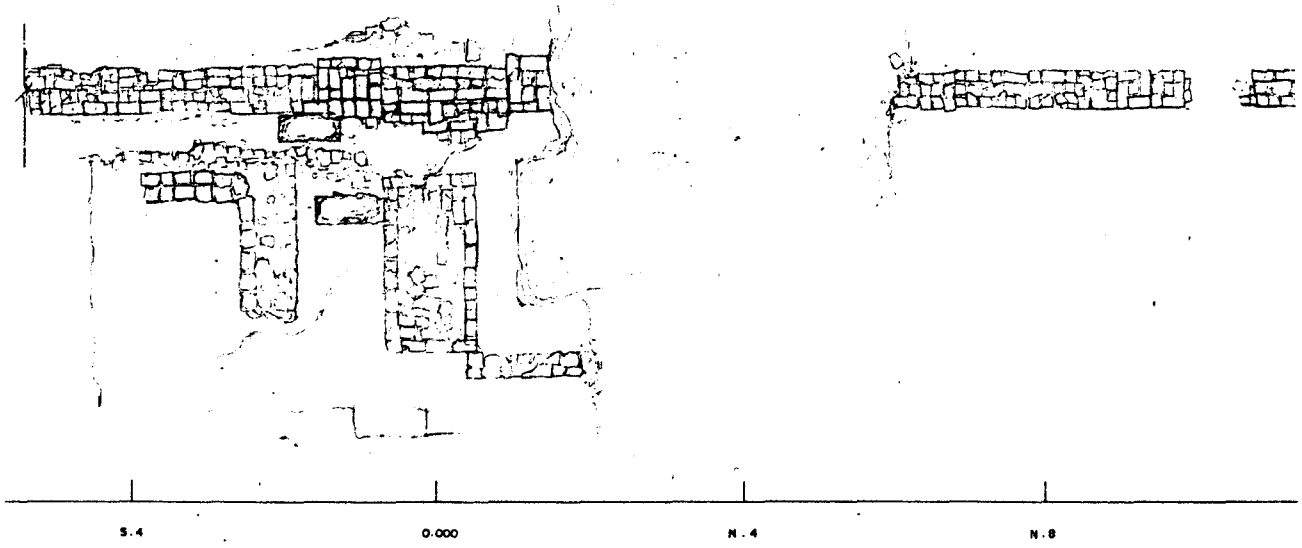

W

รูปแปลนกำแพง ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

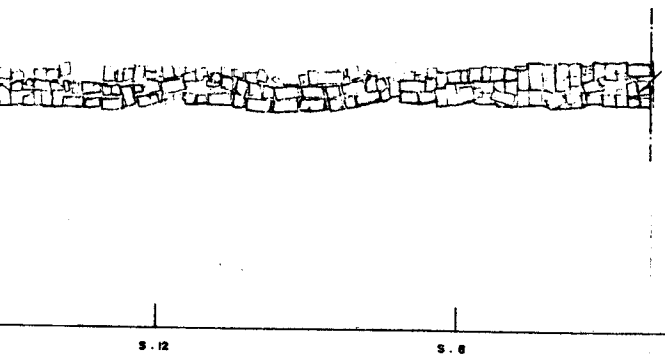

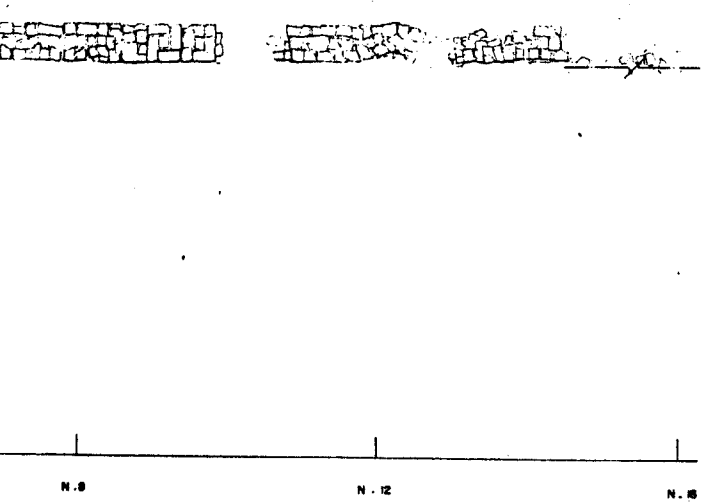

ผังดัชนี

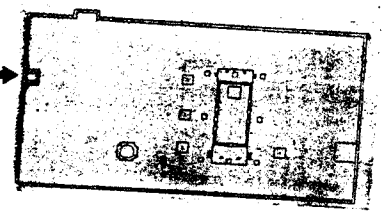

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	คุณชิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนก สิทธิมาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิทิตชณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปุณวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	คุณชิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลร		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี่ยมสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวงษ		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ ชิตวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ ชิตวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บด.พช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ รื้อใหม่ (ร้าง) ๑. พระบรมธาตุเจดีย์อยุธยา

แสดง รูปแปลนำแนง ด้านทิศตะวันตก
(ลักษณะหลังการขุดแต่ง)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	27	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

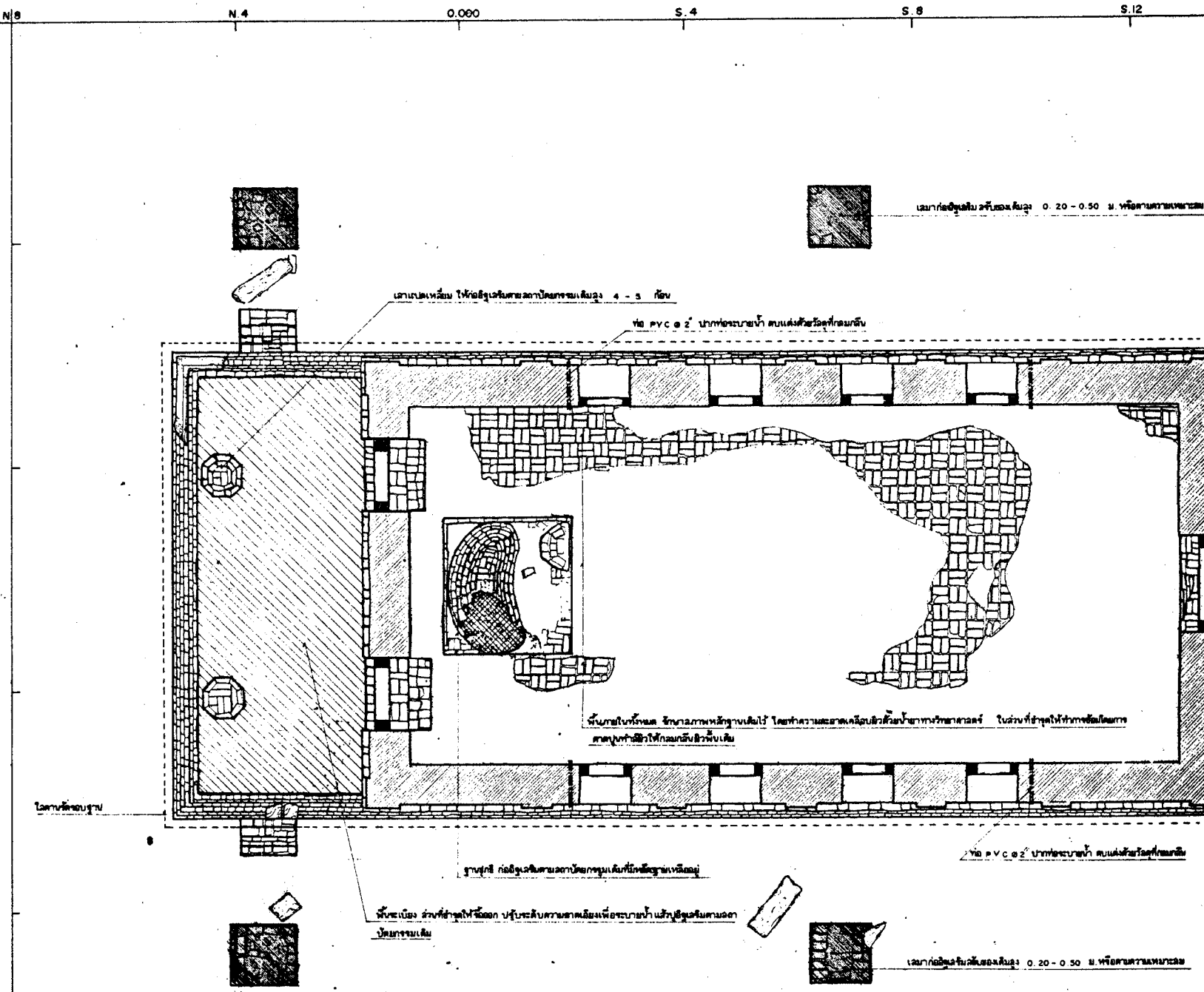

N E S W

รูปพระอุโบสถ แปลน

มาตราส่วน 1:50

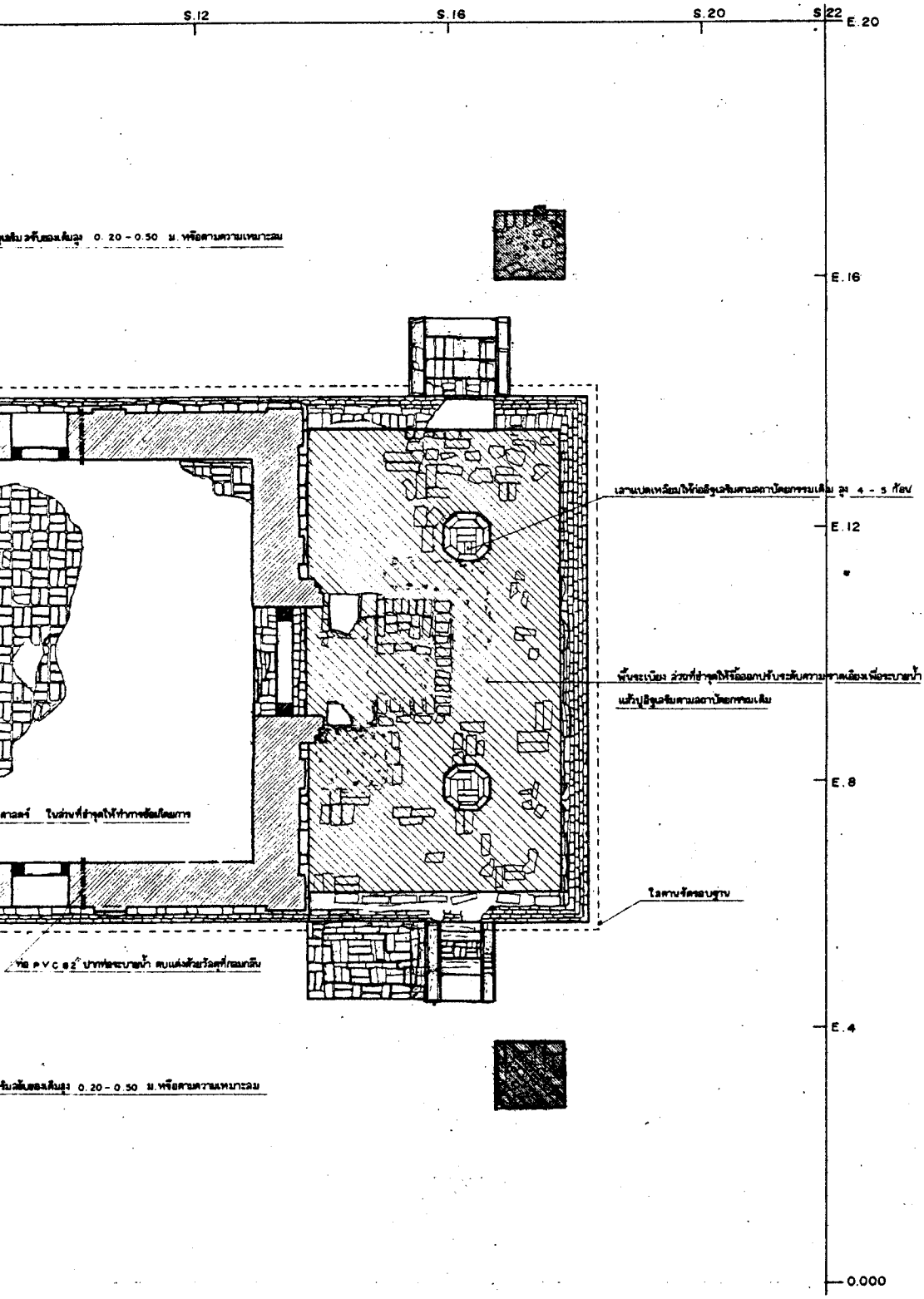

ผังดัชนี

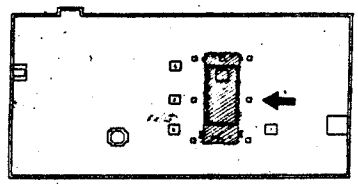

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นายสด ทับประทัด		
นายช่างสำรวจ	นายสด ทับประทัด		
เขียน	สมุนติด แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สร้างติด		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เสนา สิทานาคย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรีเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี . อยู่ดงดี		
กรรมการ	เมธา วิทักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปุทธิเสธ หลงจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุข		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล ทับประทัด		
นายช่างศิลปกรรม	สมุนติด แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สร้างติด		
นักโบราณคดี	ชุทวพงศ์ เมี่ยมสมบ้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวภิรมย์		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิตมุนี		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิตมุนี		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง...บด.พรช.ที่ 3			
ผอ.สบด.พรช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ
วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง
แปลน · รูปพระภูมิบอด
(แบบการบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	28	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

EV.
+7.000
+6.000
+5.000
+4.000
+3.000
+2.000
+1.000
±0.000
-1.000
-2.000

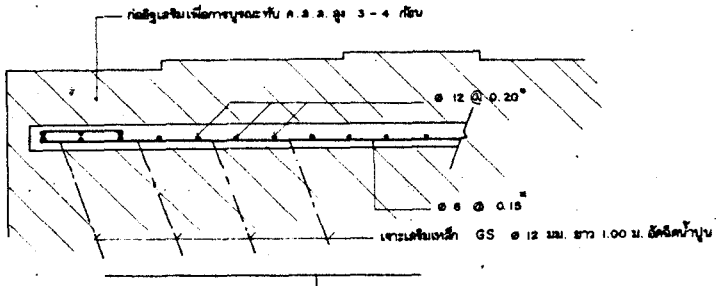

ขยาย คานทับหลังผนัง	1 : 20

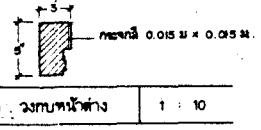

รูปตัด วงกบหน้าต่าง	1 : 10

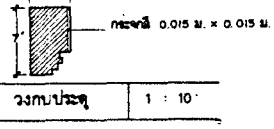

รูปตัด วงกบประตู	1 : 10

EV.
+6.000
+5.000
+4.000
+3.000
+2.000
+1.000
±0.000
-1.000
-2.000

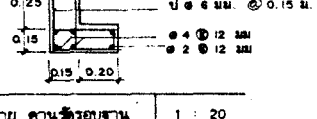

ขยาย คานคีรอบฐาน	1 : 20

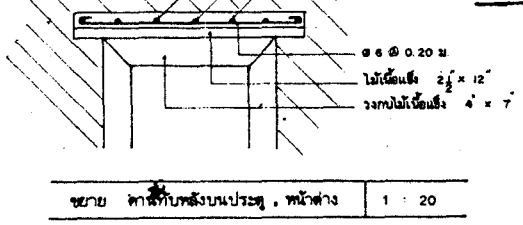

ขยาย คานทับหลังบนประตู , หน้าต่าง	1 : 20

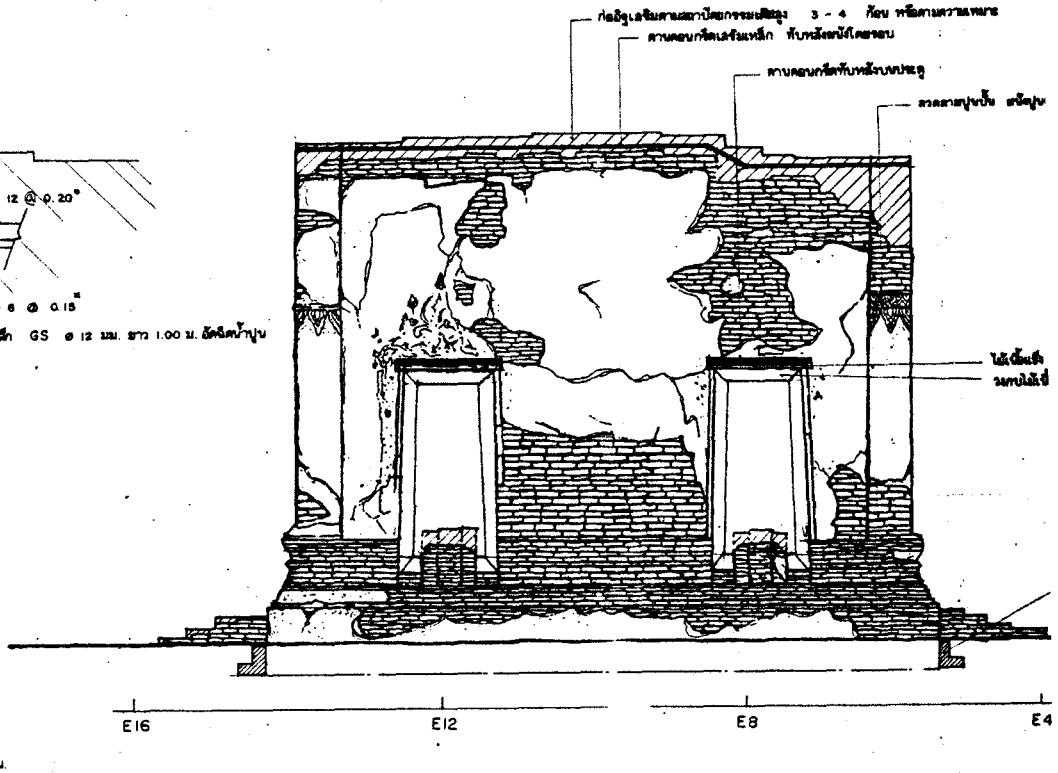

N รูปพระอุโบสถ ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1 : 50

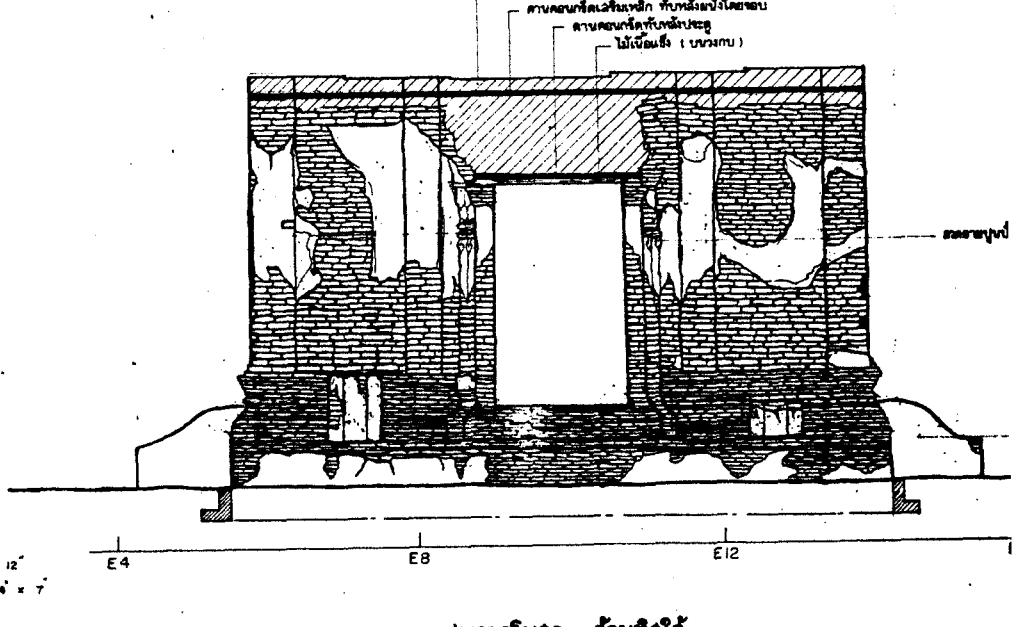

S รูปพระอุโบสถ ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1 : 50

หมายเหตุ ผนังปูนฉ

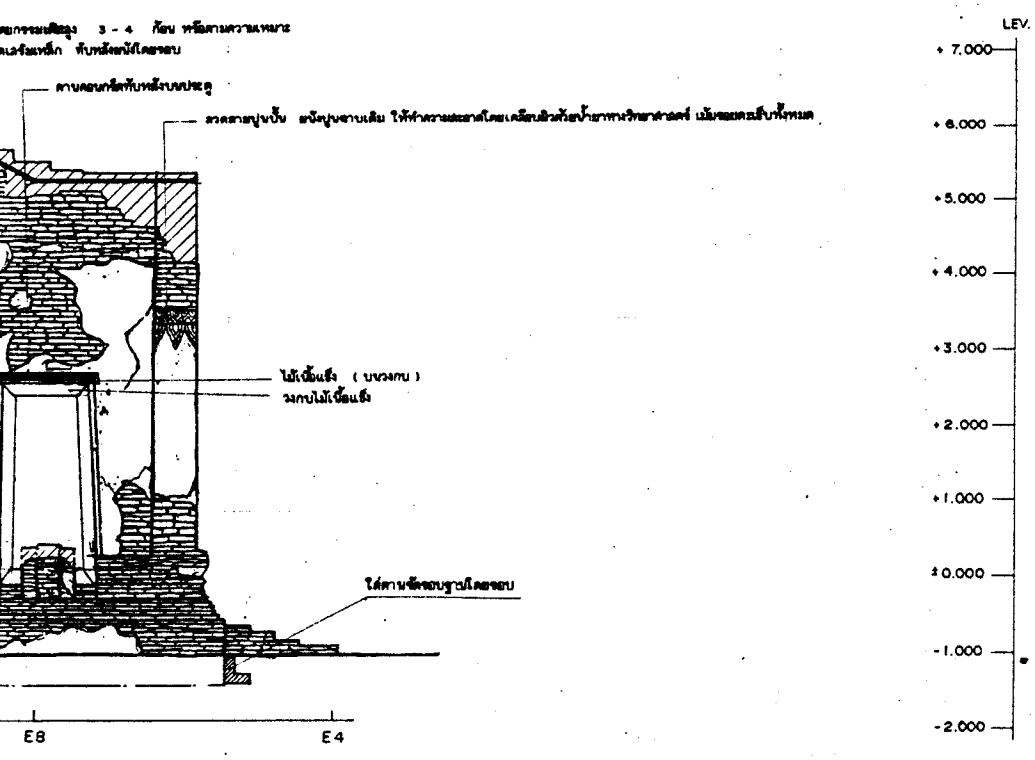

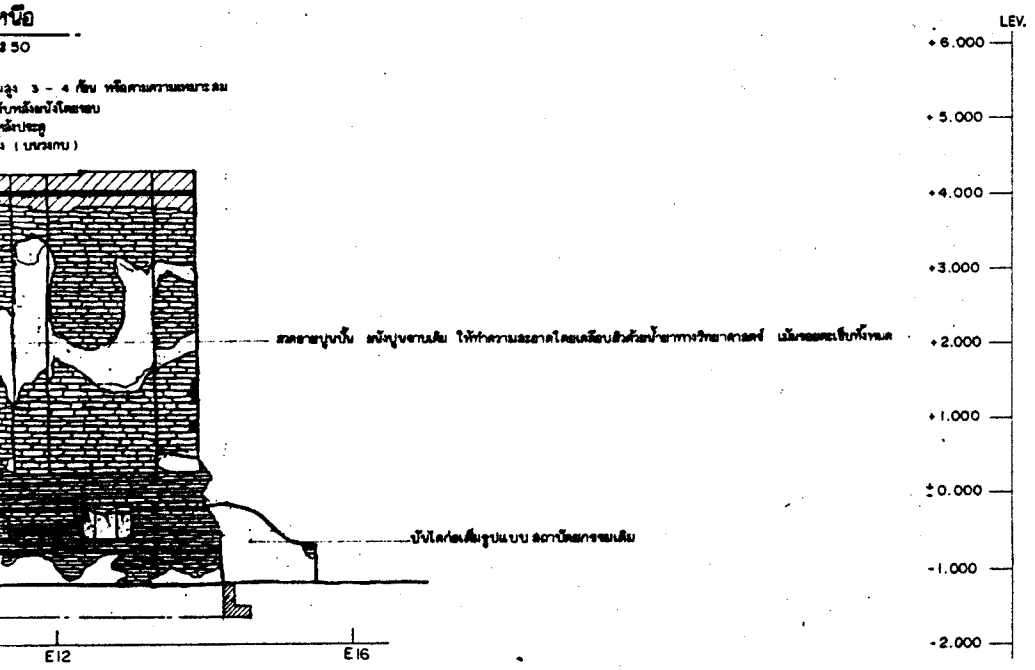

หมายเหตุ ผนังปูนฉาบในส่วนที่หลุดร่อน ให้สกัดออกทำความสะอาด ฉาบปูนใหม่ให้กลมกลืนกับของเดิม

ผังดัชนี

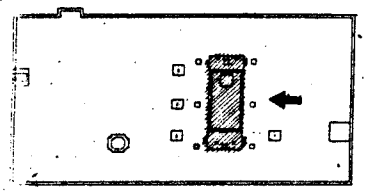

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เจียร		
กรรมการ	เสนก ติพามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเจียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่ดงดี		
กรรมการ	เมธา วิทักขณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตต		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี่ยมสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียงวิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. /บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อนุมัติ			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระอุโบสถ ด้านทิศเหนือ , ด้านทิศใต้

(แบบการบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	29	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

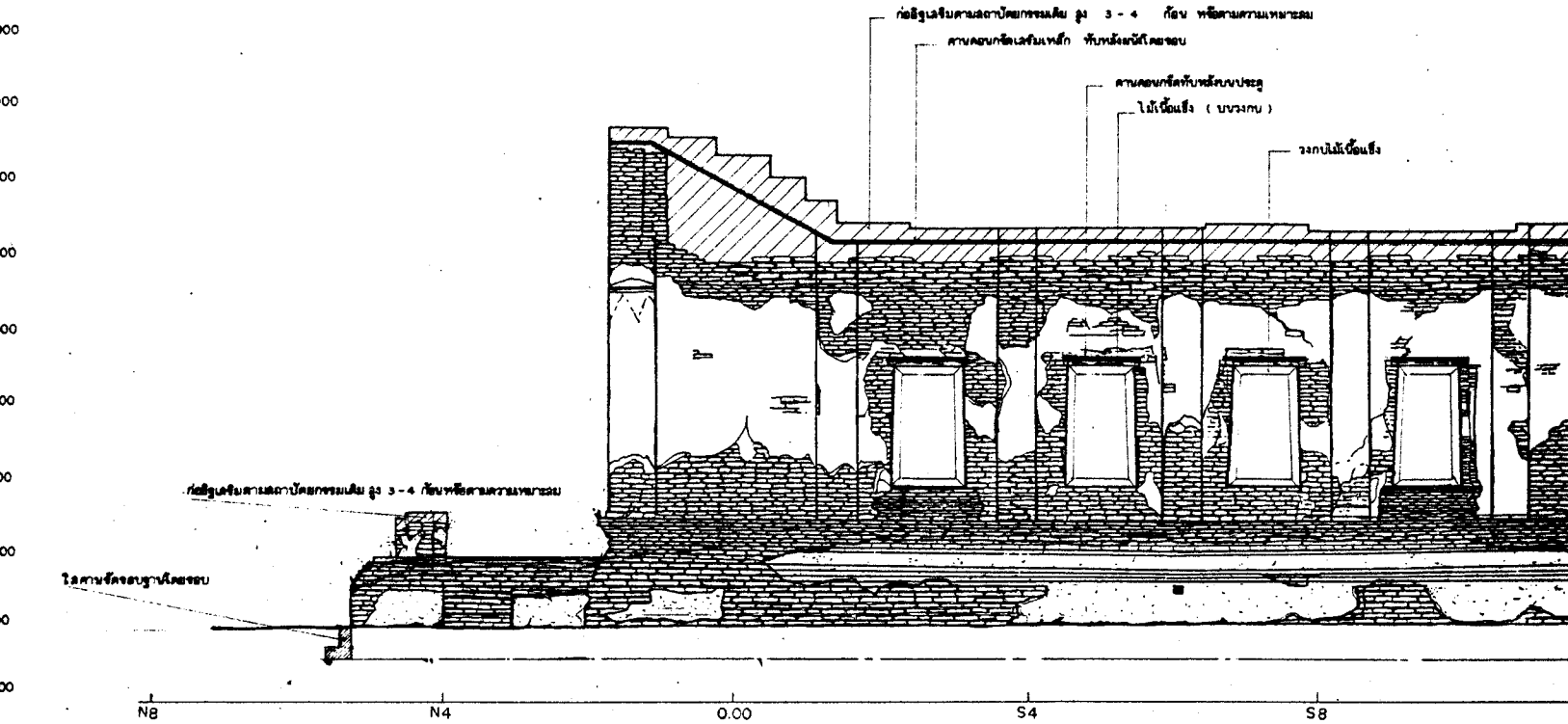

W รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 50

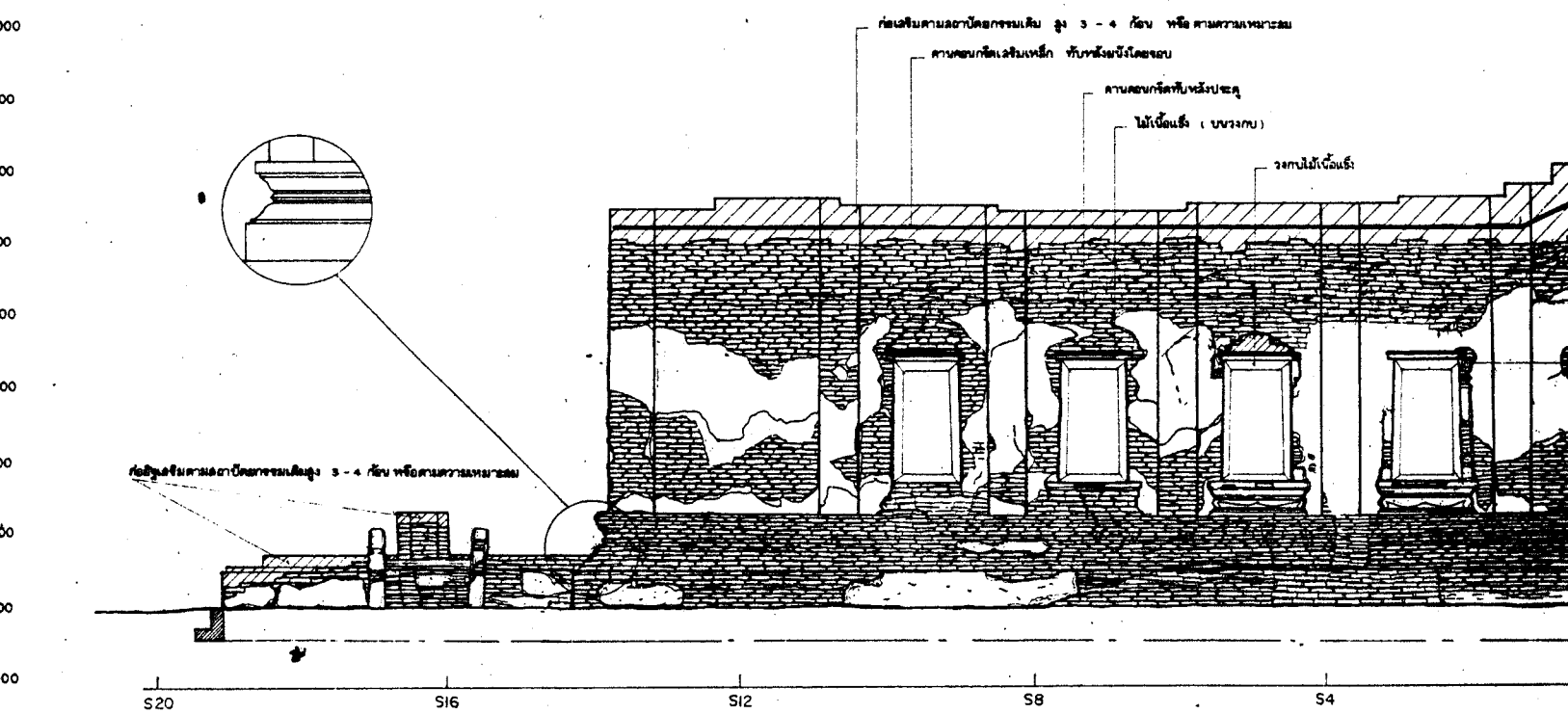

E รูปพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 50

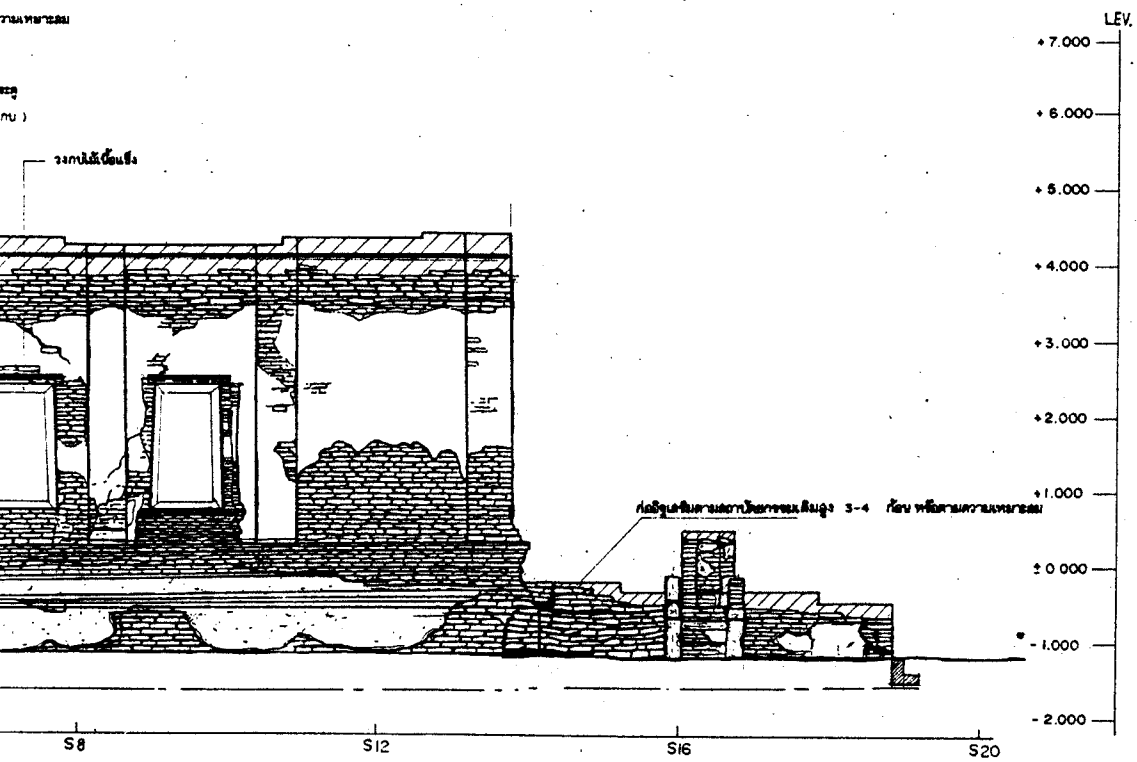

ทิศตะวันตก

1 : 50

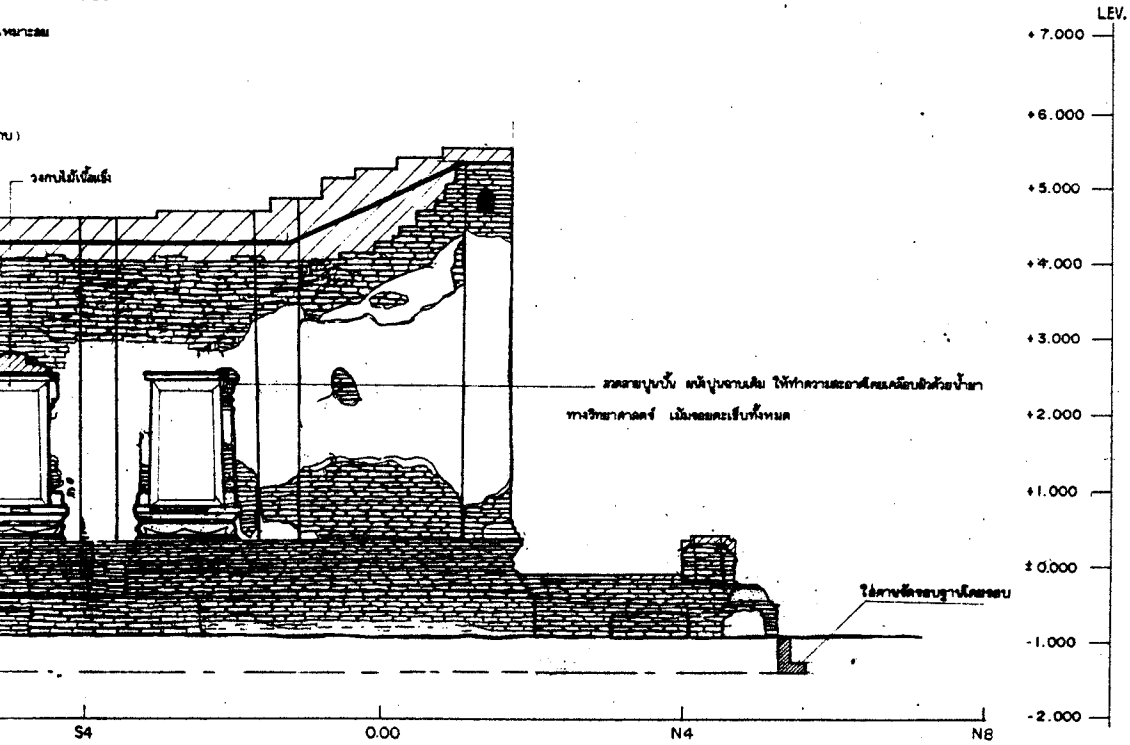

ทิศตะวันออก

1 : 50

หมายเหตุ ผนังปูนฉาบในส่วนที่หลุดร่อน ให้สกัดออกทำความสะอาด ฉาบปูนหมักใหักลมกลืนกับของเดิม

ผังดัชนี

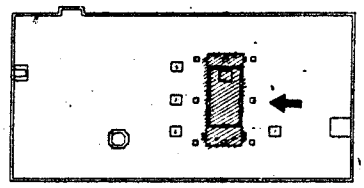

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นายสด พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นายสด พันประหัด		
เขียน	สุดสงัด แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เชียร		
กรรมการ	เสนก ศิริพานาคย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรีเขียว		
กรรมการ	ภัคพงศ์ อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ชุติพันธ์ ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นายสด พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	สุดสงัด แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป		
นักโบราณคดี	สุทธพงศ์ เมี่ยมสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียงวิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง...บด.พร.ที่ 3			
ผอ.สนง.พร.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (4 ชั้น) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน พระปรางค์ประธาน ด้านทิศตะวันออก, ด้านทิศตะวันตก

(แบบการบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	30	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

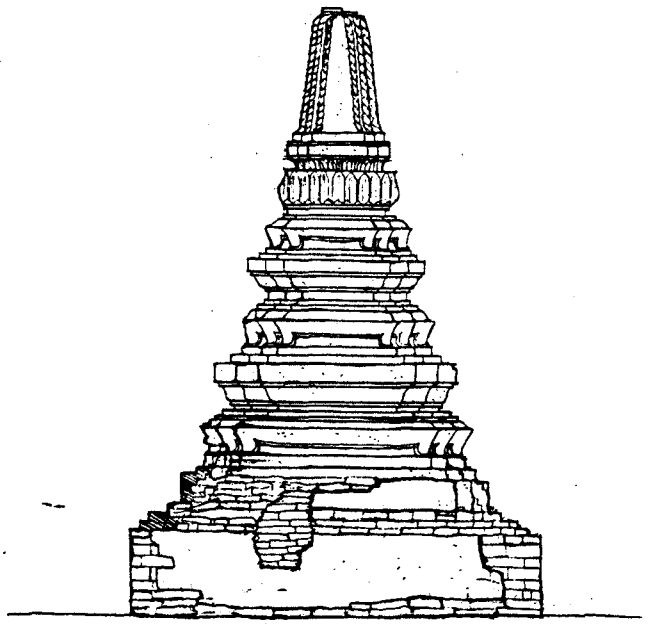

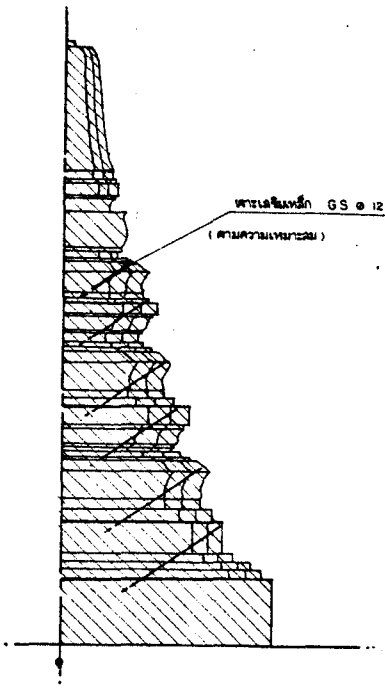

แบบ การบูรณะ

0.00 W1 W2

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ
มาตราส่วน 1:25

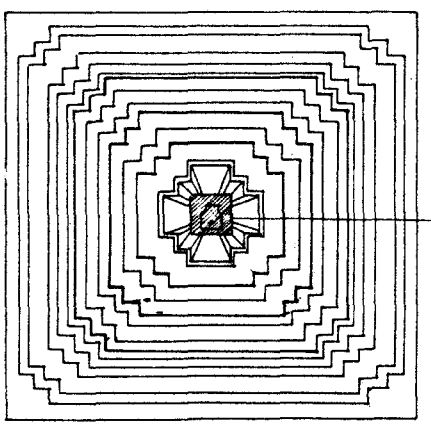

0.00 W1 W2

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.1
มาตราส่วน 1:25

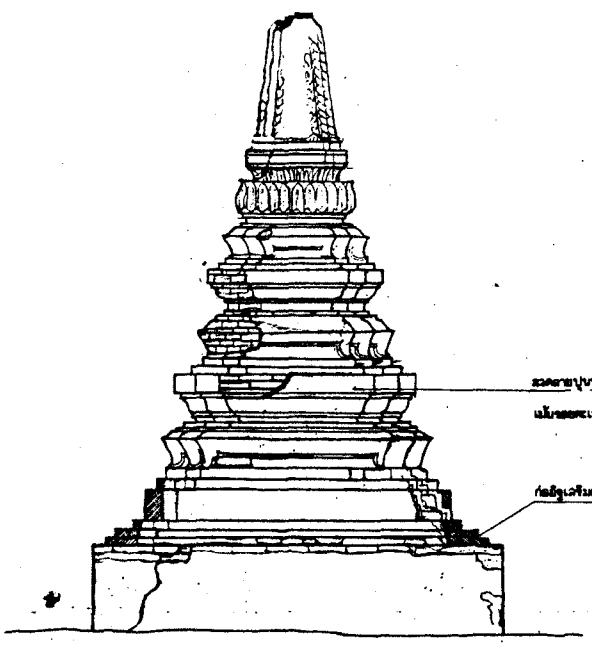

0.00 N1 N2

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1:25

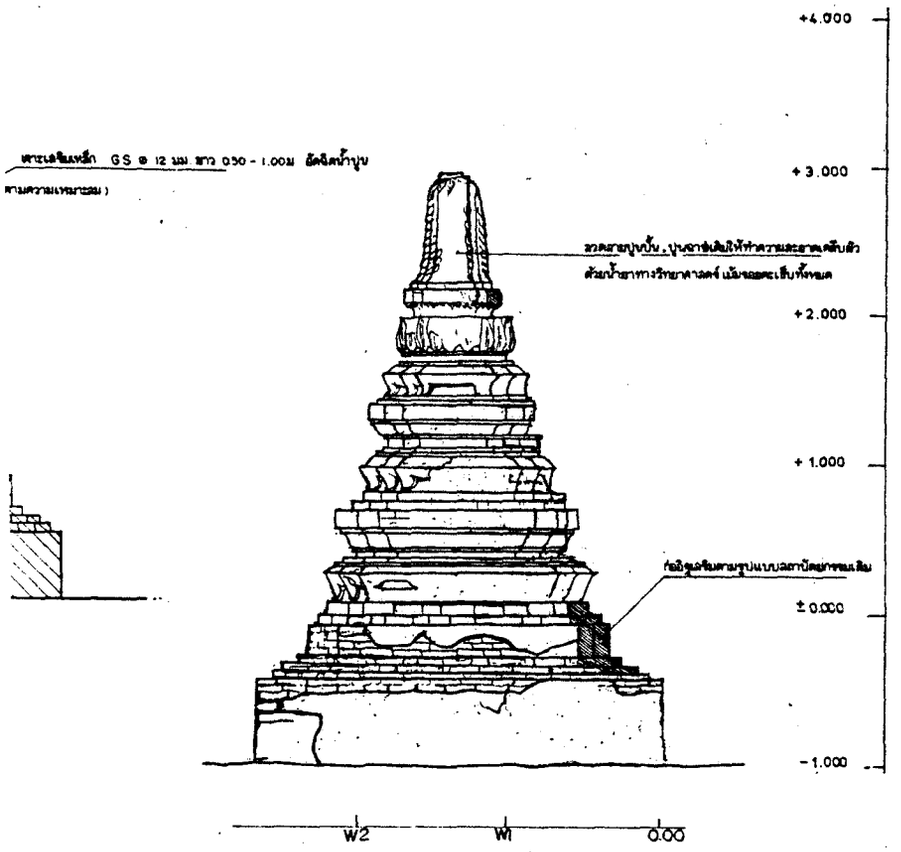

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1:25

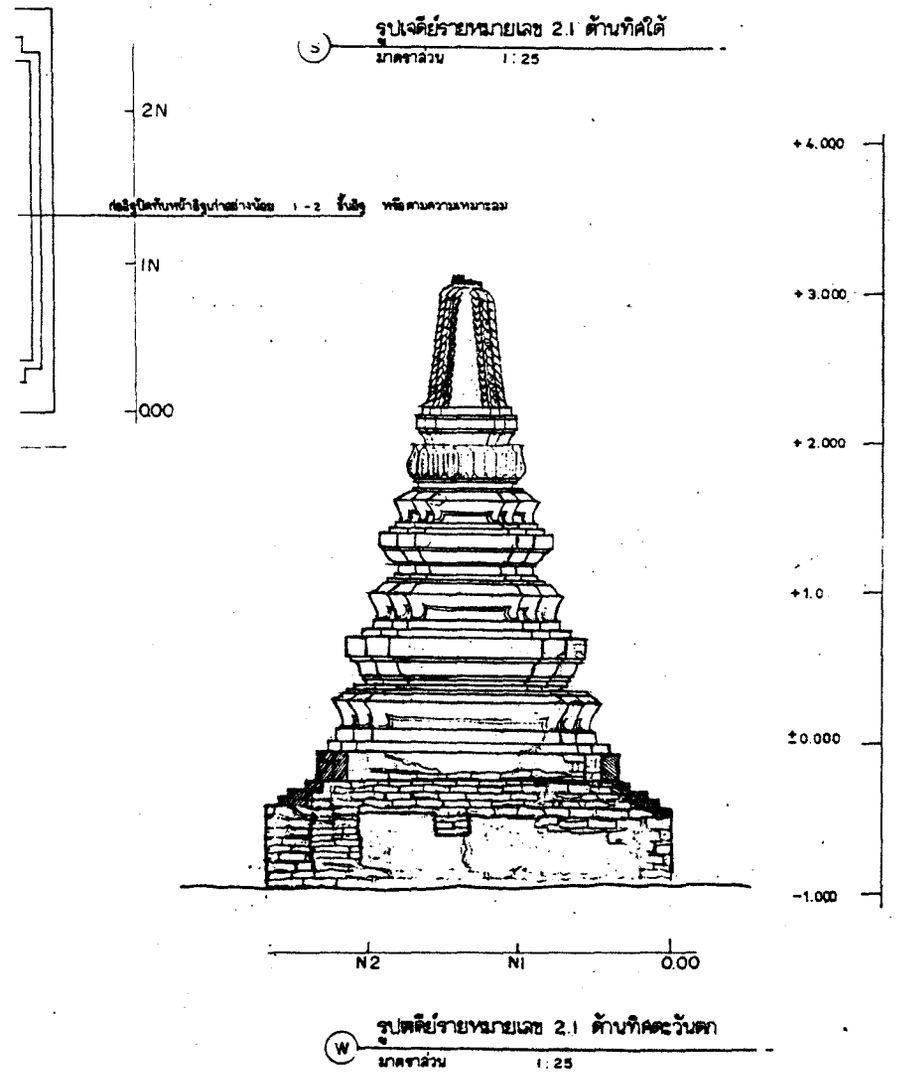

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศตะวันตก
มาตราส่วน 1:25

ผังดัชนี

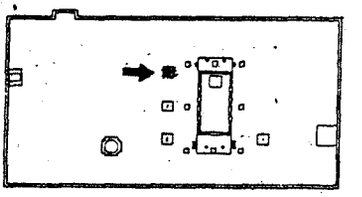

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สิหามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล มั่งศรีเจียว		
กรรมการฯ	ภัคพลดี อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิลักขณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมกม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. มค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ด้าน) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ทิศตะวันออก, ด้านทิศตะวันตก (การบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:25	31	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

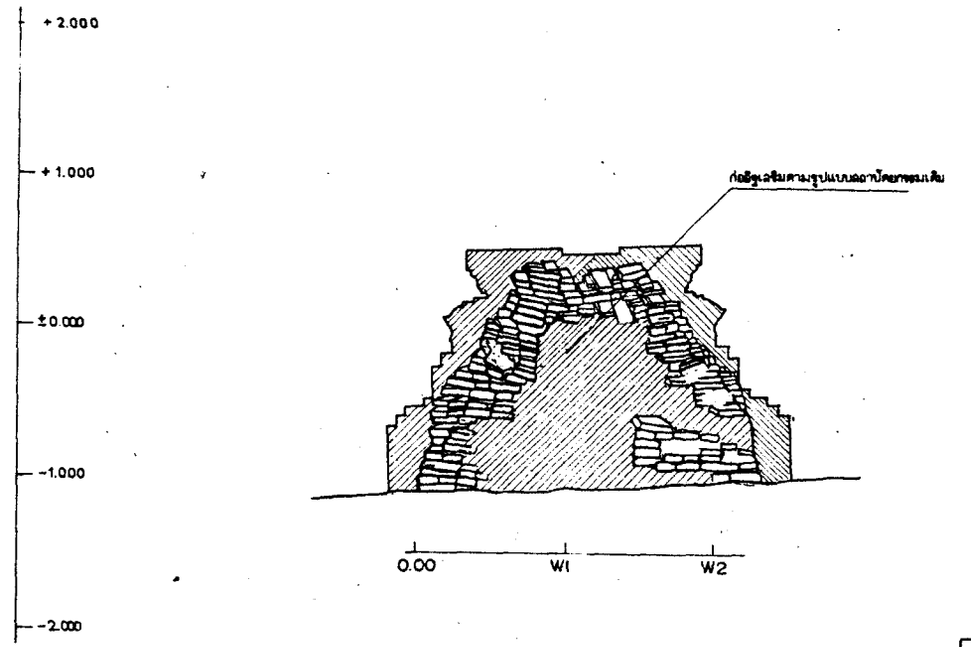

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

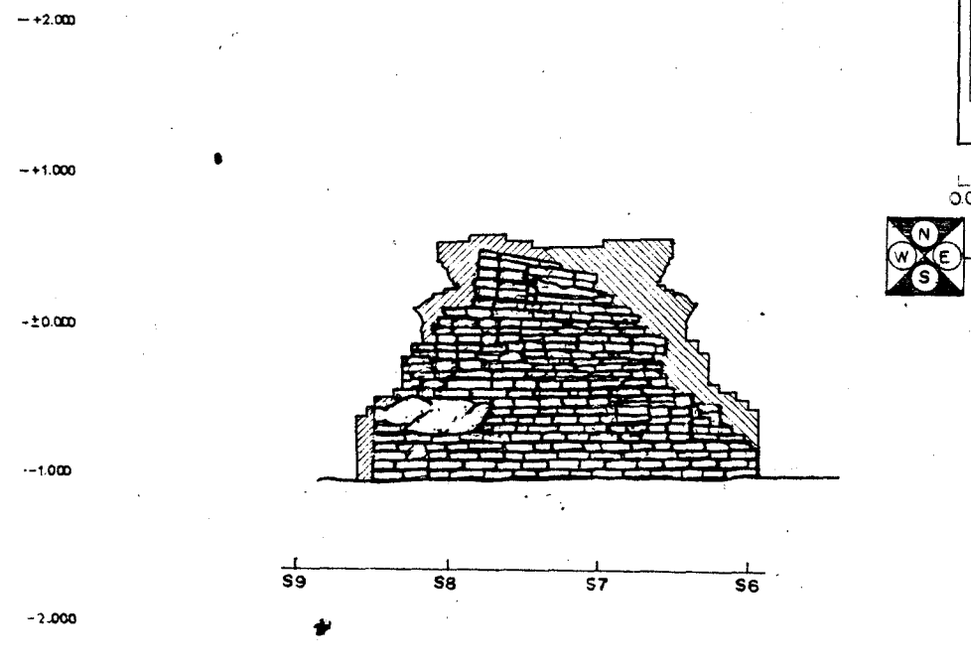

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

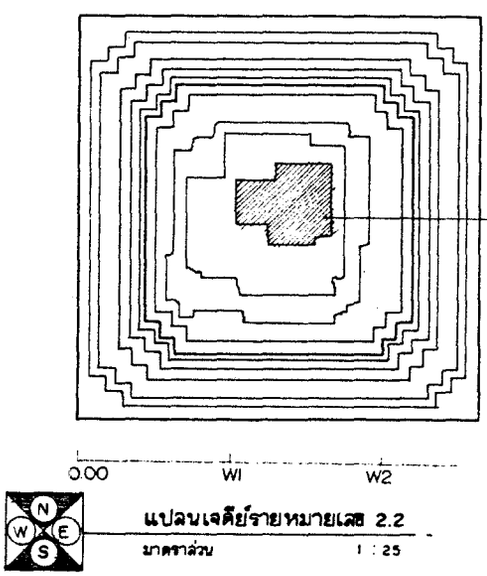

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.2

มาตราส่วน 1 : 25

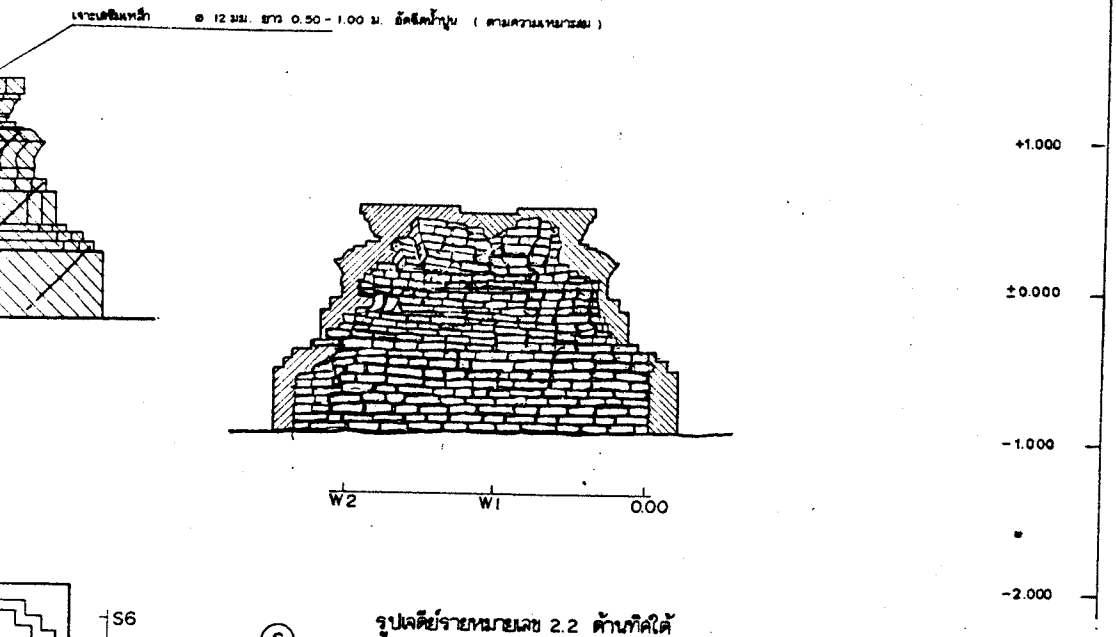

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

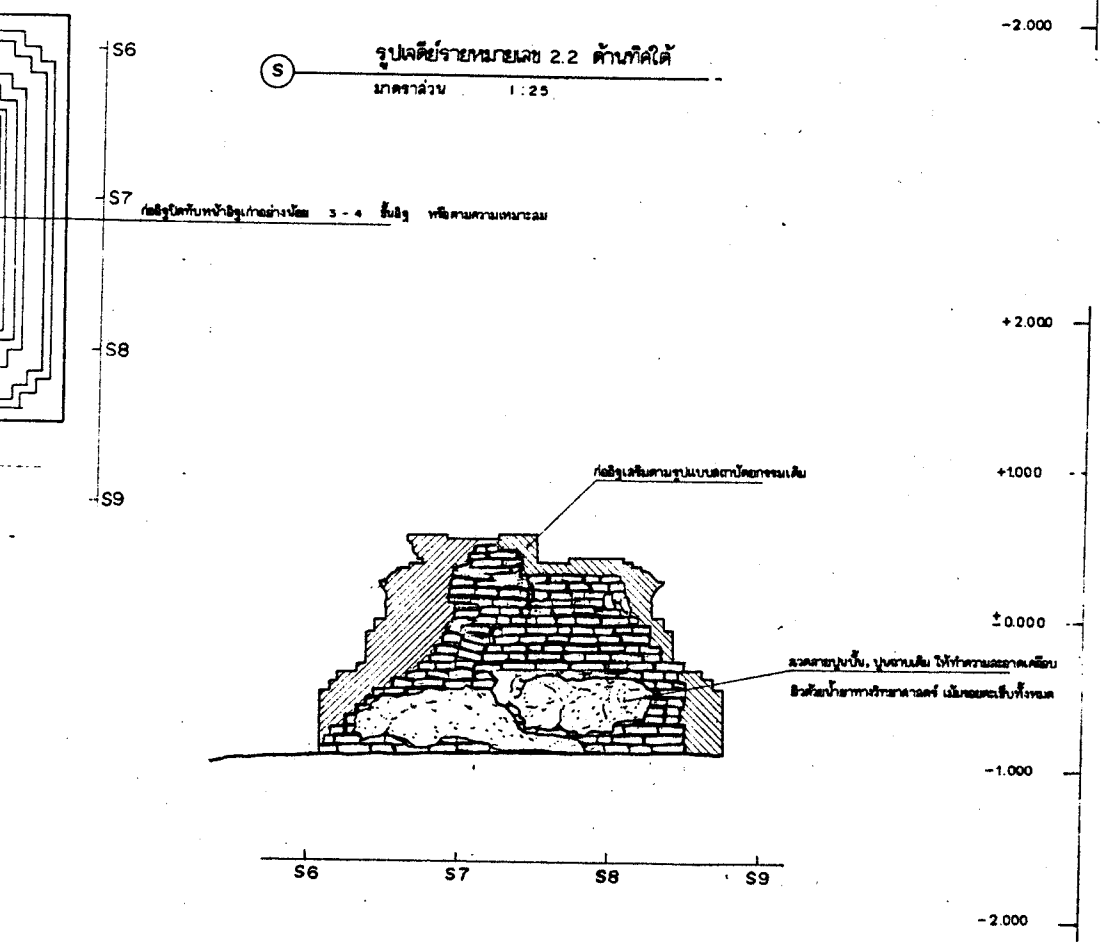

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

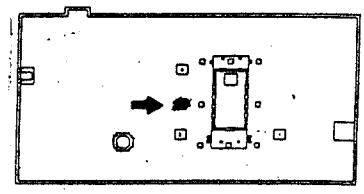

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เอนก สิหามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักษณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	สุทธพงศ์ เม็ยผลม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง.กบค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ ช้าง จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านทิศเหนือ,ทิศใต้ ทิศตะวันออก,ทิศตะวันตก (ภาพบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	32	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

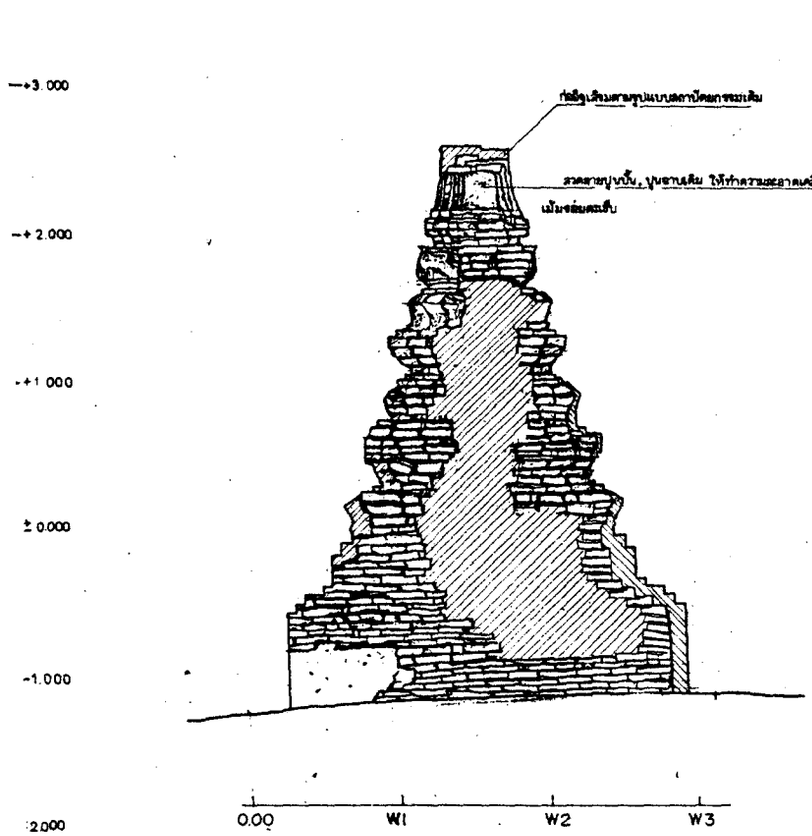

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

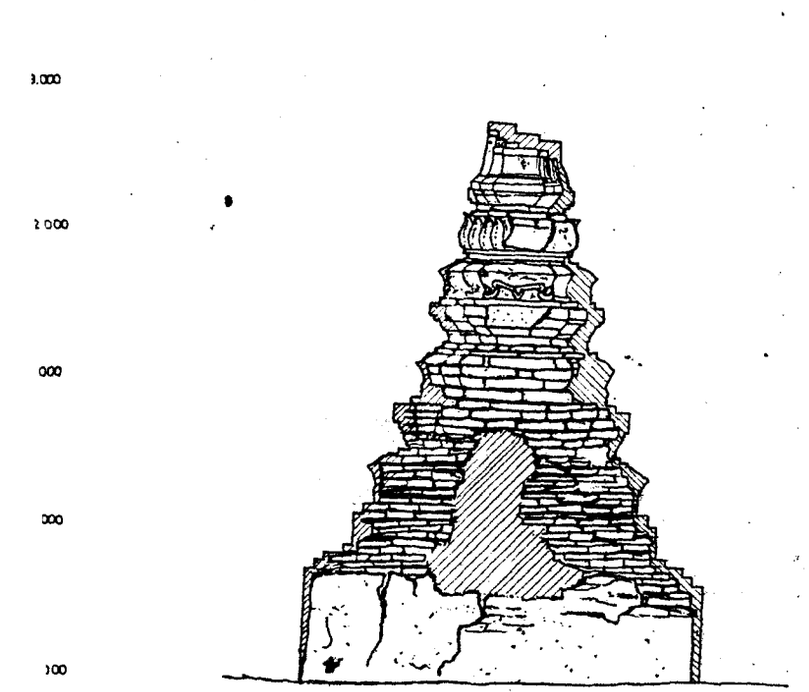

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

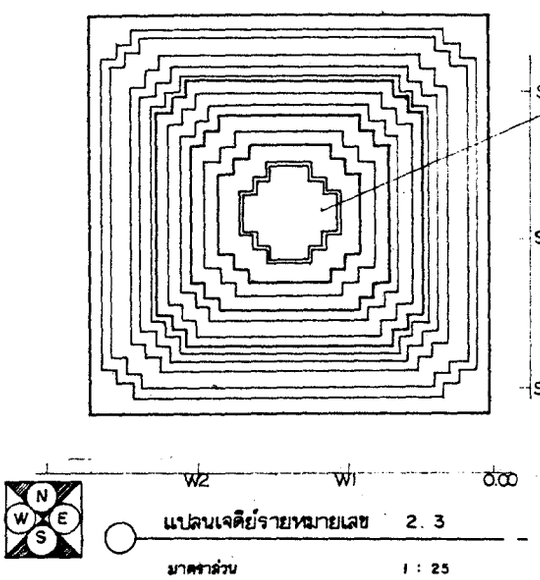

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.3

มาตราส่วน 1 : 25

GS ø 12 มม. ยาว 0.50 - 1.00 อัดฉีดน้ำปูน (ตามตารางเจาะสม)

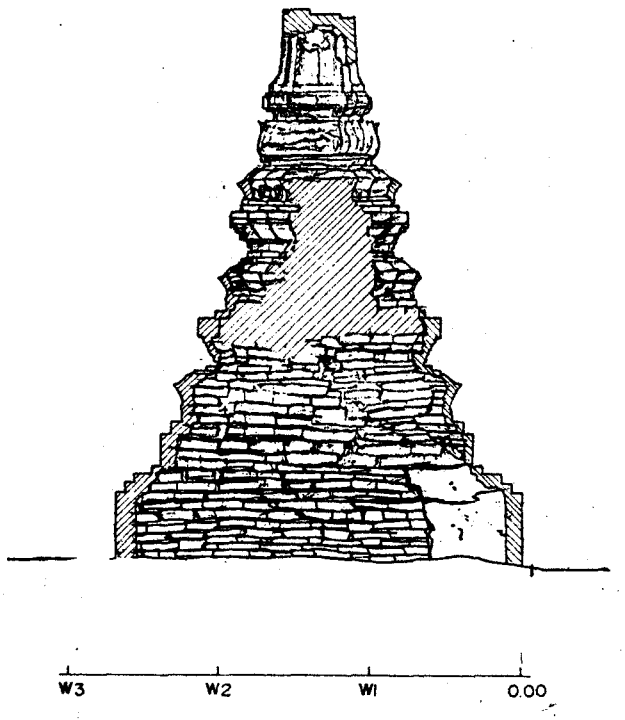

Ⓢ รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศใต้

มาตราส่วน 1 : 25

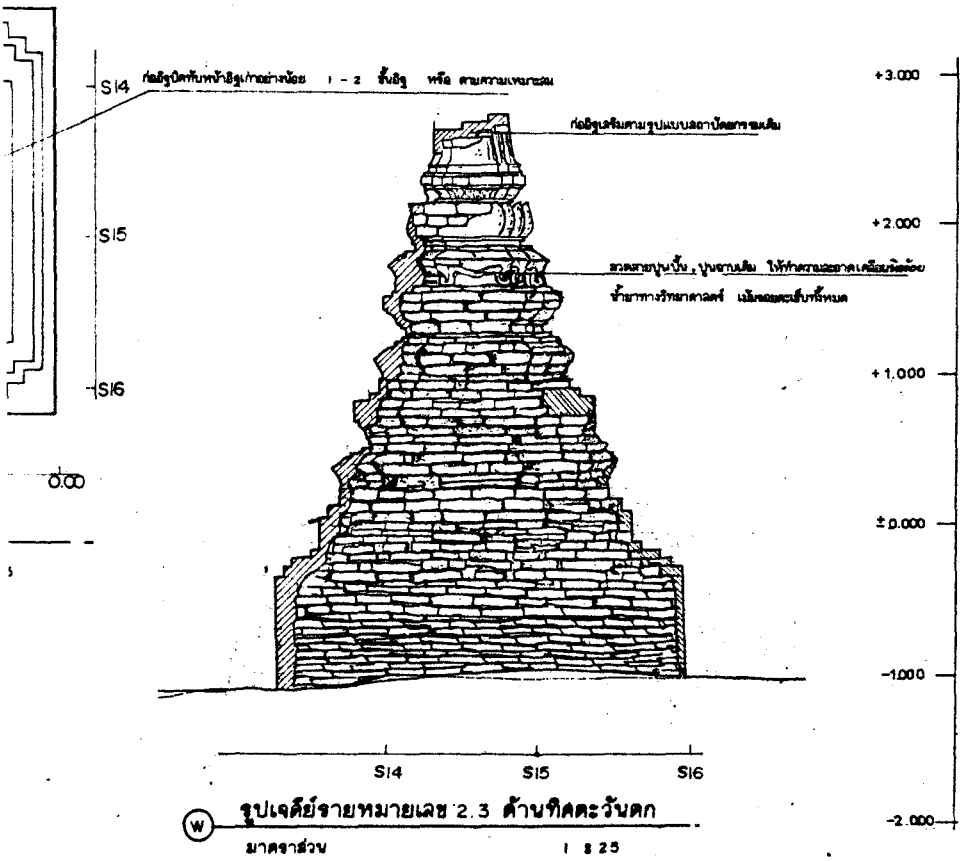

Ⓦ รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

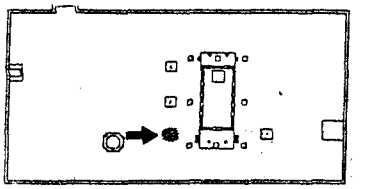

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัศ		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัศ		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เสนา สิ...มาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัสพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิศักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้บริหาร			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัศ		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมกม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน, รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้ ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (การบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน 1 : 25	แผ่นที่ 33	จำนวนแผ่น 49

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

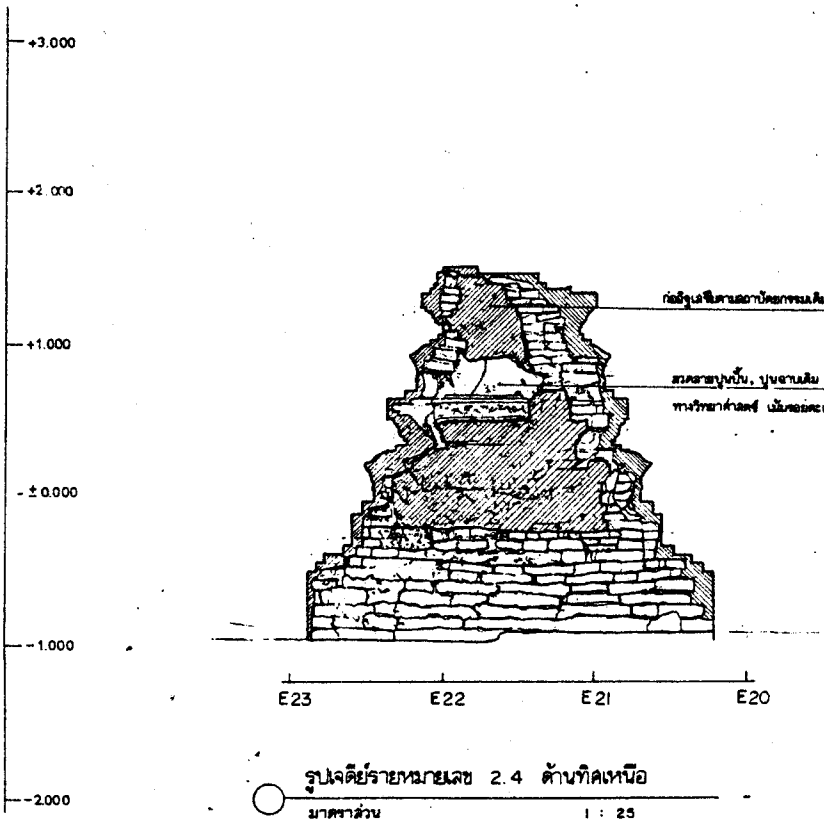

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1 : 25

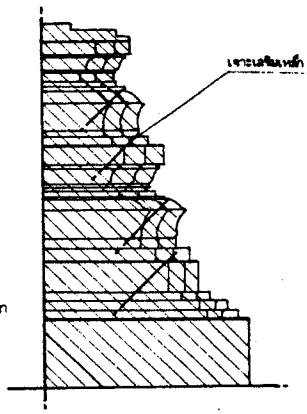

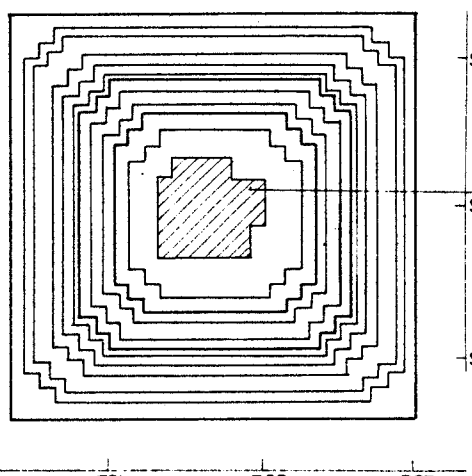

แปลนเจดีย์รายหมายเลข 2.4

มาตราส่วน 1 : 25

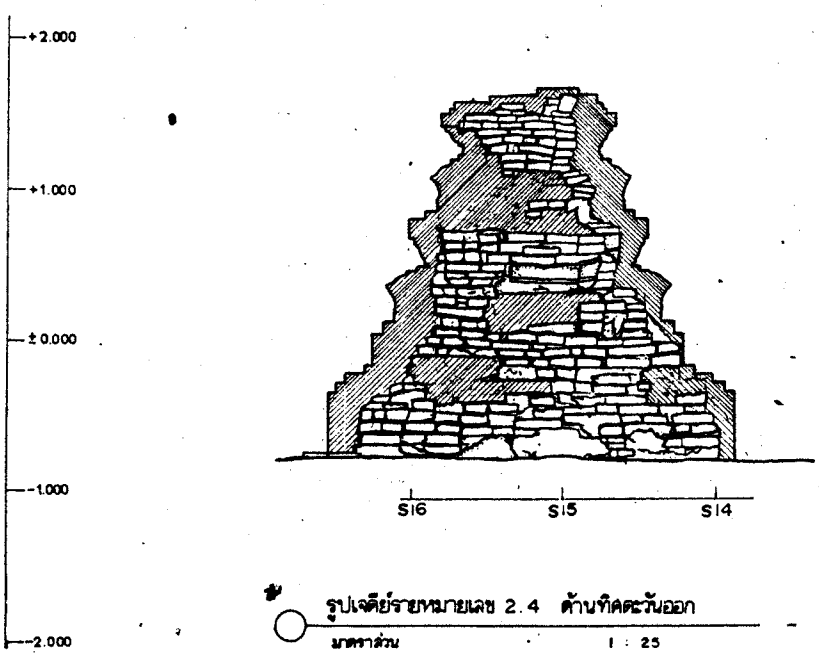

รูปเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศตะวันออก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังตัชนี

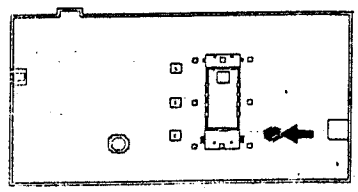

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	สุดจิต แก่นโม		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เฉลก สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงสำเนียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่สงศ์		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณ์		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปิฎกวิเศษ ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	สุดจิต แก่นโม		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี่ยมกมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนง.จนค.พช.ที่ 3			
ผอ.สนค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง แปลน ,รูปด้านเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก (การบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:25	34	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

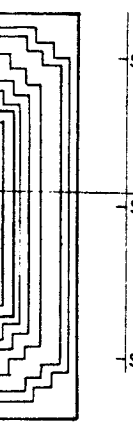

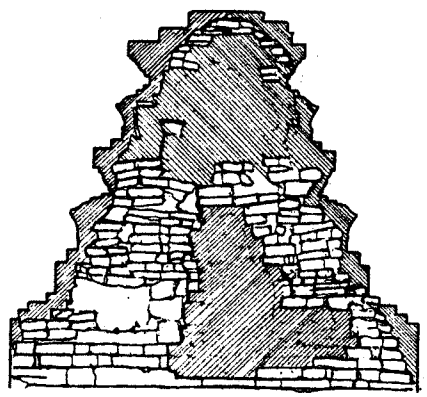

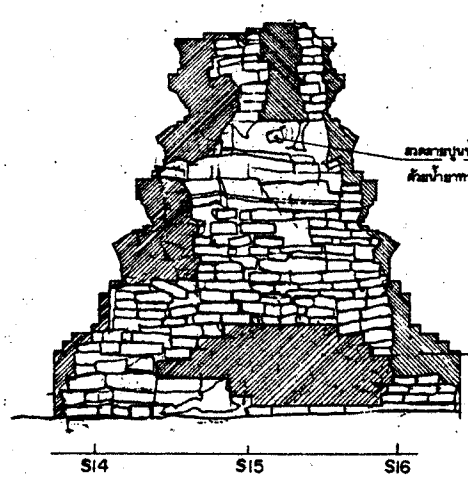

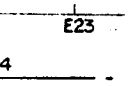

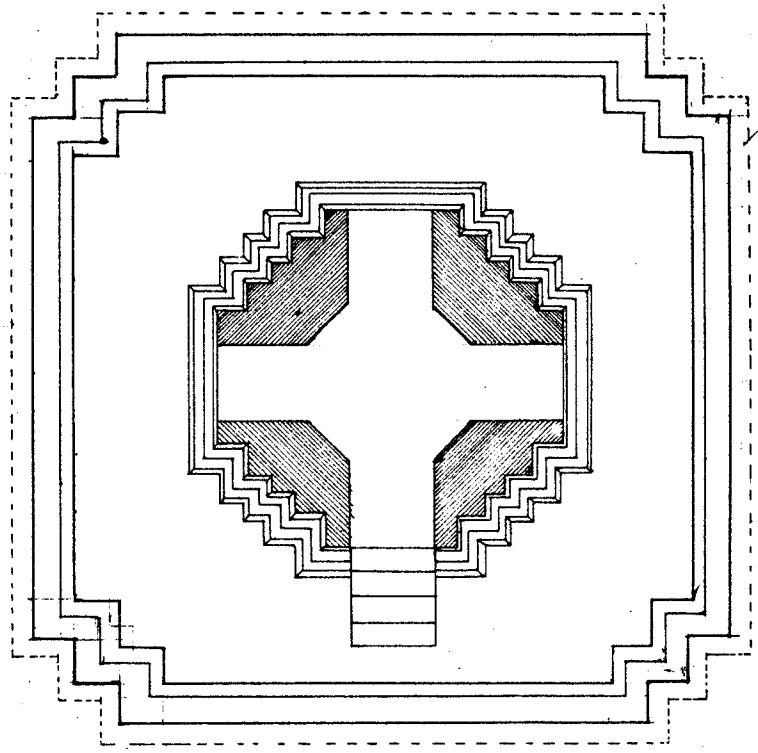

แปลน รูปทอระฆัง

ลวดลายปูนปั้น หลังปูนฉาบเสียให้ทำความสะอาดเคลือบติดด้วยน้ำยาทางวิทยาศาสตร์เป็นของเดิมทั้งหมด

ฐานส่วนที่ชำรุดให้ก่ออิฐเสริมตามแบบการบัดการขุดแต่งที่เห็นหลักฐานอยู่

ใส่ตามเดิมรอบฐานโดยรอบ

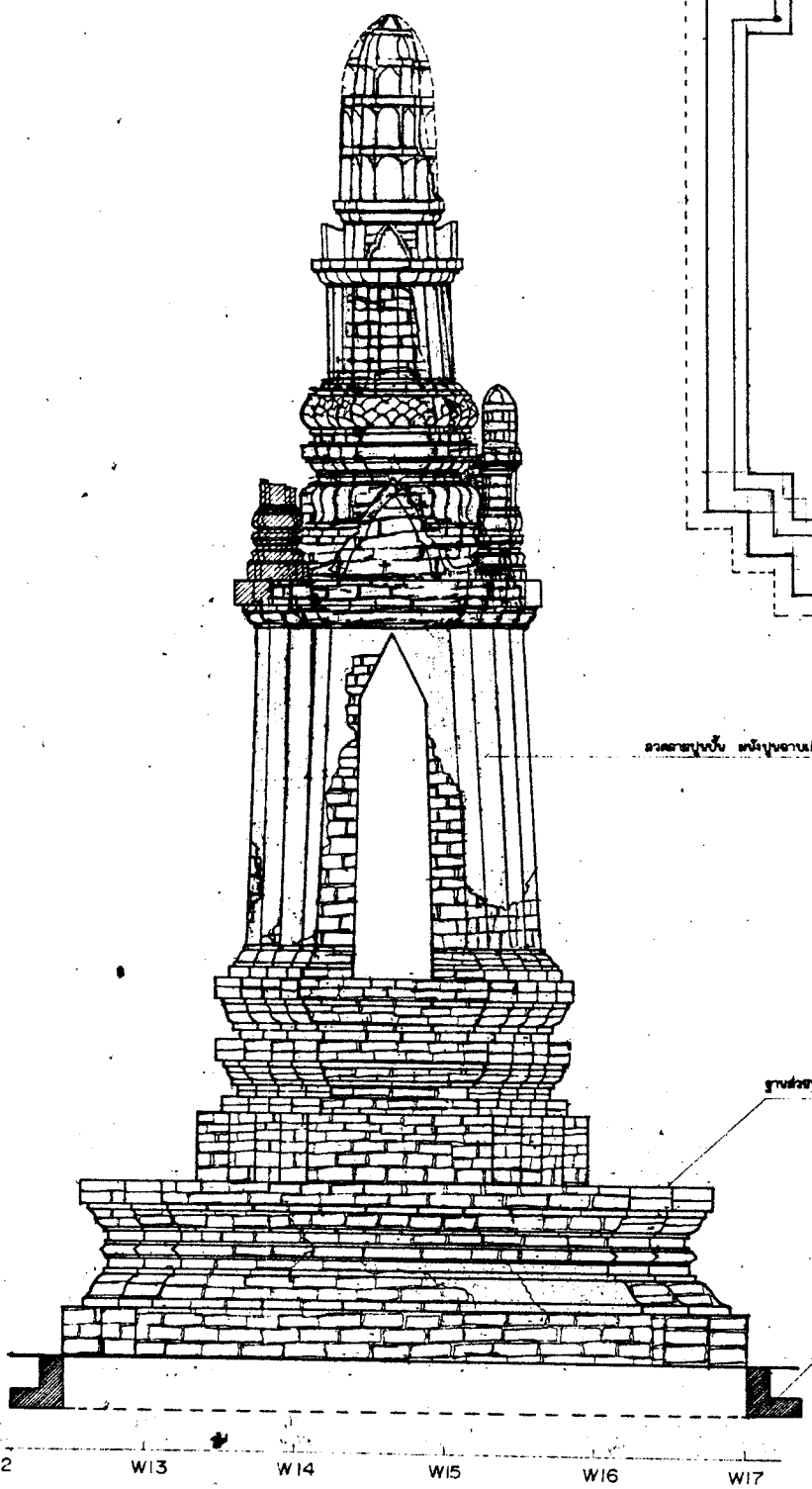

N รูปทอระฆัง ด้านทิศเหนือ

มาตราส่วน 1:25

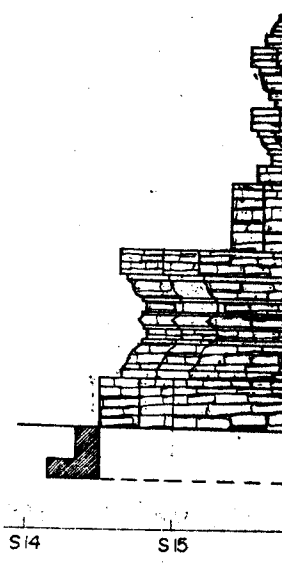

W รู
มา

271

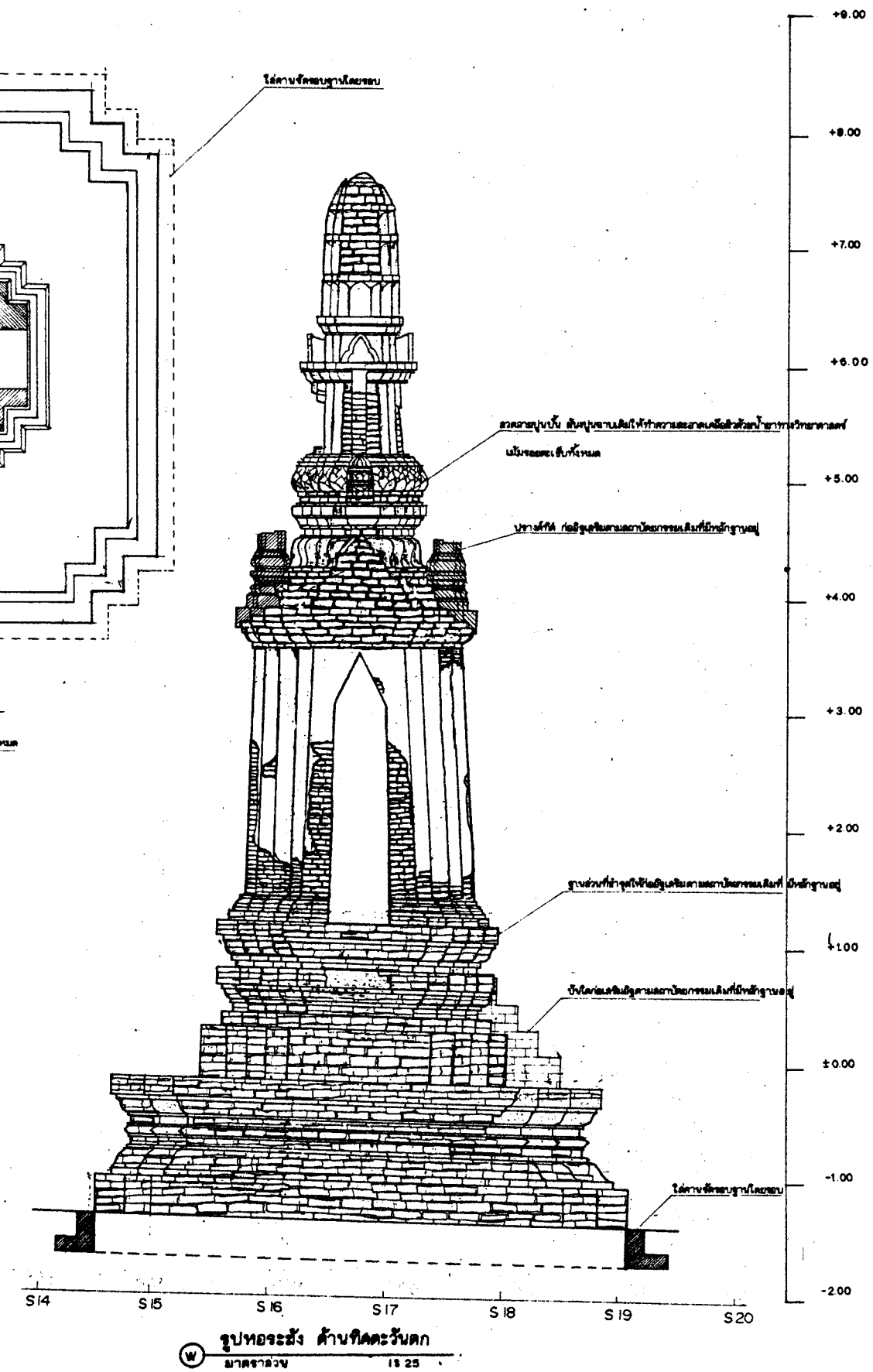

รูปทอระฆัง ด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1 : 25

ผังดัชนี

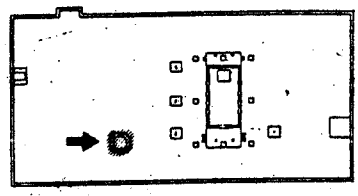

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุสิต แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สิทามาลย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพงศ์ อยู่ดงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิทักษณะ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฉิทวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เพลงศักดิ์ เย็นสุระ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิต แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมฉม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียงวิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. .บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.	-		
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระฆัง , ด้านทิศเหนือ , ด้านทิศตะวันตก

(แบบภาพบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	35	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

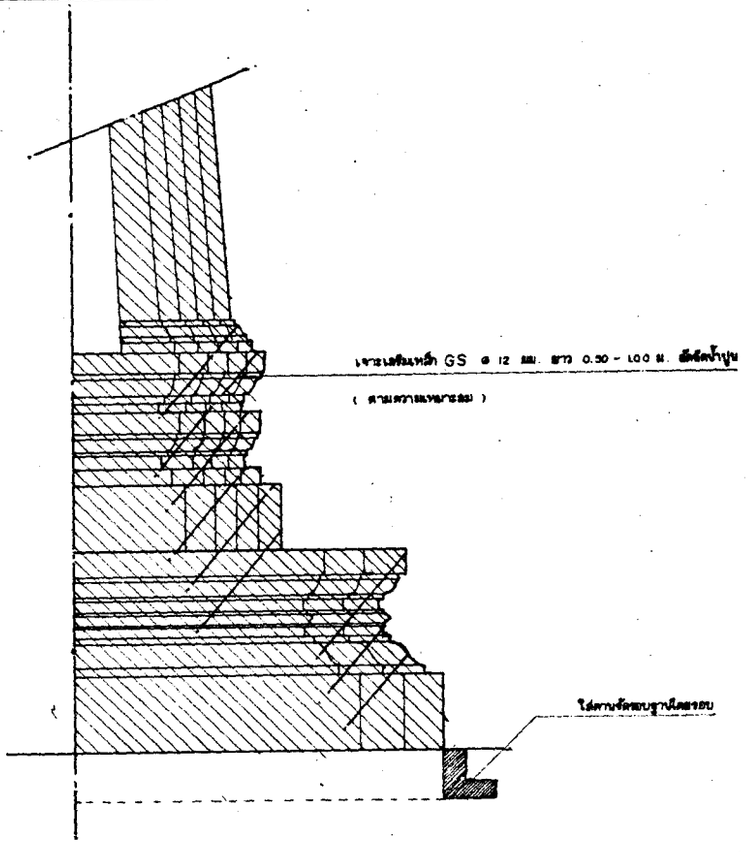

รูปขยาย รูปด้านหอระฆัง

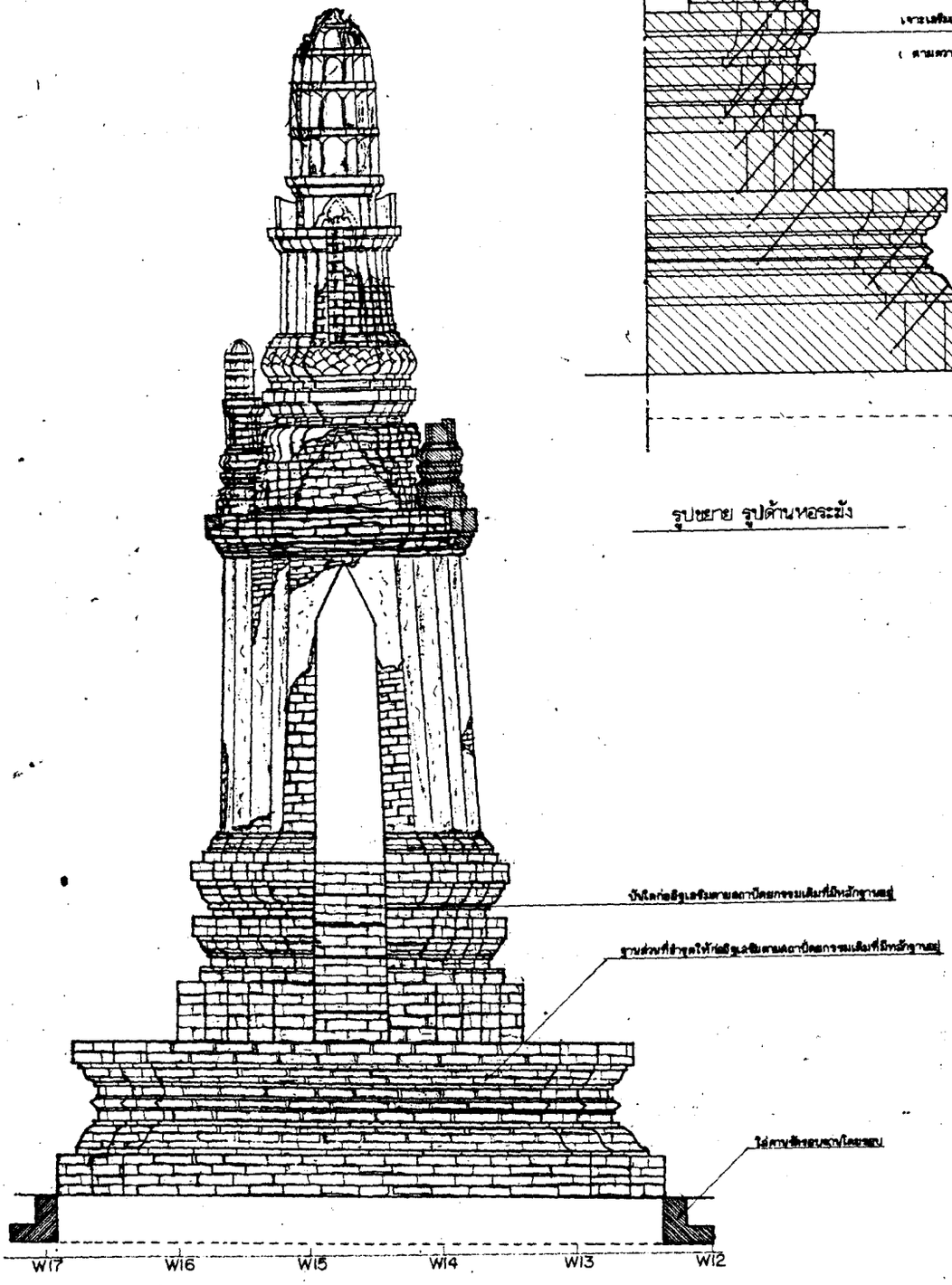

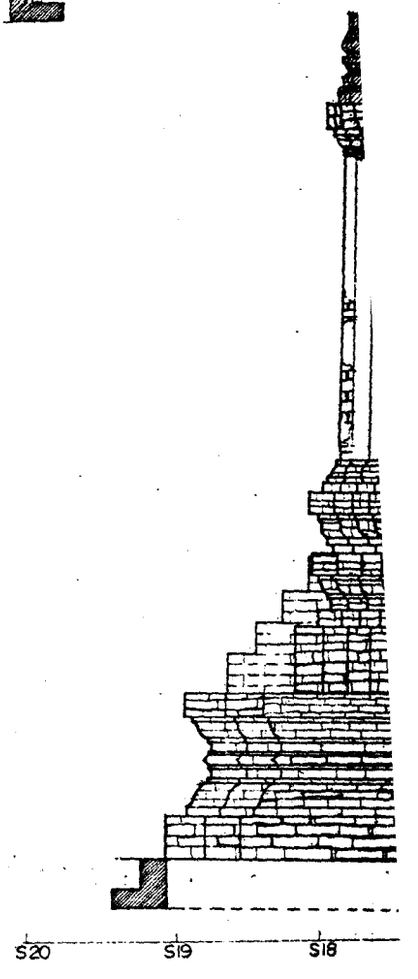

(S) รูปหอระฆัง ด้านทิศใต้
มาตราส่วน 1:25

(E) รูปหอ
มาตรา

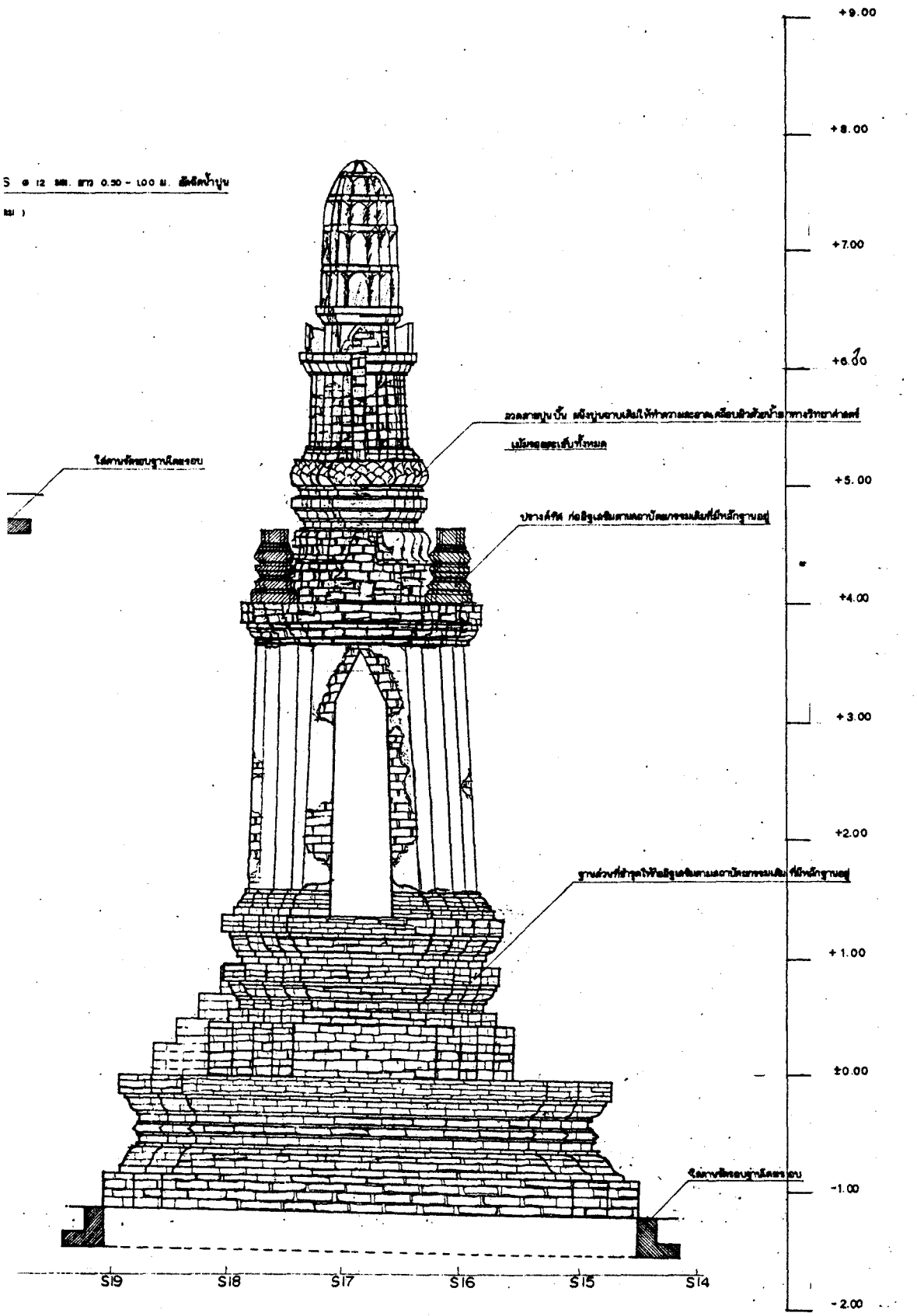

E รูปทอระฆัง ด้านทิศตะวันออก
มาตราส่วน 1:25

ผังดัชนี

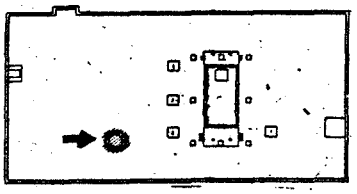

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เจียร		
กรรมการ	เสนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่ดงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองอ่ำพร้		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุข		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยจิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยนสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวรัมย		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บค.พร.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปทอระฆัง , ด้านทิศใต้ , ด้านทิศตะวันออก

(อาคารบริวารอยู่ทางทิศเหนือ)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	36	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

ก่ออิฐเสริมใหม่ให้ก่อเลียนแบบอิฐเก่า
กำแพง
แนวอิฐเดิม

รูปตัด ⓝ—ⓝ | 1:20

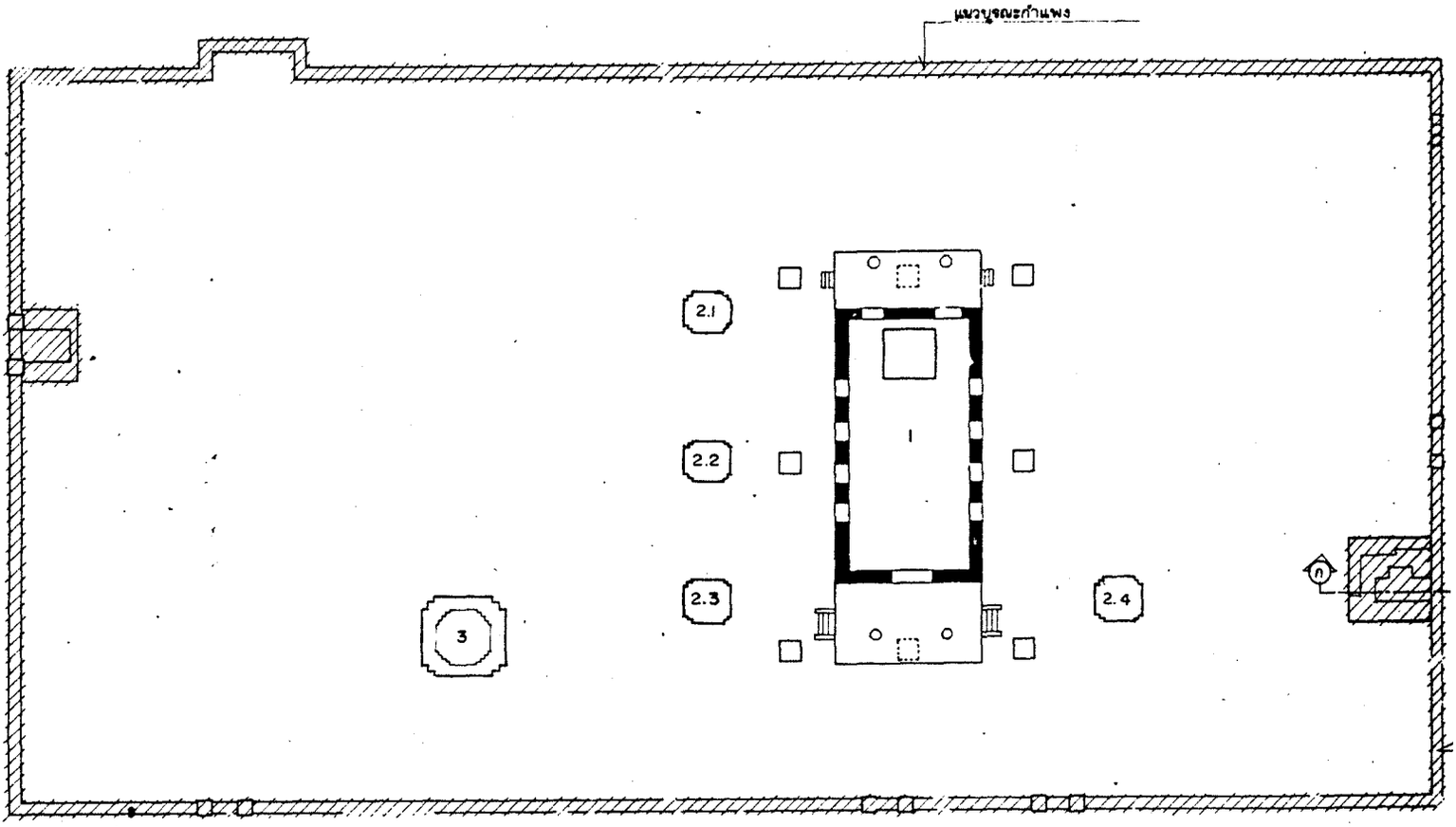
แนวบูรณะกำแพง
2.1
2.2
2.3
2.4
1
3
ⓝ

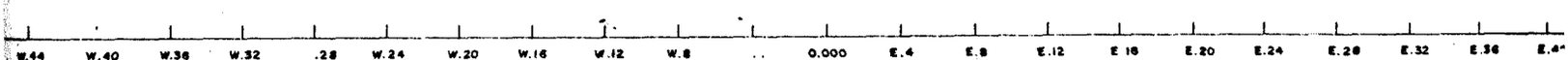
W.44
W.40
W.36
W.32
.28
W.24
W.20
W.16
W.12
W.8
0.000
E.4
E.8
E.12
E.16
E.20
E.24
E.28
E.32
E.36

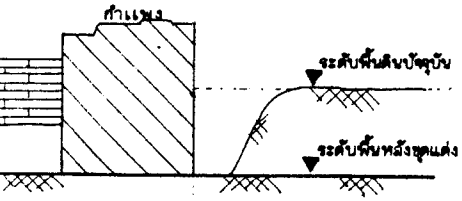

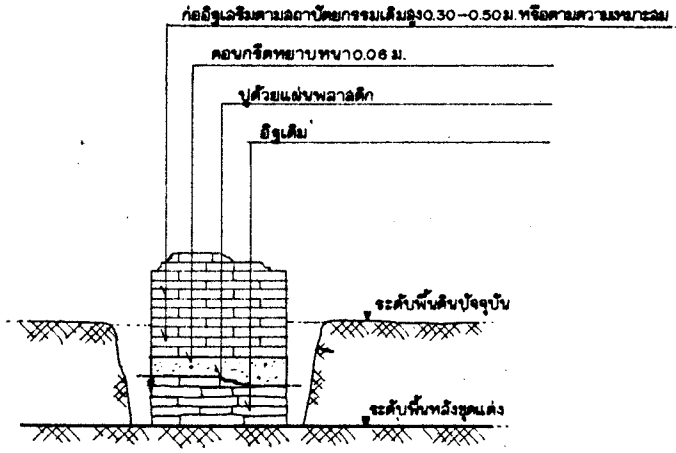

รูปตัดขวางการบูรณะกำแพง 1:20

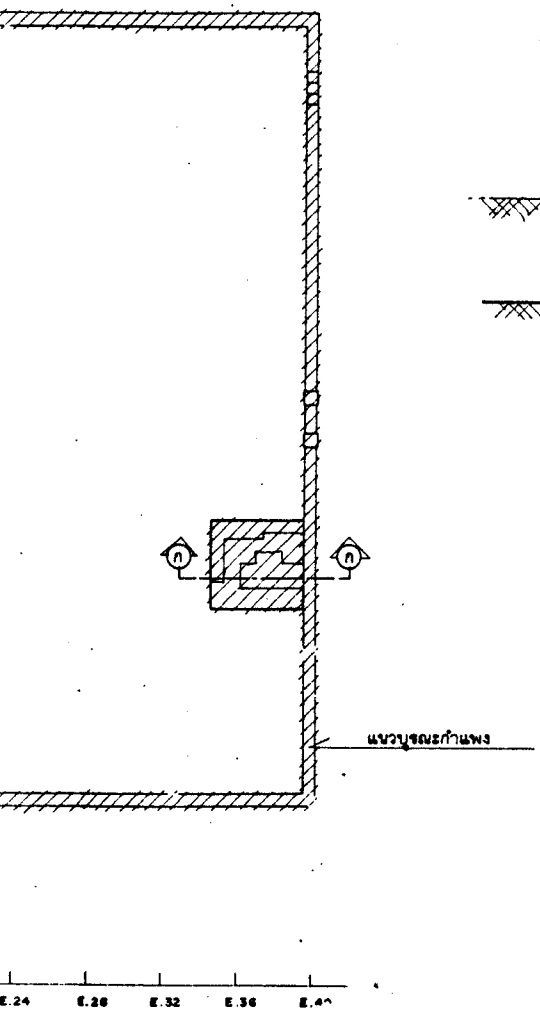

E.24 E.28 E.32 E.36 E.40

ผังดัชนี

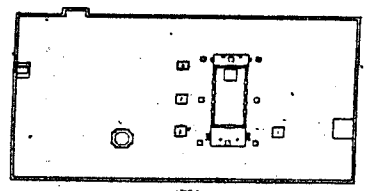

	ร่าง		
คณะทำงาน			
สำรวจ	นา .ล รัตนประทีป		
นายช่างสำรวจ	นพดล รัตนประทีป		
เขียน	อดุลย์ศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เสนา สิทธานาคย์		
กรรมการ	ณัฐพล นวลศรีเขียว		
กรรมการ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วินิจฉัย		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฐิพริเดช ทองอินทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เส็นสุข		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล รัตนประทีป		
นายช่างศิลปกรรม	อดุลย์ศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เนียมกล้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เจียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ์ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่าย:วิชาการ			
หัว หน้าฝ่ายโบราณคดี ทา			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บศ.พช.ที่ 3			
ผอ.สนอ.พช.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) อ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปตัด,ชุ่มกำแพงแก้ว

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:200	37	44

โครงการบูรณประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักสถาปัตยกรรมและผังเมือง สำนักโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

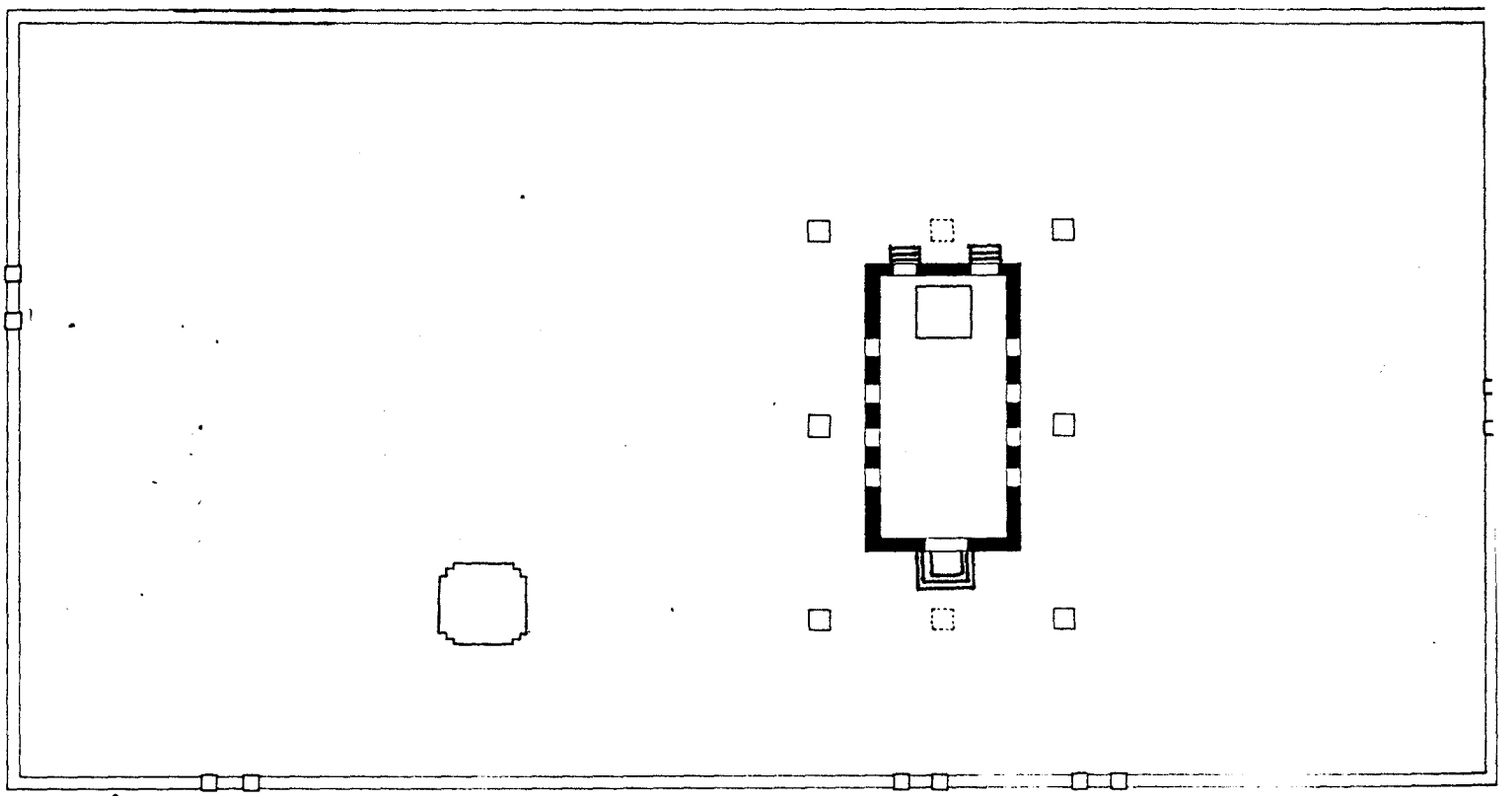

แบบวิเคราะห์ผังบริเวณ วัดใหม่ (สมัยที่ ๑)

มาตราส่วน 1 : 200

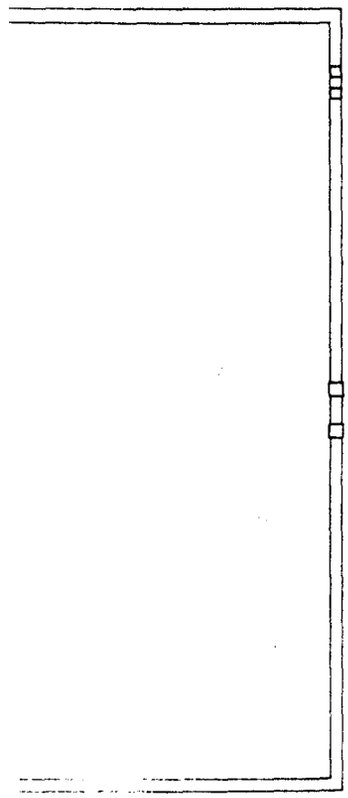

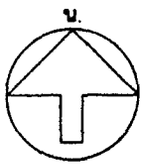

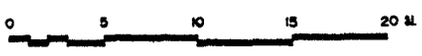

ผังดัชนี

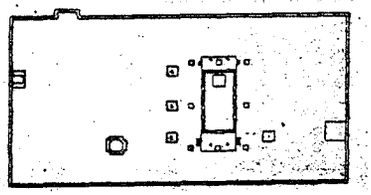

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นายสด ทิพประทีป		
นายช่างสำรวจ	นายสด ทิพประทีป		
เขียน	สุรสิทธิ์ แก่งโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์ไชยวัฒ		
กรรมการ	เสนา สิทธิมาศย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรีเขียว		
กรรมการ	ภัคพงศ์ อยู่ยงดี		
กรรมการ	เมธา วิศิษฐอนันต์		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฟริเดช ทองอินทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เส็นสุวรรณ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล ทันประทัศ		
นายช่างศิลปกรรม	สุรสิทธิ์ แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างศิลป์		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมืองสมบัติ		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวโนล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรุฬ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรุฬ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยาน			
ผอ.สนง.สบค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ สัดส่วน (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 200	38	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

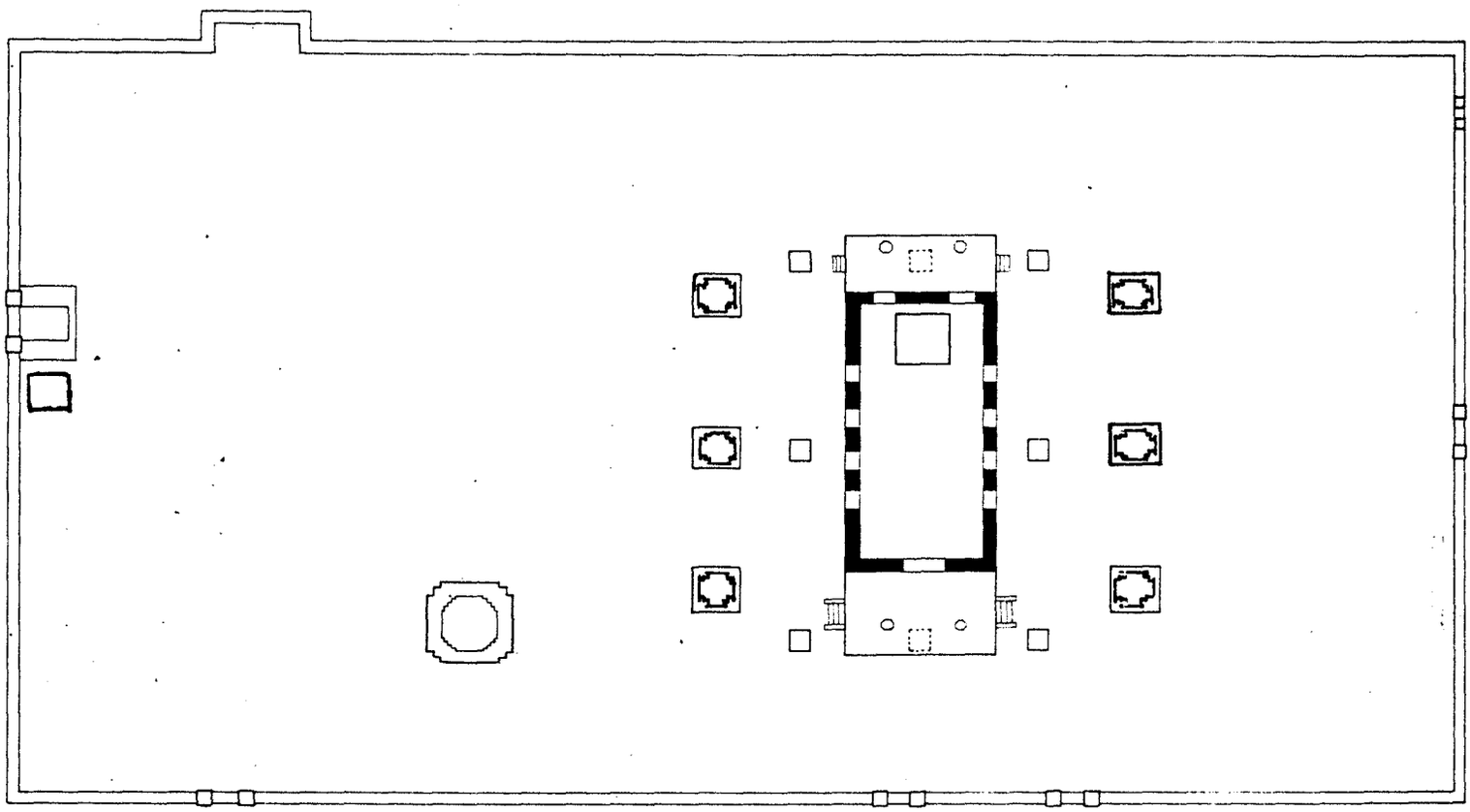

แบบวิเคราะห์ผังบริเวณ วัดใหม่ (สมัยที่ 2)

มาตราส่วน 1 : 200

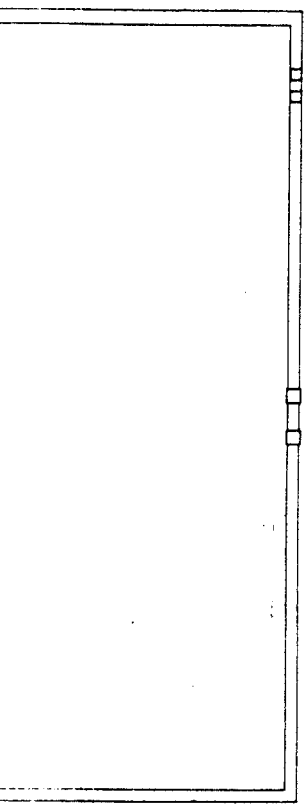

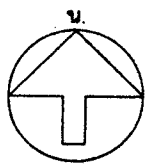

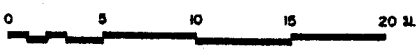

ผังตัวนี

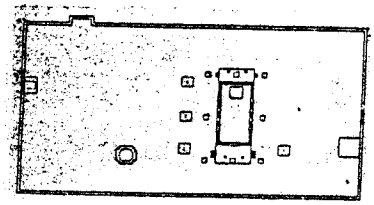

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล จันประทีป		
นายช่างสำรวจ	นพดล จันประทีป		
เขียน	ศุลธิต แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เอียร		
กรรมการ	เสนา สิพามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิจักขณะ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฤทธิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประทีป		
นายช่างศิลปกรรม	ศุลธิต แก่นใส		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี้ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิตวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิตวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. / บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ สมัยที่ 2 (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 200	39	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

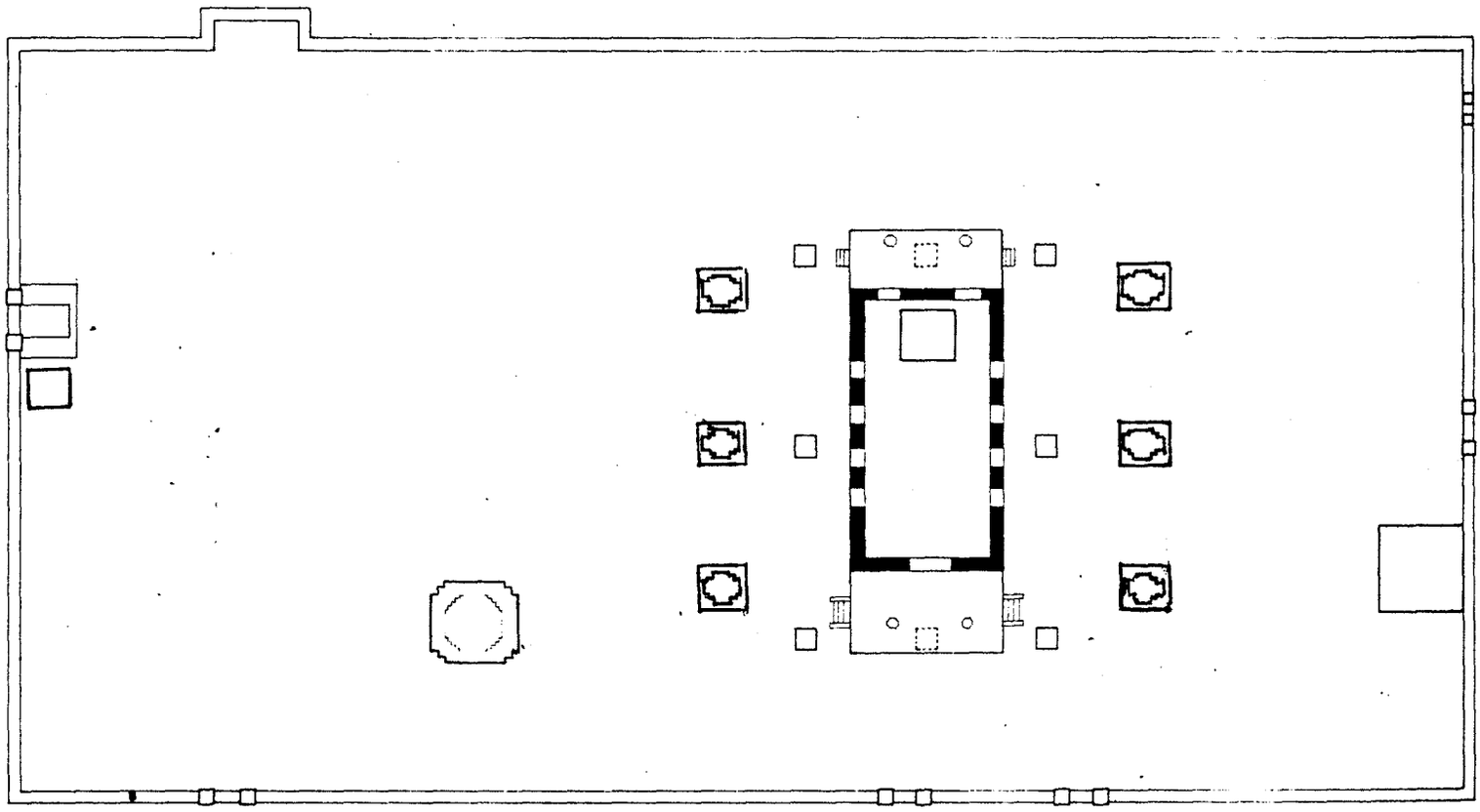

แบบวิเคราะห์ผังบริเวณ วัดใหม่ (สมัยที่ 3)

มาตราส่วน 1 : 200

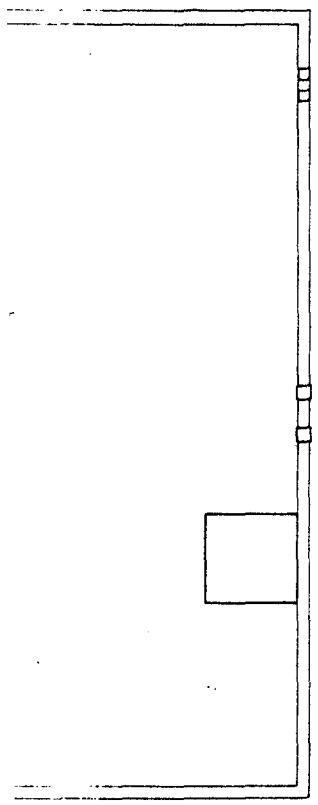

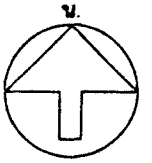

ผังดัชนี

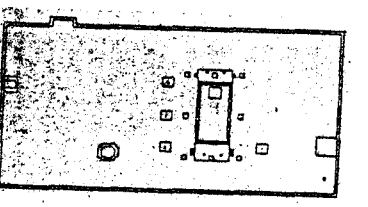

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล จันประทีป		
นายช่างสำรวจ	นพดล จันประทีป		
เขียน	สุดจิต แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์เอียร		
กรรมการ	เสนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล น่วงศรเอียว		
กรรมการ	ภัสพล์ อยู่ศรี		
กรรมการ	เมธา วิทักษณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิฟลิเลข ทองอินทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุข		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประทีป		
นายช่างศิลปกรรม	สุดจิต แก่นโล		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิต		
นักโบราณคดี	สุทธพงศ์ เมี้ยนหม้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าส่วนโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ข้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง ผังบริเวณ สมัยที่ 3 (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 200	40	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

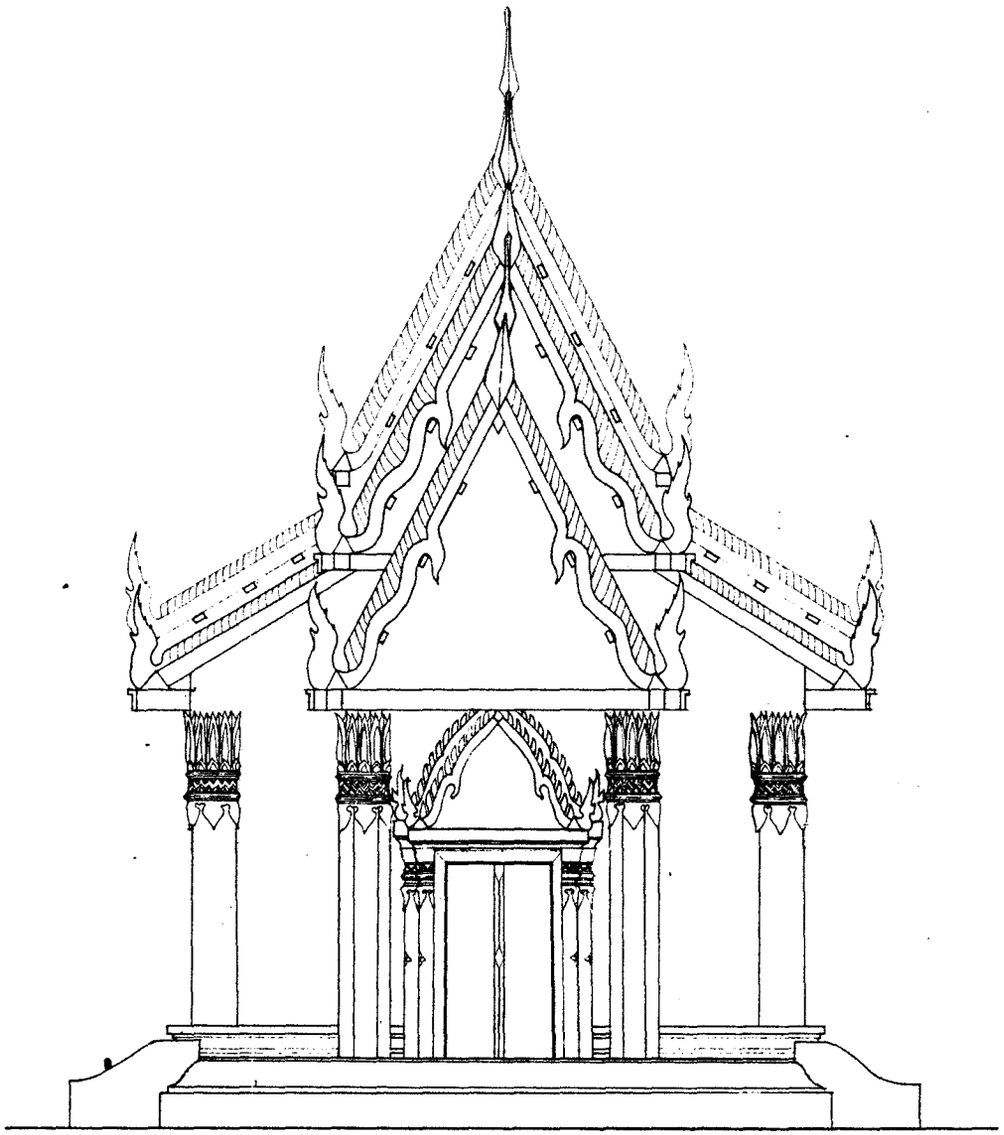

รูปด้านหน้า พระอุโบสถ (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 50

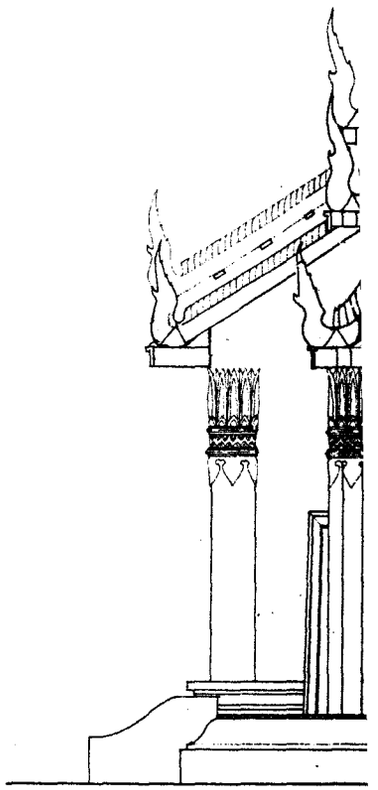

รูปด้

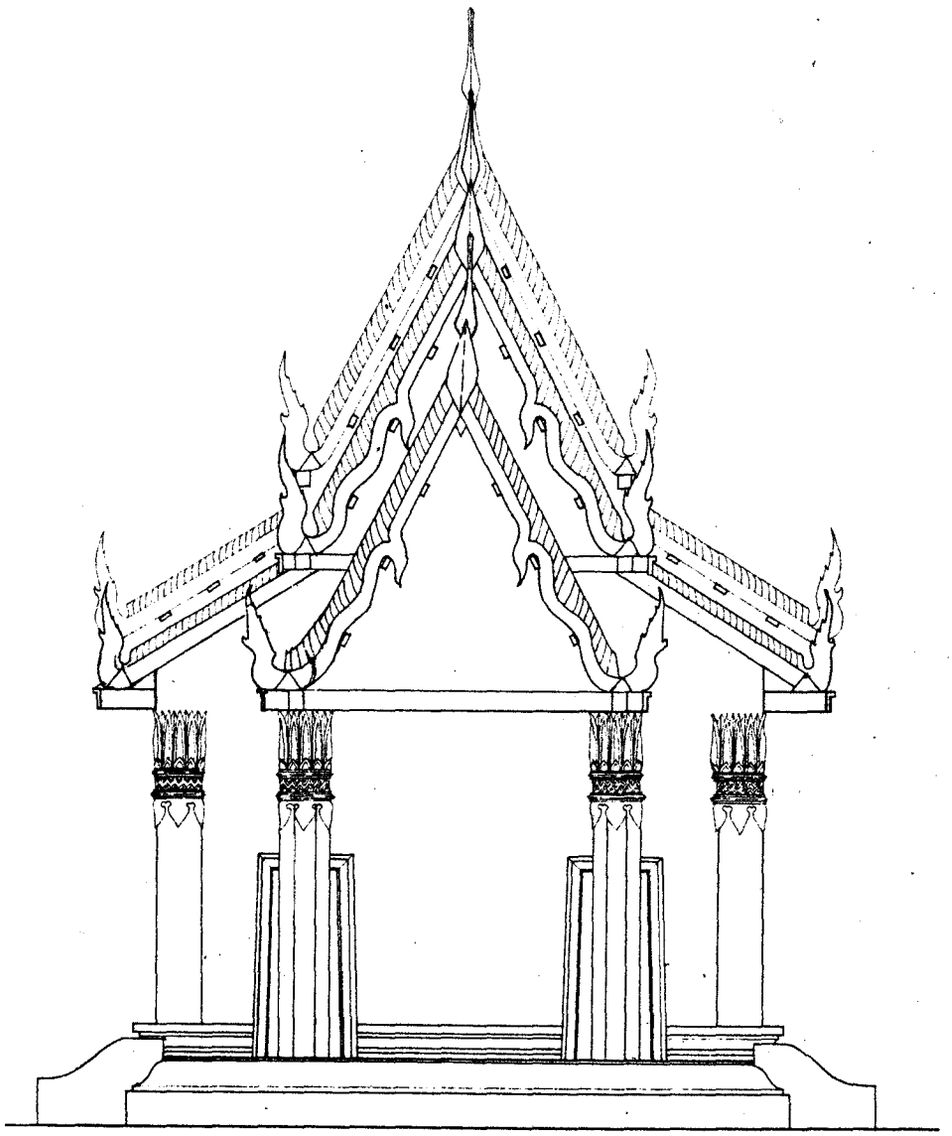

รูปด้านหลัง พระอุโบสถ (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 50

0 1 2 3 4 5 ม.

ผังตัชนี

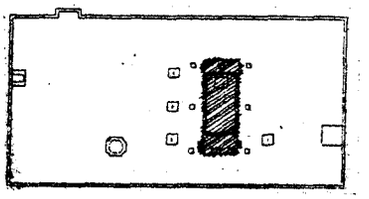

ผู้รับจ้าง			
คณะทำงาน			
สำรวจ	นพดล พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัด		
เขียน	ศุลธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์นิยม		
กรรมการ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรีเขียว		
กรรมการ	ภัคพงศ์ อยู่สงค์		
กรรมการ	เมธา วิศิษฐ์		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ฉัตรินทร์ ทองอินทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอี่ยมสุวรรณ		
ผู้ปฏิบัติ			
ออกแบบ			
นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	ศุลธิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	ธนกฤต เนียมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เอียวโมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
ตรวจ / เห็นชอบ			
สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยาน			
ผอ.สนค. นค.พช.ที่ 3			
ผอ.สนค.พช.			
ผู้อนุมัติ			
ลงนาม			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปพระอุโบสถ, รูปด้าน (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	41	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

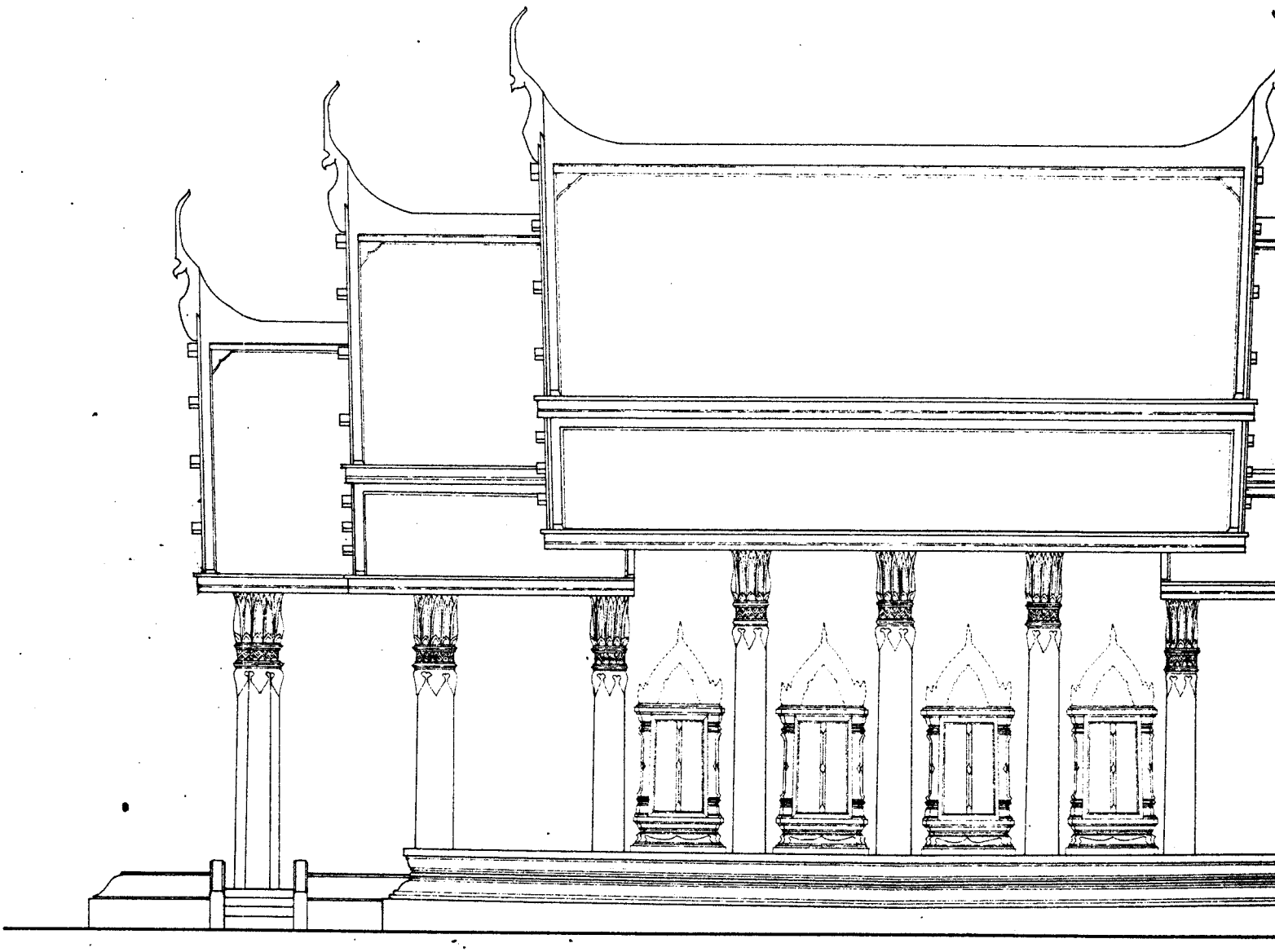

รูปด้านข้าง พระอุโบสถ (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 50

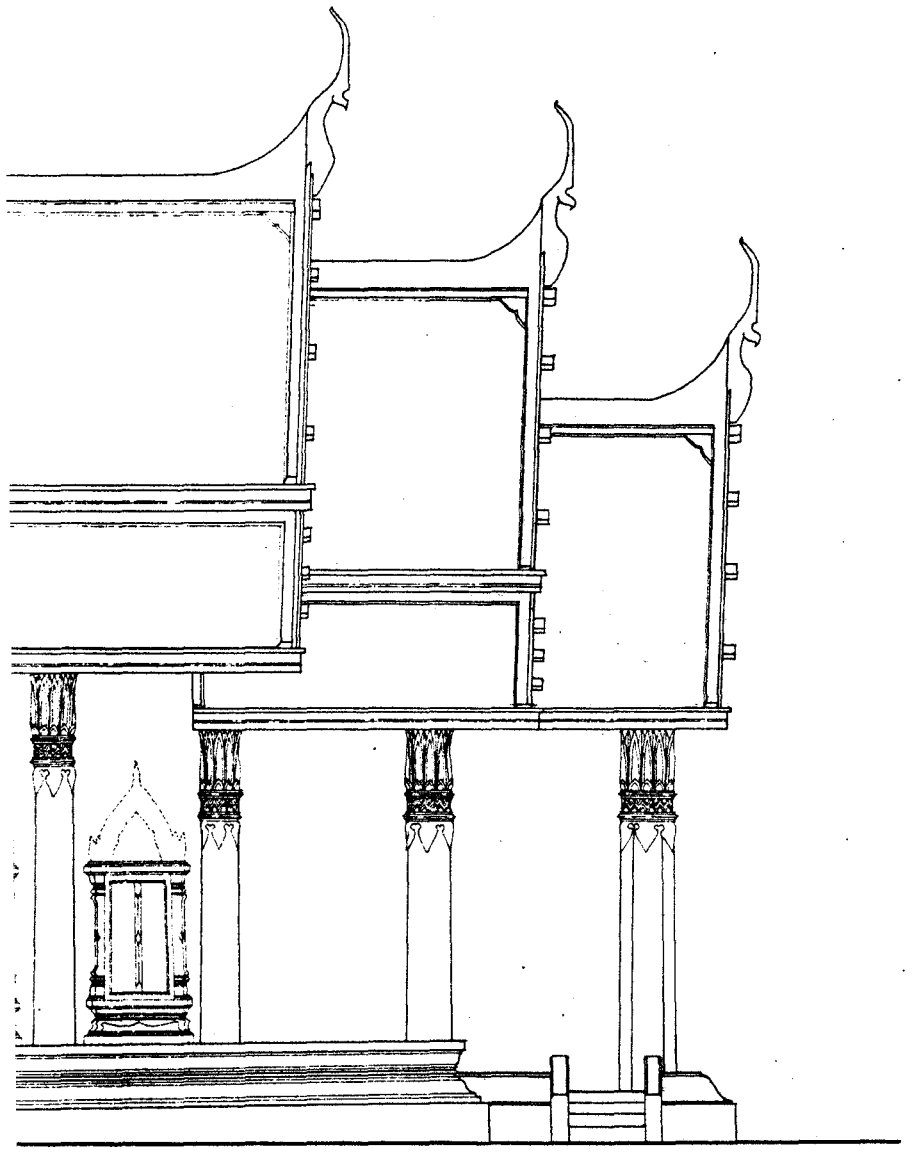

ผังดัชนี

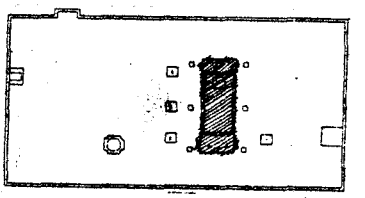

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	ดุลยศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ธะทิช สว่างศิลร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	เสนก สิทามาตย์		
กรรมการ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการ	ภัคพลี อยู่คงดี		
กรรมการ	เมธา วิศิษฐณ		
กรรมการ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการ	ปิหลิงเคช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เส็นสุวง		

ผู้บังคับบัญชา

ออกแบบ

นายช่างไทยา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	ดุลยศิล แก่นโล		
นักโบราณคดี	ธะทิช สว่างศิลร		
นักโบราณคดี	อุทรพงศ์ เมี้ยมสมบัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวรินทร		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิตมุตติ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิตมุตติ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ช้าง) จ.พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปพระในซุ้ม , รูปด้าน (แบบวินิจฉัย)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 50	42	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

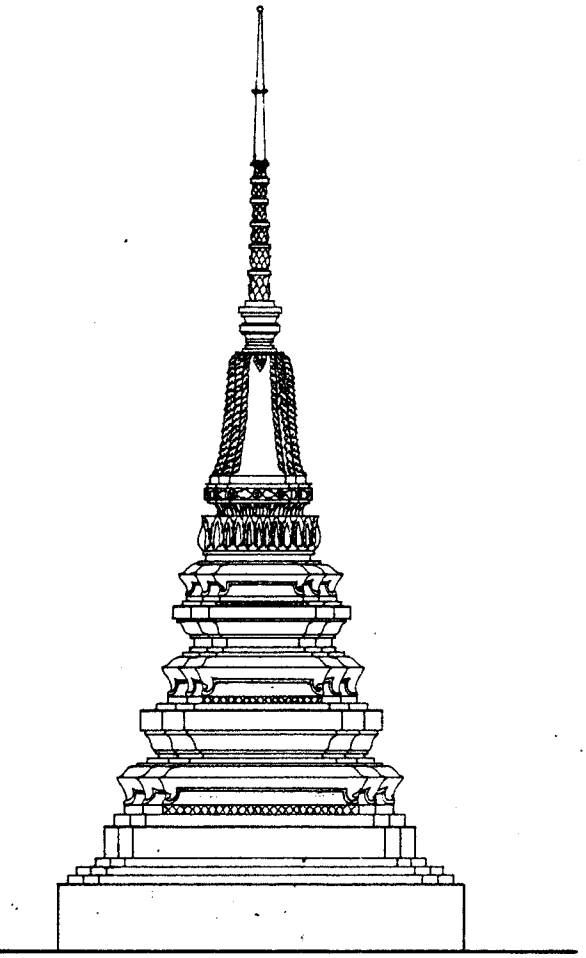

รูปด้าน เจดีย์รายหมายเลข 2.1 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1:25

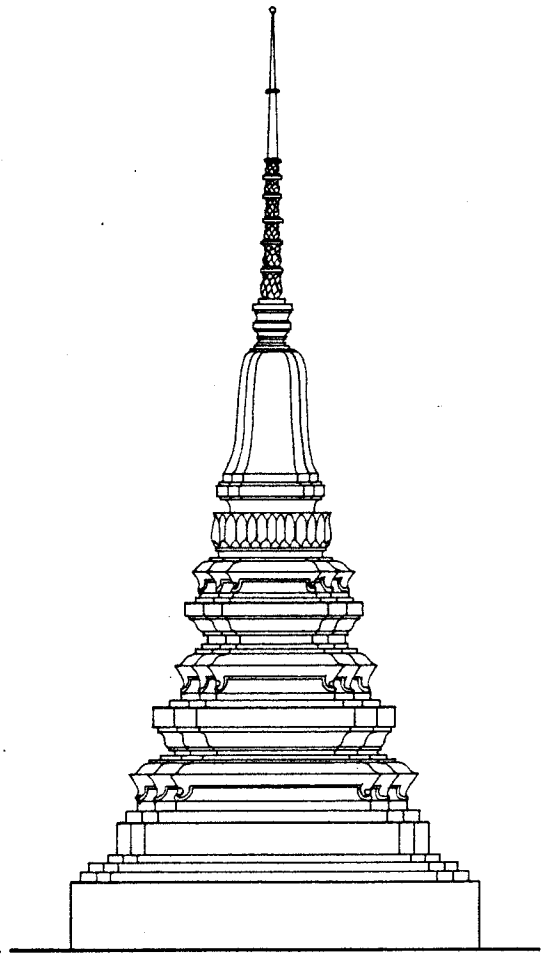

รูปด้าน เจดีย์รายหมายเลข 2.2 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1:25

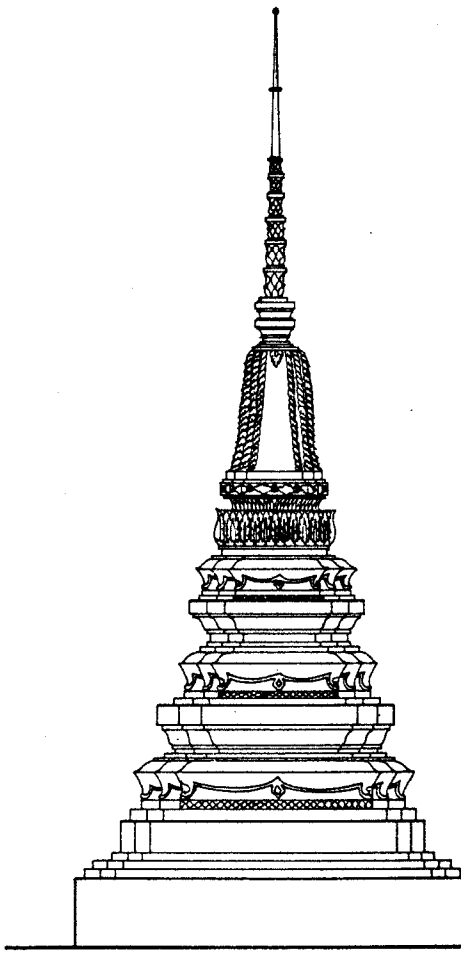

รูปด้าน เจดีย์รายหมายเลข 2.3 (แบบวิเคร

มาตราส่วน 1:25

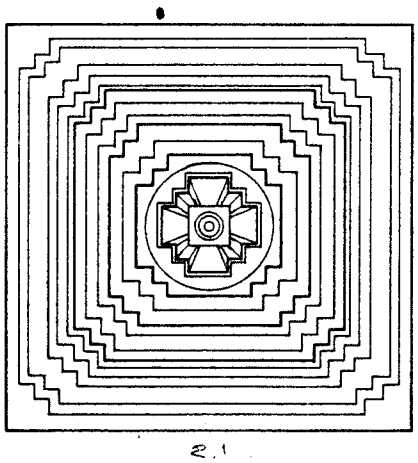

2.1

รูปแปลน เจดีย์รายหมายเลข 2.1 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1:25

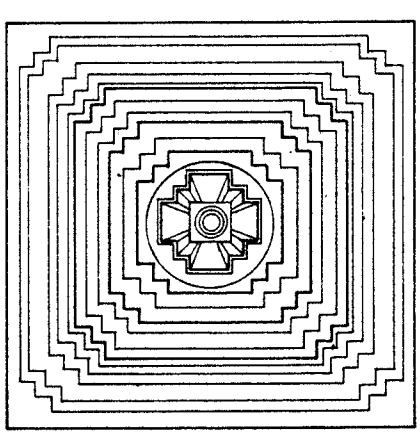

รูปแปลน เจดีย์รายหมายเลข 2.2 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1:25

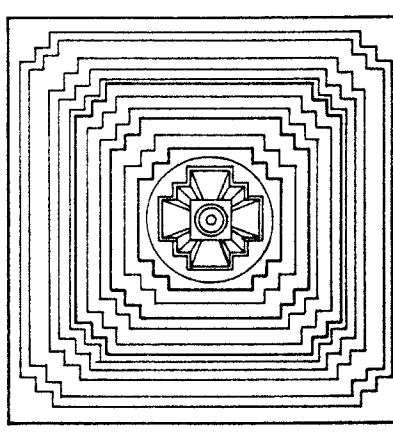

รูปแปลน เจดีย์รายหมายเลข 2.3 (แบบวิเค

มาตราส่วน 1:25

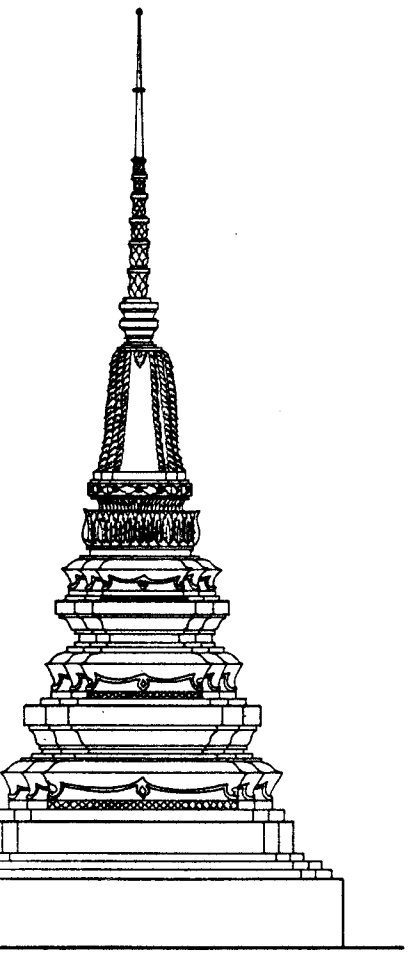

เจดีย์รายหมายเลข 2.3 (แบบวิเคราะห์)

ส่วน 1 : 25

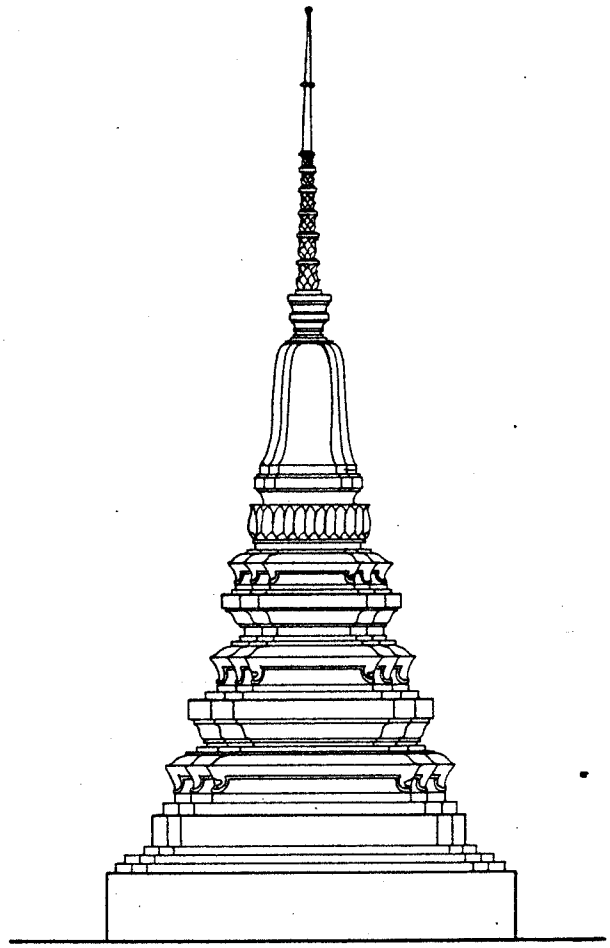

รูปด้าน เจดีย์รายหมายเลข 2.4 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 25

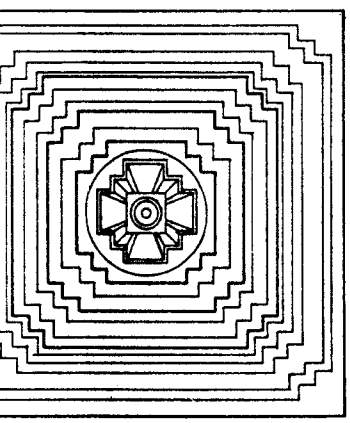

ลน เจดีย์รายหมายเลข 2.3 (แบบวิเคราะห์)

วน 1 : 25

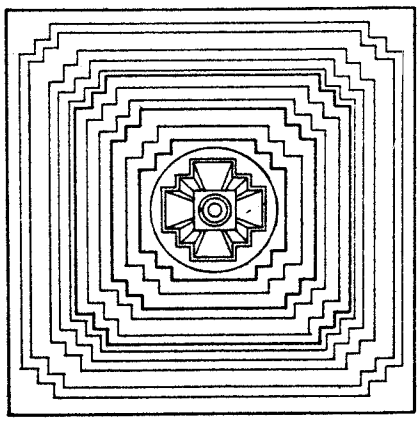

รูปแปลน เจดีย์รายหมายเลข 2.4 (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 25

ผังตัชนี

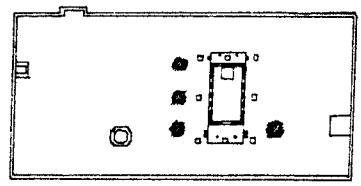

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัด		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัด		
เขียน	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เอนก สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพล อยู่คงดี		
กรรมการฯ	เมธา วิจักขณ		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ปุฑวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เย็นสุระ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัด		
นายช่างศิลปกรรม	ดุสิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร		
นักโบราณคดี	อุทุมพงศ์ เมี้ยนลน้าย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เขียววิมล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บต.พช.ที่ 3			
ผอ.สบต.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (ร้าง) จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง เจดีย์รายหมายเลข 2.1,2.2,2.3,2.4 รูปแปลน,รูปด้าน (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	43	44

โครงการบูรณะประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

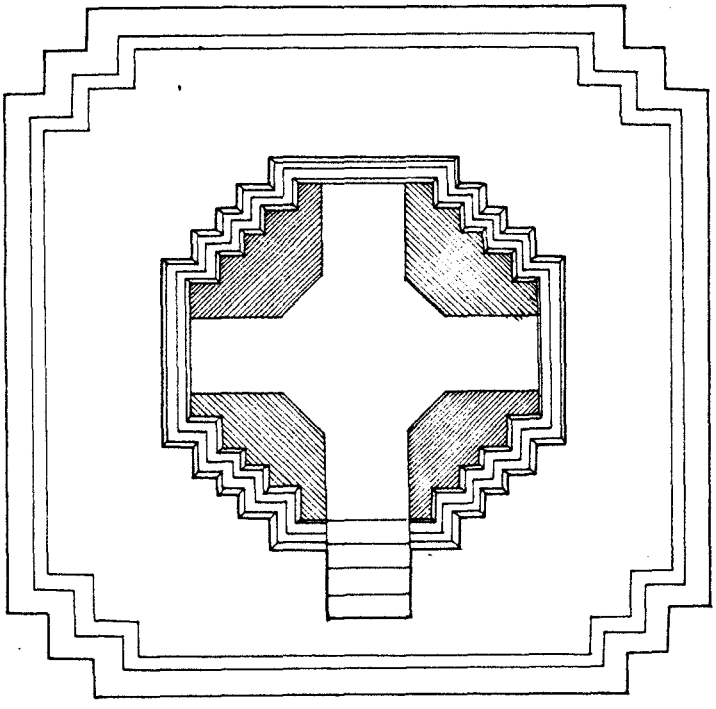

แปลน หอระฆัง (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 25

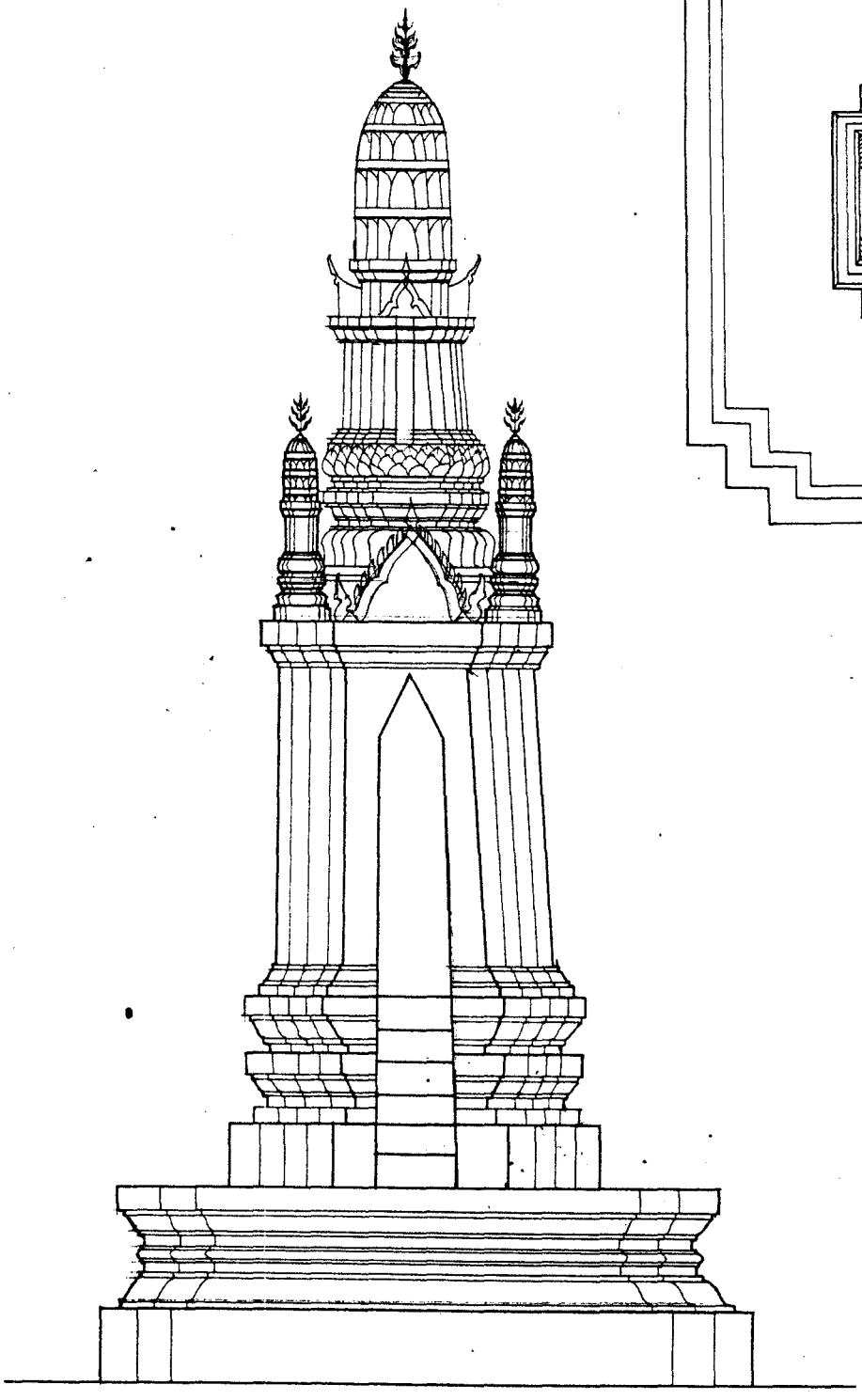

รูปด้านหน้า หอระฆัง (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 25

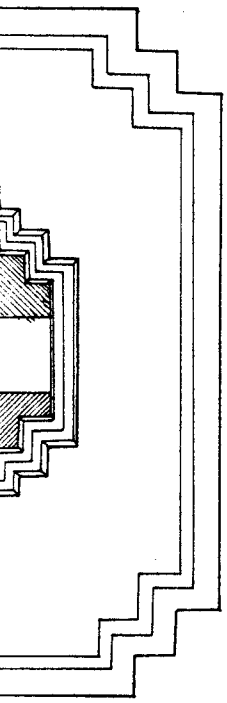

(เคราะห์)

25

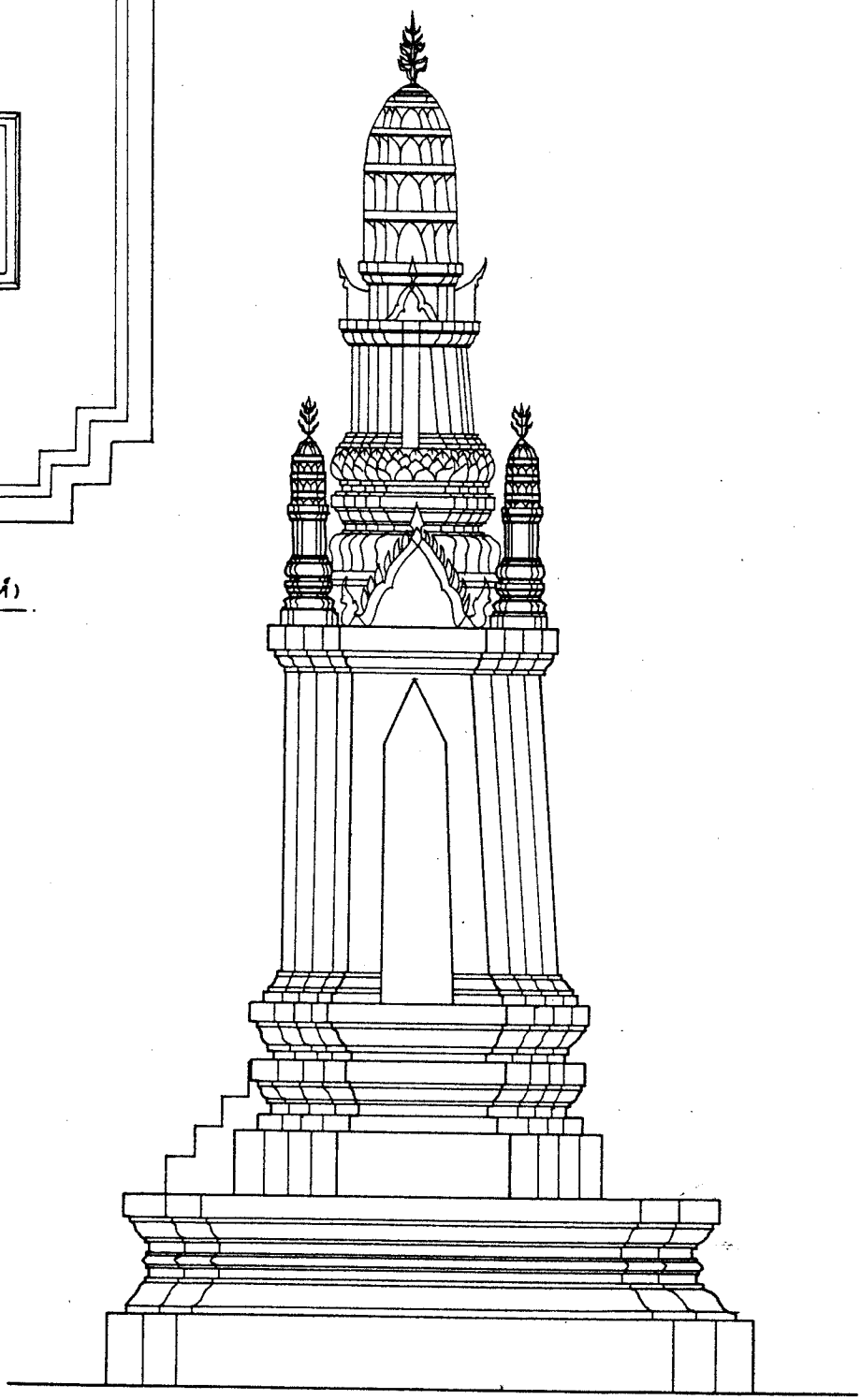

รูปด้านข้าง ทอระฆัง (แบบวิเคราะห์)

มาตราส่วน 1 : 25

ผังตัวนี้

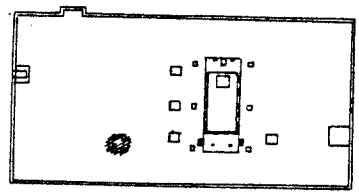

ผู้รับจ้าง

คณะทำงาน

สำรวจ	นพดล พันประหัส		
นายช่างสำรวจ	นพดล พันประหัส		
เขียน	สุธยศิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร์		

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการฯ	บรรจง วงศ์วิเชียร		
กรรมการฯ	เสนก สิทามาตย์		
กรรมการฯ	ณัฐพล ม่วงศรเขียว		
กรรมการฯ	ภัคพลสิ อยู่สงสิ		
กรรมการฯ	เมธา วิลัยรัตน์		
กรรมการฯ	สุดชาย พานสุวรรณ		
กรรมการฯ	ฐิทวิเดช ทองจันทร์		
ผู้ควบคุมงาน	เทอดศักดิ์ เอื้นสุวะ		

ผู้ปฏิบัติ

ออกแบบ

นายช่างโยธา	นพดล พันประหัส		
นายช่างศิลปกรรม	สุธยศิต แก่นโต		
นักโบราณคดี	ชลทิช สว่างจิตร์		
นักโบราณคดี	ยุทธพงศ์ เมี่ยมสมัย		
สถาปนิก	ศรีสกุล เชียวชิยล		
ภูมิสถาปนิก			
วิศวกรโยธา	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		
วิศวกร	วิรวุฒิ จิณวุฒิ		

ตรวจ / เห็นชอบ

สถาปนิก			
วิศวกร			
หัวหน้าฝ่ายวิชาการ			
หัวหน้าฝ่ายโบราณสถาน			
หัวหน้าอุทยานฯ			
ผอ.สนอ. บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			

แบบ วัดใหม่ (เจ้าน) - จ. พระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้าน,รูปแปลน ทอระฆัง (แบบวิเคราะห์)

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1 : 25	44	44

โครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

สำนักศาสนโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กรมศิลปากร

TOP VIEW SIDE VIEW

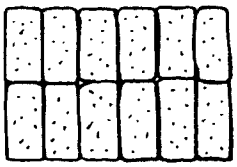

เทคนิคการเรียงอิฐฐานรากของกำแพงวัดด้านตะวันออก

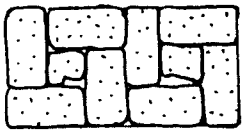

เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัดด้านตะวันออกและเหนือ

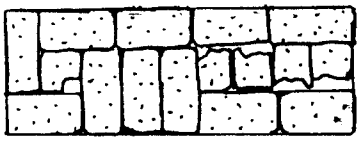

เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัดด้านตะวันตก

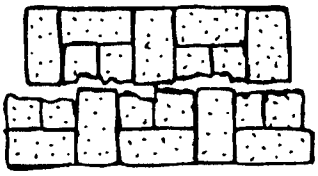

เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัดด้านใต้แบบที่ 1

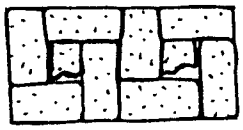

เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัดด้านใต้แบบที่ 2

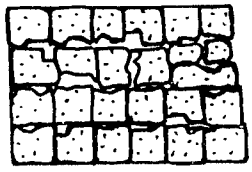

เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัดด้านใต้แบบที่ 3

ภาพลายเส้นที่ 1 เทคนิคการเรียงอิฐของกำแพงวัด

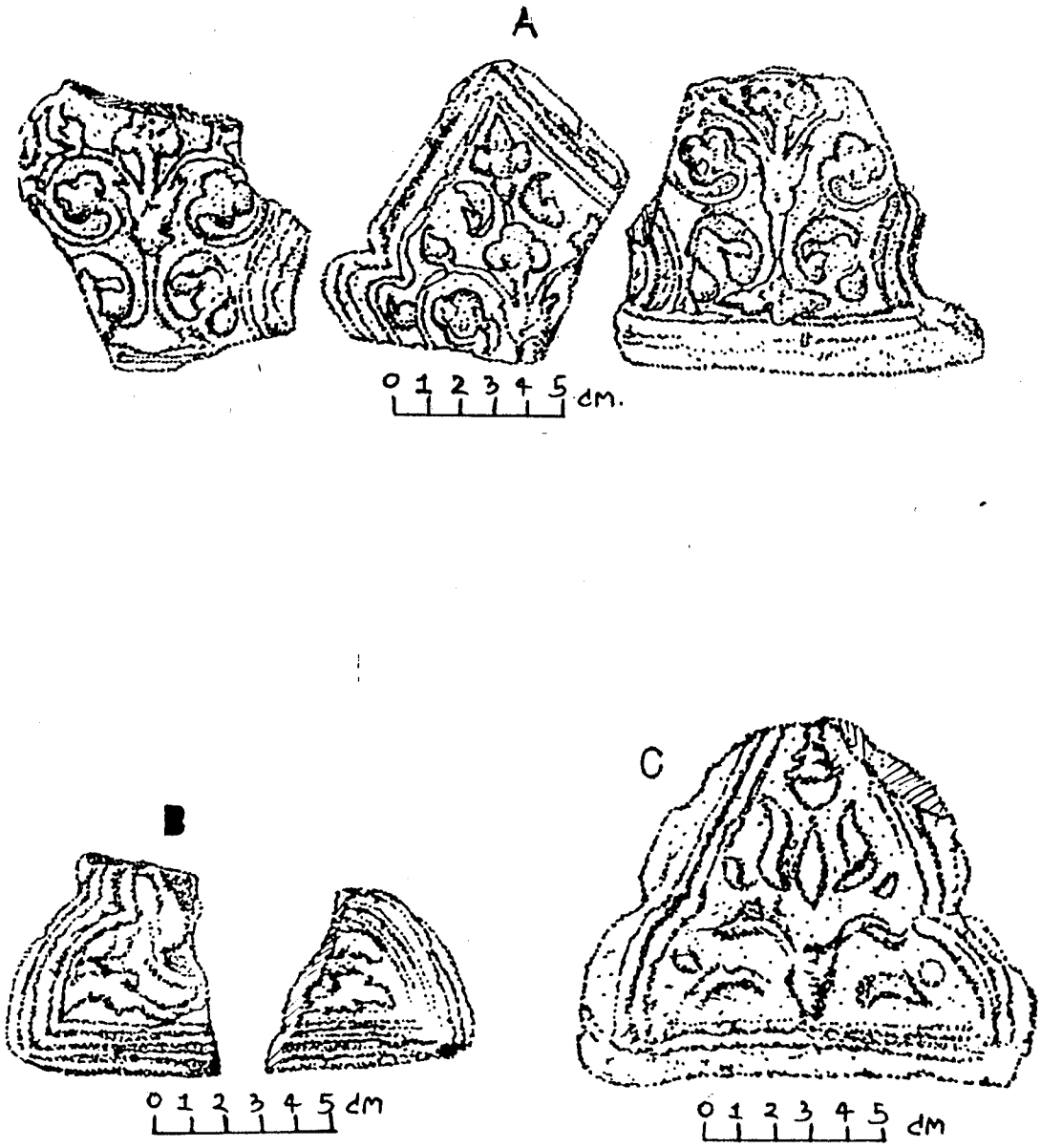

ภาพลายเส้นที่ 2 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธุ์พฤกษา

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3

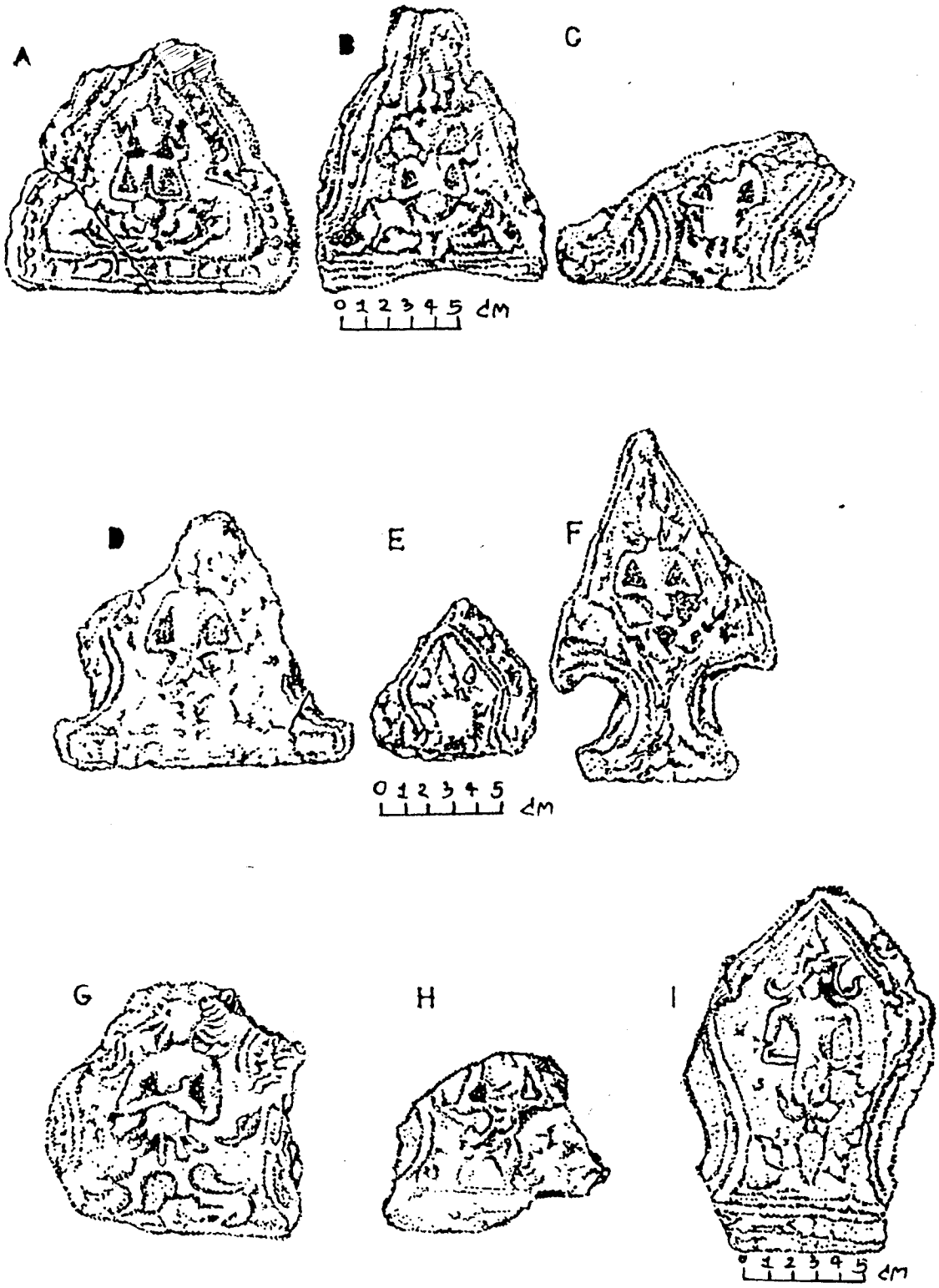

ภาพลายเส้นที่ 3 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนม

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 E.แบบที่ 5 F.แบบที่ 6

G.แบบที่ 7 H.แบบที่ 8 I.แบบที่ 9

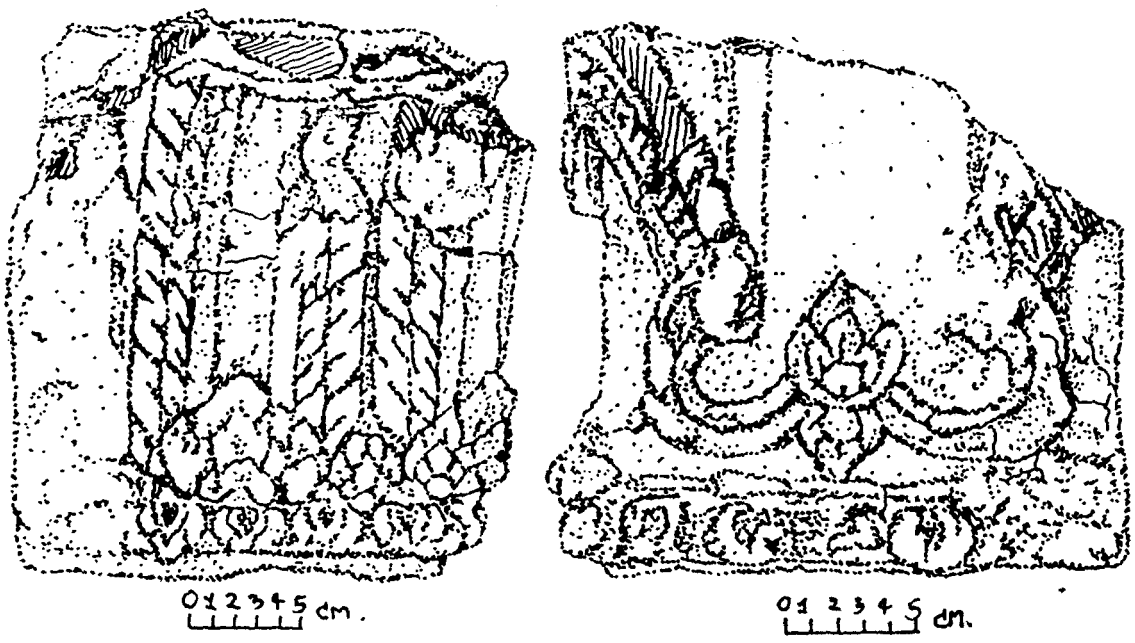

ภาพลายเส้นที่ 4 บัวปลายเสาและกาบกระจังปูนปั้น ประดับเสากรอบประตูของพระอุโบสถ ในงานก่อสร้างระยะที่สอง

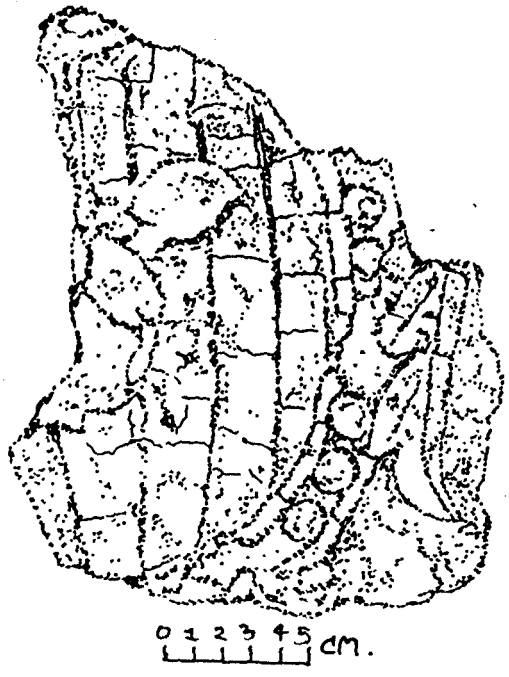

ภาพลายเส้นที่ 5 ลายรูปวงกลมปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ

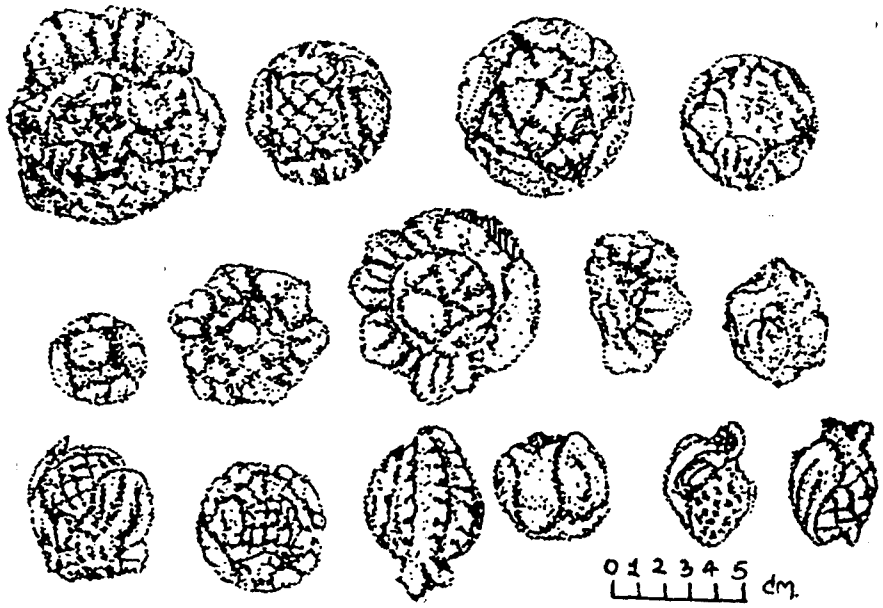

ภาพลายเส้นที่ 6 ลายดอกไม้และผลไม้ปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ

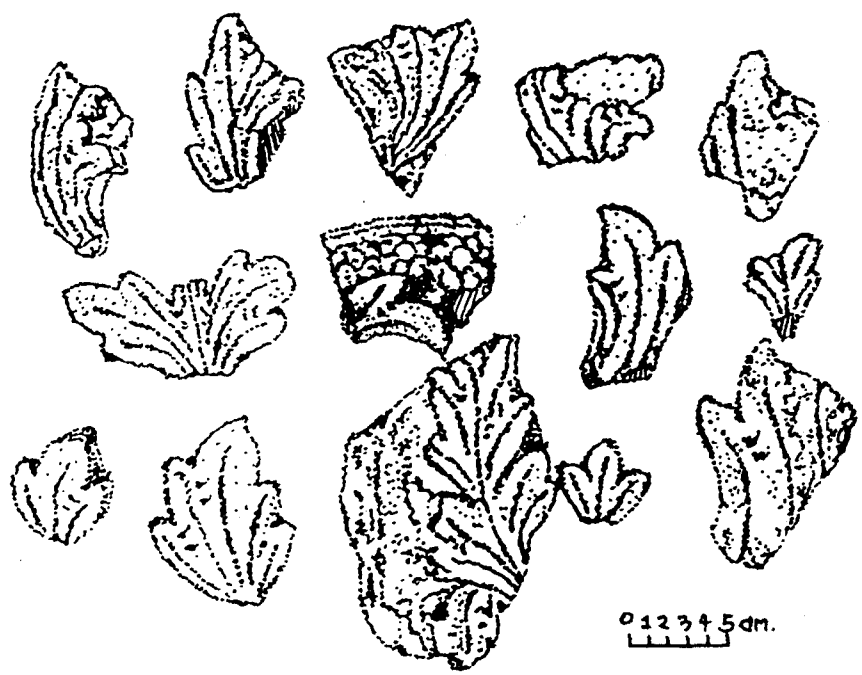

ภาพลายเส้นที่ 7 ลายใบไม้ปูนปั้นประดับช่องประตูของผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ

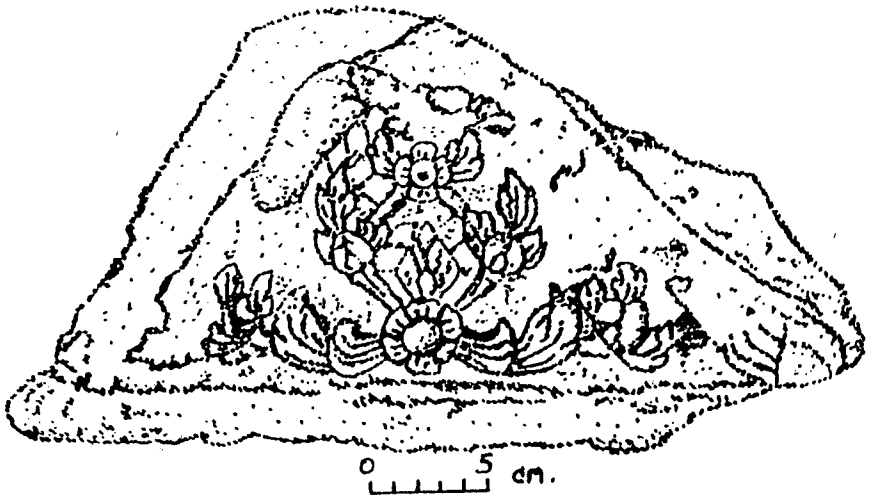

ภาพลายเส้นที่ 8 หน้าบันปูนปั้นของซ่องหน้าต่างพระอุโบสถ

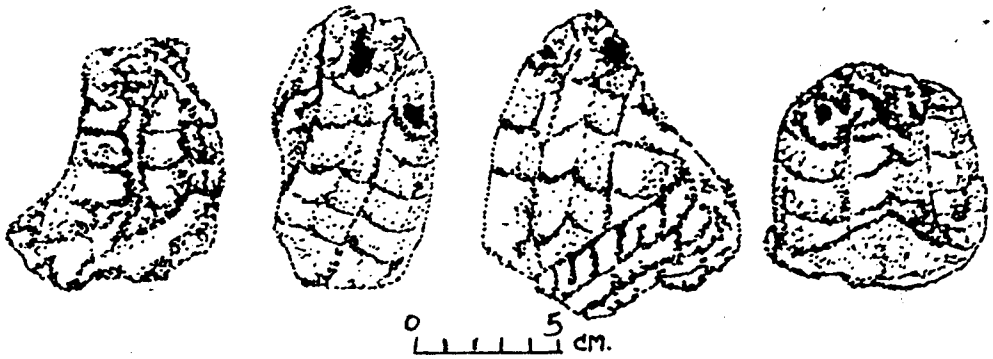

ภาพลายเส้นที่ 9 นาคสามเศียรปลายกรอบซุ้มหน้าบันปูนปั้น

ภาพลายเส้นที่ 10 ช่อฟ้าปูนปั้น

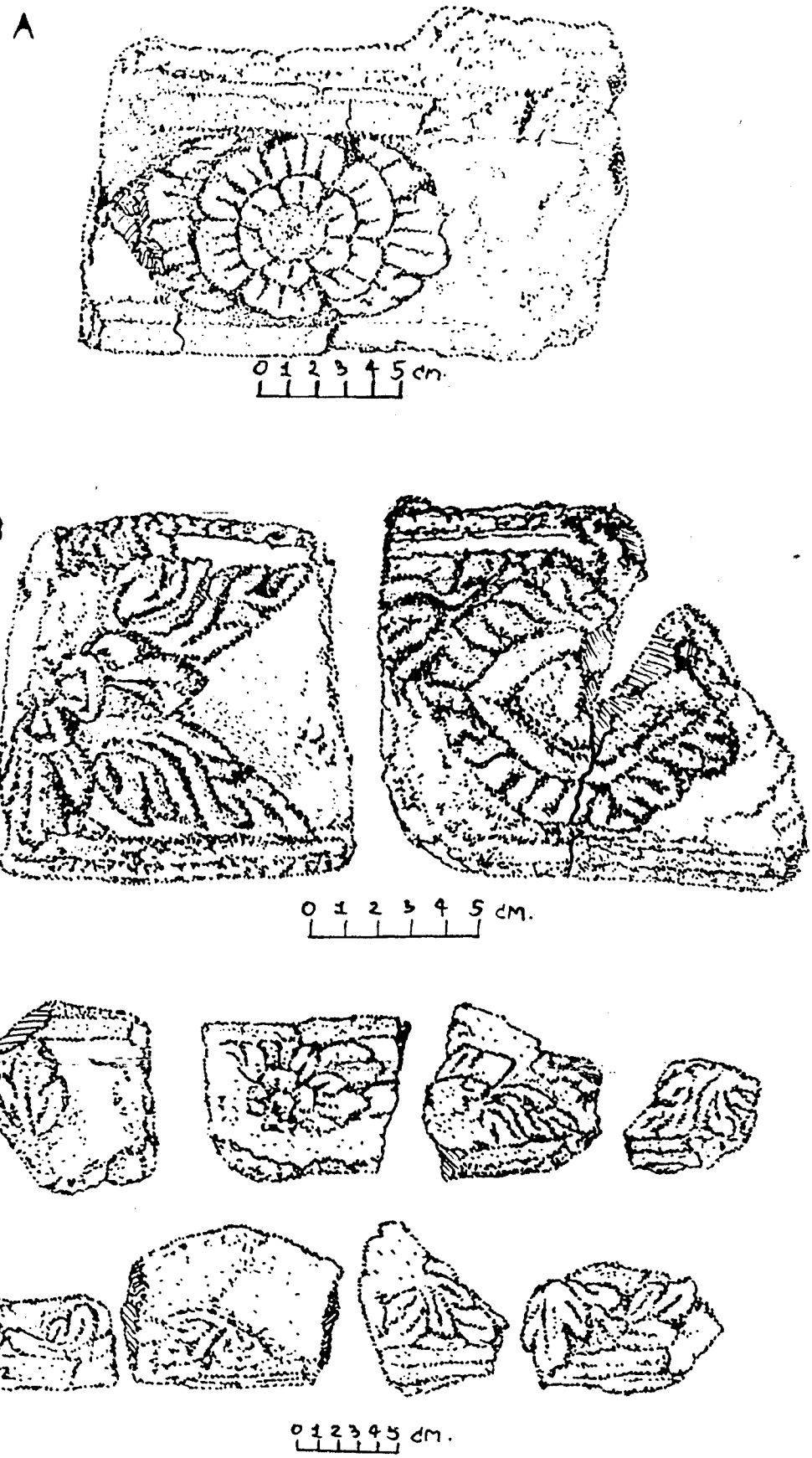

ภาพลายเส้นที่ 11 ลายหน้ากระดานปูนปั้นเหนือกรอบหน้าต่างของพระอุโบสถ

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3

A

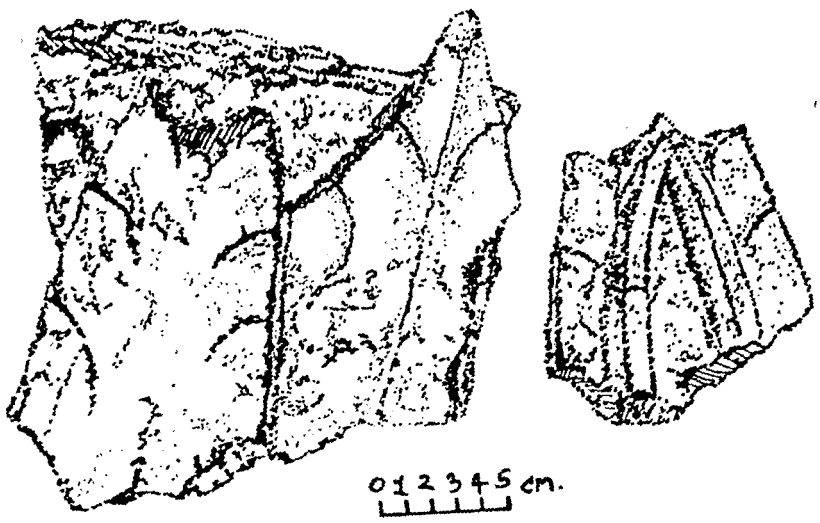

B

ภาพลายเส้นที่ 12 เสาติดกับผนังปูนปั้น

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2

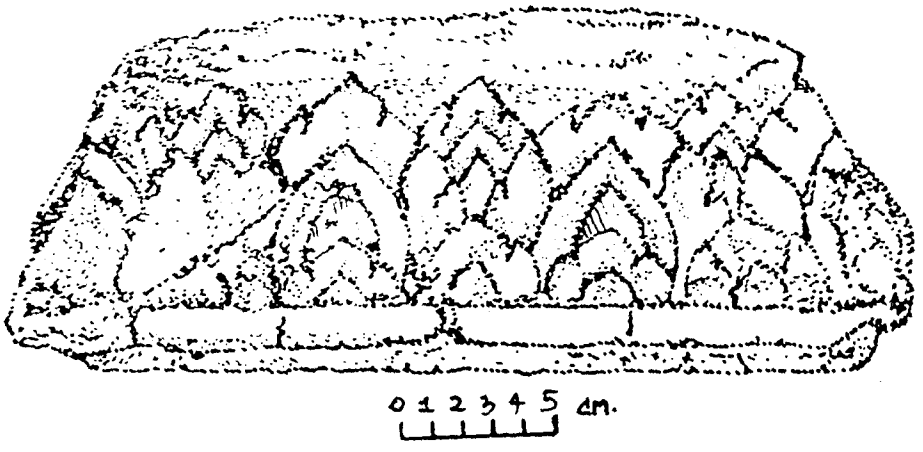

ภาพลายเส้นที่ 13 บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

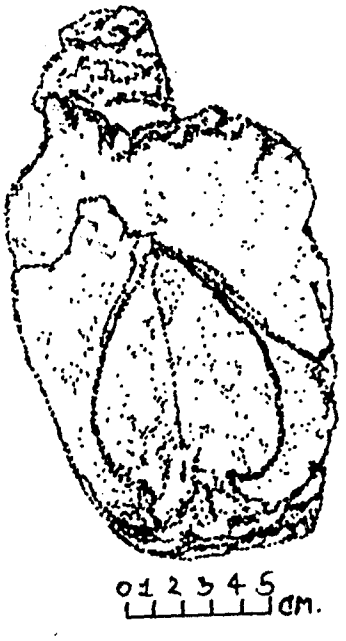

ภาพลายเส้นที่ 14 เท้าสิงห์ปูนปั้น

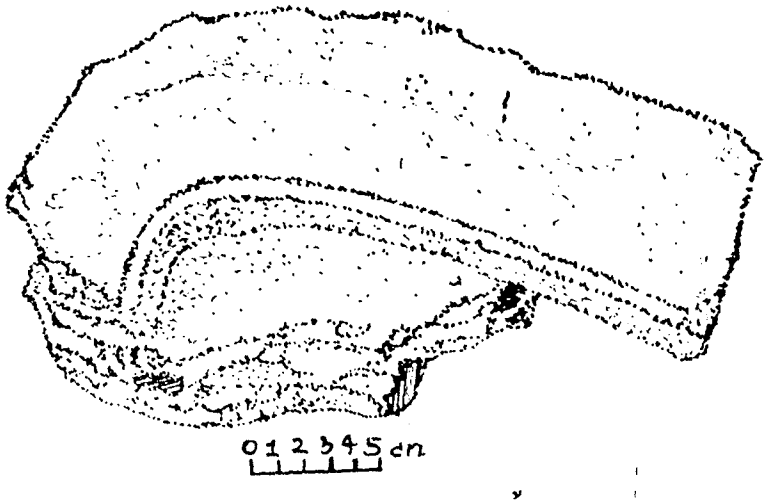

ภาพลายเส้นที่ 15 ท้องสิงห์ปูนปั้น

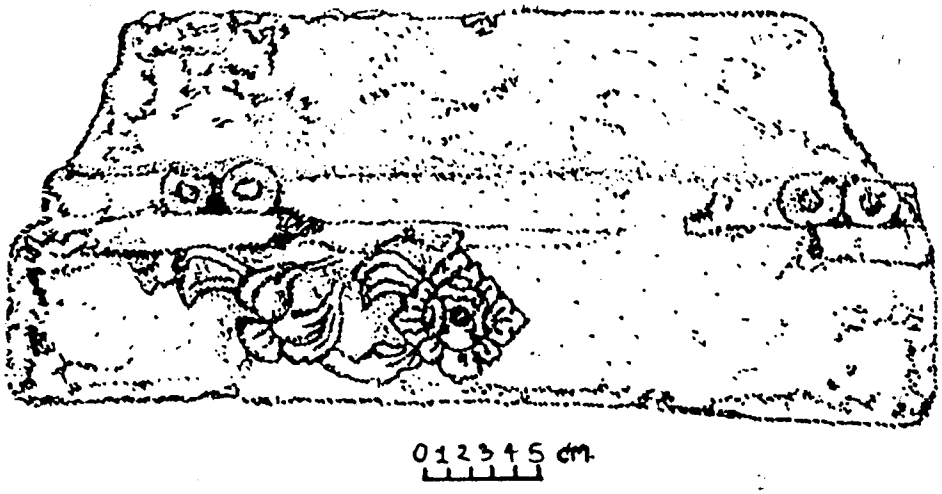

ภาพลายเส้นที่ 16 ลายหน้ากระดานปูนปั้น

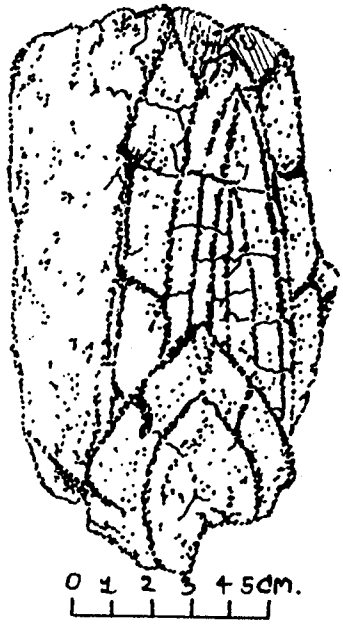

ภาพลายเส้นที่ 17 กลีบบัวปูนปั้น

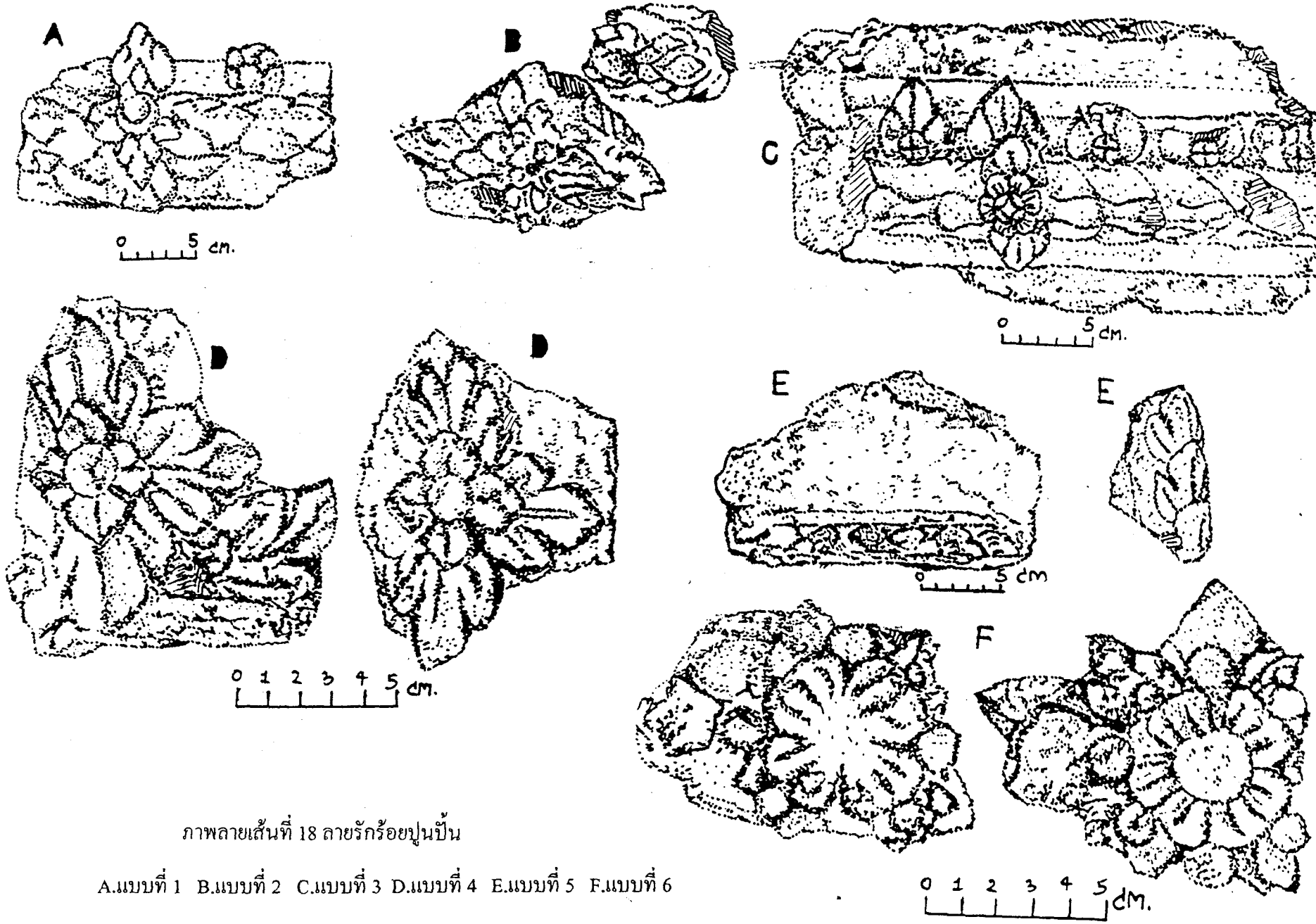

ภาพลายเส้นที่ 18 ลายรักร้อยปูนปั้น

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4 E.แบบที่ 5 F.แบบที่ 6

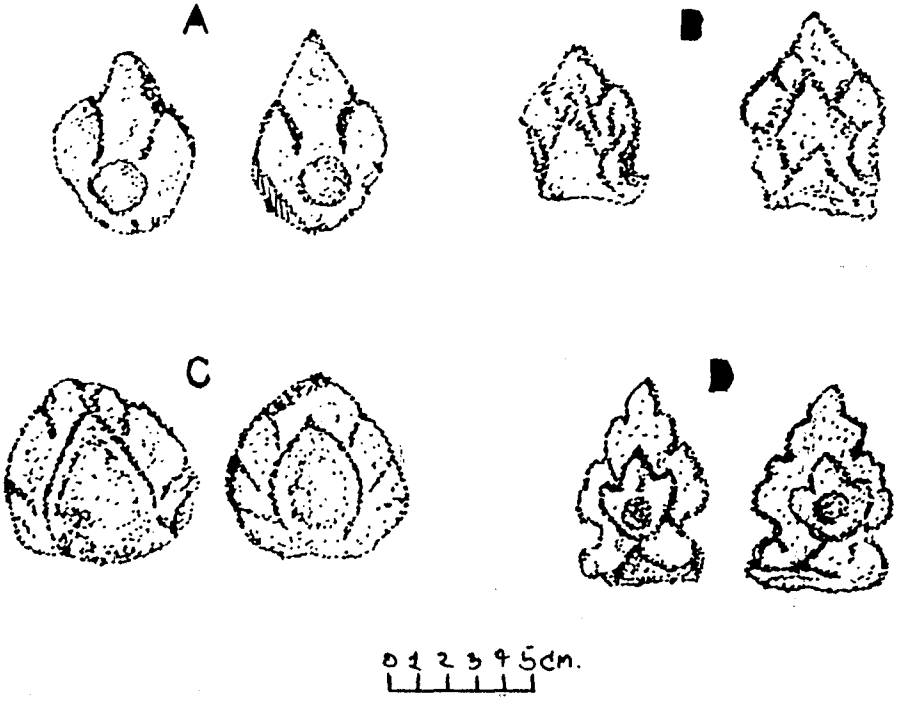

ภาพลายเส้นที่ 19 ลายกระจังปูนปั้น

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4

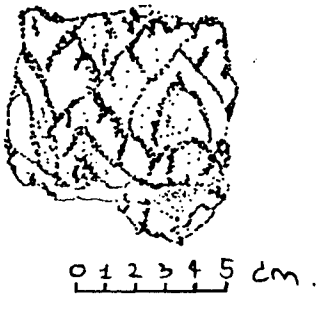

ภาพลายเส้นที่ 20 บัวกลุ่มเถาปูนปั้น

ภาพลายเส้นที่ 21 ชุดลวดบัวปูนปั้น

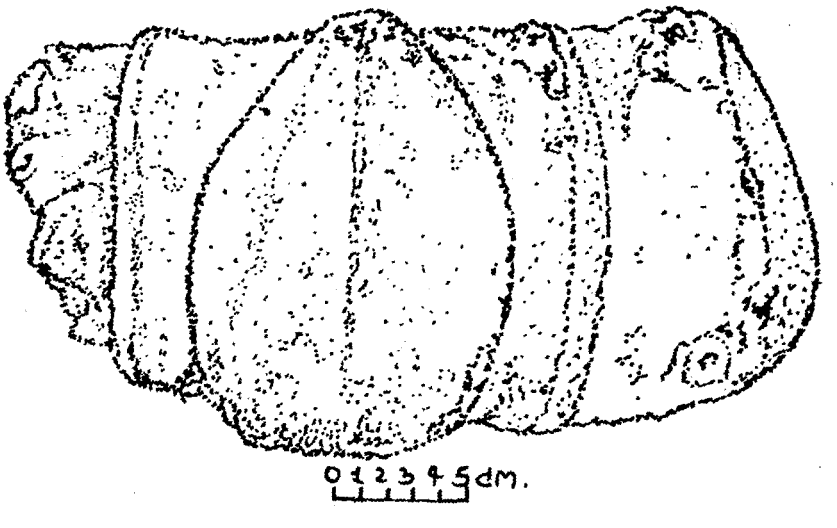

ภาพลายเส้นที่ 22 บัวกลุ่มปูนปั้น

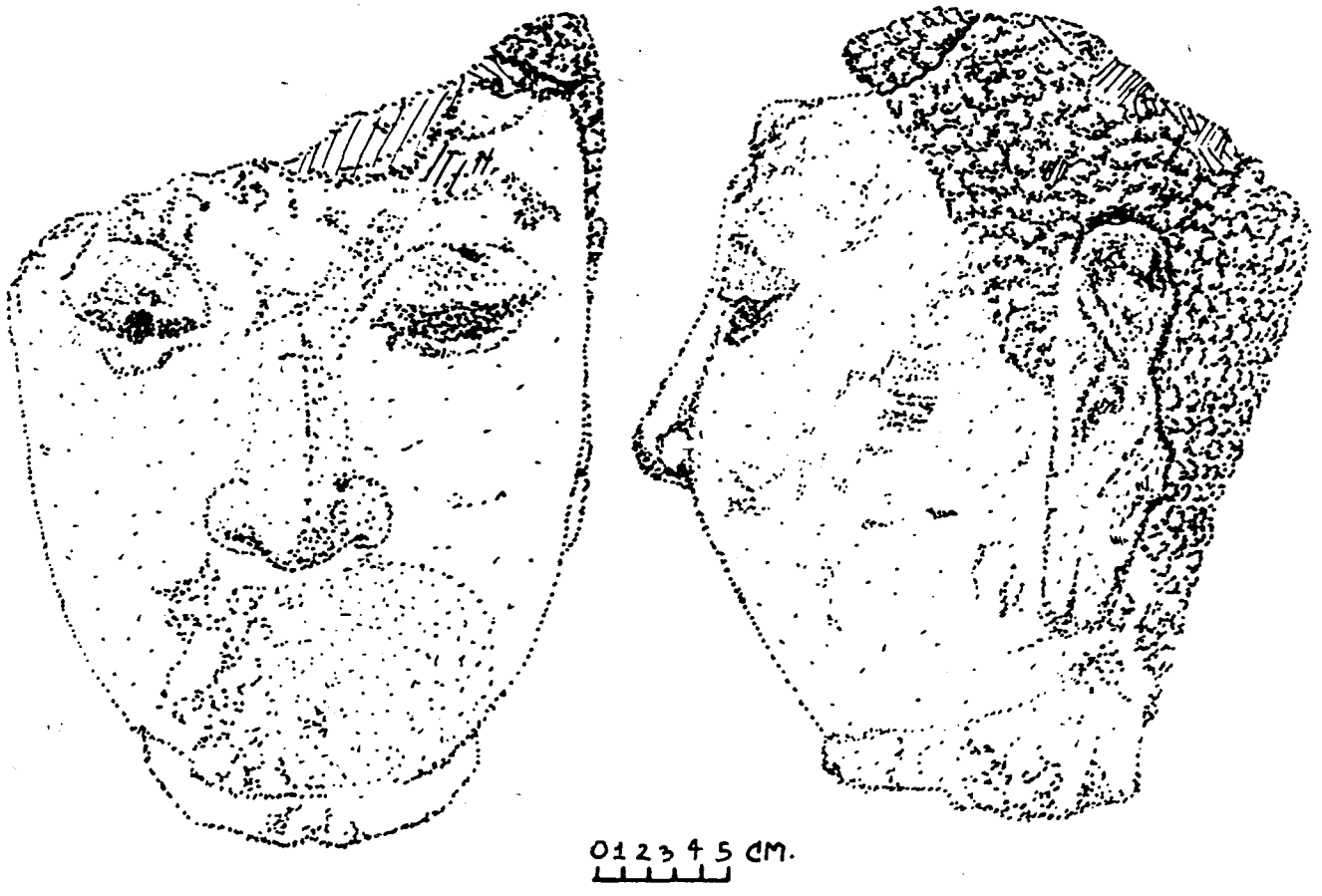

ภาพลายเส้นที่ 23 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรก

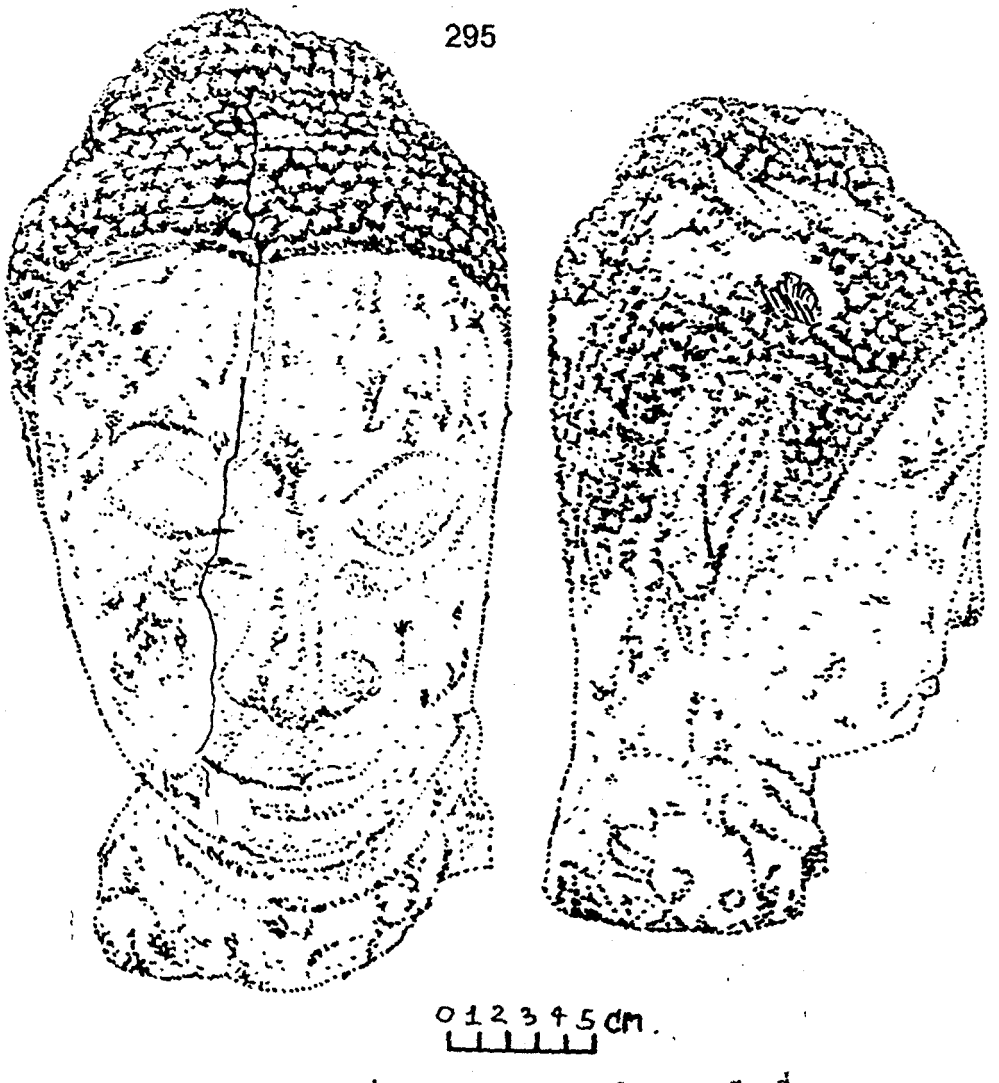

ภาพลายเส้นที่ 24 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรที่สอง

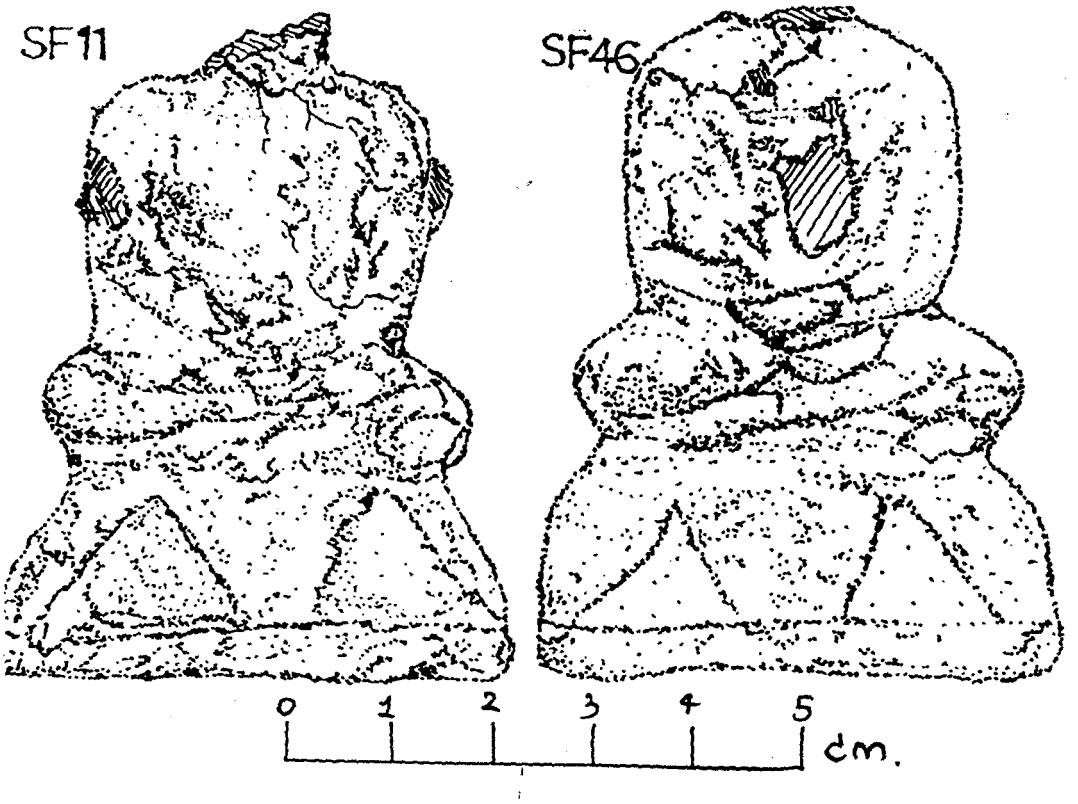

ภาพลายเส้นที่ 25 ตัวอย่างพระพุทธรูปลอยตัวแบบสาริด

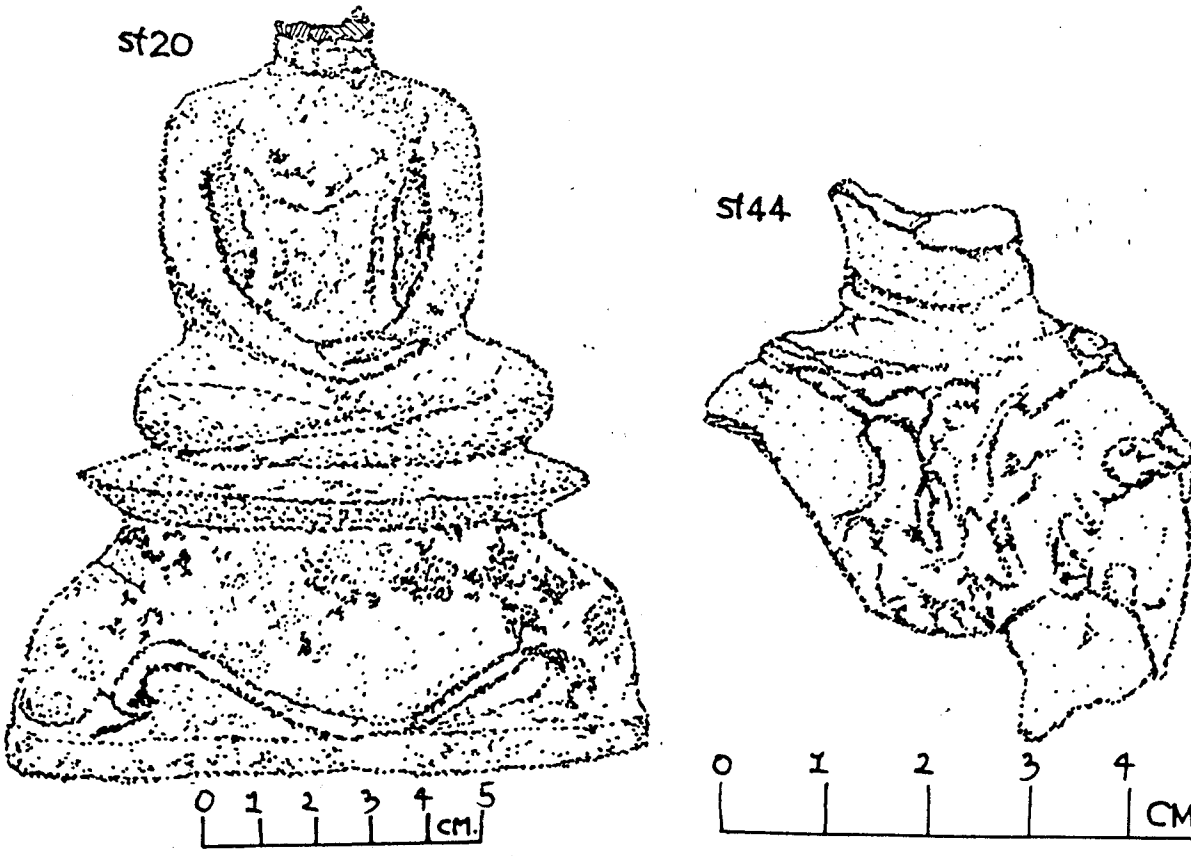

ภาพลายเส้นที่ 26 ตัวอย่างพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด

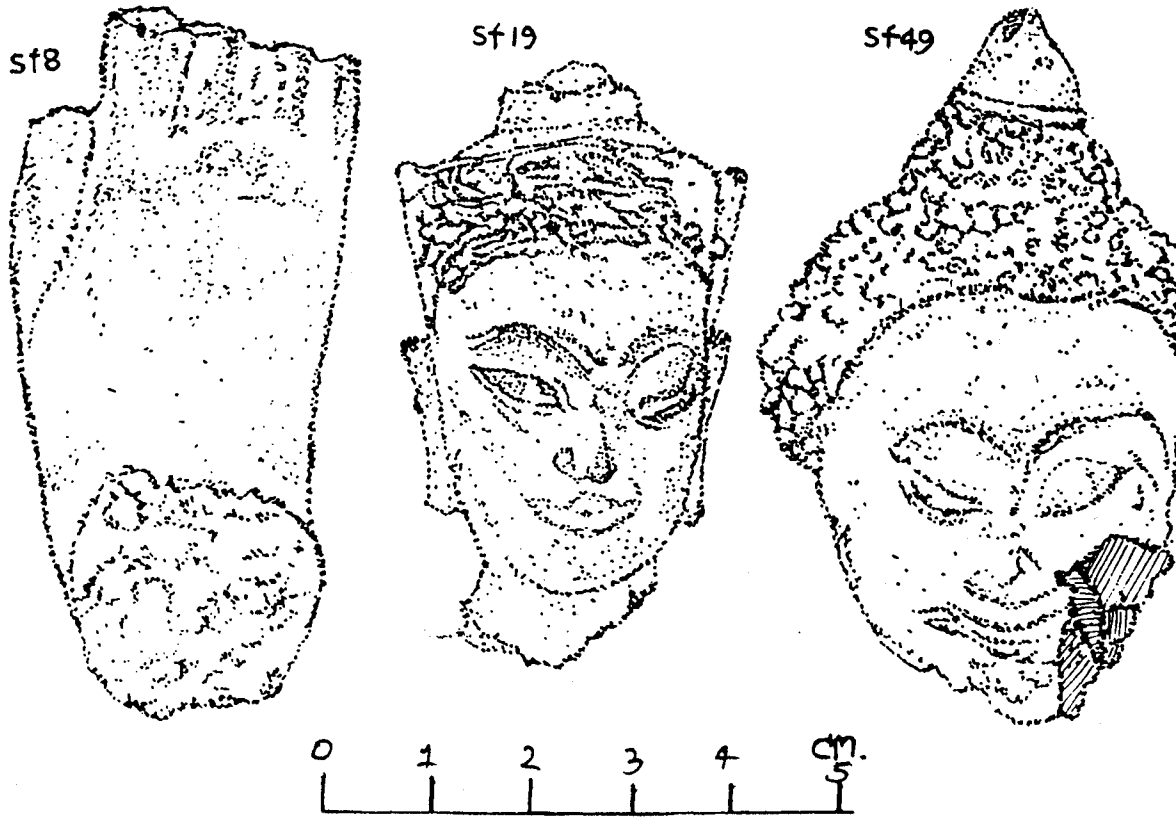

ภาพลายเส้นที่ 27 พระหัตถ์และพระเศียรของพระพุทธรูปลอยตัวแบบสำริด

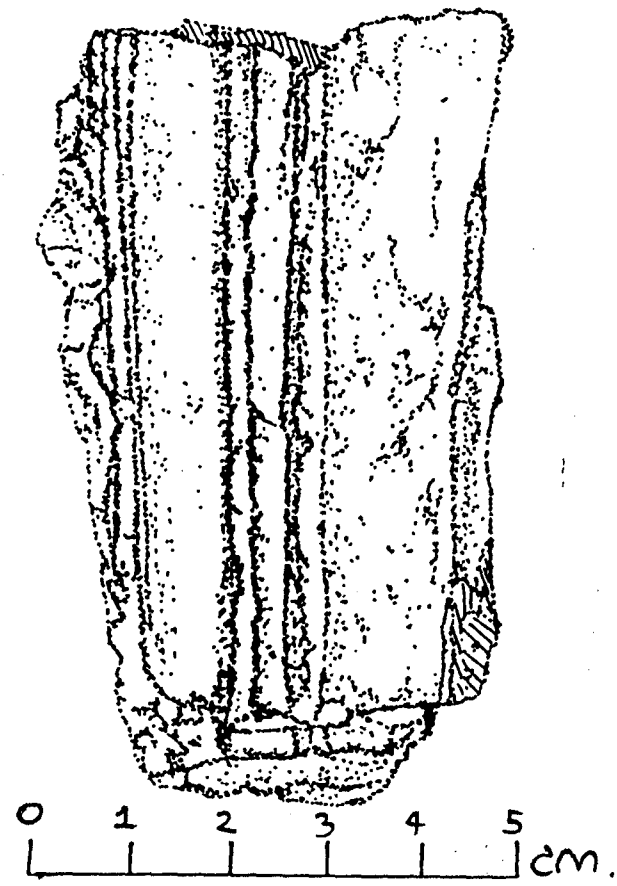

ภาพลายเส้นที่ 28 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา

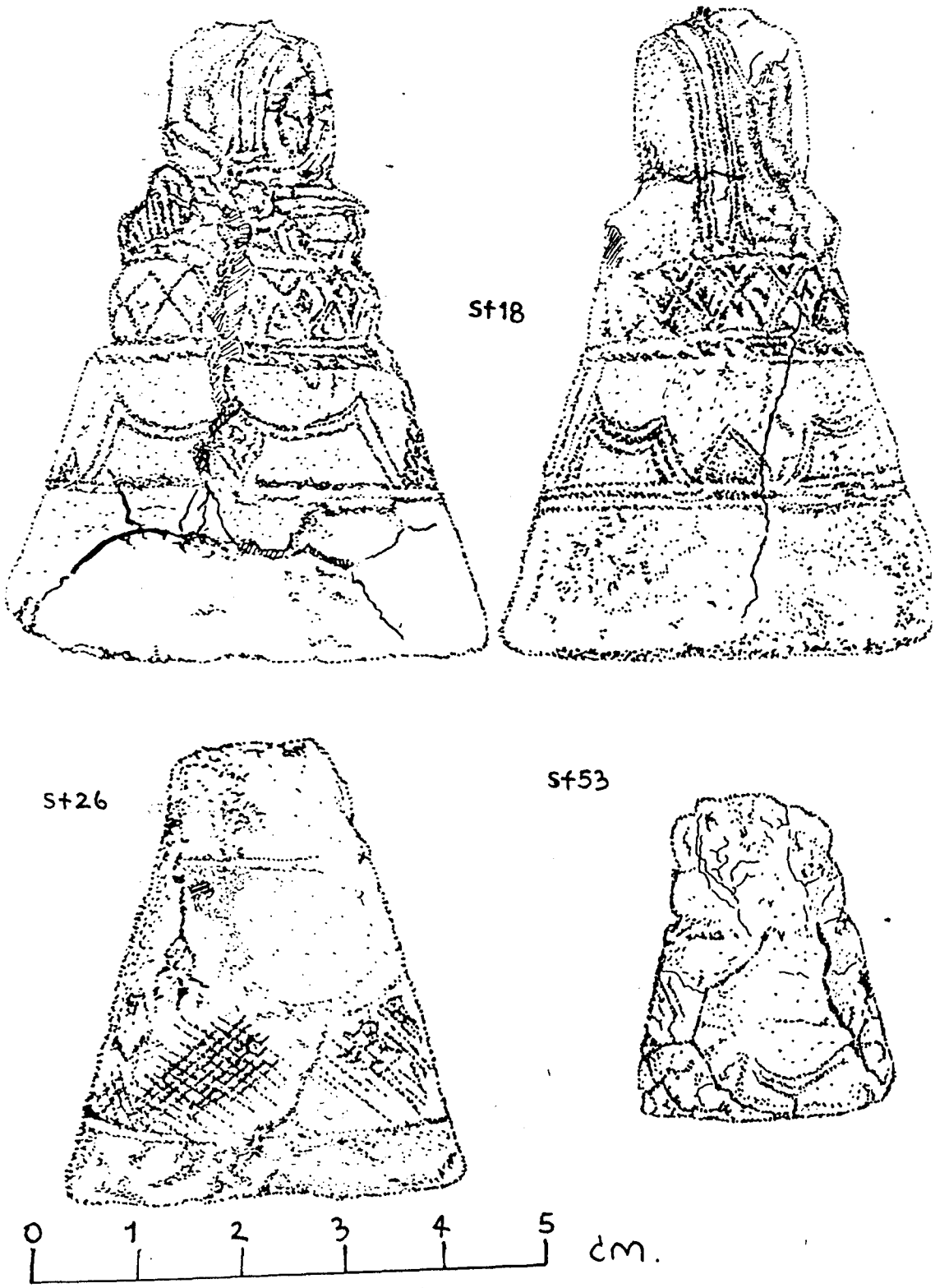

ภาพลายเส้นที่ 29 ตัวอย่างแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน

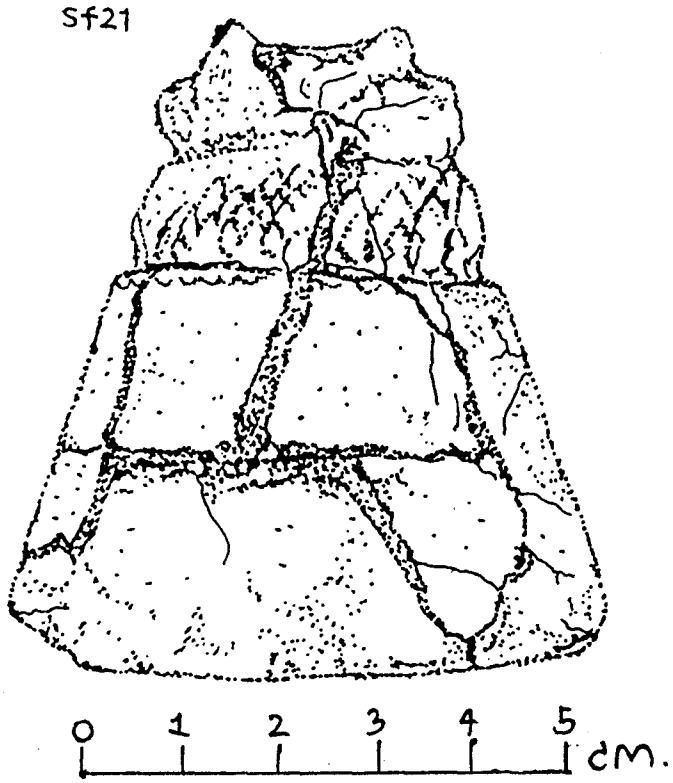

ภาพลายเส้นที่ 30 ตัวอย่างแกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน

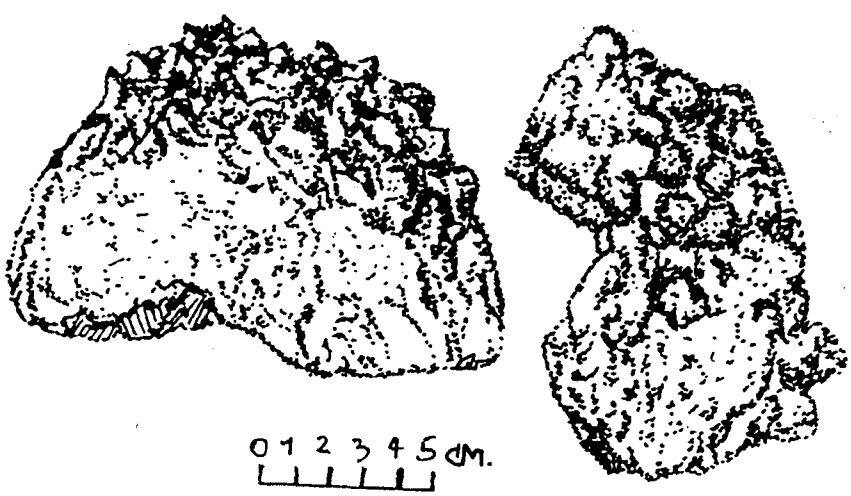

ภาพลายเส้นที่ 31 เศียรพระพุทธรูปปูนปั้น

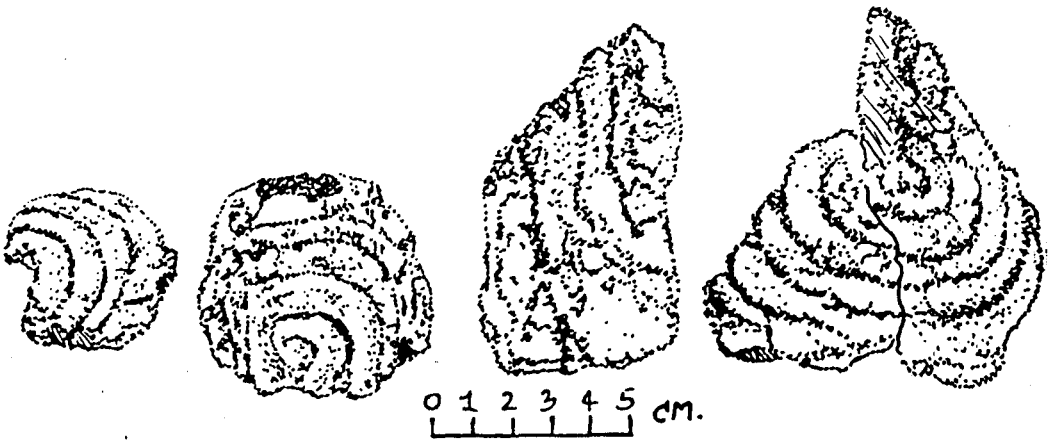

ภาพลายเส้นที่ 32 ชิ้นส่วนพระเกตุมาลาปูนปั้น

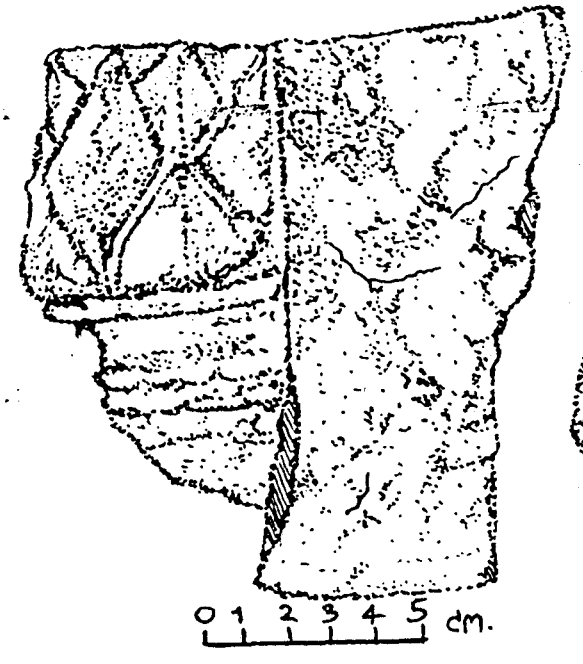

ภาพลายเส้นที่ 33 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่ 1

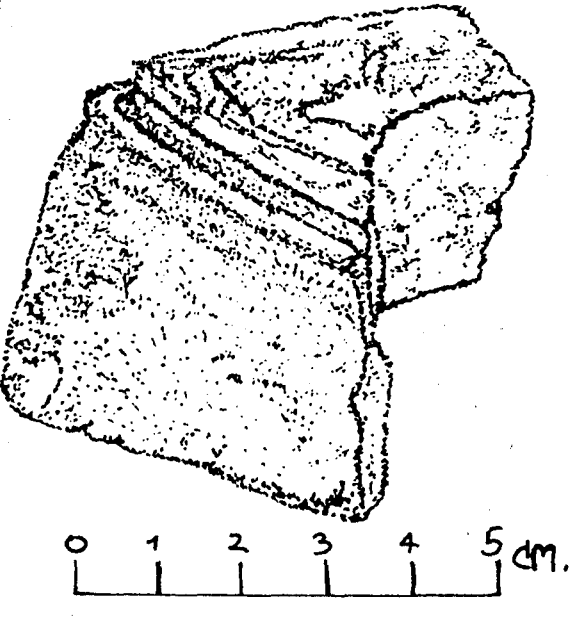

ภาพลายเส้นที่ 34 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่ 2

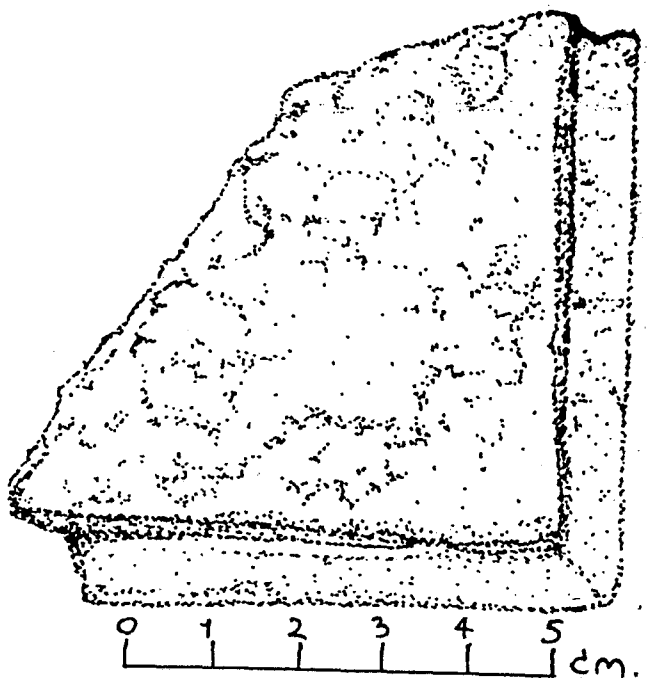

ภาพลายเส้นที่ 35 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่ 1

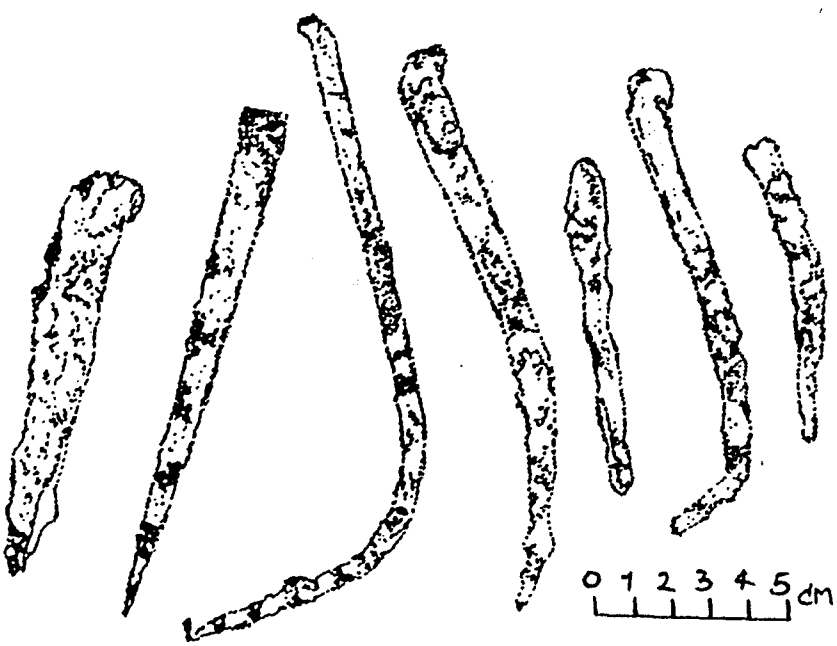

ภาพลายเส้นที่ 36 ตัวอย่างตะปูโลหะ

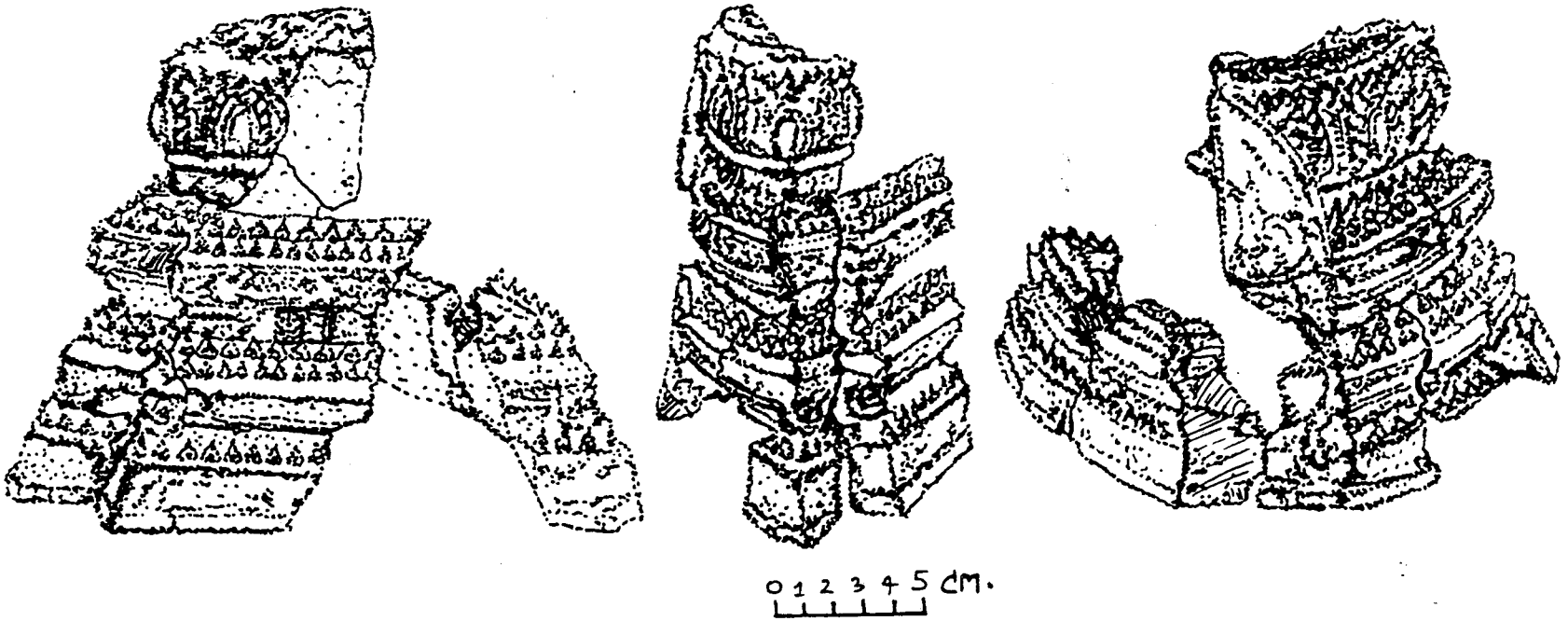

ภาพลายเส้นที่ 37 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่ 2

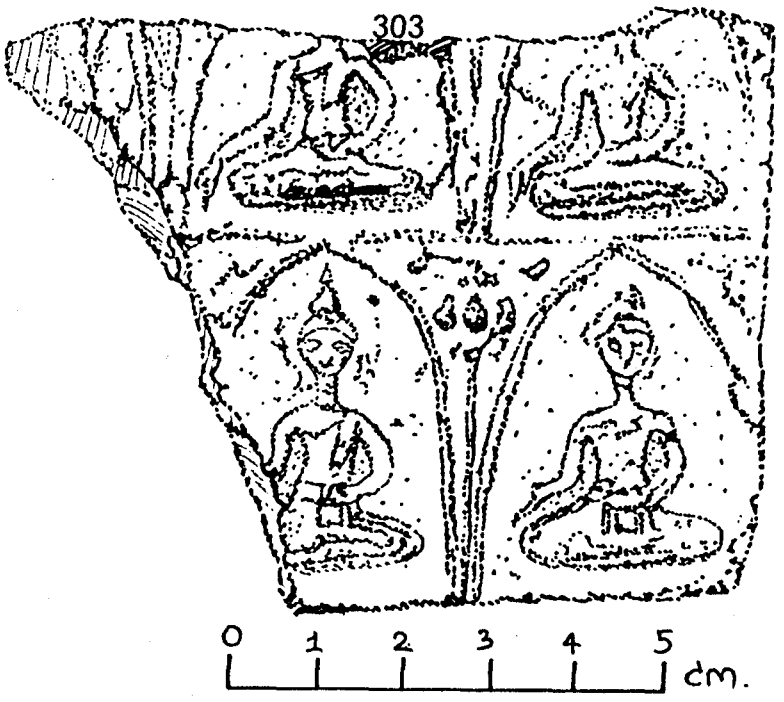

ภาพลายเส้นที่ 38 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1

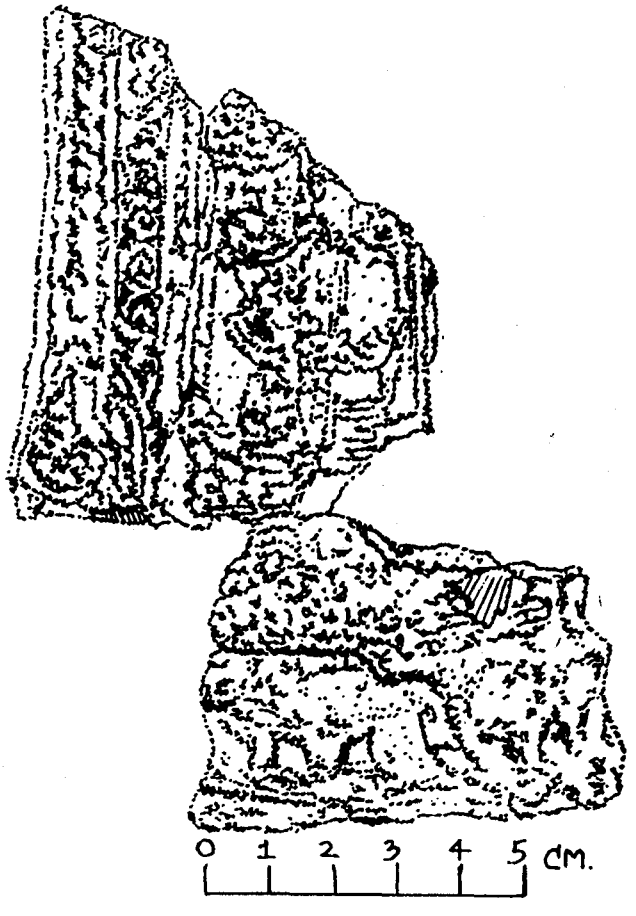

ภาพลายเส้นที่ 39 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2

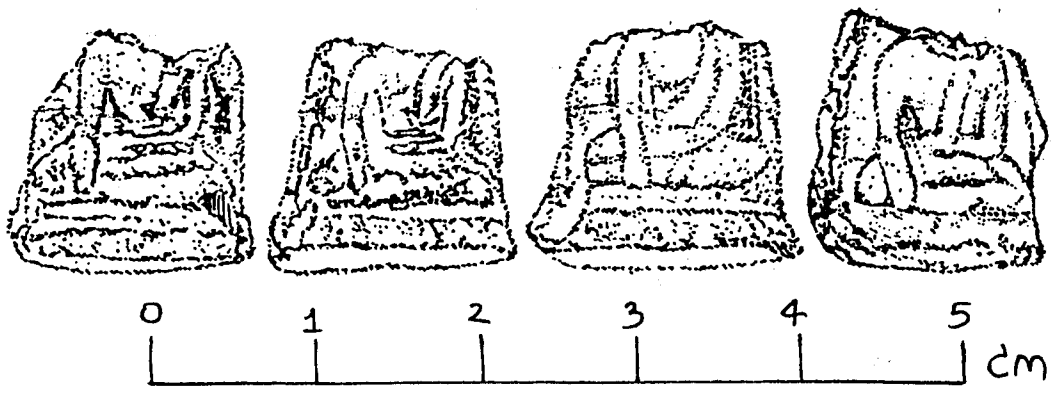

ภาพลายเส้นที่ 40 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3

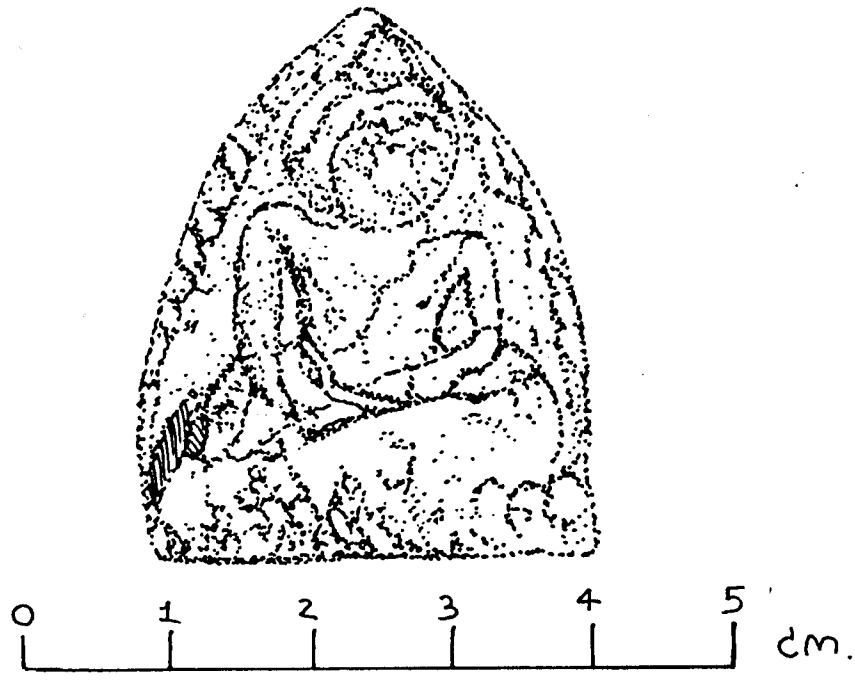

ภาพลายเส้นที่ 41 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4

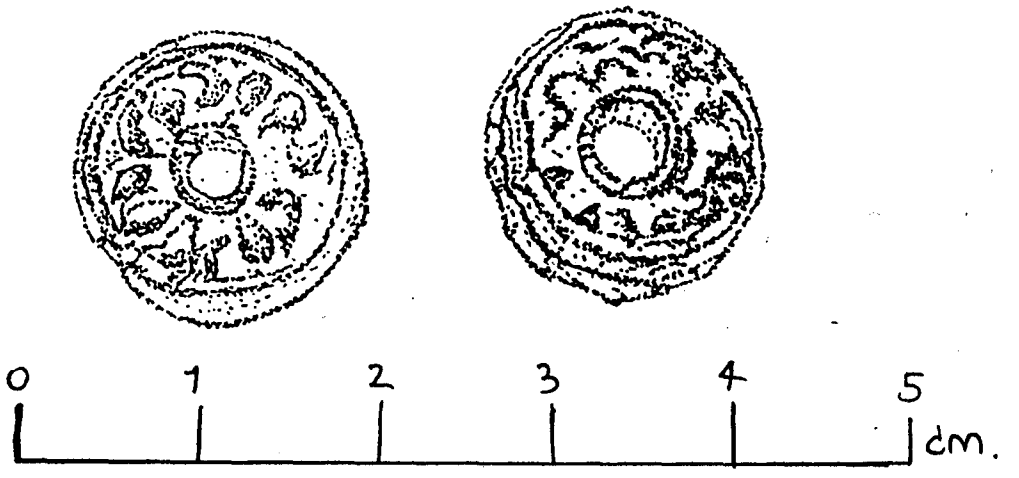

ภาพลายเส้นที่ 42 เหรียญโลหะแบบที่ 2

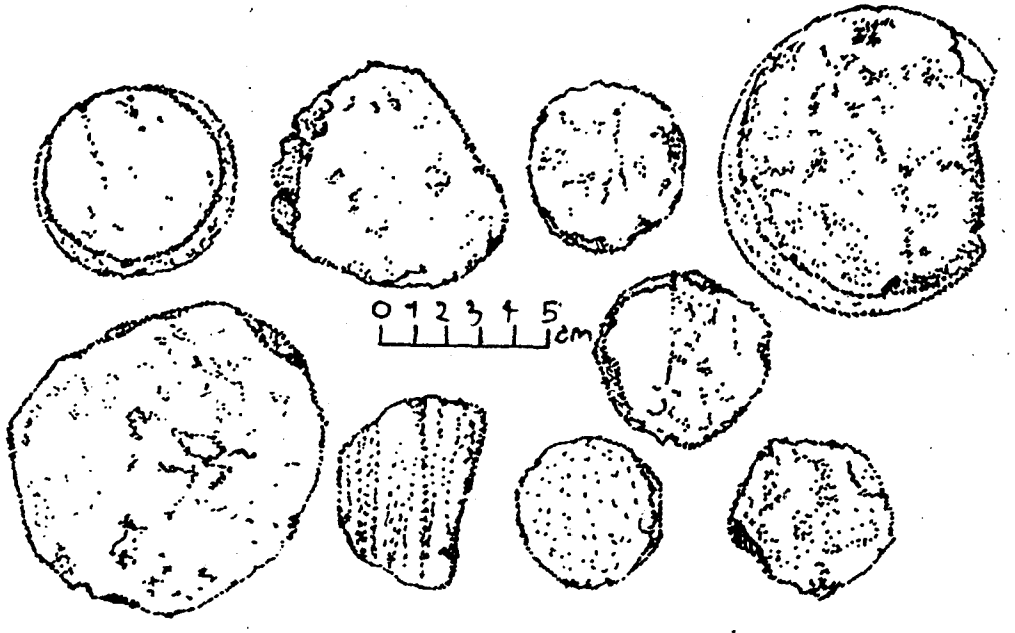

ภาพลายเส้นที่ 43 เบี้ยดินเผา

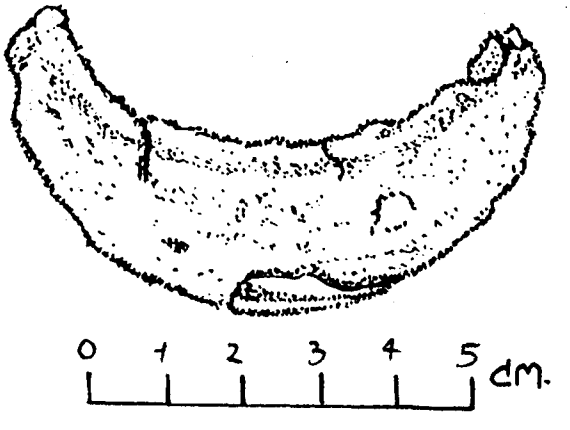

ภาพลายเส้นที่ 44 สำริดรูปวงกลม

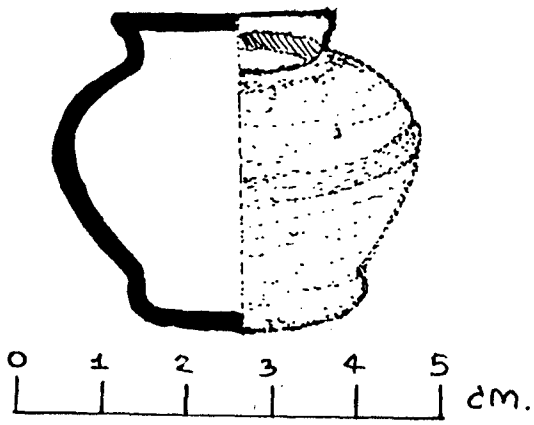

ภาพลายเส้นที่ 45 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

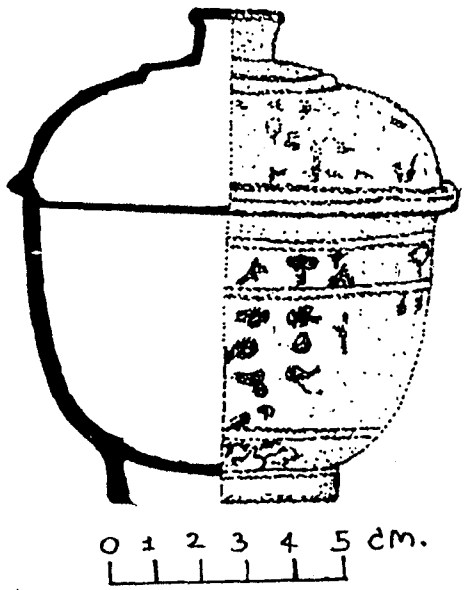

ภาพลายเส้นที่ 46 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

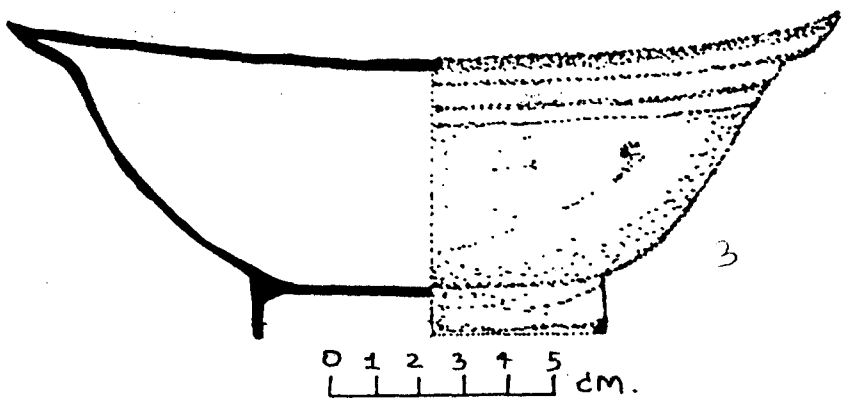

ภาพลายเส้นที่ 47 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

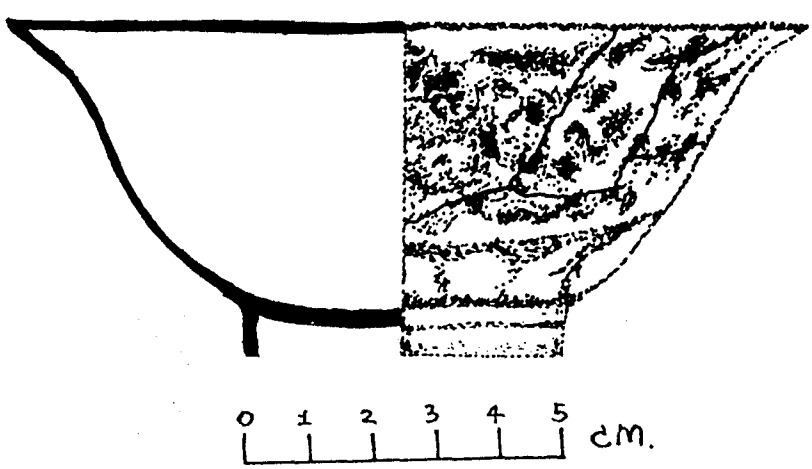

ภาพลายเส้นที่ 48 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

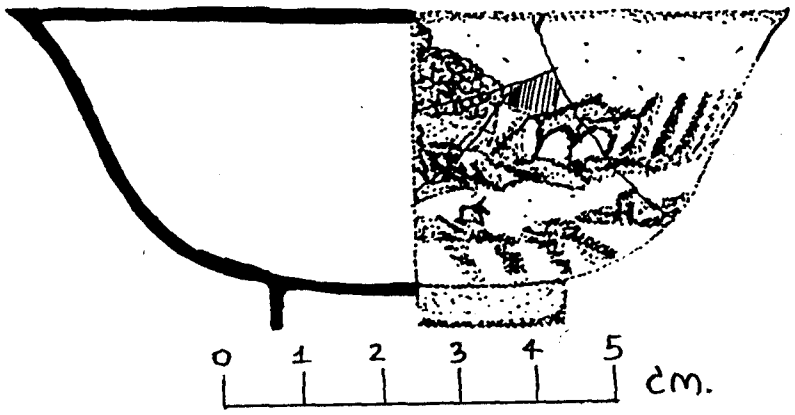

ภาพลายเส้นที่ 49 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5

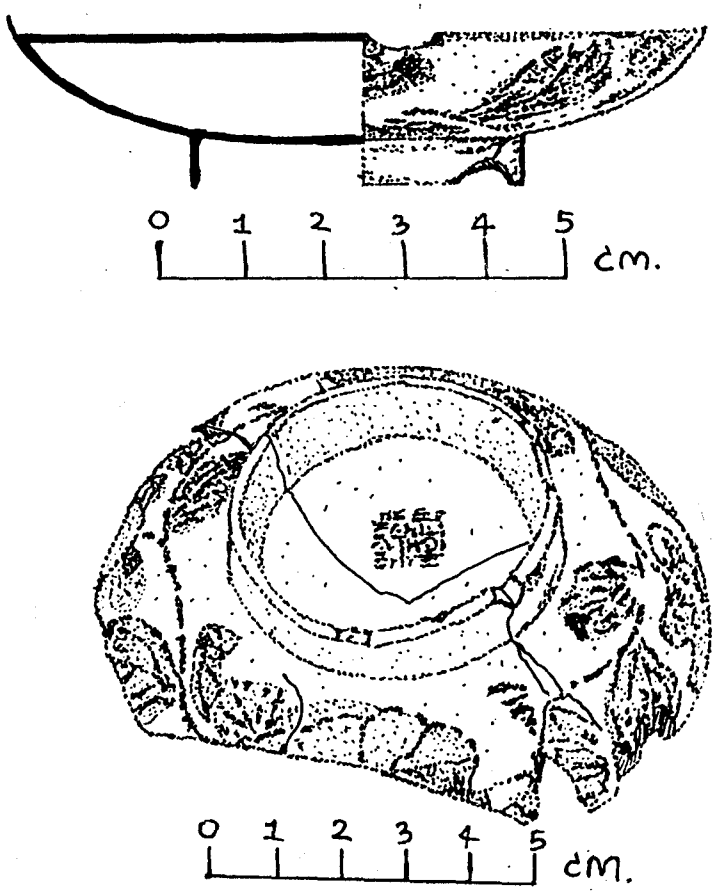

ภาพลายเส้นที่ 50 ภาชนะดินเผาหมายเลข 6

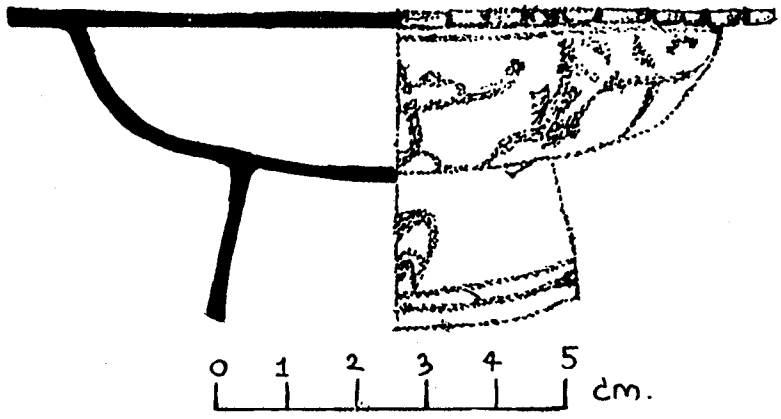

ภาพลายเส้นที่ 51 ภาชนะดินเผาหมายเลข 7

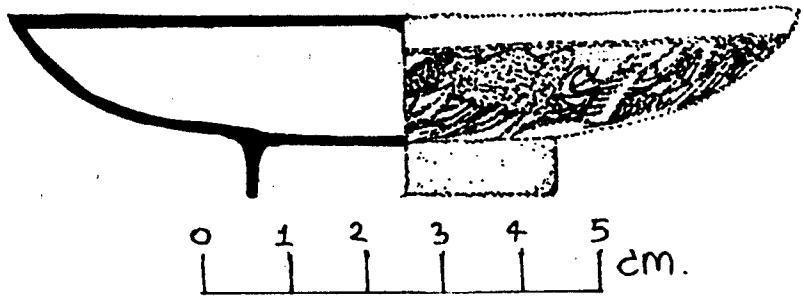

ภาพลายเส้นที่ 52 ภาชนะดินเผาหมายเลข 8

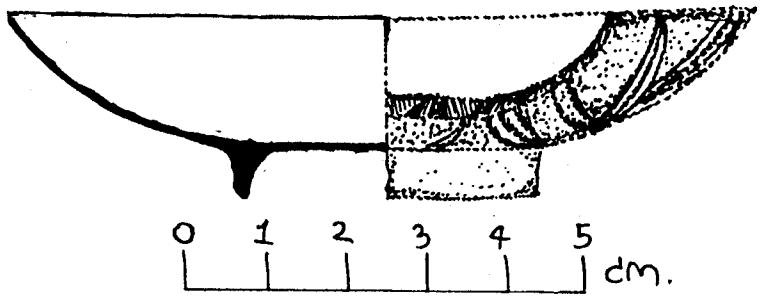

ภาพลายเส้นที่ 53 ภาชนะดินเผาหมายเลข 9

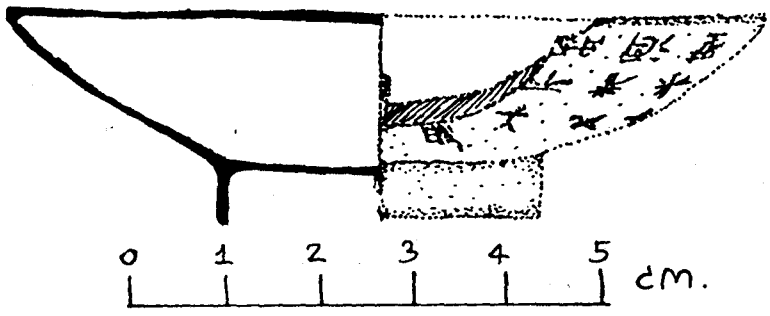

ภาพลายเส้นที่ 54 ภาชนะดินเผาหมายเลข 10

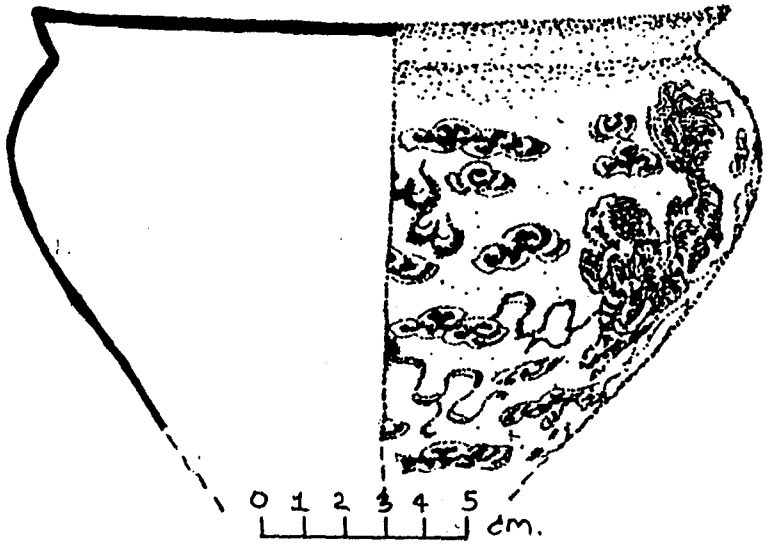

ภาพลายเส้นที่ 55 ภาชนะดินเผาหมายเลข 11

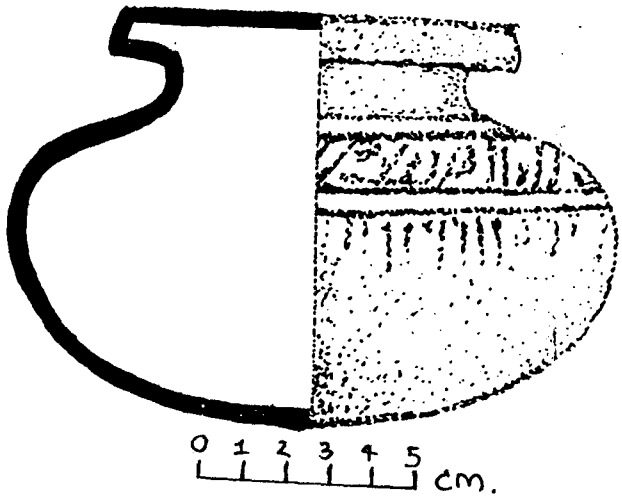

ภาพลายเส้นที่ 56 ภาชนะดินเผาหมายเลข 12

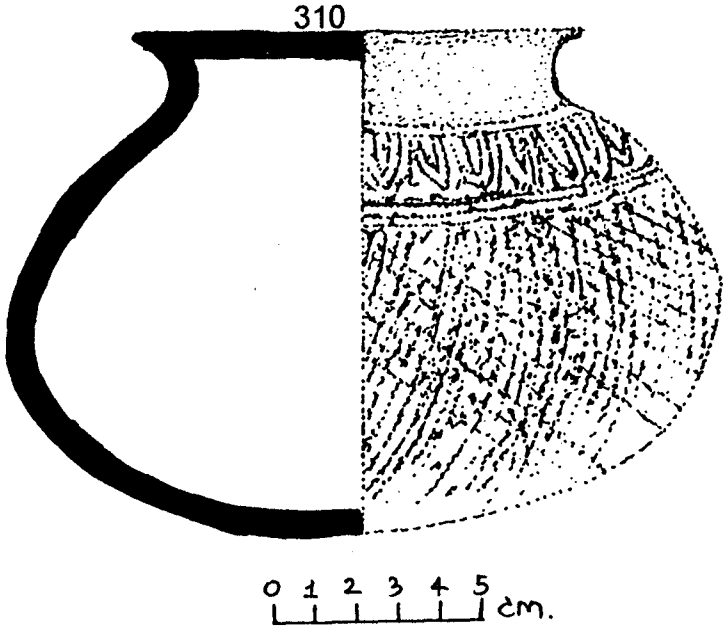

ภาพลายเส้นที่ 57 ภาชนะดินเผาหมายเลข 13

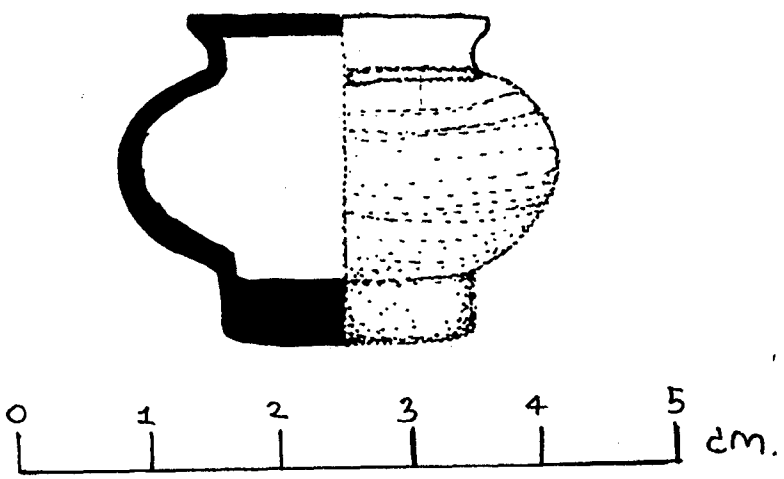

ภาพลายเส้นที่ 58 ภาชนะดินเผาหมายเลข 14

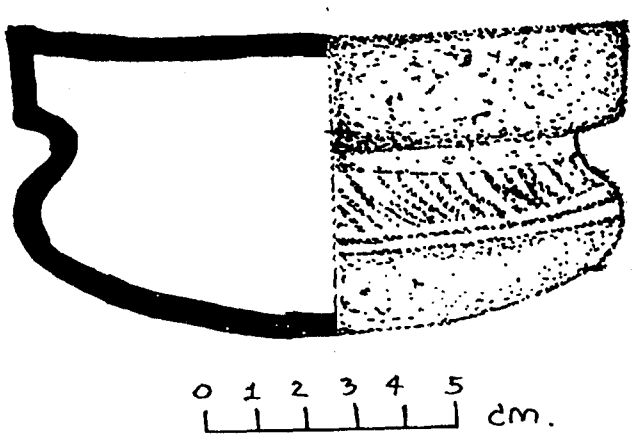

ภาพลายเส้นที่ 59 ภาชนะดินเผาหมายเลข 15

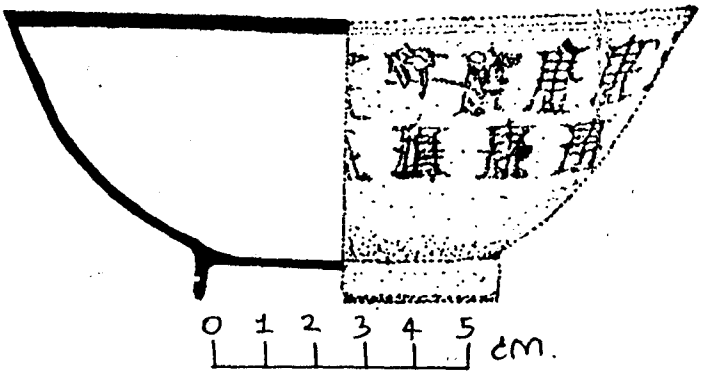

ภาพลายเส้นที่ 60 ภาชนะดินเผาหมายเลข 16

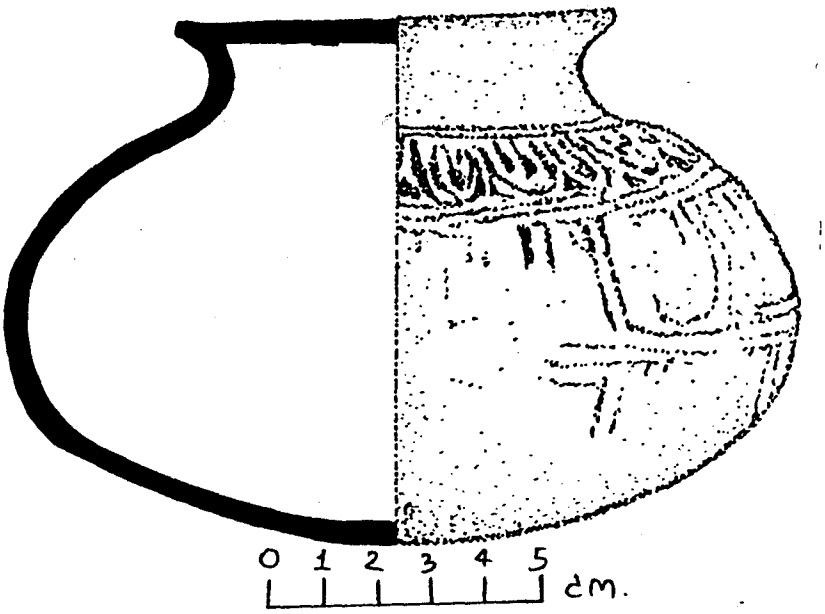

ภาพลายเส้นที่ 61 ภาชนะดินเผาหมายเลข 17

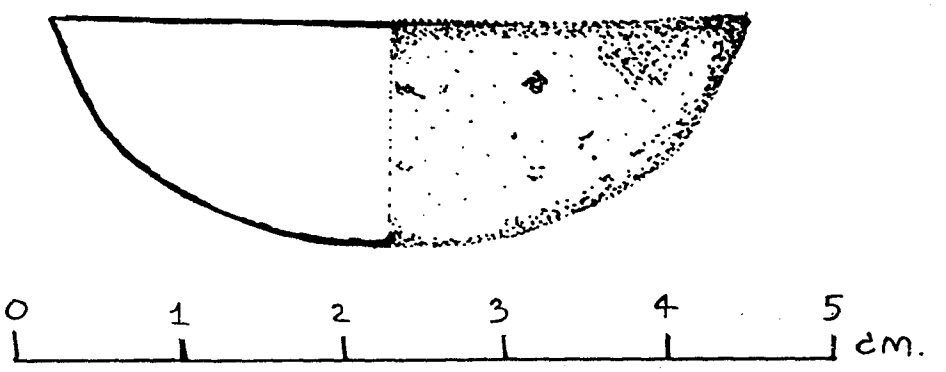

ภาพลายเส้นที่ 62 ภาชนะดินเผาหมายเลข 18

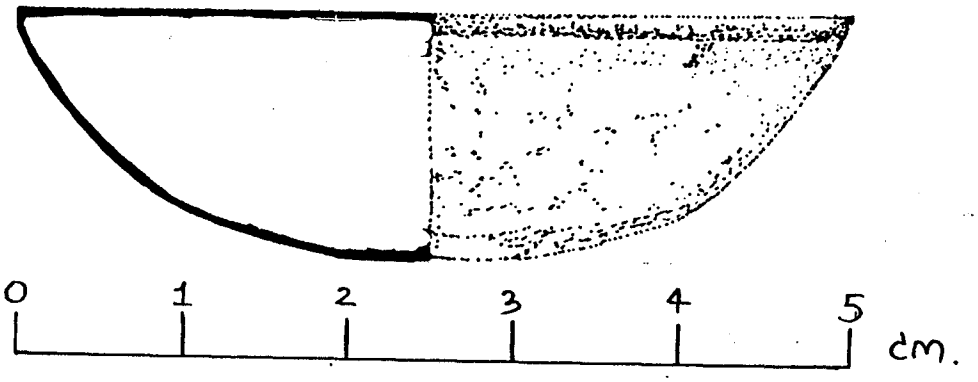

ภาพลายเส้นที่ 63 ภาชนะดินเผาหมายเลข 19

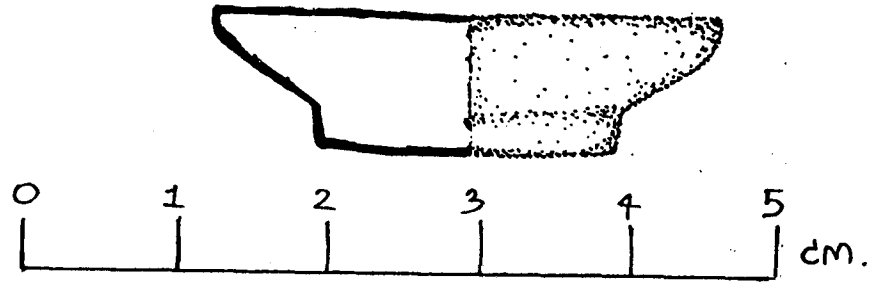

ภาพลายเส้นที่ 64 ภาชนะดินเผาหมายเลข 20

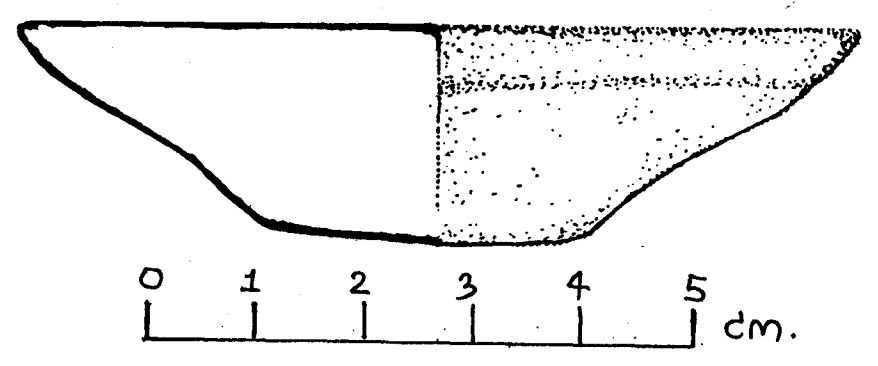

ภาพลายเส้นที่ 65 ภาชนะดินเผาหมายเลข 21

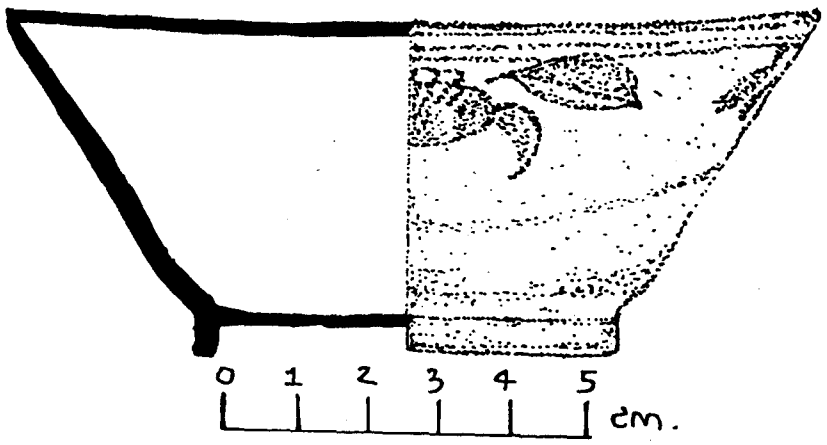

ภาพลายเส้นที่ 66 ภาชนะดินเผาหมายเลข 22

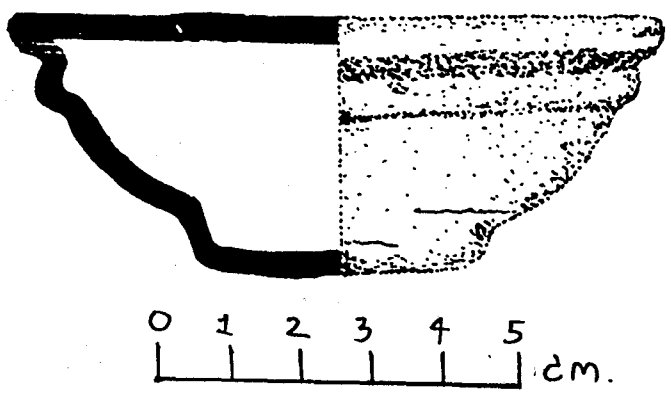

ภาพลายเส้นที่ 67 ภาชนะดินเผาหมายเลข 23

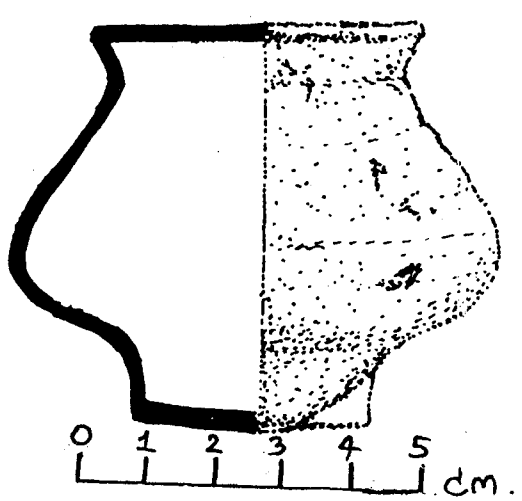

ภาพลายเส้นที่ 68 ภาชนะดินเผาหมายเลข 24

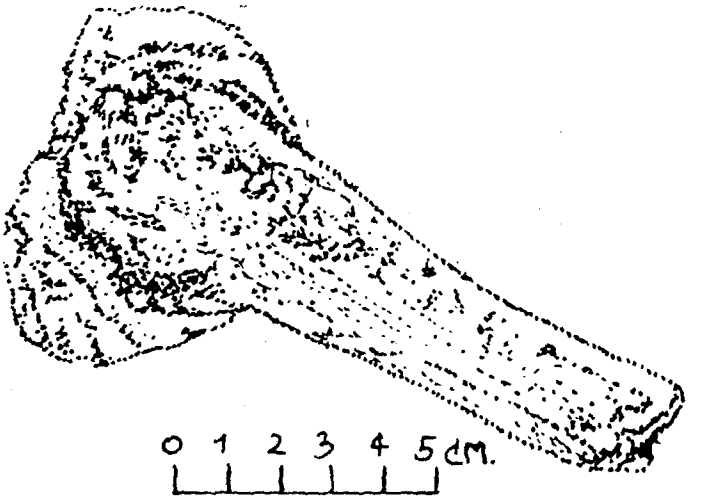

ภาพลายเส้นที่ 69 พวยกาดินเผา

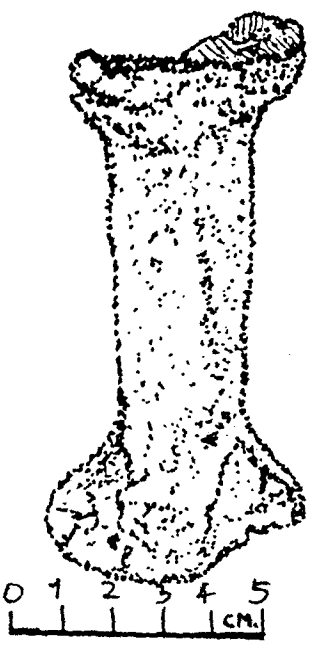

ภาพลายเส้นที่ 70 เชิงเทียนดินเผา

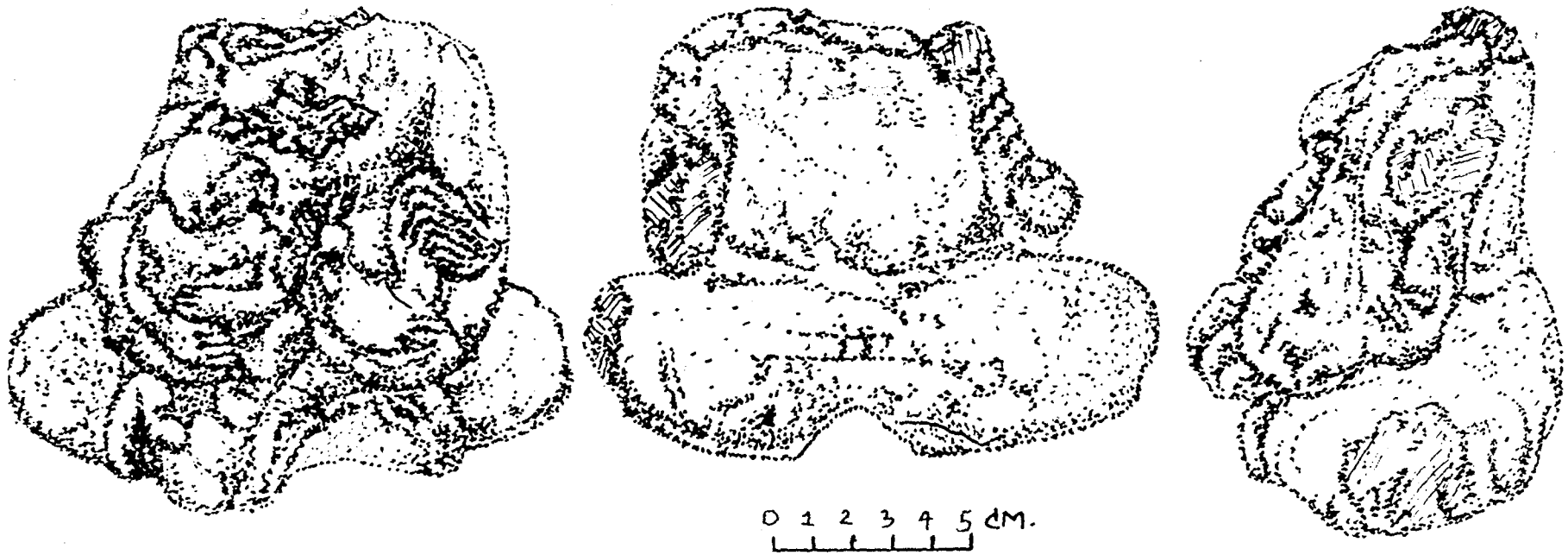

ภาพลายเส้นที่ 71 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่

ภาพลายเส้นที่ 72 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่

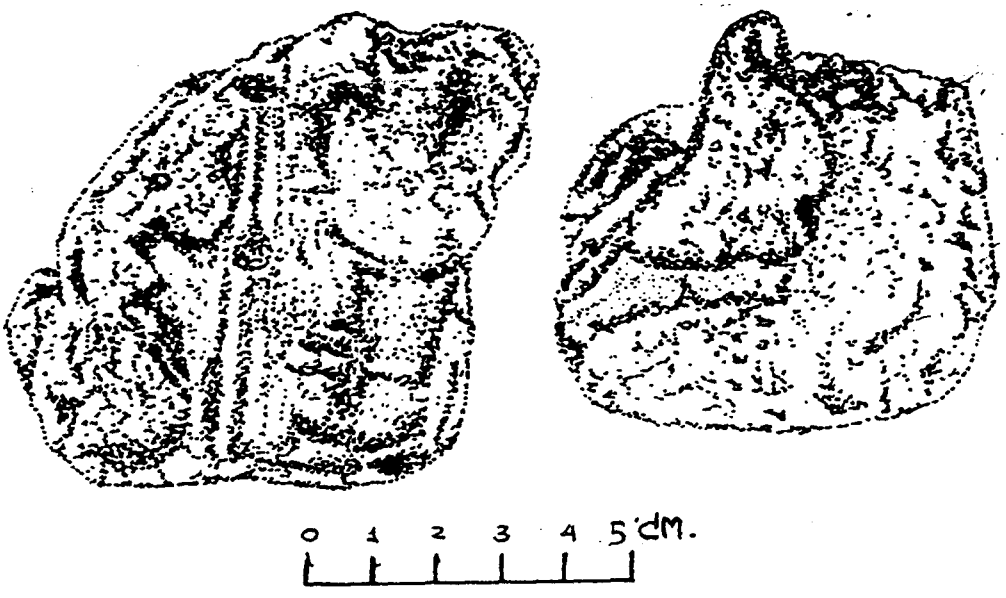

ภาพลายเส้นที่ 73 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็ก

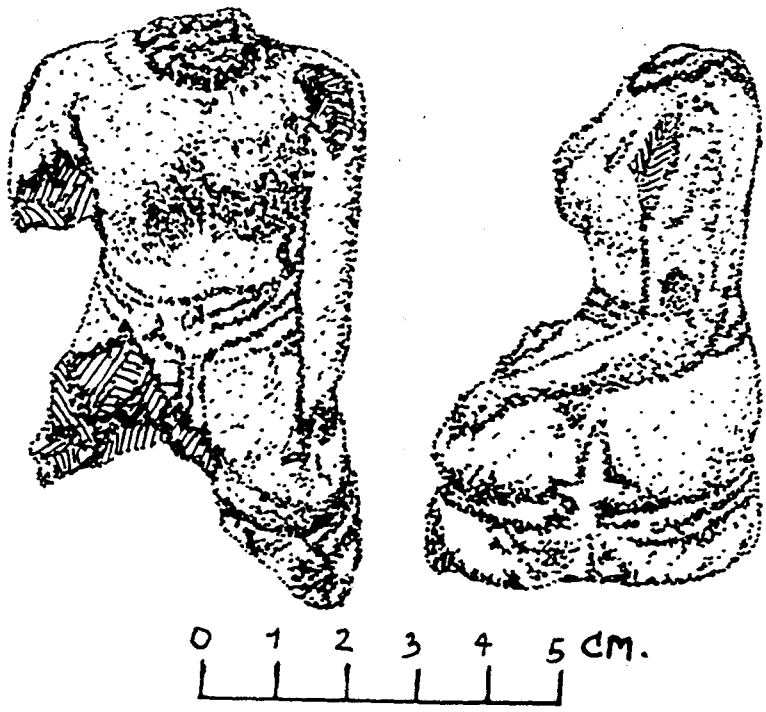

ภาพลายเส้นที่ 74 ประติมากรรมดินเผารูปสตรี

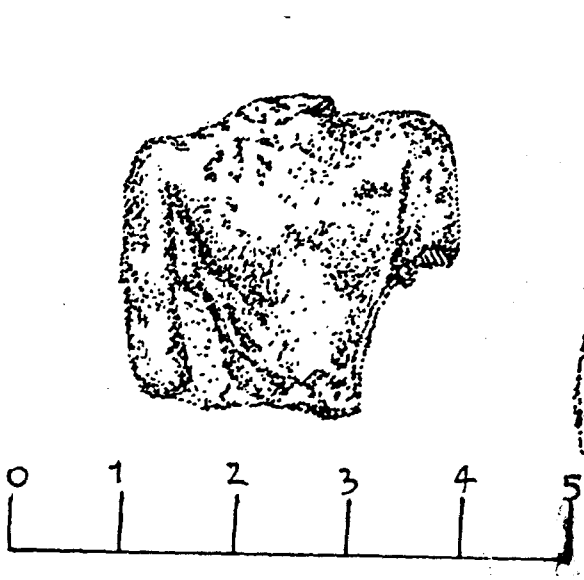

ภาพลายเส้นที่ 75 ประติมากรรม
ดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก

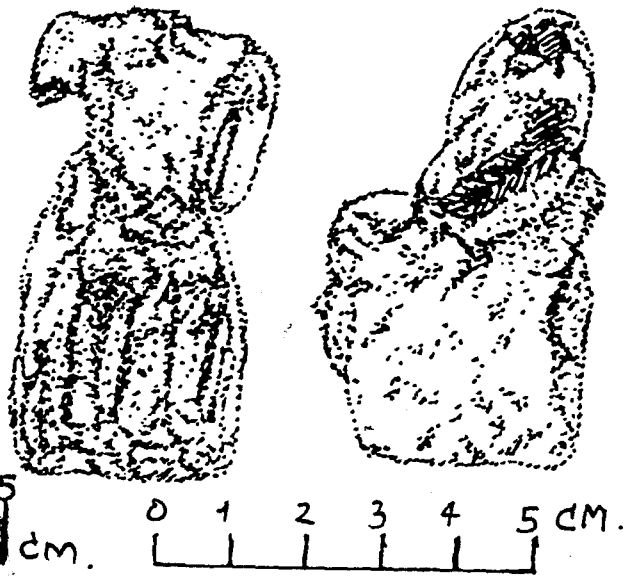

ภาพลายเส้นที่ 76 ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษ

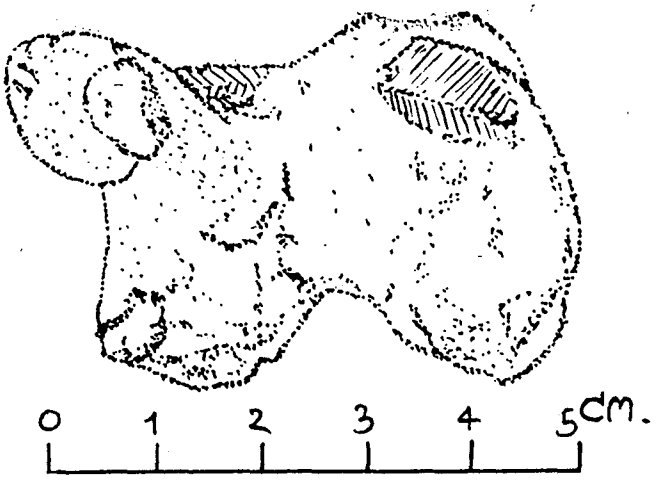

ภาพลายเส้นที่ 77 ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก

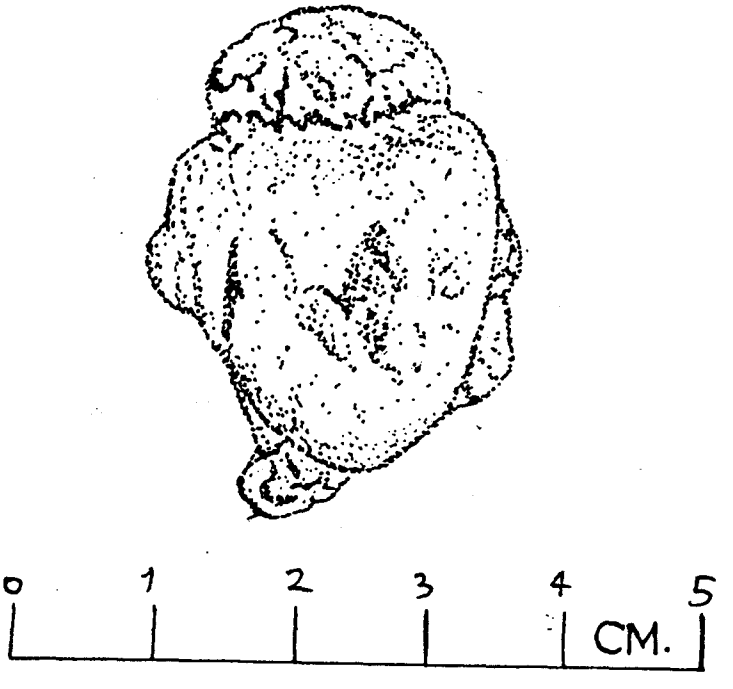

ภาพลายเส้นที่ 78 ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะ

ภาพลายเส้นที่ 79 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้ามนุษย์

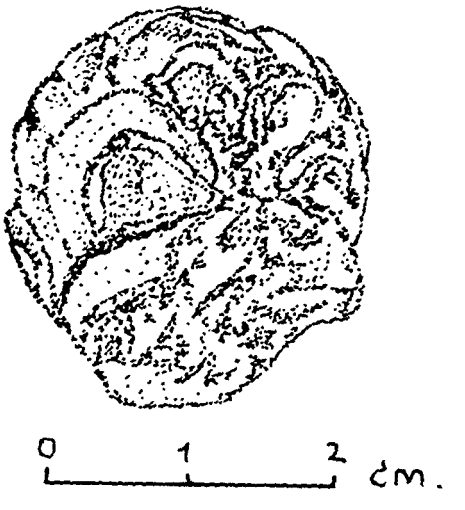

ภาพลายเส้นที่ 80 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าสัตว์

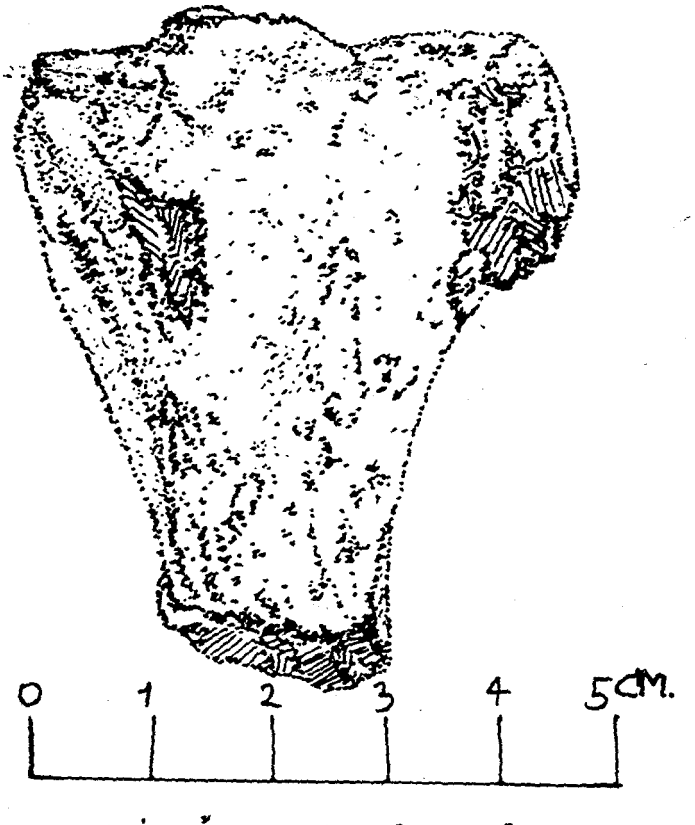

ภาพลายเส้นที่ 81 ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา

ภาพลายเส้นที่ 82 ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์

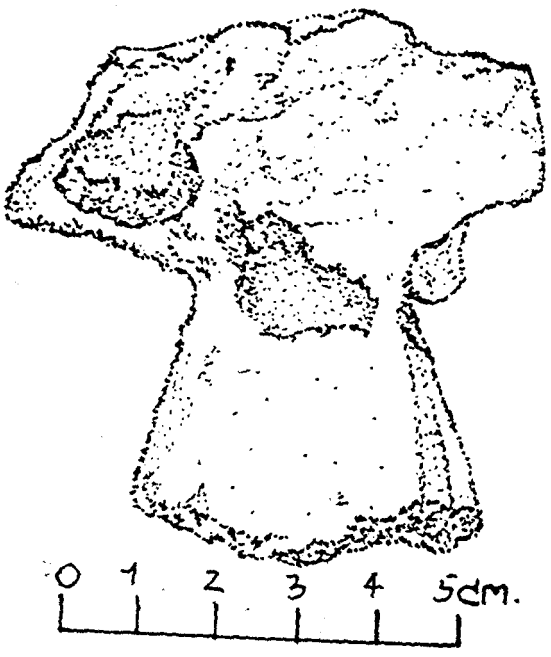

ภาพลายเส้นที่ 83 ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง

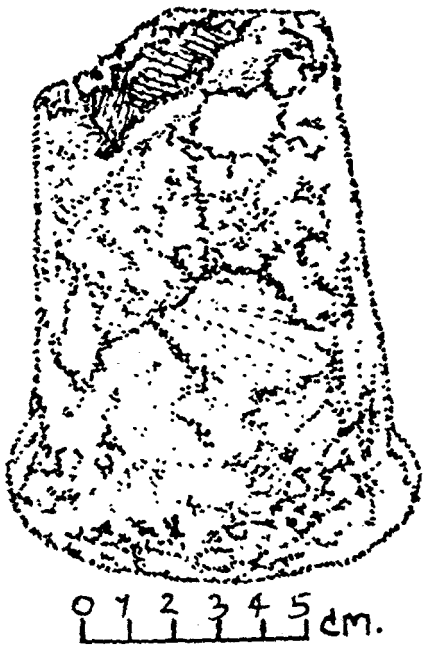

ภาพลายเส้นที่ 84 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก

ภาพลายเส้นที่ 85 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอก

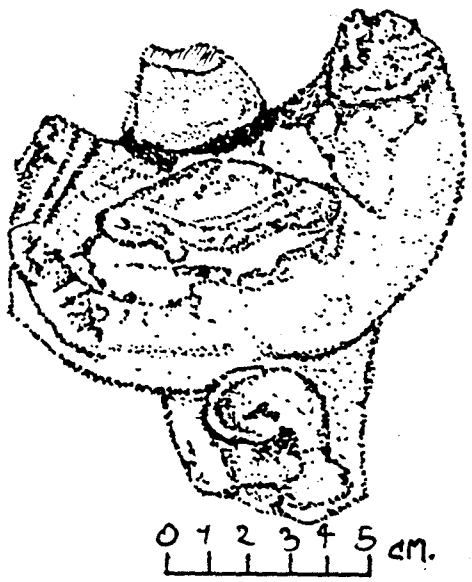

ภาพลายเส้นที่ 86 ประติมากรรมดินเผารูปหงส์

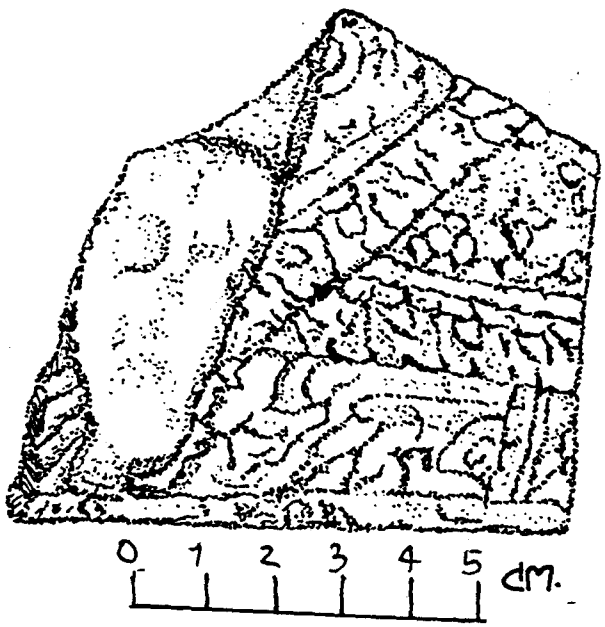

ภาพลายเส้นที่ 87 ภาพสลักนูนต่ำ

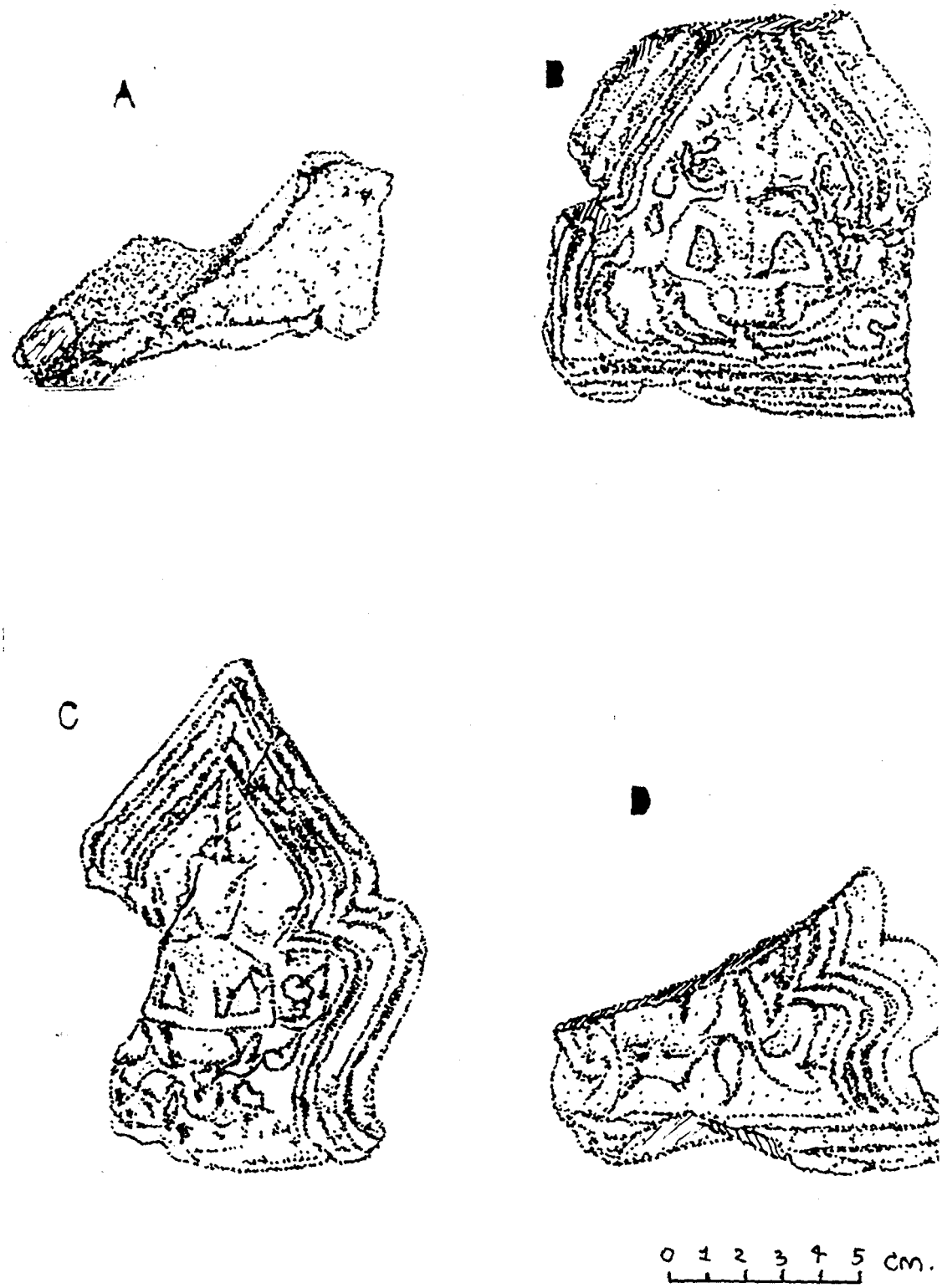

ภาพลายเส้นที่ 88 ตัวอย่างกระเบื้องเชิงชายจากหลุมขุดค้น S16W40

A.แบบที่ 1 B.แบบที่ 2 C.แบบที่ 3 D.แบบที่ 4

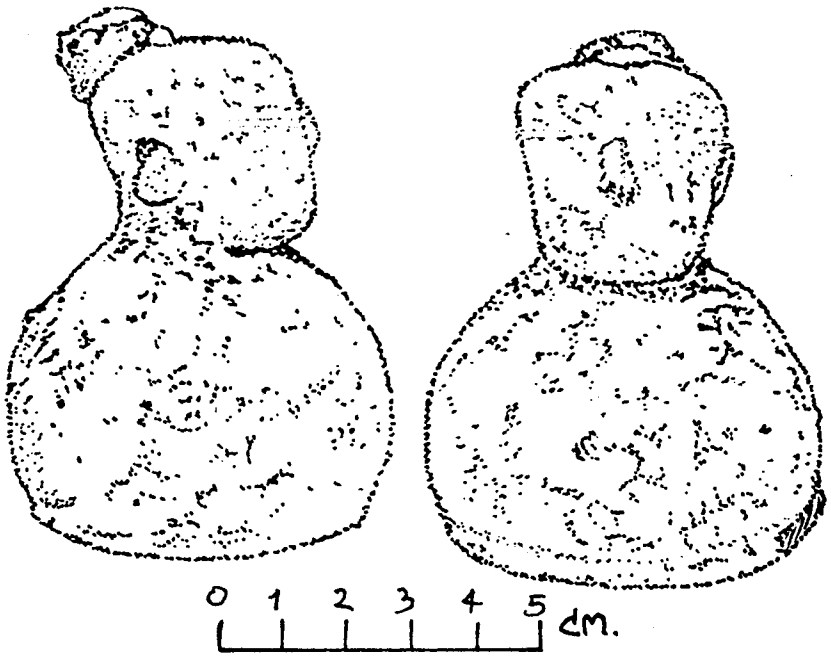

ภาพลายเส้นที่ 89 ตุ๊กตาดินเผาจากหลุมขุดค้น S16W40

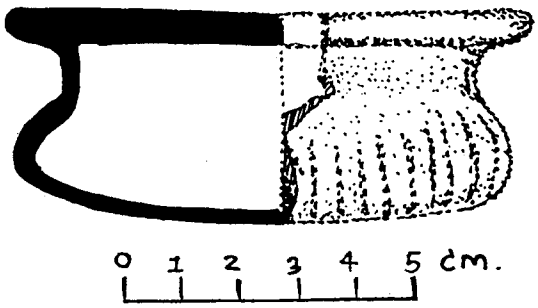

ภาพลายเส้นที่ 90 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

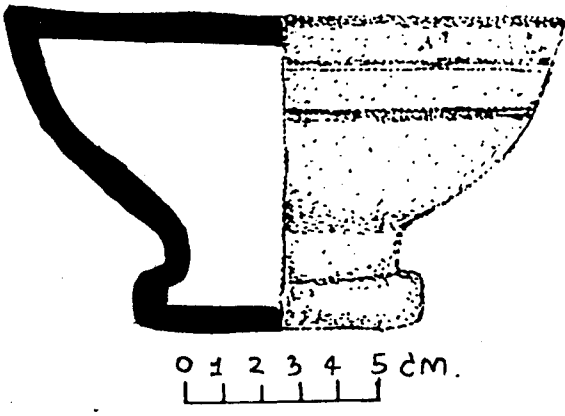

ภาพลายเส้นที่ 91 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

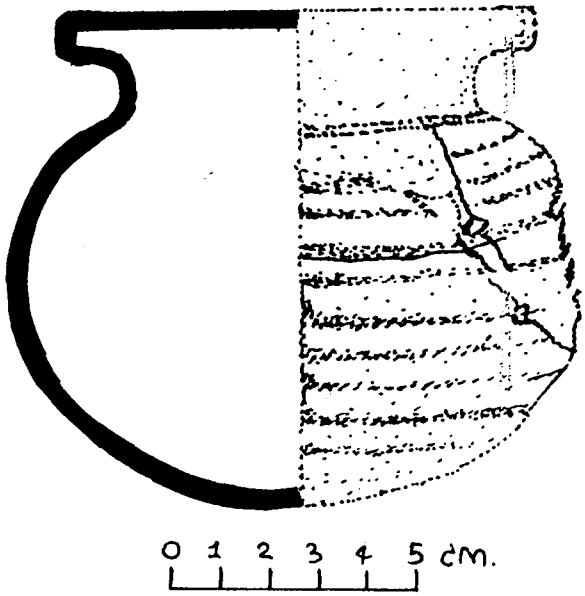

ภาพลายเส้นที่ 92 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

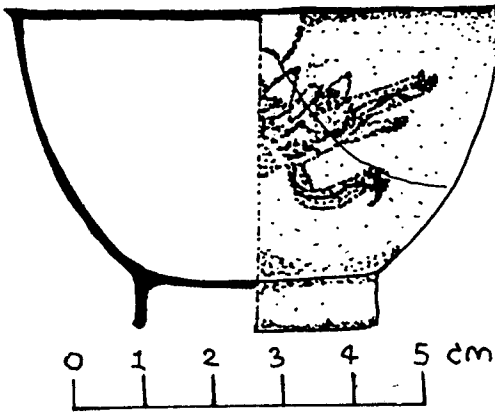

ภาพลายเส้นที่ 93 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

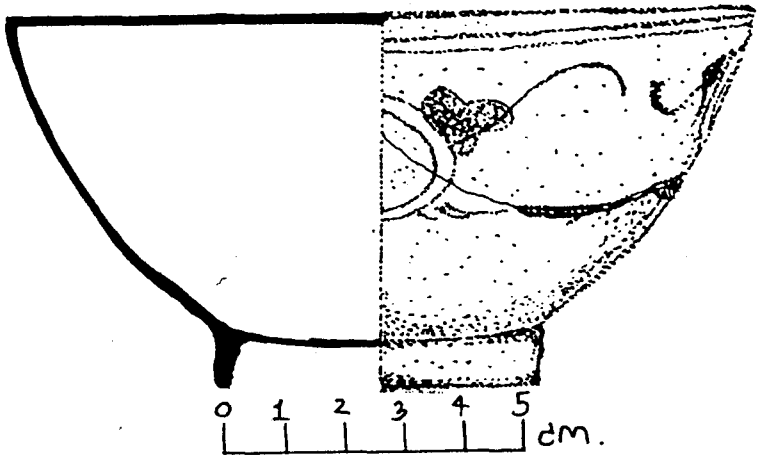

ภาพลายเส้นที่ 94 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ชิง

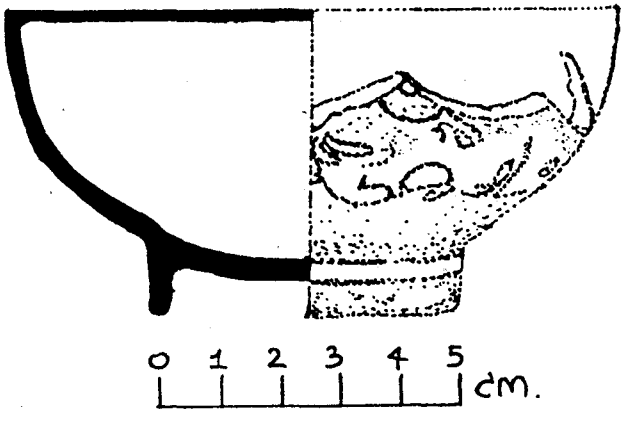

ภาพลายเส้นที่ 95 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 1 สภาพพื้นที่ด้านใต้ของวัดใหม่ก่อนการขุดแต่ง

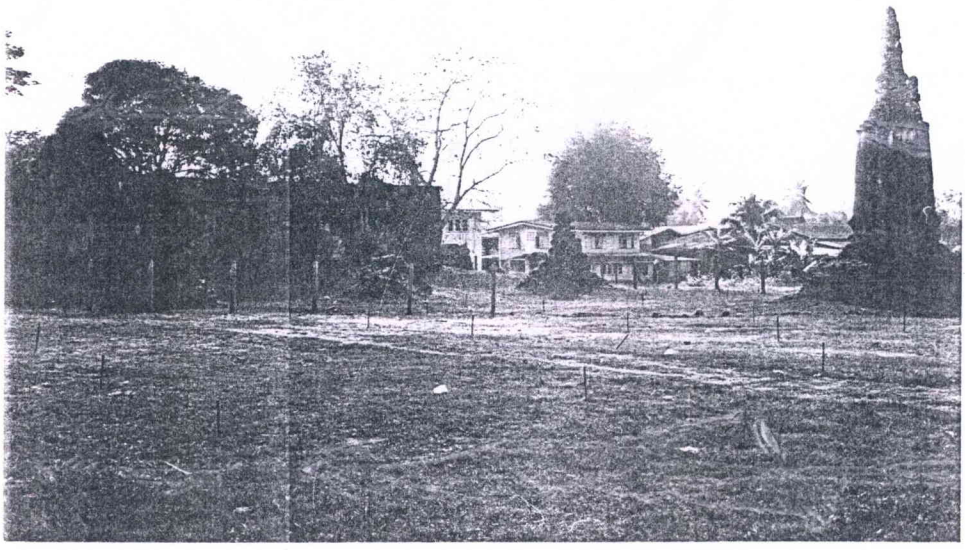

ภาพที่ 2 สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

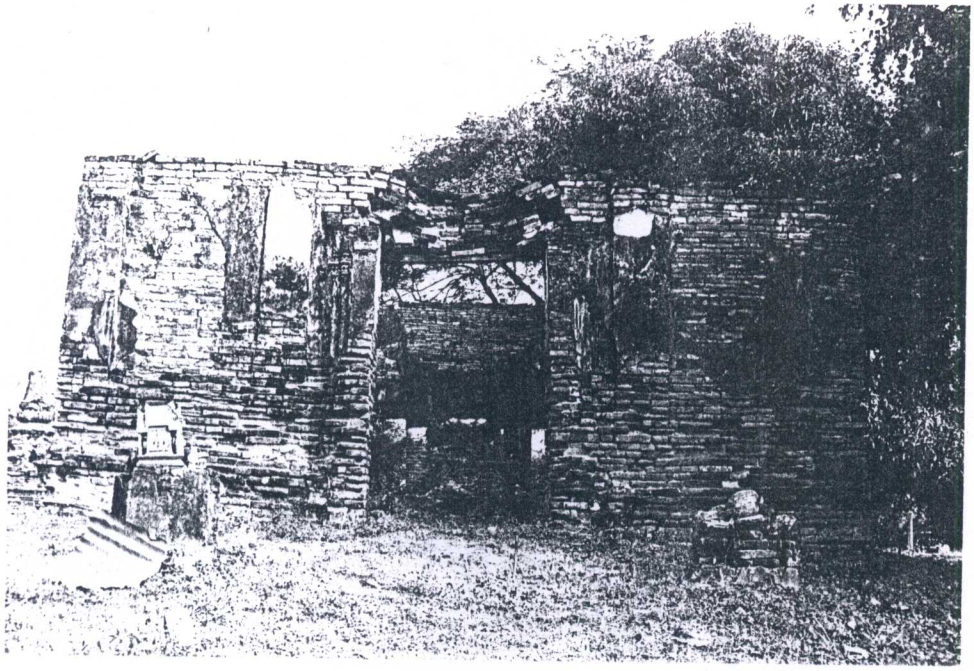

ภาพที่ 3 ผนังสกัดด้านใต้ของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

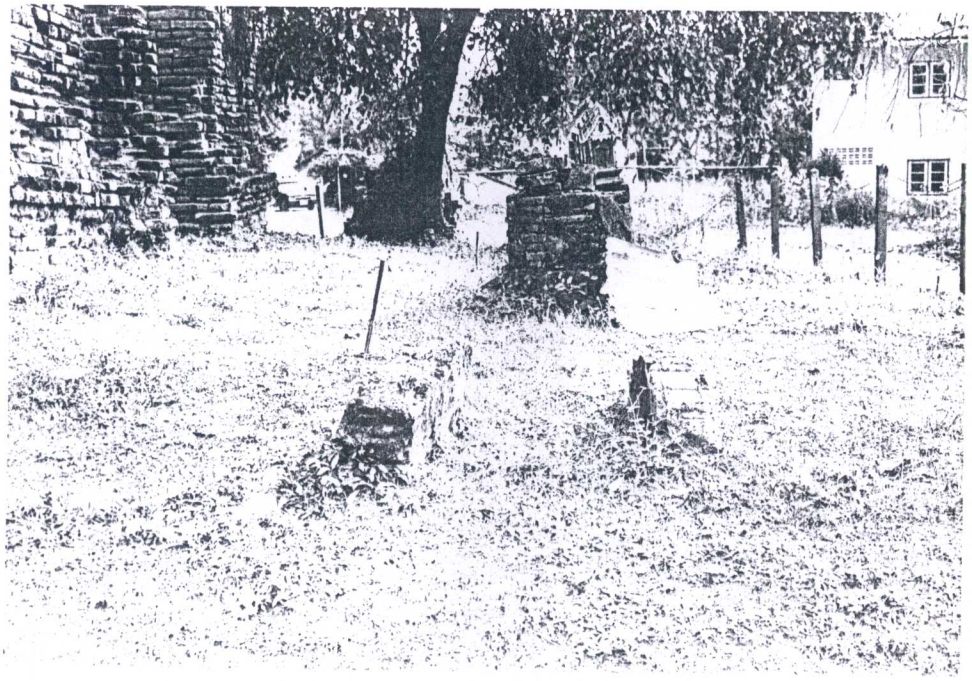

ภาพที่ 4 สภาพพื้นชานมุขโถงหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

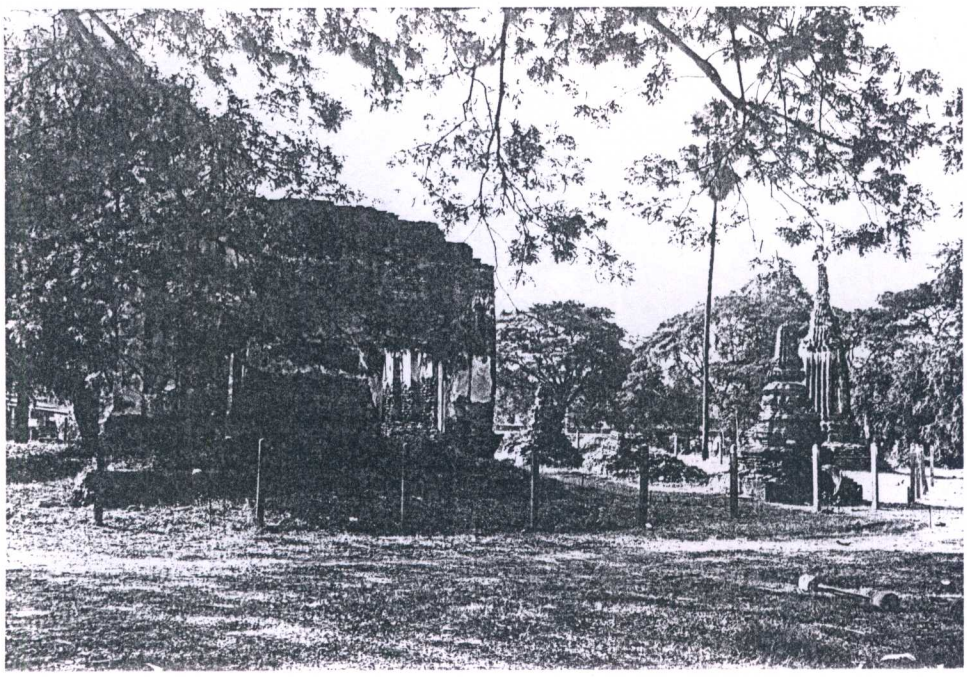

ภาพที่ 5 สภาพพื้นที่ด้านเหนือของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

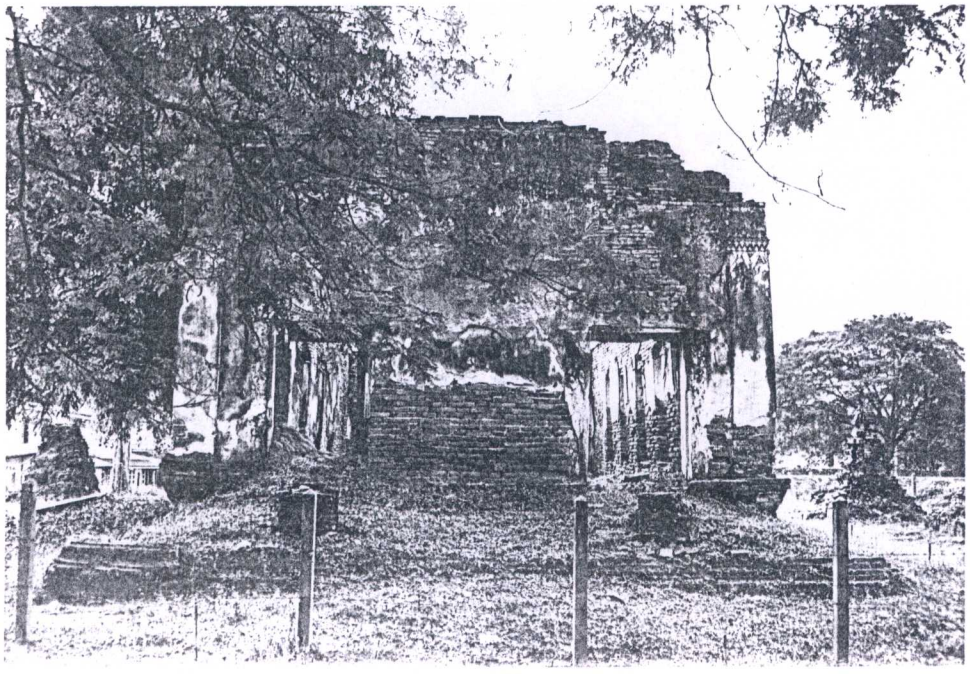

ภาพที่ 6 ผนังสกัดด้านเหนือของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

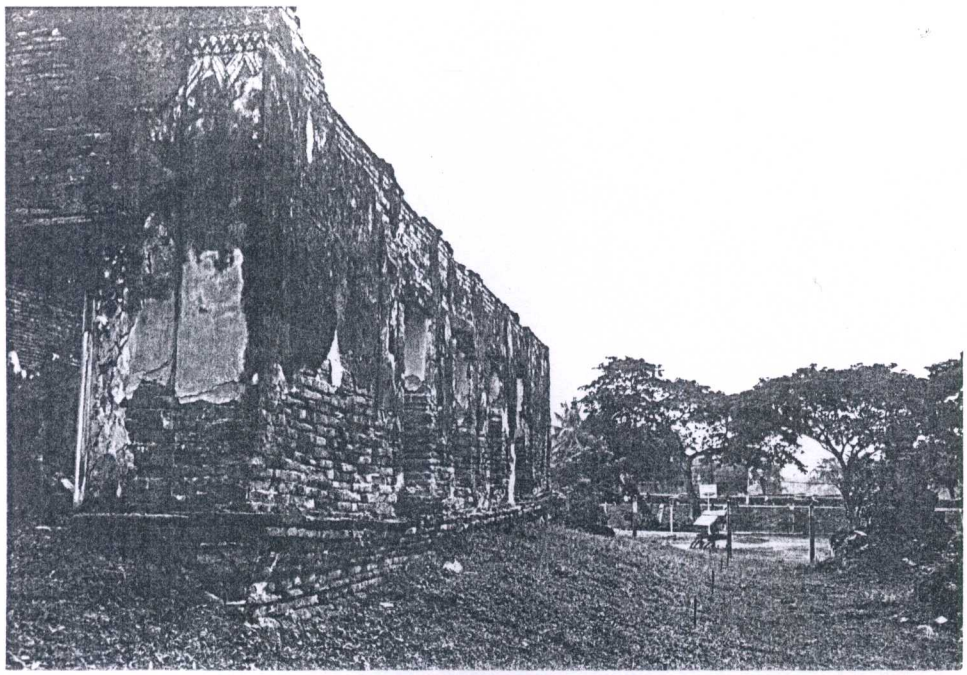

ภาพที่ 7 ผนังข้างด้านตะวันตกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

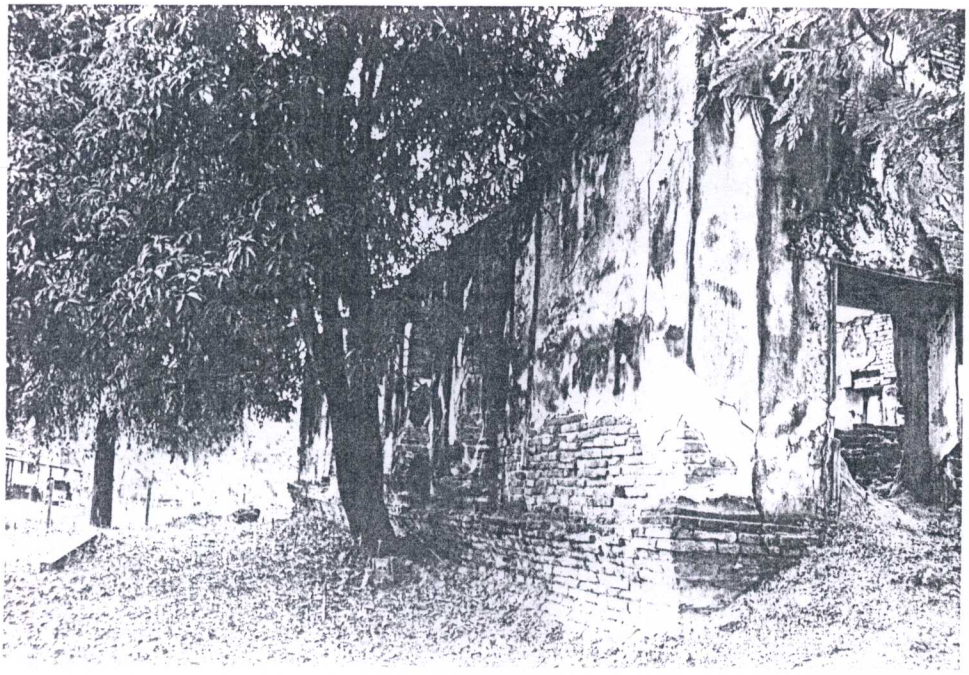

ภาพที่ 8 ผนังข้างด้านตะวันออกของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

ภาพที่ 9 สภาพพื้นที่ภายในของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

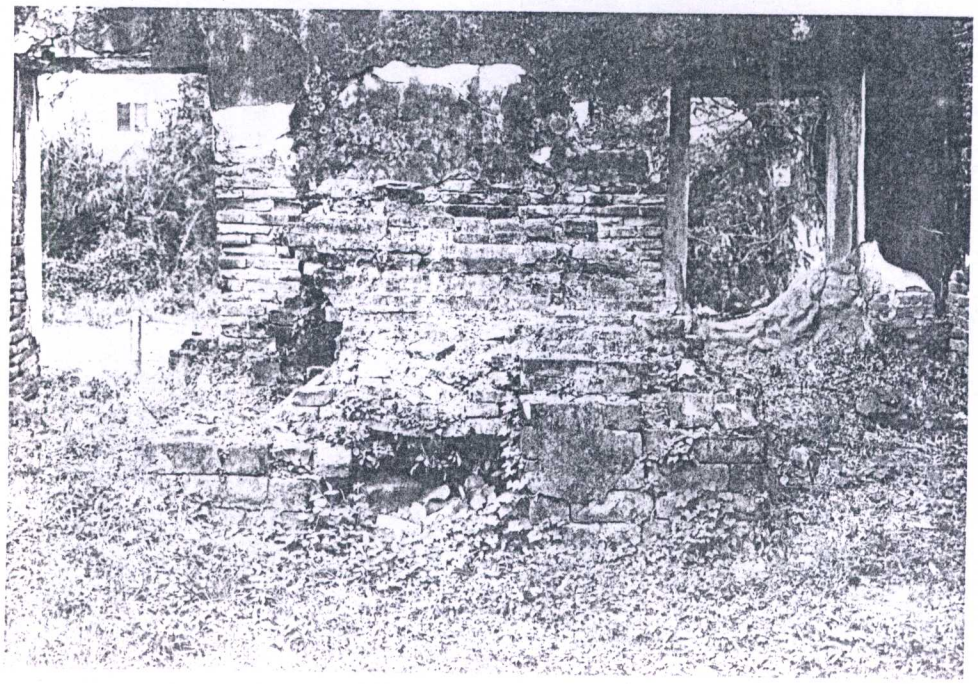

ภาพที่ 10 ฐานชุกชีของพระอุโบสถก่อนการขุดแต่ง

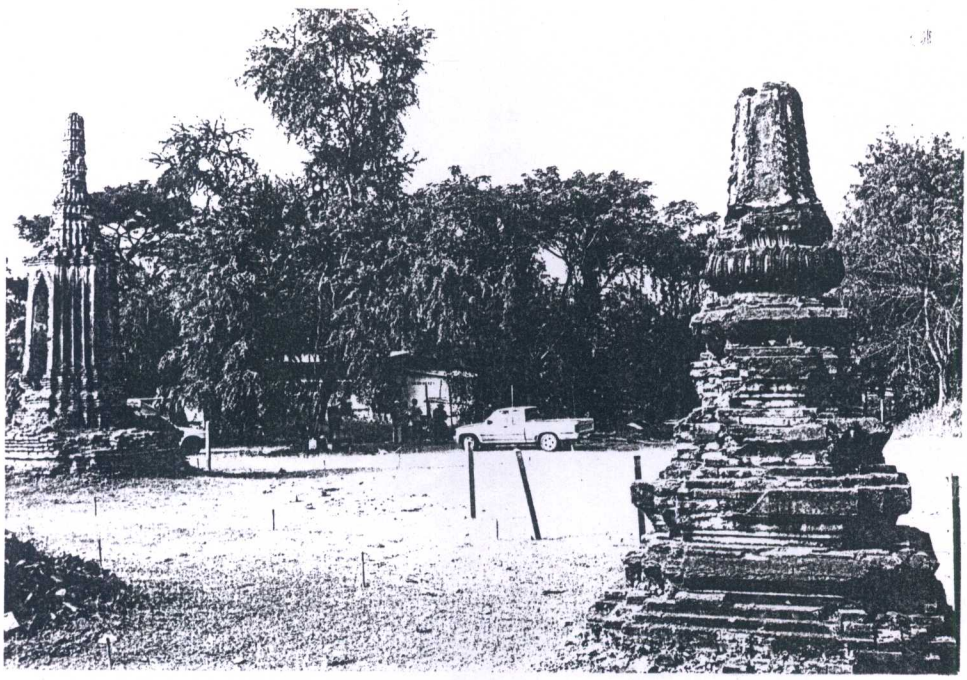

ภาพที่ 11 เจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านตะวันออกก่อนการขุดแต่ง

ภาพที่ 12 เจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านเหนือก่อนการขุดแต่ง

ภาพที่ 13 เจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านตะวันตกเฉียงใต้การขุดแต่ง

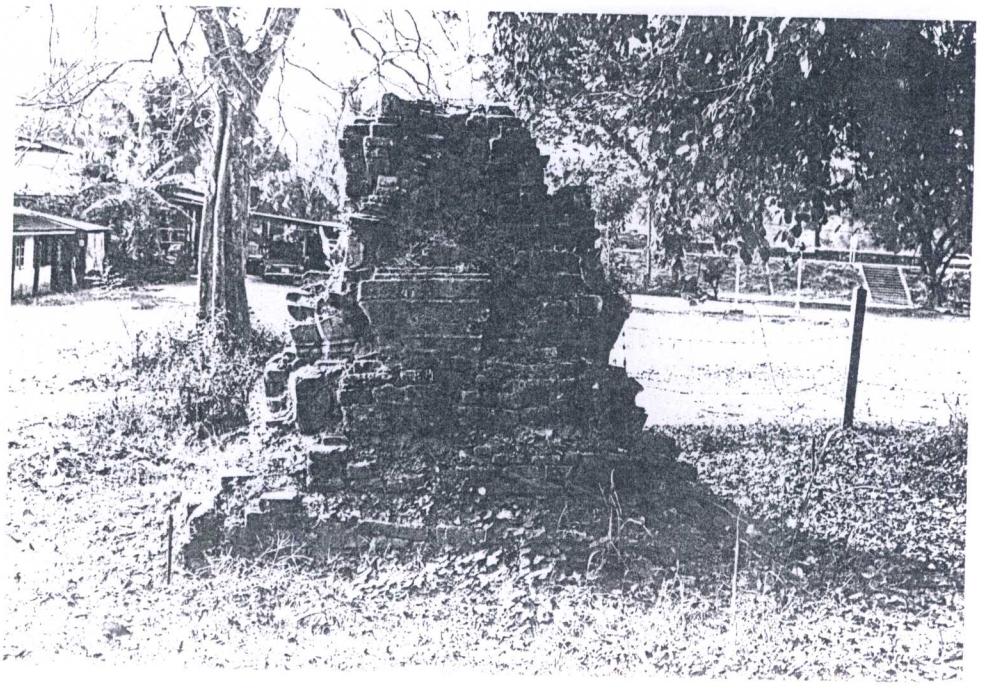

ภาพที่ 14 เจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านเหนือก่อนการขุดแต่ง

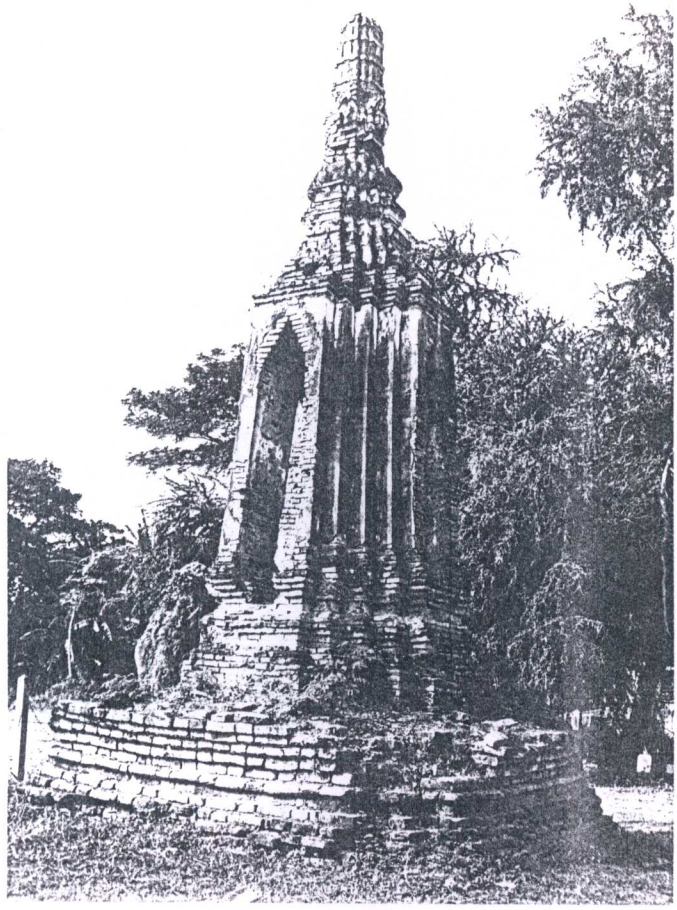

ภาพที่ 15 มุมตะวันออกเฉียงเหนือของหอระฆังก่อนการขุดแต่ง

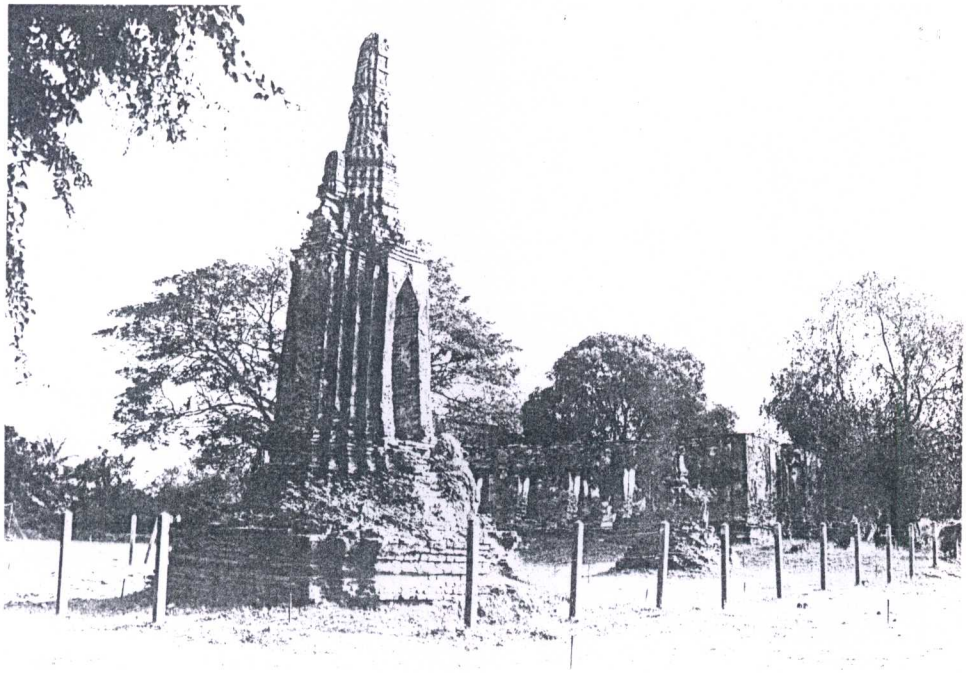

ภาพที่ 16 มุมตะวันออกเฉียงใต้ของหอระฆังก่อนการขุดแต่ง

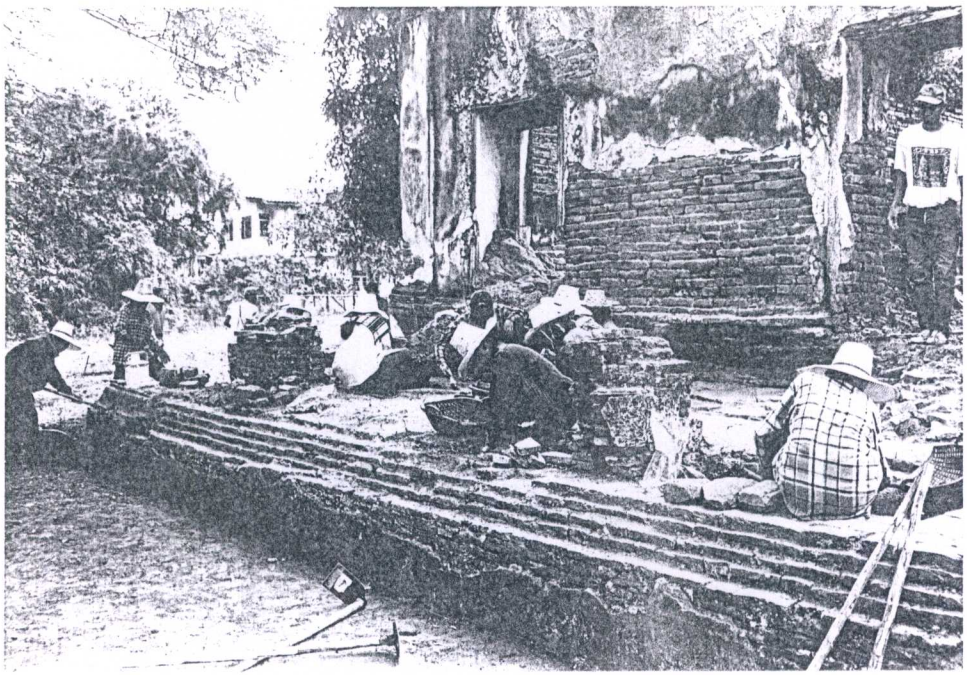

ภาพที่ 17 ขณะขุดแต่งพื้นชานมุขโถงหลังด้านเหนือของพระอุโบสถ

ภาพที่ 18 สภาพการพังทลายของอิฐบนพื้นชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ

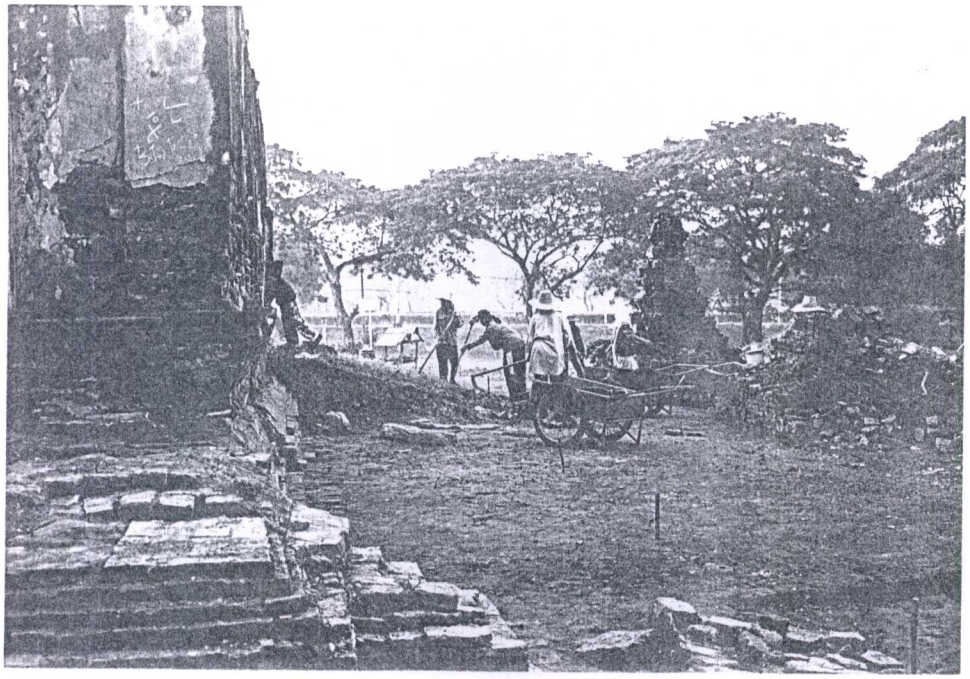

ภาพที่ 19 ขณะขุดแต่งพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถ

ภาพที่ 20 ขณะขุดแต่งชานมุขโถงหน้าด้านใต้ของพระอุโบสถ

ภาพที่ 21 ขณะขุดแต่งพื้นที่ด้านตะวันออกของพระอุโบสถ

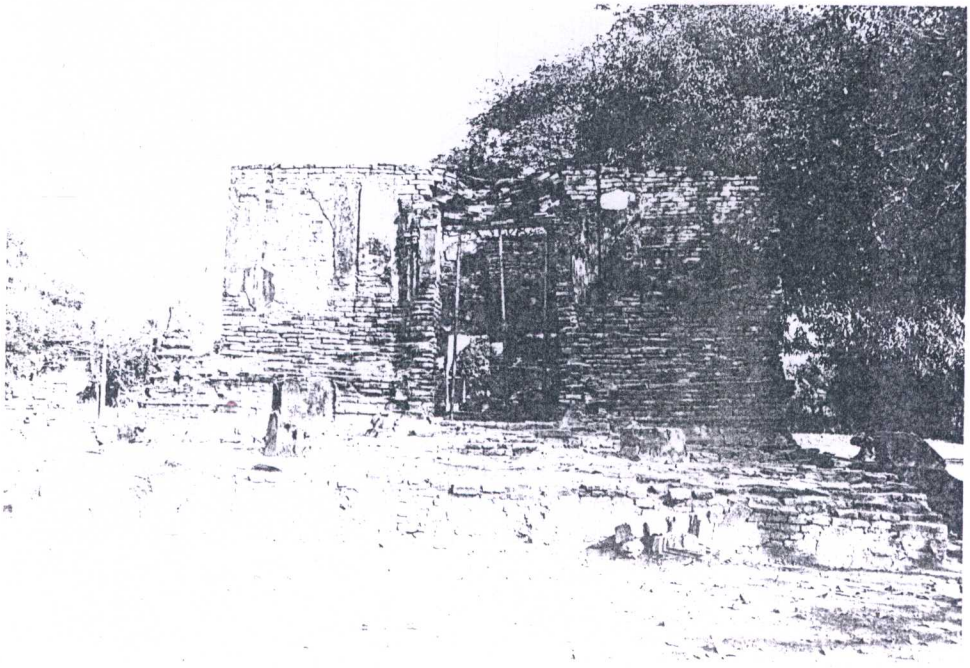

ภาพที่ 22 ผนังสกัดด้านใต้ของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

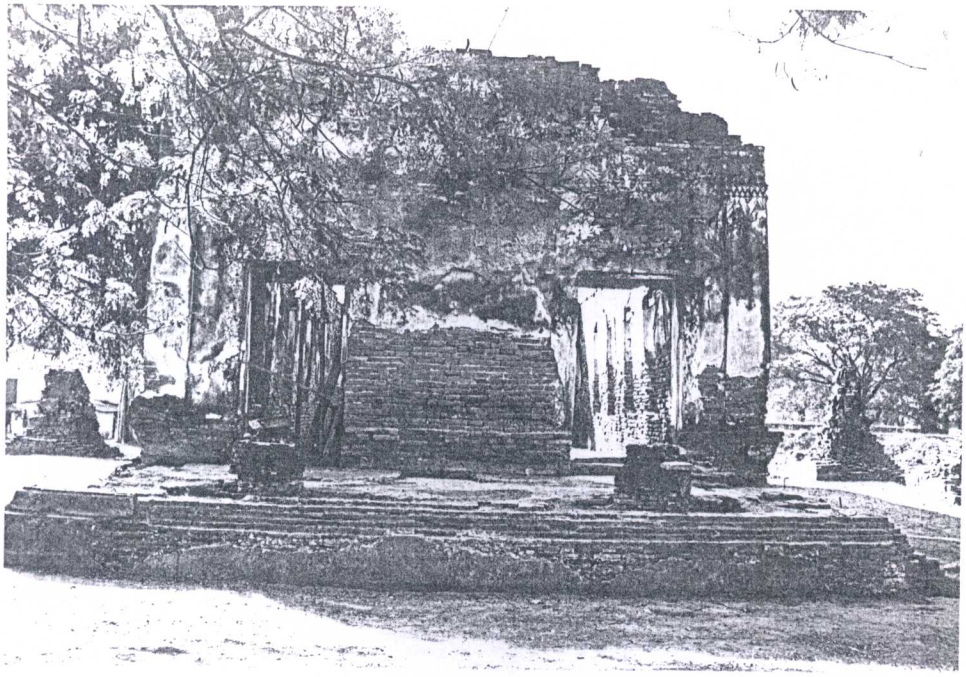

ภาพที่ 23 ผนังสกัดด้านเหนือของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 24 ร่างลายเส้นสีดำส่วนหน้าบันของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

ภาพที่ 25 ร่างลายเส้นสีดำส่วนกรอบประตูของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

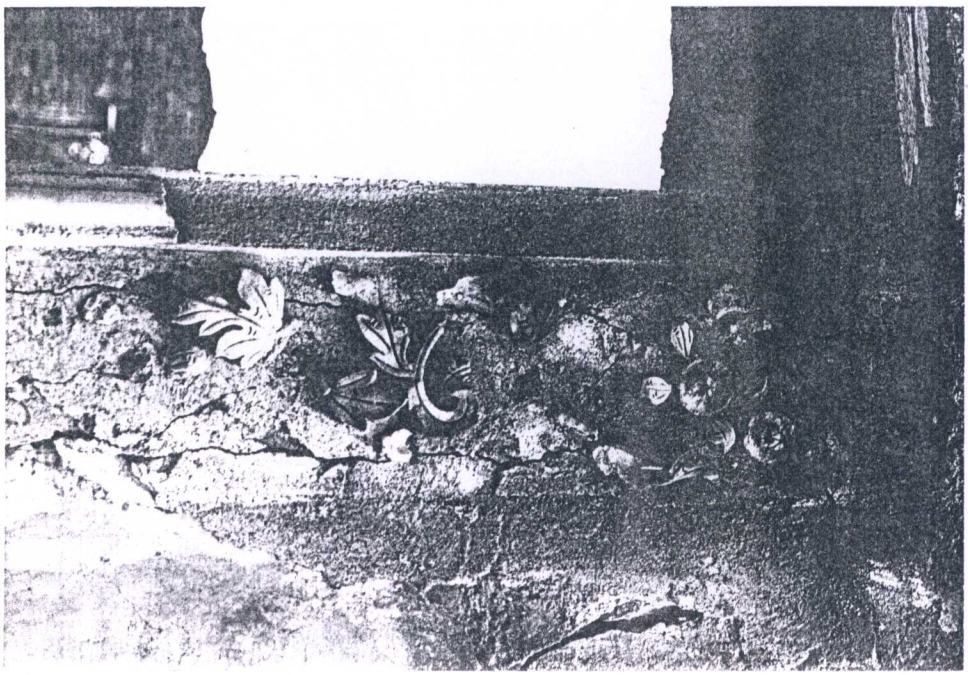

ภาพที่ 26 ร่างลายเส้นสีดำส่วนกรอบประตูของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

ภาพที่ 27 ช่องว่างเหนือช่องประตูทางเข้าออกของผนังสกัดหลังด้านเหนือ

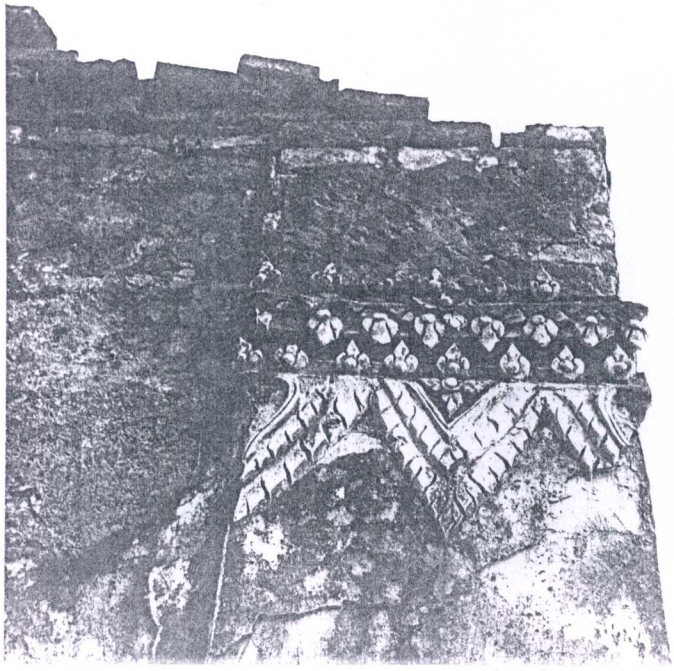

ภาพที่ 28 ลวดลายปูนปั้นประดับเสาติดกับผนังของผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ

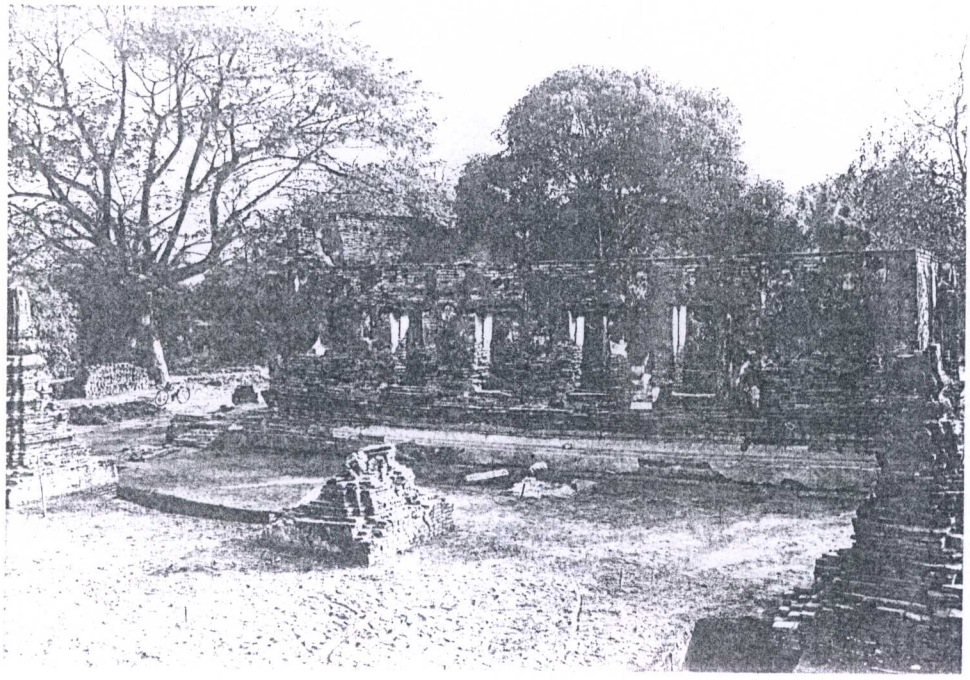

ภาพที่ 29 สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 30 สภาพพื้นที่ด้านตะวันตกของพระอุโบสถหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 31 แนวอิฐใต้ฐานด้านตะวันตกของพระอุโบสถ

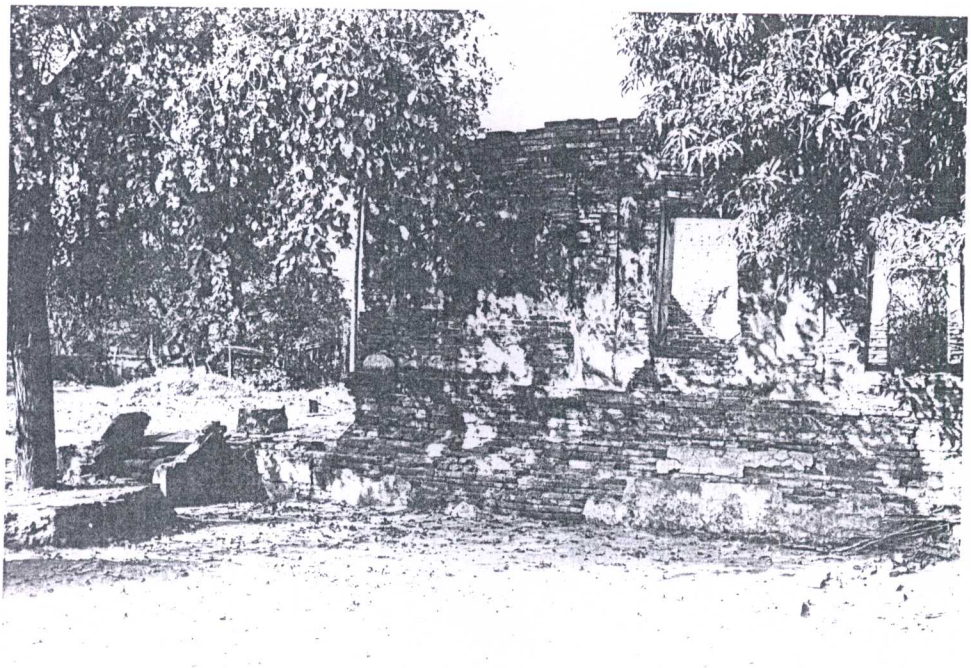

ภาพที่ 32 ผนังข้างด้านตะวันออกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

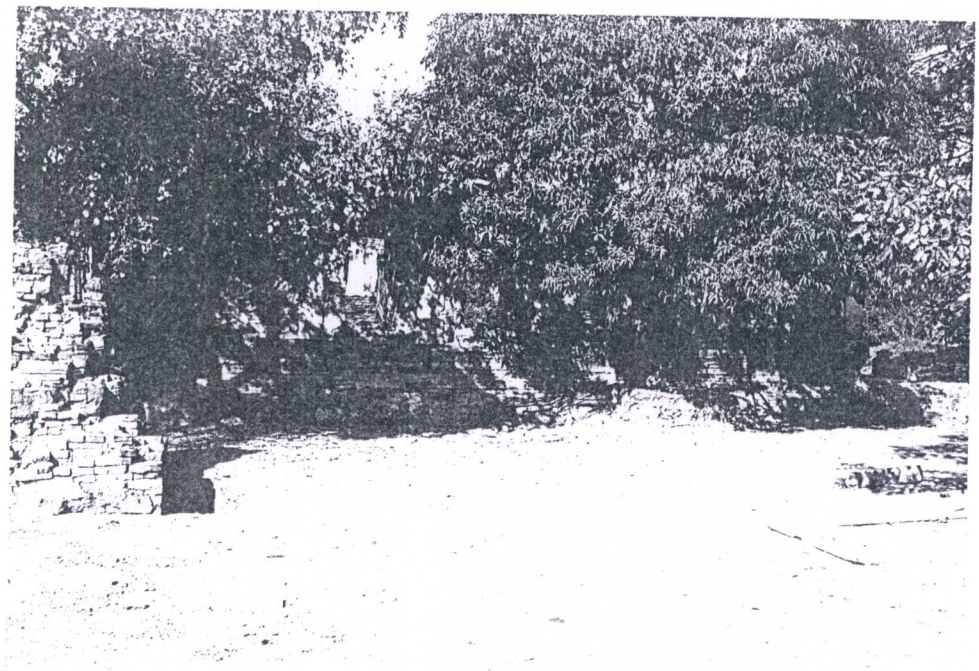

ภาพที่ 33 สภาพพื้นที่ด้านตะวันออกของพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

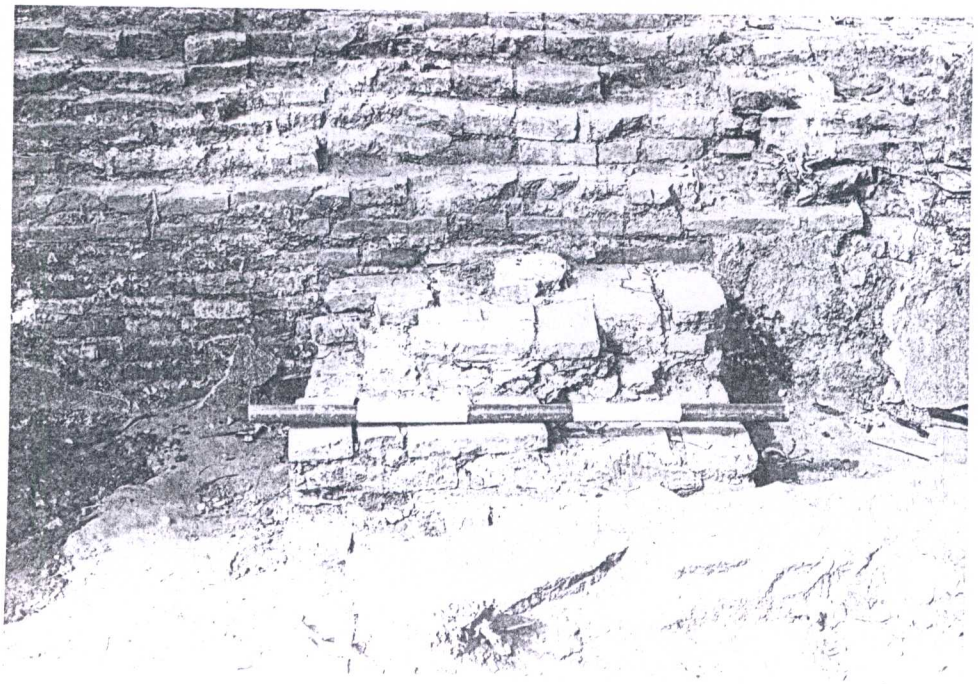

ภาพที่ 34 บันไดข้างปีกตะวันออกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ

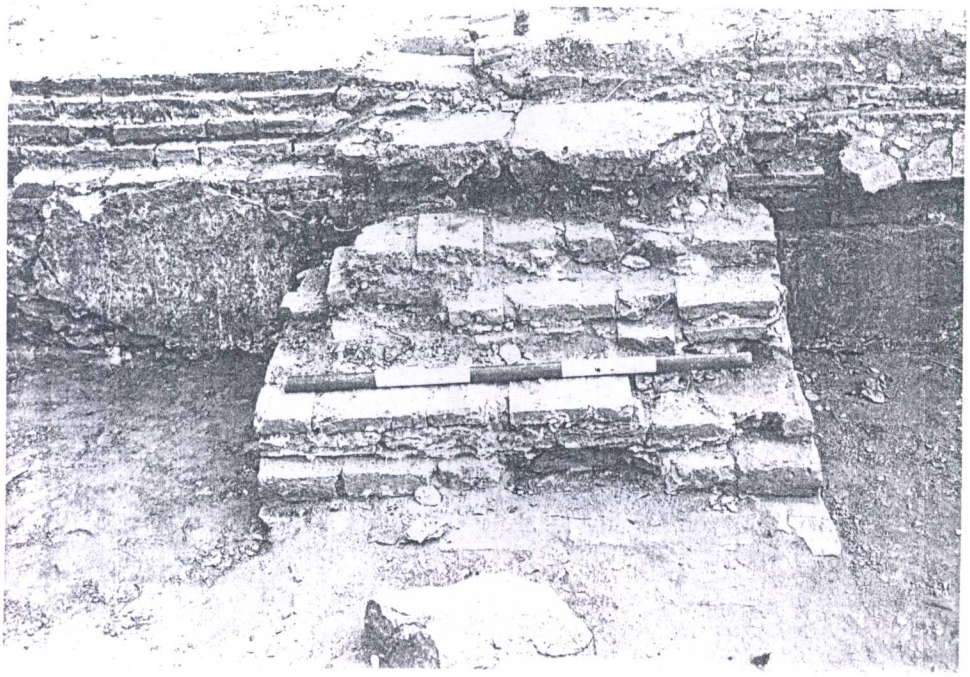

ภาพที่ 35 บันไดข้างปีกตะวันตกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ

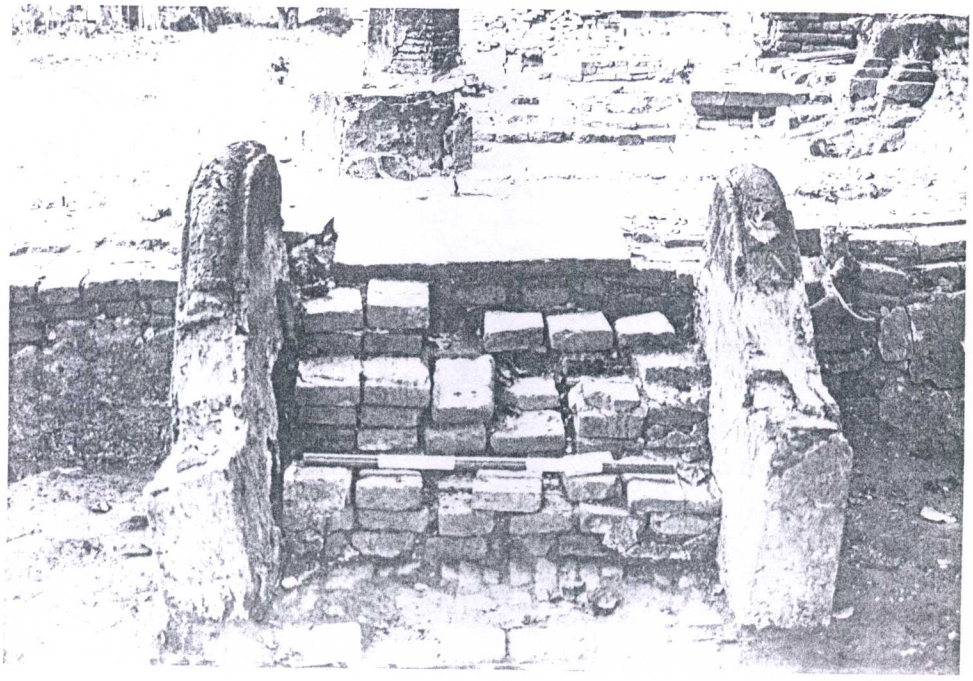

ภาพที่ 36 บันไดข้างปีกตะวันออกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ

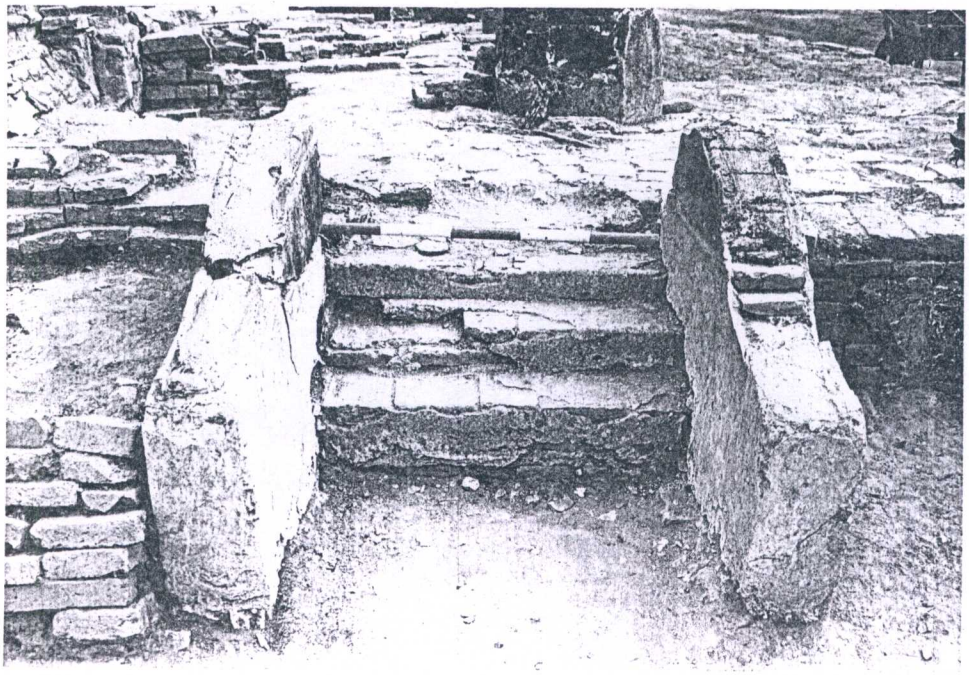

ภาพที่ 37 บันไดข้างปีกตะวันตกของชานมุขโถงด้านหลังของพระอุโบสถ

ภาพที่ 38 แนวอิฐรูปตัว "L" คร่อมฐานข้างด้านตะวันตกและบันไดข้างของพระอุโบสถ

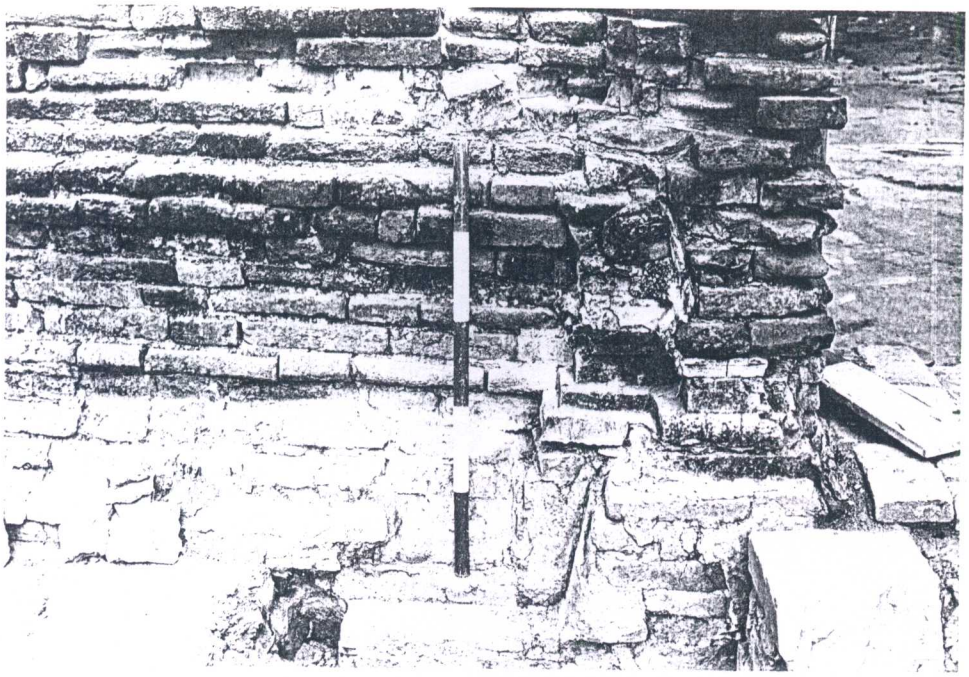

ภาพที่ 39 เสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะแรก

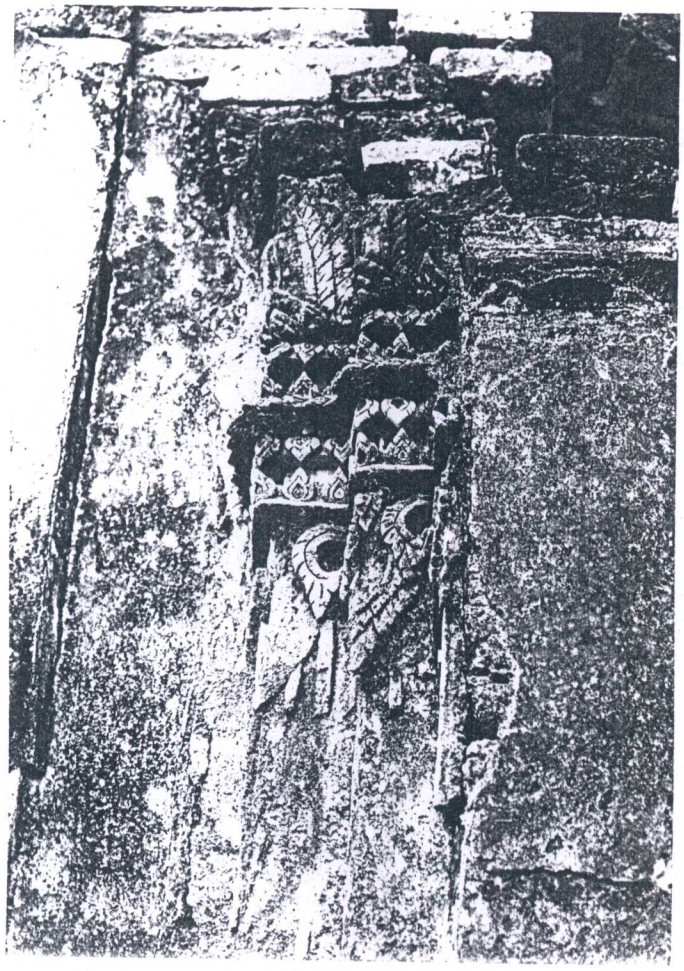

ภาพที่ 40 ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบประตูในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

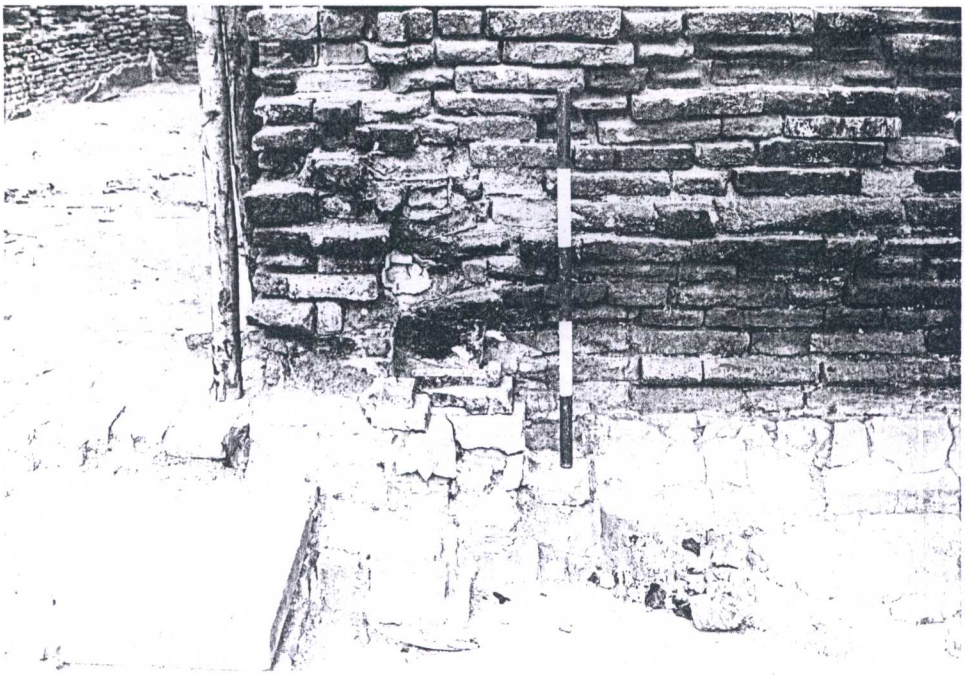

ภาพที่ 41 เสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

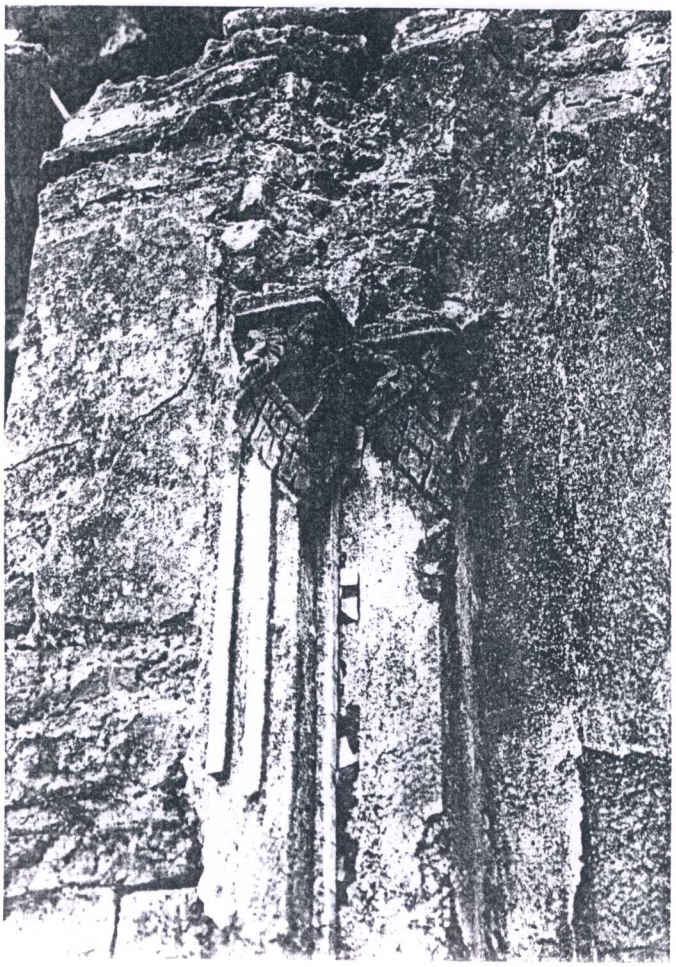

ภาพที่ 42 ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบประตูในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

ภาพที่ 43 แท่นอิฐรับแผ่นหินอ่อนของพระอุโบสถ

ภาพที่ 44 แท่นอิฐรับแผ่นหินอ่อนภาพหลังการขุดตรวจ

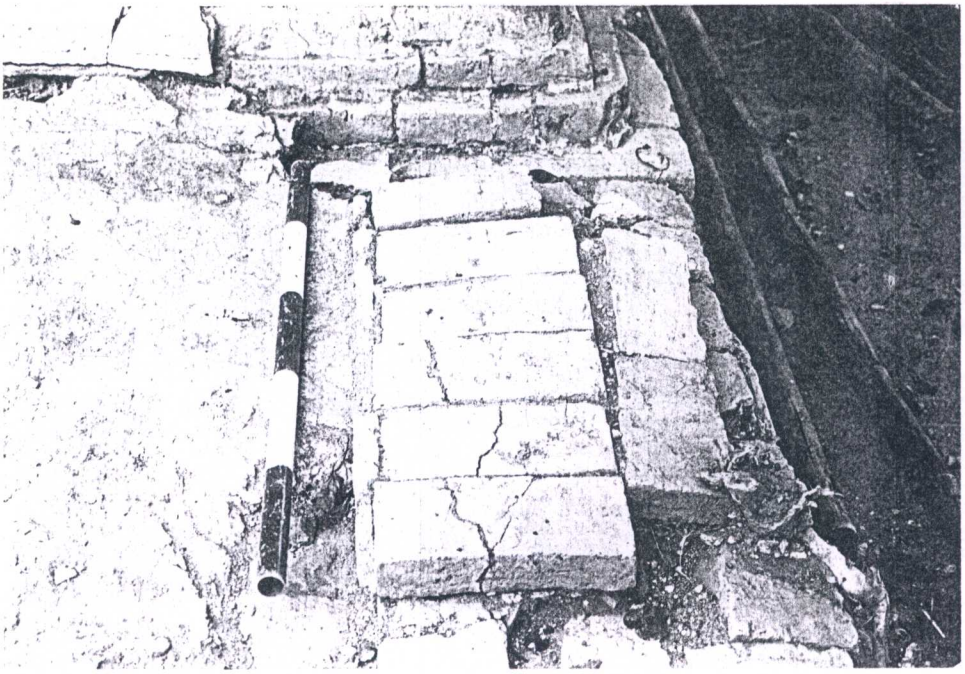

ภาพที่ 45 พนักเตี้ย ๆ ของชานมุขโถงด้านหน้าของพระอุโบสถ

ภาพที่ 46 สภาพภายในพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

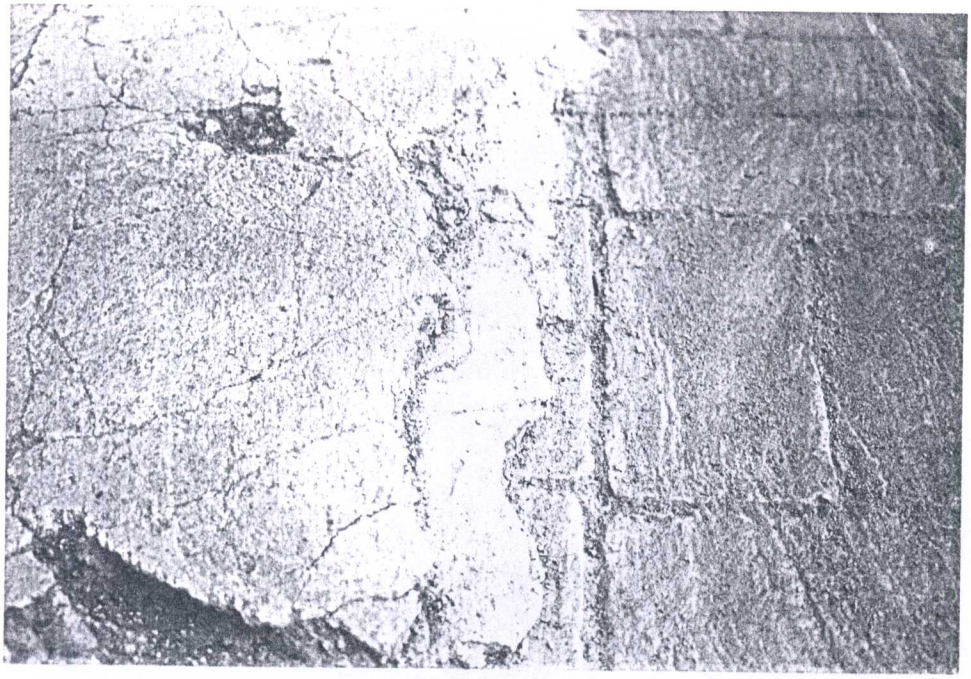

ภาพที่ 47 ร่องรอยการฉาบปูนปั้นซ้อนทับกันของพื้นปูอิฐภายในพระอุโบสถ

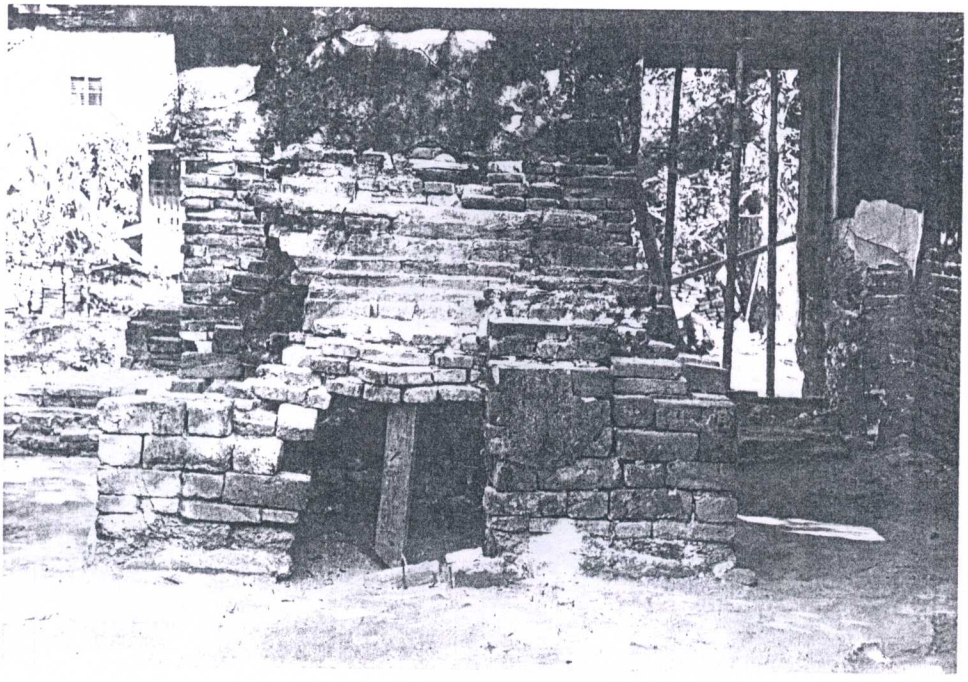

ภาพที่ 48 สภาพด้านหน้าของฐานชุกชีภายในพระอุโบสถภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 49 สภาพด้านข้างของฐานพระประธาน

ภาพที่ 50 สภาพด้านข้างของฐานพระประธาน

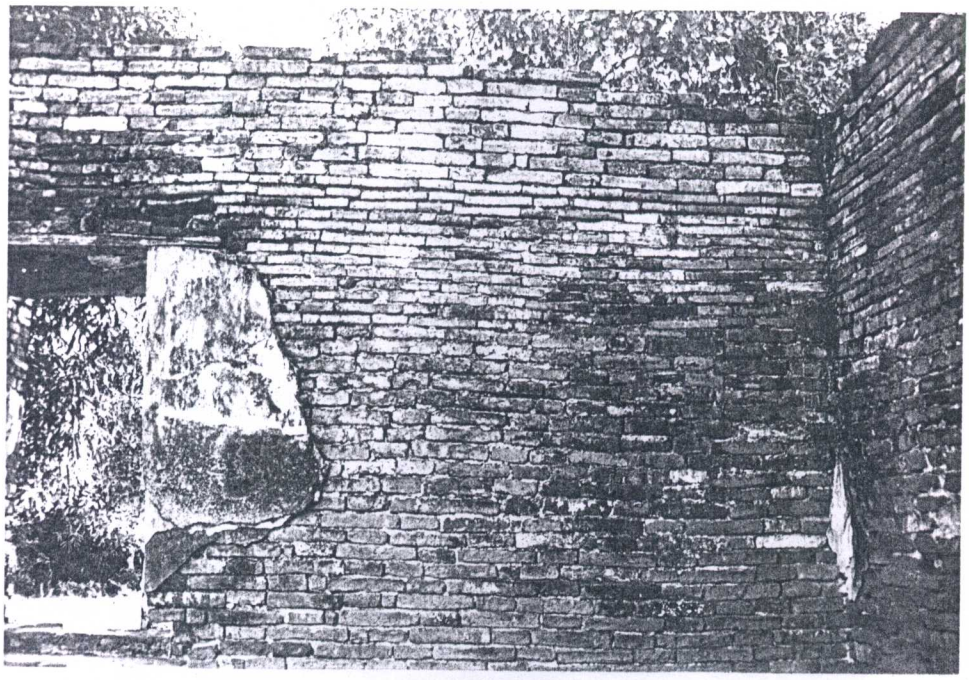

ภาพที่ 51 การก่อเรียงอิฐด้านในของผนังด้านตะวันออกของพระอุโบสถ

ภาพที่ 52 ร่องรอยการฉาบปูนทับซ้อนกันของผนังด้านในของพระอุโบสถ

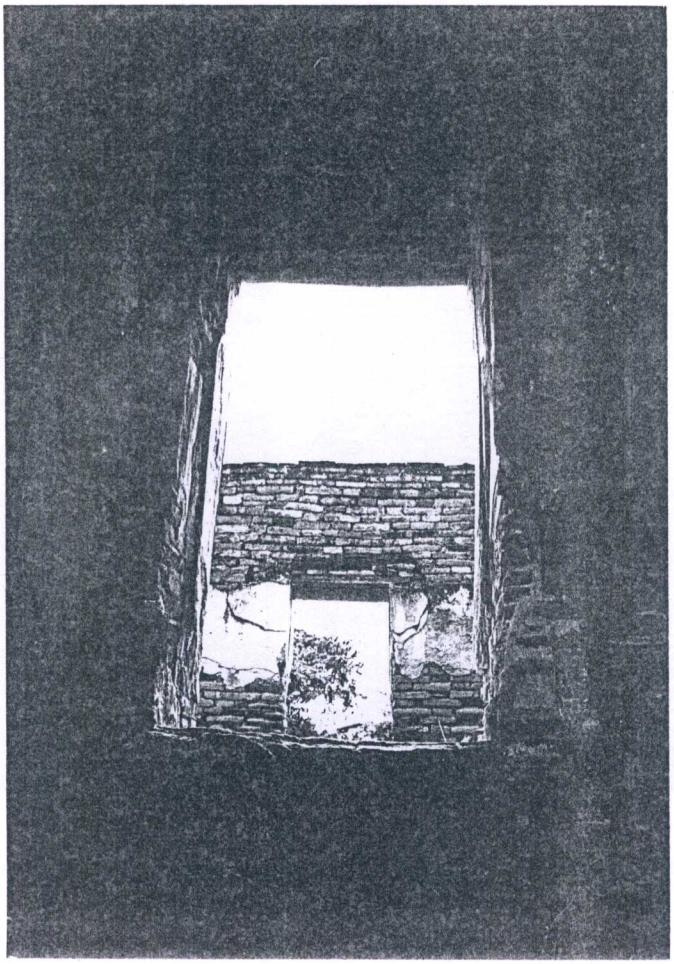

ภาพที่ 53 ช่องหน้าต่างของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

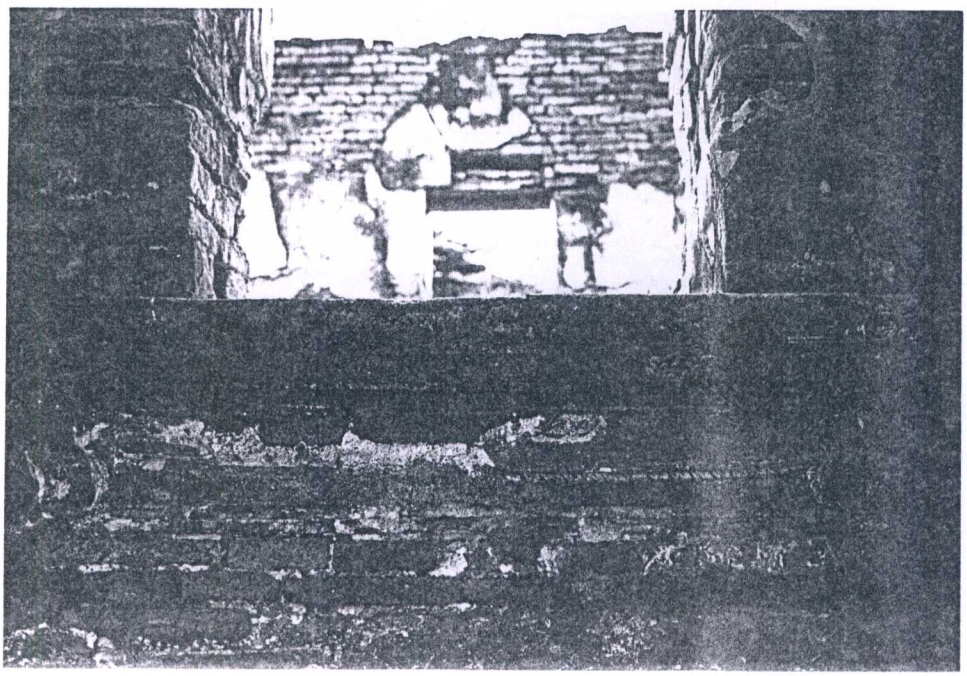

ภาพที่ 54 ฐานสิงห์ใต้กรอบหน้าต่างของพระอุโบสถในงานก่อสร้างระยะที่สอง

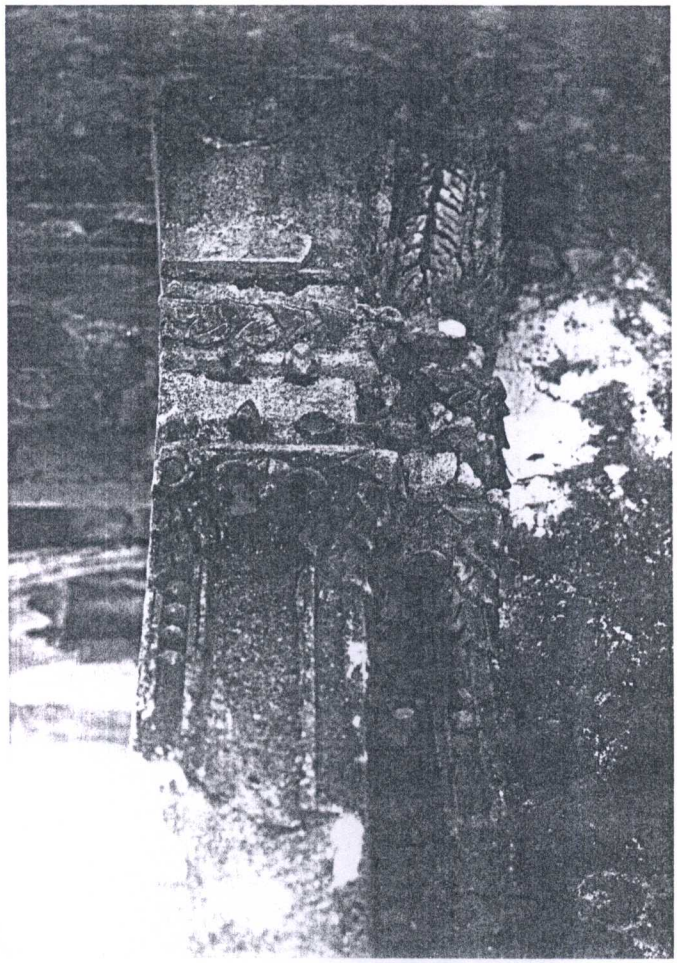

ภาพที่ 55 ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

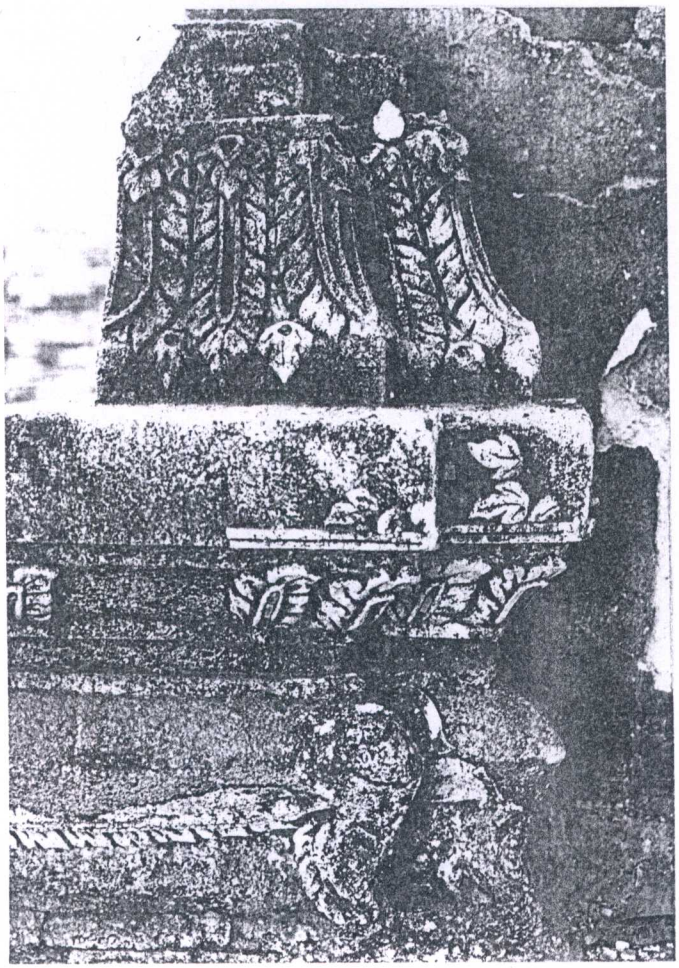

ภาพที่ 56 ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

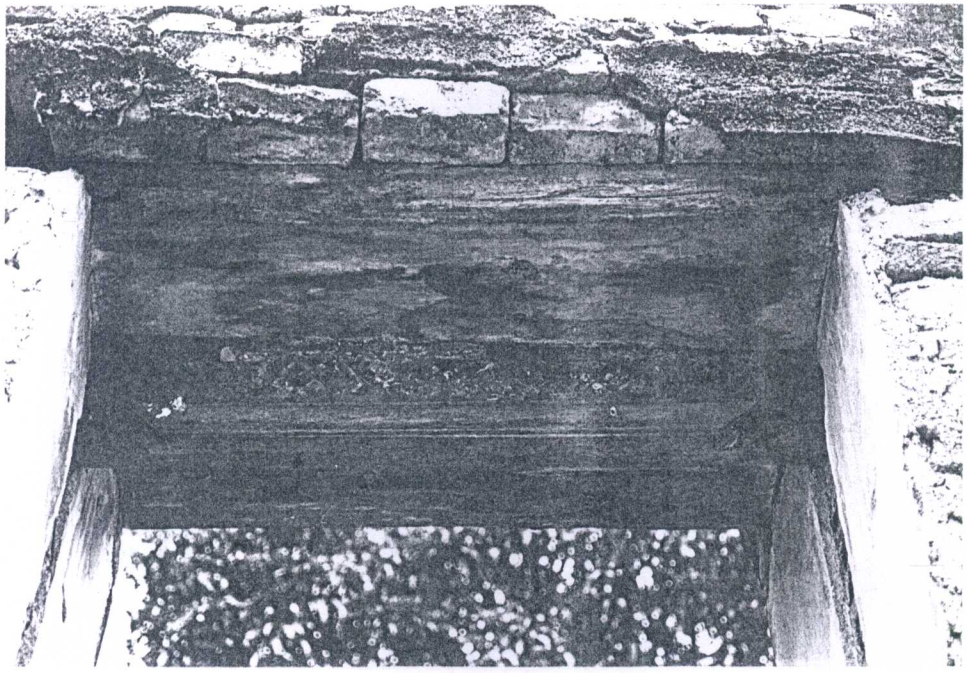

ภาพที่ 57 คานกรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

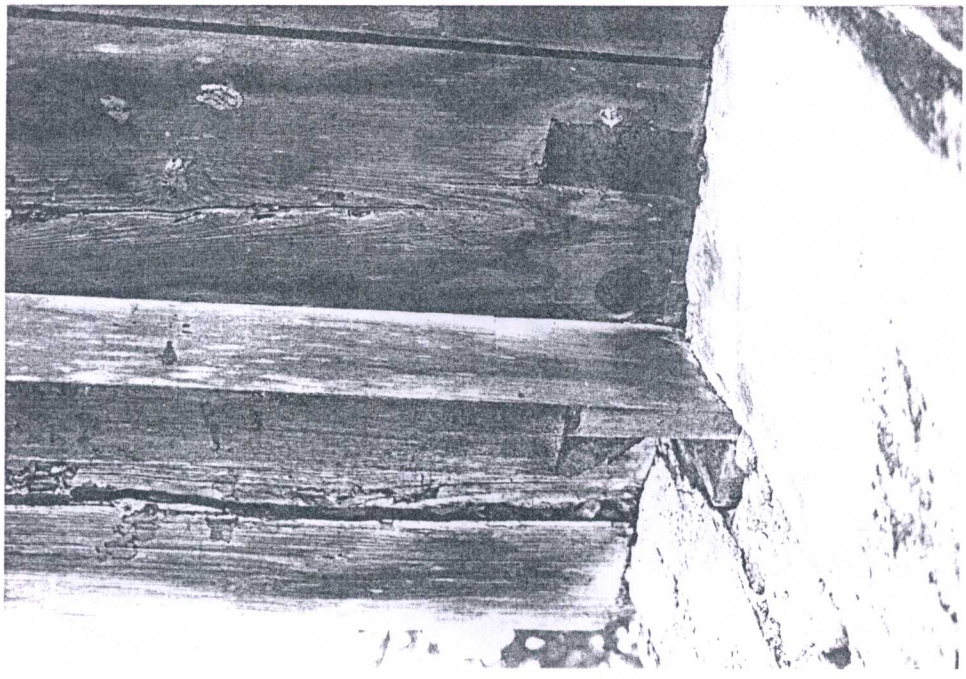

ภาพที่ 58 คานกรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

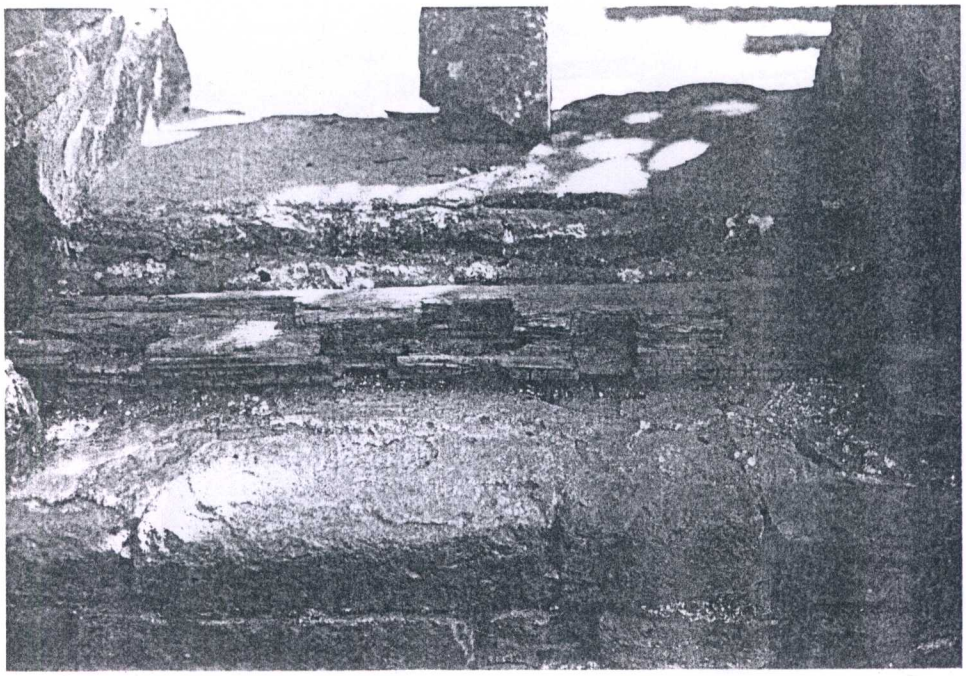

ภาพที่ 59 กรอบหน้าต่างไม้ในงานก่อสร้างพระอุโบสถระยะที่สอง

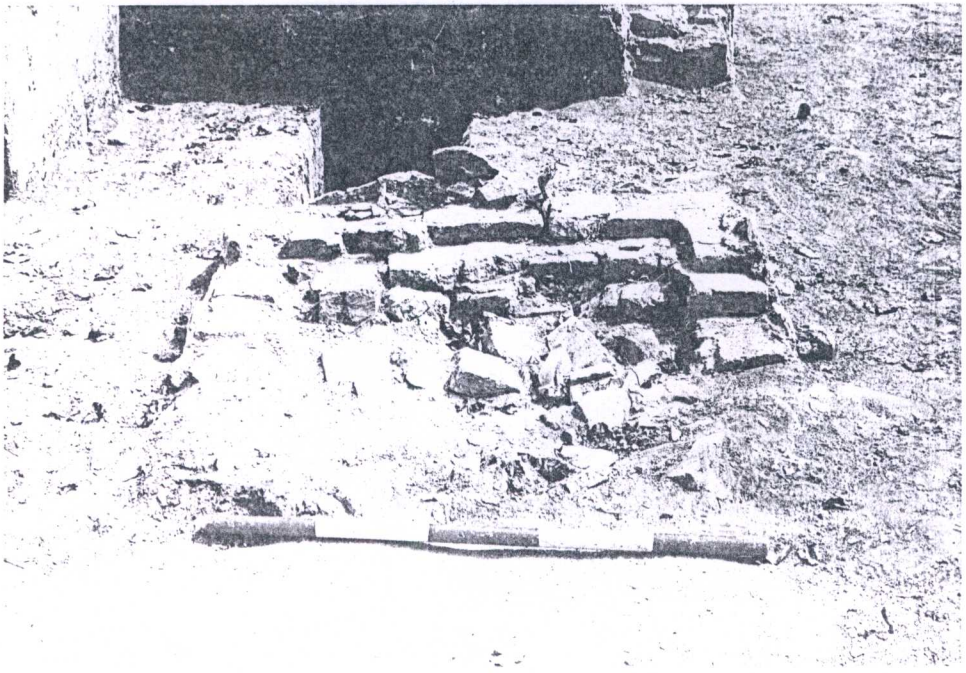

ภาพที่ 60 สภาพฐานใบเสมาประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ภายหลังการขุดแต่ง

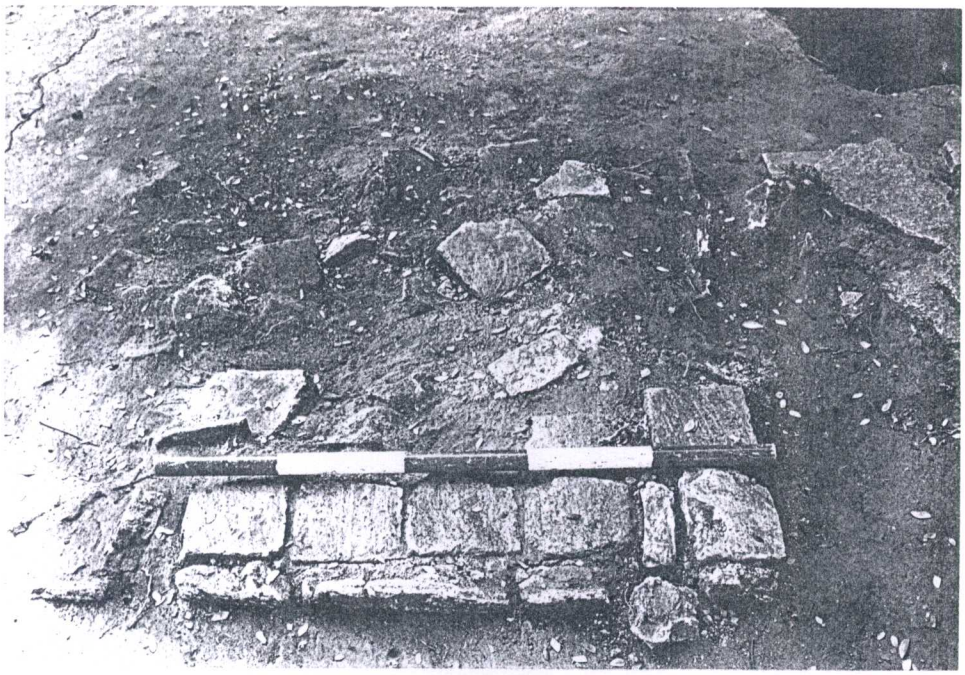

ภาพที่ 61 สภาพฐานใบเสมาประจำมุมตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการขุดแต่ง

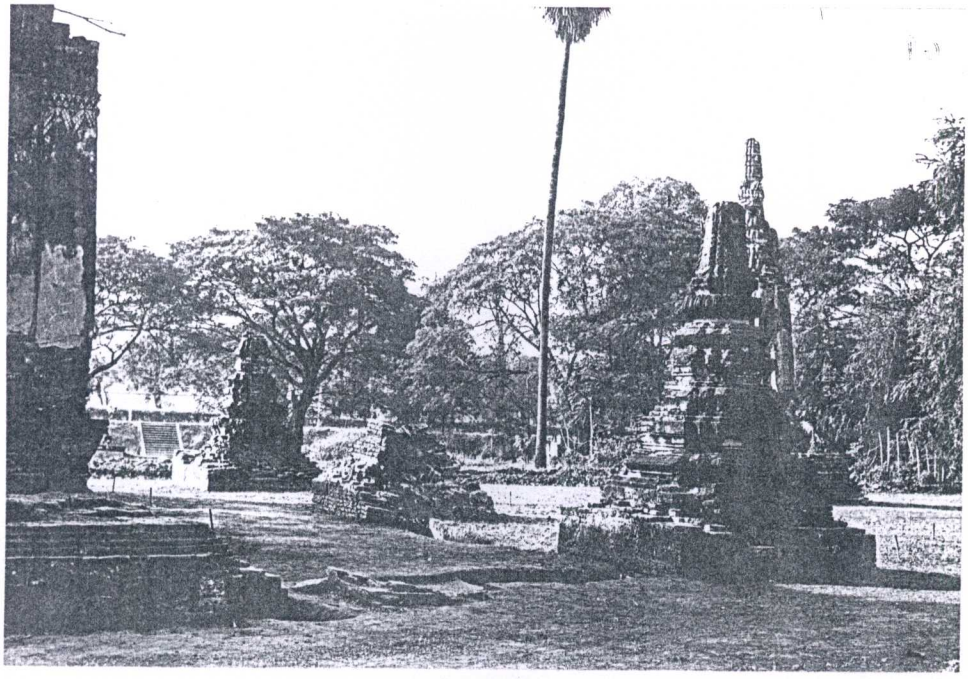

ภาพที่ 62 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.1-2.3 ภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 63 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

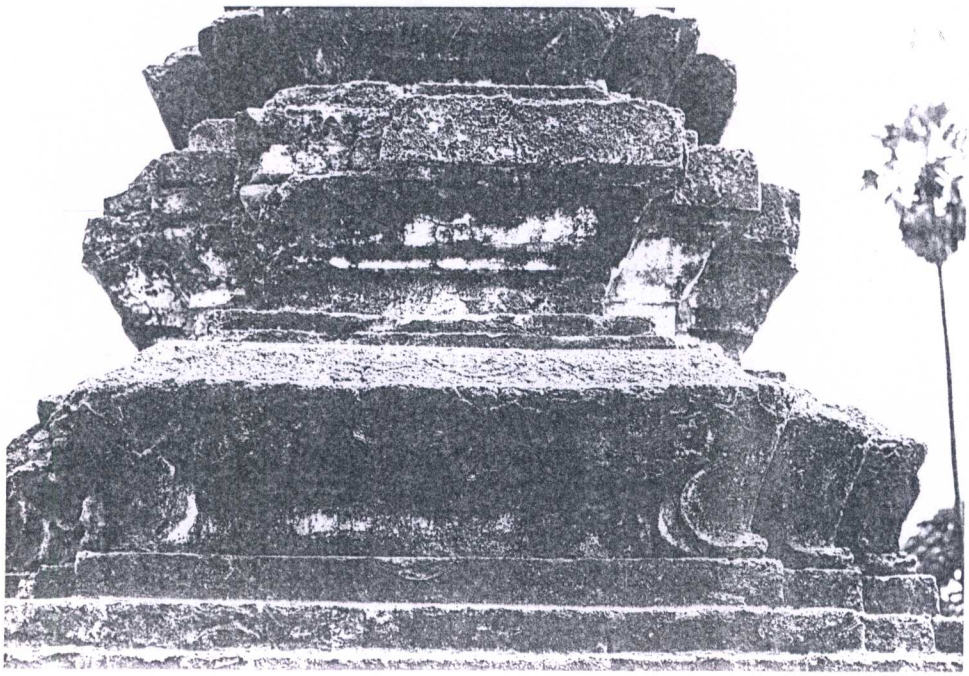

ภาพที่ 64 ชั้นฐานสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.1 ด้านเหนือ

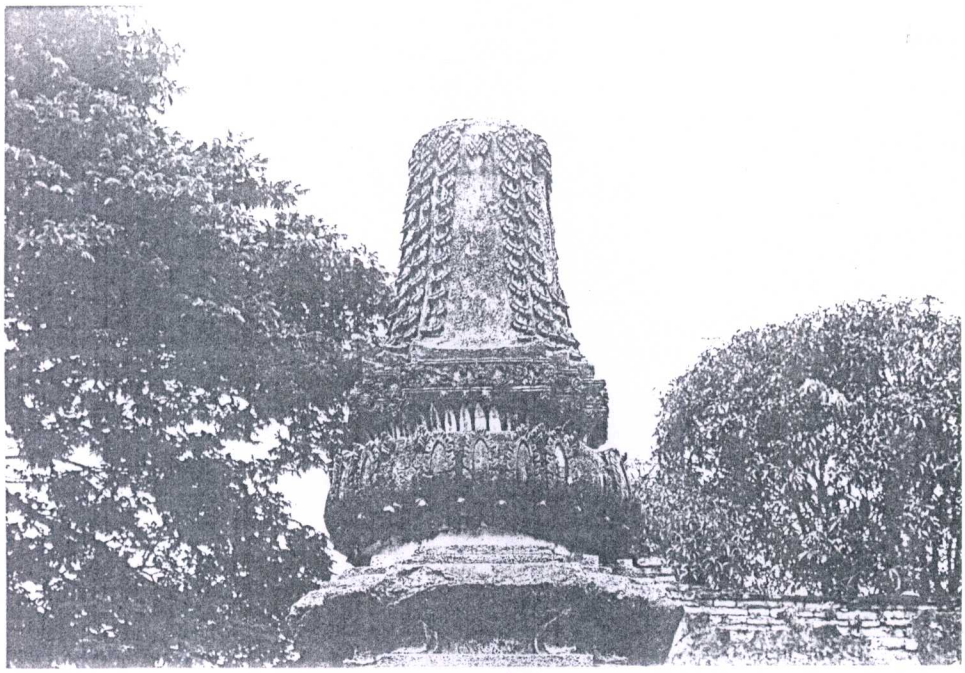

ภาพที่ 65 ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มและองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.1

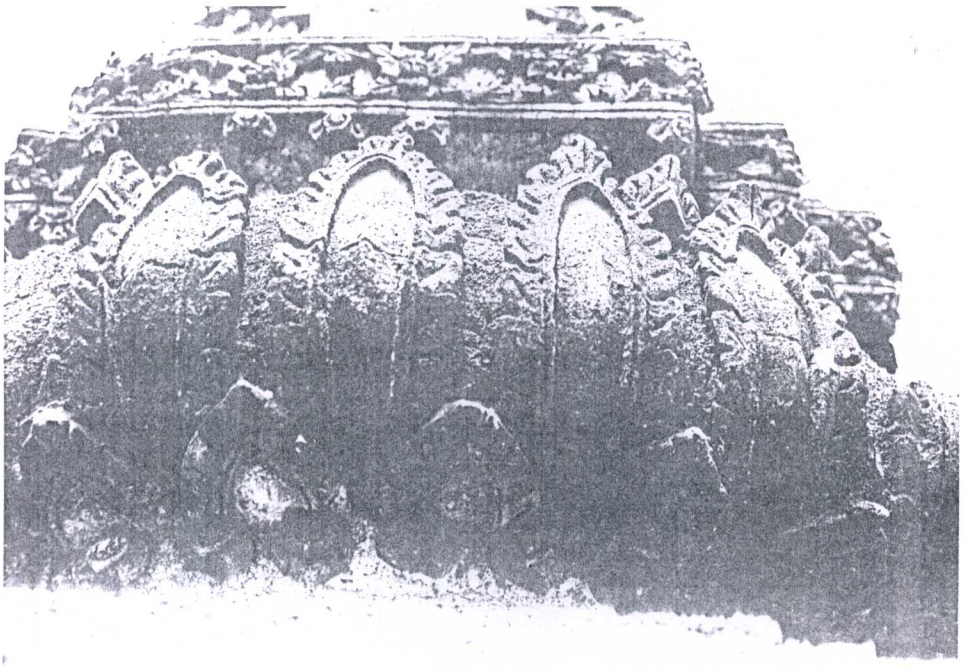

ภาพที่ 66 ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข 2.1

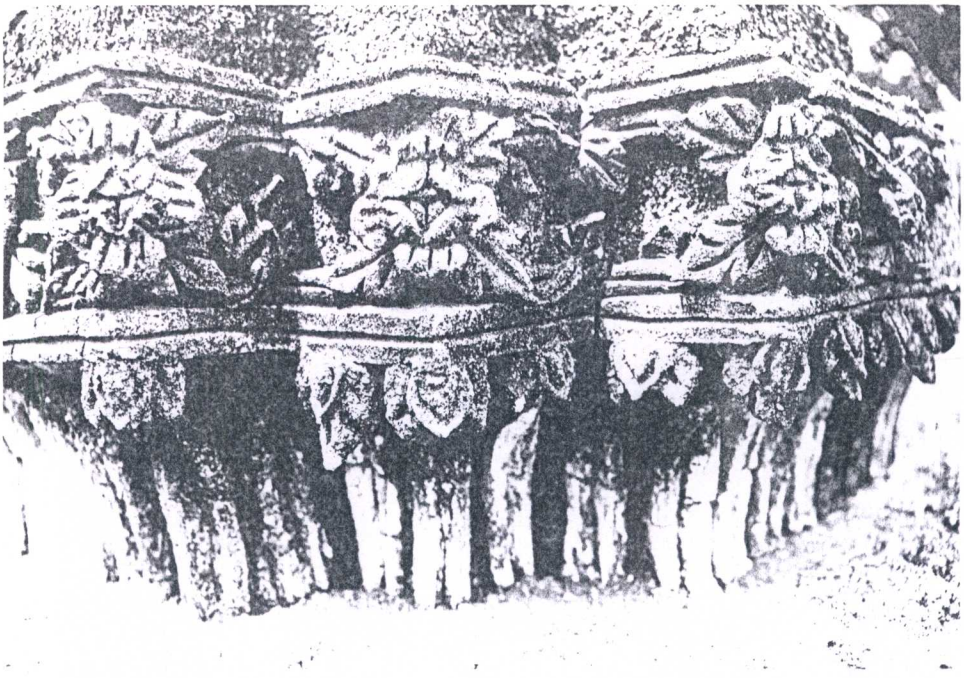

ภาพที่ 67 ลวดลายปูนปั้นประดับบัวหงายเหนือบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข 2.1

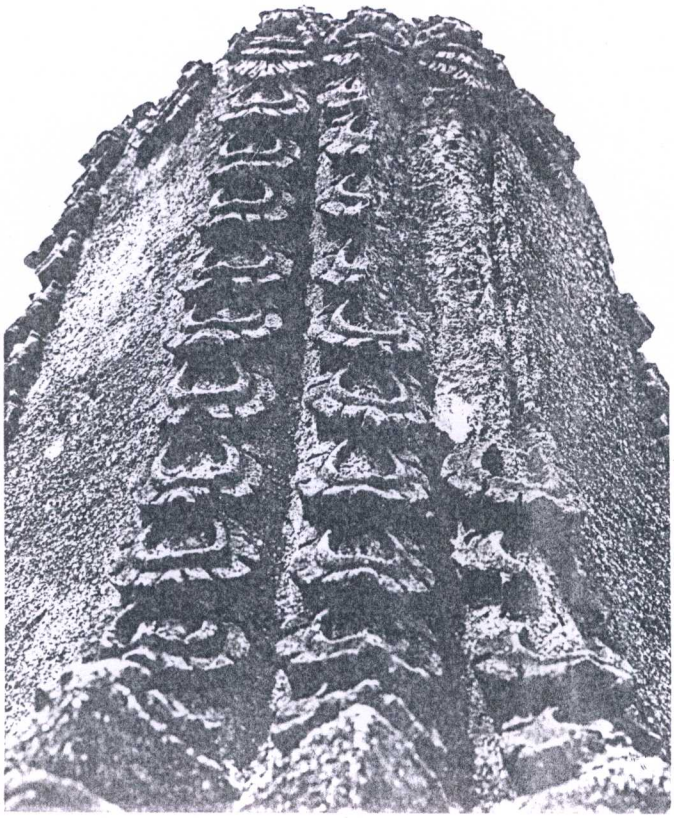

ภาพที่ 68 ลวดลายปูนปั้นประดับองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.1

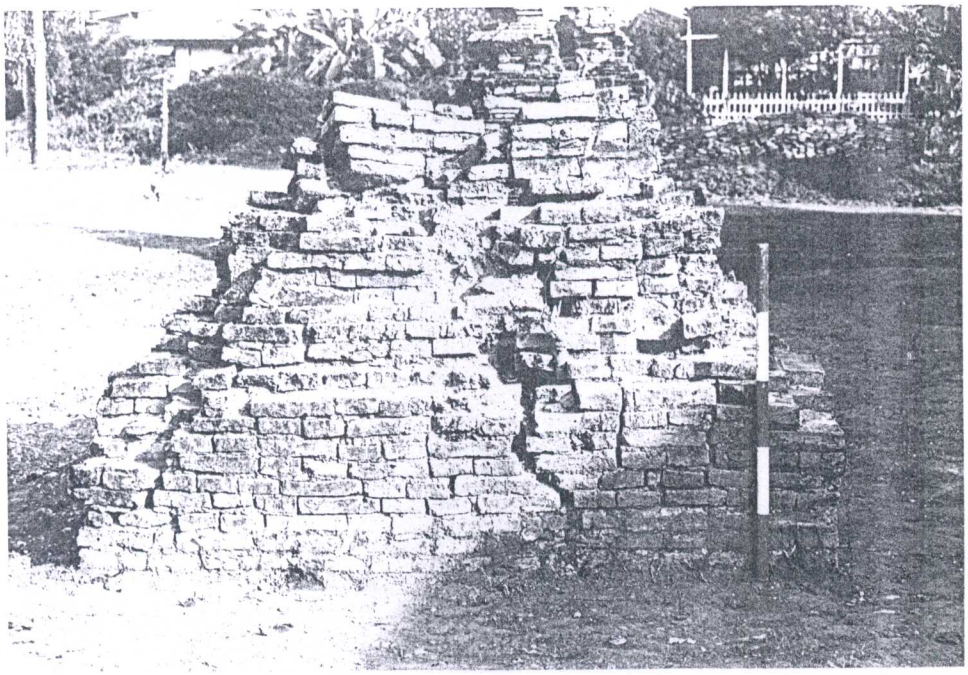

ภาพที่ 69 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.2 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 70 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.3 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

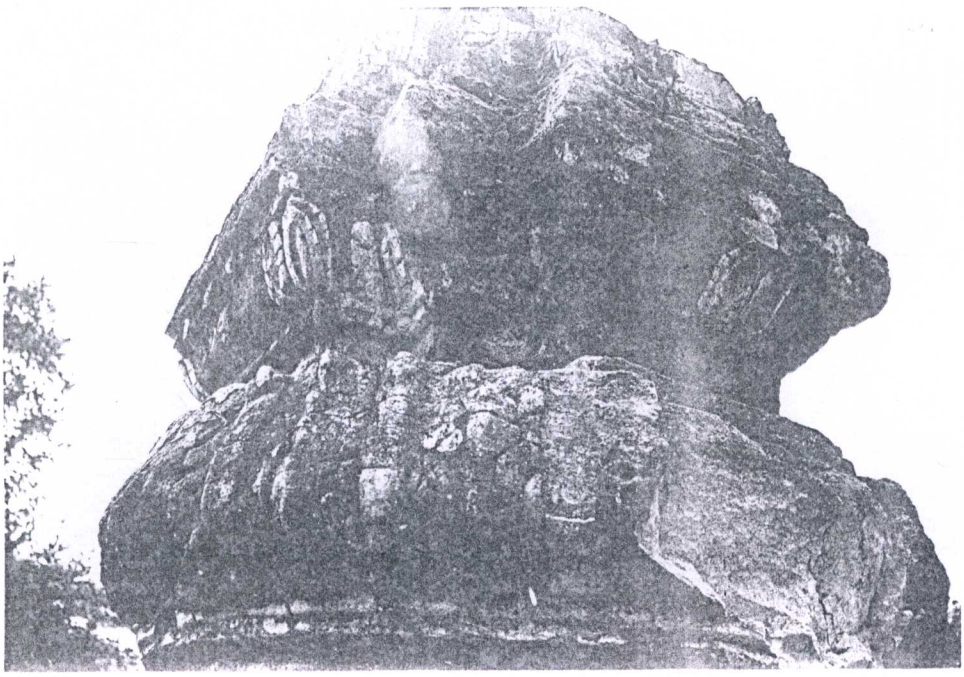

ภาพที่ 71 ลวดลายปูนปั้นประดับบัวกลุ่มของเจดีย์รายหมายเลข 2.3

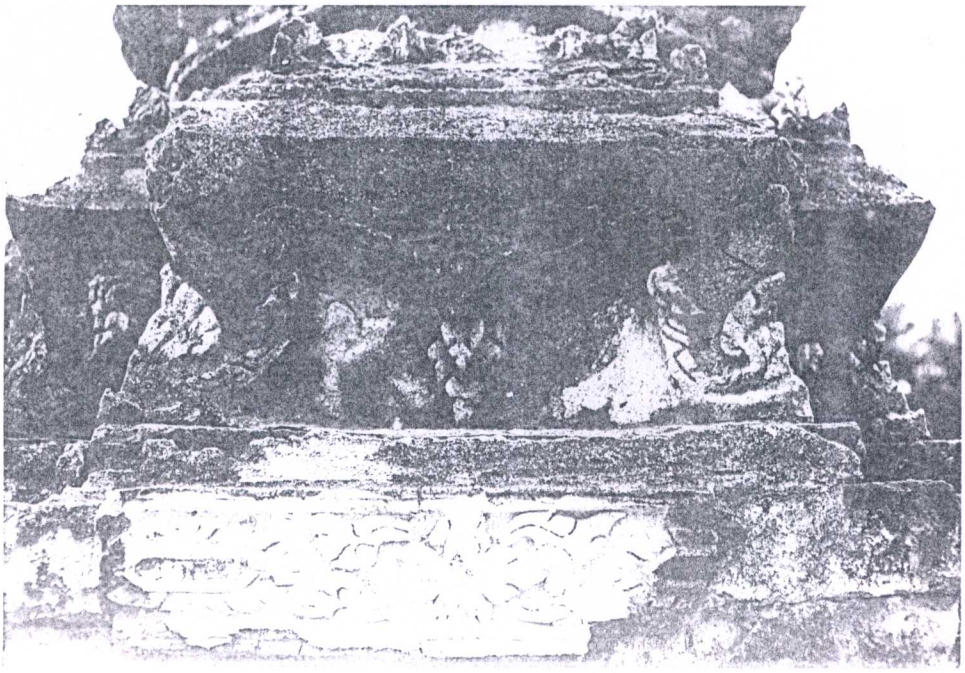

ภาพที่ 72 ชั้นฐานสิงห์เจดีย์รายหมายเลข 2.3

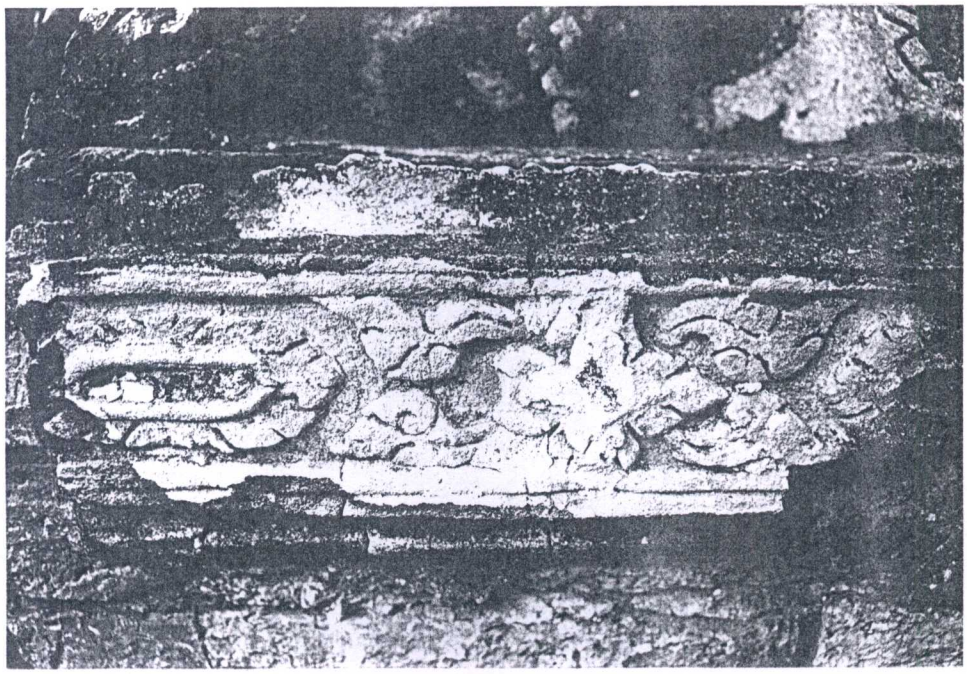

ภาพที่ 73 ลายหน้ากระดานประจำยามก้ามปูของเจดีย์รายหมายเลข 2.3

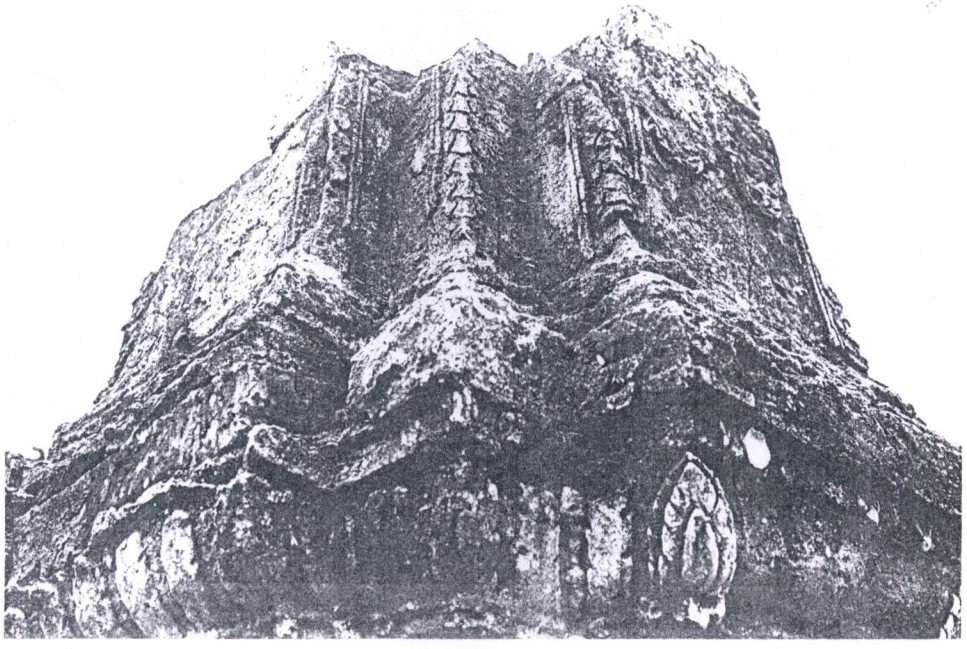

ภาพที่ 74 ลวดลายปูนปั้นประดับองค์ระฆังของเจดีย์รายหมายเลข 2.3

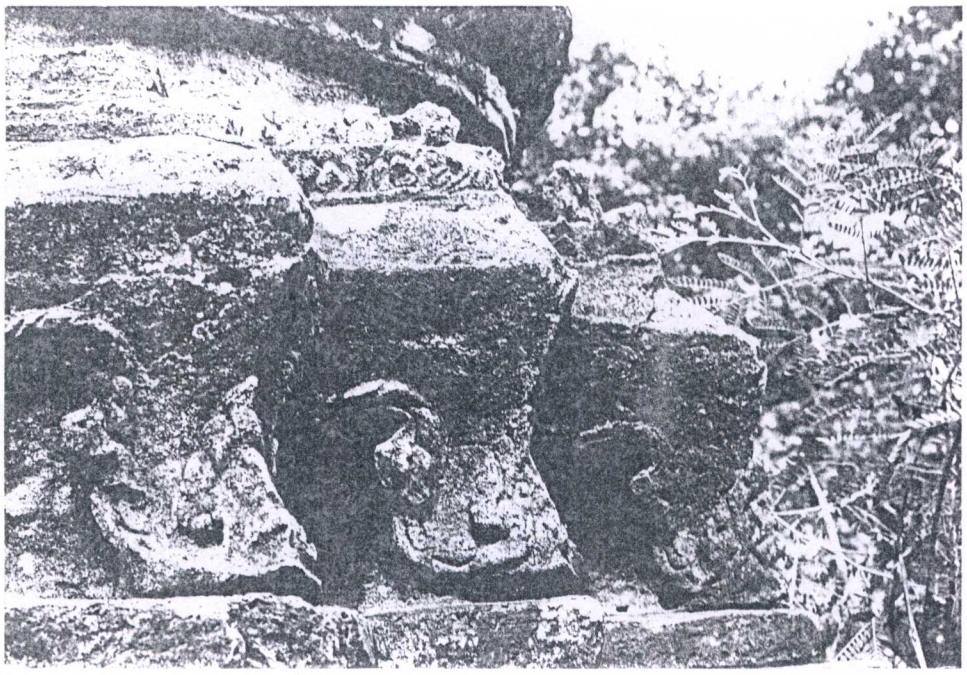

ภาพที่ 75 ขาสิงห์รายหมายเลข 2.3

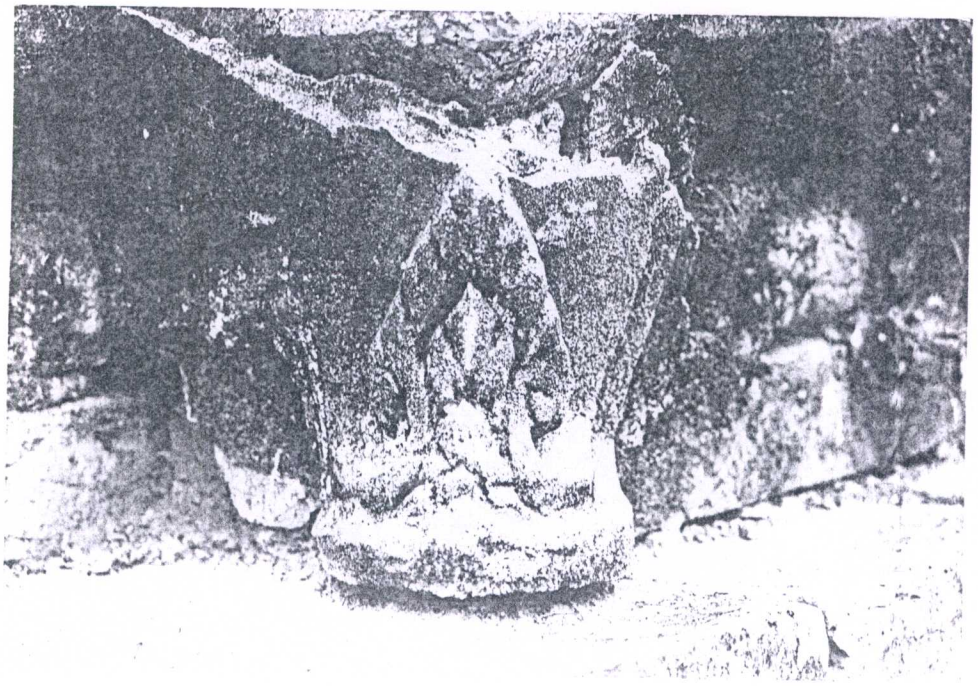

ภาพที่ 76 ขาสิงห์รายหมายเลข 2.3

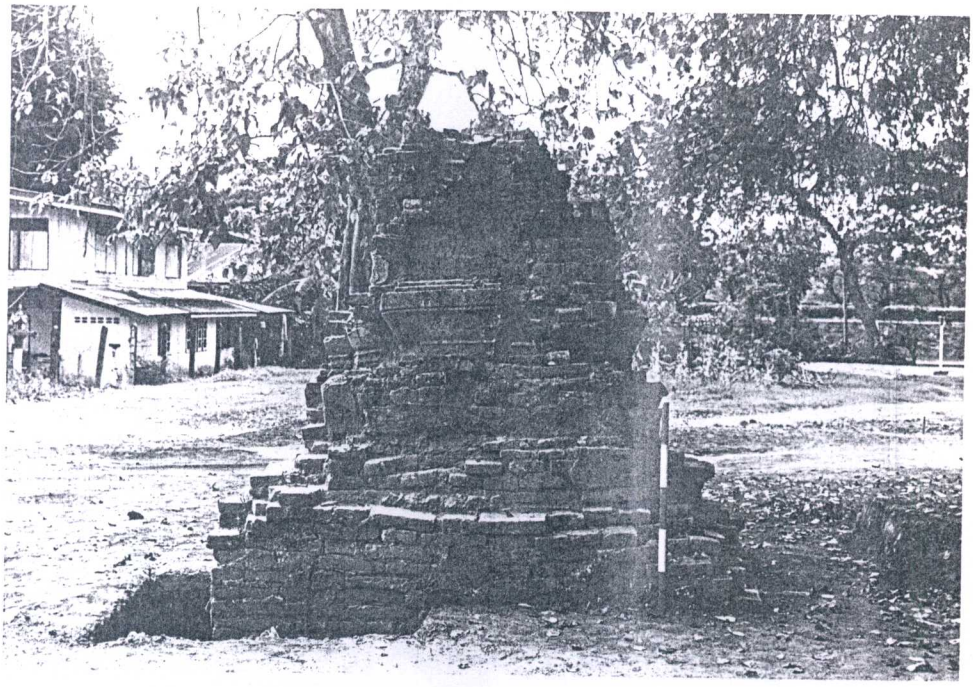

ภาพที่ 77 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 78 สภาพเจดีย์รายหมายเลข 2.4 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 79 ขาสิงห์รายหมายเลข 2.4

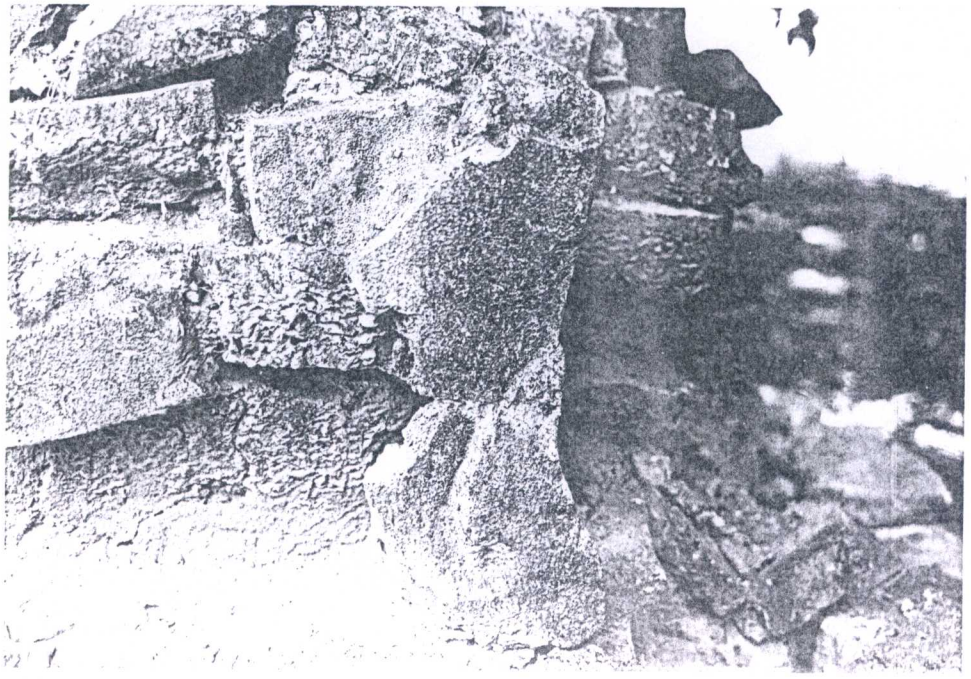

ภาพที่ 80 ขาสิงห์รายหมายเลข 2.4

ภาพที่ 81 หอระฆังด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง

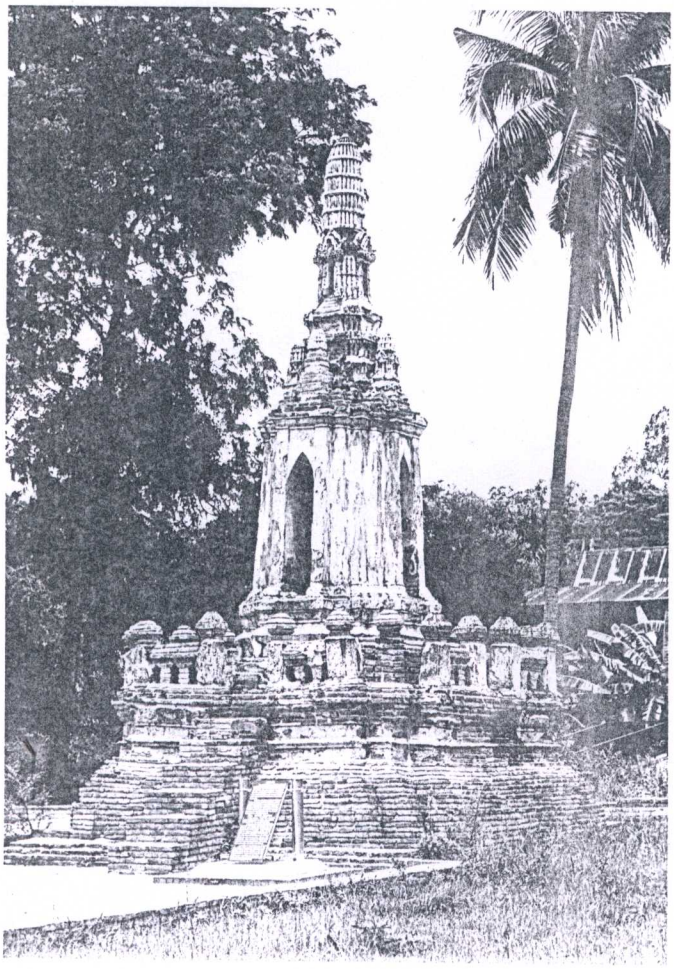

ภาพที่ 82 หอระฆังวัดเจ้าย่า

ภาพที่ 83 ขณะขุดแต่งกำแพงวัดด้านตะวันออกปีกเหนือ

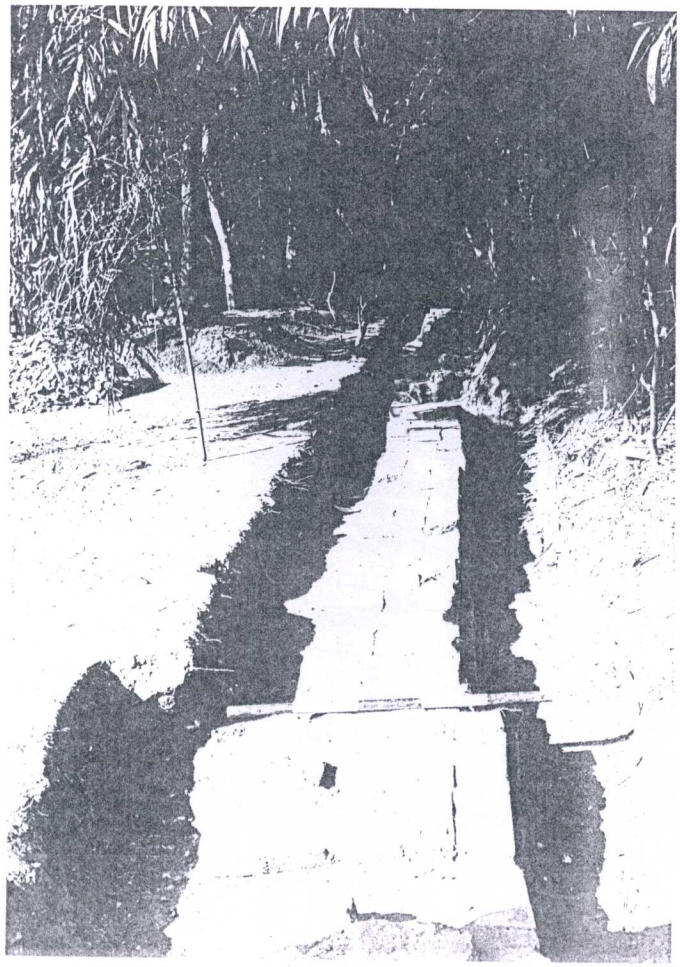

ภาพที่ 84 กำแพงวัดด้านตะวันออกปีกเหนือภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 85 ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันออก

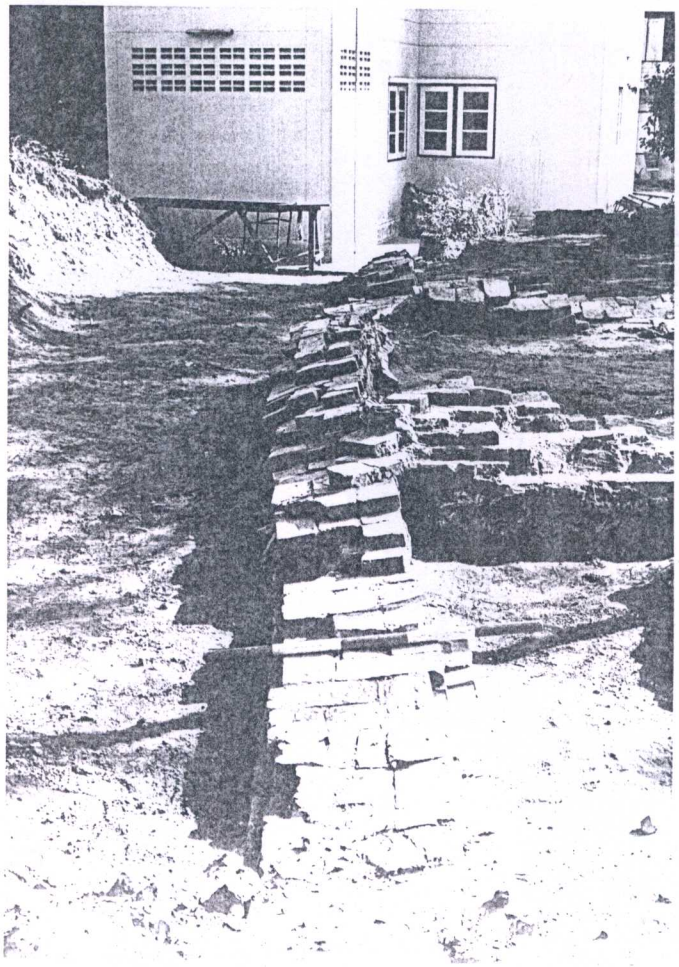

ภาพที่ 86 กำแพงวัดด้านตะวันออกปีกใต้ภายหลังการขุดแต่ง

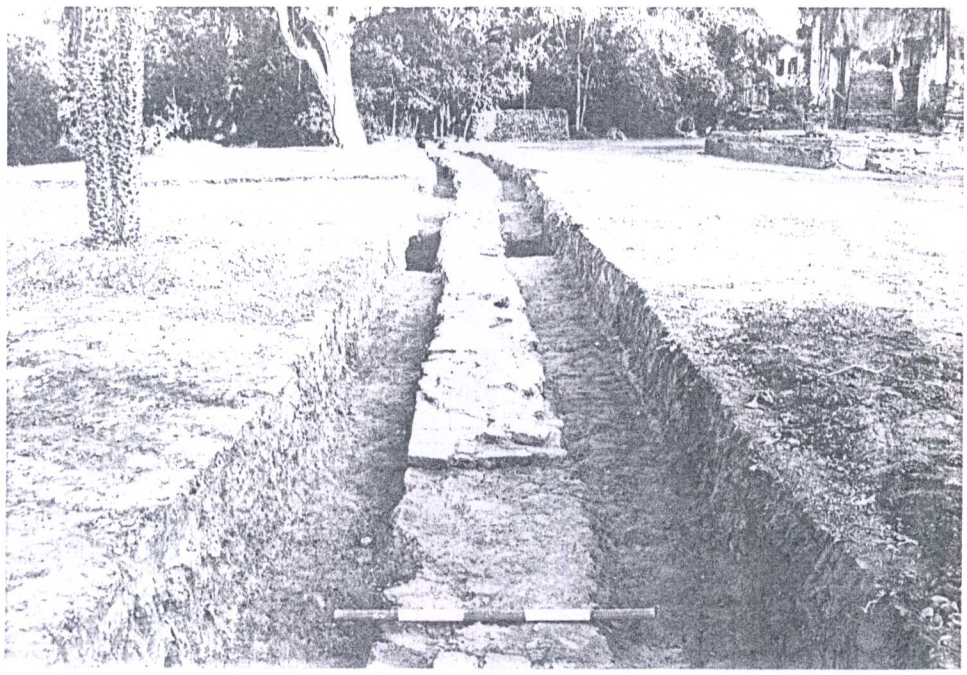

ภาพที่ 87 กำแพงวัดด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 88 แนวกระเปาะกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันตก

ภาพที่ 89 แนวกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันตก

ภาพที่ 90 สภาพร่องระบายน้ำของกำแพงวัดด้านเหนือปีกตะวันออก

ภาพที่ 91 สภาพมุมตะวันตกเฉียงเหนือของกำแพงวัดภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 92 กำแพงวัดด้านตะวันตกปีกใต้ภายหลังการขุดแต่ง

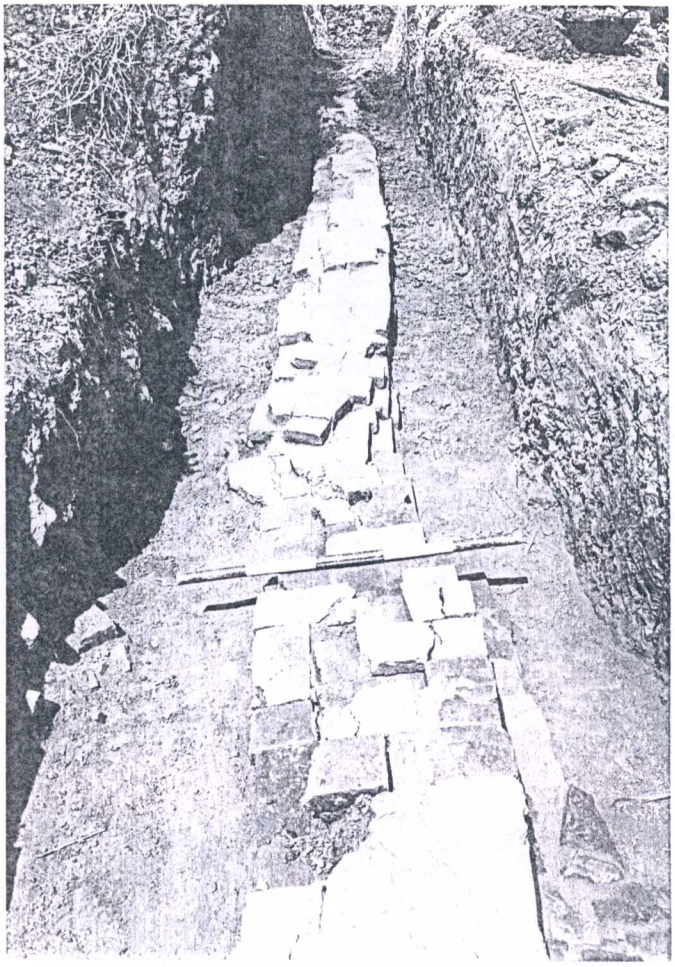

ภาพที่ 93 กำแพงวัดด้านตะวันตกปีกเหนือภายหลังการขุดแต่ง

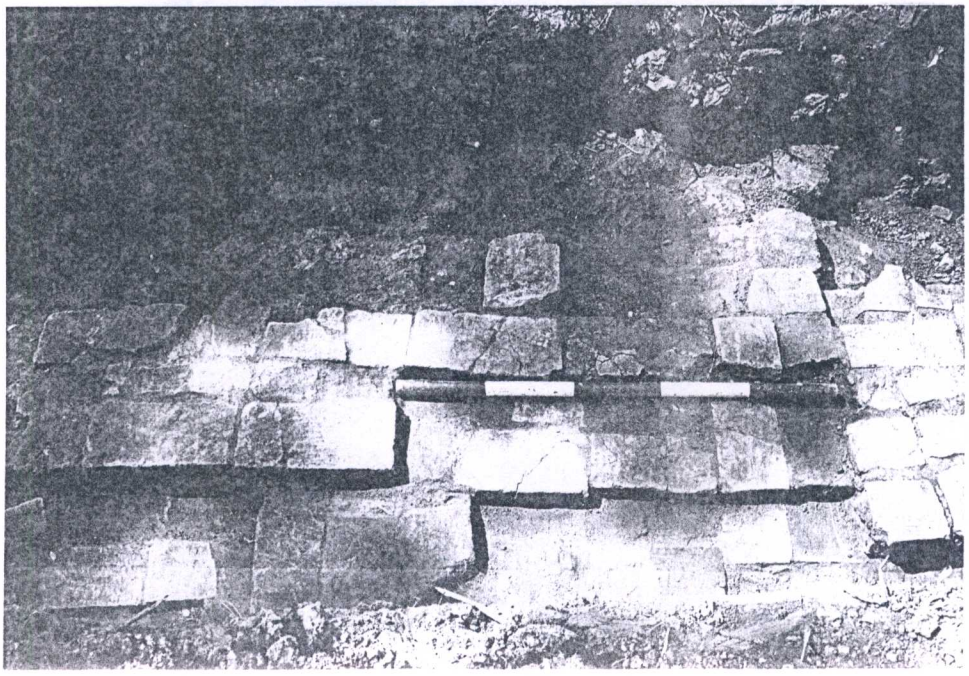

ภาพที่ 94 ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านตะวันตก

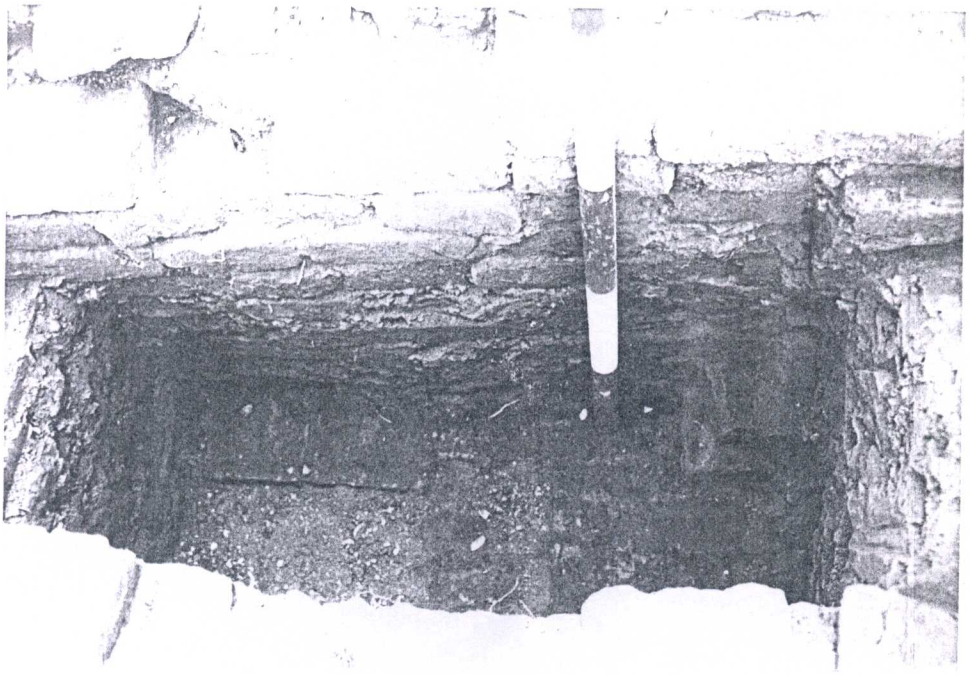

ภาพที่ 95 เสากรอบประตูของกำแพงวัดด้านตะวันตกในงานก่อสร้างระยะแรก

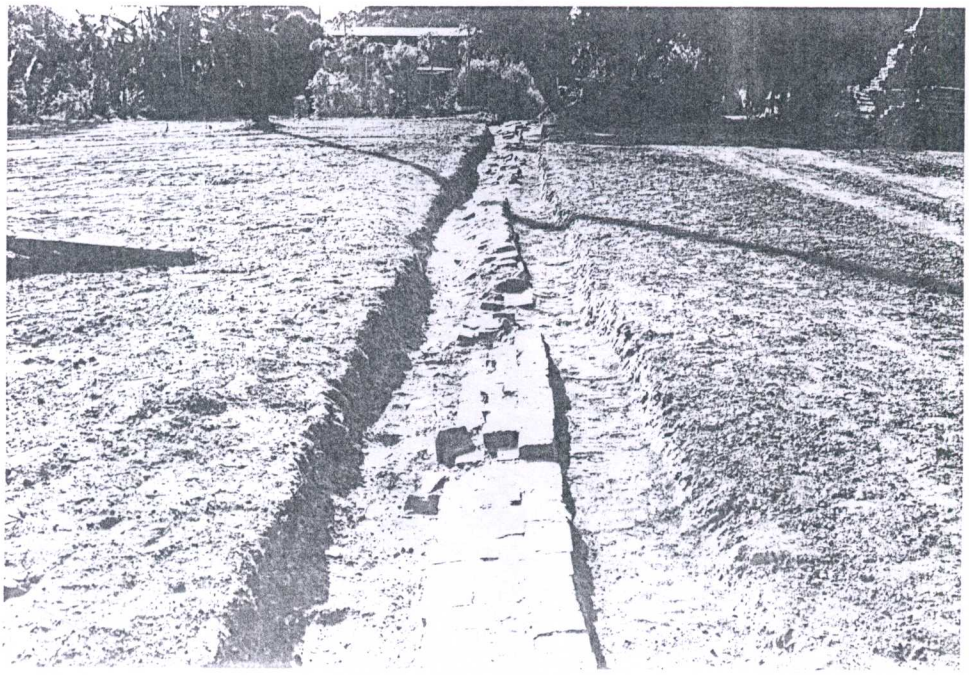

ภาพที่ 96 กำแพงวัดด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 97 กำแพงวัดด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 98 กำแพงวัดด้านใต้ปีกตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง

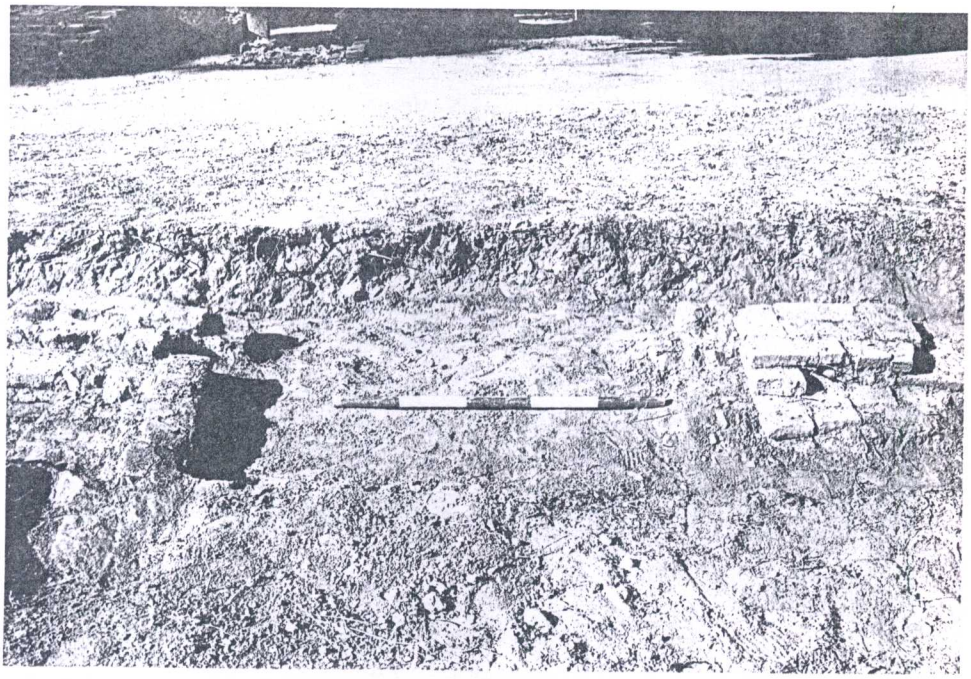

ภาพที่ 99 ช่องประตูทางเข้าออกของกำแพงวัดด้านใต้

ภาพที่ 100 แนวศิลาแลงด้านนอกของกำแพงวัดด้านใต้

ภาพที่ 101 ฐานอาคารหมายเลข 5 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง

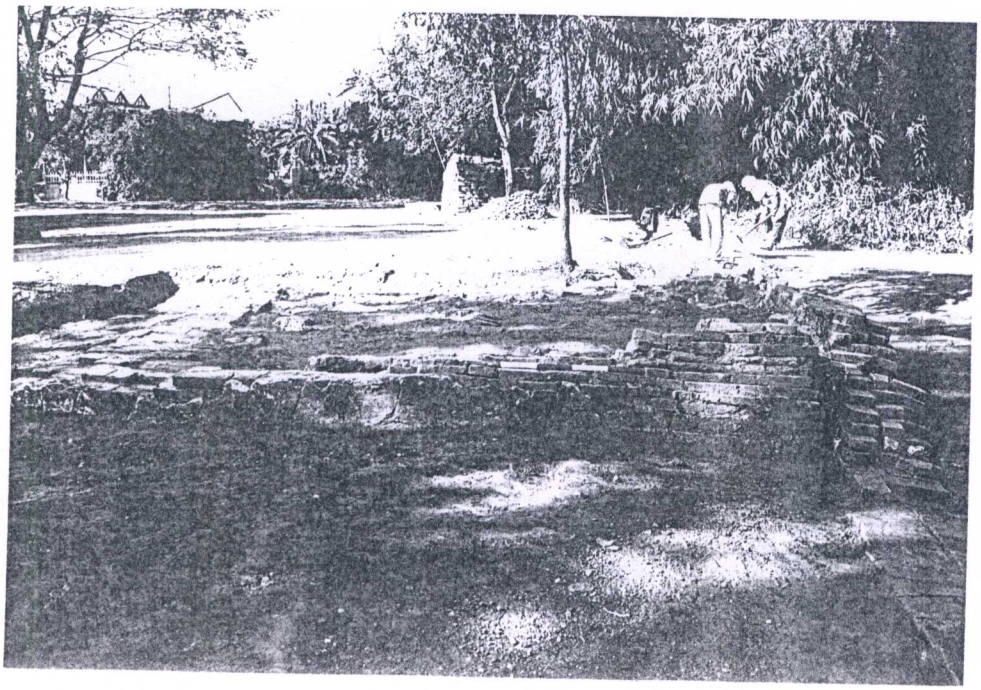

ภาพที่ 102 ฐานอาคารหมายเลข 5 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

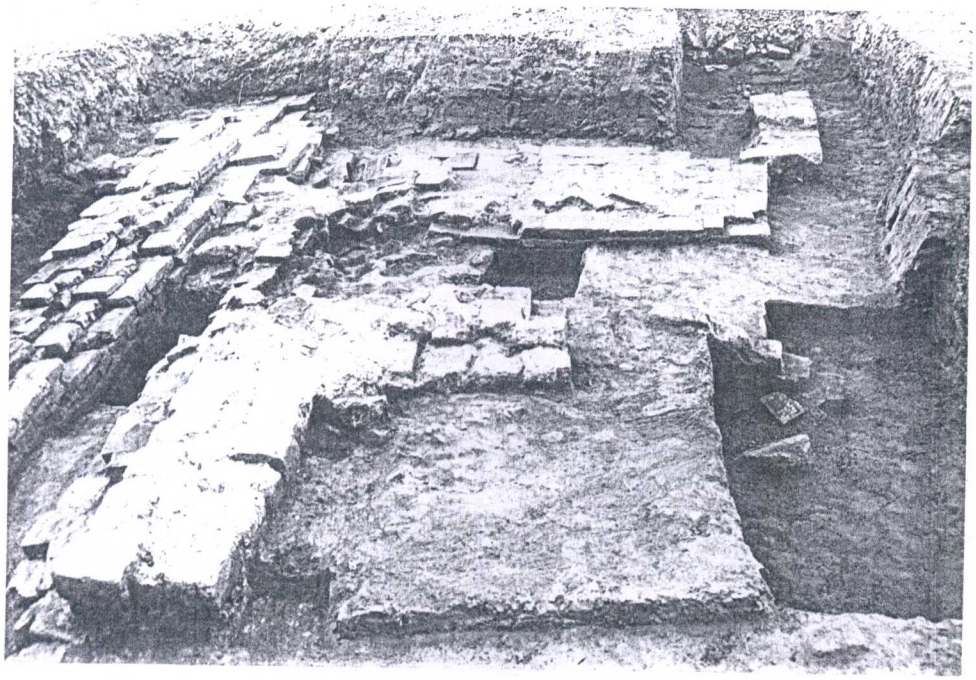

ภาพที่ 103 ฐานอาคารหมายเลข 6 และแนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ภายหลังการขุดแต่ง

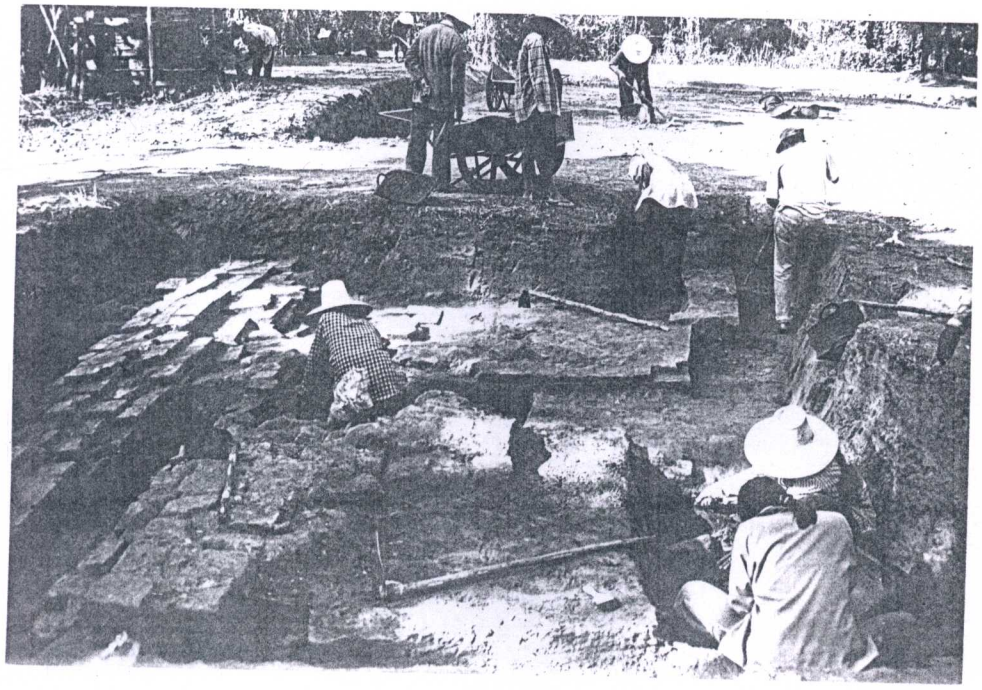

ภาพที่ 104 ขณะขุดแต่งฐานอาคารหมายเลข 6

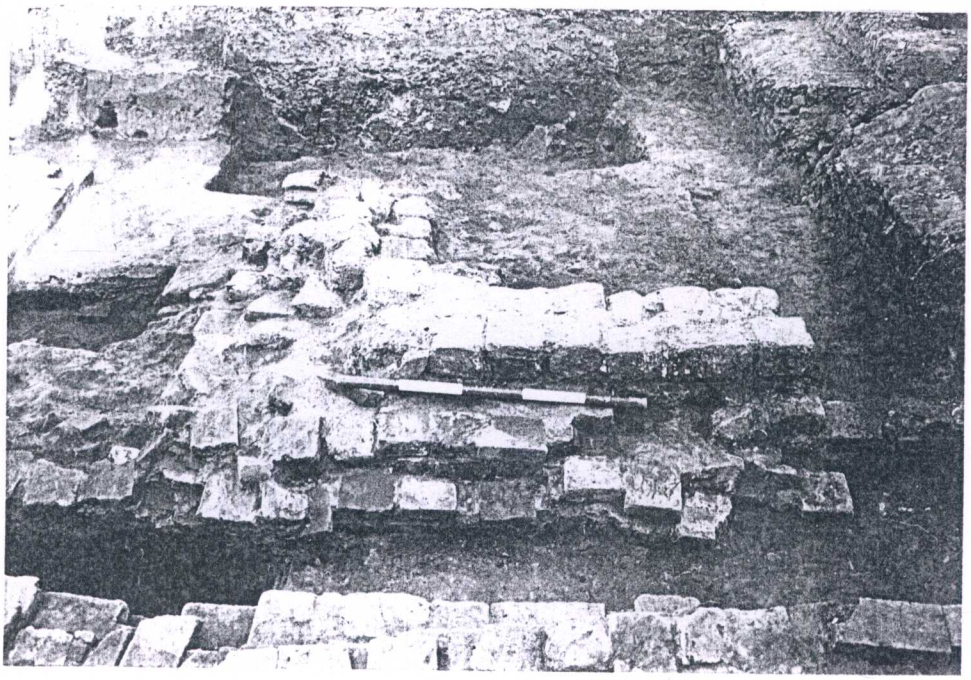

ภาพที่ 105 ฐานอาคารหมายเลข 6 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

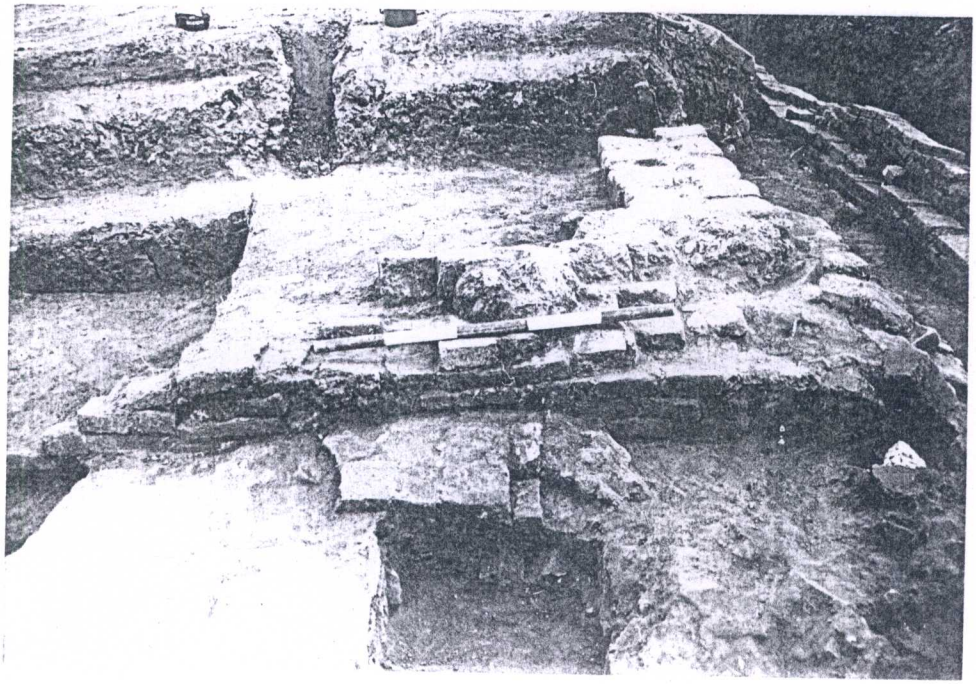

ภาพที่ 106 ฐานอาคารหมายเลข 6 ด้านเหนือภายหลังการขุดแต่ง

ภาพที่ 107 แนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดแต่ง

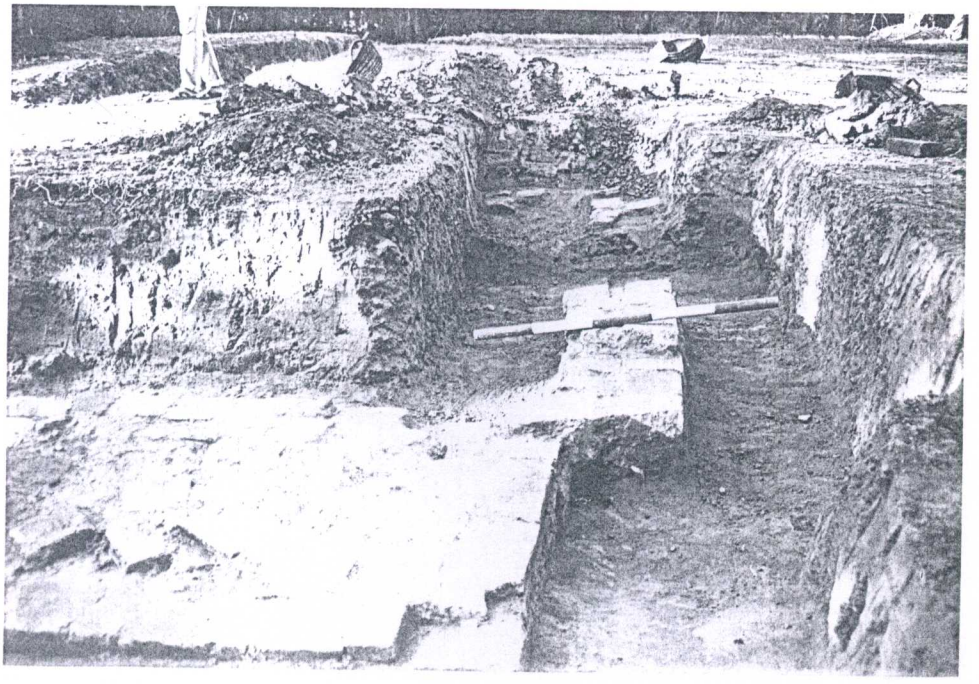

ภาพที่ 108 แนวอิฐรูปเกือกม้าหมายเลข 7 ด้านใต้ภายหลังการขุดแต่ง

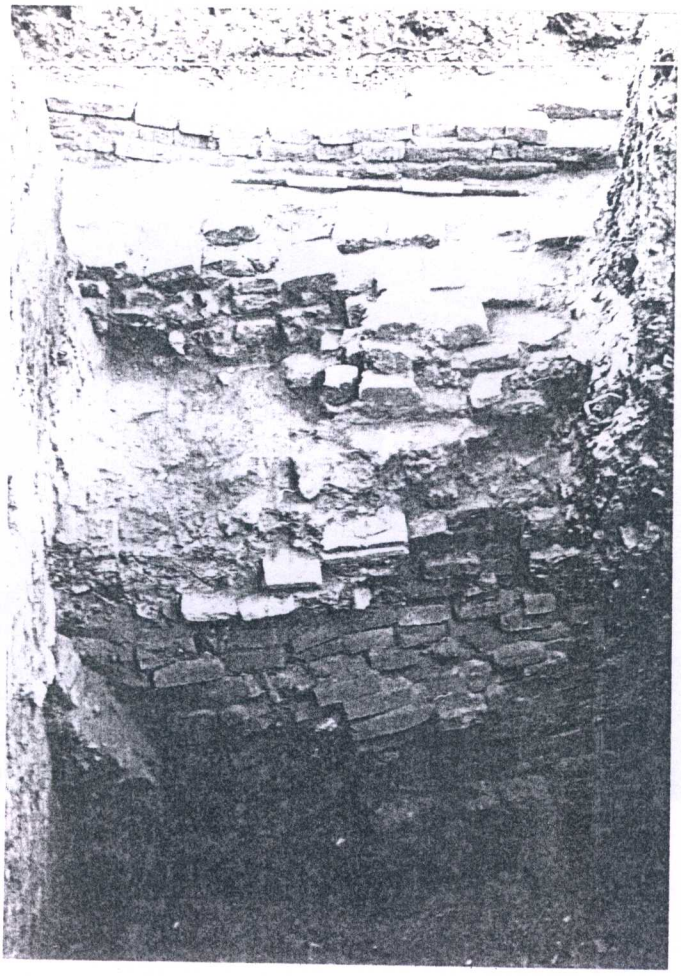

ภาพที่ 109 แนวอิฐพบที่ผนังด้านตะวันตกของหลุมขุดค้น S16W40

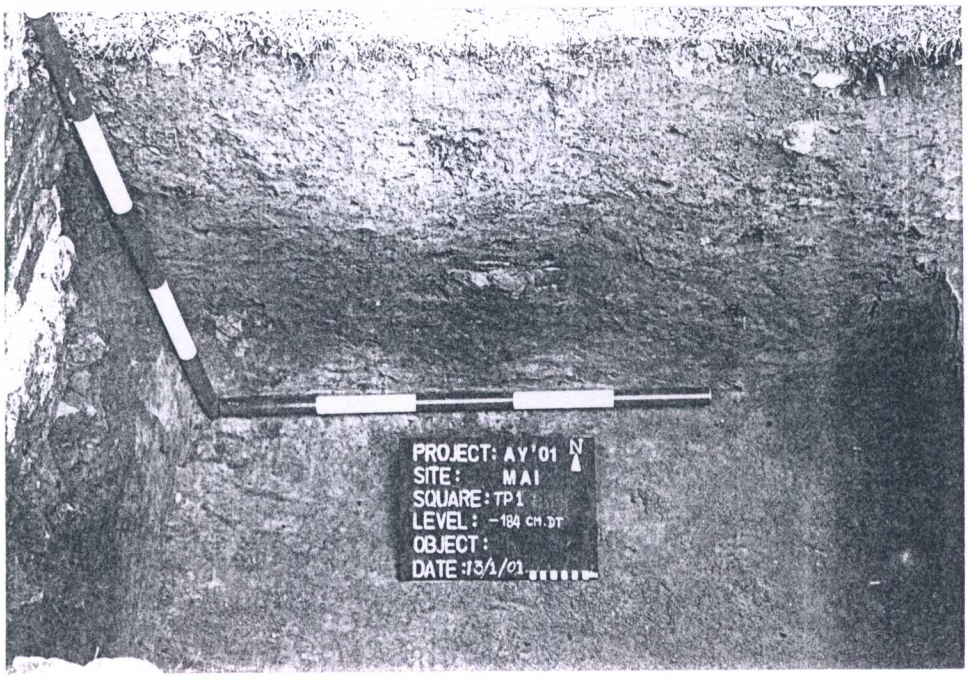

ภาพที่ 110 หลุมขุดทดสอบที่ 1 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ

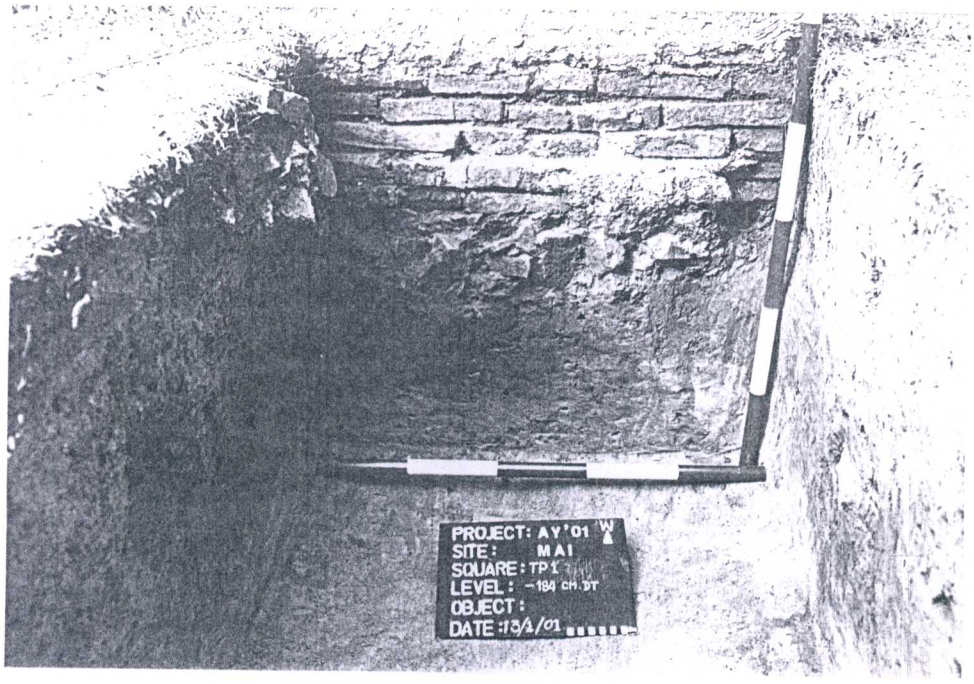

ภาพที่ 111 หลุมขุดทดสอบที่ 1 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ

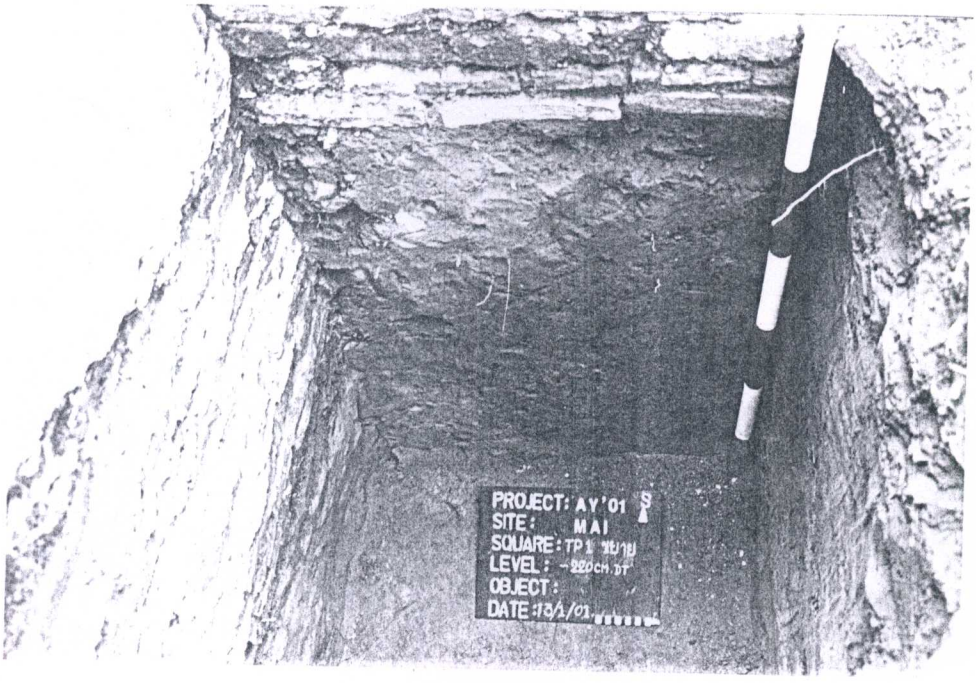

ภาพที่ 112 หลุมขุดทดสอบที่ 1 (ขยายหลุม) ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

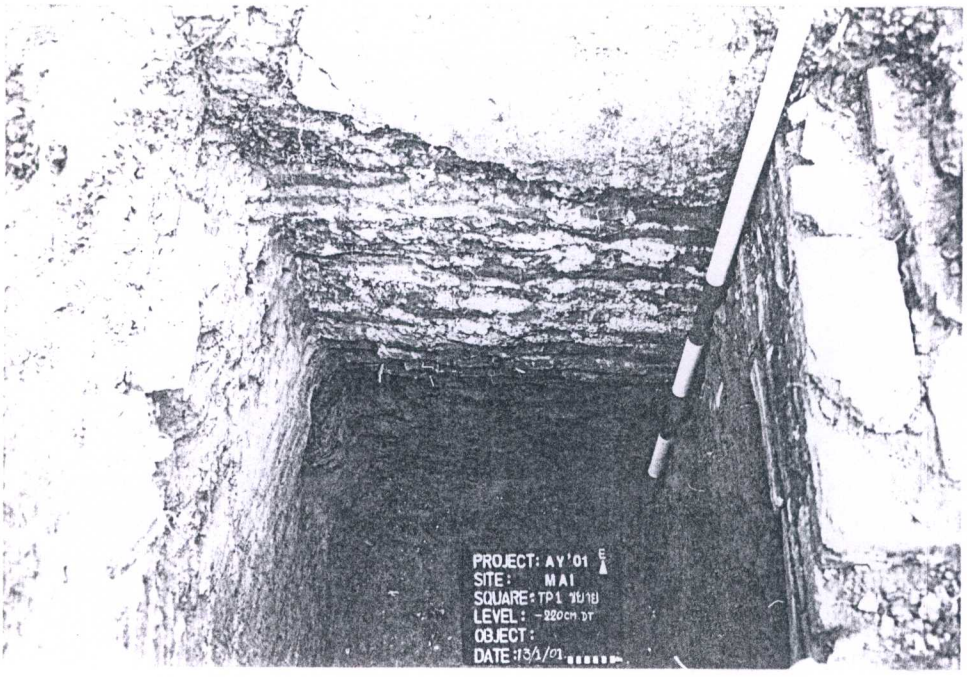

ภาพที่ 113 หลุมขุดทดสอบที่ 1 (ขยายหลุม) ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ

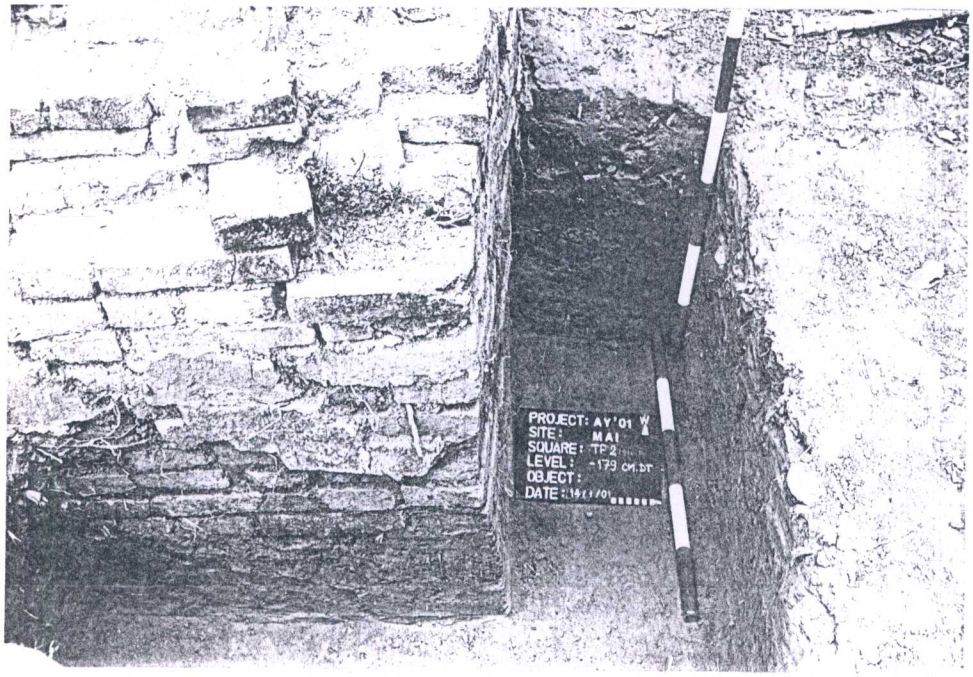

ภาพที่ 114 หลุมขุดทดสอบที่ 2 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ

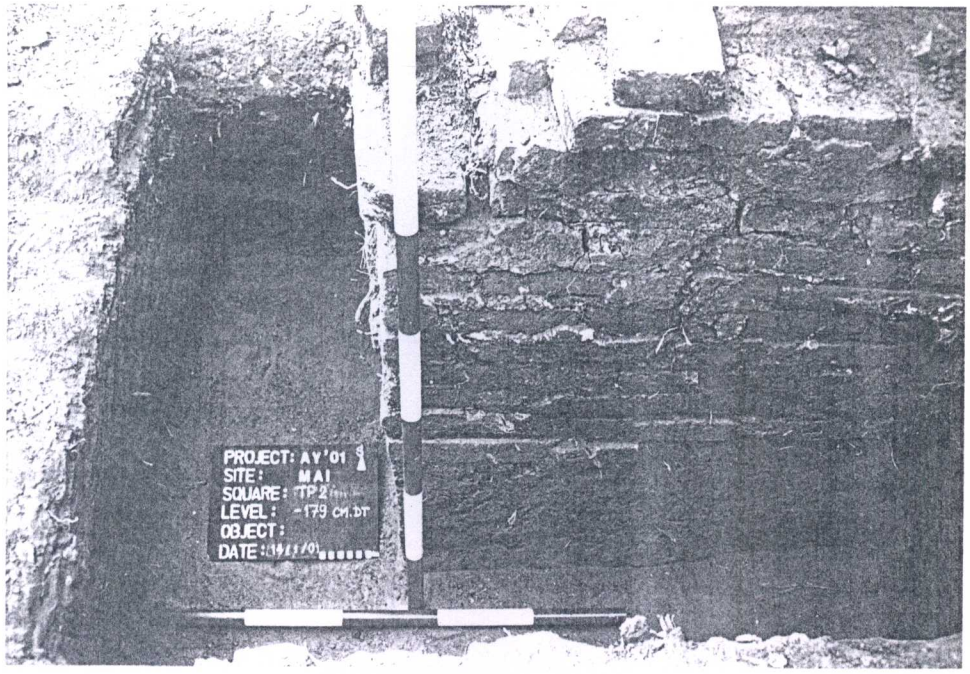

ภาพที่ 115 หลุมขุดทดสอบที่ 2 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

ภาพที่ 116 หลุมขุดทดสอบที่ 3 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

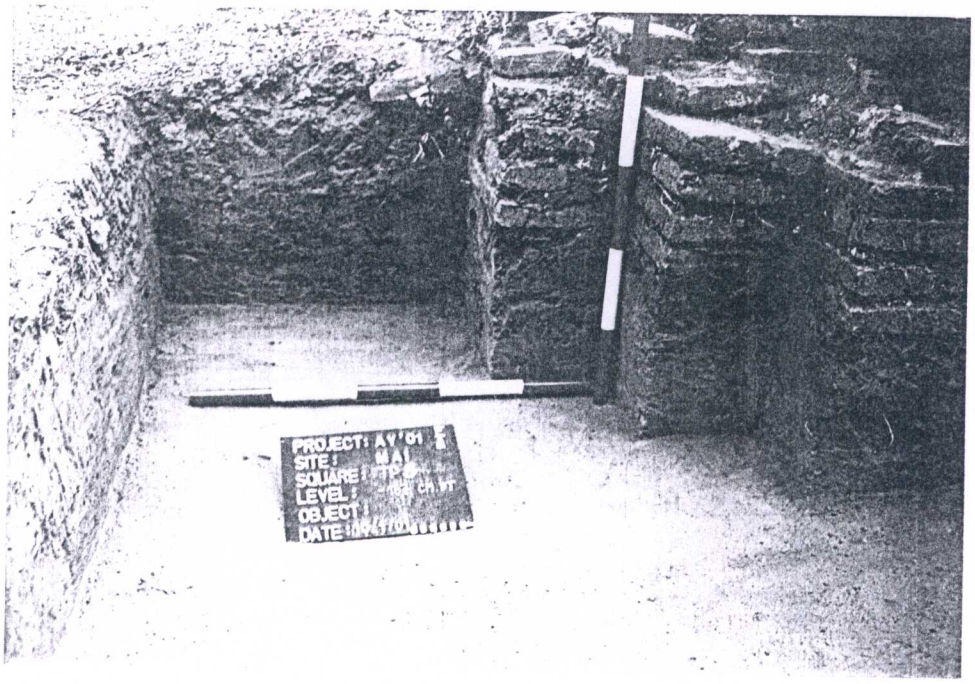

ภาพที่ 117 หลุมขุดทดสอบที่ 3 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ

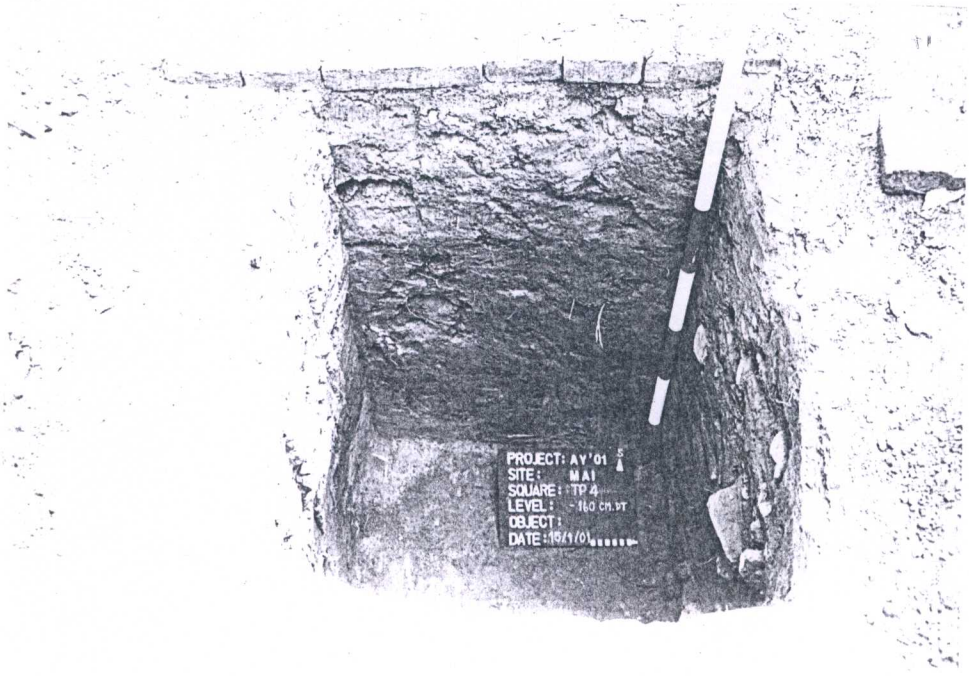

ภาพที่ 118 หลุมขุดทดสอบที่ 4 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

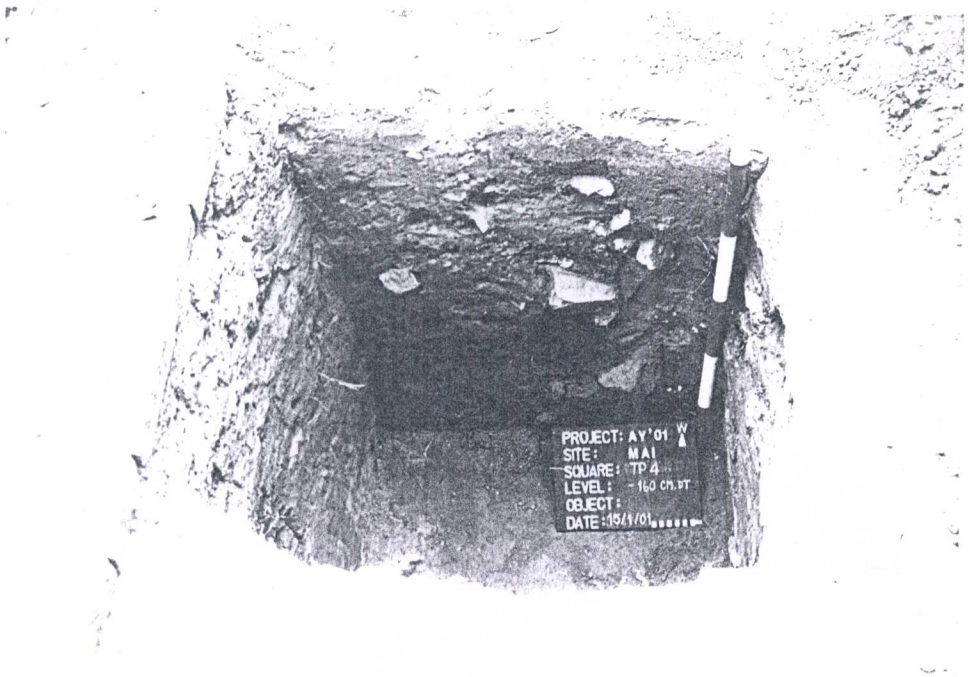

ภาพที่ 119 หลุมขุดทดสอบที่ 4 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ

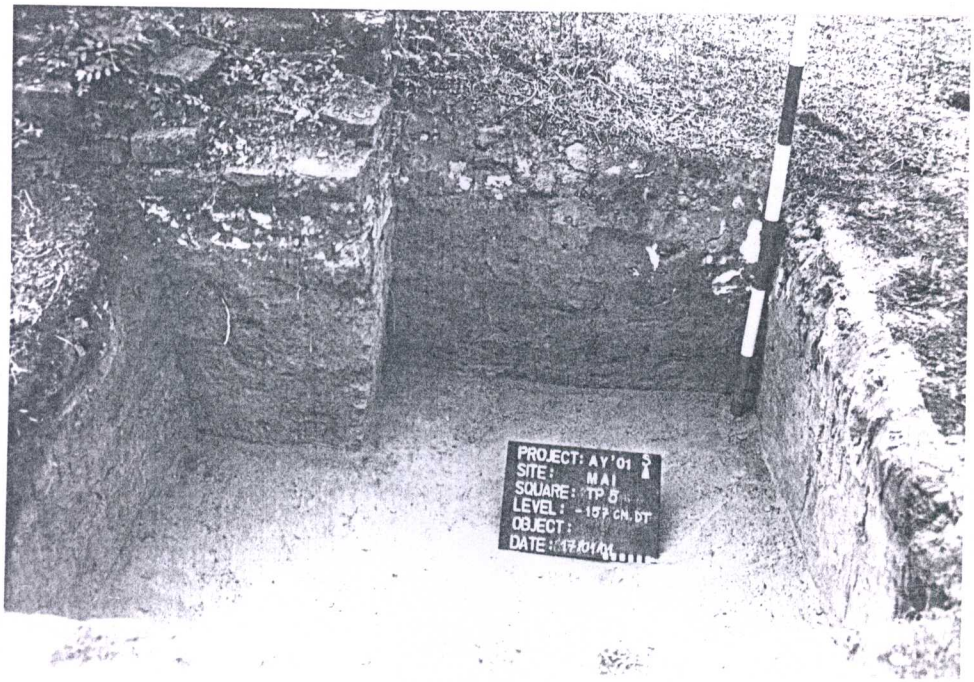

ภาพที่ 120 หลุมขุดทดสอบที่ 5 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

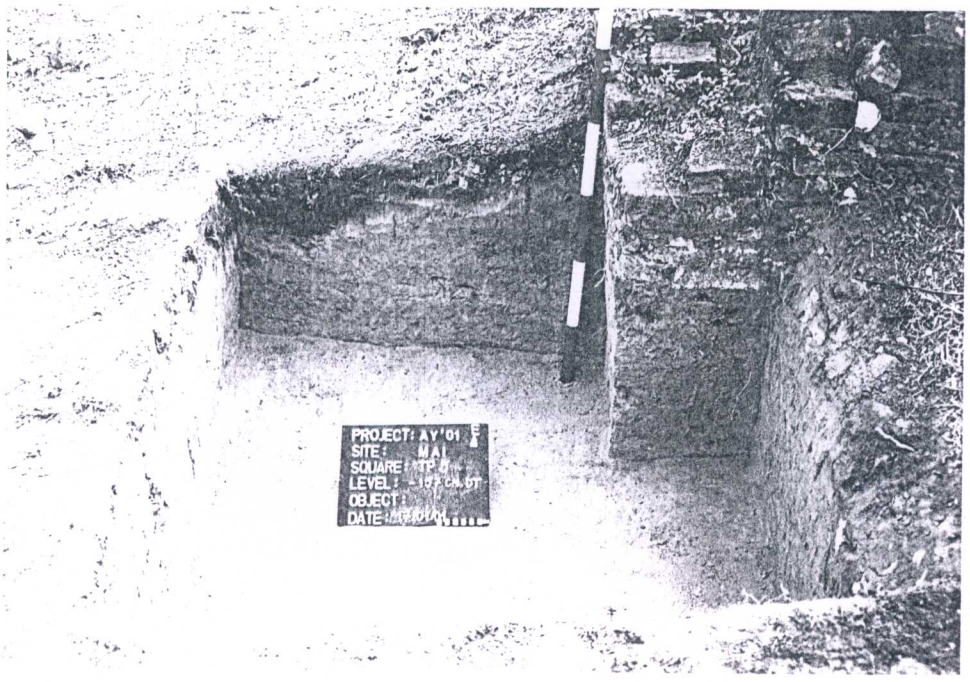

ภาพที่ 121 หลุมขุดทดสอบที่ 5 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ

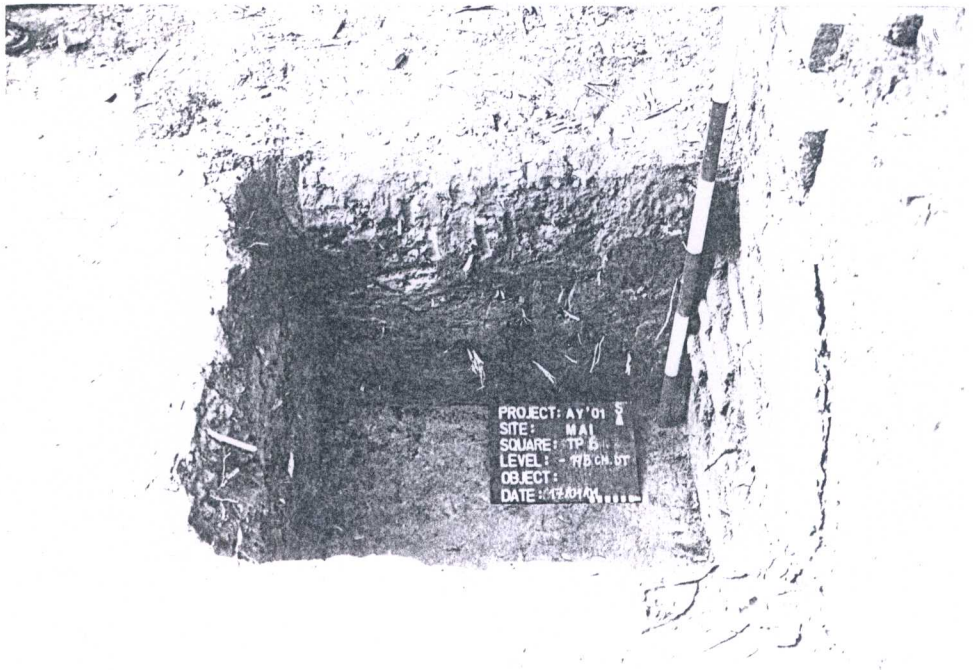

ภาพที่ 122 หลุมขุดทดสอบที่ 6 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

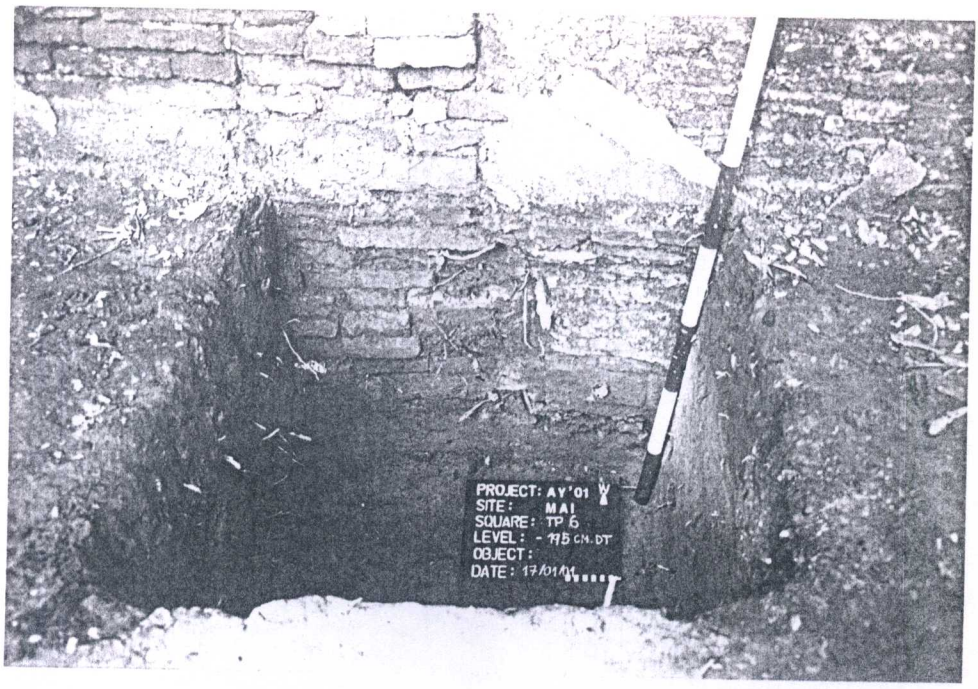

ภาพที่ 123 หลุมขุดทดสอบที่ 6 ด้านตะวันตกภายหลังการขุดทดสอบ

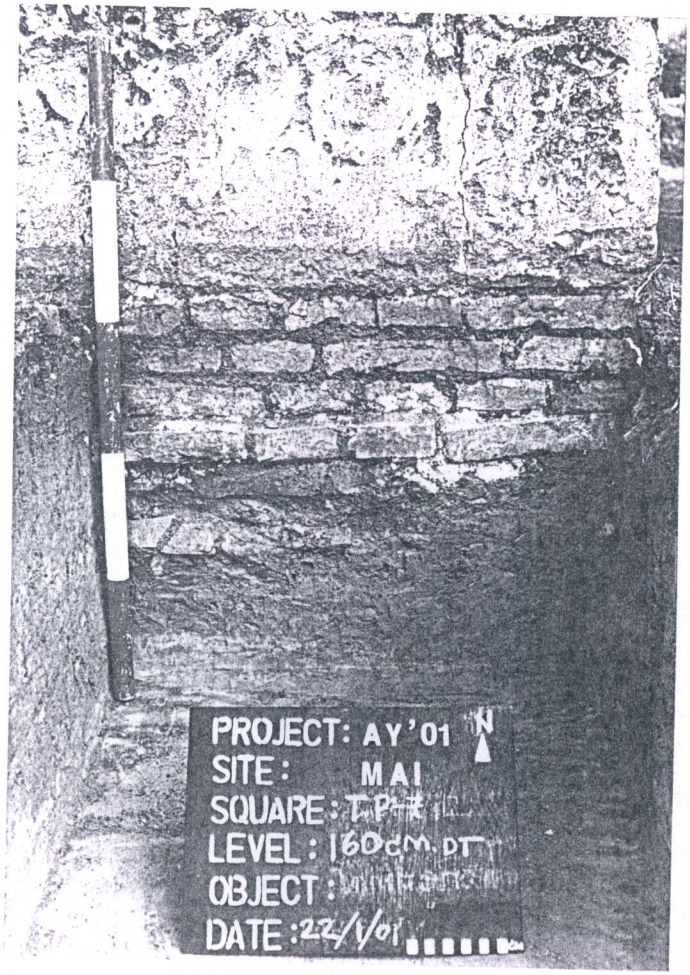

ภาพที่ 124 หลุมขุดทดสอบที่ 7 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ

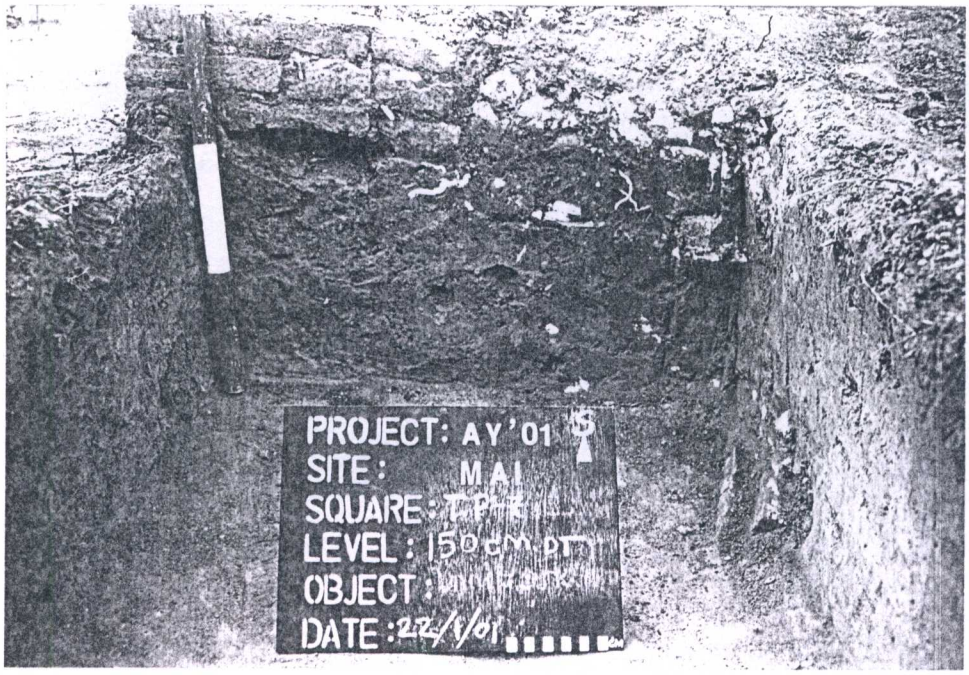

ภาพที่ 125 หลุมขุดทดสอบที่ 7 ด้านใต้ภายหลังการขุดทดสอบ

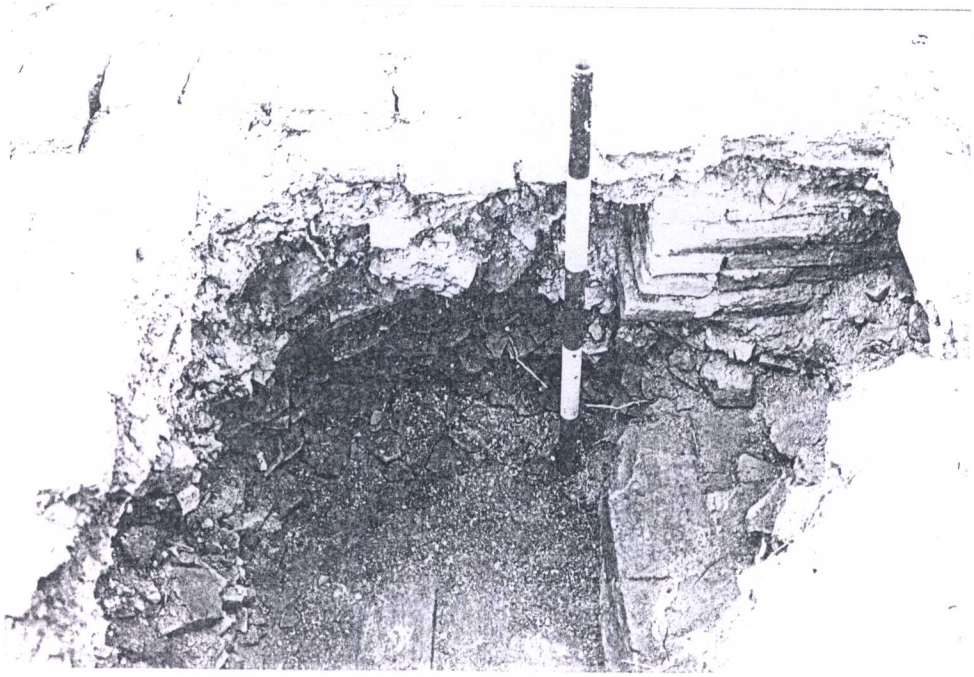

ภาพที่ 126 หลุมขุดทดสอบที่ 8 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ

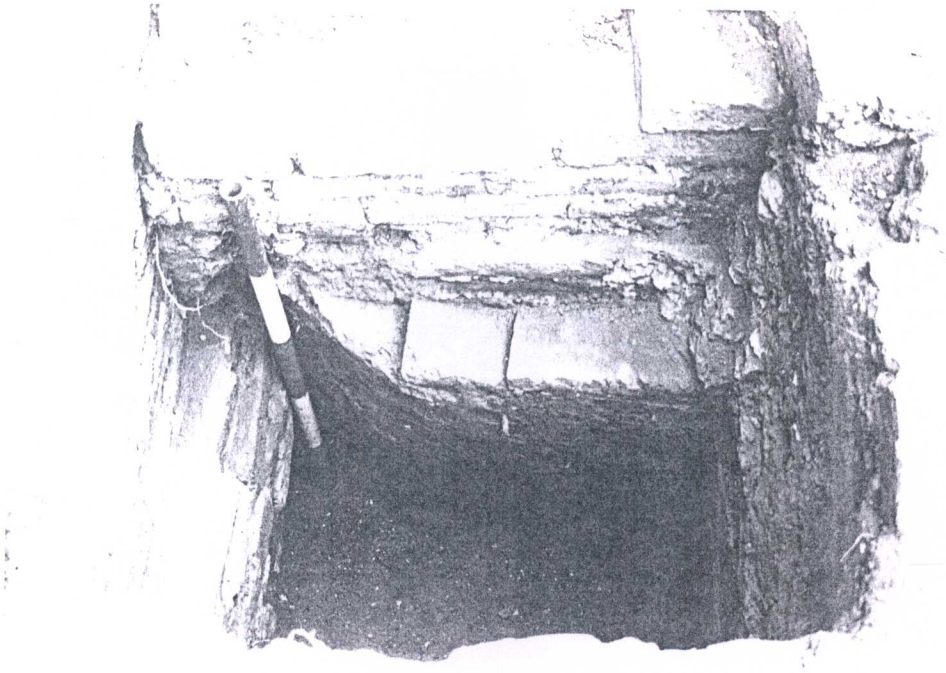

ภาพที่ 127 หลุมขุดทดสอบที่ 9 ด้านตะวันออกภายหลังการขุดทดสอบ

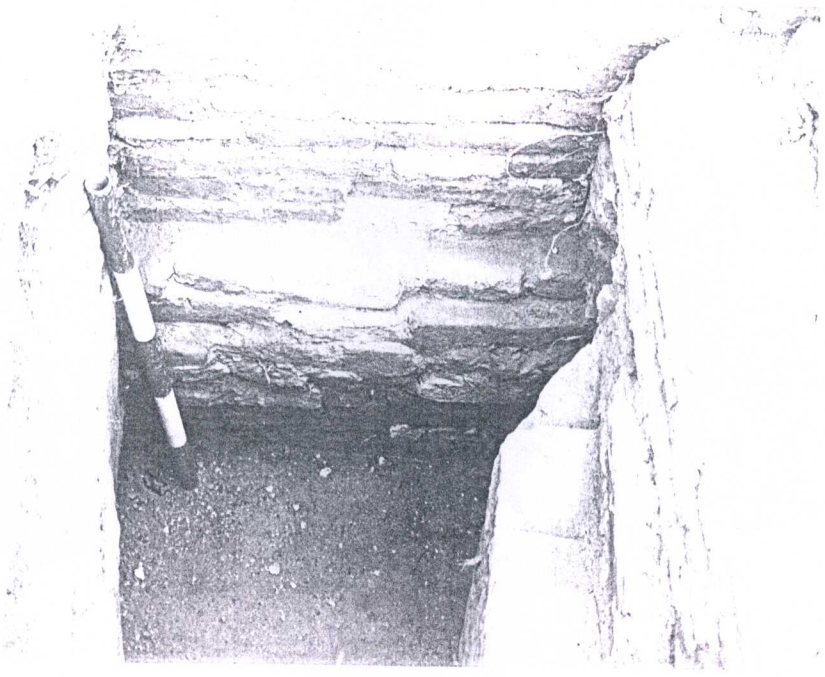

ภาพที่ 128 หลุมขุดทดสอบที่ 9 ด้านเหนือภายหลังการขุดทดสอบ

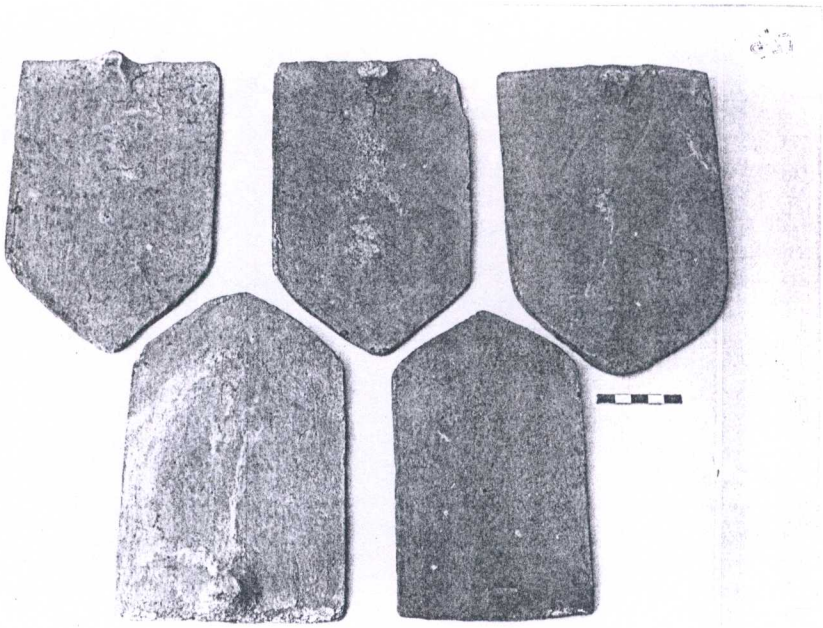

ภาพที่ 129 กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาตัวผู้

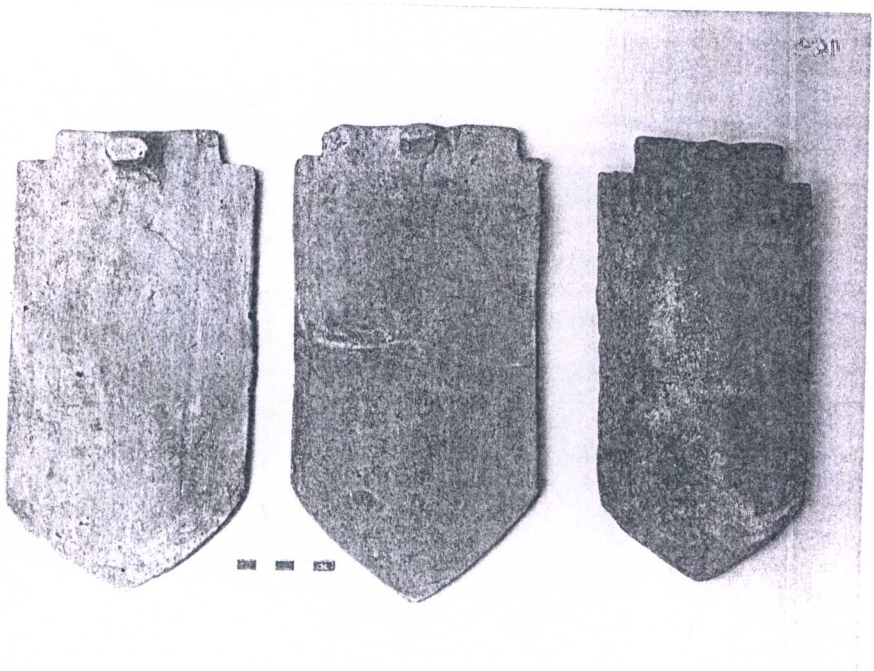

ภาพที่ 130 กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาตัวเมีย

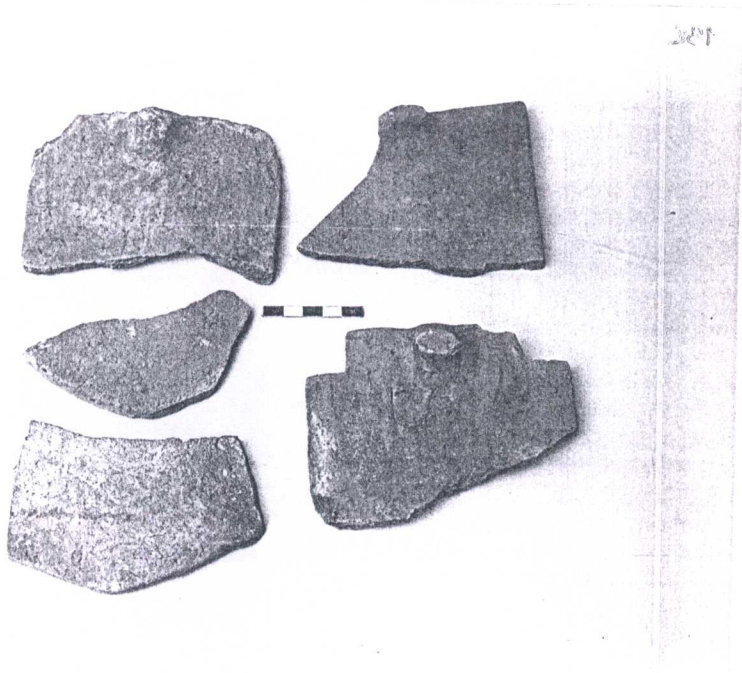

ภาพที่ 131 กระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาพบใต้พื้นชานมุขโถง

ภาพที่ 132 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 1

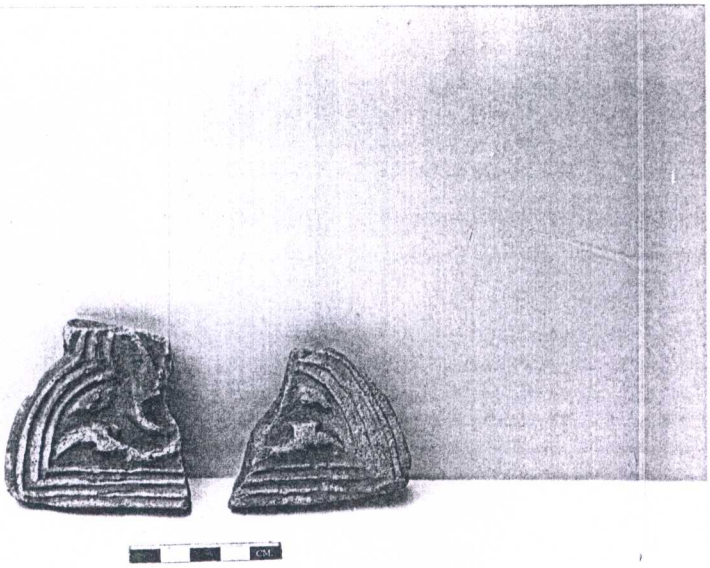

ภาพที่ 133 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 2

ภาพที่ 134 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายพันธ์พฤกษาแบบที่ 3

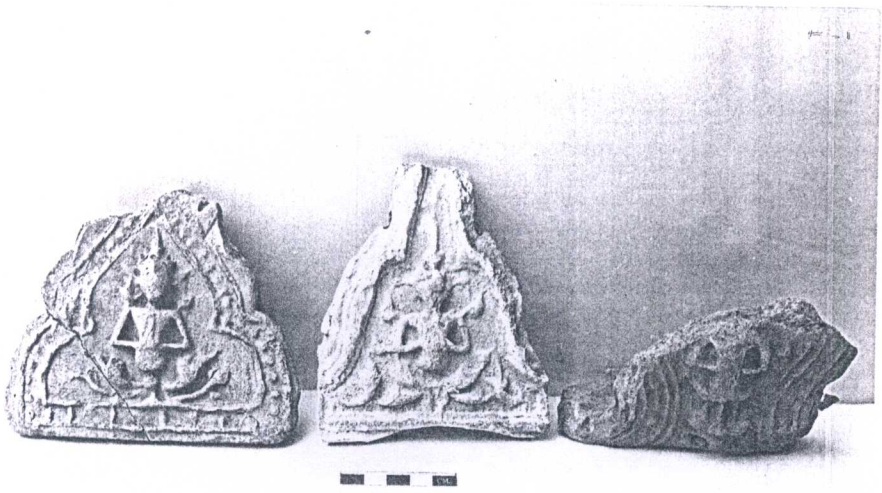

ภาพที่ 135 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 1-3 (เรียงจากซ้ายไปขวา)

ภาพที่ 136 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 4-6 (เรียงจากซ้ายไปขวา)

ภาพที่ 137 กระเบื้องเชิงชายกลุ่มลายเทพพนมแบบที่ 7-9 (เรียงจากซ้ายไปขวา)

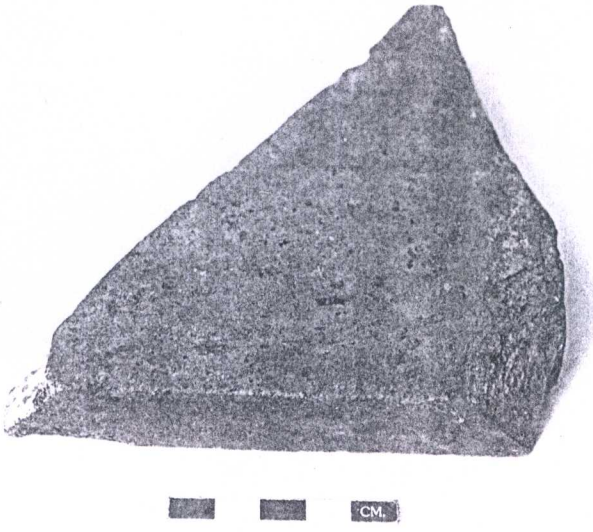

ภาพที่ 138 กระเบื้องปูพื้น

ภาพที่ 139 ลายกลีบบัวปลายเสาหรือต้นเสาปูนปั้นประดับเสากรอบประตูผนังสกัดหน้า

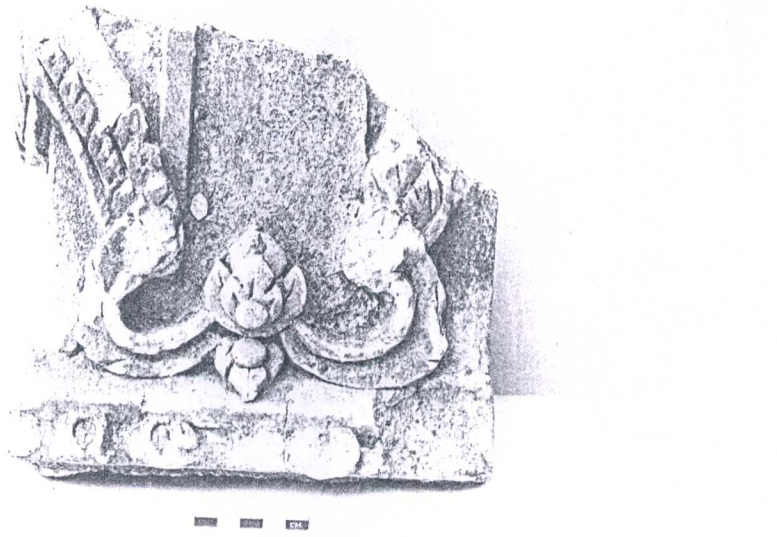

ภาพที่ 140 ลายกระจังปูนปั้นประดับเสากรอบประตูผนังสกัดหน้าของพระอุโบสถ

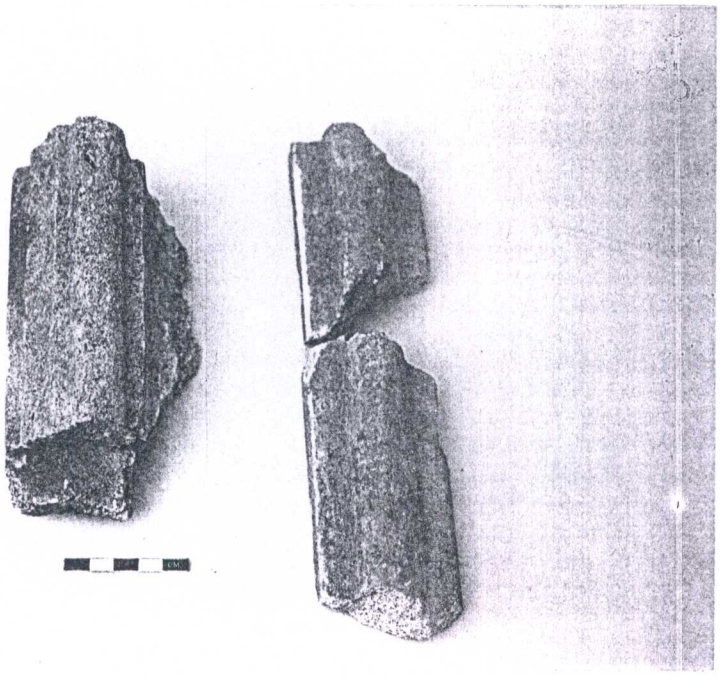

ภาพที่ 141 กรอบประตูปูนปั้นของผนังสกัดหลัง

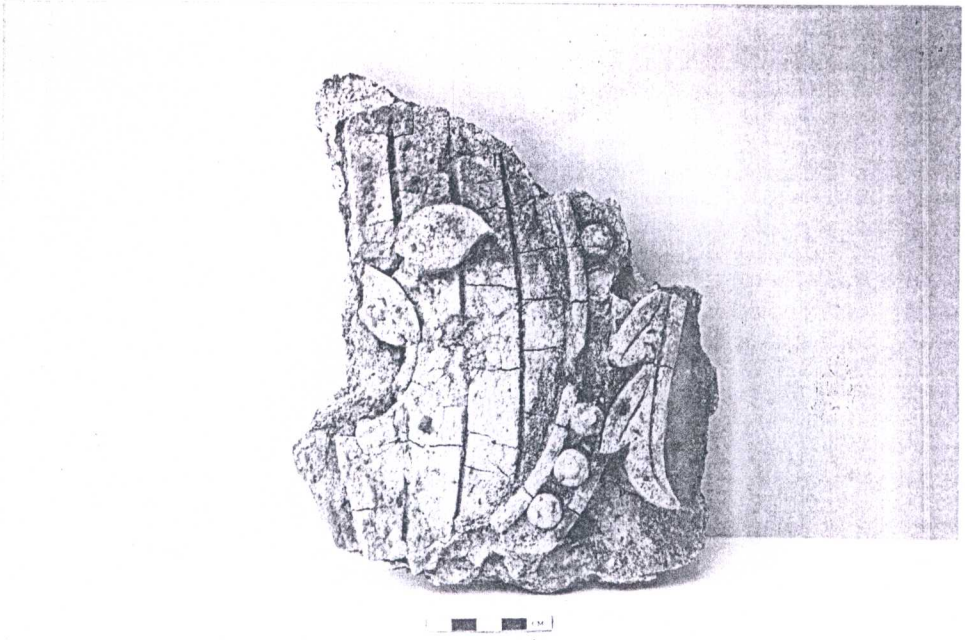

ภาพที่ 142 ลายวงกลมปูนปั้นประดับหน้าบันเหนือช่องประตูผนังสกัดหลังของพระอุโบสถ

ภาพที่ 143 ลายดอกไม้และบัวกุมุทปูนปั้น

ภาพที่ 144 ลายใบไม้ธรรมชาติ 3-5 แฉก

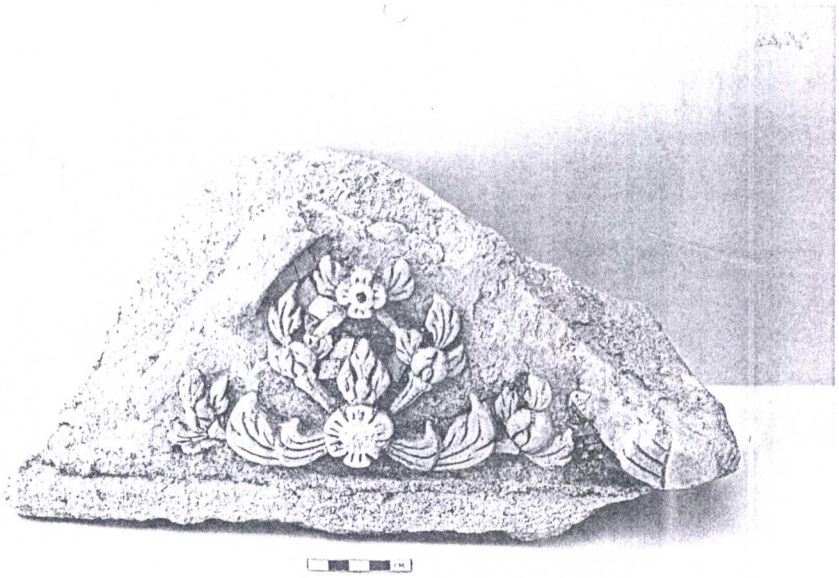

ภาพที่ 145 หน้าบันช่องหน้าต่าง

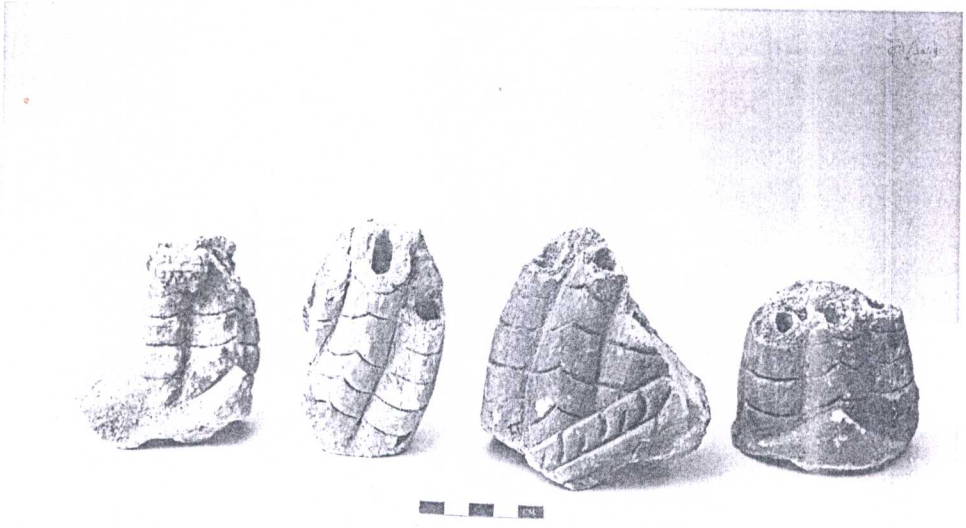

ภาพที่ 146 นาคสามเศียรปูนปั้น

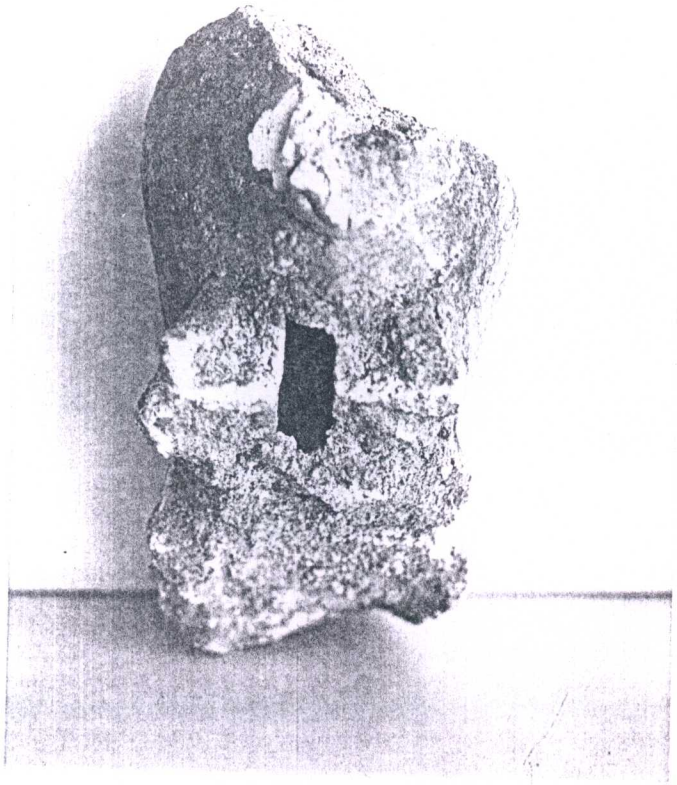

ภาพที่ 147 ช่อฟ้าปูนปั้นขนาดใหญ่

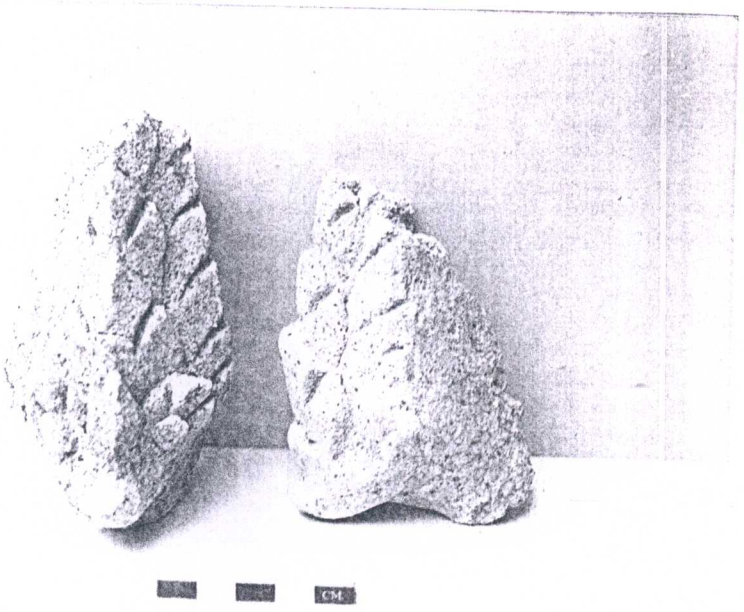

ภาพที่ 148 ช่อฟ้าปูนปั้นขนาดเล็ก

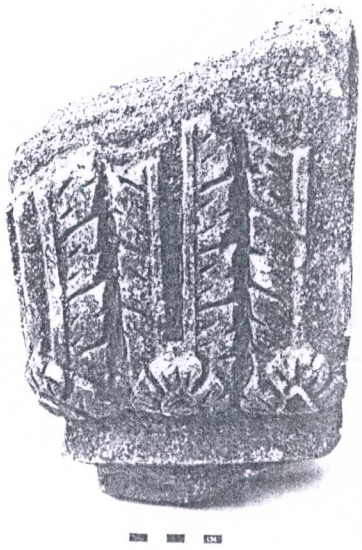

ภาพที่ 149 บัวปลายเสาปูนปั้นประดับเสากรอบหน้าต่างในงานก่อสร้างระยะที่สอง

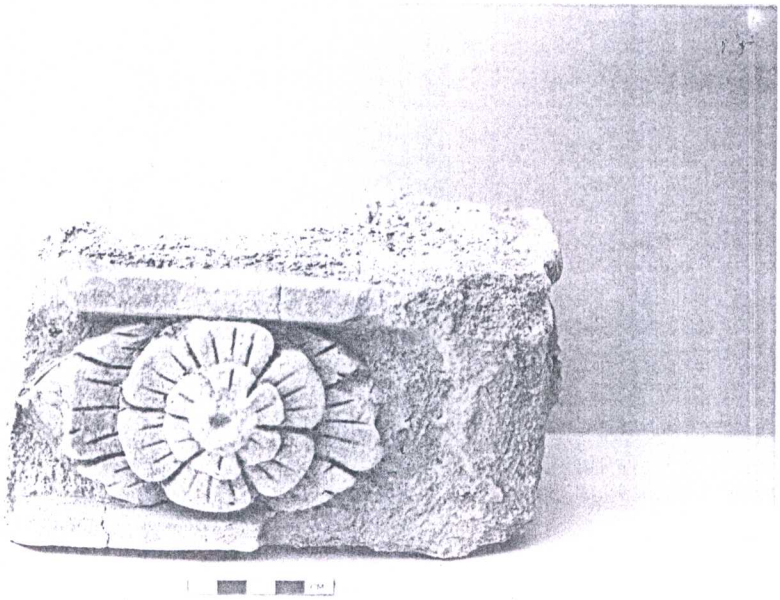

ภาพที่ 150 ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 1

ภาพที่ 151 ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 2

ภาพที่ 152 ลายหน้ากระดานเหนือกรอบหน้าต่างแบบที่ 3

ภาพที่ 153 กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 1

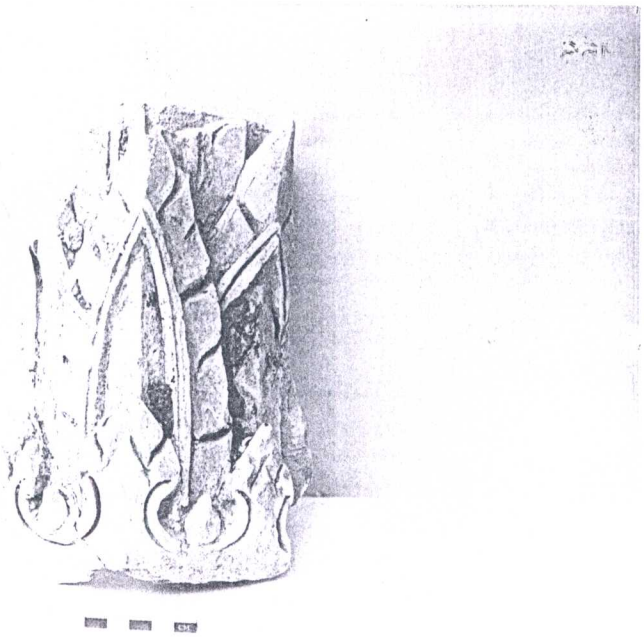

ภาพที่ 154 กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2

ภาพที่ 155 กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2

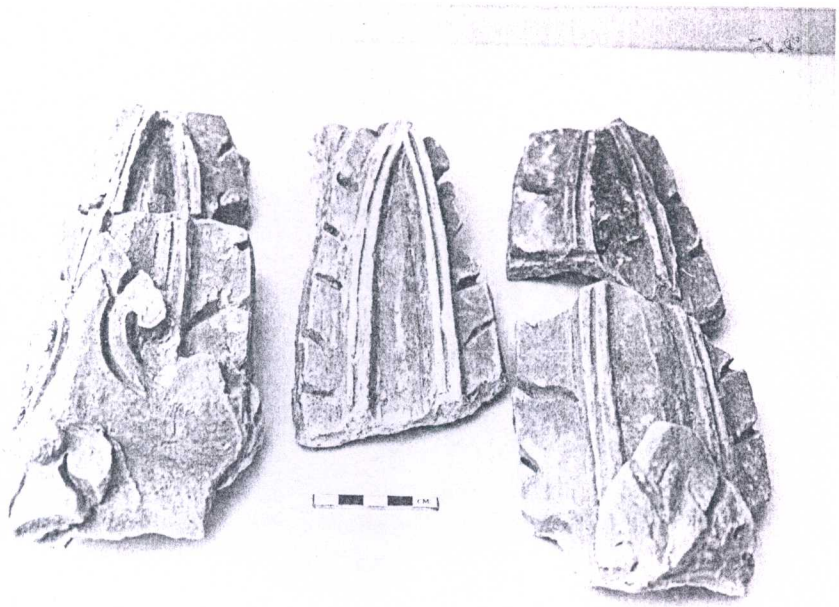

ภาพที่ 156 กลีบบัวประดับเสาติดกับผนังพระอุโบสถแบบที่ 2

ภาพที่ 157 บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

ภาพที่ 158 บัวคว่ำหรือบัวหงายประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

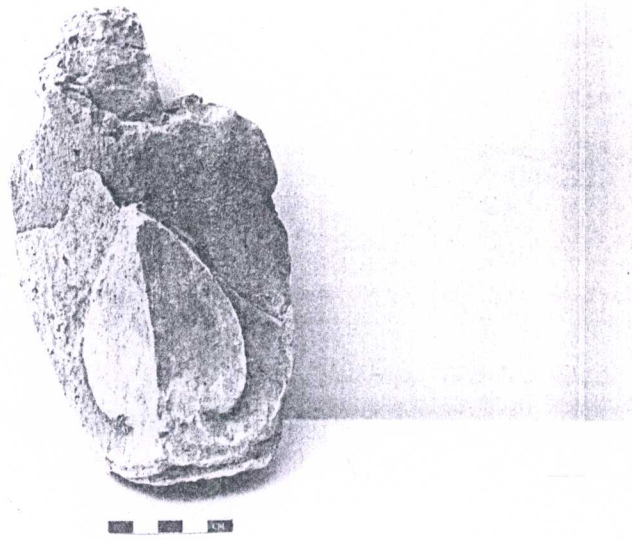

ภาพที่ 159 เท้าสิงห์ประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

ภาพที่ 160 ท้องสิงห์ประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

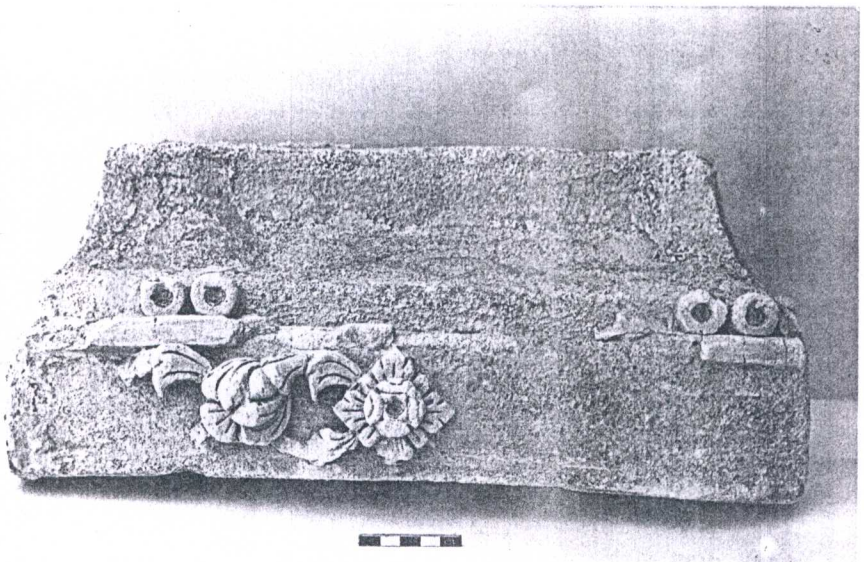

ภาพที่ 161 ลายหน้ากระดานประดับเจดีย์รายหมายเลข 2.2

ภาพที่ 162 ใบระกาปูนปั้นประดับหอระฆัง

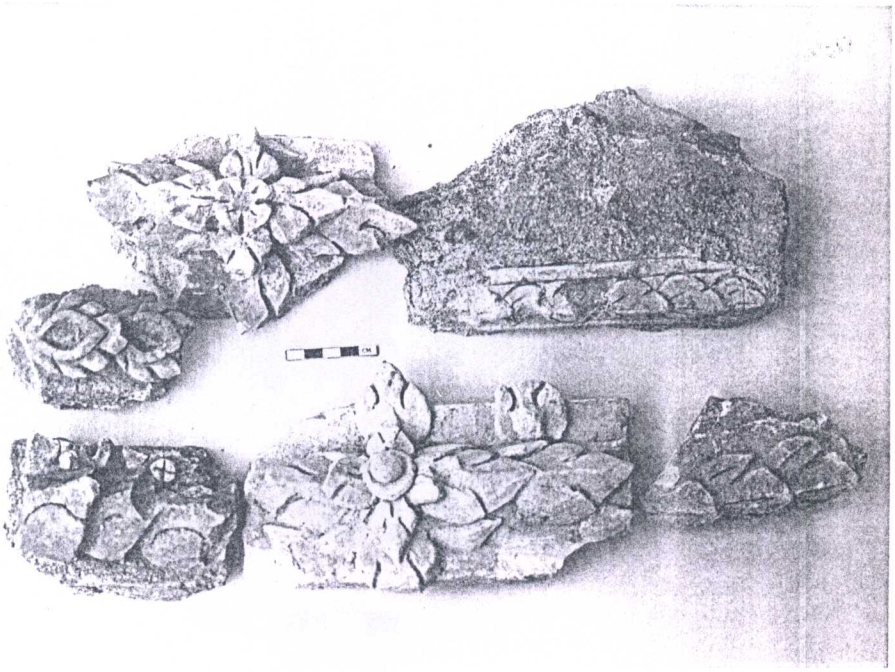

ภาพที่ 163 ลายรักร้อยแบบที่ 1, 2, 3 และ 5

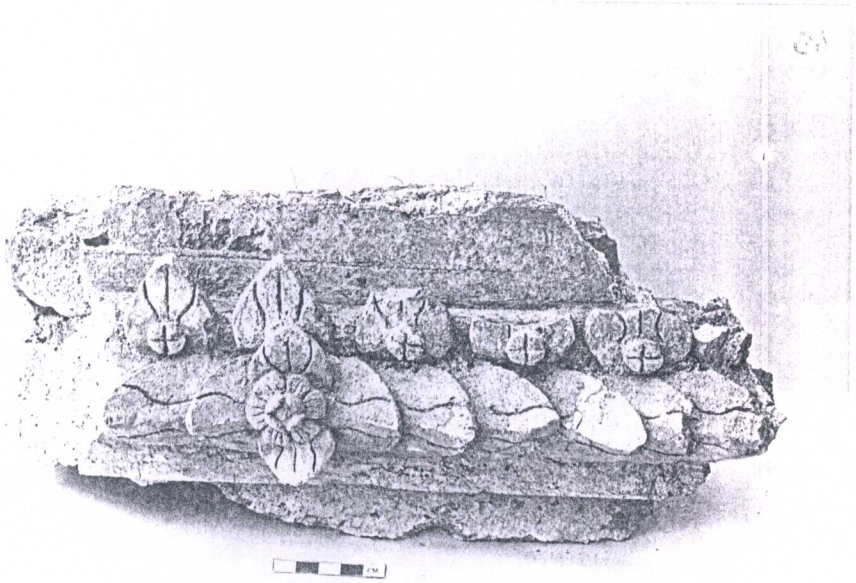

ภาพที่ 164 ลายรักร้อยแบบที่ 3

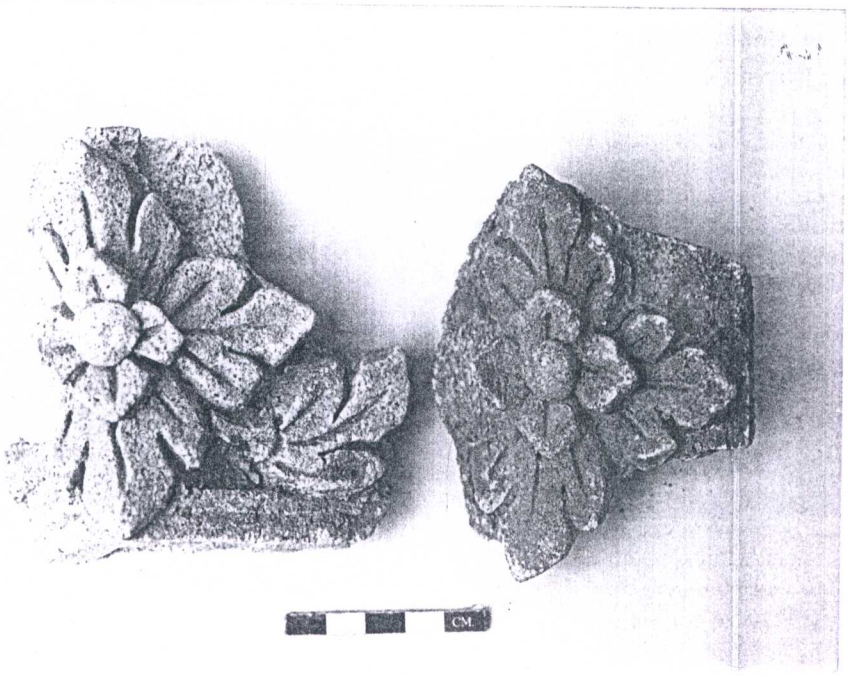

ภาพที่ 165 ลายรักร้อยแบบที่ 4

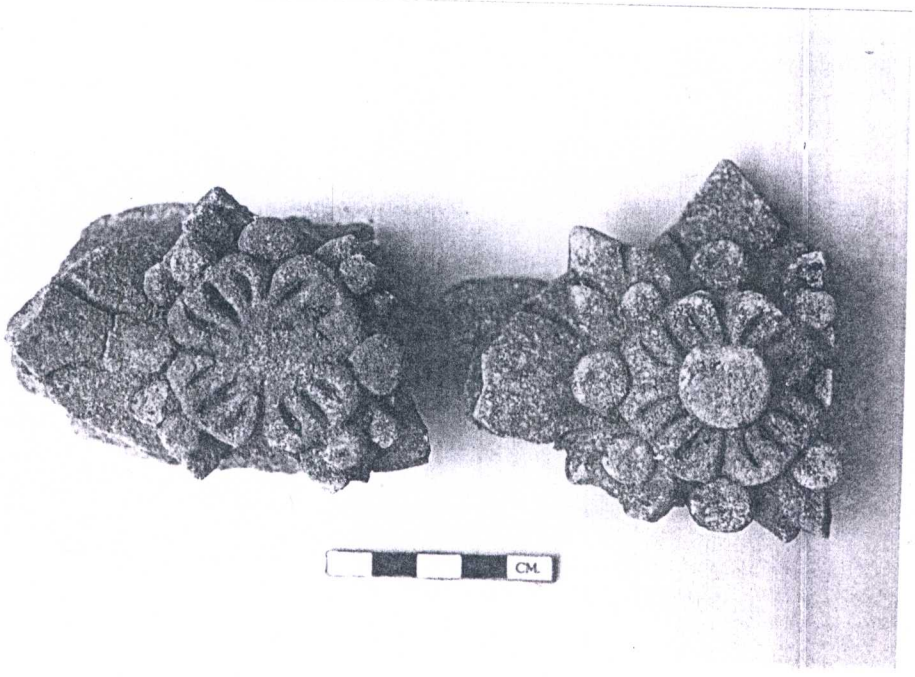

ภาพที่ 166 ลายรักร้อยแบบที่ 6

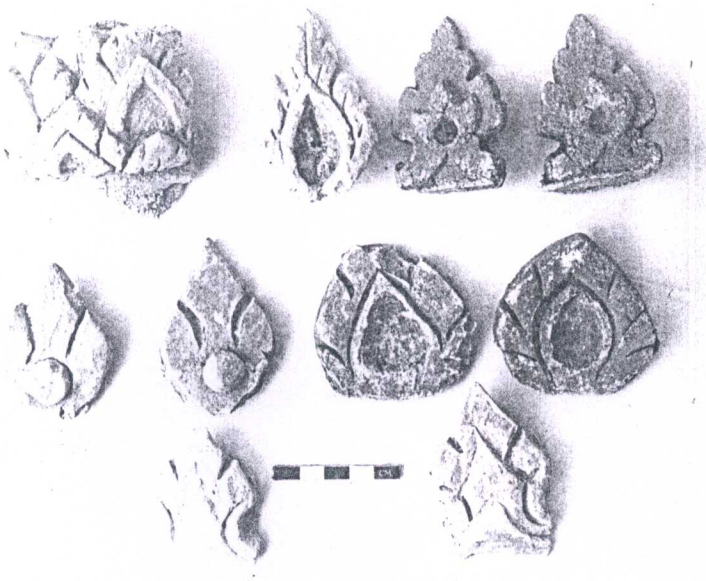

ภาพที่ 167 ลายกระจังแบบที่ 1, 2, 3 และ 4

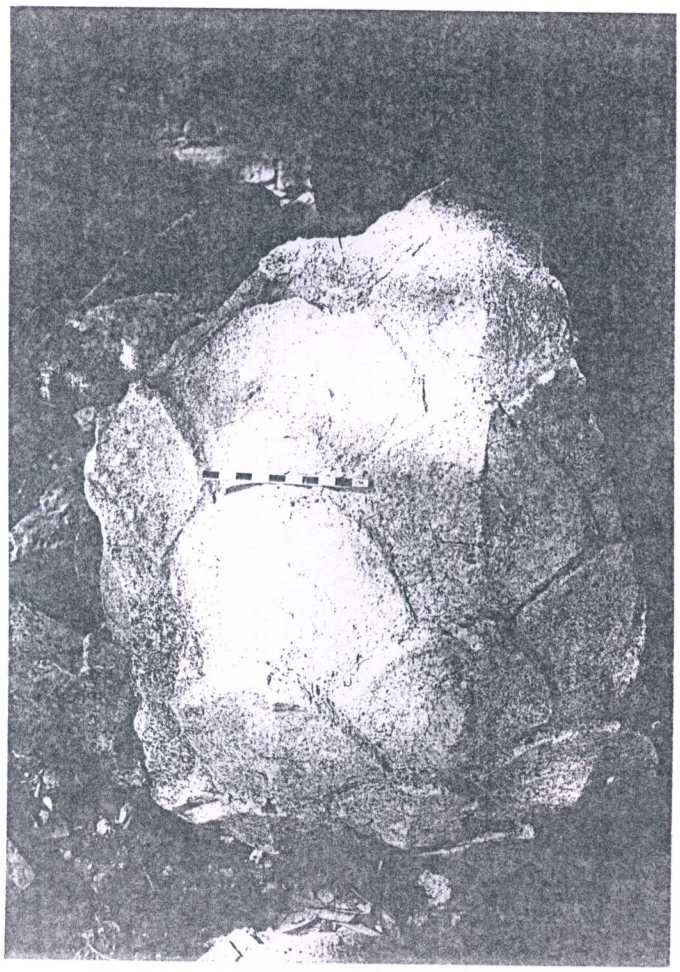

ภาพที่ 168 บัวปลายเสาปูนปั้น

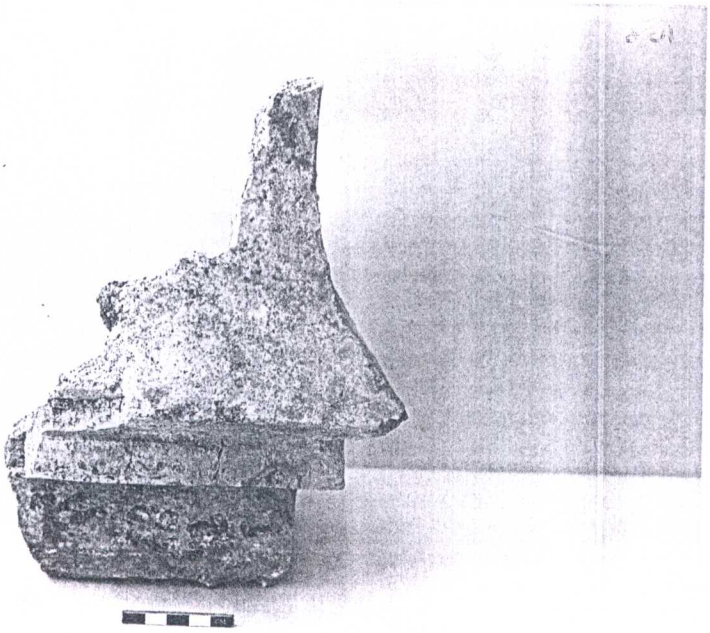

ภาพที่ 169 ชุดลวดบัวปูนปั้นของพระอุโบสถ

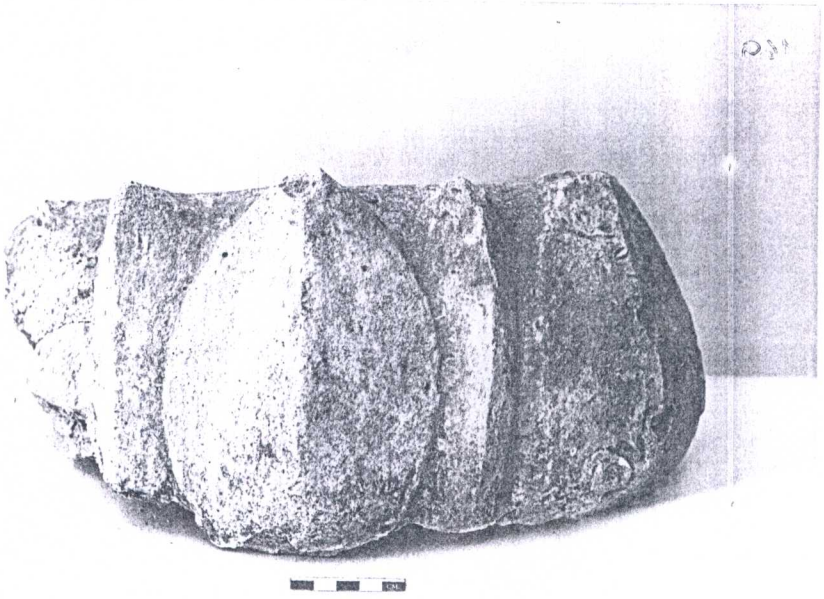

ภาพที่ 170 บัวกลุ่มของฐานใบเสมา

ภาพที่ 171 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรก

ภาพที่ 172 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรกด้านหน้า

ภาพที่ 173 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรแรกด้านข้าง

ภาพที่ 174 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรสองด้านหน้า

ภาพที่ 175 เศียรพระพุทธรูปศิลาทรายเศียรสองด้านข้าง

ภาพที่ 176 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปศิลาทราย

ภาพที่ 177 ขมวดพระเกศาหินทราย

ภาพที่ 178 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF4)

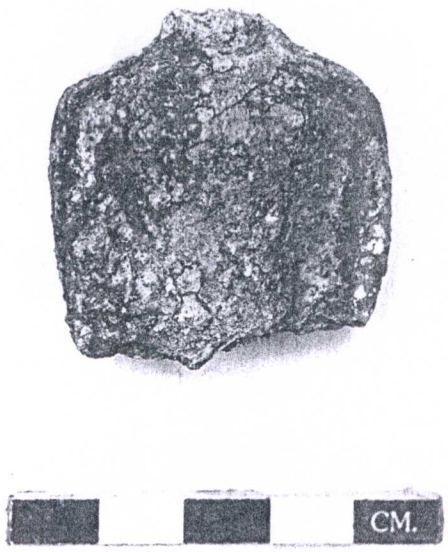

ภาพที่ 179 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF6)

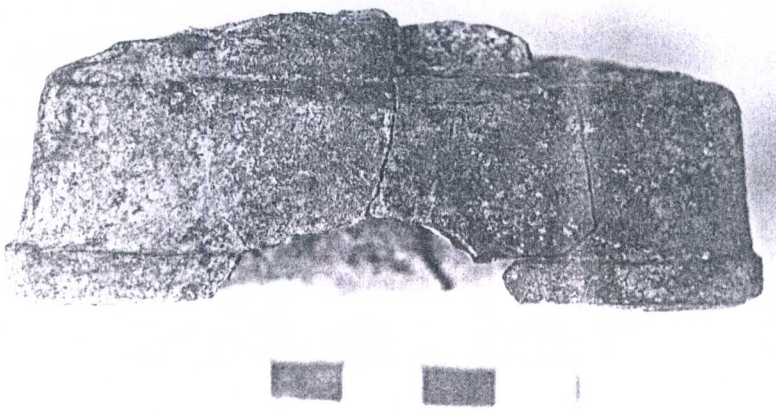

ภาพที่ 180 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF7)

ภาพที่ 181 พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด (SF8)

ภาพที่ 182 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF10)

ภาพที่ 183 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF11)

ภาพที่ 184 พระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด (ล่าง SF4, บน SF16)

ภาพที่ 185 ส่วนเศียรพระพุทธรูปสำริด (SF19)

ภาพที่ 186 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF20)

ภาพที่ 187 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (#182)

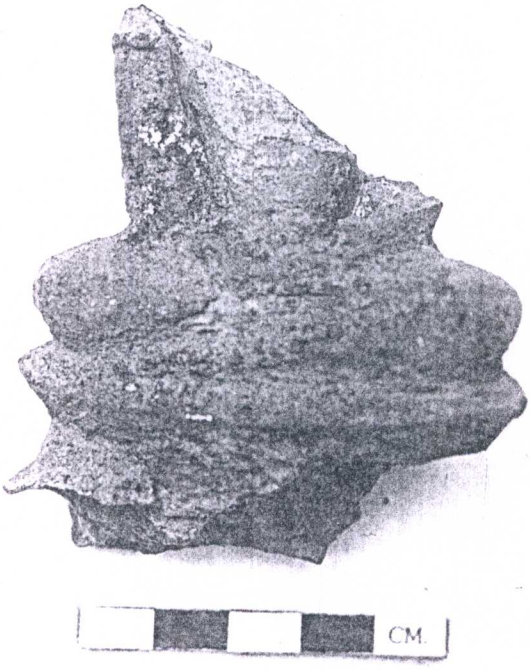

ภาพที่ 188 พระพุทธรูปลอยตัวลำริด (SF29)

ภาพที่ 189 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF30)

ภาพที่ 190 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF31)

ภาพที่ 191 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (#210)

ภาพที่ 192 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF32)

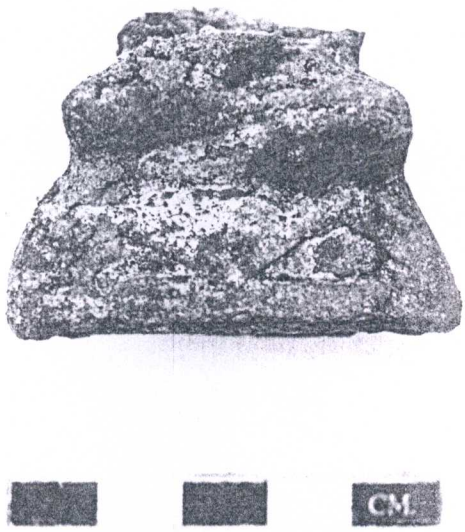

ภาพที่ 193 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF38)

ภาพที่ 194 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF39)

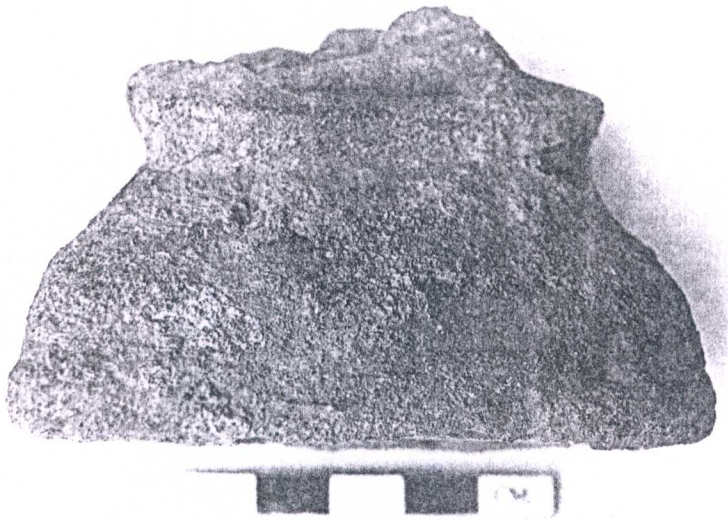

ภาพที่ 195 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF42)

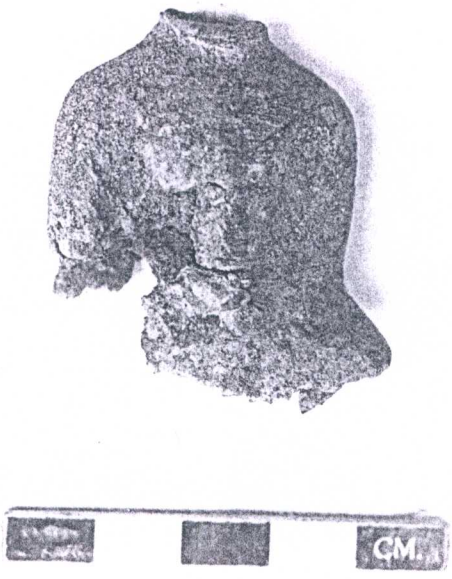

ภาพที่ 196 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF43)

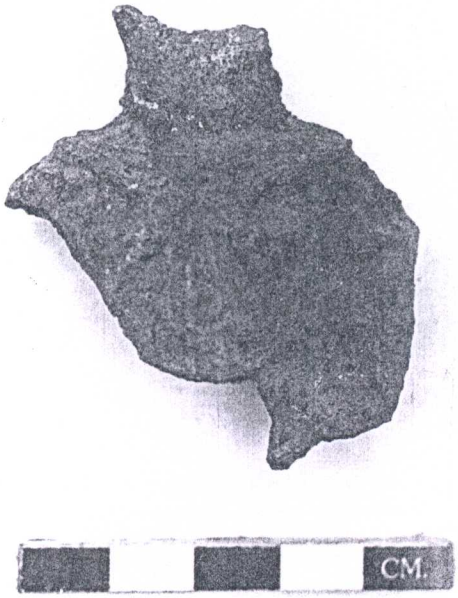

ภาพที่ 197 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF44)

ภาพที่ 198 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF45)

ภาพที่ 199 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF46)

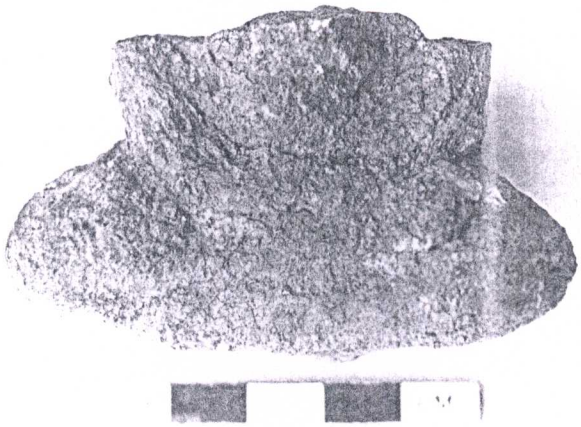

ภาพที่ 200 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF47)

ภาพที่ 201 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF48)

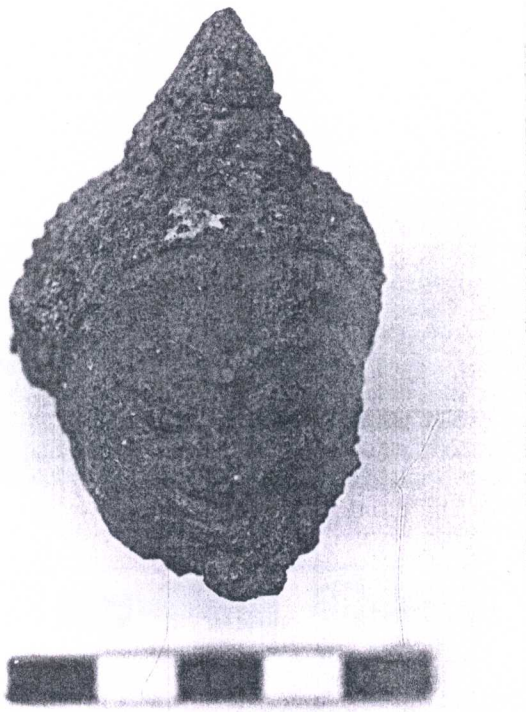

ภาพที่ 202 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF49)

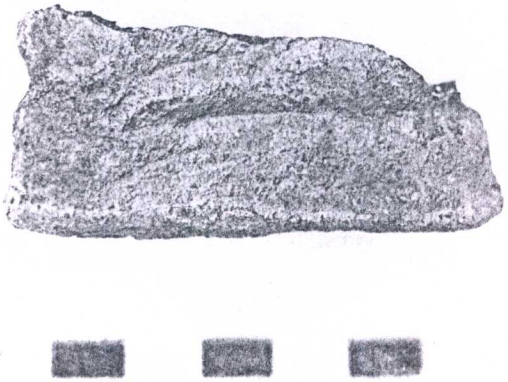

ภาพที่ 203 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF50)

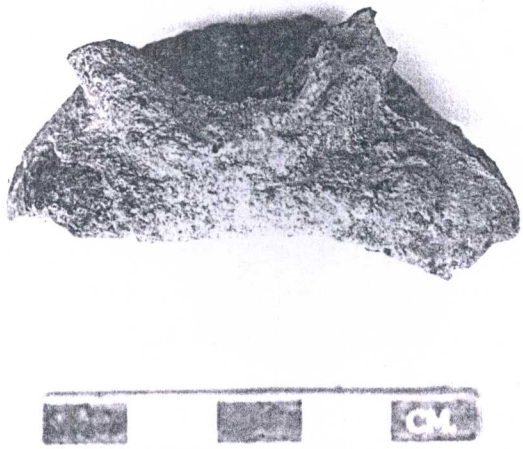

ภาพที่ 204 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF51)

ภาพที่ 205 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF61)

ภาพที่ 206 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF67)

ภาพที่ 207 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF68)

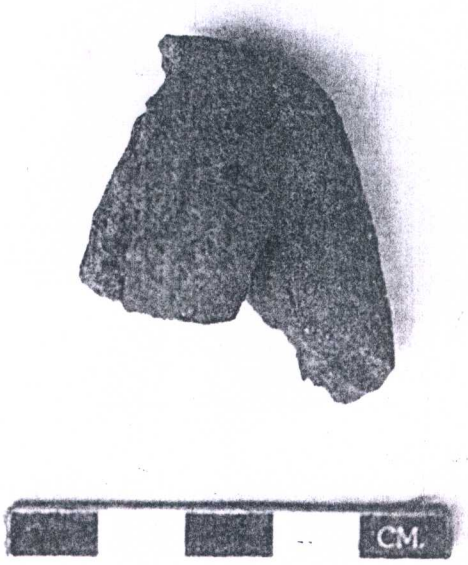

ภาพที่ 208 พระพุทธรูปลอยตัวสำริด (SF69)

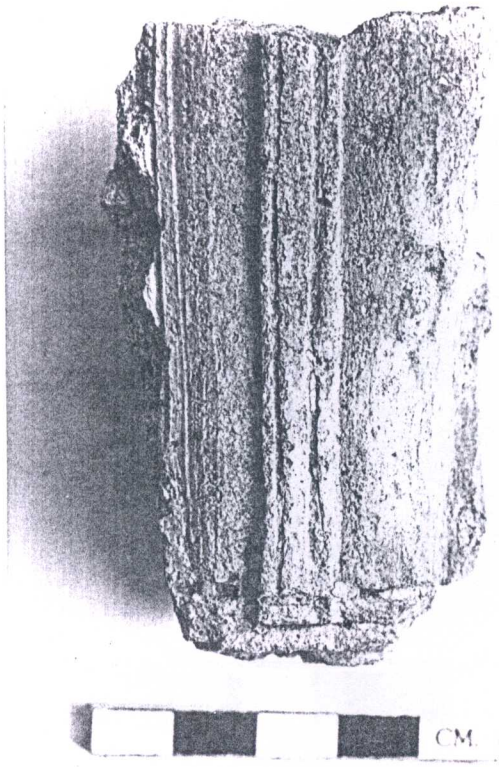

ภาพที่ 209 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปดินเผา

ภาพที่ 210 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF15)

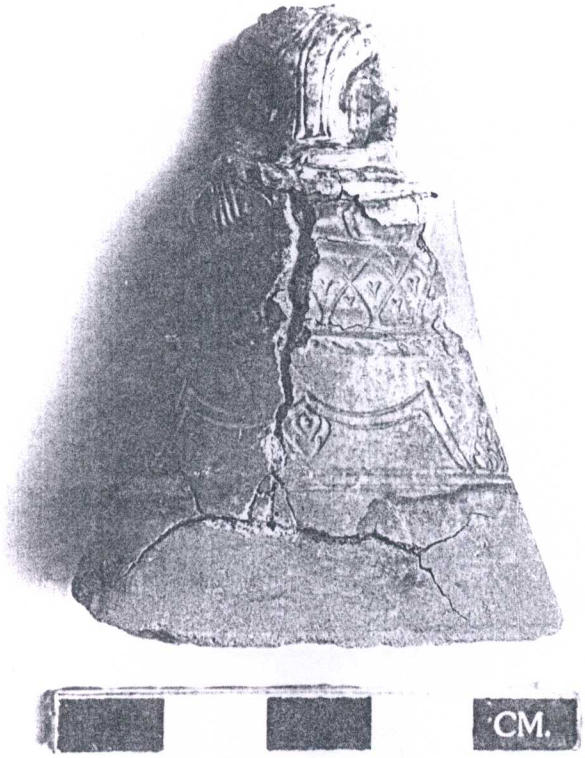

ภาพที่ 211 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงินด้านหน้า (SF18)

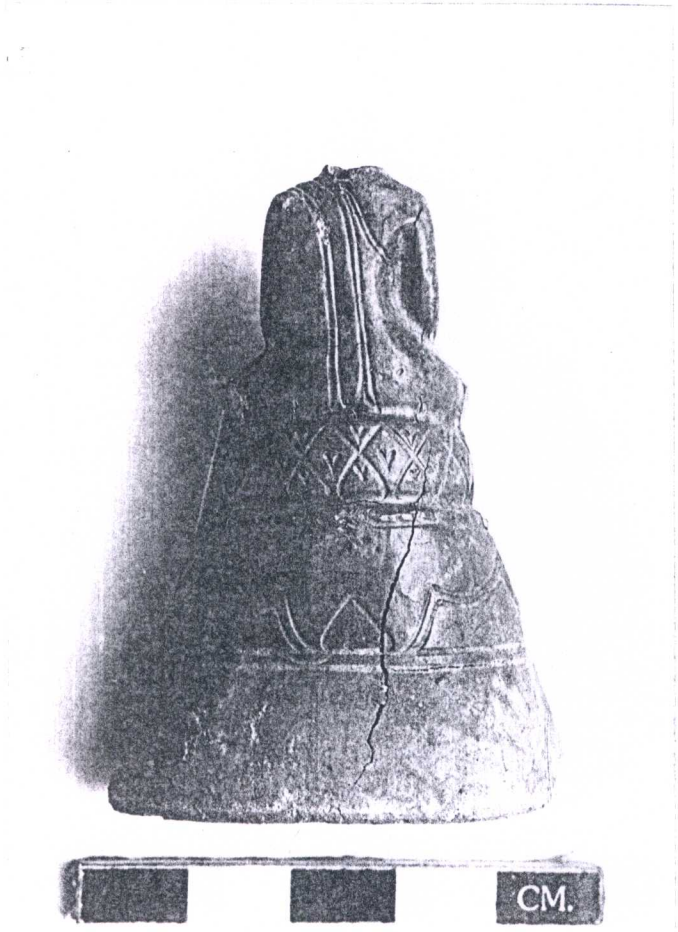

ภาพที่ 212 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงินด้านหลัง (SF18)

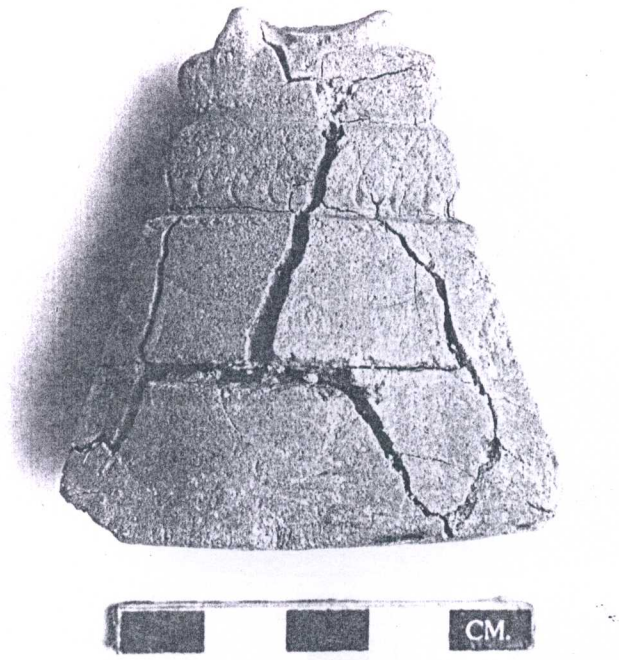

ภาพที่ 213 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF21)

ภาพที่ 214 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF25)

ภาพที่ 215 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF26)

ภาพที่ 216 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF27)

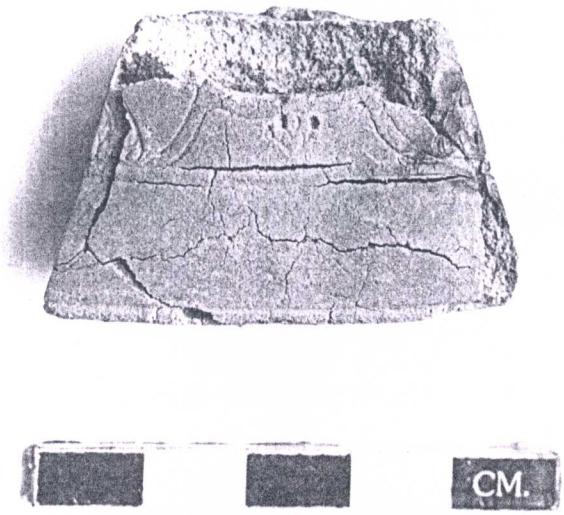

ภาพที่ 217 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF37)

ภาพที่ 218 แกนพระพุทธรูปดินเผาบุเงิน (SF53)

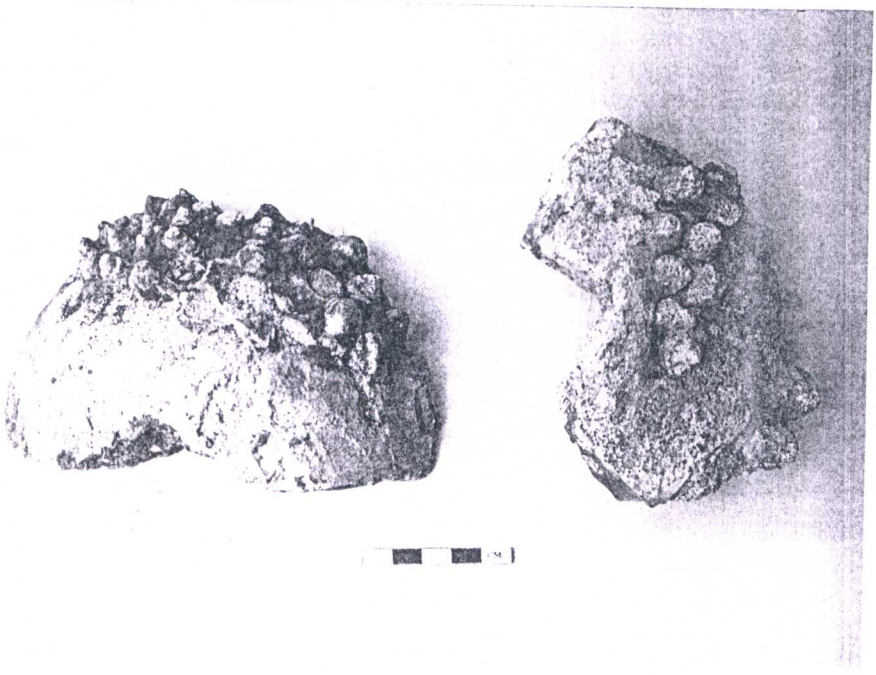

ภาพที่ 219 ส่วนเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น

ภาพที่ 220 ชิ้นส่วนเกตุมาลาปูนปั้น

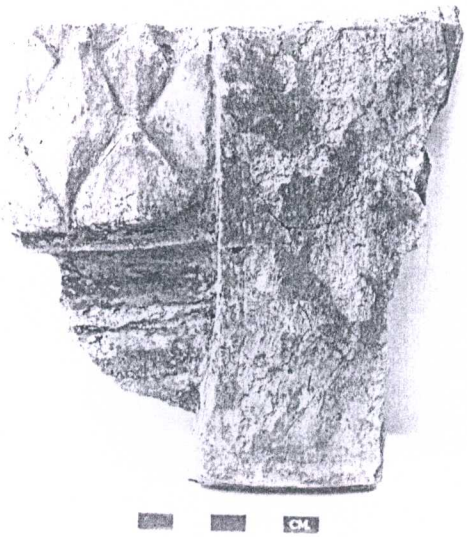

ภาพที่ 221 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบแรก

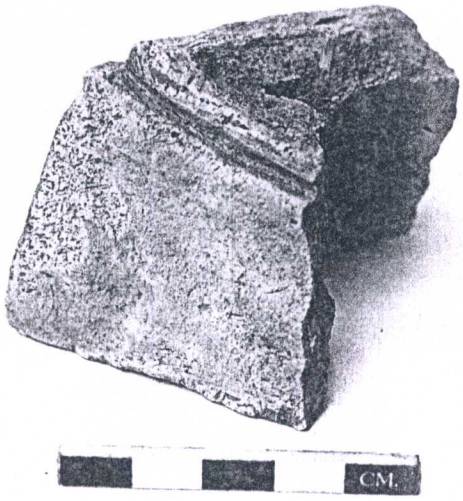

ภาพที่ 222 ฐานพระพุทธรูปดินเผาแบบที่สอง

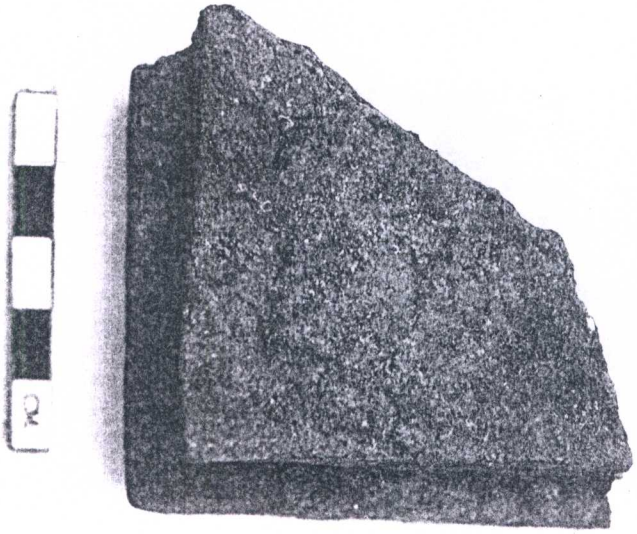

ภาพที่ 223 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบแรก

ภาพที่ 224 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านหน้า

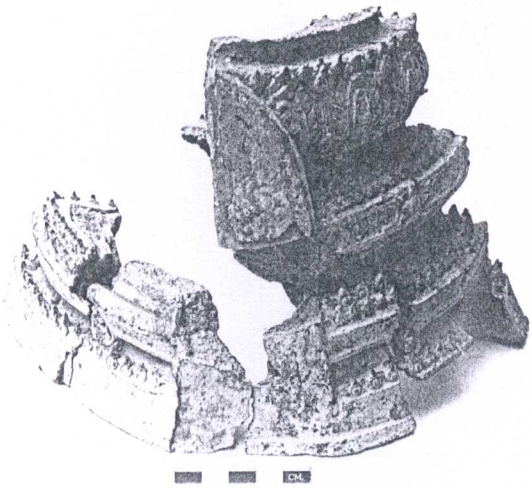

ภาพที่ 225 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านหลัง

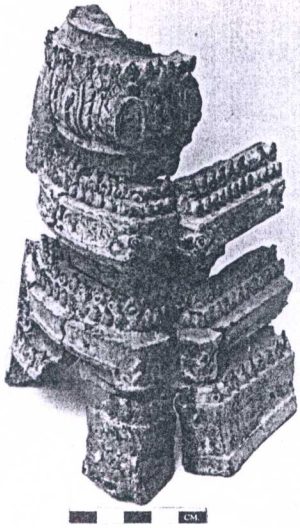

ภาพที่ 226 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สองด้านข้าง

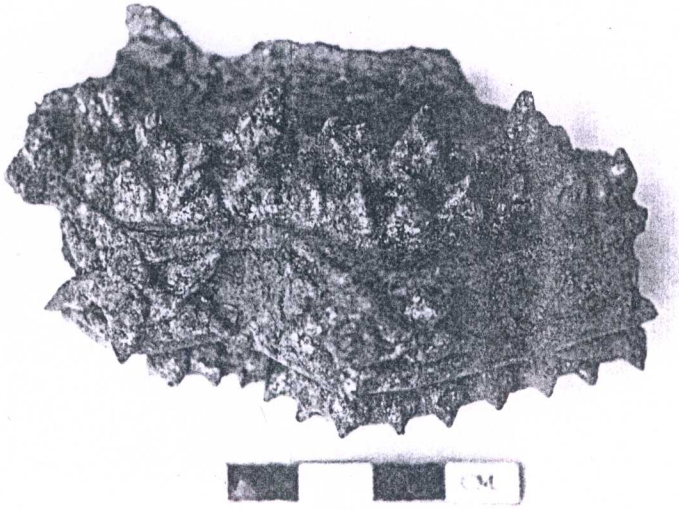

ภาพที่ 227 ฐานพระพุทธรูปสำริดแบบที่สอง

ภาพที่ 228 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1

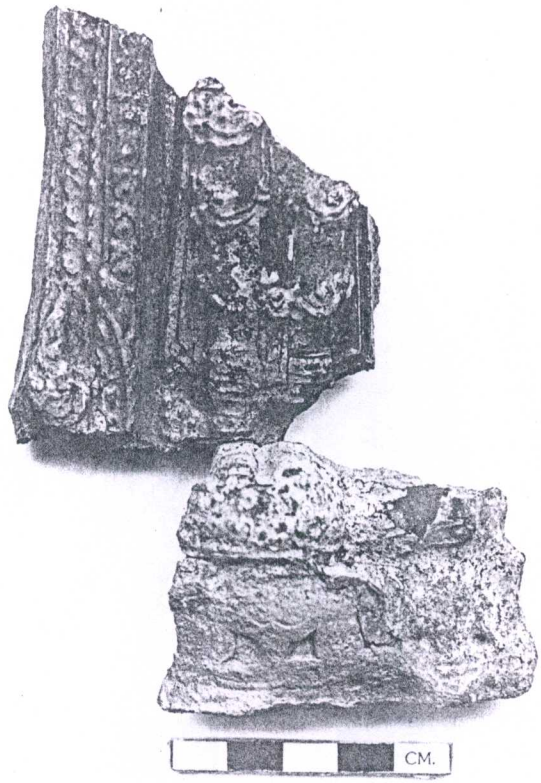

ภาพที่ 229 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2

ภาพที่ 230 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3

ภาพที่ 231 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4

ภาพที่ 232 ชิ้นส่วนใบเสมาหินชนวน

ภาพที่ 233 ตะปูโลหะแบบต่าง ๆ

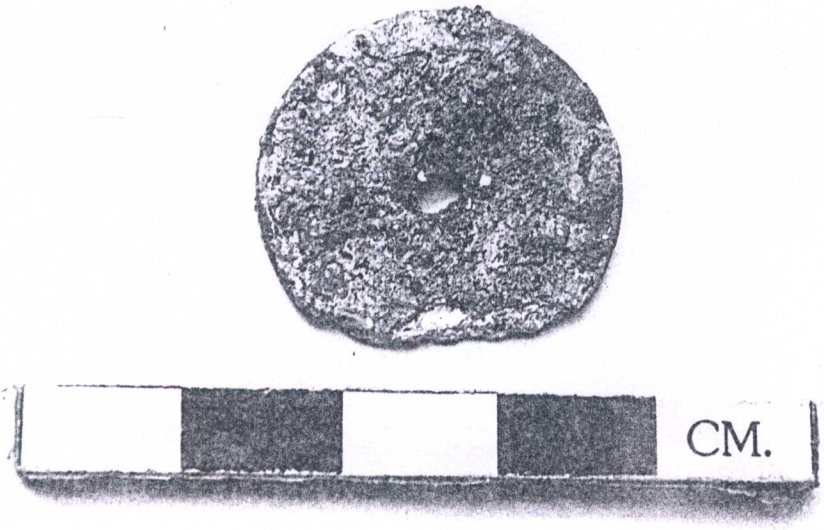

ภาพที่ 234 เหรียญโลหะแบบแรก

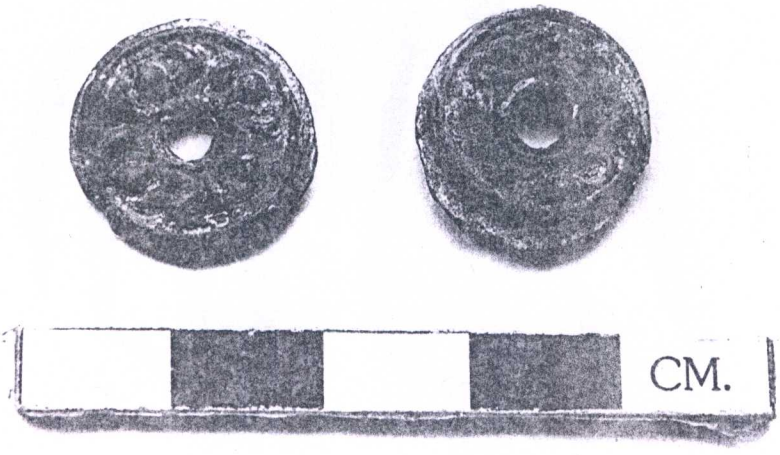

ภาพที่ 235 เหรียญโลหะแบบที่สอง

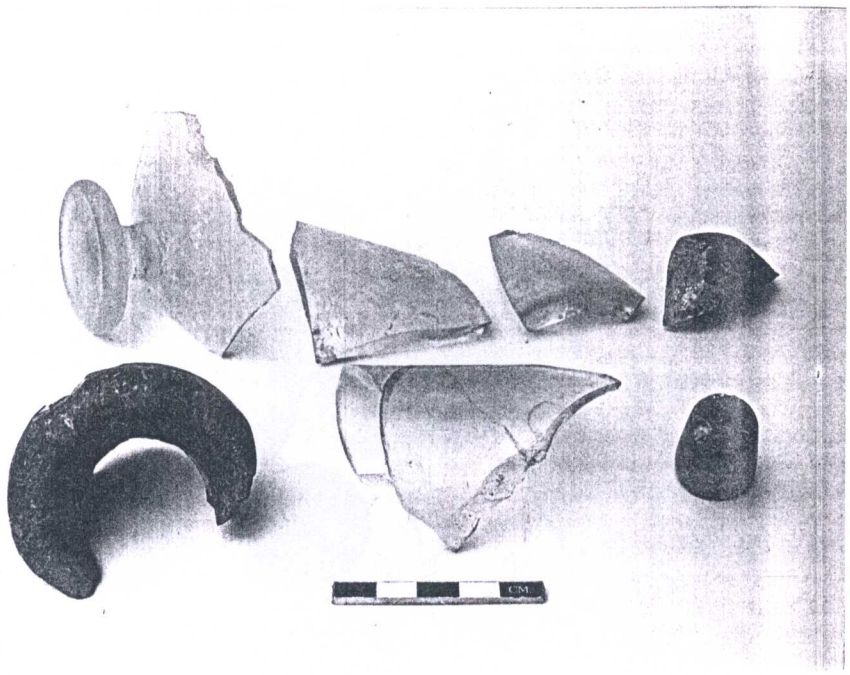

ภาพที่ 236 เศษแก้วที่พบจากการขุดแต่ง

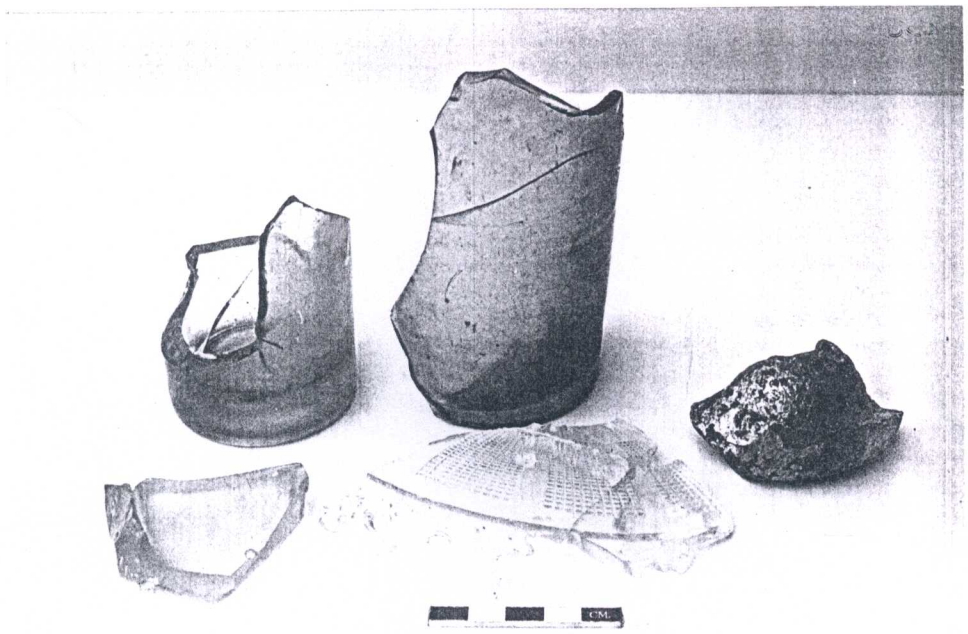

ภาพที่ 237 เศษแก้วที่พบจากการขุดแต่ง

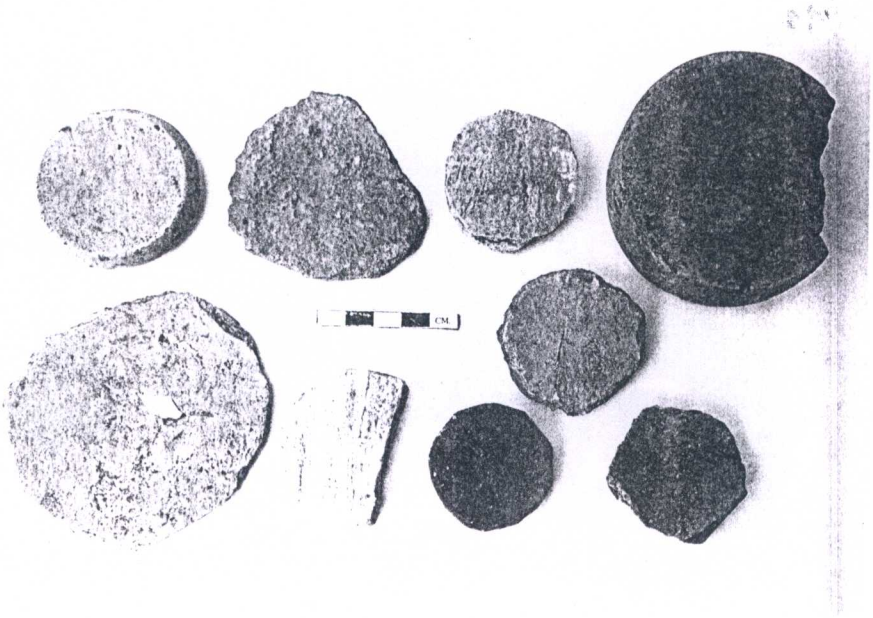

ภาพที่ 238 เบี้ยดินเผาแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 239 ดินเผารูปวงกลม

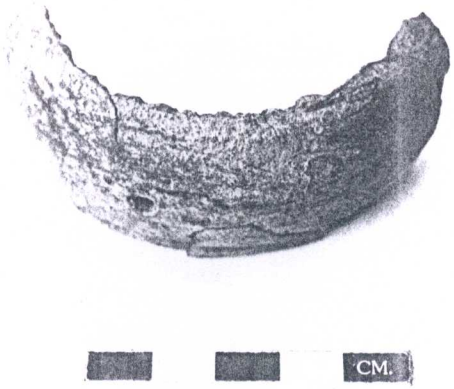

ภาพที่ 240 สำริดรูปวงกลม

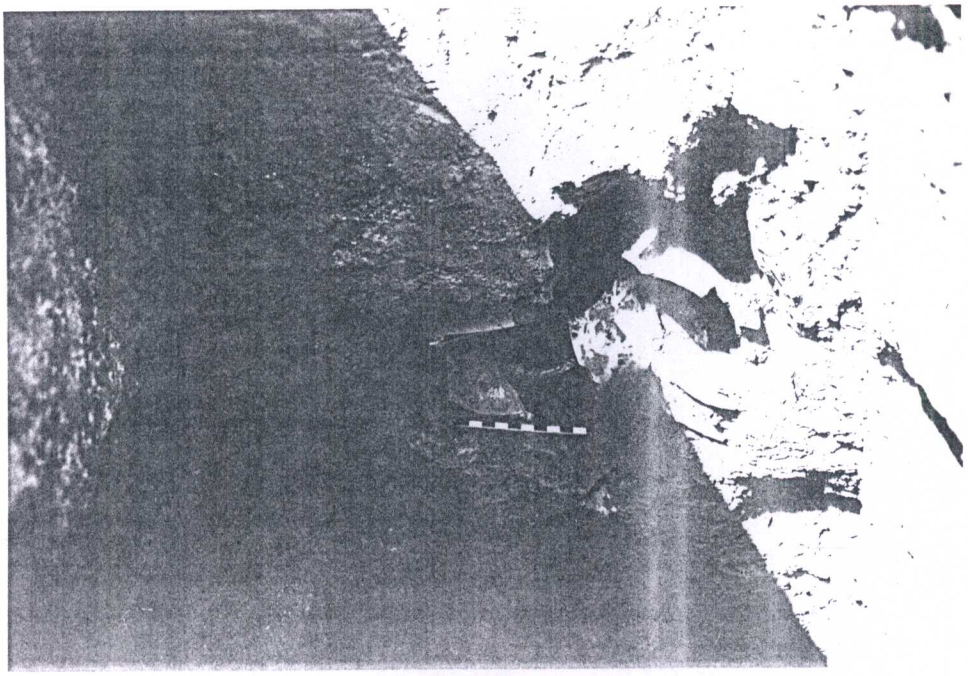

ภาพที่ 241 กลุ่มเจาะระดับหลุมขุดกลุ่มสุดท้ายด้านนอกของกำแพงวัดด้านเหนือ

ภาพที่ 242 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

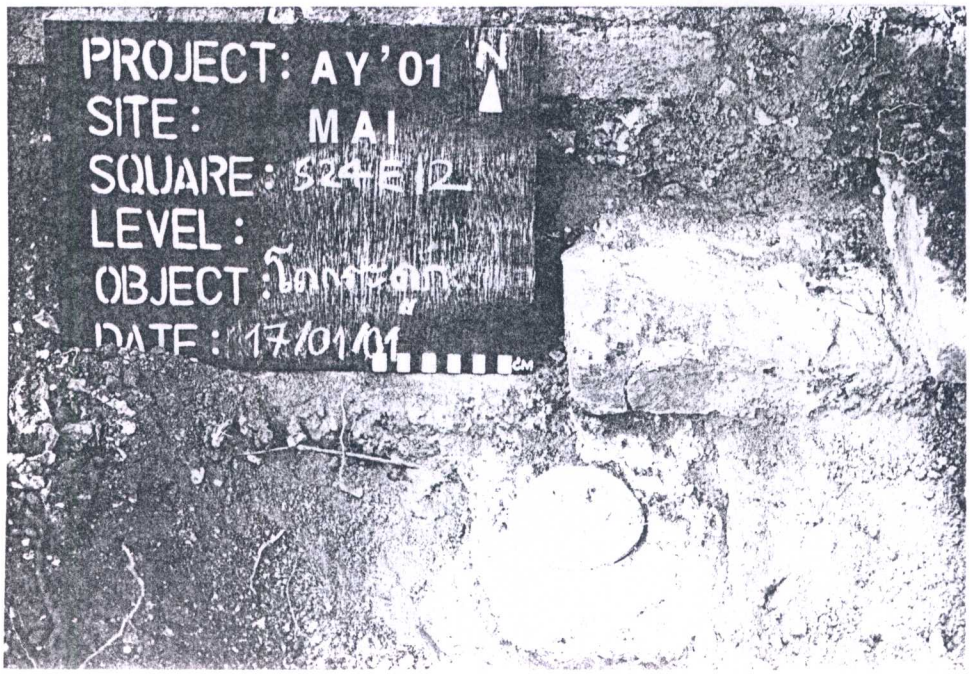

ภาพที่ 243 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 หลังขุดแต่ง

ภาพที่ 244 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

ภาพที่ 245 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

ภาพที่ 246 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

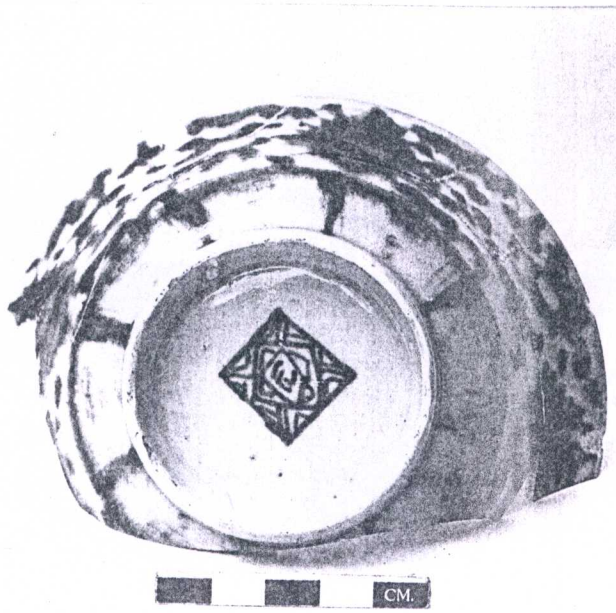

ภาพที่ 247 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

ภาพที่ 248 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5

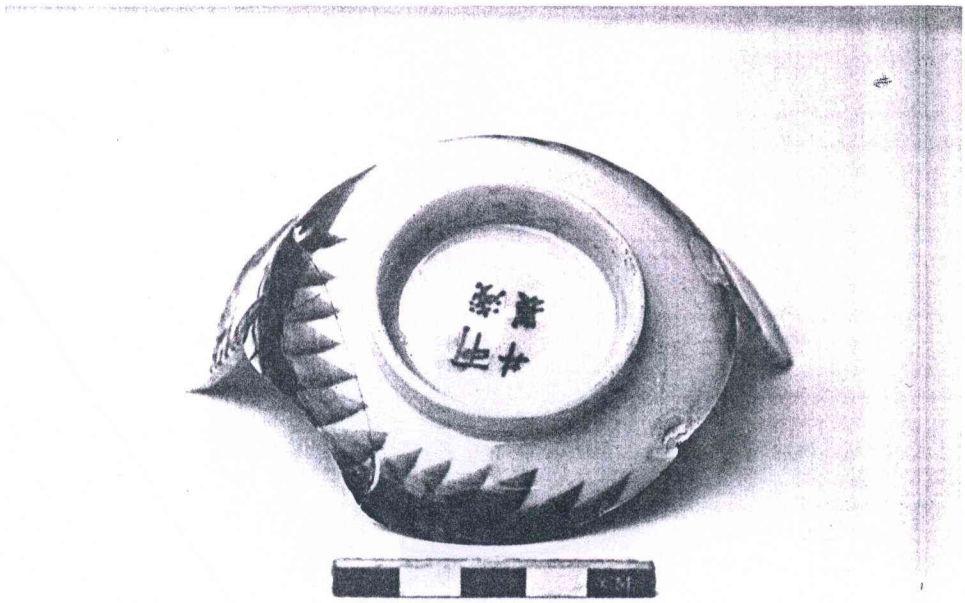

ภาพที่ 249 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5

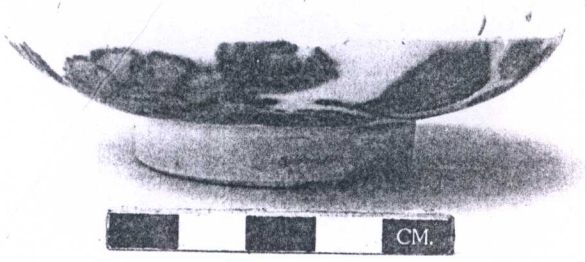

ภาพที่ 250 ภาชนะดินเผาหมายเลข 6

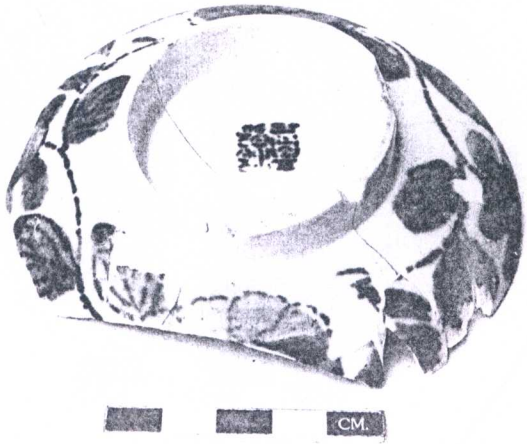

ภาพที่ 251 ภาชนะดินเผาหมายเลข 6

ภาพที่ 252 ภาชนะดินเผาหมายเลข 7

ภาพที่ 253 ภาชนะดินเผาหมายเลข 8

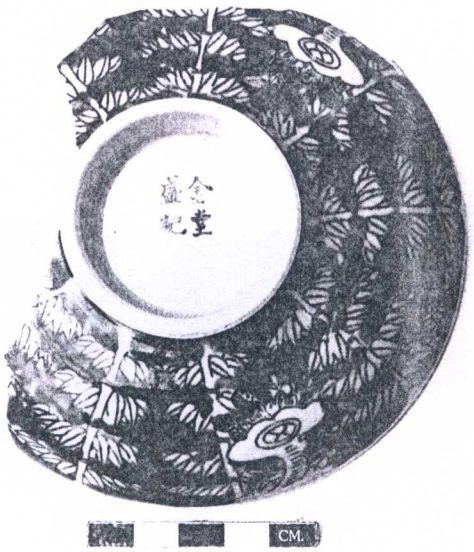

ภาพที่ 254 ภาชนะดินเผาหมายเลข 8

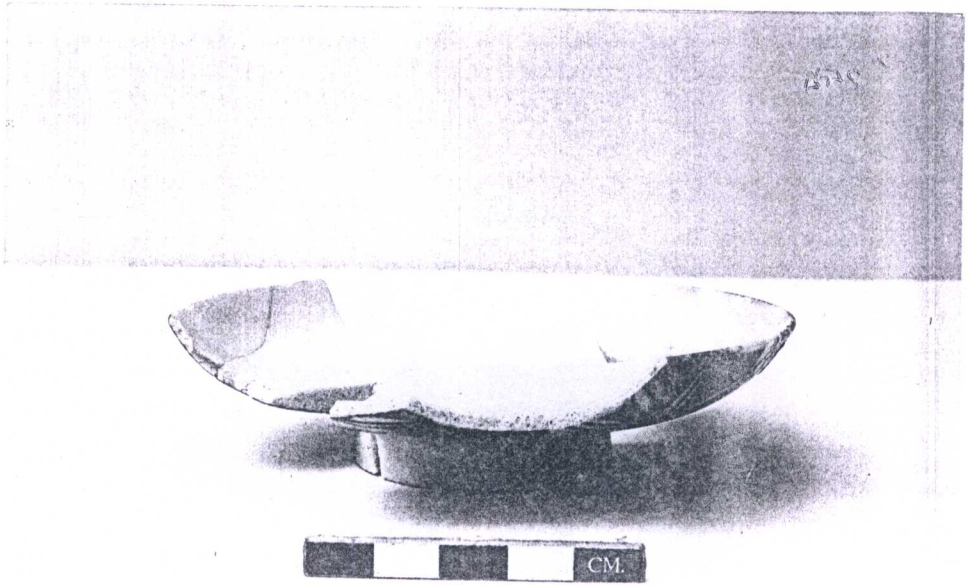

ภาพที่ 255 ภาชนะดินเผาหมายเลข 9

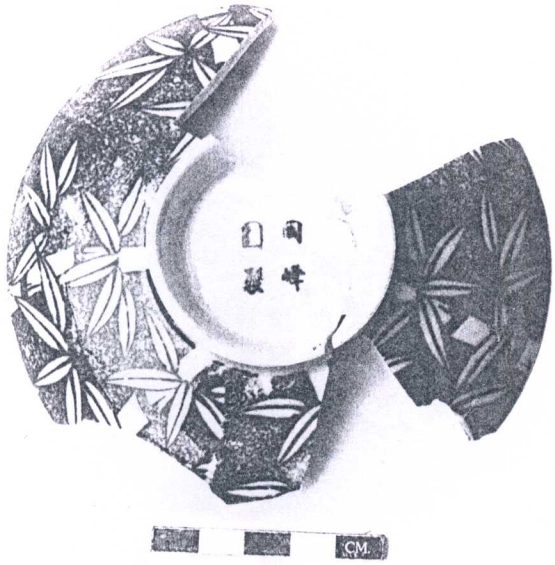

ภาพที่ 256 ภาชนะดินเผาหมายเลข 9

ภาพที่ 257 ภาชนะดินเผาหมายเลข 10

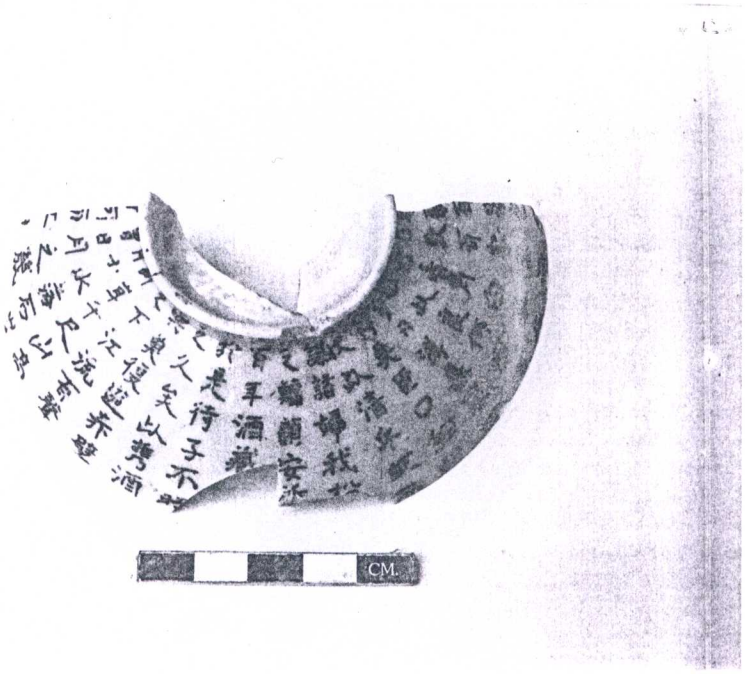

ภาพที่ 258 ภาชนะดินเผาหมายเลข 10

ภาพที่ 259 ภาชนะดินเผาหมายเลข 11

ภาพที่ 260 ภาชนะดินเผาหมายเลข 12

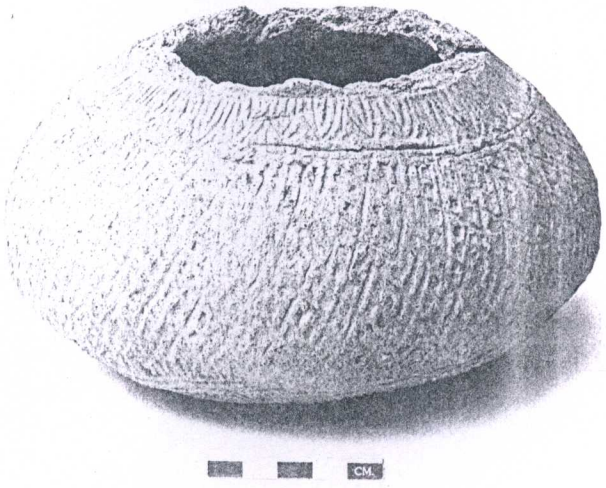

ภาพที่ 261 ภาชนะดินเผาหมายเลข 13

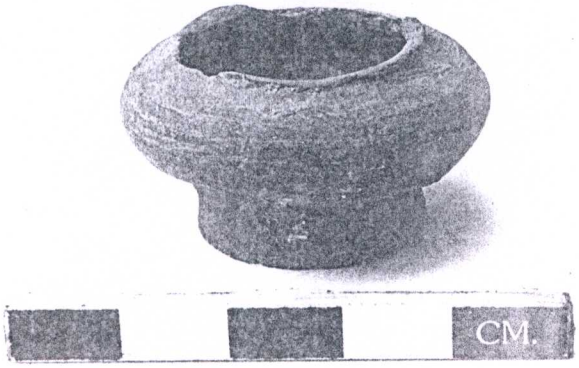

ภาพที่ 262 ภาชนะดินเผาหมายเลข 14

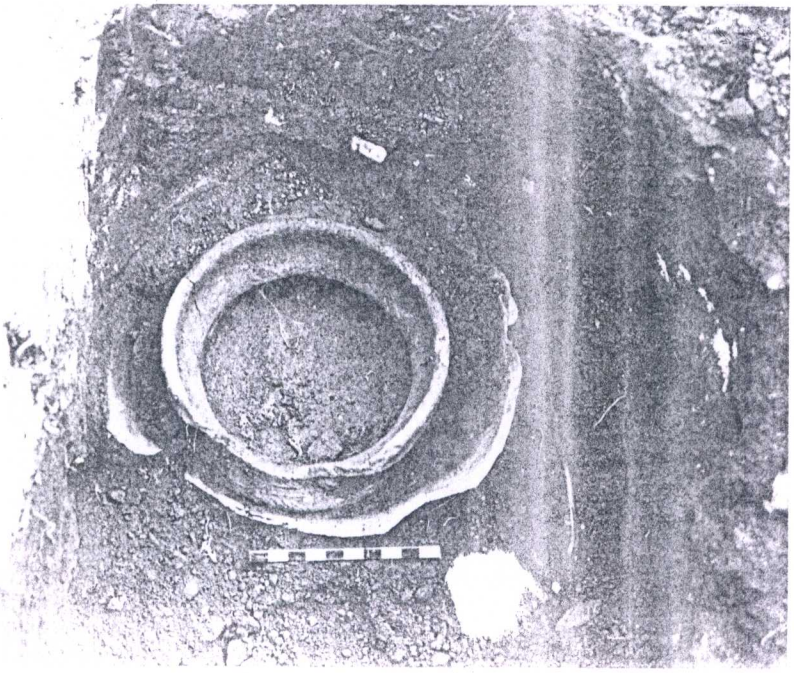

ภาพที่ 263 ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 หลังขุดแต่ง

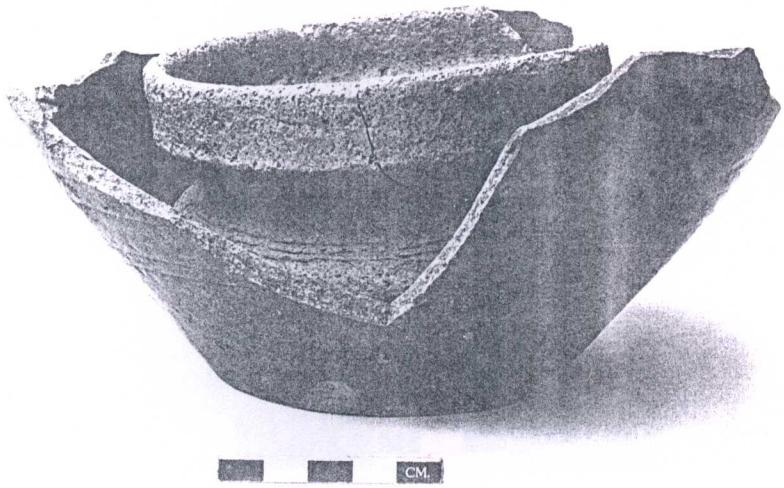

ภาพที่ 264 ภาชนะดินเผาหมายเลข 15

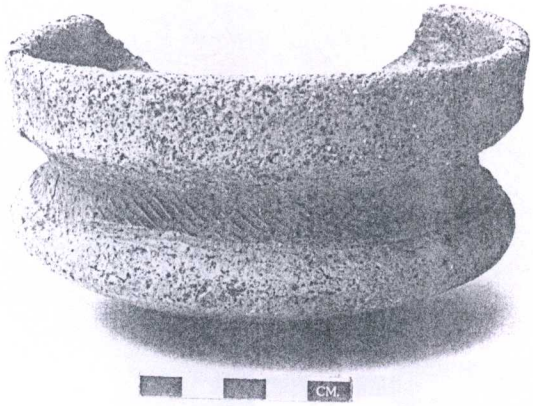

ภาพที่ 265 ภาชนะดินเผาหมายเลข 15 (ใบด้านใน)

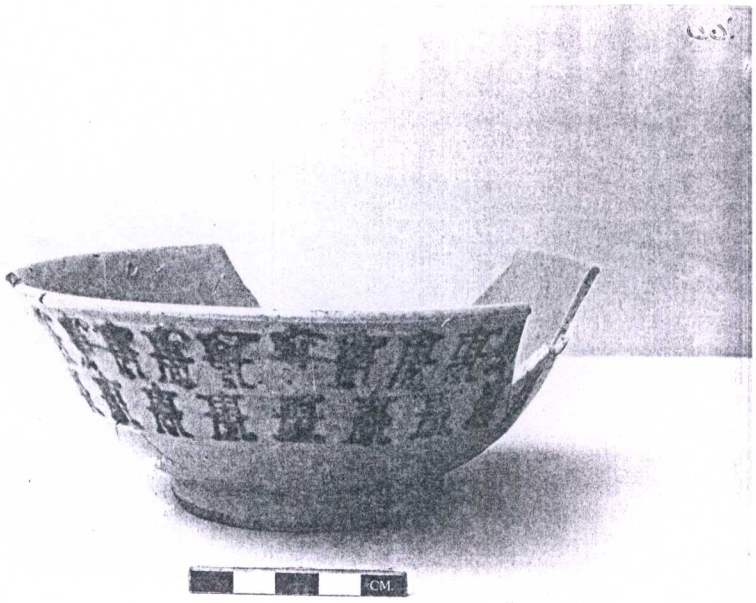

ภาพที่ 266 ภาชนะดินเผาหมายเลข 16

ภาพที่ 267 ภาชนะดินเผาหมายเลข 17

ภาพที่ 268 ภาชนะดินเผาหมายเลข 18

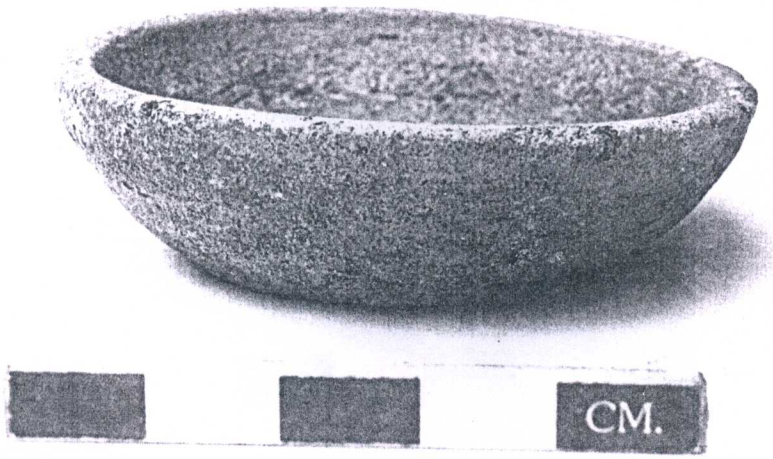

ภาพที่ 269 ภาชนะดินเผาหมายเลข 19

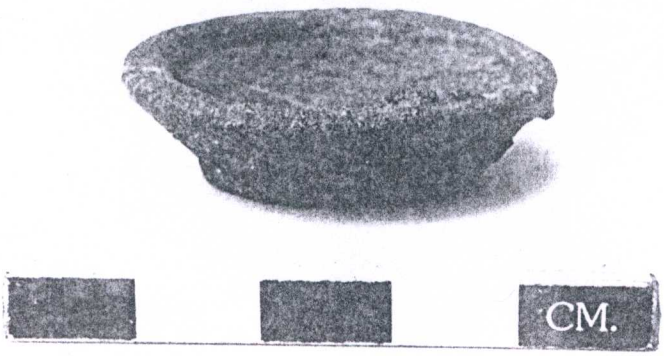

ภาพที่ 270 ภาชนะดินเผาหมายเลข 20

ภาพที่ 271 ภาชนะดินเผาหมายเลข 21

ภาพที่ 272 ภาชนะดินเผาหมายเลข 22

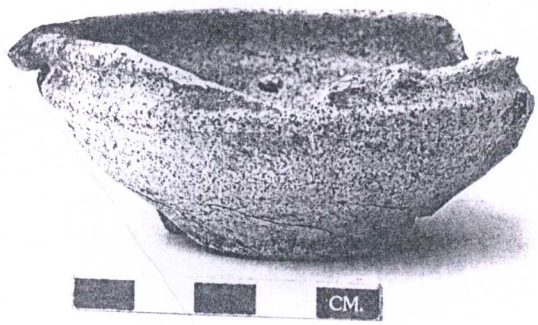

ภาพที่ 273 ภาชนะดินเผาหมายเลข 23

ภาพที่ 274 ภาชนะดินเผาหมายเลข 24

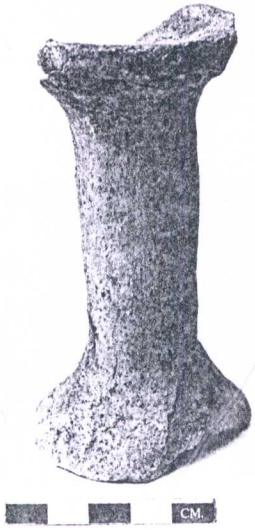

ภาพที่ 275 เชิงเทียนดินเผา

ภาพที่ 276 กลุ่มภาชนะดินเผาสภาพแตกหัก

ภาพที่ 277 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา

ภาพที่ 278 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา

ภาพที่ 279 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา

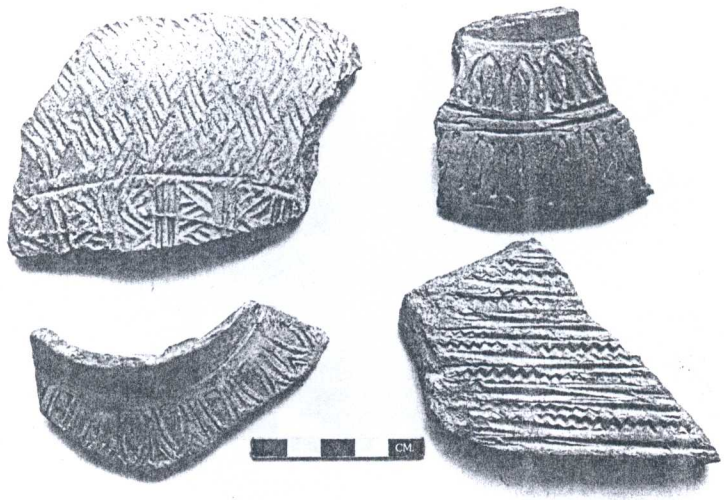

ภาพที่ 280 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา

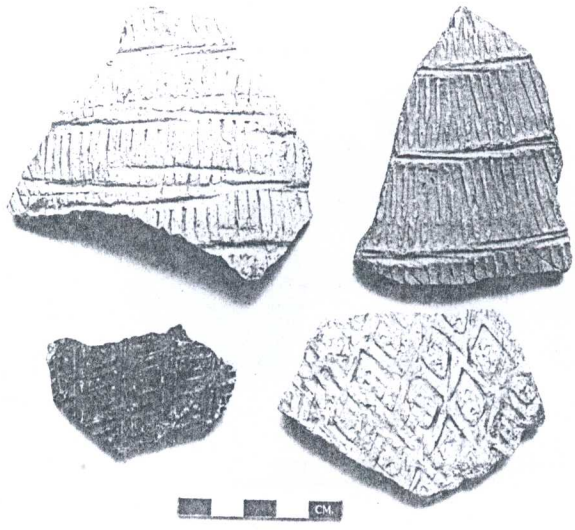

ภาพที่ 281 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา

ภาพที่ 282 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ

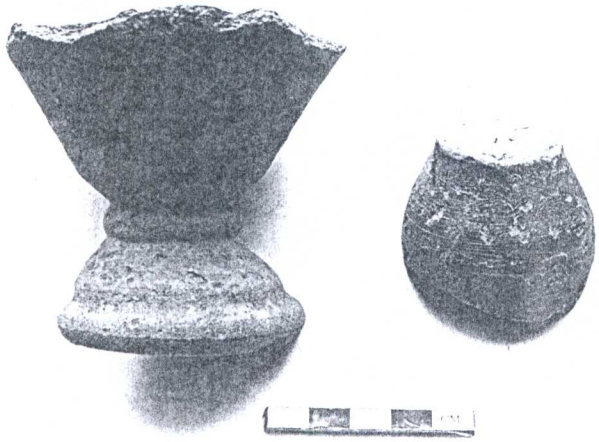

ภาพที่ 283 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ

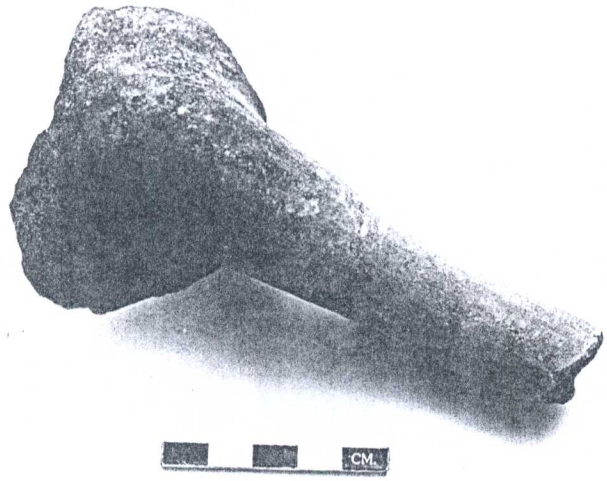

ภาพที่ 284 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ

ภาพที่ 285 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งไม่เคลือบ

ภาพที่ 286 เศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อแกร่งเคลือบ

ภาพที่ 287 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

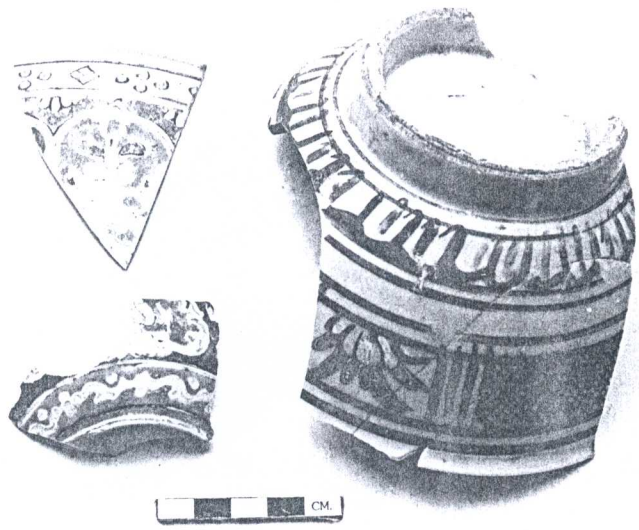

ภาพที่ 288 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

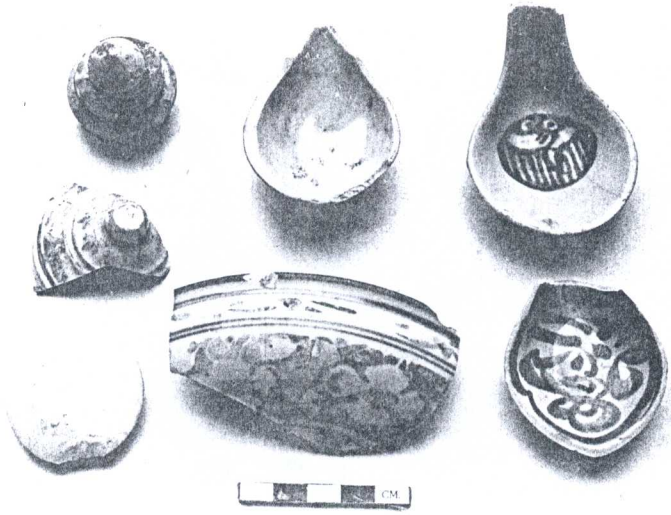

ภาพที่ 289 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

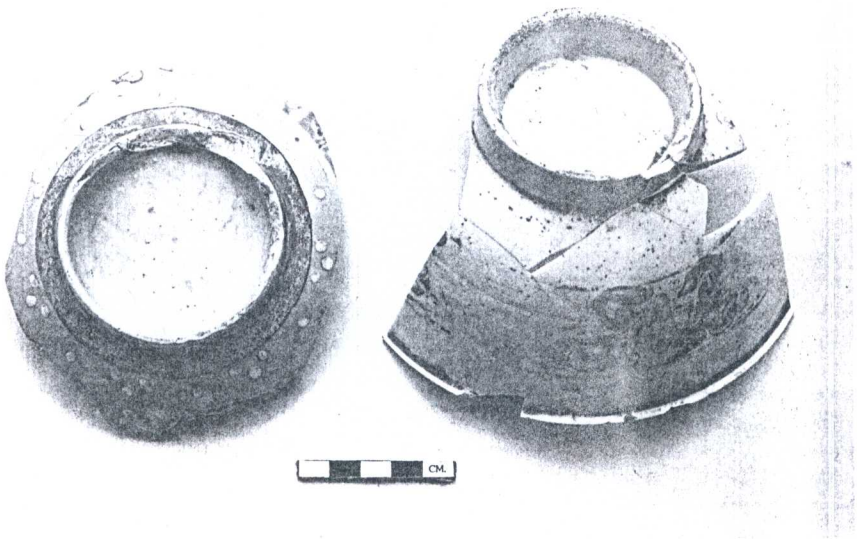

ภาพที่ 290 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

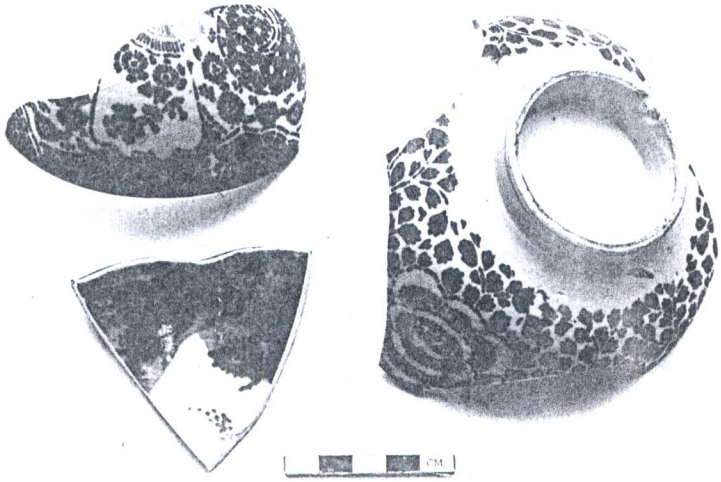

ภาพที่ 291 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

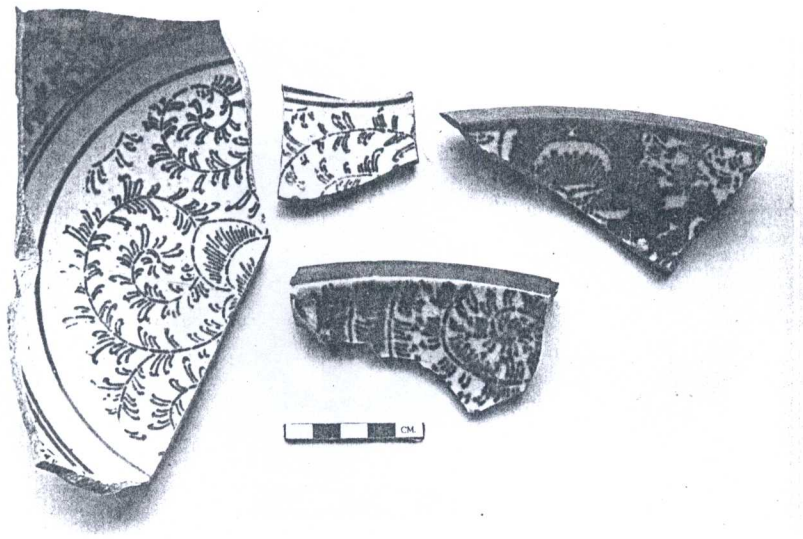

ภาพที่ 292 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

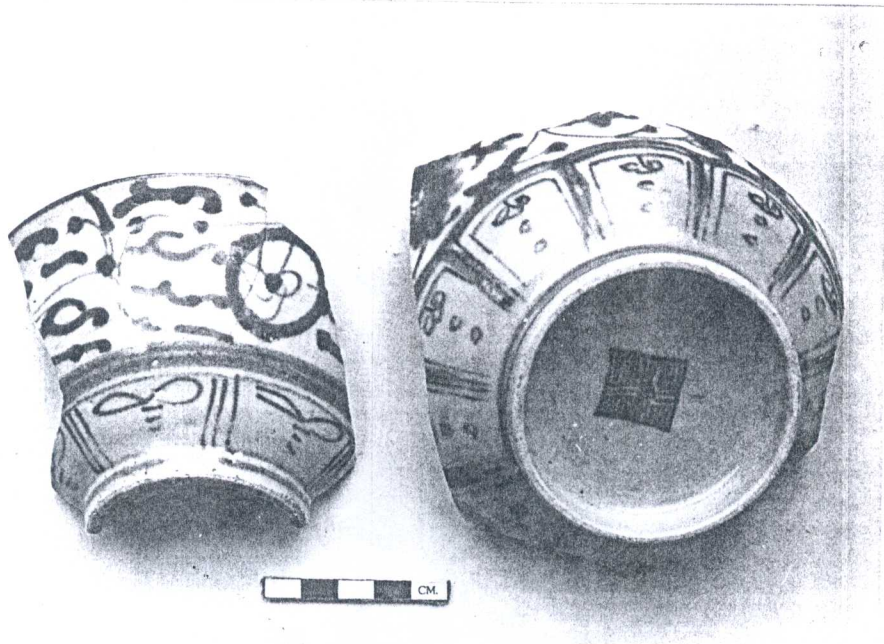

ภาพที่ 293 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

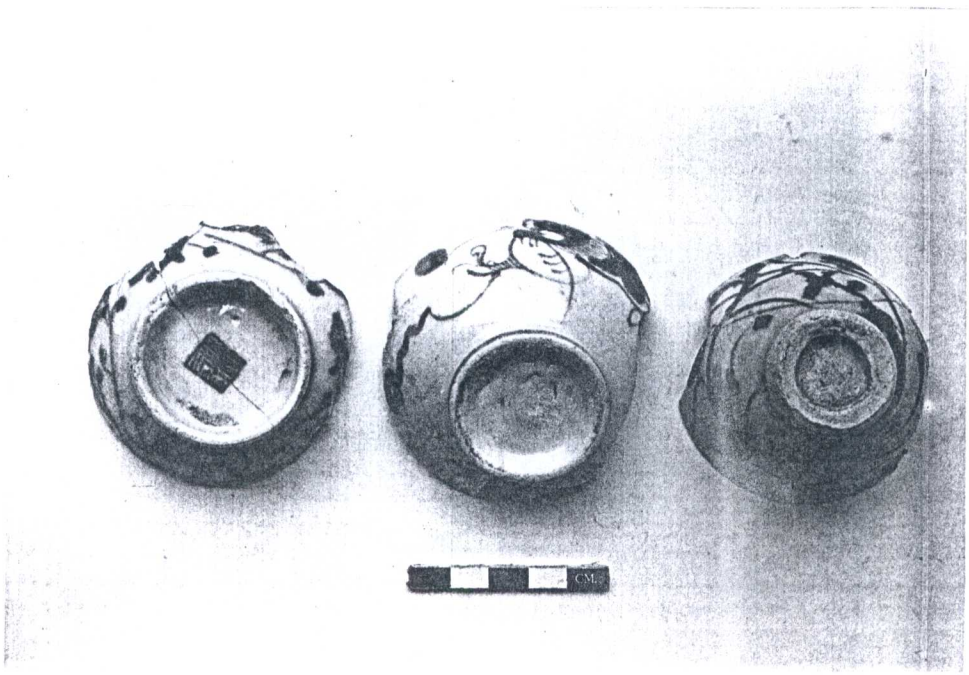

ภาพที่ 294 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

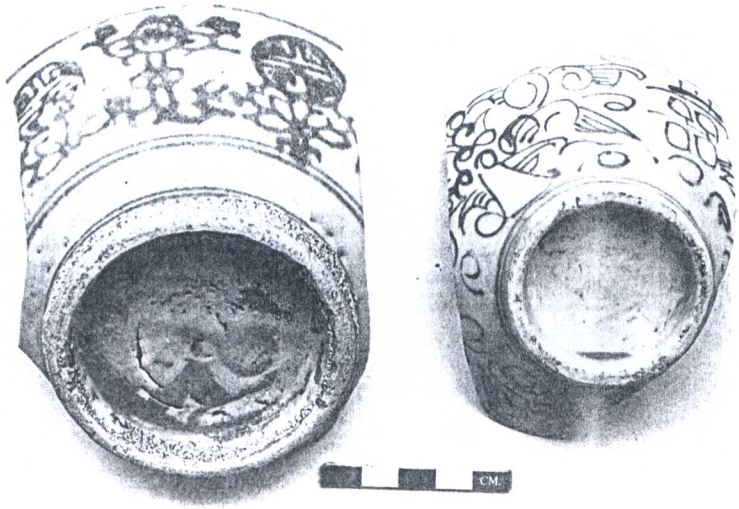

ภาพที่ 295 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

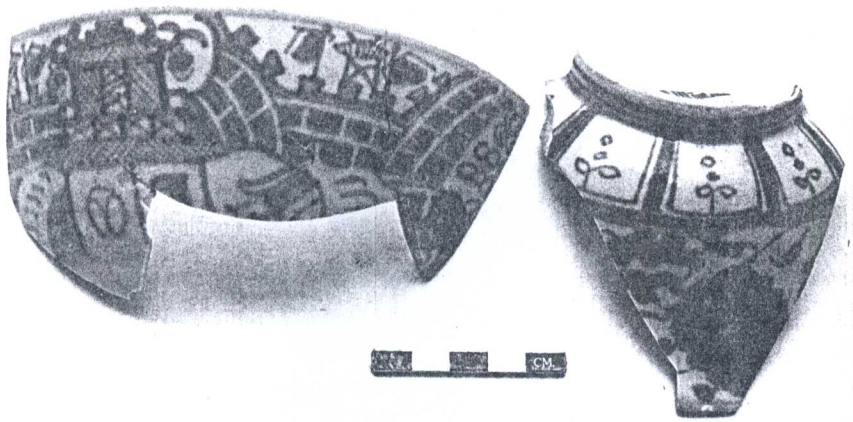

ภาพที่ 296 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

ภาพที่ 297 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

ภาพที่ 298 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

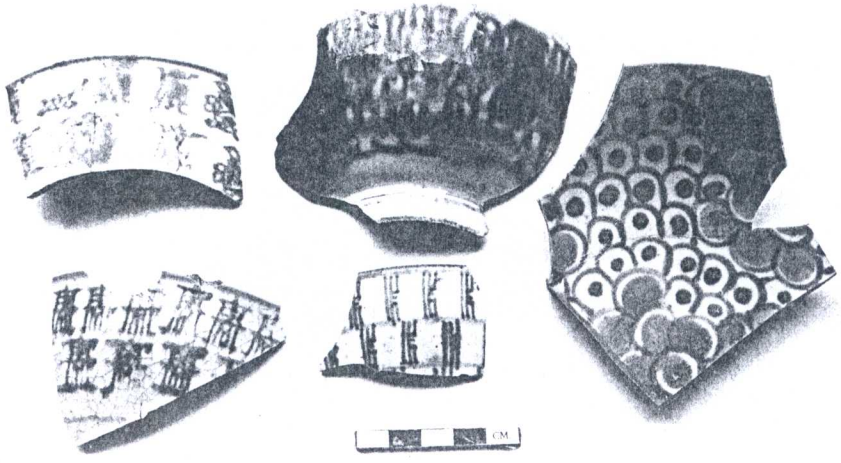

ภาพที่ 299 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

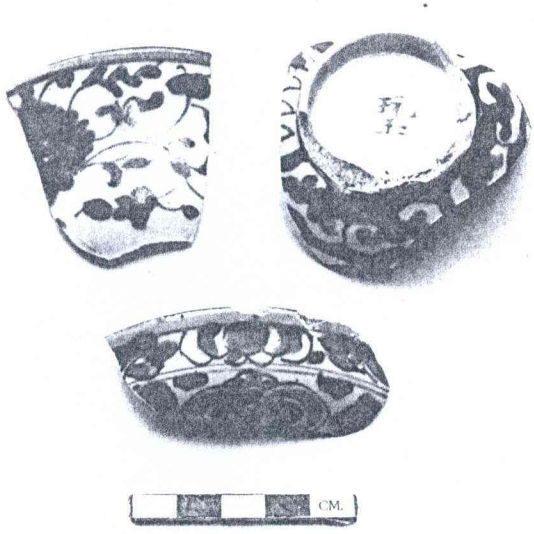

ภาพที่ 300 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

ภาพที่ 301 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านหน้า

ภาพที่ 302 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านหลัง

ภาพที่ 303 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กและไก่ด้านข้าง

ภาพที่ 304 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มไก่

ภาพที่ 305 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กด้านหน้า

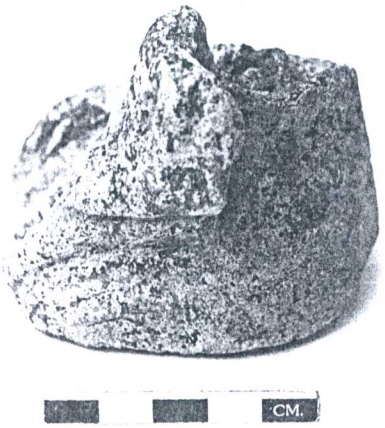

ภาพที่ 306 ประติมากรรมดินเผารูปคนอุ้มเด็กด้านข้าง

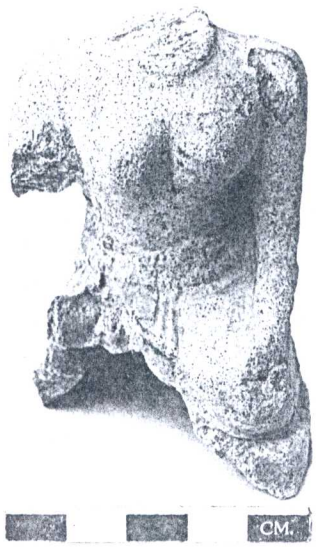

ภาพที่ 307 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีด้านหน้า

ภาพที่ 308 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีด้านข้าง

ภาพที่ 309 ประติมากรรมดินเผารูปสตรีขนาดเล็ก

ภาพที่ 310 ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษด้านหน้า

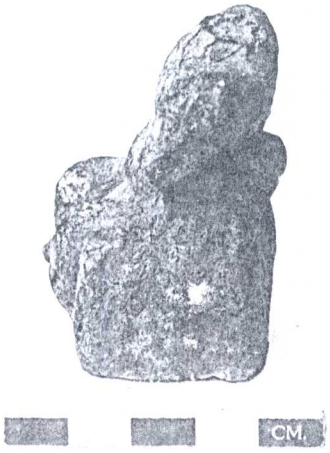

ภาพที่ 311 ประติมากรรมดินเผารูปบุรุษด้านข้าง

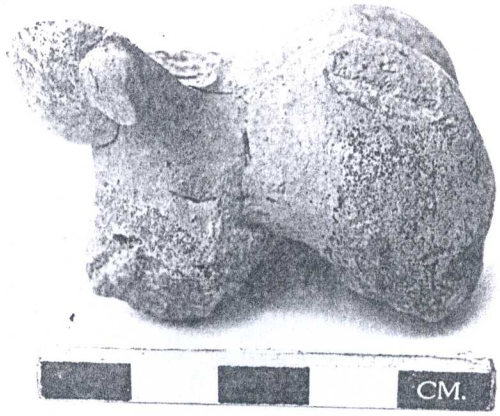

ภาพที่ 312 ประติมากรรมดินเผารูปเด็ก

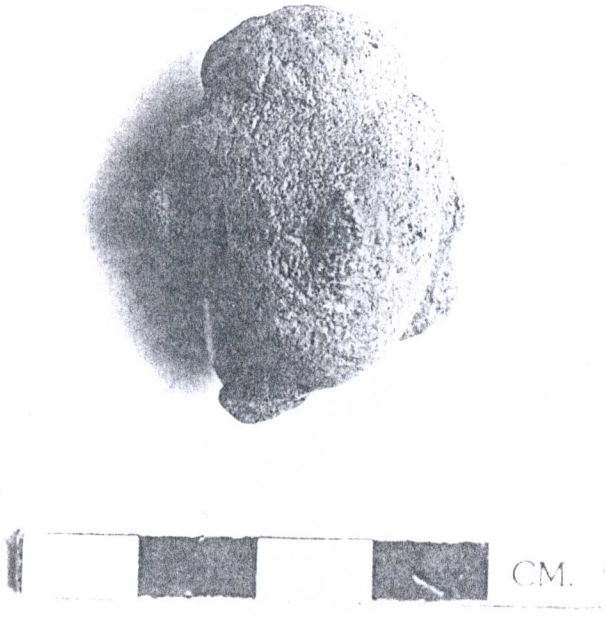

ภาพที่ 313 ประติมากรรมดินเผารูปศีรษะ

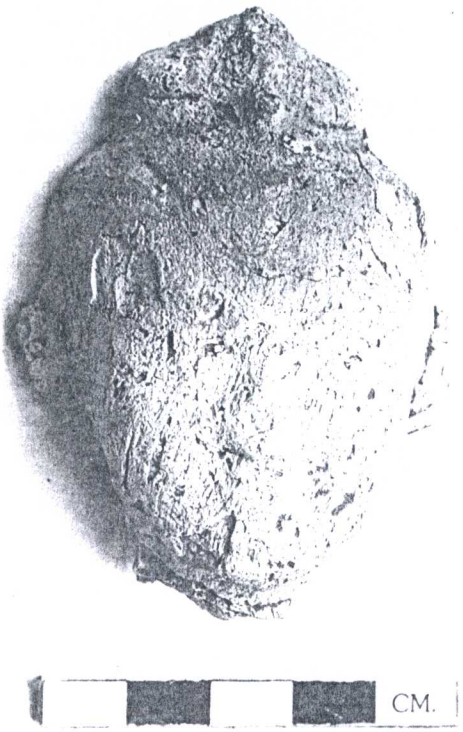

ภาพที่ 314 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้ามนุษย์

ภาพที่ 315 ประติมากรรมดินเผารูปใบหน้าสิงห์

ภาพที่ 316 ชิ้นส่วนลำตัวประติมากรรมดินเผา

ภาพที่ 317 ประติมากรรมดินเผารูปสิงห์

ภาพที่ 318 ชิ้นส่วนขาสัตว์ดินเผา

ภาพที่ 319 ชิ้นส่วนดินเผารูปกระดิ่ง

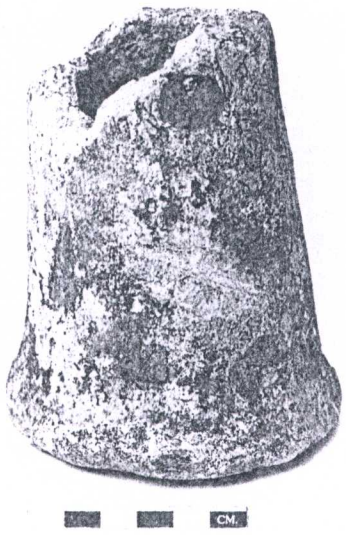

ภาพที่ 320 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอกชิ้นแรก

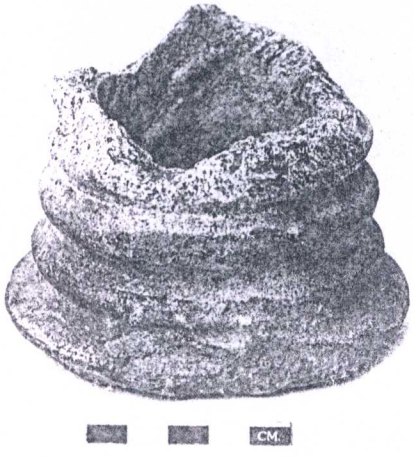

ภาพที่ 321 ประติมากรรมดินเผารูปทรงกระบอกชิ้นที่สอง

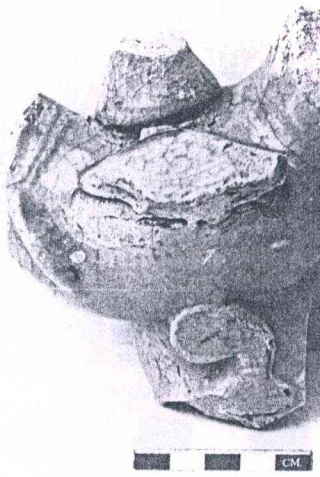

ภาพที่ 322 ประติมากรรมดินเผารูปหงส์

ภาพที่ 323 ประติมากรรมดินเผาแบบอื่น ๆ

ภาพที่ 324 ภาพสลักนูนต่ำทำจากหินอ่อน

ภาพที่ 325 เศษโลหะ

ภาพที่ 326 เศษตะกั่ว

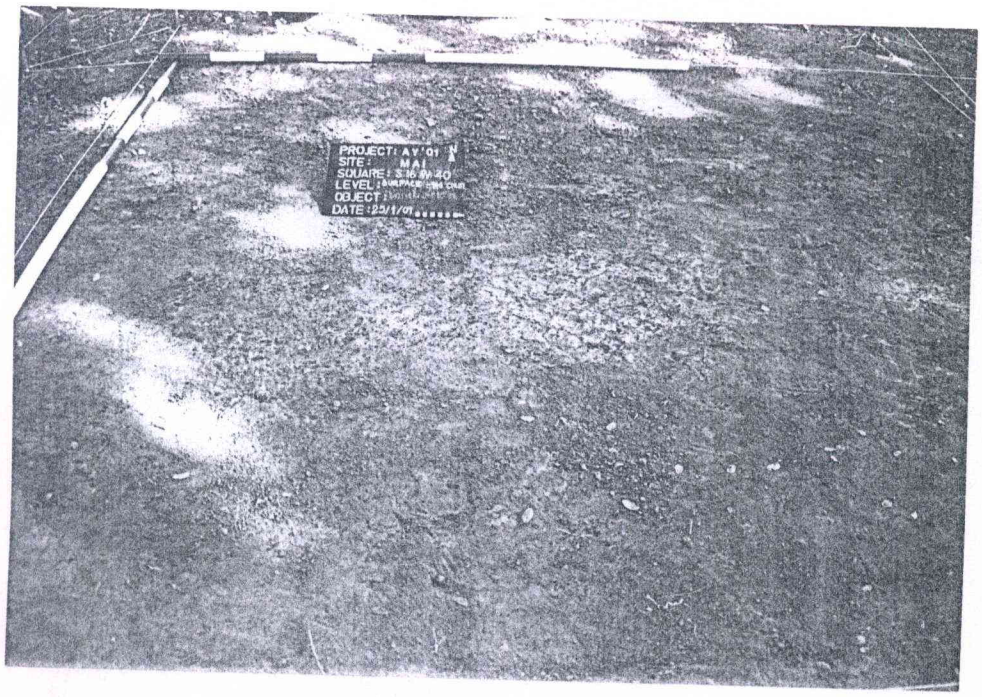

ภาพที่ 327 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับพื้นผิว

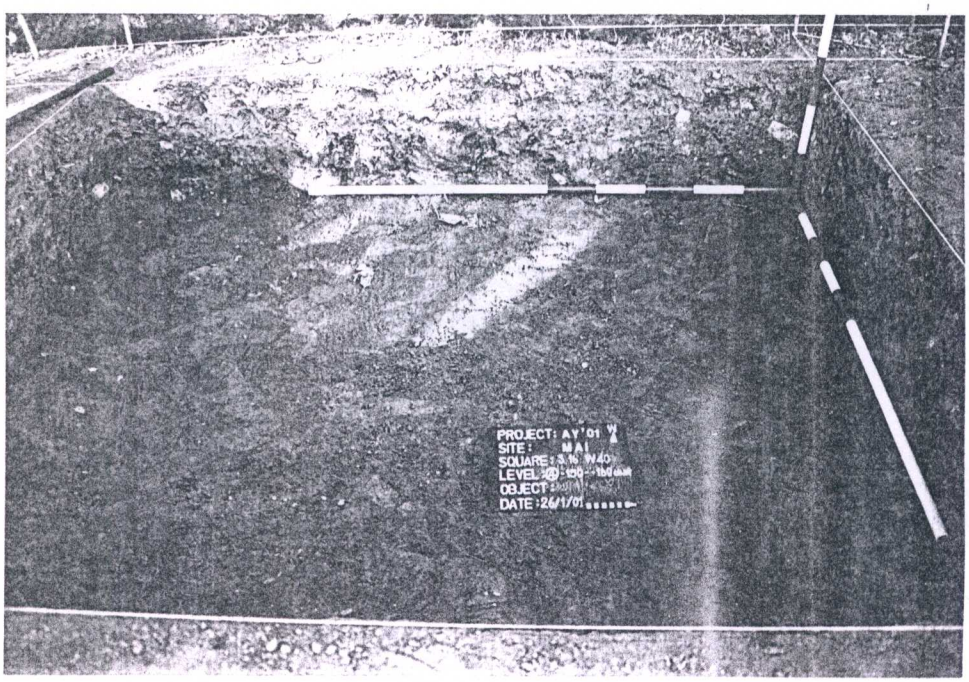

ภาพที่ 328 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 4 –150- -160CM.DT

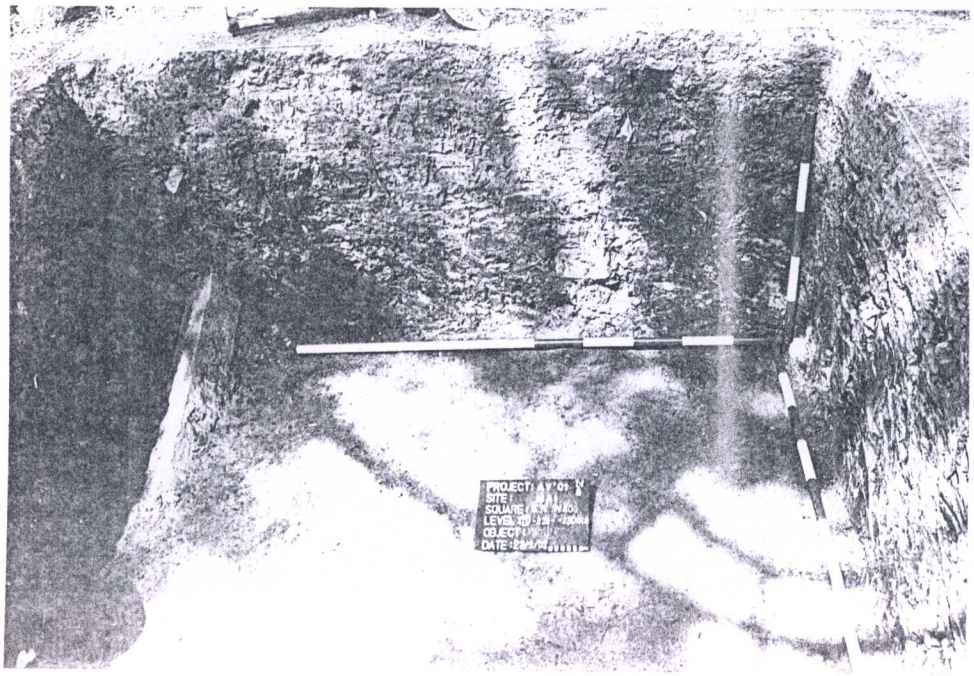

ภาพที่ 329 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 11 –220- -230CM.DT

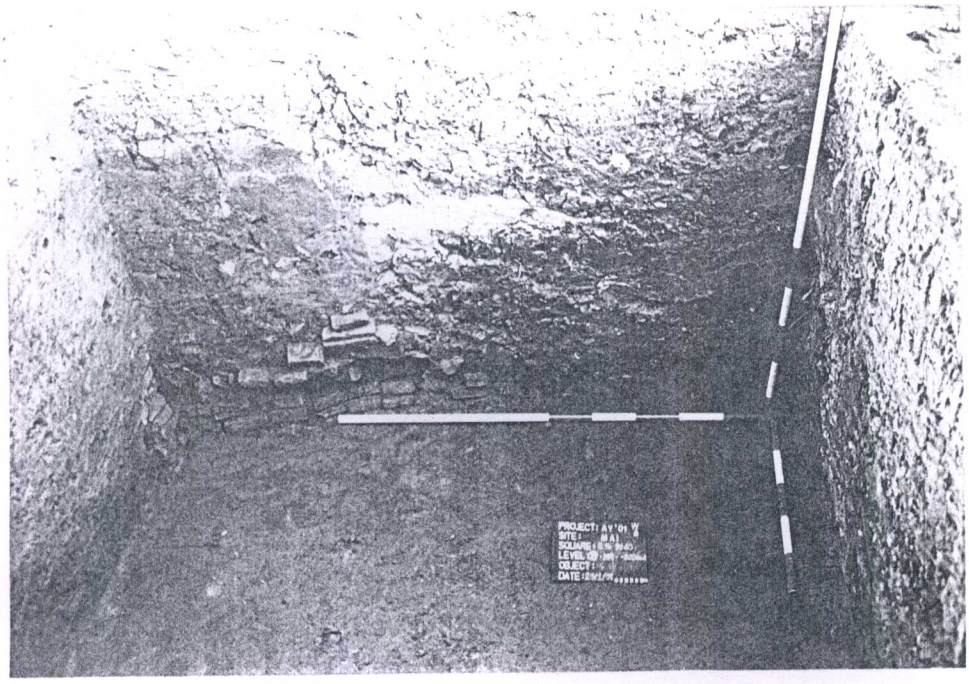

ภาพที่ 330 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 18 – 290- -300CM.DT

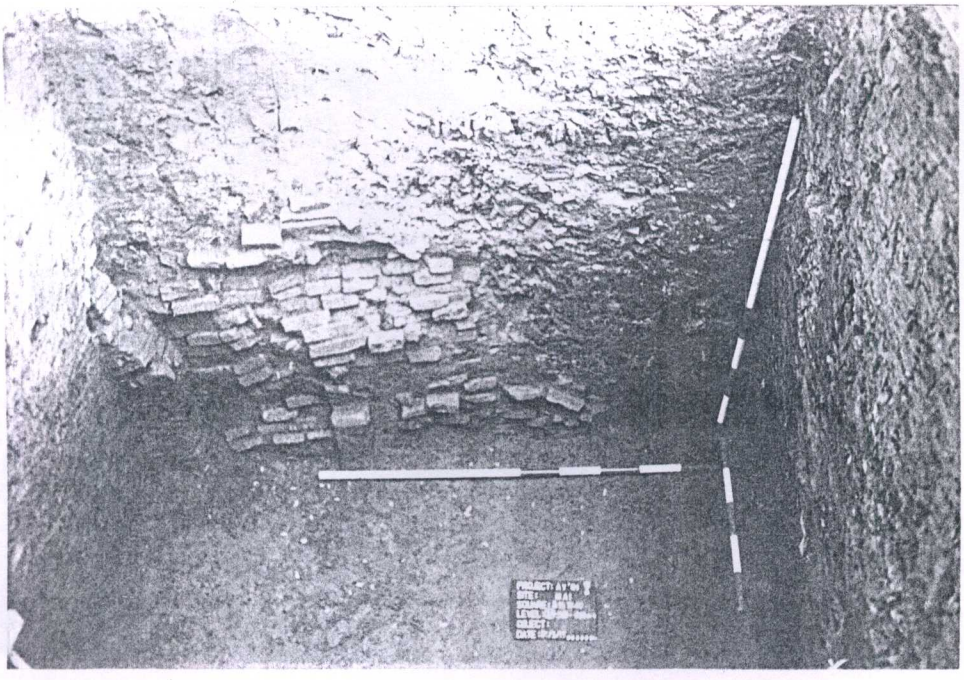

ภาพที่ 331 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 27 – 380- -390CM.DT

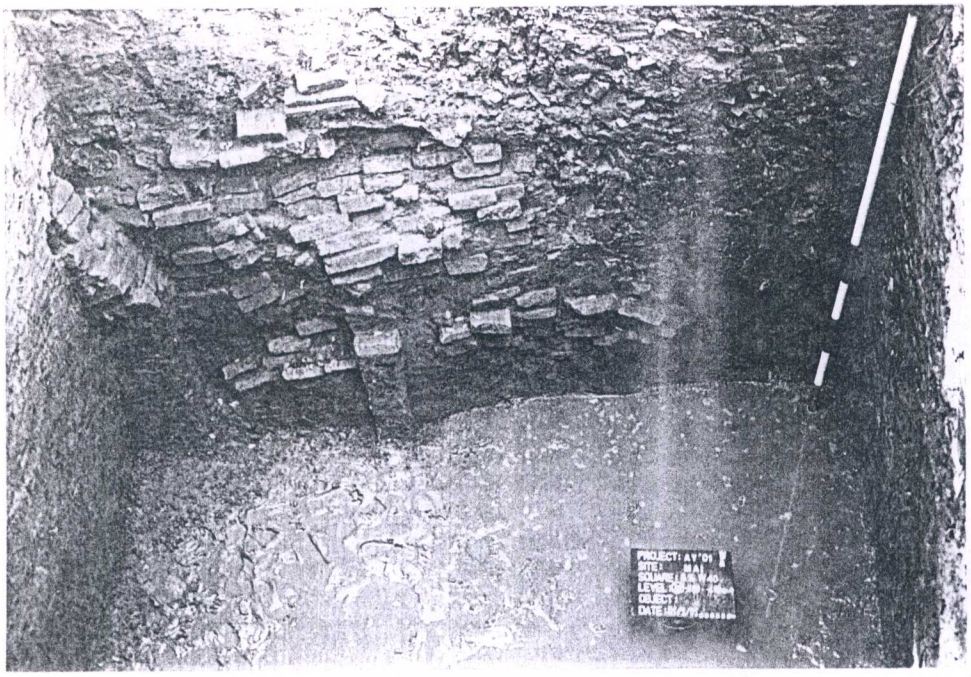

ภาพที่ 332 หลุมขุดค้น S16W40 ระดับที่ 29 – 400- -410CM.DT

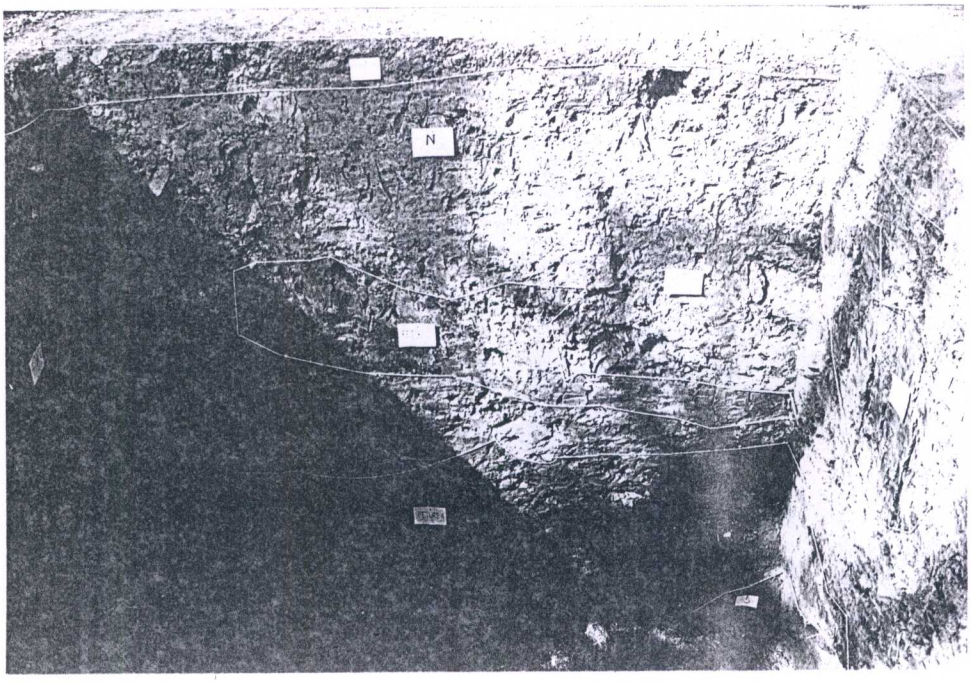

ภาพที่ 333 ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านเหนือ

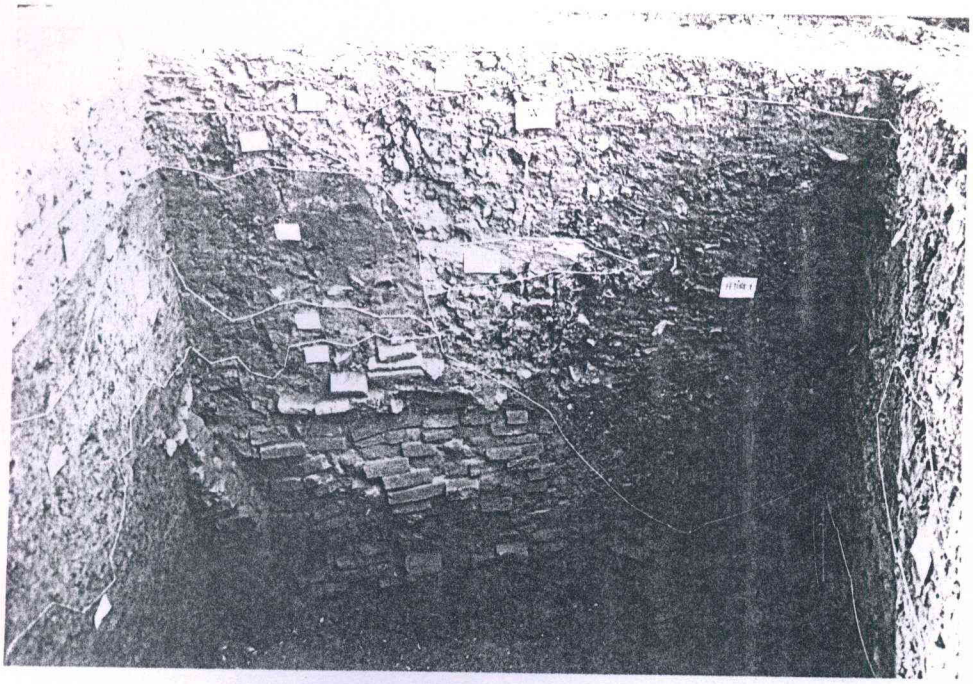

ภาพที่ 334 ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านตะวันตก

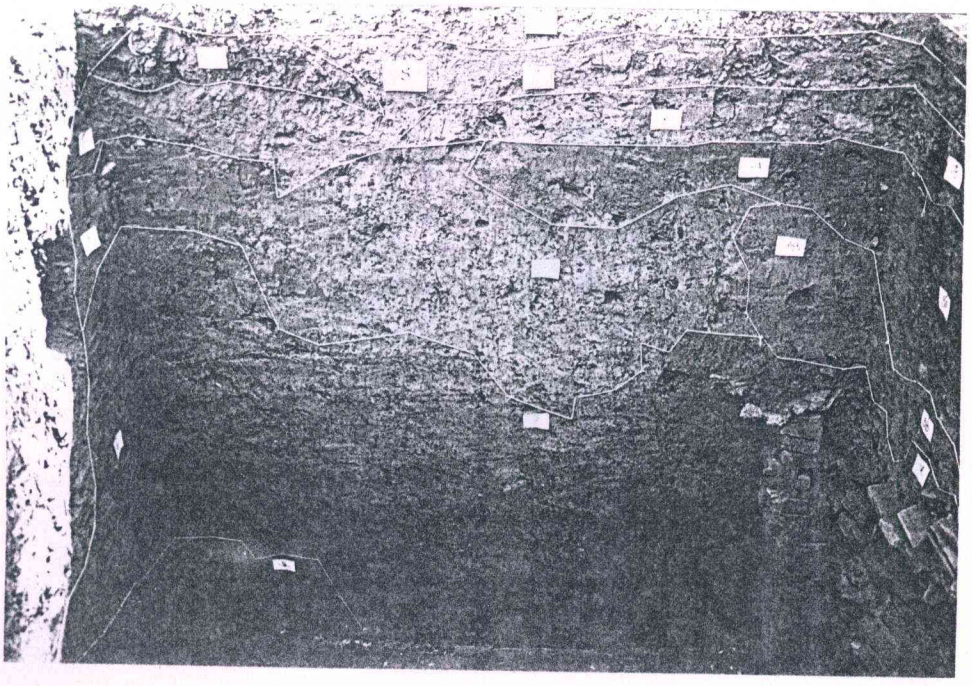

ภาพที่ 335 ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านใต้

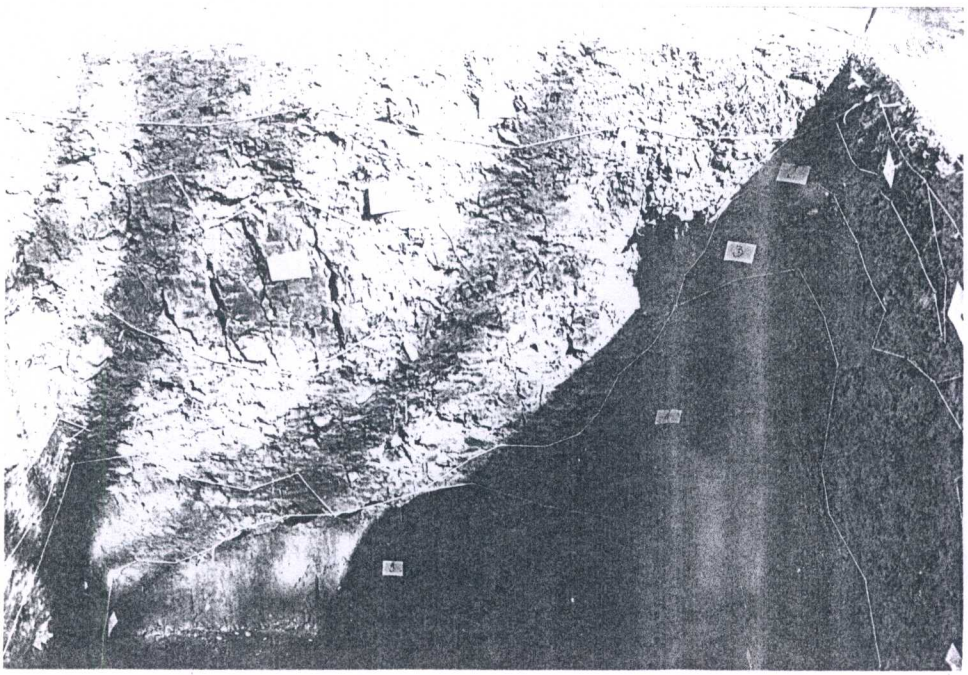

ภาพที่ 336 ผนังชั้นดินหลุมขุดค้น S16W40 ด้านตะวันออก

ภาพที่ 337 เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบกาบกล้วยพบในหลุมขุดค้น S16W40

ภาพที่ 338 เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบเกล็ดเตาพบในหลุมขุดค้น S16W40

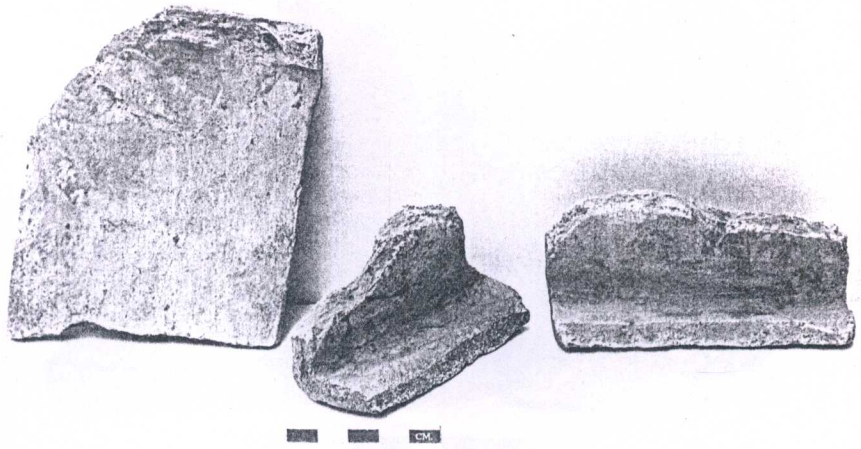

ภาพที่ 339 เศษกระเบื้องมุงหลังคาแบบชายพับพบในหลุมขุดค้น S16W40

ภาพที่ 340 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1 และ 2 (ขวาไปซ้าย)

ภาพที่ 341 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 3 และ 4 (ซ้ายไปขวา)

ภาพที่ 342 ตุ๊กตาดินเผาด้านหน้า

ภาพที่ 343 ตุ๊กตาดินเผาด้านข้าง

ภาพที่ 344 ลูกหินดินเผา

ภาพที่ 345 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

ภาพที่ 346 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

ภาพที่ 347 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

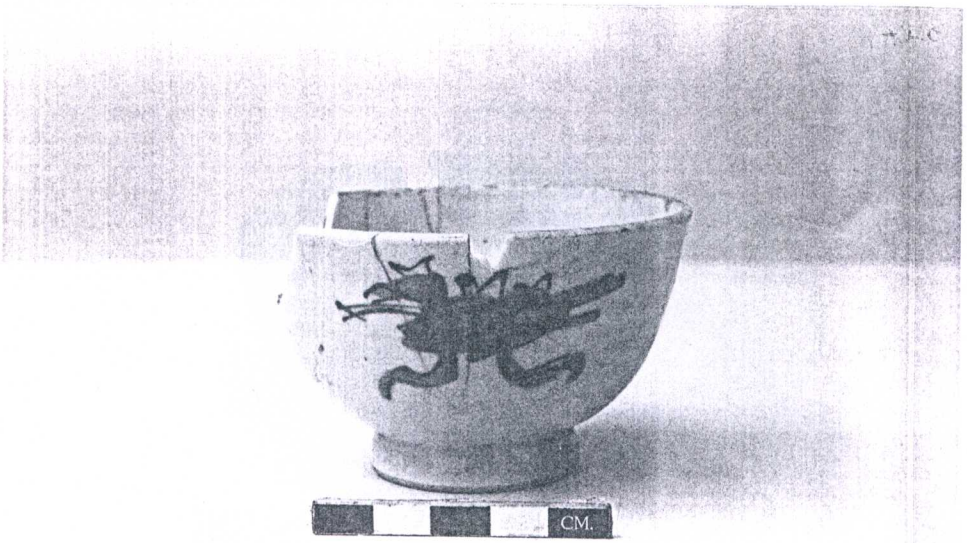

ภาพที่ 348 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

ภาพที่ 349 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

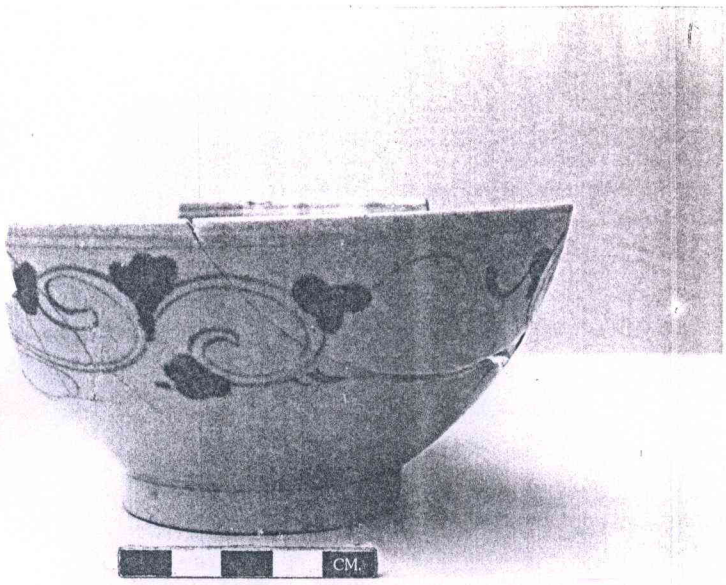

ภาพที่ 350 เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น

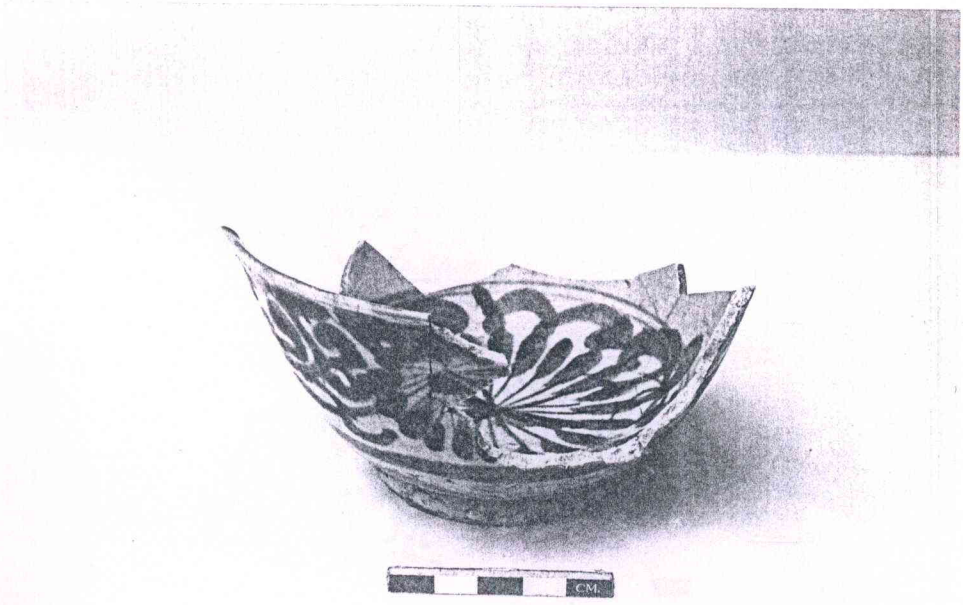

ภาพที่ 351 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิง

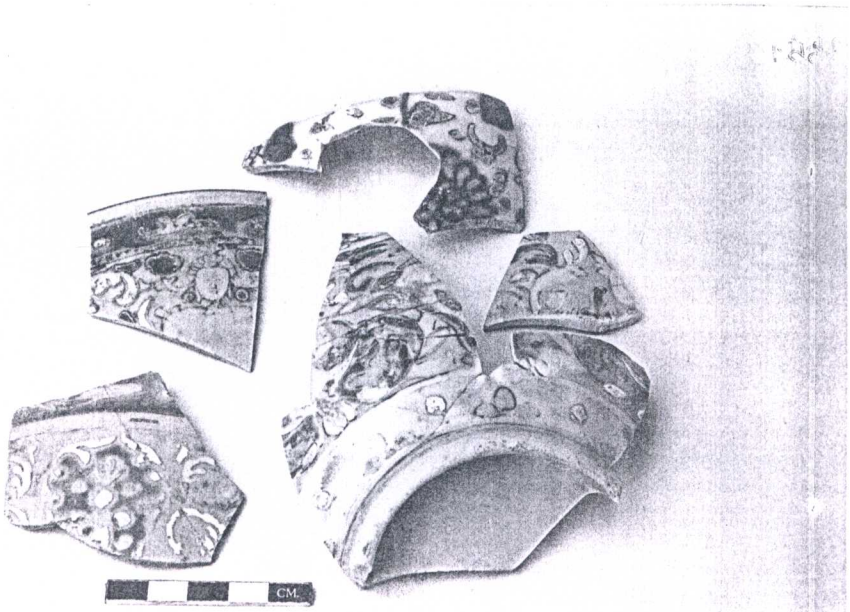

ภาพที่ 352 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย

ภาพที่ 353 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์ชิงตอนปลาย

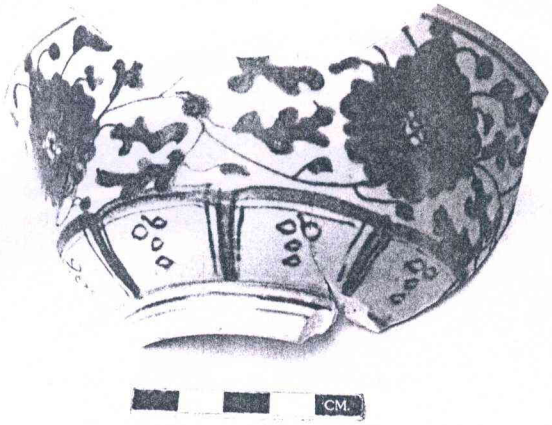

ภาพที่ 354 เศษภาชนะดินเผาประเภทเครื่องเคลือบเนื้อละเอียดสมัยราชวงศ์หมิง

ภาพที่ 355 เศษภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศญี่ปุ่น

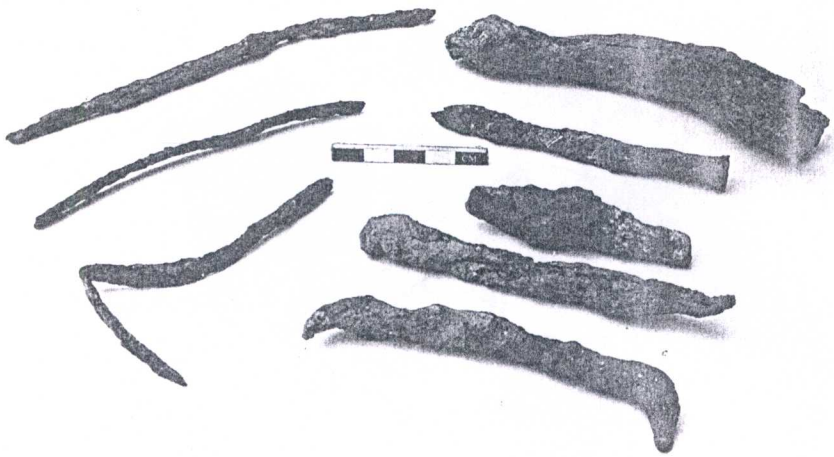

ภาพที่ 356 ตะปูโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40

ภาพที่ 357 เหรียญโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40

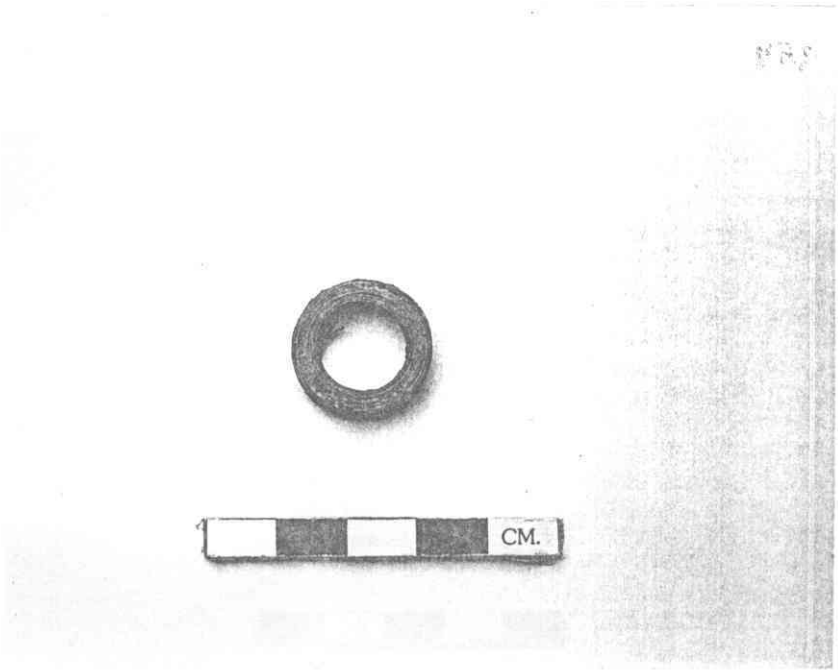

ภาพที่ 358 ห่วงโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40

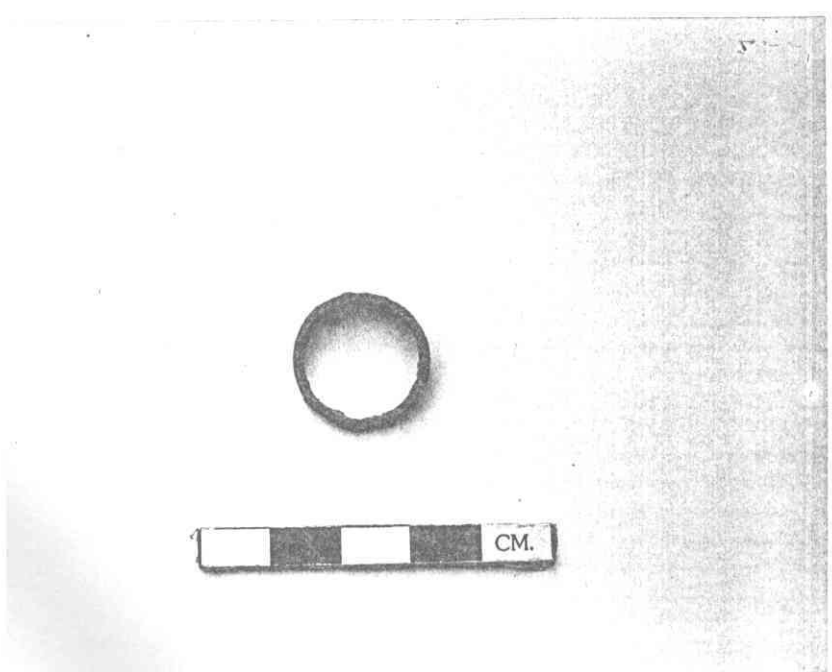

ภาพที่ 359 แหวนโลหะที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40

ภาพที่ 360 เบี้ยจั่นที่พบภายในหลุมขุดค้น S16W40